

กำหนดการเผยแพร่

- ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
- ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
- ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
- ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

Publishing Schedule

- Number 1 (January - March)
- Number 2 (April - June)
- Number 3 (July - September)
- Number 4 (October - December)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่งานวิชาการและผลงานวิจัยทาง
ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์
และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหา
สังคม

Objective

1. To promote and disseminate academic works and research
results in educational science, psychology, political science,
Public Administration and interdisciplinary studies in the
humanities and social sciences.
2. To provide academic services in solving social problems.

ดุษฎีบัณฑิต

วารสารวิชาการธรรมศาสตร์
Dhammathas Academic Journal

ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มีนาคม 2565
Vol. 22 No. 1 (January - March 2022)

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความที่ตีพิมพ์จะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการ
กลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่านที่มีความ
เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจาก
กองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่
ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียน
บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review)

Article Consideration

Each article will be published by a panel of two journalists with
expertise in relevant fields. And get the editorial approval before
publishing. The review is in the form of: The article's Double Blind.
To comply with copyright law The author must sign the copy
of the article submission form to the journal. In addition, the author
must confirm that the original article submitted to it. Only one
publication in the Dhammathas academic journal. If the images
or tables of other articles appearing in other publications are used. The
author must ask permission of the copyright owner. Include a book
that has been approved by the editor before the article is published.

ที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.
พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ
ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตต์เจริญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Advisors

Prof. Dr. Phra Thamwatharapundit
Assoc. Prof. Dr. Phra Sophonphathanapundit
Prof. Dr. Prayong Seanburan
Prof. Dr. Watchara Ngamchitcharoen
Asst. Prof. Dr. Pitch Pongsawat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Khon Kaen University
Thammasat University
Chulalongkorn University

บรรณาธิการ / Editor

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล / Asst. Prof. Dr. Suraphon Promgun

ผู้ช่วยบรรณาธิการ / Editorial assistant

สาริกา ไสวงาม / Sariga Sa-waingam

กองบรรณาธิการ

พระครูสุธีคัมภีรญาณ วิ., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.กนกพร สมปราชญ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุตคาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาลชัย ฮวดศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร แสงใส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธิวัฒน์ ถาวรสินศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Editorial Board

Asst. Prof. Dr. Phrakhu Sudhikhambhirayan	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Prof. Dr. Kanokorn Somprach	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Pasakorn Dokchan	Mahamakut Buddhist University
Assoc. Prof. Dr. Sanya Kenaphoom	Rajabhat Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Kathanyoo Kaewhanam	Kalasin University
Assoc. Prof. Dr. Aompol Buddasarn	Phranakhon Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Teerachoot Kerdkaw	Huachiew Chalermprakiet University
Assoc. Prof. Dr. Sanya Sasong	Chiang Mai Rajabhat University
Asst. Prof. Dr. Chakkapan Wongpornpavan	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Chanchai Hudsri	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Vitthaya Thongdee	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Prayoon Saengsai	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Theerapong Meethaisong	Mahasarakham University
Asst. Prof. Dr. Putthiwat Thawonsinsak	Loei Rajabhat University

ผู้จัดการวารสาร / Journal Manager

มาริสสา ไสวงาม / Marisa Sa-waingam

ออกแบบปก : สาริกา ไสวงาม

จำนวนพิมพ์ : 500 เล่ม

เจ้าของ : สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาท อาสภมหาเถร)
เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 085-752-1693

พิมพ์ที่ : <http://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas> E-mail: dhammathas@hotmail.com
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์ 64-66 ถนนรินรมย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 0-4322-1938 E-mail: khonkaenprint@gmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร วารสารวิชาการธรรมศาสตร์ (Peer Review)

ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 ประจำปี เดือน มกราคม - มีนาคม 2565

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร แสงใส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. อาจารย์ ดร.สมควร นามสีฐาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. พระเมธาวิเชียร, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. ศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ ศรีพล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. รองศาสตราจารย์ ดร.พชรวิทย์ จันทศิริศิริ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ ชามุศลศิลป์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิดา เข้มขันติถาวร	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
8. รองศาสตราจารย์ ดร.กุลชลี จงเจริญ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธิรา ผลงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
10. รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ แสงเงิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ปัญญาพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
12. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุฑม บัญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
14. รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ วัฒนา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์	มหาวิทยาลัยบูรพา
16. รองศาสตราจารย์ ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว	มหาวิทยาลัยบูรพา
17. รองศาสตราจารย์ ดร.สฎาญ ธีระวิชิตระกุล	มหาวิทยาลัยบูรพา
18. รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเดียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
19. รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย	มหาวิทยาลัยพะเยา
20. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
21. รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตชนก เชิงเขาว์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
22. รองศาสตราจารย์ ดร.บุลย์จิรา ชีรเวทย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
23. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโกคางกุล	วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
24. รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรธร บุญยรัตพันธุ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วัฒนพัฒน์วรชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินดิษฐ์ ลออปักขิน	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันท์รัตน์ เจริญกุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี คุ้มสุภา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัชชา กมล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร วารสารวิชาการธรรมศาสตร์ (Peer Review)

ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 ประจำปี เดือน มกราคม - มีนาคม 2565

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

31. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรตน์ อนันทนาธร	มหาวิทยาลัยบูรพา
32. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
33. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
34. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุไทย วันหากิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
35. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
36. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
37. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต บุญปก	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
38. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
39. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสรี วรพงษ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
40. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
41. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิษณุ บุญนิยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
42. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
43. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
44. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาณนรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
45. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกอร บุญมี	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
46. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
47. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
48. อาจารย์ ดร.วัฒนา นนทชิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณานุกรม

วารสารวิชาการธรรมศาสตร์ฉบับนี้ เป็นปีที่ 22 ฉบับที่ 1 ประกอบด้วย บทความวิจัย 1) Knowledge, Understanding and Attitudes towards Natural Resources Management of Students in Secondary School 2) การศึกษาห่วงโซ่คุณค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก 3) Perceptions and Impacts of Applying BYOD as an Effective Strategy in Thai Higher Education English Classroom 4) การจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้ จากการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร 5) รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ 6) การน้อมนำศาสตร์พระราชากับหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน 7) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบอบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 8) โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9) กระบวนการงบประมาณท้องถิ่นภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557: กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสี่หมุ่น จังหวัดขอนแก่น 10) การตีความเชิงวิเคราะห์หลักปรัชญาในวรรณกรรมพระมาลัย 11) การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์วัดพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ 12) ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น 13) รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ 14) โครงสร้างและกระบวนการในพระไตรปิฎก: ความขัดแย้งบางประการ 15) ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 16) บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน 17) ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ 18) An Approach for Developing Descriptive Paragraph Writing Competence through FRESH for Thai Tertiary Students 19) การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมทศวรรษ 2530 ในนวนิยายเรื่อง จินตปาตี 20) การเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา 21) การตั้งคำถามของครูเพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา 22) การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวนานาชาติ 23) การพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย และ 24) นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่

บทความวิชาการ ได้แก่ 1) แนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา 2) เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองของไทย 3) ความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีและประชาธิปไตยที่ไม่เสรี 4) ต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวอร์มัล ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) 5) การสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 และวาทกรรมรัฐไทยแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านจะได้รับความรู้จากบทความวิจัย และบทความวิชาการ ตามที่ปรากฏและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ตลอดจนการดำเนินชีวิตต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ พรหมกุล)

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย : Research Article

- Knowledge, Understanding and Attitudes towards Natural Resources Management of Students in Secondary School
Pattaraporn Weeranakin, Wanicha Narongchai, Kittiya Suthiprapa, Piyaporn Siriprechaphan and Krittanon Dhechachortchuang 1
- การศึกษาห่วงโซ่คุณค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
A Study of the Value Chain of Coffee Processes for the Strength and Quality of Life of Ban Rak Thai Community, Chomphu Sub-district, Noen Maprang District, Phitsanulok Province
จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล, ขนิษฐา ไชยแก้ว, คงเดช พระสีนาม, จิรจิตต์ อินทร, ผกาวัตดี ภูจันทร์ และพัสกร ลีวิศิษฐ์พัฒนา
Chuthatip Pradipahatnaruemol, Kanitha Chaikew, Khongdet Phasinam, Jirasit Inthorn, Pakawadee Phugan and Passakorn Leevisitpattana 15
- Perceptions and Impacts of Applying BYOD as an Effective Strategy in Thai Higher Education English Classroom
Hambalee Jehma and Wunwisa Punkhoom 29
- การจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้ จากการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร
Instructional Contemplative Education Based Blended on Action Learning of Strengthen the Ability to Development of Curriculum
พรวิไล สุขมาก
Pornwilai Sukmak 39

- **รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์**
The Model of Social work with Buddhist Integration of Asean Women's Association in Kalasin Province
 อุมารินทร์ เลิศสพพันธุ์, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และพระมหามิตร จิตปัญโญ
 Umarin Lertsahaphan, Phra Sophonphatthanabandit
 and Phramaha Mit Thitapanyo 51
- **การน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน**
Bringing the King's Science with the Principles of unity to Develop Community Potential
 ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี และนันธิดา จันทรศิริ
 Punnapong Wongnasri and Nantida Jansiri 63
- **การพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา**
The Development of Learning and Teaching Skills on Online Platform of Students, Department of English in Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus
 พระมหาวราสะยะ วราสยานนท์, อุเทน ลาพิงค์, ประดิษฐ์ คำมุงคุณ,
 พระมหาสหัสชัยชัย รัตนสันติ และพระพิทักษ์ แผงโกฏิ
 Phramaha Varasaya Varasayananda, Unten Laping, Pradit Kammungkun,
 Phramaha Sahassachan Rattanasanti and Phra Pitak Phengkot 79
- **โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9**
Model of Clergy Administration In dimension Region 9
 พระมหาภาภิญโญ ภิญโญฤทธิ์, ภักดี โพธิ์สิงห์ และยุภาพร ยุภาศ
 Phramaha Phapinyo Phinyorit, Phakdee Posing and Yupaporn Yupas 93
- **กระบวนการงบประมาณท้องถิ่นภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557: กรณีศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น**
The Local Budget Process after the 2014 Coup: A Case Study of Local Administrations Organizations in Si Chomphu District, Khon Kaen Province
 กฤษวรรณ โล่ห์วัชรินทร์ และอาภาพร เพชรเสถียร
 Grichawat Lowatcharin and Apaporn Phetsatien 105

■ การตีความเชิงวิเคราะห์หลักปรัชญาในวรรณกรรมพระมาลัย	
An Analytical Interpretation of Philosophy on Phramalai literature	
ปัญญา เสนาเวียง	
Panya Senawaing	117
■ การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์วัดพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ	
Historical Site Management of Wat Phra That Nong Sam Muen, Chaiyaphum Province	
พิทักษ์พงศ์ กางการ	
Pitukpong Kangkarn	127
■ ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอม ประจำศาลจังหวัดขอนแก่น	
An Analytical Study of applying Buddhist Principle for Reconciliation of Mediators in Khon Kaen Provincial Court	
สมศักดิ์ ศรียาภัย, ประชัน ชะชิกุล และภัทรชัย อุทาพันธ์	
Somsak Sreeyaphai, Prachan Chachikul and Phatrachai Uthaphun	139
■ รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริม ศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ	
The Model of Teacher Development in Learning Management by Using Active Teaching and Learning Approaches in Banlalom School, Sisaket Province	
พัฒนา สังข์โกมล	
Phatthana Sangkomon	153
■ โครงสร้างและกระบวนการในพระไตรปิฎก: ความขัดแย้งบางประการ	
Structure and Process of Dhamma in the Tipitaka: Some Contradictions	
มนตรี วิวาทสุข	
Montree Wiwasukh	167

- **ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

The Necessity of the Academic Collaboration Network Administration of Primary Schools under the Office of the Basic Education Commission in the Northeastern Region

หวานใจ เวียงยั้ง, วัลลิกา ฉลากบาง และทรัพย์ศิริญ จันทักษ์

Wanjai Veangying, Wannika Chalabang and Suphirun Jantarak 181
- **บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน**

Bun Khao Sak and Bun Khao Pra Dub Din: Relationship Building Among Relatives of Esan People

อนันต์ศักดิ์ พลแก้วเกษ

Anantasak Phonkaewkate 195
- **ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ**

The Impact on New Normal Communities of the COVID-19 Pandemic Situation in Chaiyaphum Province

สุนทร ปัญญาพงษ์, สุนันท์ สีพาย, อัญชลี ชัยศรี, ทศโนวรรณ ดวงมาลา และสำราญ วานนท์

Soonthorn Panyapong, Sunan Sripai, Anchalee Chaisri, Thassanaiyawan Doungmala and Samlan Vanon 209
- **An Approach for Developing Descriptive Paragraph Writing Competence through FRESH for Thai Tertiary Students**

Surapa Somsai and Siriwong Buttapeng 221
- **การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมทศวรรษ 2530 ในนวนิยายเรื่อง จินตปาตี**

The Presentation of Modern Women in 1987's Society in the Fiction 'Jin Ta Pa Tee'

ณัฐยา อิทธิจันทร์ และอรทัย เพี้ยยุระ

Nathaya Ittichan and Orathai Piayura 235

- การเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา
Politics and government in Buddhism
วีระชัย ยศโสธร
Weerachai Yossothorn 249
- การตั้งคำถามของครูเพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา
Teachers' Questioning to Elicit Students' Mathematical Ideas in Problem Solving Classroom
เกศศินีย์ เหล็กจรรย์ และสัมพันธ์ ถิ่นเวียงทอง
Kessinee Lekjarn and Sampan Thinwiangthong 267
- การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ
The Development of a Training Curriculum Model for Enhancing Competency in Teacher Professional Students in The Creation of Reading Literacy Assessment Tools According to International Guidelines
พิบูลย์ ตัญญบุตร, สมบัติ คชสิทธิ์ และสุภัชฌา ศรีเอี่ยม
Phibun Tanyabut, Sombat Kotchasit and Supatcha Sri-lam 277
- นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนาและภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่
Innovation and Mechanism for Developing Health Potential for the Elderly using Community, Religion, and Lanna Wisdom as a Base in Chiang Mai Province
พระมหาฉัตรชัย มูลสาร, พระมหาวิเศษ เสาะพบดี, พระมหาบุญนา ประทุมชาติ, พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์ และอุเทน ลาพิงค์
Phamaha Chatchai Moonsarn, Phamaha Wiset Sorpobdee, Phamaha Boona Pratumchat, Phrakhru Siriborrommathatpitak and Uten Larping 291
- การพัฒนากระบวนทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Development of Paradigm and Leadership of Modern Leaders of Mahamakut Buddhist University
พระมหาศุภชัย สุภกิจใจ (บุตรเกษ)
Phamaha Suphachai Suphacicco (Bootraked) 307

บทความวิชาการ : Academic Article

- แนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา
Concept of Metteyya in Lan Na Buddhist Literature
วิโรจน์ อินทนนท์
Viroj Inthanon 319
- เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองของไทย
Thai Politics Locking Back Locking Forward
สมปอง ทิพย์สมบัติ, ปัญญา คล้ายเดช, ปชาบดี แย้มสุนทร, ทรงพล โชติกเวชกุล
และสุกิจ ชัยมุสิก
Sompong Thipsombut, Panya Klaydesh, Pachabodee Yaemsunthorn,
Songphon Choutikavatchagul and Sukit Chaimusik 331
- ความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีและประชาธิปไตยที่ไม่เสรี
Free Democracy and Non-liberal Democracy
พระครูวินัยธร วรชาติ ทะสา, พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สลาบสิงห์)
และกลุ่มศรี สิริศักดิ์
Phrakhru Winaithorn Worrachat Thasa,
Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing) and Klomsri Sittisak 345
- ต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัล ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)
Model Religious Practices of Monks in the New Normal Era under the
Epidemic Situation of the Disease Coronavirus 2019 (COVID-19)
พระมหาอำคา วรปัญญา, พระพลากร สุมังคโล และศิริวดี วิวิธคุณากร
Phramaha Amka Worapanyo, Phra Phalakorn Sumangalo
and Sirivadee Wiwithkhunakorn 361

- การสื่อสารในสถานการณ์ โควิด-19 และวาทกรรมรัฐไทยแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

Communication in the Covid-19 Situations and Discourse of Thai state about
Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations

พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง) และกุสุมา สุ่มมาตร

Phra Silasak Sumato (Buntong) and Kusuma Soommat

373

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการธรรมทรรศน์

387

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

388

Knowledge, Understanding and Attitudes towards Natural Resources Management of Students in Secondary School*

Pattaraporn Weeranakin, Wanicha Narongchai, Kittiya Suthiprapa,¹

Piyaporn Siriprechaphan and Krittanon Dhechachortchuang²

Khon Kaen University, Thailand¹

Secondary School, Department of General Education, Ministry of Education, Thailand²

Corresponding Author, E-mail: pattawe@kku.ac.th

Abstract

The purposes of this research were to: 1) study the knowledge and understanding of natural resources management of secondary school students and 2) study the attitudes towards natural resources management of secondary school students at Srikranuanwittayakom School, located in Kranuan District, Khon Kaen Province. The data was derived from quantitative research and obtained from 100 samples of secondary students of Srikranuanwittayakom School, who consented and participated in the workshop that focused on encouraging young volunteers to conserve natural resources and protect the environment of Kranuan District. The pre-and post-workshop questionnaires have been administered, and the results analyzed by the Descriptive Statistics method into frequencies, percentages, means, standard deviations and t-test for dependent samples.

The research results find that:

1. The sample group has improved their level of knowledge, understanding after the workshop.
2. The attitudes towards natural resources management with post-workshop questionnaire scores being higher than pre-workshop scores. When exploring the attitude towards each specific resource management, land, forest, and water management showed the highest to lowest mean score, respectively. In addition, the difference in the results

* Received: August 24, 2021; Revised: January 28, 2022; Accepted: February 2, 2022

of pre- and post-workshop questionnaires is statistically significant at the level of 0.01.

Keywords: Natural Resources Management; Student; Secondary School

1. Introduction

The natural resource and environmental issue is one of the major sustainable development goals (SDGs), according to the Announcement of the United Nation. The goal in natural resource and environmental development is divided into sub-goals, namely Goal No. 13: Climate Action, Goal No. 14: Life below Water, and Goal No. 15: Life on Land. It can be understood that these goals in natural resource and environment development are continual and have multi-dimensional coverages (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021).

The global development situation in 2020 was affected by the new Corona virus (COVID-19), which added to the problematic situations related to natural resources and environment. Although COVID-19 pandemic has reduced roughly 6% of greenhouse gases from the production sector while marine resources have been restored; the situation lasted only a short while. Forest land all over the globe still has continuously decreasing tendency due to expansion of farmland (United Nations, 2020).

Forest land in Thailand during 2018-2019 covered 102,484,072.71 rais or 31.68% of the total land area of the country, a 4,229.48-rai decrease from 2017-2018 (Seub Nakhasathien Foundation, 2020). For the national water resource, the data shows 230,042 million cubic meters of runoff in 2017. This amount decreased to 193,321 million cubic meters in 2018. Solid wastes had increasing tendency from 41,532 tons daily in 2010 to 78,665 tons per day in 2020 (National Statistical Office, 2021). These statistics data reflect the crisis of the natural resource and environmental situation, denoting the decreasing tendency of forest and water resources as opposed to increasing tendency of solid wastes.

Knowledge, understanding, and good attitudes towards management of natural resources and environment are important in conserving and sustaining natural resources and the environment. Intensive dissemination of knowledge and understanding of the environment and the ecological system by incorporating it in textbooks or different learning programs will result in building good attitudes

towards the natural resources and the environment among the population, especially the youths (Sangchai, 2002). The youths, in particular, are the key agents with a partial but important role in natural resource and environmental conservation. Young people usually have public mindedness and would readily join the activities concerning the environment with their community or school (Thuppaen et al., 2018, pp. 20-29). It had been found, in addition, that the youths are expected by their parent generation to acquire knowledge and skills for management of marine, fishery, and forestry resources in their respective region in the future (Zurba and Trimble, 2014, pp. 78-87).

The area of Kranuan District, Khon Kaen Province has been found confronting the following inclusive natural resources and environment situation: 1) The people still lack conscience in conserving and nurturing their community natural resources. 2) No systematic management is carried out on solid waste problems. 3) Wood cutting and burning of sugarcane plantation before transporting to the sugar mills result in black carbon deposit blown all over the residential zone. 4) There are problems from fetid smells and waste water during

the runoff season when water discharged from the tapioca flour mill flows into the farmers' paddies, although not reaching a critical level. 5) There is a problem from chemicals used in cropping and animal farms. These problems are chronic and bring impacts on the living of the people in the area (Narongchai, 2020). Srikrnuan wittayakom School participated in many projects, for instance, the astronomy camp and boy scout camp in Nampong district, Khon Kaen province. Moreover, this school is well-known about the To Be Number One project, that is the project related drug protection. However, the activities related the environment aspect is rarely arranged. From the above issues and in order to raise participation in the management of natural resources and environment, the researcher saw the importance to study the knowledge, understanding, and attitudes of school pupils. The study was conducted under a workshop project to build young volunteers for conservation of natural resources and environment of Kranuan District, Khon Kaen Province.

The Natural Resources Management concept (NRM) is adopted to this study, NRM is the efficiency procedure as the conservation, e.g. utilization, collection,

maintenance, revitalization, protection, preservation, zoning and development the natural resources and environment. This concept is focusing on the natural resources remaining and increasing both directly and indirectly procedure (Jankaew, 2010).

This paper was an activity under the research project on the development of an innovation for sustainable management of the natural resources and the environment at Kranuan District, Khon Kaen Province.

2. Research Objectives

1. To study the knowledge and understanding of the natural resource and environmental management of secondary school students of Srikrnauwittayakom School, Kranuan District, Khon Kaen Province.

2. To study the attitudes towards the natural resource and environmental management of secondary school students of Srikrnauwittayakom School, Kranuan District, Khon Kaen Province

3. Research Methodology

This research applies quantitative research methodology to study the knowledge, understanding and attitudes of the natural resource and environmental management of secondary school students of Srikrnau

wittayakom School, Kranuan District, Khon Kaen Province. The research methodology consists of sample group, data collection tool, data collection and data analyses.

1. Sample Group.

The sample group in this research comprised 100 secondary school students of Srikrnauwittayakom School, Kranuan District, Khon Kaen who were consented in the workshop project to build young volunteers for conservation of natural resources and environment of Kranuan District, Khon Kaen Province.

2. Data Collection Tool

The data collecting tool was the questionnaire, which was validated the contents by the expert related environmental field and divided into 3 parts: Part 1-general data of the respondents, Part 2-10 true and false questions on the knowledge and understanding of the natural resource and environmental management, and Part 3-5 questions on the attitudes towards the natural resource and environmental management, in the form of 5 levels Likert Scale.

3. Data Collection

The data was collected twice under the workshop project to build young volunteers for conservation of natural resources and the environment of Kranuan

District, Khon Kaen Province, as follows: 1) Before the workshop on the management of natural resources and environment, by means of questionnaire administered with the school students, and 2) After the workshop for a month, with a new questionnaire that consisted of the same questions administered with the same group of school students.

4. Data Analyses

The descriptive statistics were used, including frequencies, percentages, means, standard deviations and t-test for dependent samples, which were then analyzed to obtain the knowledge, understanding and attitudes of the secondary school students of Srikranuanwittayakom School, Kranuan District, Khon Kaen on the management of natural resources and environment.

4. Results

The results of the study can be divided into 3 parts: 1) the knowledge and understanding of the secondary school students of Srikranuanwittayakom School, Kranuan district, Khon Kaen province on the management of natural resources and

environment; 2) the attitudes of the secondary school students of Srikranuanwittayakom School, Kranuan District, Khon Kaen on the management of natural resources and environment; and 3) the results of the pre- and post-workshop tests on the knowledge and understanding of the secondary school students. The details of the results are given below:

1. The knowledge and understanding of the natural resource and environmental management of secondary school students of Srikranuanwittayakom School, Kranuan district, Khon Kaen province

Overall, the knowledge and understanding of the secondary school students were at a high level (8-10 points), with the post-workshop scores higher than the pre-workshop scores: 67.00% and 50.00%, respectively. The average scores of the knowledge and understanding from the pre-test were 7.29 and 8.07 points, respectively, from the full scores both of the pre- and post-tests of 10.00 points (Table 1) The changes of scores from the pre- to the post-tests reflected the changes in their knowledge as a result of the workshop.

Table 1 Percentages of the students, classified by the overall knowledge and understanding towards the management of natural resources and environment

Level of knowledge and understanding	Percentage	
	Pre-workshop	Post-workshop
Low (0 – 4 points)	8.00	1.00
Moderate (5 – 7 points)	42.00	32.00
High (8 – 10 points)	50.00	67.00
Total	100.00 (100)	100.00 (100)
Mean	7.29	8.07
S.D.	1.94	1.36
Minimum	0.00	4.00
Maximum	10.00	10.00

2. The attitudes towards the natural resource and environmental management of secondary school students of Srikranu anwittayakom School, Kranuan district, Khon Kaen province

Overall, the study of the attitudes towards the management of natural resources and environment showed that most of the school students were not certain (34-41 points) towards the knowledge in the management of natural resources and

environment, equally both before and after the workshop (56.00%). They agreed (42-49 points) with the higher level of knowledge in managing natural resources and environment after the workshop i.e., at 39.00% and 28.00%, respectively. The average scores of the attitudes before and after the workshop were 37.94 and 40.03 points, in that order, with the highest pre-workshop and post-workshop scores of 46.00 and 49.00 points, respectively (Table 2).

Table 2 Percentage of school students, classified by the overall attitudes towards the management of natural resources and environment

Level of attitudes	Percentage	
	Pre-workshop	Post-workshop
Disagree (25 – 33 points)	16.00	5.00
Not certain (34 – 41 points)	56.00	56.00
Agree (42 – 49 points)	28.00	39.00
Total	100.00 (100)	100.00 (100)
Mean	37.94	40.03
S.D.	4.79	4.22
Minimum	25.00	30.00
Maximum	46.00	49.00

Based on item-by-item analysis, most of the school students showed the following attitudes towards the management of natural resources and environment: pre-workshop-disagreeing (6- 10 points) and not certain (11- 15 points) at 9.00% and 59.0%, respectively, whereas only 32.00% agreed (16- 20 points). After the workshop, the agreeing attitude (16- 20 points) increased to 42.00%, while disagreement (6- 10 points) decreased to only 2.00%, with the means of their pre- and post-workshop attitude levels at 14.12 and 15.18 points, respectively, and the highest points being 19.00 points before the workshop

and 20.00 points after the workshop (Table 3).

In so far as the water resource was concerned, the attitudes towards management prior to the workshop were disagreeing (5-8 points) and uncertain (9-12 points) at 21.00% and 51.00%, respectively. However, after the workshop, the scores of disagreeing attitude (5-8 points) and uncertainty (9-12 points) decreased whereas the agreeing attitude after the training increased, i.e. at 32.00 and 28.00%, respectively, with the pre-workshop and post-workshop means being 10.83 and 11.34 points, in that order, and the pre- and post-workshop highest

scores being equal at 15.00 point (Table 3).

The school students' attitudes towards the management of forestry resource and environment were as follows: prior to the training-6.00% disagreed (7-9 points) and 34.00% were not certain (10-12 points), whereas only 60.00% showed

agreeing attitude (13-15 points); after training 72.00% were found to agree (13-15 points, with the pre- and post-workshop means scores being 12.99 and 13.51 points, respectively, and the pre- and post-workshop highest score being equal at 15.00 points (Table 3).

Table 3 Percentage of school students, classified by the attitudes towards the management of natural resources and environment, based on items

Level of attitudes by items	Percentage	
	Pre-workshop	Post-workshop
Soil resource		
Disagree (6-10 points)	9.00	2.00
Not certain (11-15 points)	59.00	56.00
Agree (16-20 points)	32.00	42.00
Total	100.00 (100)	100.00 (100)
Mean	14.12	15.18
S.D.	2.59	2.41
Minimum	6.00	9.00
Maximum	19.00	20.00
Water resource		
Disagree (5-8 points)	21.00	11.00
Not certain (9-12 points)	51.00	57.00
Agree (13-15 points)	28.00	32.00
Total	100.00 (100)	100.00 (100)
Mean	10.83	11.34
S.D.	2.64	2.30

Level of attitudes by items	Percentage	
	Pre-workshop	Post-workshop
Minimum	5.00	6.00
Maximum	15.00	15.00
Forest resource		
Disagree (7-9 points)	6.00	3.00
Not certain (10-12 points)	34.00	25.00
Agree(13-15 points)	60.00	72.00
Total	100.00 (100)	100.00 (100)
Mean	12.99	13.51
S.D.	1.68	1.75
Minimum	9.00	7.00
Maximum	15.00	15.00

3. The results of the pre- and post-tests on the students' knowledge and understanding

3.1 Knowledge and understanding of the management of natural resources and environment

The analysis of the difference

between the means scores of knowledge and understanding of natural resources and environmental management showed significant difference at 0.01 level. The means scores after the workshop were higher than before the workshop, i.e., at 8.10 and 7.29 points, respectively (Table 4).

Table 4 The means scores of knowledge and understanding of natural resources and environmental management

Knowledge and understanding scores	$\bar{x}$	S.D.	Number	t
Pre-workshop	7.29	1.94	100	3.52
Post-workshop	8.07	1.36	100	

df = 99 level of significance = 0.01

3.2 The attitudes towards the management of natural resources and environment of the school students

The analysis of the difference between the means scores of the attitudes towards natural resources and

environmental management showed significant difference at 0.01 level. The means scores after the workshop were higher than before the workshop, i.e., at 40.03 and 37.94 points, respectively (Table 5).

Table 5 The means scores of the attitudes towards natural resources and environmental management

Attitude score	$\bar{x}$	S.D.	Number	t
Pre-workshop	37.94	4.80	100	3.15
Post-workshop	40.03	4.22	100	

df = 99 level of significance = 0.01

5. Conclusion and Discussion

The study of the knowledge, understanding, and attitudes of the management of natural resources and environment of the secondary school students of Srikranan Wittayakom, Krnanan District, Khon Kaen, showed that the students had a high level of knowledge and understanding of natural resources management. This finding agrees with Cheatea (2013), who conducted a study on factors associated with environmental conservation in a secondary school, a case study of Thammawittaya Moonnithi School, Muang District, Songkhla Province. This study showed that the students' knowledge, understanding, and attitudes towards

school environment conservation were at a high level. The result also corresponded to a study by Naphan and Sueprasertsith (2019, pp. 70-80) on factors affecting behaviors in marine resource conservation of people in Chonglom Temple Community, Naklua Sub-district, Banglamung District, Chonburi Province, which showed that the sample group had a very good level of knowledge on the coastal ecological system. The present study also corresponds to the study by Mahaworasiri (2005) on the attitude of adolescents towards environmental conservation and energy saving: a case study of Ramkhamhaeng University students. This study showed that the understanding and

knowledge related to environmental conservation and energy saving is one factor that affects the adolescents' attitudes towards environmental conservation.

The attitudes towards the management of natural resources and environment of the secondary school students of Srikrakuan Wittayakom School, Krakuan District, Khon Kaen Province were found to be higher after the workshop than before, i.e., their attitudes changed after they had acquired the knowledge and understanding and joined the activities. This corresponded to a study by Xuto and Prathum (2015, pp. 52-59) on the perception of high school students in the environmental management. The study showed that after receiving the knowledge and understanding of the environmental management, the means of perception in this regard significantly increased than before the workshop ($p < 0.05$). The findings also agreed with a study by Rayasawath (2016, pp. 42-48) on natural resource management for area development based on the participation method. It was shown that the participatory environmental management of the network allies in Makluamai Sub-district, Sungnoen District, Nakhon Ratchasima Province included 8 steps. Transfer of knowledge in management

is one of the processes in natural resource management. The study also corresponded to a study by Ritsriboon (2020, pp. 67-76) on environmental literacy and the 21st Century skills of the 8th Graders, under the project-based learning activity of the subject: "World Sciences", which showed that their environmental literacy was higher than the criterion level of 80.

The knowledge, understanding, and attitudes towards natural resources and environment management of the school students were found at a high level, which reflected the importance of natural resources management that should be enhanced, promoted and instilled among the youths. Young generation is important and should be involved in the school and community activities related to the environment so that they would perceive the right ways of management (Thuppaen et al., 2018, pp. 20-29). Moreover, youths are an indicator expected by the elder generation to succeed in environmental and natural resource conservation in their hometown in the future (Zurba and Trimble, 2014, pp. 78-87).

6. Suggestion

1. The sample group who participated in the workshop to build environmental

and natural resource conservation volunteers at Kranuan district, Khon Kaen province was a group of secondary school students. The knowledge and understanding towards the management of natural resources and environment should be publicized to all grades of students and in the schools in other areas so that they have the right knowledge and understanding that leads to sustainable natural resource and environmental management in the future.

2. Studies should be conducted on factors affecting the behaviors in managing

natural resources and understanding of school students in order to have guidelines for promoting and supporting natural resources and environmental management that is appropriate to specific area conditions.

7. Knowledge Assets

The knowledge assets of this paper were 1) after the workshop, the sample group has improved their level of knowledge under standing and attitudes towards natural resources management and 2) the workshop was the key for the feedback loop.

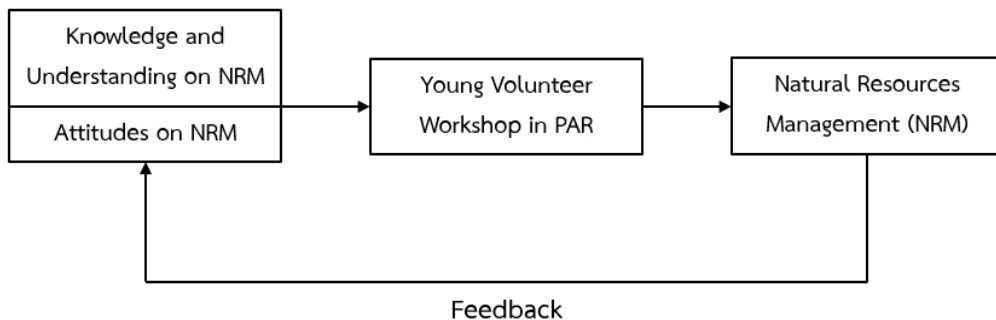

Figure 1 Knowledge Assets

References

- Cheatea, M. (2013). *Affecting Factors on Environmental Conservation in School: A Case study of Students in Secondary School of Thamvitya Faoundation School Yal.* (Master of Science). Bangkok: National Institute for Development Administration.
- Jankeaw, K. (2010). *Environmental Science.* Bangkok: Kasetsart University.

- Mahaworasiri, S. (2005). *Teenager Attitude toward Environmental Conservation and Preserving Electrical Energy: A Case Study of Ramkhamhaeng University Students*. Bangkok: National Institute for Development Administration.
- Naphan, N. & Sueprasertsith, C. (2019). Factors Affecting Behaviors on Coastal Natural Resources Conservation of People in Wat Chong Lom Community, Na Kluea Sub district, Banglamung District, Chon Buri Province. *The Journal of Faculty of Applied Arts*, 12(1), 70-80.
- Narongchai, W. (2020). *Full Report of Management Model for Urban Waste Water in Kranuan Municipality*. Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Sciences.
- National Statistical Office. (2021). *Statistics of Natural Resources and Environment*. Retrieved from <https://www.nso.go.th>
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *About SDGs*. Retrieved from <https://sdgs.nesdc.go.th/about-sdgs/>
- Rayasawath, C. (2016). The Natural Resources Management to Develop Area by Participatory Process. *Ratchaphruek Journal*, 14(3), 42-48.
- Ritsriboon, J. (2020). Development of Environmental Literacy and 21st Century Skills for Grade 8 Students who Learned by Project-Based Learning. *Journal of Teacher Professional Development*, 2(1), 67-76.
- Sangchai, S. (2002). *Environment: Ideology, Politic and Sustainable Development*. Bangkok: National Institute for Development Administration.
- Seub Nakhasathien Foundation. (2020). *The Forest Report 2019-2020*. Retrieved from <https://www.seub.or.th>
- Thuppaen, B., et al. (2018). Development of Activities to Enhance Public Consciousness on the Conservation of Natural Resources and Environment of the Communities' Upstream Lao Youth, Chiangrai Province. *Journal of Social Academic*, 11(1), 20-29.
- United Nations. (2020). *The Sustainable Development Goals Report 2020*. New York: the Department of Economic and Social Affairs.
- Xuto, V. & Prathum, C. (2015). Perception of students in upper secondary school on environment issues and management. *Journal of Thai Interdisciplinary Research*, 10(3), 52-59.

Zurba, M. & Trimble, M. (2014). Youth as the inheritors of collaboration: Crises and factors that influence participation of the next generation in natural resource management. *Environmental Science & Policy*, 42, 78-87.

**การศึกษาห่วงโซ่คุณค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็ง
และคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู่ อำเภอเนินมะปราง
จังหวัดพิษณุโลก***

**A Study of the Value Chain of Coffee Processes for the
Strength and Quality of Life of Ban Rak Thai Community,
Chomphu Sub-district, Noen Maprang District,
Phitsanulok Province**

จุฑาทิพย์ ประดิพัทธ์นฤมล, วนิชฐา ไชยแก้ว, คงเดช พะสีนาม, จิรจิต อินทร, ผนวกดี ภู่งจันทร์
และพัสกร ลีวิชิตพัฒนา

Chuthatip Pradiphatnaruemol, Kaniitha Chaikew, Khongdet Phasinam, Jirasit Inthorn,
Pakawadee Phugan and Passakorn Leevisitpattana
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Phibulsongkram Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: chuthatip291@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ส่วน 1) กิจกรรมต้นน้ำ การจัดการความรู้และส่งเสริมศักยภาพเกษตรกร การจัดการเพื่อเพิ่มผลผลิตและพัฒนาคุณภาพเมล็ดกาแฟ การศึกษาและออกแบบเครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ 2) กิจกรรมกลางน้ำ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและเครื่องสำอางจากสารสกัดเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เบเกอรี่จากวัตถุดิบเหลือทิ้งในกระบวนการผลิตกาแฟ 3) กิจกรรมปลายน้ำ การสร้างอัตลักษณ์จากเมล็ดกาแฟเพื่อพัฒนาศักยภาพการตลาด การวิจัยเป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย

*ได้รับบทความ: 17 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 2 พฤศจิกายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 2 กุมภาพันธ์ 2565
Received: August 17, 2021; Revised: November 2, 2021; Accepted: February 2, 2022

ผลการวิจัยพบว่า

1. กิจกรรมต้นน้ำ ดังนี้ การจัดการความรู้ส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟให้เกิดประสิทธิภาพ มีขั้นตอนศึกษาปัญหาและอุปสรรคเพื่อค้นหาปัจจัยเอื้ออำนวยให้สำเร็จ และร่วมสร้างหลักสูตรท้องถิ่นให้กับโรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ สร้างการเรียนรู้ทักษะการปลูกกาแฟให้แก่เยาวชนในพื้นที่ ผลการทดลองการใช้สารโคโคซานและปุ๋ยเกล็ดมีส่วนช่วยเพิ่มผลผลิตของเมล็ดกาแฟพันธุ์โบราณตัวช่วยให้ดอกออกได้สม่ำเสมอมากกว่า และการศึกษาได้ทำการศึกษาคู่มือออกแบบเครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟเคลื่อนย้ายสะดวก ขนาดเล็กและน้ำหนักเบา สะดวกต่อการนำไปใช้งานบนภูเขา

2. กิจกรรมกลางน้ำ ดังนี้ การนำเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟไปสกัดได้สารกลุ่มฟีนอลและฟลาโวนอยด์สูงนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์บำรุงผิว นอกจากนี้ นำผงสารสกัดเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟไปพัฒนาเป็นเครื่องดื่มผงลงละลายสมุนไพรรองร้อน และเมื่อนำผงเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟแปรรูปเป็นส่วนผสมของผลิตภัณฑ์เบเกอรี่ อาทิ คุกกี้ บราวนี่ขนมปัง เค้ก ถ้วยพาย เป็นต้น

3. กิจกรรมปลายน้ำ ดังนี้ การค้นหาอัตลักษณ์ของกาแฟชื่อ กาแฟดอยเผ่าไทย รสชาติกาแฟมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ดี และรับรู้อัตลักษณ์ของกาแฟผ่านสื่อมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เมล็ดกาแฟดอยเผ่าไทย

คำสำคัญ: การสร้างนวัตกรรมกาแฟ; ความเข้มแข็ง; คุณภาพชีวิตชุมชน

Abstract

The objective of this research was to investigate 1) upstream activities including knowledge management and empowering farmers, managing to increase productivity and improve coffee bean quality, studying and designing coffee bean harvesters, 2) midstream activities including the development of dietary supplements and cosmetics from coffee bean shell extract, the development of bakery products from waste ingredients in the coffee production process, and 3) downstream activities including creating an identity from coffee beans to develop market potential. The research was divided into two parts: quantitative and qualitative research. Data collection was conducted through interviews from samples, data analysis through content analysis, and inductive analysis.

The major findings revealed as follows:

1. In terms of upstream activities, knowledge management empowered coffee growers to be effective, had steps to study problems and obstacles to find contributing factors to completion and contributes to the creation of local curriculum for Rak Thai

Rom Klao Uppatham School, creating coffee growing skills learning for local youth. The results of the experiment using chitosan and scale fertilizer contributed to an increase in the yield of Robusta coffee beans, allowing for more consistent flowering, and studies have studied the machine being designed coffee bean harvester, convenient to move, small, lightweight, and convenient for mountain use.

2. In terms of midstream activities, the shell of coffee beans was extracted to obtain high phenolic and flavonoids to develop into hand care products. In addition, Took the coffee bean shell extract powder to develop into a drink, melted herbs, brewed hot. When processing coffee bean shell powder was used as a mixture of bakery products such as cookies, brownies, bread, cakes, pie cups, etc.

3. In terms of downstream activities, finding the identity of the coffee name, Doi Phao Thai Coffee, coffee taste was unique and good identity, and perceived the identity of the coffee through the media affected the decision to buy Doi Phao Thai Coffee bean products.

Keywords: The Creation of Coffee Innovation; Strength; Quality of Life

1. บทนำ

ประเทศไทยในรัฐบาลยุคปัจจุบันได้เล็งเห็นถึงคุณค่าของการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนตามนโยบายเศรษฐกิจฐานรากสู่ชุมชน ลดการพึ่งพิงจากแหล่งเงินทุนนอกระบบและสารเคมี ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังจะเห็นได้จากจังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดในกลุ่มเครือข่ายการวิจัยภาคเหนือตอนล่าง ดำเนินโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน โดยนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดทักษะและเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่ชุมชน เพื่อให้สามารถยกระดับขีดความสามารถการผลิตและการจัดการของเศรษฐกิจชุมชน กาแฟมีแนวโน้มในอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ในอนาคตได้ แม้ว่าเป็นพืชที่ปลูกง่าย แต่ยังขาดการส่งเสริมการวิจัยกาแฟอย่างรอบด้านและใช้ประโยชน์ได้เท่าเทียมกับพืชเศรษฐกิจอื่นๆ (ภูพงษ์ พงษ์เจริญ, 2556) โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก มีแร่ธาตุในดินอุดมสมบูรณ์ ในอดีตเมื่อปีพ.ศ. 2550 กลุ่มเกษตรกรสนใจปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้าและอาราบิก้า ครอบคลุมพื้นที่ทางการเกษตรเป็นจำนวนมากถึง 200 ไร่ แต่การปลูกกาแฟในพื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพผลผลิต เนื่องจากสภาพภูมิอากาศแปรปรวน เกษตรกรยังขาดทักษะความชำนาญด้านเทคโนโลยีการผลิตดูแลรักษา ทำให้ผลผลิต

เมล็ดกาแฟมีขนาดเล็ก ปริมาณผลผลิตมีน้อย ไม่สม่ำเสมอ และกลิ่นไม่หอมเท่ากับพื้นที่อื่นๆ ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การจัดการดูแลรักษาที่ไม่ถูกต้อง ได้แก่ เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจ ในการตัดแต่งกิ่ง หรือการไม่ตัดพุ่มต้นกาแฟให้ ผลผลิตแล้ว จะส่งผลให้ผลผลิตกาแฟที่ได้มีปริมาณ น้อยและไม่มีคุณภาพ การส่งเสริมให้เกษตรกรรู้ เทคนิควิธีในการตัดแต่งกิ่งรูปแบบต่างๆ ตามสภาพ อายุของต้นกาแฟเป็นวิธีการที่สามารถเพิ่มผลผลิต กาแฟให้มากขึ้นได้

อย่างไรก็ดี แม้ว่าชุมชนจะมีกำลังการผลิต กาแฟได้ตามศักยภาพของเกษตรกรก็ตาม หากขาด การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐเครือข่าย และกลุ่มเกษตรกรไม่ได้ทำการศึกษาระบบการ ห่วงโซ่คุณค่าของกาแฟ ทำให้ได้รับผลกระทบ หลังจากผลผลิตกาแฟออกตามฤดูกาล ไม่มีตลาด รองรับ ไม่เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่มเกษตรกร อันจะนำไปสู่การมองหาเส้นทางใหม่ของการปลูก พืชโดยไม่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างถ่องแท้ ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ กลุ่มเกษตรกรหลายรายจึงเลิกปลูกกาแฟและ หันเหไปปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นทดแทน เช่น ยางพารา ทุเรียน ลำไย เงาะและอื่นๆ เป็นต้น และยังคงเหลือกลุ่มเกษตรกรจำนวนหนึ่งในตำบล ชุมพู่ที่ยังคงปลูกกาแฟ

ดังนั้น นักวิจัยจึงมุ่งศึกษาห่วงโซ่คุณค่า ของกระบวนการกาแฟเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ สินค้าและบริการ โดยการวิเคราะห์ถึงกระบวนการ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปลายทาง สอดรับกับแนวคิดการบริหารการพัฒนา (George,

1979) ที่มุ่งเน้นการโครงการต่างๆ เพื่อให้เป็นไป ตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาบังเกิดความ เปลี่ยนแปลงตามที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้ามุ่งส่งเสริม ให้เกิดความเจริญเติบโตในระดับชุมชนและแนวคิด การบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ เสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่มี ประสิทธิภาพในการพัฒนาเพราะทำให้ผู้เกี่ยวข้อง เข้าใจสถานการณ์และอุปสรรคเพื่อการเปลี่ยนแปลง (ทำนอง ภูเกิตพิมพ์, 2551) รวมทั้งหาช่องทางการ สร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับสินค้า ทำให้ผู้บริโภค เกิดความพึงพอใจมีความต้องการและยินยอม ที่จะจ่ายเงินซื้อ เพราะผู้บริโภคมองว่าเมื่อซื้อไป เกิดความคุ้มค่าและได้ประโยชน์ เกษตรกรสามารถ ขายผลิตภัณฑ์ชุมชนได้โดยอาศัยหลักการทาง วิชาการเข้าไปช่วยพัฒนาในกระบวนการที่ เกี่ยวข้อง นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานรากเกิด ความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. การจัดการองค์ความรู้และการ ส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจฐานราก
2. การจัดการเพื่อเพิ่มผลผลิตและพัฒนา คุณภาพเมล็ดกาแฟพันธุ์โรบัสต้าและอาราบิก้า
3. การศึกษาและออกแบบเครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ
4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและ เครื่องสำอางจากสารสกัดเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟ
5. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เบเกอรี่จาก วัตถุดิบเหลือทิ้งในกระบวนการผลิตกาแฟ

6. การสร้างอัตลักษณ์จากเมล็ดกาแฟ พันธุ์บัสต้าและอาราบิก้าเพื่อพัฒนาศักยภาพทางการตลาด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีระเบียบวิธีวิจัยผสมผสาน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อค้นหาข้อมูลเชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์แบบอุปนัย มีขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การจัดประชุมคณะผู้วิจัย เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ และวางแผนการลงพื้นที่
2. สำรวจพื้นที่และจัดเตรียมความพร้อม
3. การติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ เพื่อบริหารจัดการพื้นที่ในแต่ละชุมชน
4. หัวหน้าโครงการย่อยลงพื้นที่ชุมชน แนะนำตนเอง อธิบายให้คนชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย สาระสำคัญของโครงการวิจัยการวางแผนลงพื้นที่ชุมชน ผลผลิตและผลลัพธ์ของงานวิจัย
5. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุดข้อมูล
6. การวิเคราะห์ จัดเก็บข้อมูล

7. ประชุมคณะวิจัยเพื่อสรุปผลวิจัย

8. การถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีแก่ชุมชน

9. สรุปผลและเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยรวมทั้งเขียนบทความสังเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ผ่านกิจกรรมต่างๆ ตามแนวคิดห่วงโซ่คุณค่า โดย Porter (1980) แสดงให้เห็นถึงรายละเอียดของกิจกรรมแยกเป็นกระบวนการอย่างชัดเจนตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ รวม 6 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมต้นน้ำ ได้แก่

กิจกรรมที่ 1 การจัดการความรู้การปลูกกาแฟ เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มเกษตรกรปลูกกาแฟโรบัสต้า 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมพื้นที่ 2) การเพาะต้นกล้า 3) การดูแลกาแฟ 4) การเก็บเกี่ยวและการรักษาเมล็ดกาแฟ 5) โรคในกาแฟ 6) การเตรียมเมล็ดเพื่อขาย 7) มาตรฐานของเมล็ดกาแฟ เพื่อการจัดทำคู่มือต่อไป

ในส่วนของแนวทางการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก พบว่า เกษตรกรบางรายไม่ประสงค์จะรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เพราะเกรงว่าจะโดนหักค่าส่วนกลางในการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับ

ประโยชน์ในการรวมกลุ่มเพื่อป้องกันการกตริราคาของพ่อค้าคนกลางมีเกษตรกรผู้สนใจเข้าร่วมจำนวน 35 รายจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมในเรื่องของการดูแลรักษาและการปลุกต้นกาแฟอย่างถูกวิธี ผู้วิจัยได้ร่วมสร้างหลักสูตรท้องถิ่นให้กับโรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ สร้างการเรียนรู้ทักษะการปลูกกาแฟให้แก่เยาวชนในพื้นที่และเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ด้านการปลูกกาแฟในชุมชน โดยมุ่งเน้นที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 50 ราย

กิจกรรมที่ 2 การจัดการเพื่อเพิ่มผลผลิตการพัฒนาคุณภาพเมล็ดกาแฟอาราบิก้าและโรบัสต้า พบว่า การตัดแต่งกิ่งต้นกาแฟ ช่วยเพิ่มการออกดอกได้มากขึ้น สามารถพัฒนาเป็นผลกาแฟต่อไป เนื่องจากกาแฟติดดอกตำแหน่งข้อที่แตกออกมาใหม่ในแต่ละกิ่งแขนง และออกดอกตามกิ่งที่แตกใหม่ การออกดอกของกาแฟโรบัสต้าที่ตัดแต่งกิ่งแบบตัดต้น (ตัดพินต้น) เป็นกรรมวิธีที่ให้การออกดอกได้มากที่สุด ขณะที่กาแฟอาราบิก้าการตัดยอดไว้กิ่งพี่เลี้ยง 1 กิ่ง ให้จำนวนดอกได้มากกว่ากรรมวิธีอื่นๆ เป็นเพราะกรรมวิธีดังกล่าวสามารถทำให้เกิดการแตกกิ่งใหม่ได้มาก การออกดอกจึงเพิ่มมากขึ้นด้วย เมื่อฉีดไคโตซานพบว่าช่วยกระตุ้นการเกิดดอกของกาแฟได้ การให้ปุ๋ยเกล็ดทางใบก็สามารถช่วยเพิ่มปริมาณดอกได้เช่นเดียวกัน เนื่องจากไคโตซานมีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบ ซึ่งไนโตรเจนเป็นธาตุอาหารหลักของพืชที่จะเป็นองค์ประกอบส่วนต่างๆ ในเซลล์ของพืช รวมทั้งคลอโรฟิลล์ที่ใช้ในการสังเคราะห์แสงของพืช เมื่อคลอโรฟิลล์มีเป็นจำนวนมากและปริมาณเพียง

พอก็จะสร้างอาหารแก่พืชที่ใช้ในการเจริญเติบโต

กิจกรรมที่ 3 การทดลองเพื่อออกแบบเครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ เครื่องเก็บเกี่ยวประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) ชุดเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ ทำหน้าที่ปัดผลกาแฟให้หลุดออกจากกิ่งก้านของต้นกาแฟโดยก้านรูดส่วนบนและก้านรูดส่วนล่างยาว 180 มิลลิเมตร และที่ปลายก้านรูดทั้งสองติดตั้งซูเปอร์สปีด 32 มิลลิเมตรสำหรับลดแรงกระแทก 2) ชุดควบคุมการทำงานชุดเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของชุดเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ ยาว 150 มิลลิเมตร วัสดุเป็นซูเปอร์สปีด เพื่อให้มีน้ำหนักเบา และ 3) ชุดมอเตอร์ต้นกำลัง ทำหน้าที่เป็นต้นกำลังเพื่อขับเคลื่อนชุดควบคุมการทำงานชุดเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟ โดยใช้มอเตอร์กระแสตรงเป็นต้นกำลังเพื่อให้สะดวกและเหมาะสมต่อการนำไปใช้งานในภูมิประเทศที่เป็นภูเขา

2. กิจกรรมกลางน้ำ ได้แก่

กิจกรรมที่ 4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและเครื่องสำอางจากเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟนำสารสกัดเปลือกหุ้มที่สกัดด้วยวิธีการต้มที่อุณหภูมิ 92 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 20 นาที มีปริมาณสารสำคัญกลุ่มฟีนอลและฟลาโวนอยด์สูงที่สุด สารสกัด C92M20 มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระเมื่อทดสอบด้วยวิธี DPPH Radical Scavenging, FRAP และ ABTS มีค่าเท่ากับ 14.75, 21.56 และ 52.15 mg TEAC/ g dry weight ตามลำดับ สารสกัดเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟ C92M20 มีความเหมาะสมที่สุดที่นำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ครีมบำรุงผิวมือ และในกระบวนการทำผงสารสกัดแห้ง

นั้นพบว่า maltodextrin ที่ความเข้มข้นร้อยละ 30 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรสารสกัดเปลือก มีความเหมาะสมที่สุดนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มผงขงร้อน ไม่จับตัวเป็นก้อน ดูดความชื้นต่ำและละลายน้ำได้ดี

กิจกรรมที่ 5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมอบจากวัตถุดิบเหลือทิ้งในการกระบวนการผลิตกาแฟ ผงเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟและเนื้อผลกาแฟ ใน 100 กรัม มี โปรตีนร้อยละ 9.44 คาร์โบไฮเดรตร้อยละ 76.30 ไขมันร้อยละ 1.92 ความชื้นร้อยละ 3.64 เถ้าร้อยละ 8.70 โยอาหารที่ไม่ละลายน้ำ 35.40 กรัม พลังงาน 360.24 กิโลแคลอรี และฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ 537.97mg eq Trolox และจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบเกอรี่โดยการเสริมผงเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟและเนื้อผลกาแฟ และทำการทดสอบคุณภาพทางประสาทสัมผัส พบว่า ผู้บริโภคให้การยอมรับผลิตภัณฑ์ได้แก่ คุกกี้ ร้อยละ 5 บราวนี่ ร้อยละ 40 ขนมปัง ร้อยละ 3 เค้ก ร้อยละ 3 และถ้วยพาย ร้อยละ 5 การเสริมผงเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟและเนื้อผลกาแฟลงในผลิตภัณฑ์ทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทางโภชนาการ มีปริมาณใยอาหารที่ไม่ละลายน้ำและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระเพิ่มขึ้น

3. กิจกรรมปลายน้ำ ได้แก่

กิจกรรมที่ 6 การค้นหาอัตลักษณ์ทางการตลาดของกลุ่มผู้ปลูกกาแฟอัตลักษณ์ทางการตลาดมี 3 ด้าน 1) ด้านประวัติศาสตร์ 2) ด้านอาหารและผลไม้ 3) ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการสร้างกลยุทธ์ชื่อ “ดอยเผ่าไทย” สื่อถึงกาแฟของชุมชนผู้บริโภคเมื่อได้ดูสื่อโฆษณา

มีผลต่อการรับรู้และมีความชื่นชอบกาแฟดอยเผ่าไทย กลิ่น รสชาติ พร้อมทั้งอยากสนับสนุนการซื้อส่วนผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาดมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงศักยภาพกาแฟโรบัสต้าและอาราบิก้าสามารถสร้างโอกาสในการแข่งขันการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ถือเป็นการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้ นั้นต้องสร้างความเชื่อใจสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชนี ตูเล๊ะ (2561, หน้า 3560-3575) พบว่า ด้านเศรษฐกิจชุมชนส่งเสริมการให้ความรู้คนในกลุ่มเพื่อการเพาะปลูกภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำ เกษตรกร แม่บ้าน และเยาวชนมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาเทวประภาส มากคล้าย, บุญทัน ดอกไธสง และบุษกร วัฒนบุตร (2559, หน้า 615-630) พบว่า ชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการช่วยเหลือกัน การประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ต้องอาศัยการพึ่งพากัน ผู้นำและคนในชุมชนมีส่วนร่วมการสร้างอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ นักวิชาการสร้างแรงจูงใจเกิดแรงกระตุ้นที่สำคัญต่อชุมชน เริ่มจากกิจกรรมต้นน้ำ เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปขยายผลแก่เกษตรกรในตำบลที่สนใจปลูกกาแฟ สอดคล้องกับธนฐิตากานต์ ปินทุภาค และพงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์ (2560, หน้า 521-526) กล่าวถึงกระบวนการส่งเสริมการเกษตรมีขั้นตอนผู้ถ่ายทอดความรู้เพื่อส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกร สร้างช่องทางการส่งข้อมูลข่าวสารไปยัง

เกษตรกร แล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือจนเกิดผลสำเร็จ และนำปัญหาวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเกษตรกรมีศักยภาพเพาะปลูกกาแฟเพิ่มขึ้นสร้างหลักสูตรท้องถิ่น สอดคล้องกับวินัย ทองภูบาล (2562, หน้า 139-150) กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรอันเกิดจากการร่วมรับฟังสภาพปัญหา ความต้องการของคนในชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาแนวทางเหมาะสมในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น สอดคล้องกับ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2553) การสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปฏิบัติ และสร้างเสริมคุณภาพร่วมกัน ช่วยขยายผลการดำเนินงานให้เกิดวงกว้างยิ่งขึ้น สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบพัฒนาไปสู่การจัดการตนเอง พัฒนาศักยภาพคนในขบวนการองค์กรชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็ง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2564)

การจัดการเพื่อเพิ่มผลผลิตและพัฒนาคุณภาพเมล็ดกาแฟนั้น พบว่า การตัดแต่งกิ่งต้นกาแฟสามารถเพิ่มจำนวนการออกดอกให้กับต้นกาแฟและพัฒนาไปเป็นผลกาแฟต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากกาแฟจะมีการติดดอกให้ตำแหน่งข้อที่แตกออกมาใหม่ในแต่ละกิ่งแขนง และออกดอกตามกิ่งที่แตกใหม่ สอดคล้องกับธิดารัตน์ เมธาวรากุล และคณะ (2560, หน้า 284-296) การตัดแต่งกิ่งของต้นกาแฟทำให้มีอาหารสะสมในลำต้นมากพอส่งผลต่อการสังเคราะห์แสงและคาร์โบไฮเดรตที่ไม่ใช่ส่วนของโครงสร้างซึ่งคาร์โบไฮเดรตชนิดนี้เป็นส่วนที่ใช้เพื่อเป็นพลังงานในการเจริญเติบโต

สอดคล้องกับสังคม เตชะวงศ์เสถียร (2547) กาแฟเมื่อติดผลแล้วจะไม่สลัดผลทิ้ง ทำให้ต้นโทรมและอายุการให้ผลผลิตสั้นลงจึงควรตัดแต่งกิ่งเพื่อให้ผลกาแฟได้รับอาหารอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับสถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร (2559) การตัดพุ่มต้นทำให้สามารถเพิ่มผลผลิตให้กับกาแฟได้มากขึ้น โดยเหมาะกับต้นกาแฟที่มีอายุ 7 ปีขึ้นไป การใช้สารโคโตซานช่วยกระตุ้นการเกิดดอกของกาแฟได้ รวมทั้งการให้ปุ๋ยเกล็ดทางใบก็สามารถช่วยเพิ่มปริมาณดอกได้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับการทดลองการใช้โคโตซานในนาข้าวร่วมกับจุลธาตุพบว่า กรรมวิธีที่ฉีดพ่นโคโตซานจะช่วยให้ผลผลิตข้าวต่อไร่สูงขึ้น (นุชนาฏ ตันวรรณ และคณะ, 2560, หน้า 1322-1327)

ส่วนการศึกษาเครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟได้ทันเวลาเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ลดระยะเวลาการเก็บเกี่ยว และลดความเสียหายของเมล็ดกาแฟ ผู้ผลิตเครื่องจักรกลเกษตรมีขีดความสามารถในการผลิตเครื่องจักรกลเกษตรสูงขึ้น สอดคล้องกับปรีชา อานันท์รัตนกุล (2562) ต้นแบบเครื่องมือเก็บเกี่ยวผลกาแฟโดยวิธีรูดที่ออกแบบพัฒนาขึ้นเครื่องมือมีความสามารถในการทำงานมากกว่าคนเก็บ 1.82 เท่า ทั้งนี้ประสิทธิภาพของเครื่องรูดเมื่อนำมาดัดแปลงเพื่อใช้งาน ทำให้เก็บเกี่ยวได้รวดเร็ว ลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และลดต้นทุนการผลิตกาแฟได้

กิจกรรมกลางน้ำ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและเครื่องสำอางจากสารสกัดเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟนำสารสกัดที่ได้ไปวิเคราะห์ปริมาณ

สารสำคัญสองกลุ่มคือ สารประกอบฟีนอลิกทั้งหมด และสารประกอบฟลาโวนอยด์รวม มีปริมาณสารสำคัญทั้งสองกลุ่มสูงที่สุด สอดคล้องกับ Mirón-Mérida et al. (2019, pp. 167-174) การใช้อุณหภูมิที่สูงขึ้นส่งผลให้ร้อยละผลผลิตของสารสกัดเปลือกกาแฟและปริมาณสารประกอบฟีนอลมากขึ้น ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสอดคล้องกับ Panusaet et al. (2017) ปริมาณสารประกอบฟีนอลที่สกัดได้จากเปลือกกาแฟมีความแปรผันตรงกับฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน ทั้ง 3 วิธี ได้แก่ DPPH ABTS และ FRAP เมื่อสารประกอบฟีนอลในปริมาณที่สูงกว่าส่งผลให้ฤทธิ์ต้านออกอนุมูลอิสระสูงขึ้นตาม การวิเคราะห์ปริมาณสารสำคัญและการทดสอบฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ผู้วิจัยคัดเลือกสารสกัด C92M20 ไปเป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ครีมบำรุงผิวมือ และนำสารสกัด C92M20 ไปทำเป็นผงแห้ง เป็นส่วนผสมของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางค์ผสมกับสมุนไพรไทย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เบเกอรี่จากวัตถุดิบเหลือทิ้งในกระบวนการผลิตกาแฟเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟและเนื้อผลกาแฟ มีโยอาหารที่ไม่ละลายน้ำและฤทธิ์การต้านออกซิเดชันเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับของชุดิณพนธ์ พลอยประดับ, พุทธพร เจริญสุขกิตต์ และนิรมล ปัญญาบุษยกุล (2553, หน้า 577-580) ได้ทำการศึกษาฤทธิ์การต้านออกซิเดชันของส่วนต่างๆ พบว่า ในเนื้อและเปลือกกาแฟมีสารต้านออกซิเดชันที่สำคัญในเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟมีสารประกอบอินทรีย์ต่างๆ เช่น น้ำตาลรีดิวส์และน้ำตาลไมรีดิวส์ในปริมาณร้อยละ 12.4 และ 2.0 ของน้ำหนักแห้งตามลำดับมีโยอาหารที่ไม่ละลาย

น้ำและมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับระวีวรรณ แก้วอมตวงศ์ และทรงพร จึงมั่นคง (2549) ได้ศึกษาฤทธิ์การต้านออกซิเดชันของส่วนต่างๆ ของเนื้อผลกาแฟเป็นหนึ่งในแหล่งของสารต้านออกซิเดชันที่สำคัญสอดคล้องกับ Mazza, Miniati (1993) แอนโทไซยานินเป็นรงควัตถุที่ให้สีแดง สีม่วง และสีน้ำเงิน ช่วยลดการเกิดโรคเรื้อรังต่างๆ เช่น โรคเกี่ยวกับหลอดเลือดหัวใจ โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน (โอภา วัชรคุปต์, 2550)

กิจกรรมปลายน้ำ การสร้างอัตลักษณ์จากเมล็ดกาแฟเพื่อพัฒนาศักยภาพการตลาดนั้น การสร้างกลยุทธ์ทางการสื่อสารโดยสื่อมวลชนมีเดียเป็นการพัฒนาและการเพิ่มความรู้ด้านเทคโนโลยีในการผลิตในการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2550) และพันธุ์อาจชัยรัตน์ (2547) การนำแนวคิดใหม่ไปใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ดังที่ Porter (1980) กล่าวถึงกิจกรรมในโซ่คุณค่าของแต่ละหน่วยธุรกิจ ตั้งแต่การจัดหาแหล่งวัตถุดิบ การแปรรูป ตลอดจนจนถึงกระบวนการส่งมอบสินค้าและบริการให้กับลูกค้าด้วยการวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนหรือกิจกรรมสอดคล้องกับ Kotler (1997) คุณค่าที่ลูกค้าได้รับจากการเป็นเจ้าของและการใช้ผลิตภัณฑ์นั้นเมื่อเทียบกับต้นทุนที่ต้องจ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการได้เน้นห่วงโซ่คุณค่าเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ตั้งแต่ที่มาของวัตถุดิบจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการได้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะถูกส่งถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้ายสามารถกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นการวาง

กรอบกลยุทธ์เหมาะสมต่อการพัฒนาในทุกด้าน
ของชุมชนท้องถิ่น

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำผลการวิจัยไปปรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทยตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกมีดังนี้

1.1 จากการวิจัยพบว่าการศึกษาค้นคว้าคุณค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็งต้องอาศัยระยะเวลาในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมินผล อาศัยความตั้งใจของเกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ค้นหาสภาพปัญหา นำไปสู่แนวทางแก้ไขเพื่อสร้างเป้าหมายร่วมกันต่อการบริหารจัดการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ตลอดจนยกระดับการเกษตรโดยใช้นวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นฐานการผลิต โดยมีอาจารย์เป็นพี่เลี้ยงเพื่อนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างเข้มแข็ง

1.2 จากปัญหาของเกษตรกรยังขาดทักษะและความรู้เทคโนโลยีที่ใช้ในการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟ ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่เกษตรกรสามารถดำเนินการได้เอง เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้และทักษะเพียงพอต่อการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟ

1.3 งานวิจัยทำให้ได้ความรู้ในการส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟเพื่อพัฒนา

เศรษฐกิจฐานราก แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มผลผลิตและการพัฒนาคุณภาพเมล็ดกาแฟพันธุ์โรบัสต้าและอาราบิก้า การออกแบบเครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟการพัฒนาผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและเครื่องสำอางจากสารสกัดเปลือกหุ้มเมล็ดกาแฟ ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบเกอรี่จากวัตถุดิบเหลือทิ้งในกระบวนการผลิตกาแฟ และทราบถึงอัตลักษณ์จากเมล็ดกาแฟพันธุ์โรบัสต้าและอาราบิก้าเพื่อพัฒนาศักยภาพทางการตลาดต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปเพื่อนำไปพัฒนางานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิต ดังนี้

2.1 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านรักไทยตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปอาจไปศึกษากลุ่มตัวอย่างอื่น และทำการเปรียบเทียบกันระหว่างการบริหารจัดการชุมชนกาแฟ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวางนโยบายด้านการบริหารจัดการการเกษตร การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาระบบการเกษตรปลอดภัย และแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนกาแฟมากยิ่งขึ้น

2.2 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปอาจศึกษากลุ่มตัวอย่างพื้นที่อื่นของจังหวัดพิษณุโลก และพื้นที่ในจังหวัดกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนเชิงนโยบาย เป็นแนวทางพัฒนา

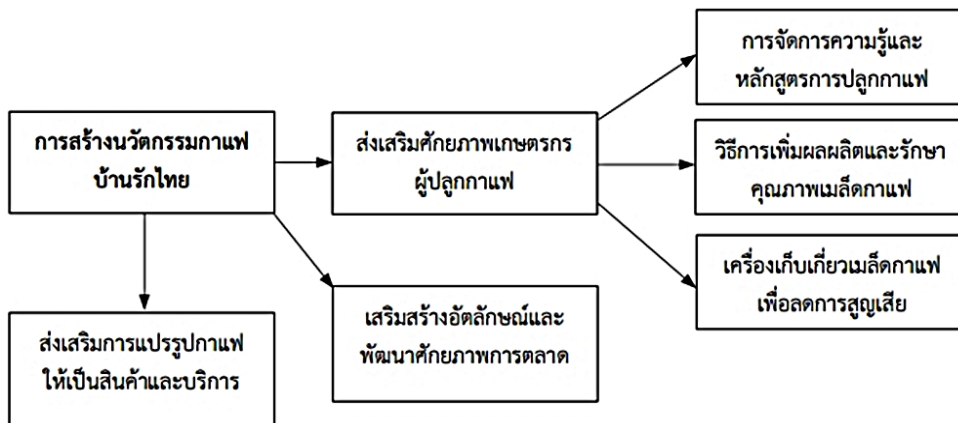

นวัตกรรมกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาพบว่า การศึกษาห่วงโซ่คุณค่าของกระบวนการกาแฟ เป็นการสร้างความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทยตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกนั้นมีส่วนช่วยส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ

ในกระบวนการจัดการความรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมประเมินผล นำไปสู่การสร้างหลักสูตรการปลูกกาแฟให้แก่โรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเข้าใจวิธีการเพิ่มผลผลิตและรักษาคุณภาพเมล็ดกาแฟ รวมถึงได้เครื่องเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟเพื่อลดการสูญเสีย อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการแปรรูปกาแฟให้เป็นสินค้าและบริการ และเสริมสร้างอัตลักษณ์และพัฒนาศักยภาพการตลาดของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชุติมณฑน์ พลอยประดับ, พุทธพร เจียมศุภกิจดี และ นิรมล ปัญญ์บุศยกุล. (2553). ฤทธิ์การต้านออกซิเดชันของส่วนต่างๆ ของผลกาแฟอาราบิก้า และกากกาแฟ. ว. วิทยาศาสตร์เกษตร, 41(3/1)(พิเศษ), 577-580.
- ธิดารัตน์ เมธาวรากุล และคณะ. (2560). อิทธิพลของการตัดแต่งกิ่งและการให้ปุ๋ยต่อผลผลิตและคุณภาพเมล็ดกาแฟอาราบิก้าที่ปลูกในสถานีวิจัยเพชรบูรณ์. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร, 48(2), 284-296.
- นุชนาฏ ตันวรรณ และคณะ. (2560). ผลของไคโตซานเพื่อเพิ่มผลผลิตและปริมาณสารทุติยภูมิในข้าว. แก่นเกษตร, 45(1), 1322-1327.

- ณัฐตากานต์ ปินทุภาส และพงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (2560). รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการปลูกกาแฟ
อราบิก้าในพื้นที่ โครงการหลวงและโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง. *แก่นเกษตร*,
45(1), 521-526.
- ทำนอง ภูเกิตพิมพ์. (2551). *แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน*. เข้าถึงได้
จาก http://www.thaischool.net/view_tj.php?ID=1203
- ปรีชา อานันท์รัตนกุล. (2562). *รายงานโครงการวิจัยพัฒนาเครื่องจักรกลหลังการเก็บเกี่ยวและแปรรูป
กาแฟระดับเกษตรกร*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร.
- พชนี ตูเล๊ะ. (2561). ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งในจังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัย
ศิลปากร*, 11(2), 3560-3575.
- พันธุ์อาจ ชัยรัตน์. (2547). *บทนำเบื้องต้นของการจัดการนวัตกรรมการจัดการนวัตกรรมการจัดการนวัตกรรมการจัดการ*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- พระมหาเทวประภาส มากคล้าย, บุญพัน ดอกไธสง และบุษกร วัฒนบุตร. (2559). พุทธบูรณาการ
เพื่อการพัฒนาสมรรถนะองค์การบริหารส่วนตำบล ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. *Veridian
E-Journal, Silpakorn University*, 9(3), 615-630.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2553). *แผนที่ความดี ฉบับไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ภูพงษ์ พงษ์เจริญ. (2556). *การพัฒนาโปรแกรมช่วยแก้ปัญหาการจัดเรียงกล่องผลิตภัณฑ์ลงในตู้ลิ้นคว่ำ
ด้วยระบบภูมิคุ้มกัน*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ระวีวรรณ แก้วอมตวงศ์ และทรงพร จึงมั่นคง. (2549). *ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ DPPH และปริมาณสาร
ฟีนอลิกของสารสกัดพืช สมุนไพรไทยบางชนิด*. อุบลราชธานี: คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.
- วินัย ทองภูบาล. (2562). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ข้าว เพื่อความมั่นคงทางอาหารของโรงเรียน
หินดาดวิทยา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 13(3),
139-150.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2564). *คู่มือการบริหารโครงการ การสนับสนุนการพัฒนา
ชุมชนท้องถิ่นและขบวนการของชุมชน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. (2559). *การลดต้นทุนการผลิตพืชสวน (ไม้ผล) เพื่อเพิ่มขีดความ
สามารถในการแข่งขันเกษตรกรไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพืชสวน.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2550). *สุดยอดนวัตกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ
กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

- สังคม เตชะวงศ์เสถียร. (2547). *สรีรวิทยาของพืชสวน*. ขอนแก่น: คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.
- โอภา วัชรคุปต์. (2550). *สารต้านอนุมูลอิสระ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิวยไทยมิตร.
- George, F. G. (1979). *Development Administration: Concepts, Goals, Methods, Madison*.
Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Mazza, G., Miniati, E. (1993). *Anthocyanins in fruits, vegetables, and grains*. Boca Raton:
CRC Press.
- Kotler. (1997). *Marketing management: analysis, planning implementation and control*.
(9 th ed). New Jersey: Asimmon & Schuster.
- Porter, M. E. (1980). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and
Competitors*. New York: Free Press.
- Mirón - Mérida et al . (2019). Valorization of coffee parchment waste (Coffea arabica) as
a source of caffeine and phenolic compounds in antifungal gellan gum films. *LWT
- Food Science and Technology*, (101), 167-174.
- Panusa, A., et al. (2017). UHPLC-PDA-ESI-TOF/MS metabolic profiling and antioxidant
capacity of arabica and robusta coffee silverskin: Antioxidants vs phytotoxins. *Food
Research International*, (99), 155-165.

Perceptions and Impacts of Applying BYOD as an Effective Strategy in Thai Higher Education English Classroom*

Hambalee Jehma¹ and Wunwisa Punkhoom²

Prince of Songkla University International College Hatyai Campus,

Prince of Songkla University, Hatyai Campus, Thailand¹

Thepsatri Rajabhat University, Thailand²

Corresponding Author, E-mail: jehmahambalee@gmail.com

Abstract

The objectives of this study were to 1) investigate the purposes for which BYOD is being used by the Thai undergraduate students in learning English classes, 2) explore the level of students' satisfaction regarding the BYOD applied in learning English classes, and 3) examine the impacts of BYOD on students' learning English. The study was designed as mixed-method research. The samples of this study were 50 students, selected by applying random sampling technique. They were undergraduate students studying English as a university required subject. The opened-ended questionnaire, validated by the experts through the IOC, regarding their satisfaction toward their learning through their own devices has been employed as a research tool for collecting the data which were, then, asked to be completed by the students after they have been asked to practice their English skills by typically interacting with the English contents in the BYOD classroom context, applying their own technology devices into the classroom such as mobile phones, laptops, and tablets during the semester at the end of the semester. The data were then both statistically analyzed quantitatively shown in percentages, and qualitatively shown through descriptive analysis.

* Received: November 25, 2021; Revised: December 20, 2021; Accepted: March 30, 2022

The findings showed that:

1. The purpose of applying BYOD of students for entertainment was ranked the highest at 80% followed by communication, collaboration in group work, access course materials, and research which was ranked the lowest at 52%.
2. 42% of the students were satisfied with the teaching and learning approach at the level of fully satisfaction.
3. The results unveiled that the implementing BYOD in the classroom had impacts on students learning in different ways, namely improving professional competence, inspiring learning, and critical thinking, increasing dependency on technology devices, and decreasing conventional document use.

Keywords: BYOD; English Classes, Technology Devices

1. Introduction

The rapid evolution of information and communication technology has a considerable influence on the societies and education. Particularly, educators in the field of language teaching or English teachers always make conscious and research effort to increase the effectiveness of their teaching approach. When the technology like computers is launched to the market along with other useful programs e.g., the internet, technology- enhanced education is becoming increasingly significant. Bring Your Own Device (BYOD) pedagogy has been implemented to manage and facilitate classroom learning not only in the language classroom, but also the other subjects in general (Hamza & Nurdeen, 2013, pp. 14-20).

To be more specific, the pedagogy can be defined as the classroom management tool which allows students to bring their own technology devices into the classroom for educational purposes (Hamza & Nurdeen, 2013, pp. 14-20). This phenomenon comes into consideration to create a more interactive and interesting environment for learners and teachers than what was previously available in the traditional language classroom. The effectiveness of the use of technology devices on education has been investigated by several researchers in numerous settings and contexts in many countries. Much research has been specifically done on the different topics about teaching any English skills i.e., reading, speaking, and writing skills.

Specially, the digital devices utilized in this study including blogs and wikis have affirmed students' accomplishment in developing English skills since the students can share their ideas to others (Beach, 2012, pp. 45-59). 168 teachers from the study by Felix (2008, pp. 14-21) have revealed that the students' English performances were satisfying. 89 % of them also confirmed that the approach they have been applied has changed their teaching styles, resulting an increasing of students' collaboration in sharing their ideas among students and between students and teachers especially while giving feedbacks. Since the wiki program has been applied, the students also uttered that writing on the wiki can enhance using engagements markers (Kuteeva, 2010, pp. 44-57). In addition, some studies also revealed that implementing digital devices in teaching and learning can develop students' English skills, especially their writing skill (Silvernail & Gritter, 2007). Fulton (2012, pp. 12-17), in addition, has applied this classroom strategy. All the devices namely iPads, laptops, and smartphones were employed in the classroom in order that they areas beneficial instruments for English learning classes. Fallow (2013) has

also mentioned in his study that some of teachers have changed their traditional classroom, solely giving a lecture approach in the class by applying the new approach and asking students to bring their own devices to the classroom. The study also showed the students in general were very satisfied toward the way that they can work with their own devices in the class. They can also spend their time to enhance their knowledge by choosing more appropriate contents for various specific situations or contexts by seeking from the internet with ease and promptness. All studies mentioned lead to the significance of this study which is to mainly explore how the students perceive the BYOD applied in their learning English classes.

2. Research Objectives

1. To investigate the purposes for which BYOD is being used by the Thai undergraduate students in learning English classes.
2. To explore the level of students' satisfaction regarding the BYOD applied in learning English classes.
3. To examine the impacts of BYOD on students' learning English.

3. Methodology

The study was designed as mixed-method research. The participants in this study were 50 Thai undergraduate students selected through random sampling method. They enrolled English, a compulsory course in a university in Thailand, and studied English preparation course before enrolling this course. Hence, they occupied quite similar level of English language knowledge. During the semester, students took part in the class twice a week, three hours a period. They have been always required to bring their own technology tools namely a computer laptop, a smartphone, an iPad, and any other device to the class from time to time. The students were permitted to interact with the devices brought to search for the information or any other activities implemented in the class. The students can also discuss with friends while using devices for their group projects or

assignments. The course was continuous drilling and learning for the whole the semester. When the course had been conducted successfully, the online questionnaire with open-ended questions, validated by the experts through the IOC, was distributed to the students for asking their satisfaction regarding their learning English applied the BYOD strategy. The gathered data were, then, analyzed and shown quantitatively in percentage with the qualitatively descriptive analysis.

4. Findings

After the data gathered from the online questionnaire with open-ended questions, they were analyzed and shown in the percentage together with the descriptive analysis which can be explained following the research objectives as follow:

1. The purposes for which BYOD is being used by the Thai undergraduate students in learning English classes.

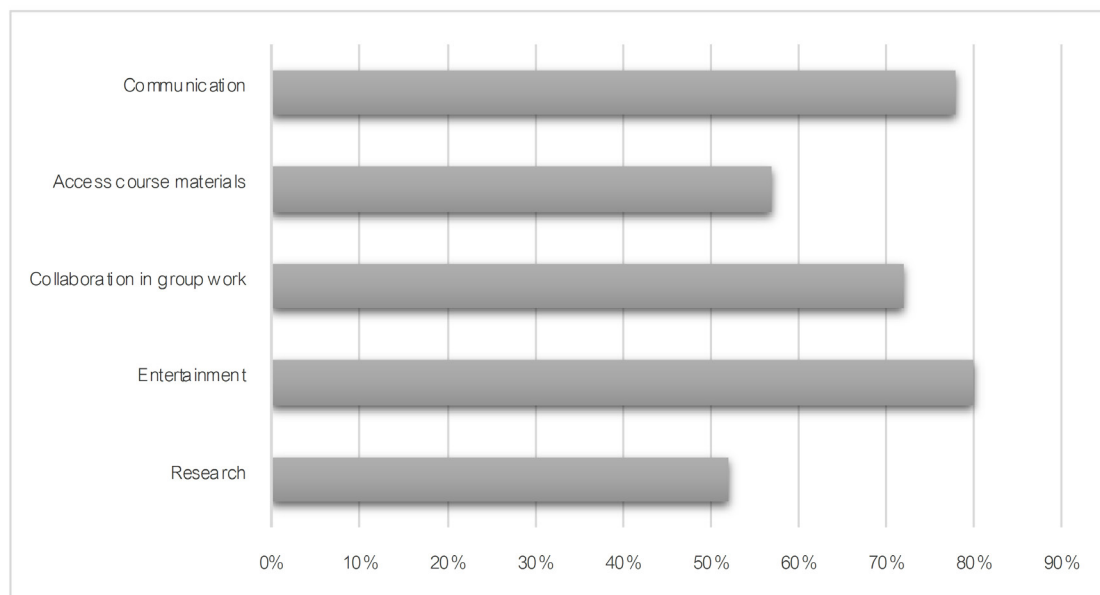

Diagram 1 Students' purposes of using technology devices in BYOD context

The data displayed in Diagram 1 showed the different purposes of using the technology devices in the context of BYOD. Though the purpose of entertainment was ranked the highest (80%) by the students, but the other three main goals of use were quite similar. More than a half of the students used the technology in BYOD for communication, education in general, and doing research. Similarly, the study by Grussendorf (2013) mentioned similar findings. The participants in this study said they used the technology in the BYOD context for many purposes. However, the communication was ranked the highest compared to other goals of use by 78%

while the other purposes of use were also ranked at the high level namely for collaboration in group work (72%), to access course materials (57%), and for research (52%). This can show that the students' engagement increased when the BYOD implemented in the education context (Al-Okaily, 2015) and because of the availability of information in the internet which they can access anytime they need, the higher level of learning capacity was higher (Vasant & Mehta, 2015).

2. The level of students' satisfaction regarding the BYOD applied in learning English classes

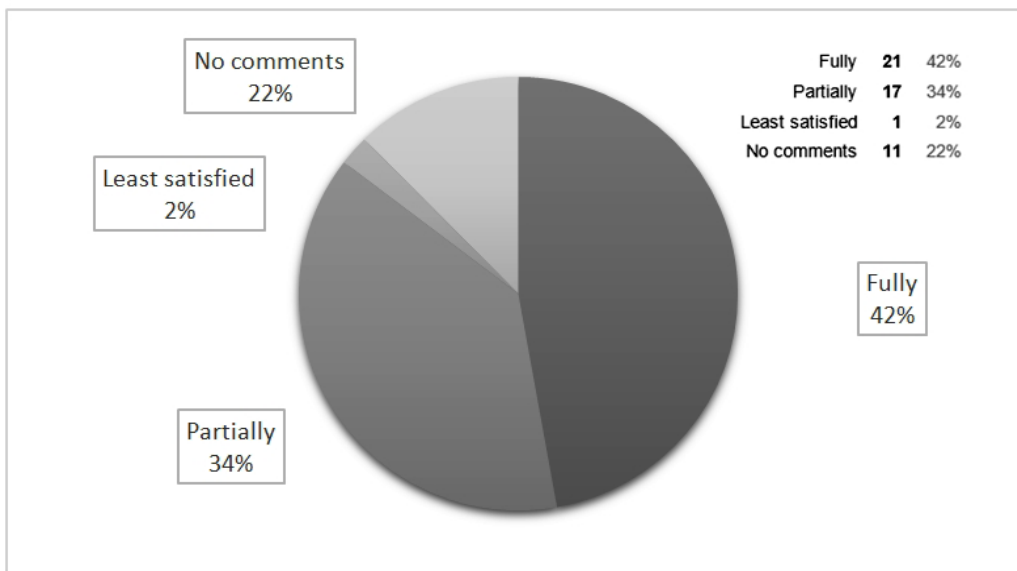

Diagram 2 Students' satisfaction toward the class implemented BYOD

Diagram 2 showed that most of the students (42%) in the study were fully satisfied with the class implemented BYOD. 21 students ranked the level of fully satisfaction toward this pedagogy followed by the lower level of partially satisfaction by 34%. However, there were 22% of the students ranking at the level of no comments. These levels of satisfaction can be confirmed by data from the open-ended questions of the

survey. Most of them were satisfied with this method of classroom management as mentioned in the survey "I agree with using computer or other devices in class", "I think it is very helpful because it can search everything that you do not know and cannot ask the teacher", and "I think it is very interesting and easier than using a university computer lab".

3. The impacts of BYOD on students' learning English

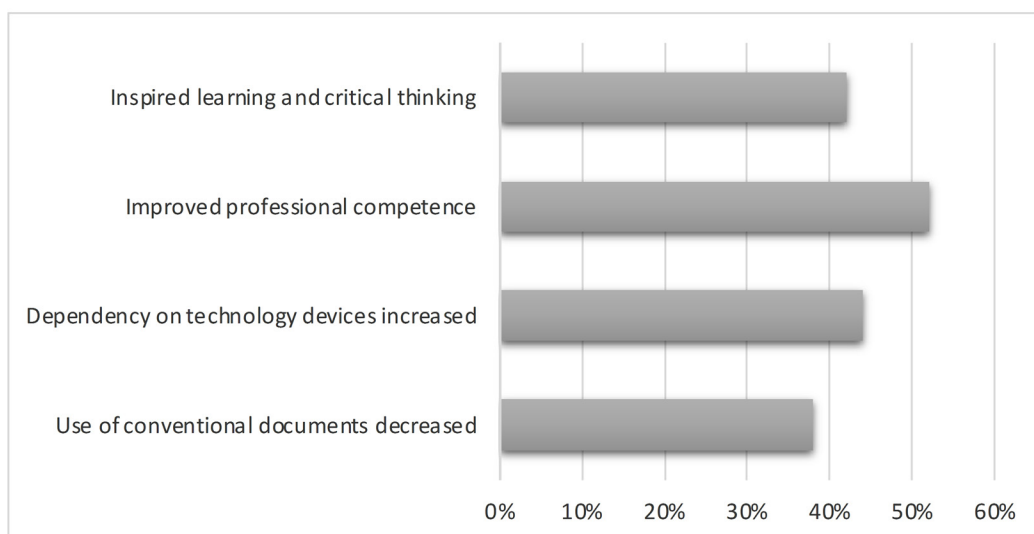

Diagram 3 Impacts of BYOD on students' learning

The results shown in Diagram 3 have confirmed that they almost agreed about implementing this kind of pedagogy management in the classroom since 52% of the students believed that BYOD will help them improve their professional competence as it was mentioned by the student "I can immediately save the data directly to my own computer instead of using the faculty's computer". Moreover, the strategy can also inspire students' learning and their critical thinking which are very important for the 21st century students. 42% of them agreed with this perspective, "I found that it is good since I feel good and enjoy the class more than before". This phenomenon can also lead

the students more dependent on the technology devices as we can see from some perspectives mentioned, "I think I like it because if we want to search some information about education, we need to use the technology devices", and "I think we can use the devices in the classroom because we can search some information we do not understand and sometimes we use it for communication".

5. Discussion

Though the result from the study shows many advantages of implementing BYOD for classroom management, there are some concerns in the way of using the technology devices in the classroom since

there are some limitations of the use of technology in education. To illustrate, the inequity in devices has been discussed since not all the students can afford the advanced technology devices and the level of personal digital skills and abilities of technology devices, and the programs are different (Al-Okaily, 2015) except in some context which is an exception such as the students in this study. Moreover, the students' devices themselves need to be considered since some programs can be available in some specific devices, others might not be compatible (Parsons, 2013). The availability of the internet connection or the speed of the internet in the college is another concern since the students in the study mentioned that "the internet is very low sometimes and it makes me feel uncomfortable and I cannot use the device to search any information". However, the fast access, coverage, and the quality of the network are not always met the expectation (Handal et al., 2014). Smith et al. (2015) also mentioned that the safety of internet or devices usage in BYOD cannot be ignored as some programs, or some information can harm the personal data or be hacked by the hackers while connecting through the internet. So that, the careful

use or access is needed to be advised to the students and the faculty needs to pay attention to this issue risen during or after the strategy implemented.

6. Suggestions

For colleges and universities as policy makers, the strategy of BYOD is highly advised to be applied in all classes implemented by the faculties as it can value both to the colleges or universities themselves in decreasing spending expenses in purchasing all the equipment tools for teaching and learning. Especially for online learning classes, the educators and students can be more convenient and familiar with the tools they have already had.

It can be, also, clearly seen that there are various future interesting research topics such as implementing BYOD in other areas of teaching and learning and how the BYOD can develop the students' needed 21st century skills such as problem-solving, and communication are encouraged to be conducted.

7. Knowledge Assets

The results from this study not only added the valuable research knowledge confirmation of the positive feedbacks from

the learners studying in the class applied the BYOD strategy, especially in the context of Thai students, learning language environment, but possible teaching methodology applying

BYOD hasalso accelerated the level of other skills namely critical thinking and digital literacy while participating in such learning environment shown in Diagram 4.

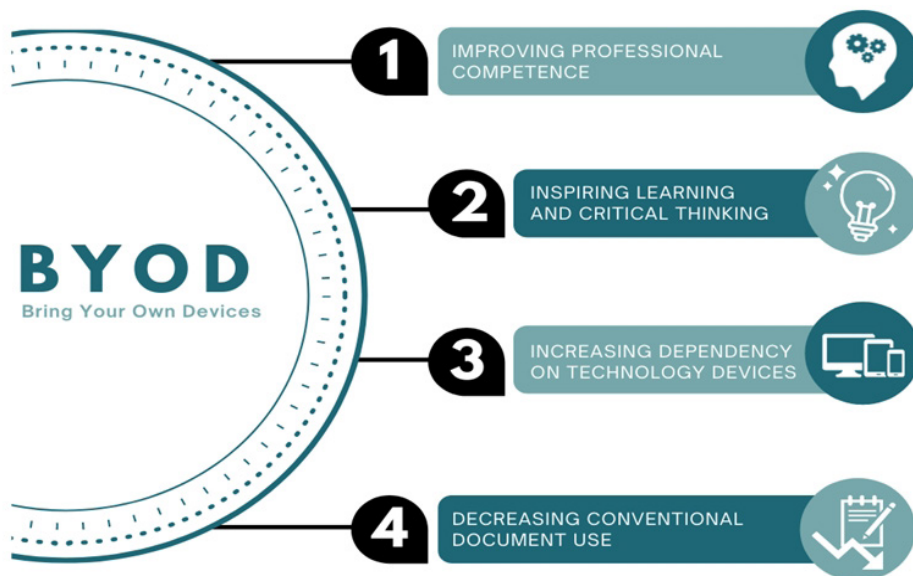

Diagram 4 Knowledge assets from applying BYOD in the classroom

References

- JAl-Okaily, R. (2015). Mobile Learning BYOD Implementation in an Intensive English Program. *International Handbook of E-Learning Volume 2: Implementation and Case Studies*, 311.
- Beach, R. (2012). Uses of digital tools and literacies in the English Language Arts classroom. *Research in the Schools*, 19(1), 45-59.
- Fallows, N. (2013). A Flipped Approach to Vocabulary Teaching in HCT Dubai Colleges Foundations Level 03: Utilising Spaced Repetition for Consolidation.
- Felix, J. P. (2008). Edu blogging: Instruction for the digital age learner. *Talking Points*, 19(2), 14-21.

- Fulton, K. (2012). Upside down and inside out: Flip Your Classroom to Improve Student Learning. *Learning & Leading with Technology*, 39(8), 12-17.
- Grussendorf, S. (2013). Device ownership, 'BYOD' & social media for learning.
- Hamza, A., & Nurdeen, M. F. (2013). BYOD Usage by Postgraduate Students of International Islamic University Malaysia: An Analysis. *International Journal of Engineering Science Invention*, 2(4), 14-20.
- Handal, B., Ritter, R., & Marcovitz, D. (2014). Implementing large scale mobile learning school programs: To BYOD or not to BYOD. In *EdMedia+ Innovate Learning* (pp. 796-801). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Kuteeva, M. (2010). Wikis and academic writing: Changing the writer-reader relationship. *English for Specific Purposes*, 30(1), 44-57.
- Parsons, D. (2013). Jam Today-Embedding BYOD into Classroom Practice. *Science Proceedings*, (12th World Conference on Mobile and Contextual Learning [mLearn 2013], 25.
- Silvernail, D. L., & Gritter, A. K. (2007). *Maine's middle school laptop program: Creating better writers*. Portland, ME: Center for Education Policy, Applied Research, and Evaluation, University of Southern Maine. Retrieved from <http://www.usm.maine.edu/cepare/>
- Smith, M. M., Worrell-Burrus, P., Davis, M. K., Newman, M. J., & William, K. (2015). Are We Ready for BYOD?. *Effective Schools Project*, 16.
- Vasant, S., & Mehta, B. (2015). A Case Study: Embedding ICT for Effective Classroom Teaching & Learning. In *Emerging ICT for Bridging the Future-Proceedings of the 49th Annual Convention of the Computer Society of India (CSI) Volume 1* (pp. 541-547). Springer International Publishing.

การจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้ จากการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร* Instructional Contemplative Education Based Blended on Action Learning of Strengthen the Ability to Development of Curriculum

พรวิไล สุขมาก

Pornwilai Sukmak

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand

E-mail: pornwilai.s@fte.kmutnb.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร 2) ศึกษาความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร และความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ลงทะเบียนรายวิชาปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษาภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 32 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของลิเคิร์ท ประกอบด้วย แบบประเมินความเหมาะสม และความสอดคล้องเพื่อใช้ประเมินประสิทธิภาพของกิจกรรม แบบประเมินความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรและแบบสอบถามเพื่อใช้ในการประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยด้วยการทดสอบที (t-test for dependent samples)

*ได้รับบทความ: 10 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 20 ตุลาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 2 กุมภาพันธ์ 2565

Received: August 10, 2021; Revised: October 20, 2021; Accepted: February 2, 2022

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร มีกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การฟังอย่างลึกซึ้ง ขั้นที่ 2 วางแผนการปฏิบัติงานอย่างใคร่ครวญ ขั้นที่ 3 ปฏิบัติงานด้วยการพิจารณาไตร่ตรอง ขั้นที่ 4 การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง และขั้นที่ 5 การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงานผลการประเมินความเหมาะสมและสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้
2. ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรของนักศึกษา พบว่า นักศึกษาหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุดสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: จิตตปัญญาศึกษา; การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

Abstract

The purposes of this research are as follows: 1) to study the results of instructional contemplative education based blended on action learning of strengthen the ability to development of curriculum, 2) to evaluate ability to develop courses and the level of satisfaction student in instructional contemplative education based blended on action learning of strengthen the ability to development of curriculum. This study was conducted by means of the experimental research methodology and selected a specific samples method included 32 people undergraduate students in King Mongkut's University of Technology North Bangkok (KMUTNB) enrolling in the Education Philosophy and Vocational Curriculum Development course in the second semester of 2020. The instruments used to collect the data included a five-point Likert scale consists of the evaluation form of questions to item appropriateness and congruence for efficient activity assessment, an evaluation form of the ability to development of curriculum and an evaluation form for effective activities. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, means, standard deviation and a dependent t-test.

The research results found that:

1. Instructional contemplative education based blended on action learning of strengthen the ability to development of curriculum activities was categorized into 5

steps which were the deep listening, careful planning action, action consideration, follow true, and relational action learning. Further results were evaluated by experts and found that such effective activities could be implemented in real situations.

2. The evaluation results of ability to develop courses activities showed that the students had a higher significant score after participating in the activity at a level of .01 Overall, students' satisfaction towards the learning management was at the highest level, higher than the criteria, with a significant level of .01.

Keywords: contemplative education; action learning

1. บทนำ

ในภาวะวิกฤติทางการศึกษาจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 องค์การยูนิเซฟร่วมกับสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ได้สำรวจผลกระทบของวิกฤติโควิด-19 ต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริงของเด็กและเยาวชน โดยเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์จากเด็กและเยาวชนจำนวน 6,771 คนทั่วประเทศ ส่วนใหญ่อายุ 15-19 ปี ผลสำรวจพบว่า เด็กและเยาวชนเกินครึ่งรู้สึกกังวลด้านการเรียนการสอนโอกาสในการศึกษาต่อ เนื่องจากการปิดโรงเรียนเป็นระยะเวลานาน เด็กและเยาวชนไม่ได้เรียนหนังสือตามปกติ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียน (ยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2563, หน้า 1-24) สถาบันการศึกษาควรเร่งหาแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีประสิทธิภาพเพื่อการขับเคลื่อนประเทศให้เกิดการพัฒนา ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาจึงควรมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากผู้เรียน

ที่เป็นผู้รับรู้อย่างเดียว (PassiveLearners) ให้เป็นผู้เรียนที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (ActiveLearners) และควรพัฒนากระบวนการคิดการตระหนักในตนเองและผู้อื่น และการเรียนรู้โดยเน้นการลงมือปฏิบัติ ซึ่งประเวศ วะสี (2553, หน้า 7) ได้ให้แนวคิดการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นทักษะมากกว่าความรู้ “วิชาเป็นตัวตั้ง” เป็น “เน้นชีวิตผู้เรียนเป็นตัวตั้ง” สอดคล้องกับพินสุตา สิริรังศรี (2557, หน้า 21) เสนอแนวคิดต่อการยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21 ว่าควรเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน เพราะที่ผ่านมามีการศึกษา คือ การท่องหนังสือหรือท่องวิชา เป็นการศึกษาที่ไม่ได้มีฐานการเรียนรู้อยู่ในความจริงของชีวิตมีผลร้ายแรงตามมาหลายประการ เช่น คนไทยไม่รู้จักความจริงของชีวิตและความจริงของประเทศไทย ทำให้มีปัญหาชีวิตและแก้ไขปัญหาของประเทศไม่เป็น ชีวิตและประเทศมีปัญหาเพิ่มขึ้น

จากสถานการณ์ที่ได้กล่าวข้างต้น นักการศึกษาและนักวิชาการจึงได้หาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวและได้ให้ความสนใจในการจัดการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน

(Transformative Learning) คือจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) มีกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ 3 ลักษณะ คือ การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การนั่งสมาธิอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และการเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) (วิจักขณ์ พานิช, 2550, หน้า 18) เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาภายในบุคคล ซึ่งสัมพันธ์กับวิธีทำให้เกิดปัญญา 3 วิธี ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2546) กล่าวคือ 1) จินตามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล) 2) สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน) 3) ภาวนามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ) ทั้งนี้ สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2558, หน้า 57-59) กล่าวว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) เป็นกระบวนการศึกษาที่บุคคลทำงานและเรียนรู้ไปด้วยพร้อมๆ กัน จากปัญหาจริงที่เกิดขึ้นและผลการแก้ปัญหา ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่สำคัญมีอยู่ว่าผู้เรียนได้รับความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ปฏิบัติอย่างจริงจังและฝึกหัดจากงานที่ทำมากกว่าการสอนแบบดั้งเดิมคือการสอนแบบบรรยาย

ผู้วิจัยในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการเรียนการสอนรายวิชาปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นวิชาทฤษฎีสอนในลักษณะบรรยาย ถาม-ตอบ ส่วนใหญ่นักศึกษาเรียนทฤษฎีแล้วไม่สามารถนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้งานจริงได้ขาดการคิดอย่างเป็นระบบไม่สามารถเชื่อมโยงส่วนประกอบย่อยไปหาส่วนใหญ่ด้วยวิธีคิดอย่างมีเหตุผลตามธรรมชาติของเหตุการณ์ที่เกิด

ขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ทำให้คิดอยู่ในกรอบตามเนื้อหาที่เรียนส่งผลให้นักศึกษามีความเข้าใจในกระบวนการจัดทำหลักสูตรที่แท้จริงมีประสิทธิภาพไม่เท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการแก้ปัญหาการสอนรายวิชาทฤษฎีด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนทฤษฎีไปประยุกต์ใช้งานจริงได้อย่างเหมาะสม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร
2. ศึกษาความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร และความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ในรายวิชาปรัชญาการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษา ในขั้นตอนนี้ เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาดำเนินการวางแผนออกแบบกิจกรรมมุ่งเน้น

การเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร กำหนดเป็น (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คนประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องกับองค์ประกอบ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย เอกสาร (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินความเหมาะสมของ (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบ มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ ลิเคิร์ทจำนวน 21 ข้อและแบบประเมินความ สอดคล้องของ (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ จำนวน 19 ข้อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ พื้นฐานเกี่ยวกับความเหมาะสมของ (ร่าง) คู่มือ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้วยการวิเคราะห์ค่า คະแนนเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความเหมาะสมของ (ร่าง) คู่มือกิจกรรม การจัดการเรียนรู้เกณฑ์การประเมิน คือ ค่าคะแนน เฉลี่ยความเหมาะสมของ (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการ จัดการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มากกว่าหรือเท่ากับ 3.51 มีความคิดเห็นว่าเป็นว่า (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ถือว่าสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ จริงได้ สำหรับค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต้อง ไม่เกิน 1.00 ซึ่งถือว่ามีความคิดเห็นไปในแนวทาง เดียวกัน และการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item-Objective Congruence) ของ ความสอดคล้องของ (ร่าง) คู่มือกิจกรรมการจัดการ เรียนรู้เกณฑ์การประเมิน คือ การพิจารณาค่าดัชนี ความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป สามารถนำไปใช้

ในสถานการณ์จริงได้ ส่วนข้อที่มีค่าดัชนีความ สอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ต้องทำการปรับปรุงตาม ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินประสิทธิผลของ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา ผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ในรายวิชา ปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร อาชีวศึกษา ด้วยการนำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ไปทดลองใช้จริง (Implementation) กับกลุ่ม ตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษา ระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ลงทะเบียนรายวิชาปรัชญาการศึกษาและการ พัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการ ศึกษา 2563 จำนวน 6 กลุ่ม 144 คน โดยกลุ่ม ตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 1 กลุ่ม 32 คน เพื่อสะดวกกับ การบริหารจัดการเวลาในการจัดกิจกรรมการ จัดการเรียนรู้เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนนี้ ได้แก่ คู่มือ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากการสร้างใน ขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ ใบกิจกรรม ใบความรู้ แบบประเมินความสามารถ ในการพัฒนาหลักสูตรและแบบประเมินความพึง พอใจ ดำเนินการจัดกิจกรรมตามคู่มือที่ได้พัฒนา ขึ้นประเมินผลความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบแผนการ ทดลองกลุ่มเดียวที่มีการทดสอบหลังเรียนเทียบกับ เกณฑ์วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานด้วยการ วิเคราะห์ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) และค่า

ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เปรียบเทียบความแตกต่างของผลต่างระหว่างค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้โดยใช้การทดสอบที (t-test for dependent samples) กำหนดเกณฑ์การประเมิน คือ นักศึกษาที่ได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับดี ถือว่าผ่านเกณฑ์ 2) การประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา ผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานด้วยการวิเคราะห์ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เปรียบเทียบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยใช้การทดสอบที (t-test for dependent samples) กำหนดเกณฑ์การประเมิน คือ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้มากกว่าหรือเท่ากับ 3.51 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก สำหรับค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต้องไม่เกิน 1.00 ซึ่งถือว่ามีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน

4. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีประเด็นจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่ามาสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา ผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรจากการประเมินประสิทธิภาพของกิจกรรมการ

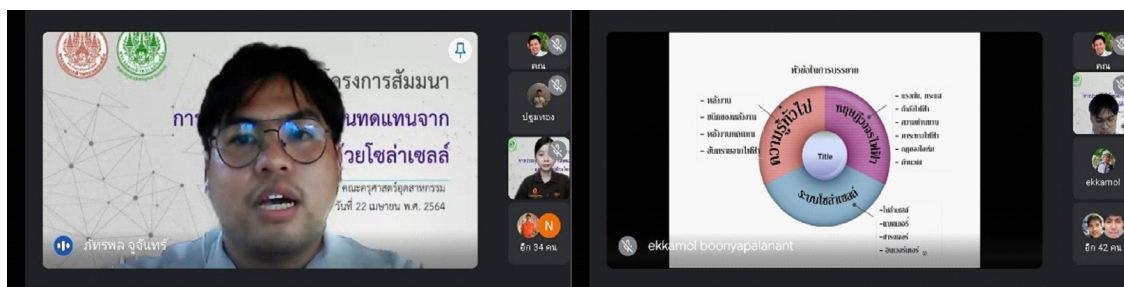
จัดการเรียนรู้ ผลการประเมินความเหมาะสมและสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.87) และมีความสอดคล้องโดยรวมทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.6-1.00 แสดงว่า มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามคำแนะนำเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญได้เป็นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้จำนวน 15 ชั่วโมง ใช้เวลาในการดำเนินการ 4 สัปดาห์ต่อเนื่องกัน แบ่งเป็นการเรียนรู้ในชั้นเรียน 12 ชั่วโมง และนอกชั้นเรียน 3 ชั่วโมง องค์ประกอบของคู่มือแบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผลความมุ่งหมายของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ตอนที่ 2 รายละเอียดการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการเรียนรู้ คำแนะนำการปฏิบัติ โครงสร้างกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ตอนที่ 3 แผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วยสาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 1 การฟังอย่างลึกซึ้ง ขั้นที่ 2 วางแผนปฏิบัติงานอย่างใคร่ครวญ ขั้นที่ 3 ปฏิบัติงานด้วยการพิจารณาไตร่ตรองขั้นที่ 4 การเฝ้าติดตามที่เป็นจริง ขั้นที่ 5 การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงาน ใบความรู้ และตอนที่ 4 การวัดผลประเมินผล

2. ศึกษาความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร และความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา ผสมผสาน

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยแบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การประเมินผลความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรของนักศึกษาพบว่า ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรของนักศึกษาหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีค่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 78.79 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) การประเมินผลความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.73) สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจด้วยตนเองได้ ($\bar{x} = 4.69$, S.D. = 0.64) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ฝึกให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าและปฏิบัติงานด้วยตนเอง ($\bar{x} = 4.66$, S.D. = 0.70) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้งานจริง ($\bar{x} = 4.63$, S.D. = 0.87) และอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับเนื้อหา ($\bar{x} = 4.50$, S.D. = 0.67) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = 0.88) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจ ($\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.67) ตามลำดับ

ภาพที่ 1 ภาพรวมการจัดโครงการฝึกอบรม/สัมมนาผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สามารถนำผลมาอภิปรายได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรจากการประเมินความเหมาะสมและสอดคล้องของ

ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และมีความสอดคล้องในแต่ละองค์ประกอบโดยรวมทุกข้อ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยดำเนินการอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนก่อนผู้เชี่ยวชาญประเมิน เริ่มจากการศึกษาข้อมูลฐานด้านหลักสูตรเนื้อหาสาระในหน่วยการเรียนรู้ลักษณะของการจัดการเรียนรู้ข้อจำกัดต่างๆ นำมาใช้สร้างคู่มือ

กิจกรรมโดยคำนึงถึงองค์ประกอบพื้นฐานของคู่มือให้มีความครบถ้วน ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ความมุ่งหมายของกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม แผนการจัดการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลรวมกันให้มีลักษณะเข้าใจง่ายเป็นลำดับชัดเจนอ่านแล้วสามารถปฏิบัติตามได้ ซึ่งข้อค้นพบสอดคล้องกับงานวิจัยของมะลิวัน สมศรี และคณะ (2558, หน้า 542-557) เรื่องการพัฒนาคู่มือพัฒนาสมรรถนะทางวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ที่พบว่า คู่มือที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นคู่มือปฏิบัติงานต้องผ่านการประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านจุดประสงค์ โครงสร้าง องค์ประกอบของคู่มือ และด้านเนื้อหาภายในคู่มือ ซึ่งคู่มือที่มีความเหมาะสมนั้นมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

2. ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรและความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า

2.1 นักศึกษาหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีการบูรณาการผสมผสานการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาตามแนวทางแห่งพุทธวิธีการสอนร่วมกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง วางแผนการปฏิบัติงานอย่างใคร่ครวญ

ปฏิบัติงานด้วยการพิจารณาไตร่ตรอง การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงาน ให้ผู้เรียนเรียนรู้ทั้งแบบเดี่ยวและกลุ่ม รู้จักคิดอย่างสร้างสรรค์ ได้แสดงออกพฤติกรรมในอิริยาบถต่างๆ ตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตนเองได้รับมอบหมาย ทำให้เกิดการเรียนรู้นำไปประยุกต์ใช้งานได้ซึ่งข้อค้นพบสอดคล้องกับงานวิจัยของพระศุภเดช ธมฺมธโร (สัทธาผล), สมควร นามสีฐาน และประยูร แสงใส (2564, หน้า 65-74) ที่พบว่า ชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเรื่องอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยยางวิทยาสรรพ์ จังหวัดขอนแก่น มีประสิทธิภาพของกระบวนการ/ผลลัพธ์ (E1/E2) เท่ากับ 81.25/89.38 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ตามที่กำหนดโดยได้ศึกษาหลักสูตร เอกสารที่เกี่ยวข้อง มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และได้นำหลักธรรมการสอนของพระพุทธเจ้า คือ พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่า “พุทธลีลาในการสอน” เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างชุดการสอนสอดคล้องกับงานวิจัยของศรัทธา รัตนวิมล และคณะ (2563, หน้า 262-272) เรื่องผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน S SMILE Model ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ 5 ด้านของนิสิตพยาบาล ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ที่พบว่าภายหลังใช้รูปแบบนิสิตมีคะแนนทักษะ 5 ด้าน ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติทุกด้าน

สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมีคะแนนความพึงพอใจสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และเมื่อผู้วิจัยพิจารณาผลการประเมินความพึงพอใจรายข้อพบว่า กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ฝึกให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าและปฏิบัติด้วยตนเองมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยนำการจัดการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษามาผสมผสานกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) มาช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอนวิชาทฤษฎี นำเอาวิธีสอนที่เน้นความจริงของธรรมชาติให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองจากการลงมือปฏิบัติจริงสอดคล้องกับภวิภา ภักษา (2563, หน้า 7-18) ที่ได้ข้อสรุปจิตตปัญญาศึกษา: การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาว่าจิตตปัญญาศึกษา ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือทางการเรียนรู้อีกทางเลือกหนึ่งที่ผู้สอนระดับอุดมศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนสำหรับพัฒนาผู้เรียนให้ได้ทบทวนตนเอง ผู้อื่น รวมไปถึงการเข้าใจเชื่อมโยงระหว่างกันของสรรพสิ่งผ่านการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายซึ่งเน้นไปที่การลงมือปฏิบัติและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.2 นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีการจัดกิจกรรมย่อยที่มีความหลากหลายระดมความคิดเห็นอภิปรายกลุ่ม ลงมือปฏิบัติจัดทำโครงการฝึก

อบรม/สัมมนาตั้งแต่เริ่มต้นของการเขียนหลักสูตรเสนอขออนุมัติโครงการ ดำเนินการจัดฝึกอบรม/สัมมนา จนสิ้นสุดกระบวนการด้วยการรายงานผลการประเมินโครงการเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจากสถานการณ์จริงสภาพแวดล้อมจริงที่เกิดขึ้นในช่วงภาวะวิกฤตโควิด-19 ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นเรียนรู้การแก้ไขปัญหาด้วยตนเองซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550, หน้า 20) ที่กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาคือการศึกษามุ่งพัฒนาภายในด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างไตร่ตรองใคร่ครวญ ได้ฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ศาสตร์ตามที่คุณเรียนสนใจ สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุลทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น ทำให้จิตขยายกว้างออกจากขอบเขตของความเป็นตัวตน เกิดความรักความเมตตาเกิดปัญญาและการตระหนักรู้ในตนเอง สอดคล้องกับวรวรรณ วาณิชยเจริญชัย (2553, หน้า 36-44) ที่กล่าวว่า การนำแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นวิธีการเรียนการสอนที่สามารถถ่ายทอดโอนความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน คือ 1) ผู้สอนจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 3) ผู้เรียนวางแผนแนวทางการเรียนรู้ตามประสบการณ์ที่ได้รับ นำไปใช้ในทางปฏิบัติต่อไป 4) ผู้เรียนนำแนวทางที่ได้จาก

การเรียนรู้ร่วมกันไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง 5) ผู้สอนและผู้เรียนมีการติดตามผลการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนผลการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับสำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2558, หน้า 57-59) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นกระบวนการที่บุคคลปฏิบัติงานและเรียนรู้ไปพร้อมกัน เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาผนวกกับองค์ความรู้ใหม่ที่สร้างขึ้นด้วยขั้นตอนที่เป็นระบบ การเรียนรู้จากการปฏิบัติทางการศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่หลอมรวมความรู้เดิมและประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนางานได้ทั้งของครู ผู้เรียนและกลุ่ม โดยมีครูเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านความเหมาะสมสอดคล้องของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้านสื่อการเรียนรู้ มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมต่ำที่สุด ข้อเสนอแนะเพื่อการนำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ไปใช้งาน ควรเพิ่มเติมสื่อการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น เช่น ตัวอย่างคลิปวิดีโอระบบการจัดการฝึกอบรมที่ดี

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติสามารถแก้ปัญหาทางการเรียนในวิชาทฤษฎีของนักศึกษาในด้าน

การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในทางปฏิบัติได้ จึงควรส่งเสริมให้ครูนำวิธีการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2.2 จากประสิทธิผลของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อกิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจ มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด ขอเสนอแนะเพื่อการนำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ไปใช้ ควรเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนกิจกรรมบางส่วนให้มีความน่าสนใจมากขึ้น เช่น กิจกรรมเกมเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติกับรายวิชาอื่นที่เป็นวิชาทฤษฎีเพื่อเป็นการยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้นี้ใช้แก้ปัญหาให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนทฤษฎีไปประยุกต์ใช้งานจริงได้ เป็นการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติกับการจัดการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

กิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาผสมผสานการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่ผู้วิจัย

สร้างขึ้นทำให้นักศึกษาสามารถนำทฤษฎีที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมเป็นรูปธรรม ดังนั้นผู้สอนในวิชาทฤษฎีสามารถนำวิธี

การจัดการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการนำความรู้จากทฤษฎีไปประยุกต์ใช้งานได้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- คัทรียา รัตนวิมล และคณะ. (2563). ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน S SMILE Model ตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ 5 ด้านของนิสิตพยาบาล ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 21(2), 262-272.
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเียร. (2550). *การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2553). *คำบรรยายเรื่อง การศึกษาที่พาชาติออกจากวิกฤติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. เข้าถึงได้จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=93
- พระศุภเดช ธมฺมธโร (สัตถาผล), สมควร นามสีฐาน และประยูร แสงใส. (2564). การพัฒนาชุดการสอน เรื่อง อิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยยางวิทยาสรรพ์ จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์*, 21(2), 65-74.
- พินสุตา สิริธงศรี. (2557). *การยกระดับคุณภาพ ครูไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.

- ภวิกา ภักษา. (2563). จิตตปัญญาศึกษา: การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 14(4), 7-18.
- มะลิวัน สมศรี และคณะ. (2558). การพัฒนาคู่มือพัฒนาสมรรถนะทางวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(พิเศษ), 542-557.
- ยูนิเซฟ ประเทศไทย. (2563). รายงานเบื้องต้น การสำรวจผลกระทบและความต้องการของเด็กและเยาวชนในสถานการณ์โควิด-19 ผลสำรวจออนไลน์ ระหว่างวันที่ 20 มีนาคม ถึง 10 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก <https://www.unicef.org/thailand/th/media/4031/file>
- วรวรรณ วาณิชย์เจริญชัย. (2553). การเรียนรู้จากการปฏิบัติ: การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน. *Journal of Nursing Science*, 28(4), 36-44.
- วิจักขณ์ พานิช. (2550). *เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาดังเส้นทางแสวงหาทางจิตวิญญาณ*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีนา.
- สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2558). การเรียนรู้จากการปฏิบัติ. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 49, 57-59.

รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียน จังหวัดกาฬสินธุ์*

The Model of Social work with Buddhist Integration of Asean Women's Association in Kalasin Province

อุมารินร์ เลิศสหพันธ์, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และพระมหามิตร จิตปัญโญ

Umarin Lertsahaphan, Phra Sophonphatthanabandit and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: umarin26um@gmail.com com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษารูปแบบการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ 3) เสนอรูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการในพระพุทธศาสนา: ศึกษาหลักคำสอนเรื่องการสังคมสงเคราะห์ที่ปรากฏในคัมภีร์ที่เหล่าสาวกนำมาบูรณาการในการสอนสังคม
2. รูปแบบการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์: ได้มีการจัดรูปแบบในการดำเนินการใน 5 ด้าน ได้แก่ การให้บริการสังคม การศึกษา สาธารณะประโยชน์ การสืบสานวัฒนธรรม และการเผยแพร่ธรรมะ
3. รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์: ได้นำสังคหวัตถุ 4 มาเป็นรูปแบบในการทำสังคมสงเคราะห์ คือ 1) ทาน จัดในรูปแบบของโครงการ kalasin Happiness model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โครงการสร้างพลังรักสู่ผู้พิการ โครงการปันน้ำใจช่วยกาชาด โครงการส่งมอบกำลังใจในช่วงเทศกาล โครงการวัยแก้ว วัยใส เต็มวัยชื่นใจ สานสายใยส่งเสริมคุณธรรม เป็นต้น 2) ปิยวาจา ในรูปแบบโครงการเรียนภาษาเพื่อเตรียมการเมื่อเข้าสู่ประชาคม

*ได้รับบทความ: 31 มกราคม 2565; แก้ไขบทความ: 18 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 28 มีนาคม 2565

Received: January 31, 2022; Revised: March 18, 2022; Accepted: March 28, 2022

อาเซียน เป็นต้น 3) อรรถจริยา ในรูปแบบโครงการเสริมสร้างอาชีพสตรีเพื่อสร้างโอกาสและความหวังในชีวิต โครงการทัวร์ท่องเที่ยวพัฒนาศักยภาพ 10 ประเทศในอาเซียนและทัวร์ภายในประเทศ 4) สมนันตตา ได้จัดเป็นรูปแบบตามโครงการทั้ง 5 ด้าน

คำสำคัญ: รูปแบบสังคมสงเคราะห์; เชิงพุทธบูรณาการ; สมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study principles related to the integrative Buddhist social welfare in Buddhism; 2) to study the model of the integrative Buddhist social welfare of the Kalasin ASEAN Women's Association; 3) to propose a model of the integrative Buddhist social welfare of the Kalasin ASEAN Women's Association. This study is qualitative research by using in-depth interviews, focus group discussion and observation form as its tools.

The research results were as follows:

1. Principles related to the integrative Buddhist social welfare in Buddhism: It is a study of the doctrine of social welfare in the scriptures the disciples integrated in social teaching.
2. The integrative Buddhist social welfare model of the Kalasin ASEAN Women's Association: It has been organized in five areas of action: social service, education, public benefit, cultural continuation and spreading the Dhamma.
3. To propose the integrative Buddhist social welfare model of the Kalasin ASEAN Women's Association: The Four Saṅgahavatthu Dhamma was adopted as a model for social welfare: 1) Dāna (giving) was organized in the form of the Kalasin Happiness Model Project, 'Kalasin people leave no one behind', the project to build love for the disabled, the project to help the Red Cross, the project to deliver encouragement during the festival, the project for young people called 'Wai Kaew-Wai Sai Term Waccin Jai Sansaiyai Songserm Khunnatham', etc.; 2) Piyavācā (kindly speech) was conducted in the form of a language learning project to prepare for joining the ASEAN community, etc.; 3) Atthacariyā (useful conduct) was carried out in the form of a project to enhance women's careers to create opportunities and hopes in life, a tourism project to develop potential

of 10 countries in ASEAN; 4) Samānattatā (equality consisting in impartiality) was conducted in the form of the project in five areas.

Keywords: model of social welfare; Buddhist integration; the ASEAN Women's Association, Kalasin Province

1. บทนำ

ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุ แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ อย่างเห็นได้ชัดจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวย โดยไม่คำนึงถึงว่าจะร่ำรวยมาได้โดยวิธีใด เกิดการแข่งขันเอาไรต์เอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม การเบียดเบียนเอาไรต์เอาเปรียบ นอกจากจะเบียดเบียนกันเองแล้วยังเบียดเบียนรุกรานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ สภาพธรรมชาติ ถูกรุกรานยึดครอง ถูกทำลาย สภาพน้ำเน่าเสีย สภาพคนจนอยู่ในสลัมท่ามกลางตึกสูงอันหรูหราใหญ่โต สภาพความยากจนแค้นแค้นของคนในชนบท และสภาพเสื่อมโทรมทางสังคม (หุรูปลูกปัญญา, 2563)

ดังนั้น สมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ (กรมการปกครอง, 2560, หน้า 1) จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปแก้ปัญหาในสังคม โดยมุ่งหวังให้ผู้รับการสงเคราะห์เกิดความรู้สึกที่ดีไม่มีปมด้อยในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกสังคมมองว่าเป็นผู้มีปัญหา ต้องรอรับความช่วยเหลือจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสังคหวัตถุ 4 “ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการ คือ 1) ทาน (การให้) 2) เพียรวิชชะ (วาจาเป็นที่รัก) 3) อตถจริยา

(การประพฤติประโยชน์) 4) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ทาน เพียรวิชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคฤมรณซึ่งแล่นไปไม่ได้ ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้มารดาหรือบิดา ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชา เพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความใหญ่ และเป็นผู้นำสรรเสริญ” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/50-51)

ซึ่งหลักพุทธธรรมนี้ สามารถนำไปปรับใช้ในเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม ซึ่งคณะกรรมการสมาคมฯ เป็นผู้กำหนดนโยบายและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่ไม่แสวงหากำไรและไม่แสวงหาผลประโยชน์ โดยสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ตระหนักในหน้าที่ของตนอันพึงมีต่อประเทศชาติ และต่อสถานการณ์ของโลก ร่วมใจกันปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการในพระพุทธศาสนา

2. เพื่อศึกษารูปแบบการสังคมสงเคราะห์
เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัด
กาฬสินธุ์

3. เพื่อเสนอรูปแบบสังคมสงเคราะห์
เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัด
กาฬสินธุ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัย
เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคนาม
โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
การสังเกต (Observation) และการสนทนากลุ่ม
(Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูล
เชิงประจักษ์

ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
หลัก จำนวน 30 คน ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่ง
ออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหารของสมาคม
สตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ 2) กลุ่มที่ปรึกษา
สมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ 3) กลุ่ม
สมาชิกสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ 4)
กลุ่มผู้ที่ได้รับการเยียวยา/สงเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีอยู่ 3 แบบ คือ
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการ
วิจัย นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุง แก้ไขตามที่
อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไข
แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง
ของเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้อง
ของแบบสัมภาษณ์แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไป
ปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย
1) รวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.
2539 และรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ เอกสาร
วิชาการทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหนังสือ
ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึง
เว็บไซต์ต่างๆ นำไปจัดเรียงลำดับก่อน และหลัง
ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2) ผู้วิจัยติดต่อ
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัย
ไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 คน นำแบบ
สัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
และรับแบบสัมภาษณ์คืนมาด้วยตนเองเมื่อได้แบบ
สัมภาษณ์มาแล้ว นำมาตรวจสอบความถูกต้องของ
แบบสัมภาษณ์แล้วเรียงลำดับ วันเวลาก่อนหลัง
และ 3) รวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ
ศึกษาในประเด็น หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการ
สังคมสงเคราะห์ เชิงพุทธบูรณาการในพระพุทธ
ศาสนา รูปแบบการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณ
าการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ และ
เสนอรูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ
ของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำไป
วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาในเชิงพรรณนาต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

1. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการ
สังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการในพระพุทธ
ศาสนามีหลักพุทธธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4
พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และสัพปุริสธรรม 7

เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ นำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปบูรณาการในการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งการสังคมสงเคราะห์นั้น เริ่มจากคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า ด้วย การอนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์สุข และการเอื้อเฟื้อแก่มหาชน เมื่อครั้งที่ตรัสแก่พระอรหันต์ที่ออกไปประกาศพระศาสนา ปรากฏในพระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก มหาวรรค มารกถาว่าด้วยมาร “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” ดังนั้น สังคหวัตถุ 4 จึงมีความสำคัญในการสังคมสงเคราะห์ ในเรื่องทาน หมายถึง การบริจาคเงิน สิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยความจริงใจกับประชาชนที่มารับความช่วยเหลือ ตลอดถึงให้ความรู้และคำแนะนำสั่งสอนด้านปิยวาจา หมายถึง การให้บริการทางสังคมสงเคราะห์ ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติต่างๆ อย่างสุภาพเรียบร้อย พุดจาไพเราะ อ่อนหวานมีสัมมาคารวะ อุตถจริยา หมายถึง การช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ที่ยากไร้ ผู้พิการ ผู้ขาดโอกาสทางสังคม ให้มีอาชีพหรือฝึกวิชาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตพึ่งตนเองได้ สมานัตตตา หมายถึง เป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ในการให้บริการทางสังคมสงเคราะห์ โดยเสมอภาค ไม่แบ่งชนชั้น

2. รูปแบบการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ดำเนินการใน 5 ด้าน ได้แก่ การให้บริการสังคมการศึกษา สาธารณะประโยชน์ การสืบสานวัฒนธรรม

และ การเผยแผ่ธรรมะ ผ่านโครงการทั้ง 13 โครงการ ดังนี้

2.1 ด้านการให้บริการสังคม จำนวน 3 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ “Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” สร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ จำนวน 2 หลัง หลังแรก ที่ตำบลภู่อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังที่สอง ที่ตำบลโพธิ์งาม พร้อมบริจาคข้าวสาร เครื่องบริโภค อุปกรณ์ และผ้าห่ม Thai Smile (ไทยสมายล์) 2) โครงการสร้างพลังรักสู่ผู้พิการสงเคราะห์ผู้พิการทางสายตา และเยี่ยมเยียนผู้พิการ บริจาคข้าวสาร เครื่องบริโภค อุปกรณ์ และหน้ากากผ้าเพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้พิการทางสายตา ซึ่งได้รับผลกระทบจากการแพร่ของโรคระบาดไวรัสโคโรนา 3) โครงการ ผู้สูงวัยใส่ใจไม่ไร้ค่า แบ่งปันเสริมกำลังใจให้แก่ผู้สูงวัยให้ได้รู้สึกได้ว่าสังคมไม่ได้ทอดทิ้ง และสงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภค ที่มีความจำเป็นต่อชีวิตผู้สูงวัยรวมถึงกิจกรรมต่างๆ ในการให้บริการสังคม ได้แก่ มอบหน้ากากอนามัยเฟซชีว (Face Shield) เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัส COVID 19 และสมทบทุนซื้อเครื่องมือแพทย์ ครุภัณฑ์ทางการแพทย์ให้โรงพยาบาลกาฬสินธุ์

2.2 ด้านการศึกษา จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการเรียนภาษาเพื่อเตรียมการเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อเพิ่มศักยภาพและเสริมสร้างความรู้ด้านภาษาจีน ให้แก่สมาชิกของสมาคมฯ และบุคคลทั่วไป 2) โครงการทอดเทียนปัญญาสร้างศาสนทายาท ต่อลมหายใจพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น (มจร.) และที่โรงเรียนพระปริยัติสามัญ วัดกลาง จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) โครงการหล่อพระเดินได้ต่อลมหายใจพระพุทธศาสนา ได้อุปถัมภ์ทุนการศึกษาต่อเนื่องแก่พระภิกษุสามเณรที่ด้อยโอกาส ให้เรียนจบหลักสูตร 4 ปี จำนวน 5 ทุนๆ ละ 50,000 บาท และมอบถวายโทรทัศน์ 55 นิ้ว เพื่อใช้ในการศึกษาที่ห้องบัณฑิตศึกษา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น รวมถึงกิจกรรมการมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ เป็นการสนับสนุนทุนทรัพย์แก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดี แต่ยังขาดแคลนทุนทรัพย์ 4) โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีไทยก้าวไกลในยุค 4.0 โดยสมาคมฯ บูรณาการร่วมกับสำนักงานอัยการจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ วิทยาลัยสารพัดช่างกาฬสินธุ์ โดยมุ่งเน้นให้ความรู้ด้านกฎหมายน่ารู้ในชีวิตประจำวัน เช่น กฎหมายครอบครัว กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเด็ก และสตรี การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีการลดความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น

2.3 ด้านสาธารณะประโยชน์ จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ “ปันน้ำใจช่วยกาชาด” มอบรถจักรยานช่วยกาชาด มอบแมส มอบเจลแอลกอฮอล์ล้างมือ และเฟลชชีว ณ สำนักงานเหล่ากาชาดกาฬสินธุ์ 2) โครงการ “ส่งมอบกำลังใจในช่วงเทศกาล” ส่งมอบกำลังใจ อาหารสำเร็จรูป และน้ำดื่ม พร้อมแสดงความชื่นชม เจ้าหน้าที่ตำรวจ สาธารณสุข ทหาร ฝ่ายปกครอง ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำจุดบริการประชาชน

ในช่วงเทศกาลอย่างเข้มแข็งมอบเงินช่วยเหลือวันรমন้ำใจเป็นประจำปีรวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น บริจาคเงิน ผ้าขาวห่อศพ โรงศพ และเครื่องอุปโภคบริโภค ให้กับมูลนิธิสว่างกาฬสินธุ์ และมูลนิธิคุณธรรมสงเคราะห์กาฬสินธุ์ เต็กก่าจีสังเกาะ จังหวัดกาฬสินธุ์ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ร่วมมือกับภาครัฐในโครงการรณรงค์ป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลต่างๆ เป็นต้น

2.4 ด้านการสืบสานวัฒนธรรม จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ “ทิวทองเที่ยวพัฒนาศักยภาพ 10 ประเทศในอาเซียน และทิวทองภายในประเทศ” เพื่อให้สมาชิกสมาคมสตรีอาเซียน จังหวัดกาฬสินธุ์ และผู้สนใจทั่วไปได้เรียนรู้วัฒนธรรม 10 ประเทศในอาเซียน และวัฒนธรรมประเพณีภายในประเทศของแต่ละภาค เพื่อสืบสานส่งเสริมงานบุญประเพณีของแต่ละท้องถิ่นให้อยู่คู่กับประเทศไทยต่อไป และกิจกรรมเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี บ้านพี่เมืองน้อง เพื่อบ้านการค้า เข้าสวัสดีปีใหม่และในเทศกาลวันตรุษจีน กงสุล 3 ประเทศในอาเซียน (ประจำจังหวัดขอนแก่น) 2) โครงการ “ส่งเสริมอาชีพปักผ้าแก่กลุ่มสตรี” เพื่อส่งเสริมแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมทางภาคเหนือนำมาบูรณาการกับวัฒนธรรมของทางอีสาน และสามารถนำความรู้จากการเรียนวาดเขียนปักไปใช้ในการประกอบอาชีพต่อไปร่วมทำกิจกรรมทั้งในและนอกพื้นที่ และให้ความร่วมมือในการประสานกับหน่วยงาน องค์กร ชมรม สมาคม ในส่วนภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านอาชีพสตรีในกลุ่มเป้าหมายได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และรวบรวมผู้มีจิตอาสาและผู้มีใจอัน

เป็นกุศล ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคมโดยรวม

2.5 ด้านการเผยแผ่ธรรมะ จำนวน 2 โครงการ คือ 1) โครงการ “วัยแก้ว วัยใส เต็มวัดชื่นใจ สานสายใย ส่งเสริมคุณธรรม” เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เด็กเยาวชน รู้จักนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดความตระหนักในการเป็น คนดีมีคุณธรรมนำชีวิต มีความเอื้ออาทรกับผู้อื่น/ผู้สูงวัย และเพื่อสร้างการเรียนรู้พื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมในมิติทางวัฒนธรรม 2) โครงการ “ผูกจิต วัยใส รักอย่างไรไม่ให้เสีย (การดำเนินชีวิตวิถีพุทธ)” เพื่อสร้างความตระหนัก และองค์ความรู้เรื่องบทบาท และหน้าที่ คุณค่าของความเป็นชาย /หญิงในสังคม ส่งเสริมพัฒนาการทางเพศ การจัดการอารมณ์ สัมพันธภาพทางเพศ และลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น การเสริมสร้างสุขภาพอนามัยวัยรุ่น และส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น และมีทักษะในการปฏิเสธต่อพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการดำรงชีวิต มีทักษะในการเอาตัวรอด และได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมหลักสูตรสมาธิ ในโครงการสมาธิพัฒนาปัญญาเด็กไทย ให้ความรู้ในการทำสมาธิสามารถนำไปปฏิบัติและนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้กิจกรรมสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา บูชาธงไชยเมฆมุนีที่วัดพระยานิยามในช่วงวันมาฆบูชา เข้าวัดปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ เติมน้ำจมน้ำ นุ่งสมาธิ และทำบุญธงไชยเมฆมุนีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและประดับ

ภายในวัดพระยานิยาม สมทบทุนสร้างเจดีย์ศรีมิ่งเมืองกาฬสินธุ์ และกิจกรรมช่วงเข้าพรรษา ทำบุญและถวายเทียนพรรษา 9 วัด เป็นประจำทุกปี

3. รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียน จังหวัดกาฬสินธุ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ

3.1 ทาน สังเคราะห์ การให้คือเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำ สั่งสอนการบริจาคเงิน สิ่งของ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยความจริงใจกับประชาชนที่มารับความช่วยเหลือใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านให้บริการสังคม ในรูปแบบโครงการ “kalasin Happiness model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”, โครงการ “ผู้สูงวัยไม่ไร้ค่า” และโครงการ “สร้างพลังรักสู่ผู้พิการ” ด้านสาธารณะประโยชน์ ในรูปแบบโครงการ “ปันน้ำใจช่วยกาชาด” และโครงการ “ส่งมอบกำลังใจในช่วงเทศกาล” และด้านการเผยแผ่ธรรมะ ในรูปแบบโครงการ “วัยแก้ว วัยใส เต็มวัดชื่นใจ สานสายใย ส่งเสริม คุณธรรม” และโครงการ “ผูกจิต วัยใส รักอย่างไรไม่ให้เสีย (การดำเนินชีวิตวิถีพุทธ)”

3.2 ปิยวาจา พุดจาไพเราะ การใช้วาจาประสานไมตรี หมายถึง การพุดจาที่สุภาพไพเราะอ่อนหวาน พุดอย่างความจริงใจ ไม่ก้าวร้าว ไม่หยาบคาย พุดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ การอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคม การพุดจាកัน หรือการเจรจาด้วยความปรารถนาดีที่มีต่อกัน จะต้องเว้นจากการพุดเท็จ เว้นจากการพุดส่อเสียด เว้นจากการพุดคำหยาบ และเว้นจากการพุดเพื่อจ้อคือการให้บริการทางสังคมสงเคราะห์

ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติต่างๆ อย่างสุภาพเรียบร้อย พุดจาไฟเราะอ่อนหวาน มีสัมมาคารวะ ใน 1 ด้าน 4 โครงการ ได้แก่ ด้านการศึกษา ในรูปแบบโครงการเรียนภาษาเพื่อเตรียมการเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โครงการทอดเทียนปัญญาสร้างศาสนทายาทต่อลมหายใจพุทธศาสนา โครงการหล่อพระเดินได้ต่อลมหายใจพระพุทธศาสนา โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีไทยก้าวไกลในยุค 4.0

3.3 อรรถจริยา ช่วยเหลือแนะนำการประพฤติประโยชน์ คือชวนช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ตลอดถึงการแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม การช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป ผู้ที่ยากไร้ ผู้พิการ ผู้ขาดโอกาสทางสังคม ให้มีอาชีพหรือฝึกวิชาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตพึ่งตนเองได้ใน 1 ด้าน 2 โครงการ ได้แก่ ด้านสืบสานวัฒนธรรม ในรูปแบบโครงการเสริมสร้างอาชีพสตรีเพื่อสร้างโอกาสและความหวังในชีวิตและโครงการทัวร์ท่องเที่ยวพัฒนาศักยภาพ 10 ประเทศในอาเซียนและทัวร์ภายในประเทศ

3.4 สมานัตตตา สม่่าเสมอ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่่าเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข เป็นผู้มีความสม่่าเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลายในการให้บริการทางสังคมสงเคราะห์ โดยเสมอภาคไม่แบ่งชนชั้นในรูปแบบโครงการทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านให้บริการสังคม ด้านการศึกษา ด้านสาธารณะประโยชน์ด้านสืบสานวัฒนธรรมและด้านการเผยแผ่ธรรมะ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการในพระพุทธศาสนา มีหลายหลักพุทธธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น ซึ่งในงานวิจัยนี้นำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปบูรณาการในการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งการสังคมสงเคราะห์นั้น เริ่มจากคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า ด้วยการอนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์สุขและการเอื้อเพื่อแก่มหาชน เมื่อครั้งที่ตรัสแต่พระอรหันต์ที่ออกไปประกาศพระศาสนา “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”

ดังนั้น สังคหวัตถุ 4 จึงมีความสำคัญในการสังคมสงเคราะห์ ในเรื่องทาน หมายถึง การบริจาคเงิน สิ่งของ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยความจริงใจกับประชาชนที่มารับความช่วยเหลือ ตลอดถึงให้ความรู้และคำแนะนำสั่งสอนด้านปิยวาจา หมายถึง การให้บริการทางสังคมสงเคราะห์ ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติต่างๆ อย่างสุภาพเรียบร้อย พุดจาไฟเราะอ่อนหวาน มีสัมมาคารวะ อรรถจริยา หมายถึง การช่วยเหลือแนะนำ ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ผู้ที่ยากไร้ผู้พิการ ผู้ขาดโอกาสทางสังคม ให้มีอาชีพหรือฝึกวิชาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตพึ่งตนเองได้ สมานัตตตา หมายถึง เป็นผู้มีความสม่่าเสมอหรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลายในการให้

บริการทางสังคมสงเคราะห์ โดยเสมอภาคไม่แบ่งชนชั้น ซึ่งสอดคล้องกับพระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม) (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทศน์วิถีพุทธ พบว่า การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทศน์วิถีพุทธของพระสงฆ์ ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปรีหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม สัปปริสธรรม ฯลฯ โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวรภายใต้รูปแบบการพัฒนาตามกระบวนการทศน์วิถีพุทธ ปัญหาด้านการสาธารณสงเคราะห์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 ในปัจจุบันนี้มี 4 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล 2) ปัญหาด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ 3) ปัญหาด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ และ 4) ปัญหาด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทศน์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ภาค 15 นั้น เน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติงานออกมาแล้วเป็นสาธารณประโยชน์จริงอย่างเป็นรูปธรรมและที่สำคัญต้องปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมีหลัก ไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรมและหลักสังคหวัตถุธรรมฯลฯ มาใช้ในการปฏิบัติงานทั้งระบบอย่างเหมาะสมต้งาม การปฏิบัติงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค 15 จึงต้องเน้นหนักไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความ

สงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสุข สมดุลทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติโดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ก็จะส่งผลให้ก่อเกิดความสุข สงบ สว่าง เป็นการพัฒนายั่งยืน

2. รูปแบบการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นรูปแบบที่ดำเนินการใน 5 ด้าน ได้แก่ การให้บริการสังคม การศึกษา สาธารณะประโยชน์ การสืบสานวัฒนธรรม และการเผยแพร่ธรรมะ ซึ่งสอดคล้องกับสุริยนต์ น้อยสงวน (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร เป็นต้น โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 นัย คือ การสงเคราะห์ทางวัตถุและสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อมๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวรต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบ

การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทยสืบไป

3. รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียน จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน สงเคราะห์ ได้แก่ (1) ด้านการให้บริการสังคม (2) ด้านสาธารณประโยชน์ (3) ด้านการเผยแผ่ธรรมะ 2) ปิยวาจา พุดจาไพเราะ ด้านการศึกษา ได้แก่ โครงการเรียนภาษาเพื่อเตรียมการเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โครงการทอดเทียนปัญญาสร้างศาสนทายาทต่อลมหายใจพุทธศาสนา โครงการหล่อพระเดินได้ต่อลมหายใจพระพุทธศาสนา และโครงการพัฒนาศักยภาพสตรีไทยก้าวไกลในยุค 4.0 3) อตถจริยา ช่วยเหลือแนะนำ ด้านสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ โครงการเสริมสร้างอาชีพสตรีเพื่อสร้างโอกาสและความหวังในชีวิต โครงการทัวร์ท่องเที่ยวพัฒนาศักยภาพ 10 ประเทศในอาเซียนและทัวร์ภายในประเทศ 4) สมานัตตตา สม่่าเสมอในโครงการทั้งหมด 5 ด้าน และสมาคมสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้ในด้านองค์กร ด้านผู้บริหาร และด้านบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับจิตตภา แรงมีศรีสุข (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าสภาพปัญหาผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้บริหารควรสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน

ของบุคลากร 5 ประเด็นสำคัญในด้านการระดมความคิด การวางแผน การลงมือทำ การติดตามประเมินผล และการสร้างแรงจูงใจให้ทุกฝ่ายของเทศบาลร่วมกันพัฒนาชุมชนได้อย่างรอบคอบรอบด้าน 2) แนวคิด ทฤษฎี ที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานของบุคลากรของผู้บริหาร ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางตะวันตกและทางตะวันออกในส่วนของตะวันออกเป็นการนำเอาหลักพุทธธรรมเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 3 หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ หลักปาปณิกกรรม 3 และหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักโลกบาลธรรม 3) รูปแบบพุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นในสภาพปัจจุบัน (2) รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น ตามหลักปาปณิกกรรม 3 (3) รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น ตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ (4) รูปแบบพุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรสนับสนุนโครงการสังคมสงเคราะห์ของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัด

ภาพลักษณ์อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านหน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวง ทบวง กรม กอง สำนักงาน เป็นต้น

1.2 ภาครัฐควรร่วมมือและสนับสนุนองค์กรสังคมสงเคราะห์ ในภาคพื้นอาเซียน ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการและส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ และมอบอำนาจให้แก่สตรี อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

1.3 หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน องค์กรเอกชน ดำเนินการสังคมสงเคราะห์ให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิ สมาคม หรือชมรม โดยจัดตั้งให้ถูกต้องตาม

กฎหมาย หน่วยงานภาครัฐสามารถตรวจสอบได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการกับองค์กรอื่น

2.2 ควรศึกษารูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดภาพลัทธิ เปรียบเทียบกับสมาคมอื่น

2.3 ควรศึกษาผลกระทบต่อผู้ได้รับการสงเคราะห์และเหยี่ยวา จากการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผลจากการวิจัย รูปแบบสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของสมาคมสตรีอาเซียนจังหวัดภาพลัทธิ ทำให้เกิดองค์ความรู้ ดังนี้

ทาน	ปิยวาจา	อรรถจริยา	สมานัตตา
(1) ด้านให้บริการสังคม - โครงการ kalasin Happiness model คนภาพลัทธิไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง - โครงการสร้างพลังรักสู่ผู้พิการ	(2) ด้านการศึกษา - โครงการเรียนภาษาเพื่อเตรียมการเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน - โครงการทอดเทียนปัญญาสร้างศาสนทายาท ต่อลมหายใจพุทธศาสนา - โครงการหล่อพระเดินได้ต่อลมหายใจพระพุทธศาสนา - โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีไทยก้าวไกล ในยุค 4.0	(4) ด้านสืบสานวัฒนธรรม - โครงการเสริมสร้างอาชีพสตรีเพื่อสร้างโอกาส และความหวังในชีวิต - โครงการทัวร์ท่องเที่ยวพัฒนาศักยภาพ 10 ประเทศในอาเซียน และทัวร์ภายในประเทศ	โครงการทั้ง 5 ด้าน คือ (1) ด้านให้บริการสังคม (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านสาธารณะประโยชน์ (4) ด้านสืบสานวัฒนธรรม (5) ด้านการเผยแผ่ธรรมะ

ทาน	ปิยวาจา	อรรถจริยา	สมานัตตา
(3) ด้านสาธารณะประโยชน์ - โครงการปันน้ำใจช่วยกาชาด - โครงการส่งมอบกำลังใจในช่วงเทศกาล	-	-	-
(5) ด้านการเผยแผ่ธรรมะ - โครงการ วัยแก้ว วัยใส เต็มวัดชื่นใจ สานสายใยส่งเสริม คุณธรรม - โครงการ ผูกจิต วัยใส รักอย่างไรไม่ให้เสี่ยง (การดำเนินชีวิตวิถีพุทธ)	-	-	-

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2560). *การจัดตั้งสมาคม*. เอกสารจดทะเบียนสมาคมสตรีอาเซียนกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- จิตาภา เร่งมีศรีสุข. (2560). *พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ทรูปlookปัญญา. (2563). *การสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันทั้งภาครัฐบาลและเอกชน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.truelookpanya.com/blog/content/64534>
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (เกษนคร). (2551). *บทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกากบขลิตธิพล*. (รายงานการวิจัย). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรียนต์ น้อยสงวน. (2560). *รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ*. (ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การน้อมนำศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรม สู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน^{*1}

Bringing the King's Science with the Principles of unity to Develop Community Potential

ปัทมพงศ์ วงศ์ภาศรี¹ และนันธิดา จันทรศิริ²

Punnapong Wongnasri and Nantida Jansiri

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์²

Mahamakut Buddhist University, Srithammassokkaraj Campus, Thailand

Walailak University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: punnapong479@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชน การน้อมนำศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาชุมชน 2) สร้างนวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน และ 3) นำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำกลุ่มสนทนา เพื่อหาข้อมูลในการสนับสนุนการวิจัย วิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอผลวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชนตามแนวทาง SWOT ของชุมชนบ้าน ถ้าฝั่งพบว่า ผู้นำมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำสูง ด้านการจัดการชุมชนที่มาจากการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง ด้านงบประมาณและเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในสู่ภายนอกได้ ปัจจัยภายนอกด้านเครือข่าย พบว่า มีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนจากภายนอกหลายหน่วยงาน มีแนวคิดสำคัญอยู่บนพื้นฐานของการดึงเอาทรัพยากรภายในชุมชนที่มีอยู่มาพัฒนาต่อยอด โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การนำมาใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

^{*}ได้รับบทความ: 28 กรกฎาคม 2564; แก้ไขบทความ: 3 กันยายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 15 กุมภาพันธ์ 2565

Received: July 28, 2021; Revised: September 3, 2021; Accepted: February 15, 2022

¹ กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ผ่านสถาบันวิจัยฐานสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2. การสร้างนวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนา ศักยภาพชุมชน ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญคือ ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันอันเกิดจากแรงผลักดันจาก ภายใน แรงสนับสนุนจากภายนอก โดยเป้าหมายความเข้มแข็งของชุมชนโดยบูรณาการหลักสามัคคีธรรม ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนทั้งภายในและภายนอก ประกอบด้วย ด้านความประนีประนอมและ การประสานประโยชน์ ด้านความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ด้านความร่วมมือและความพร้อมเพรียงในการ ประชุม และด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทั้งส่วนตนและส่วนรวม

3. การนำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชนคือ การน้อมนำ ศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนา ศักยภาพชุมชนที่ได้จากการวิจัยไปสู่การเผยแพร่เพื่อ นำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา; หลักสามัคคีธรรม; การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research has the objectives to: 1) analyze and develop the community capacity in applying the King's philosophy with the harmony principle to community development, 2) to create innovation integrated the King's philosophy with the harmony principle to community development, 3) to bring the knowledge sets from the King's philosophy with the harmony principle to train people to get some changes and increase the community capacity through multiple media publishment. This research was conducted by qualitative research by in-depth interview, focus group discussion and workshop to find out qualitative data and content analysis for qualitative data including to produce the research findings by descriptive analysis.

The results have been found as the followings:

1. Results of the analysis and development of community potential according to the SWOT guidelines of the home community bee cave found that leaders have high leadership qualities. In terms of community management that comes from the gathering of villagers in the area and neighboring villages community forest conservation has been established in terms of budget and strength from the inside out. It was found that there are networks that support the strength of the community from various external agencies. External factors have an important concept based on the extraction of resources with in the community to develop further, especially for the conservation of natural resources.

and the use of benefits to promote tourism.

2. Creation of innovation by introducing the King's science with the principles of solidarity to the development of community potential. The important driving factor of the community is unity and cooperation arising from internal and external forces, aiming to achieve the goal of strengthen the community by integrating the principles of solidarity in the process of developing community potential both internally and externally. Which consists of in terms of compromise and harmonization cooperation in operation on cooperation and unison in the meeting and responsibility for both personal and public duties.

3. Bringing the knowledge set from the King's science with the principles of solidarity to community training is to bring the King's science with the principles of solidarity to develop community potential from research into dissemination for further practice.

Keywords: King's Philosophy; Harmony Principle; Community Development

1. บทนำ

ในบริบทสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการมุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่นิยมวัตถุนิยมภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะที่รัฐเองจะเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนและยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้น ประชาชนที่มีศักยภาพสูงสามารถแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้สูงขึ้นเช่นกัน อย่างไรก็ตามผลสืบเนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและทางสังคม ดังเช่น ความแตกต่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจน คุณภาพชีวิตของประชาชนจึงแตกต่างกัน การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและสังคมจึงมีหลายรูปแบบ ซึ่งบางรูปแบบได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมในมิติต่างๆ

ที่มีแนวโน้มทำให้สังคมอ่อนแอลง ดังจะเห็นได้จากปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน เป็นต้น

ปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ประชาชนมีความยากลำบากในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่พบว่าประสบปัญหารายได้ต่อหัวต่ำที่สุดในประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีความแตกต่างกันมากกับพื้นที่อื่นๆ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตหรือการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในด้านการประกอบอาชีพที่แสวงหารายได้ที่ยังพบว่ามีอยู่น้อยมาก ทำให้การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่มีปัญหาในบริบทที่ต้องใช้เงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ นอกจากนี้ จังหวัดสระแก้ว พบว่า เป็นจังหวัดที่ประชาชนเข้าถึง

สวัสดิการของรัฐได้น้อยโดยเฉพาะแรงงานหญิงนอกระบบ (แผนพัฒนาจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2561-2564 (2561, หน้า 8) ซึ่งส่งผลให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ยังคงมีความเสี่ยงในมิติอื่นๆ เช่น การเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมด้านการดูแลสุขภาพ การรักษาพยาบาล การเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

สำหรับในบางพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านสังคมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นและก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาได้อีก ดังเช่น จังหวัดยโสธรมีปัญหาการพนันที่ทำให้ชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืน คนส่วนใหญ่นิยมการเล่นการพนันเพื่อหวังผลประโยชน์ทางลัด ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความหายนะได้ในที่สุด การดิ้นรนด้วยรูปแบบนี้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ในบริบทของการพัฒนาทางเศรษฐกิจส่งผลให้คนในชุมชน ไม่เห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกัน ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อันนำมาสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาหนี้นอกระบบ ปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาใหญ่อีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อสังคม คือ ปัญหายาเสพติด โดยพบว่าจังหวัดนครปฐมเป็นแหล่งพักพิงยาเสพติด เพื่อรอส่งต่อไปยังจังหวัดใกล้เคียง จากสถานการณ์รายงานผลของศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด จังหวัดนครปฐม จะพบว่ามี การจับกุมทั้งคดีเสพ ค้ายาเสพติดเป็นจำนวนมาก ส่งเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา การต้องโทษ และผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นเยาวชน ที่อยู่ในช่วงกำลังศึกษาเล่าเรียนทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา (ศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดิน

เอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ) นอกจากนี้ จังหวัดนครปฐมยังเป็นหนึ่งในจังหวัดปริณทลที่เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งเมืองที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดจากการมีผู้จำหน่ายและเสพติดอยู่ในพื้นที่สูง ซึ่งสร้างปัญหาต่อคนในชุมชนเกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการว่างงาน และปัญหาครอบครัวสูง (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดนครปฐม, 2561, หน้า 111)

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว เพื่อให้การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จจึงไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง ความร่วมมือจะเป็นแนวทางของความสำเร็จ คณะผู้วิจัยจึงน้อมนำศาสตร์พระราชามาหลักสามัคคีธรรม โดยชุมชนเป็นตัวแสดงหลักที่สามารถเข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในการแก้ไขปัญหานั้นได้ คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะเข้าไปศึกษาเพื่อสร้างเครื่องมือป้องกันภัยจากปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคม ผ่านการสร้างเครือข่ายจิตอาสาประชารัฐที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 มีพระราชประสงค์ให้จัดตั้งขึ้นทั่วประเทศ เพื่อการปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาจิตอาสาเพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำจิตอาสาเข้าไปเสริมสร้างความร่วมมือกับคนชุมชนผ่านศาสตร์พระราชาคือ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในประเด็นที่ 4 ด้านความมั่นคงข้อ 4.2 ที่เน้นการน้อมนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้พร้อมด้วยการนำหลักสามัคคีธรรม อันหมายถึงความพร้อมเพรียงกันมี

น้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความพอใจร่วมกันพร้อมใจกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) เข้ามาพัฒนาความร่วมมือของชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีความร่วมมือที่จะป้องกันปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน และสามารถนำรูปแบบการพัฒนานี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศโดยการใช้อัตนธรรมาสน์ในพื้นที่จังหวัดนครปฐมเพื่อป้องกันปัญหาสังคม ใช้การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและพัฒนาคุณภาพชีวิตในจังหวัดหนองบัวลำภู ใช้การจัดสวัสดิการชุมชนในจังหวัดสระแก้ว โดยการนำศาสตร์พระราชา คือ ทฤษฎีศาสตร์พระราชาอัน ประกอบด้วย การเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ทรงใช้เป็นเครื่องมือในการทรงงานผ่านโครงการในพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน (สุรัสวดี หุ่นพยนต์, 2556, หน้า 1-39) อันสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในประเด็นความมั่นคง ข้อ 4.2 พร้อมทั้งนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักสามัคคีธรรม หมายถึง ความพร้อมเพียงของหมู่ เป็นเหตุแห่งสุข และการสนับสนุนพร้อมเพรียงกัน มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เหมาะสม (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553)

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จแล้วไปศึกษาว่า ชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้นเขามีหลักการปฏิบัติอย่างไร โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบ (par) โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมแล้ว

ถอดบทเรียนจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ โดยดูว่าชุมชนมีหลักการบริหารจัดการชุมชนอย่างไร โดยผู้วิจัยได้เข้าไปถอดบทเรียนจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 1 ชุมชน โดยชุมชนเหล่านั้นได้รับรางวัลซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 ชุมชน แล้วนำมาดำเนินการกับกลุ่มชุมชนที่เป็นเป้าหมายจำนวน 1 ชุมชนต้นแบบ โดยการนำศาสตร์พระราชาตามหลักสามัคคีธรรมมาประยุกต์ใช้ต่อไปโดยกำหนดตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชน ต่อจากนั้นก็สร้างนวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยนำหลักศาสตร์พระราชาเข้าไปเพื่อให้ได้นวัตกรรม เมื่อได้นวัตกรรมแล้วนำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชน การน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาชุมชน
2. เพื่อสร้างนวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน
3. เพื่อนำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ

3. วิธิดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (PAR) และดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายตำบลบางโปเม เป็นตำบลในอำเภอเมือง มีจำนวนประชากรจำนวน 2,344 คน ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน 984 หลังคาเรือน ข้าราชการการเมืองในชุมชน ข้าราชการประจำ ในส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ประชาชนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ราษฎรชุมชน นักวิชาการด้านวัดผลประเมินผล และพระภิกษุสงฆ์

เครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview of formal interview) ในทุกระยะของการวิจัย ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or formal interview) (สุภางค์ จันทวานิช, 2549) แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะใช้แบบสนทนากลุ่มที่มีการกำหนดข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาจากเอกสาร นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์ สรุปผลการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดทำหนังสือขอความ

อนุเคราะห์เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์การวิจัยการสัมภาษณ์ และคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสรุป เรียบเรียง และวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่ม มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล การสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์การวิจัยการสัมภาษณ์ และคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสรุป เรียบเรียง และวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชน การน้อมนำศาสตร์พระราชาดำเนินการหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาชุมชน ผลการวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชนตามแนวทาง SWOT ของชุมชนบ้าน ถ้ำผึ้ง ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ด้านผู้นำ พบว่า ผู้นำมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำสูง โดยผู้นำมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านถ้ำผึ้งให้เข้มแข็งปัจจัยภายในด้านการจัดการชุมชนที่มาจากความร่วมมือกันของชาวบ้านในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง มีการจัดตั้งอนุรักษ์ป่าชุมชน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกลุ่มอื่นๆ ที่เข้มแข็งขึ้น ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐเอกชน เข้ามา มีการสนับสนุนทั้งเชิงวิชาการ

งบประมาณ และเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในสู่ภายนอกได้ ปัจจัยภายนอก ด้านเครือข่ายพบว่าชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง มีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนจากภายนอกหลายหน่วยงาน ในหลายด้าน เช่น ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนความรู้ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่ง คือ ปัจจัยภายนอก ด้านการบริหารทรัพยากรของชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง มีแนวคิดสำคัญอยู่บนพื้นฐานของการดึงเอาทรัพยากรภายในชุมชนที่มีอยู่มาพัฒนาต่อยอดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย โดยความร่วมมือกันของผู้นำและประชาชนจากศักยภาพของชุมชนดังกล่าวนี้ จึงนำไปสู่การพัฒนาโมเดลชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง ประกอบด้วย ปัจจัยความสำเร็จจากปัจจัยภายในความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชนในพื้นที่โดยมีประเด็นปัจจัยย่อย ได้แก่ การรวมกลุ่ม การสร้างจิตสำนึกร่วม และการสร้างเครือข่ายบริหารจัดการภายในชุมชนอีกมุมหนึ่งคือปัจจัยความสำเร็จจากปัจจัยภายนอก เน้นด้านการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มการร่วมผลักดันเป้าหมายของชุมชน การสนับสนุนศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง

2. ผลการสร้างนวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน จากการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบบ้านถ้ำผึ้งที่มีการพัฒนาชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

ซึ่งได้พัฒนาโมเดลของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งโดยน้อมนำศาสตร์พระราชานำมาบูรณาการโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนกับชุมชนบางไผ่ ประกอบด้วย ด้านความประนีประนอมและการประสานประโยชน์ ด้านความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ด้านความร่วมมือและความพร้อมเพรียงในการประชุม และด้านความรับผิดชอบต่อนานาที่ทั้งส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งถูกนำไปรวมกับโมเดลของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง เกิดเป็นโมเดลใหม่ของการน้อมนำหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนที่ได้นำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนบางไผ่ทำให้เห็นว่าปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของชุมชนที่ประสบความสำเร็จคือ ความสามัคคีร่วมมือน้อมใจกันอันเกิดจากแรงผลักดันจากภายในแรงสนับสนุนจากภายนอกโดยมุ่งไปยังเป้าหมายความเข้มแข็งของชุมชน ผลจากการพัฒนานวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนได้สะท้อนให้เห็นผลของการนำนวัตกรรมดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้ในมุมมองด้านความเหมาะสมที่พบว่าเหมาะสมเป็นอย่างมากที่จะพัฒนาศักยภาพให้ชุมชนบางไผ่ได้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นและนำไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนต่างๆ ได้ต่อไปในอนาคต และเหมาะสมต่อการนำมาพัฒนาเป็นนโยบายและโมเดลต้นแบบของชุมชน

3. การนำชุดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาดำรงหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความเข้มแข็งให้

กับชุมชนและเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งคือ การน้อมนำหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อสนับสนุนให้เกิดทั้งศักยภาพในและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ด้านศักยภาพภายใน ประกอบด้วย ความร่วมมือระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยต้องอาศัยปัจจัยการรวมกลุ่ม เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการผลักดันเป้าหมายของชุมชน นอกจากนี้ การสร้างจิตสำนึกร่วมยังมีความสำคัญต่อการร่วมกันอย่างหนักแน่นต่อการพัฒนาชุมชนในหลากหลายมิติเพื่อสร้างชุมชนที่ยั่งยืน และปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ การสร้างเครือข่ายบริหารจัดการภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการทำงานประสานกันอย่างชัดเจน ตามศักยภาพของแต่ละคนแต่ละฝ่ายเพื่อให้สามารถบริหารชุมชนให้เข้มแข็งในหลายด้าน ทั้งนี้ ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยหลักสามัคคีธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมและความร่วมมือในการประชุมอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อการเสนอแนวคิด รับรู้แนวทางการพัฒนาชุมชน รวมถึงการหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ด้านศักยภาพภายนอกชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภายนอก ที่สำคัญคือการสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพที่สูงขึ้น เพื่อบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญในด้านการสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่ม การร่วมผลักดันเป้าหมายของชุมชน และการสนับสนุนศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง ในด้านศักยภาพภายนอกชุมชนนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความหมายของ

ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับชุมชนและเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริมและขับเคลื่อนนโยบาย เสริมกลไก และอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในหลายด้าน ดังเช่น ด้านการสนับสนุนความรู้ งบประมาณ เทคโนโลยี เป็นต้น ปัจจัยด้านความร่วมมือจึงมีความสำคัญในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างชุมชนและเครือข่ายจากภายนอก ประสานงานกันอย่างเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน มีการวางแผนและพัฒนาาร่วมกันตามหลักสามัคคีธรรม และการประนีประนอมและประสานประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ที่ไม่ขัดแย้งกันในผลประโยชน์ระหว่างกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพชุมชนตามแนวทาง SWOT ของชุมชนบ้านถ้ำผึ้งนำไปสู่การพัฒนาโมเดลชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง อันประกอบด้วยปัจจัยความสำเร็จจากปัจจัยภายในความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชนในพื้นที่ โดยมีประเด็นปัจจัยย่อย ได้แก่ การรวมกลุ่ม การสร้างจิตสำนึกร่วม และการสร้างเครือข่ายบริหารจัดการภายในชุมชนอีกมุมหนึ่งคือ ปัจจัยความสำเร็จจากปัจจัยภายนอก เน้นด้านการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มการร่วมผลักดันเป้าหมายของชุมชน และการสนับสนุนศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง

ปัจจัยความสำเร็จภายใน ด้านการรวมกลุ่มเป็นกระบวนการหนึ่งของการเสริมพลังชุมชน

ที่ส่งผลให้ผู้นำและประชาชนในชุมชนได้มารวมตัวกันเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกันให้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับที่ Freire (1972) ได้ให้หมายรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผ่านการจัดตั้งนำไปสู่การใช้อำนาจเชิงบวกเพื่อการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง ที่มีเป้าหมายในการฟื้นฟูศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์ ความยุติธรรม การดำรงชีพที่ดีกว่าเดิม เช่นเดียวกับที่ Laverack (2007a, p. 20; p. 29) ได้นิยามการเสริมพลังชุมชนในแง่หนึ่งว่าเป็นกระบวนการที่ชุมชนได้สร้างสิ่งมีค่า คุณลักษณะที่จะทำให้พวกเขามีอำนาจในการกำหนดชีวิตของพวกเขาเอง มีความตั้งใจอย่างชัดเจนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม/การเมือง โดยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายสาธารณะ การตัดสินใจของรัฐ และการกระจายทรัพยากร นอกจากนี้ในการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาแสดงให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการกำหนดโครงสร้างและระดมกำลังคนเพื่อก่อให้เกิดการบรรลุเป้าประสงค์ ประชาชนเข้าร่วมตัดสินใจและแก้ไขปัญหา โดยวางอยู่บนพื้นฐานของการกำหนดสิ่งต่างๆ ด้วยตัวของพวกเขาเอง (self-determination) (Laverack, 2007a, p. 22) นอกจากนี้ การรวมกลุ่มยังสะท้อนให้เห็นมุมมองของชุมชนที่น่าสนใจมากขึ้น ดังเช่นชุมชนบ้านถ้ำผิงที่กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้น และส่งผลให้กลุ่มอื่นๆ ในชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน ดังคำกล่าวของตัวแทนกรรมการ (ฝ่ายผลิตภัณฑ์) ท่านหนึ่งที่ว่า “...แต่เดิมชาวบ้านที่มีพืชพรรณทางการเกษตรแต่ด้วยเวลาที่

ชุมชนบ้านถ้ำผิงตั้งอยู่ริมเขา และชาวบ้านก็มีกันแทบทุกหลัง แต่ภายหลังเมื่อมีผู้นำชุมชนและชาวบ้าน รวมกลุ่มกันจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมา ทำให้เป็นจุดสนใจแก่นักท่องเที่ยวต่างที่ทางกลุ่มผลิตภัณฑ์ กลุ่มแม่บ้านของชุมชนบ้านถ้ำผิงจึงเรียนรู้วิธีการทำไ้ปลาแห้ง เรียนรู้วิธีการทำผ้ามัดย้อม การทำกล้วยฉาบร่วมกัน ให้สิ่งเหล่านี้ไม่เน่าเสีย และเมื่อเรียนรู้วิธีการถนอมอาหารและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลักของชุมชนได้แล้วนั้น เมื่อกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก กลุ่มที่ดูแลเรื่องผลิตภัณฑ์ของชุมชนก็นำสิ่งที่เกิดจากการแปรรูปไปจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว จนนำมาสู่การสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง...” (ตัวแทนกรรมการ (ฝ่ายผลิตภัณฑ์), ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2563)

ปัจจัยความสำเร็จภายใน การสร้างจิตสำนึกร่วม เป็นกระบวนการที่สำคัญหนึ่งของผู้นำและประชาชนในชุมชนที่เห็นความสำคัญของพื้นที่และพัฒนาให้ชุมชนมีศักยภาพสูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังชุมชนในด้านการที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมมือกัน อันจะทำให้พวกเขาเพิ่มอิทธิพล เพิ่มการควบคุม และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของพวกเขา โดยสมาชิกต่างมีผลประโยชน์ร่วมอย่างเพียงพอ (sufficient commonality of interests) จนสามารถสร้างแรงจูงใจให้พวกเขาเกิดการกระทำร่วมได้ (Brinkerhoff & Azfar, 2006, pp. 585-607) และนำไปสู่ปฏิบัติการของชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่ชุมชนเป็นเจ้าของประเด็นปัญหาที่พวกเขาสนใจ ในการแก้ไขปัญหา

กระทำการมีส่วนร่วม การสร้างขีดความสามารถ และการพัฒนาชุมชน (Laverack, 2007a, p. 22) นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกร่วมถือเป็นปัจจัยนำทางสู่ความสำเร็จ ดังคำให้สัมภาษณ์ของตัวแทนไกด์นำเที่ยวท่านหนึ่งที่กล่าวว่า “...หากผู้นำประชาชน และถึงทุกคนในชุมชนไม่ได้สมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวกันแล้วนั้น ยากที่จะรวมกลุ่มขึ้นมากลายเป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ การสร้างอาชีพ จนกระทั่งสร้างที่พัก กลายมาเป็นรายได้สู่ชุมชนอย่างทุกวันนี้ได้ และจากสิ่งเหล่านี้นำมาสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แห่งหนึ่งที่มีสร้างชื่อเสียงให้แก่คนในชุมชนมาอย่างยาวนาน...” (ตัวแทนไกด์นำเที่ยว, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2563)

ปัจจัยความสำเร็จภายใน การสร้างเครือข่ายบริหารจัดการภายในชุมชน เป็นการสร้างโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการชุมชนร่วมกันของผู้นำและประชาชนในชุมชน โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนเป็นฐาน กล่าวคือประชาชนที่มีความต้องการร่วมกันได้เข้าร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อแบ่งปันความคิดและประสบการณ์ ซึ่งในกรณีที่ไม่สามารถให้สมาชิกทั้งหมดเข้าร่วม ก็อาจให้เข้าร่วมเฉพาะตัวแทนก็ได้ โดยประชาชนเป็นผู้ระบุประเด็นที่ต้องการแก้ไข ซึ่งมักส่งผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา โดยปกติมักร่วมมือกับองค์กรภายนอกในรูปภาคีเครือข่ายในการระดมทรัพยากร และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กระบวนการดังกล่าวนี้จะมีชุมชนเป็นเจ้าของประเด็นปัญหาที่พวกเขาสนใจ โดยในการแก้ไขปัญหา นั้น กระทำการมีส่วนร่วม

ส่วนร่วม การสร้างขีดความสามารถ และการพัฒนาชุมชน และตามแนวทางการเสริมพลังชุมชน ในกระบวนการที่ชุมชนก้าวขึ้นมาควบคุมการตัดสินใจ รวมทั้งควบคุม ทรัพยากรที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของพวกเขาและปัจจัยกำหนดต่อสุขภาพ (The determinants of health) จุดที่ทำให้การเสริมพลังชุมชนแตกต่างไปจากแนวคิดอื่นๆ ก็คือ การมีความรู้สึกที่จะต้องต่อสู้เพื่อการปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากพันธนาการที่ผูกมัดพวกเขาอยู่ (Laverack, 2007a, p. 22) และสอดคล้องกับแนวคิดการเป็นภาคี (partnership) เครือข่าย (networks) และพันธมิตร (alliances) กับกลุ่มต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และตกลงที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Laverack, 2007a)

ปัจจัยความสำเร็จภายนอกด้านการสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มที่ส่งผลให้การบริหารกลุ่มของชุมชนบ้านถ้ำผึ้งประสบผลสำเร็จเนื่องจากมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนให้การบริหารจัดการกลุ่มมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนคือ กระบวนการที่หน่วยงานภายนอกเข้าไปช่วยชุมชนในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งปกติจะเชื่อมโยงกับการกระจายทรัพยากร สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ/การเมือง โครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาสังคมรวมไปถึงความพร้อมของชุมชน (Community readiness) ซึ่งเป็นสถานะที่ชุมชนมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าร่วมเป็นภาคีกับหน่วยงานภายนอก ในการนำโครงการไปดำเนินงานร่วมกัน (Laverack, 2007a, p. 22)

ปัจจัยความสำเร็จภายนอกด้านการร่วมผลักดันเป้าหมายของชุมชนชุมชนบ้านถ้ำผึ่ง ประสบผลสำเร็จในการเป็นชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพ เนื่องด้วยการเสริมพลังของการสร้างขีดความสามารถชุมชนให้ผลักดันเป้าหมายของตนเอง ให้ประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนเป็นฐานของการสร้างขีดความสามารถซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นระบบเกี่ยวกับการสร้างสิ่งมีค่าหรือคุณลักษณะให้กับชุมชน ชุมชนภายใต้บริบทของโครงการ โดยใช้ยุทธศาสตร์ในการถอดความคิดอัน ชับซ้อนออกเป็น “มิติ” (domains) ต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นการจัดระเบียบและการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน (Laverack, 2007a, p. 22)

ปัจจัยความสำเร็จภายนอกด้านการสนับสนุนศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังชุมชนด้านเชื่อมโยงกับเครือข่ายการเป็นภาคี (partnership) เครือข่าย (networks) และพันธมิตร (alliances) กับกลุ่มต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน) ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และตกลงที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Laverack, 2007a) นอกจากนี้การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่สนับสนุนศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Laverack ที่กล่าวถึงบทบาทของหน่วยงานภายนอก ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรอิสระ NGO ฯลฯ องค์กรภายนอกจะต้องไม่ครอบงำ แต่ควรทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิด “อำนาจจากภายใน” (power from within) เพื่อนำไปสู่ “อำนาจร่วม” (power-with) (Laverack,

2007a, p. 22)

จากการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบบ้านถ้ำผึ่งที่มีการพัฒนาชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง ส่งผลให้เกิดโมเดลของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งขึ้น ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังกล่าวแล้วข้างต้น การน้อมนำศาสตร์พระราชาเข้ามาบูรณาการโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนา ศักยภาพชุมชนกับชุมชนบางไผ่ จากผลการวิจัย ประกอบด้วย ด้านความประนีประนอมและการประสานประโยชน์ ด้านความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ด้านความร่วมมือและความพร้อมเพรียงในการประชุม และด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ทั้งส่วนตนและส่วนรวมซึ่งถูกนำไปรวมกับโมเดลของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านถ้ำผึ่ง เกิดเป็นโมเดลใหม่ของการน้อมนำหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนา ศักยภาพชุมชนที่ได้นำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนบางไผ่ทำให้เห็นว่าปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของชุมชนที่ประสบความสำเร็จคือความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันอันเกิดจากแรงผลักดันจากภายในและแรงสนับสนุนจากภายนอก โดยเป้าหมาย ความเข้มแข็งของชุมชน ผลจากการพัฒนานวัตกรรมโดยการน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนา ศักยภาพชุมชนที่พบว่าเหมาะสมเป็นอย่างมากที่จะพัฒนา ศักยภาพให้ชุมชนบางไผ่ได้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นและนำไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับหลักสามัคคีธรรมของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2546) ที่ว่าความสามัคคีนั่น หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สมานฉันท์ หมายถึง มีความพอใจร่วมกันพร้อมใจกัน

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระครูปลัดวิชาญ ชาตวิโร (แดงประไพ) (2550) ที่กล่าวถึงความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่วิวาทบาดหมางกันความสามัคคีมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ ความสามัคคีทางกาย และความสามัคคีทางใจ ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน มีพฤติกรรมทางกายและแนวคิด เห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าของตน และสอดคล้องกับแนวคิดสุดตันตปิฎกขุททกนิกาย ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์มีพลังและศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกัน แก่สังคมและโลกได้ ด้วยความตั้งใจพากเพียรพยายามร่วมกัน มีน้ำใจมีความคิดเห็นเดียวกันเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ ได้มีการนำโมเดลไปทดลองใช้ในชุมชนบางใบไม้ ซึ่งพบว่าได้ผลจริงอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับว่าเป็นโมเดลที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและเหมาะสมต่อการนำมาพัฒนาเป็นนโยบายและโมเดลต้นแบบของชุมชน สอดคล้องกับศาสตร์พระราชานในด้านการทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ดังเช่นที่ทรงใช้พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ ที่มีทางการเลี้ยงโคนม การทำนา การปลูกพืช ปลูกป่า การทำโรงสี การทดลองทำนมผงอัดเม็ด ผลิตภัณฑ์ชีวภาพและอื่นๆ ซึ่งพระองค์ทรงทดลองเพื่อทราบว่าการต่างๆ นั้น สามารถใช้ได้ผลจริง รวมถึงแนวคิดการเข้าถึง หรือ การระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting) ตามแนวทางที่พระองค์

ประสงค์ให้ประชาชนหรือชุมชนเข้าไปพัฒนาหรือทำงานเพื่อเกิดการปรับตัวและพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อนเพื่อความยั่งยืนที่ไม่ใช่การรับนโยบายจากหน่วยงานราชการตัวอย่างเดียว พระองค์ยังเน้นการพัฒนาคนเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงภายในตัวเองเสียก่อน กล่าวคือ การสร้างให้ประชาชนเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาเสียก่อน เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง (สุรัสวดี หุ่นพยนต์, 2556, หน้า 1-39)

การนำชุดองค์ความรู้หรือโมเดลการน้อมนำศาสตร์พระราชากับหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ นั้นเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากความสำเร็จจากต้นแบบชุมชน โดยโมเดลการน้อมนำศาสตร์พระราชากับหลักสามัคคีธรรมไปสู่การพัฒนาชุมชนนั้นประกอบด้วยด้านศักยภาพภายใน ประกอบด้วย ความร่วมมือระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยต้องอาศัยปัจจัยการรวมกลุ่ม เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการผลักดันเป้าหมายของชุมชน นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกร่วมยังมีความสำคัญต่อการร่วมกันอย่างหนักแน่นต่อการพัฒนาชุมชนในหลากหลายมิติ และปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั้นคือ การสร้างเครือข่ายบริหารจัดการภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการทำงานประสานกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยหลักสามัคคีธรรมโดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม และความร่วมมือในการประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อการเสนอแนวคิด รับรู้แนวทางการพัฒนาชุมชน รวมถึงการหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนร่วมกันด้านศักยภาพภายนอกชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภายนอก ที่สำคัญคือการสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพที่สูงขึ้น เพื่อบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญในด้านการสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่ม การร่วมผลักดันเป้าหมายของชุมชน และการสนับสนุนศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความหมายของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับชุมชนและเข้ามา มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และขับเคลื่อนนโยบาย เสริมกลไก และอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในหลายด้าน ด้านความร่วมมือในการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างชุมชนและเครือข่ายจากภายนอก ประสานงานกันอย่างเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน มีการวางแผนและพัฒนาร่วมกันตามหลักสามัคคีธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนในมิติที่หลากหลาย ควรนำโมเดลการน้อมนำศาสตร์พระราชากับการพัฒนาศักยภาพชุมชนไปถ่ายทอดในวงกว้างในระดับชุมชนท้องถิ่น จังหวัดในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เข้าใจใน

แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนที่จะพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในอนาคต โดยเน้นไปสู่การนำนโยบายหรือโมเดลดังกล่าวนี้ไปสู่อำนาจปฏิบัติให้มากขึ้น พร้อมกับการประเมินผล เพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาหรือการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่นๆ มาบูรณาการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนได้อย่างประสบผลสำเร็จ เพื่อสร้างการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน

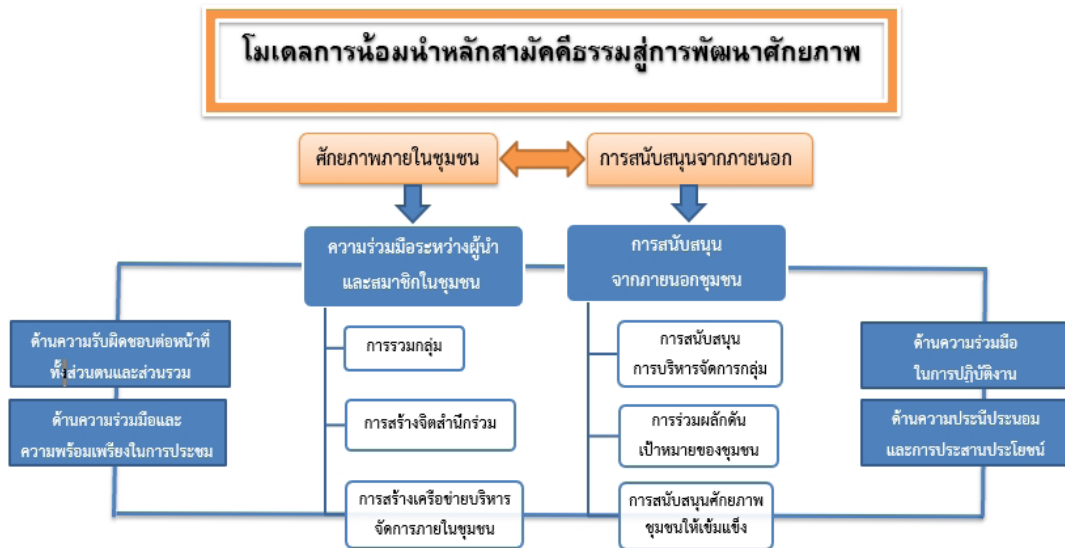
2.2 ควรมีการศึกษาด้านการประเมินผลการพัฒนาศักยภาพชุมชนในหลายมุมมอง เพื่อสะท้อนให้เห็นแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมตามอัตลักษณ์ของพื้นที่

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง การน้อมนำศาสตร์พระราชาดำเนินการหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน ทำให้ผู้วิจัยได้นำชุดองค์ความรู้หรือโมเดลการน้อมนำศาสตร์พระราชาดำเนินการหลักสามัคคีธรรมไปอบรมชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ นั้น เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จากความสำเร็จจากต้นแบบชุมชน โดยโมเดลการน้อมนำศาสตร์พระราชาดำเนินการหลักสามัคคีธรรมไปสู่การพัฒนาชุมชนด้วยศักยภาพภายใน ความร่วมมือระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยต้องอาศัยปัจจัยการรวมกลุ่ม

เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการผลักดันเป้าหมาย ของชุมชน ตามแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดนครปฐม. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม 4 ปี (พ.ศ.2561-2564)*. นครปฐม: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดนครปฐม.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดสระแก้ว. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2561-2564)*. สระแก้ว: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดสระแก้ว
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: เอส อาร์พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระครูปลัดดิชาญ ชาติวีโร (แดงประไพ). (2550). *การศึกษาวិเคราะห์เรื่องสามัคคีธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2553). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. (2556). งานอาสาสมัครในประเทศไทยและทิศทางในอนาคต. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 9(2), 1-39.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2549). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Brinkerhoff, W. D., & Azfar, O. (2006). Decentralized local governance in fragile states: learning from Iraq. *International Review of Administrative Sciences*, 75(4), 585-607.
- Freire, P. (1972). *Cultural Action for Freedom*. Middlesex: Penguin Books.
- Laverack, G. (2007). *Health Promotion Practice: Building Empower Communities*. Berkshire: Open University Press.

**การพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา
สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา***
**The Development of Learning and Teaching Skills on Online
Platform of Students, Department of English in Faculty of
Humanities, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus**

พระมหาวรสาละ วรสายานนฺท, อุเทน ลาพิงค์, ประดิษฐ์ คำมุงคุน,
พระมหาสหัชชัยญ์ รัตนสันติ และพระพิทักษ์ แผลงโกฏ
Phramaha Varasaya Varasayananda, Unten Laping, Pradit Kammungkun,
Phramaha Sahassachan Rattanasanti and Phra Pitak Phengkot
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: varasaya.var@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้การสอนผ่านระบบออนไลน์ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 2) เสนอแนะการพัฒนาทักษะ การเรียนรู้การสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา และ 3) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรู้ การสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการเลือกศึกษาเฉพาะนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ ชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ประกอบการ สอนหน้ากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอนุมานในการ วิเคราะห์ข้อมูล

*ได้รับบทความ: 6 กรกฎาคม 2564; แก้ไขบทความ: 8 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 21 มีนาคม 2565
Received: July 6, 2021; Revised: March 8, 2022; Accepted: March 21, 2022

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา มี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม 2) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยการพัฒนากลุ่มผู้เรียนและสมาชิก และ 3) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของคณาจารย์
2. ข้อเสนอแนะการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา พบว่าควรเพิ่มเนื้อหาการเรียนการสอนในรูปแบบของคลิปวิดีโอหรือในรูปแบบของพอร์ตแคชหลายช่องทาง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน
3. ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษาพบว่าความพึงพอใจด้านบทเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการออกแบบบทเรียน อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการใช้งาน อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะ; การเรียนการสอนระบบออนไลน์; นักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the effective and effective online teaching and learning model can be adapted to suit students in the English language Faculty of Humanities Mahamakut Buddhist University, Lanna campus, 2) suggest the development of students' online teaching skills and 3) study the students' satisfaction with online teaching and learning. It was a mixed-use research, both quantitative and qualitative research. The research sample selected a specific sample group. By choosing to study only for bachelor's degree students English branch the Faculty of Humanities Year 2, 3 and 4 used questionnaires and interview forms together with group discussions as tools. To collect information using descriptive statistics and inferential statistics in data analysis.

The results of the research were as follows:

1. An efficient and effective online teaching-learning model. Which can be adapted to suit students. There are 3 formats: 1) online teaching and learning format by developing appropriate teaching media, 2) an online teaching-learning format by developing a group of learners and members; and 3) an online teaching and learning model.

2. Improving the teaching and learning management of the faculty found that teaching content should be added in the form of video clips or in the form of cache ports. Many channels to increase teaching efficiency.

3. Satisfaction with online teaching and learning of students. It was found that the satisfaction of the lessons moderate lesson design moderate and in terms of use is at a high level.

Keywords: Developing skill; Online learning and teaching system; students of English Department

1. บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 และ 19 ระบบการศึกษาต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมนักเรียนนักศึกษาให้พร้อมทั้งชีวิต ในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครู อาจารย์ จึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555) เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการศึกษาในระดับอุดมศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา นับเป็นสาขาที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ความสามารถในด้านภาษาอังกฤษ เป็นบัณฑิตที่มีความรอบรู้ มีทักษะและประสบการณ์การ ฝึกเรียนรู้ในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ สามารถปฏิบัติงาน ในสาขาอาชีพทางด้านภาษาอังกฤษในสถานการณ์ต่างๆได้

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID -19 ในทั่วโลกส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้คนจำนวนมาก รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงเป็นอย่างมากต่อการจัดการเรียนการศึกษาทุกระดับชั้น โดยทุกสถาบันการศึกษาต้องให้ความตระหนักถึงการป้องกันและยับยั้งการแพร่ระบาดของโรค COVID -19 จึงมีมาตรการทางสังคม เว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) และการปฏิบัติตนเองให้มีความปลอดภัยมากขึ้น ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต้องมีการปรับตัวเข้าสู่การเรียนในรูปแบบการเรียนออนไลน์ (วิทยากร เชียงกุล, 2542) เพื่อให้ทันกับระบบการจัดการศึกษาภาคปกติของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จึงมีแนวทางให้จัดการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ (ถนอมพร เลาหจรัสแสง, 2545) ขึ้นเพื่อสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติด้านความปลอดภัยของประเทศ เพื่อความสะดวก ปลอดภัยของผู้เรียนและผู้ดำเนินการสอน

ดังนั้น จากข้อมูลการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (ปัญญา เปรมปรีดิ์, 2544, หน้า

45-53) และสถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา และนำไปพัฒนาปรับปรุงระบบการเรียนรู้การสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้การสอน สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ สำหรับนักศึกษาโดยภาพรวม และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์สืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้การสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรู้การสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ประกอบกับการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 เพื่อตอบแบบสอบถามจำนวน 100 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักศึกษา ระดับปริญญาตรีฯ ชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการเลือกศึกษาเฉพาะนักศึกษาระดับปริญญาตรีฯ ชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ระดับตำแหน่งหัวหน้าห้อง/รองหัวหน้าห้องและผู้ที่มีผลการเรียนคะแนนระดับดีมาก จำนวน 5 รูป /คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด และแบบสอบถาม โดยมีคำถามแบบปลายปิด ที่กำหนดคำตอบไว้ให้ผู้ตอบเลือกตอบคำถามโดยมีขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม คือ

1. แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด คณะวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ข้อความทาง

วิชาการ ตำราวิชาการ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางในการจัดทำแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา และ 2) ข้อคำถามรูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา คือ (1) การเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร (2) ท่านมีแนวทางและรูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลสามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ได้อย่างไร (3) ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาอย่างไร

2. แบบสอบถาม คณะวิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ข้อความทางวิชาการ ตำราวิชาการ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางในการจัดทำแบบสอบถามให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ โดยแบบสอบถามดังกล่าว

แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1) เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 2) เป็นแบบสอบถามให้นักศึกษาทำการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาจำนวน 3 ด้าน คือ 1) ด้านบทเรียน 2) ด้านการออกแบบบทเรียน และ 3) ด้านการใช้งาน ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิด คือ ข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ โดยแบบสอบถามจะมีลักษณะแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert, 1932, pp. 1-55) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543) โดยกำหนดคะแนนไว้ 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือผู้วิจัยได้หาความเที่ยงตรงของเครื่องมือผู้วิจัย โดยจะนำแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของคำถามในแต่ละข้อว่าตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ หลังจากนั้น ก็จะนำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการทดลองออกเป็น 2 ตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจะทำการเก็บข้อมูลในทอมการเรียนที่ 1 เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ และ 2) ผู้วิจัยนำข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า รวบรวมงานวิจัย บทความ

วารสาร เอกสารการสัมมนา สถิติในรายงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นส่วนประกอบ ในเนื้อหาและนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่มีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำมาตรวจความครบถ้วนสมบูรณ์และนำผลมาทำการประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจะถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติ โดยมีวิธีการ ดังนี้ 1) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และแปลผลโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ 2) นำข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้มาหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ 3) นำข้อมูลคะแนนที่ได้มาด้วยวิธีดังกล่าว นำมาเปรียบเทียบเพื่อแปลความหมาย กับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้น ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาระบบงานสารบรรณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้มีความถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นปัจจุบัน สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นสถิติที่นำมาใช้บรรยายคุณลักษณะของข้อมูลที่เกิดขึ้นมาจากรวมกลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษา ได้แก่ 1) ร้อยละ (Percentage) ใช้สูตร P ของบุญชม ศรีสะอาด (2556) สูตรและสถิติอนุมาน เป็นสถิติที่ใช้สรุปถึงความพึงพอใจที่มี

ต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 3 ด้านของนักศึกษา โดยใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างดังนี้ 1) การวิเคราะห์โดยวิธี One-Way ANOVA (Analysis of variance) ใช้ในการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกัน (Independent Sample) คือ เกรดเฉลี่ยของนักศึกษากับตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 3 ด้าน และวิเคราะห์ความแปรปรวนโดยใช้สูตร One-Way ANOVA 2) การวิเคราะห์ Least Significant Difference (LSD) ใช้ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่กรณีที่เกิดการวิเคราะห์ของปัจจัยจากวิธี One-way ANOVA มีนัยสำคัญ

4. สรุปผลการวิจัย

1. ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุมากที่สุดอยู่ในช่วง อายุ 21-23 ปี เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีเกรดเฉลี่ยสะสมอยู่ที่ 3.02 และในส่วนของสถานที่ใช้อินเทอร์เน็ต มากที่สุดอยู่ที่บ้าน ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ ของนักศึกษาสาขา

ภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยทำการ
วิเคราะห์แยกตามด้าน ดังนี้ (1) ด้านบทเรียน พบว่า
ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจที่มีต่อการ
พัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ฯ
อยู่ในระดับปานกลาง (2) ด้านการออกแบบบท
เรียน พบว่ามีความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะ
การเรียนการสอนในระบบออนไลน์ฯ อยู่ในระดับ
ปานกลาง (3) ด้านการใช้งานพบว่ามีความพึงพอใจ
ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบ
ออนไลน์ฯ อยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบ
ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถ
นำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษาฯ พบว่า มี 3
รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบ
ออนไลน์ โดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้
เหมาะสม เช่น ในการเรียนการสอนในรูปแบบ
ออนไลน์ควรเพิ่มสื่อในการอธิบายเนื้อหา เช่น สื่อ
ในรูปแบบเพาเวอร์พอยท์ และสื่อในรูปแบบของ
พอร์ตแคสต์ 2) รูปแบบการพัฒนากลุ่มผู้เรียนและ
สมาชิก เช่น การปรึกษาเพื่อนร่วมชั้นเรียนผ่านทาง
กลุ่มเฟสบุ๊ค กลุ่มไลน์ชั้นเรียน เพื่อช่วยเหลือและ
เป็นที่ปรึกษาระหว่างเรียน 3) รูปแบบการเรียนการ
สอน โดยการจัดการกระบวนการเรียนการสอนของ
คณาจารย์ เช่น การจัดการเวลาในการเรียนการสอน
การเจาะประเด็นเพิ่มเนื้อหาเพิ่มรายละเอียดใน
รายวิชาเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ
และมีประสิทธิผลมากขึ้น

3. สรุปข้อเสนอแนะการพัฒนาทักษะ
การเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ฯ พบว่า

คณาจารย์ผู้สอนควรสรุปบทเรียนเป็นคลิปสั้นๆ ให้
เข้าใจง่าย ควรเน้นไปที่การพัฒนาในคาบเรียนให้
มากกว่านอกคาบเรียน การเรียนออนไลน์ทำให้การ
ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในห้องได้น้อย การได้เรียน
แบบเจอหน้ากันจะทำให้สนิทและปรึกษาเรื่องงาน
หรือเรื่องต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น แต่การเรียนออนไลน์นั้น
บางคนอาจจะไม่มีความสะดวกที่จะเรียน เพราะ
อาจจะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและลำบากต่อการใช้อิน
เตอร์เน็ต จึงอาจจะไม่สามารถเรียนได้อย่างเต็ม
ที่และเข้าถึงเนื้อหาได้ยากกว่า ดังนั้นทางคณาจารย์
ผู้สอนควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการ
สอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น และควรบันทึก
การสอนในแต่ละครั้งเป็นคลิปวิดีโอเพื่อสามารถมา
ศึกษาย้อนหลังได้ และควรมีการผสมผสานรูปแบบ
ของออนไลน์ร่วมกับการเรียนในห้อง 4) การ
วิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน สมมติฐานที่ 1
ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการ
สอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษา
อังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ของนักศึกษาเพศ
ชายมีความแตกต่างกับนักศึกษาเพศหญิง ผลการ
ทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศที่แตกต่างกันนั้น
มีความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่เป็น
ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สมมติฐานที่ 2 ความพึงพอใจ
ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบ
ออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ของนักศึกษามีความแตกต่างกับอายุ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าช่วงอายุที่
แตกต่างกันนั้นมีความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สมมติฐานที่ 3 ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ของนักศึกษาแตกต่างกันในนักศึกษาแต่ละชั้นปี ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ชั้นปีที่แตกต่างกัน นั้นมีความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สมมติฐานที่ 4 ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ของนักศึกษาแตกต่างกันในเกรดเฉลี่ยสะสม (GPA) ของนักศึกษา ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เกรดเฉลี่ยที่ต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และสมมติฐานที่ 5 ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สถานที่ใช้อินเตอร์เน็ตของนักศึกษามีความแตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สถานที่ที่ใช้ อินเทอร์เน็ตแตกต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

การวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปรูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า มี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม เช่น ในการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ควรเพิ่มสื่อในการอธิบายเนื้อหา เช่น สื่อการเรียนการสอนในรูปแบบเพาเวอร์พอยท์ และสื่อในรูปแบบของพอร์ตแคสต์ 2) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการพัฒนากลุ่มผู้เรียนและสมาชิก เช่น การปรึกษาเพื่อนร่วมชั้นเรียนผ่านทางกลุ่มเฟสบุ๊ก กลุ่มไลน์ชั้นเรียน เพื่อช่วยเหลือและเป็นที่ปรึกษาระหว่างเรียนเป็นต้น และ 3) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการจัดการกระบวนการเรียนการสอนของคณาจารย์ เช่น การจัดการเวลาในการเรียนการสอน การเจาะประเด็นเพิ่มเนื้อหาเพิ่มรายละเอียดในรายวิชาเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากขึ้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า

1. ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุมากที่สุดอยู่ในช่วง อายุ 21-23 ปี เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีเกรดเฉลี่ยสะสมอยู่ที่ 3.02 และในส่วนของสถานที่ใช้อินเตอร์เน็ต มากที่สุดอยู่ที่บ้านความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ ของนักศึกษาสาขา

ภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยทำการ
วิเคราะห์แยกตามด้าน ดังนี้ (1) ด้านบทเรียน พบว่า
ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจที่มีต่อการ
พัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์
อยู่ในระดับปานกลาง (2) ด้านการออกแบบบทเรียน
พบว่า มีความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะ
การเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ อยู่ในระดับ
ปานกลาง (3) ด้านการใช้งาน พบว่า มีความพึงพอใจ
ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบ
ออนไลน์ อยู่ในระดับมาก จากสมมติฐานที่ 1
ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้
การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา เพศชาย
มีความแตกต่างกับนักศึกษาเพศหญิง ผลการ
ทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศที่แตกต่างกันนั้น
มีความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่เป็น
ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สมมติฐานที่ 2 ความพึงพอใจ
ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบ
ออนไลน์ของนักศึกษา มีความแตกต่างกันกับอายุ
ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ช่วงอายุที่แตกต่าง
กันนั้นมีความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่เป็น
ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สมมติฐานที่ 3 ความพึงพอใจ
ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบ
ออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตล้านนา ของนักศึกษาแตกต่างกันใน
นักศึกษาแต่ละชั้นปี ผลการทดสอบสมมติฐาน
พบว่า ชั้นปีที่แตกต่างกันนั้นมีความพึงพอใจที่ไม่
แตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อโรชา ทองลาว

และคณะ (2563, หน้า 617-632) พบว่า 1) ความ
แตกต่างของเพศ อายุ ชั้นปี และคณะที่สังกัด ไม่มี
ผลต่อระดับความพึงพอใจ และปัจจัยที่ส่งผลต่อ
ความพึงพอใจ ได้แก่ ช่วงเวลาเรียน และรูปแบบ
ของการจัดการเรียนการสอน สมมติฐานที่ 4 ความ
พึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอน
ในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาของนักศึกษาแตกต่างกัน
ในเกรดเฉลี่ยสะสม (GPA) ของนักศึกษา ผลการ
ทดสอบสมมติฐานพบว่า เกรดเฉลี่ยที่ต่างกันมีผล
ต่อความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นไป
ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ
0.05

2. รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบ
ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถ
นำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา พบว่า
มี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเรียนการสอนผ่าน
ระบบออนไลน์ โดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน
ให้เหมาะสม เช่น ในการเรียนการสอนในรูปแบบ
ออนไลน์ควรเพิ่มสื่อในการอธิบายเนื้อหา เช่น
สื่อในรูปแบบเพาเวอร์พอยท์ และสื่อในรูปแบบของ
พอร์ตแคสต์ 2) รูปแบบการพัฒนากลุ่มผู้เรียนและ
สมาชิก เช่น การปรึกษาเพื่อนร่วมชั้นเรียนผ่านทาง
กลุ่มเฟสบุ๊ก กลุ่มไลน์ชั้นเรียน เพื่อช่วยเหลือ
และเป็นที่ปรึกษาระหว่างเรียน 3) รูปแบบการเรียน
การสอน โดยการจัดการกระบวนการเรียนการสอน
ของคณาจารย์ เช่น การจัดการเวลาในการเรียน
การสอน การเจาะประเด็นเพิ่มเนื้อหาเพิ่ม
รายละเอียดในรายวิชาเพื่อให้การเรียนการสอนนั้น

มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากขึ้น จากสมมติฐานที่ 5 ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา ต่อสถานที่ใช้อินเทอร์เน็ตของนักศึกษา มีความแตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สถานที่ใช้อินเทอร์เน็ตแตกต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวัฒนาพร จตุรานนท์ (2562, หน้า 291-310) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ผ่านระบบออนไลน์ ภาคการศึกษาฤดูร้อน ปีการศึกษา 2562 ตามมาตรการและการเฝ้าระวังการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ อินเทอร์เน็ตสภาพแวดล้อมในการเรียนและระยะเวลาในการส่งงานหรือส่งข้อสอบ และยังคงคล้ายกับงานวิจัยของเสถียร พูลผล และปฏิพล อรรถนพบริบูรณ์ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาเภสัชศาสตร์ที่มีต่อการเรียนการสอนออนไลน์ช่วงโควิด 19 เพื่อออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่ของคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม พบว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการสอบออนไลน์ คือ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่และนิสิตส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามหาวิทยาลัยฯ ควรมีการจัดห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์สำหรับให้นิสิตเรียนออนไลน์

3. สรุปข้อเสนอแนะการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ฯ พบว่า คณาจารย์ผู้สอนควรสรุปบทเรียนเป็นคลิปสั้นๆ

ให้เข้าใจง่าย ควรเน้นไปที่การพัฒนาในคาบเรียนให้มากกว่านอกคาบเรียน การเรียนออนไลน์ทำให้การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในห้องได้น้อยลงได้เรียนแบบเจอหน้ากันจะทำให้สนิทและปรึกษาเรื่องงานหรือเรื่องต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวิโชค เอี่ยมจรรยา (2563, หน้า 26-41) จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์กับความพึงพอใจการเรียนแบบออนไลน์พบว่า สื่อเสริม สื่อเติม และสื่อหลัก มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กับความพึงพอใจการเรียนแบบออนไลน์อยู่ในระดับสูง โดยการจัดการเรียนสอนนั้นผู้สอนนอกจากจะบรรยายในห้องเรียนแล้วยังให้ผู้เรียนเข้าไปแต่การเรียนออนไลน์นั้นบางคนอาจจะไม่มีความสะดวกที่จะเรียน เพราะอาจจะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและลำบากต่อการใช้อินเทอร์เน็ตจึงอาจจะไม่สามารถเรียนได้อย่างเต็มที่และเข้าถึงเนื้อหาได้ยากกว่า ดังนั้นทางคณาจารย์ผู้สอนควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น และควรบันทึกการสอนในแต่ละครั้งเป็นคลิปวิดีโอเพื่อสามารถมาศึกษาย้อนหลังได้ และควรมีการผสมผสานรูปแบบของออนไลน์ร่วมกับการเรียนในห้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุษกร เชี่ยวจินตาทานต์ (2556) ที่พบว่าปัจจัยที่จะทำให้หลักสูตรการเรียนทางไกลออนไลน์ประสบความสำเร็จมี 4 ปัจจัยคือ 1) ปัจจัยด้านการจัดการของสถาบัน 2) ปัจจัยด้านการออกแบบการเรียนการสอน 3) ปัจจัยด้านบริการสนับสนุนและ 4) ปัจจัยด้านการประเมินหลักสูตรและด้านเนื้อหาของโปรแกรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การศึกษาการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา อาจมีการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ในระยะยาว ดังนั้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนการสอนในอนาคต ทางคณาจารย์และคณะควรมีการเพิ่มเนื้อหาการเรียนการสอนในรูปแบบของคลิปวิดีโอ หรือในรูปแบบของพอร์ตแคช เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถศึกษาค้นคว้าบทเรียนย้อนหลังได้

1.2 การศึกษาการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สถานที่ใช้อินเตอร์เน็ตมีผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษา ดังนั้นทางมหาวิทยาลัยและคณะ ควรมีรูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ให้หลายช่องทาง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนและเพื่อให้ นักศึกษาสามารถเข้าถึงรูปแบบการเรียนการสอนในระบบออนไลน์อย่างทั่วถึง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรเพิ่มข้อคำถามให้หลากหลาย เนื่องจากนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มีความหลากหลาย เช่น ฆราวาส พระ และบรรพชิต

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยการพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ของนักศึกษา พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษา มี 3 รูปแบบ คือ

- 1) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม
- 2) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยการพัฒนากลุ่มผู้เรียนและสมาชิก และ
- 3) รูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของคณาจารย์ และพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยสามารถติดตามเรียนรู้ย้อนหลังได้ในรูปแบบคลิปวิดีโอ หรือพอร์ตแคชซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ตามแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์กรความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ทวีโชค เอี่ยมจรรยา. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างกาเปิดรับความรู้ การใช้ประโยชน์กับความพึงพอใจ
การเรียนแบบออนไลน์ (Online Learning) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยหัวเฉียว
เฉลิมพระเกียรติ. ศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 15(1), 26-41.
- ณอมพร เลาหงษ์แสง. (2545). *Designing e-Learning: หลักการออกแบบและสร้างเว็บ เพื่อการเรียน
การสอน*. กรุงเทพฯ: อรุณ.

- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุษกร เชี่ยวจินดาภานต์. (2556). *พหุกรณีศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของศูนย์เทคโนโลยี และสื่อสาร การศึกษาตามปัจจัยแห่งความสำเร็จสำหรับการเรียนทางไกลออนไลน์ในระดับอุดมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา เปรมปรีดี. (2544). เทคโนโลยีคืออะไร. *คอมพิวเตอร์วิว*, 11(209), 45-53.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัฒนพร จตุรนนท์. (2562). การศึกษาพฤติกรรมการเรียนออนไลน์และความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการ เรียนรู้ภาษาจีนผ่านระบบออนไลน์ของนิสิตหลักสูตรการศึกษาด้านบัณฑิต สาขาภาษาจีน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ภาคการศึกษาฤดูร้อน ปีการศึกษา 2562 ตามมาตรการและการ เฝ้าระวังการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน*, 7(2), 291-310.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2542). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2541: วิฤติและโอกาสในการปฏิรูปการ ศึกษาและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เสถียร พูลผล และปฏิพล อรรถนพบริบูรณ์. (2563). *การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาเภสัชศาสตร์ที่มี ต่อการเรียนออนไลน์ในช่วงโควิด - 19 เพื่อออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่ ของ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สมาคมเครือข่ายการพัฒนา วิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย และสำนักงานปลัดกระทรวงการ อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- อโรชา ทองลาว. (2563). การศึกษาความพึงพอใจของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต กำแพงแสน ต่อการจัดการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ ประจำปีภาคต้น ปีการศึกษา 2563. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 4(2), 617-632.
- Likert, R. A. (1932). Technique for the Measurement of Attitudes. *Arch Psychological*, 25(140), 1-55.

โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9*

Model of Clergy Administration In dimension Region 9

พระมหาภาภิญโญ ภิญโญฤทธิ, ภักดี โพธิ์สิงห์ และยุภาพร ยุภาศ
Phramaha Phapinyo Phinyorit, Phakdee Posing and Yupaporn Yupas
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakam University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: PhramaPhapinyo.Phinyorit@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 และ 3) สร้างและยืนยันโมเดลการบริหารในมิติการปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้ การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 กลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ในคณะสงฆ์ ภาค 9 จำนวน 396 รูป การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างและยืนยันโมเดล บุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 21 รูป บุคคลที่มีความรู้ ประสบการณ์ จำนวน 5 รูป/คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามเชิงปริมาณ แบบบันทึกการประชุมกลุ่ม และแบบสอบถามยืนยันความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.83$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านโครงสร้างของคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 3.89$)
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ได้แก่ ปัจจัยองค์การ (f_1) ปัจจัยการปฏิบัติงาน (f_2) และปัจจัยผลการปฏิบัติงาน (f_3) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
3. โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ประกอบด้วย การวางแผน การกำหนดโครงสร้าง การวางตำแหน่งบุคลากร อำนาจหน้าที่ การมอบหมายงานให้เหมาะสมสอดคล้องร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก รายงานผลการปฏิบัติงาน และติดตามตรวจสอบผลการปฏิบัติงานเพื่อ

ยืนยันความเหมาะสมของโมเดล พบว่า มีค่าความสอดคล้องระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.5 ทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โมเดลมีความเหมาะสมต่อการนำไปสร้าง เป็นโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ต่อไป

คำสำคัญ: โมเดล; การบริหาร; การปกครองคณะสงฆ์

Abstract

The purpose of this research were; 1) to study the level of administration in Clergy dimension, region 9, 2) to study the factors affecting the administration in Clergy dimension, region 9, and 3) to establish and confirm the administrative model in Clergy dimension of the region 9. Using a mixed method research the research was divided into 2 phases as follows: Phase 1 was a quantitative research which aimed to study the factors affecting the administration of affairs in the dimensions of Clergy administration, region 9. The sample group consisted of 396 monks in Clergy, region 9. The second phase of research was qualitative research to create and confirm the model, Related persons: 21 persons with knowledge and experience, 5 persons use specific randomness the research tool used a semi-structured interview form. Quantitative questionnaire group meeting recording form and a questionnaire confirming the suitability of the administration model in Clergy dimension, region 9.

The results showed that:

1. The overall level of administration in the dimensions of Clergy administration, region 9 was at a high level ($\bar{x} = 3.83$) when classified by aspects. It was found that the structure of Clergy was at the highest level ($\bar{x} = 3.89$).

2. Factors affecting administration in the dimensions of Clergy administration, region 9, namely organization factor (f1), performance factor (f2) and factor of performance results (f3) were statistically significant at the 0.05 level.

3. The administration model in Clergy dimension, region 9 consists of planning, structuring, Personnel positioning, authority, assignment of work accordingly, Cooperate with external agencies performance, report and monitor the performance. To confirm the suitability of the model, it was found that all of the quartiles were less than 1.5,

indicating that the model is suitable for building it is a model for administration in the dimensions of Clergy administration, Region 9.

Keywords: Model; Administration; clergy

1. บทนำ

การพัฒนาคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงเลือกทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมกับงานเฉพาะด้าน เช่น พระสารีบุตรเถระผู้มีปัญญามาก ทรงแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมเสนาบดี ส่วนพระมหาเถระรูปอื่นทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ การแต่งตั้งพระองค์ไม่ทรงเห็นว่าผู้ใดผู้หนึ่งมีใกล้เคียงพระองค์แล้วจะทรงแต่งตั้งแต่พิจารณาตามคุณสมบัติของแต่ละท่าน จะเห็นได้ว่าการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยนั้น กฎเกณฑ์ขั้นตอนต่างๆ ยาก ไม่สลับซับซ้อนมากนัก เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงเป็นธรรมราชาทรงประกอบด้วยพุทธคุณ 2 ประการคือ 1) อตตหิตสมบัติ ความถึงพร้อมประโยชน์ตนทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เองเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว 2) พรหิตปฏิบัติ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ส่วนพุทธบริษัท 4 ก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติตามธรรมตามที่พระองค์ให้สมทานธรรม จึงเห็นได้ว่าหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนสำคัญขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจ เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตามที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ถือเป็นภารกิจสำคัญที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติ รวมทั้งการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย เป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรม เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ในการปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในความเรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารเป็นการบริหารเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ พึงมีประพฤติดุริยธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ปัจจุบันวัดเป็นหน่วยงานปกครองและเป็นหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล หรือเป็นบุคคลตามกฎหมายตามความในมาตรา 31 วรรคสอง

และมาตรา 19 แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (ปิ่นอนธร เจริญชัยพุกฤษ, 2563, หน้า 63-74) วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมาย ดังเช่น บุคคลธรรมดาเว้นแต่สิทธิและหน้าที่ในการต่างๆ เองมิได้จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสาม ว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” (พระครูจริยธรรมานุรักษ์ (वलลกจริยธมโม), 2563, หน้า 722-782) ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2545)

อำนาจการบริหารวัดสมัยสุโขทัยยังปรากฏให้เห็นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น โครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 ว่ากษัตริย์อาจแต่งตั้งสังฆราช และสมภารประจำวัดเฉพาะวัดหลวงเท่านั้น (พีระศิลป์ บุญทอง, 2561, หน้า 30-44) ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็เป็นผู้มีส่วนในการเลือกหรือแต่งตั้งสมภารวัดราษฎร์ที่ตนเป็นผู้สร้างหรือสนับสนุนอยู่ ซึ่งขอบเขตอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชเองที่ตัดสินใจลงโทษหรือควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ที่อยู่ในที่ห่างไกลก็เป็น

เรื่องทำได้ลำบาก หากแต่อาศัยชาวบ้านในชุมชนเองคอยควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ของตนเอง สำหรับหน้าที่พระสังฆราชและพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการบริหารมุ่งไปที่กิจการใหญ่ๆ ระดับชาติ เช่น การชำระพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ เป็นต้น เราย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงควรให้มีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการหารูปแบบที่เหมาะสมและปรับปรุงระบบบริหารงานของคณะสงฆ์ เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานคณะสงฆ์ เนื่องจากการบริหารจัดการในองค์กรของสงฆ์เอง มีอำนาจตัดสินใจดำเนินการบริหารจัดการทุกด้านร่วมกับคณะพระสังฆาธิการ ในภาพรวมจะก่อให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะมีข้อกำหนดให้ดำเนินการตามนโยบายหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เดียวกัน กรมศาสนาได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการแนวคิดแนวทางการดำเนินงานบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ขึ้นตามยุคตามสมัยแต่ในทางปฏิบัติจริงดูเหมือนจะยังมีปัญหา (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549)

พระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการ มีบทบาทในการพัฒนาวัดและประชาชนในเขตการปกครองมากนักน้อยเพียงใด การสงเคราะห์ประชาชนเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ มีการสงเคราะห์ประชาชนด้านขวัญกำลังใจ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสาธารณะประโยชน์ท้องถิ่นและยังมีการสงเคราะห์ด้านอื่นๆ เป็นต้น สอดคล้องกับไพโรจน์ ดวงศรี (2558) ที่กล่าวไว้ว่า การสงเคราะห์

ประชาชนเป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของ พระสงฆ์ เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมไทย ให้ดำเนินไปตามครรลองของวิถีไทย

คณะสงฆ์เป็นสถาบันหนึ่งของไทย ปัจจุบัน มีวัด 42,626 วัด และพระภิกษุ 205,513 รูป สามเณร 33,510 รูป ทั่วประเทศไทย (สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564) ส่วนของคณะสงฆ์ ภาค 9 มีพระสงฆ์กว่า 33,371 รูป มีวัดในการ ปกครองถึง 4,733 วัด แบ่งการปกครองคณะสงฆ์ เป็น 4 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด ที่ผ่านมามีการประชุมเพื่อรับสนอง งานจากเจ้าคณะจังหวัด มีพระสงฆ์เข้าร่วมประชุม รับสนองงานในแต่ละครั้งไม่ถึงกึ่งหนึ่งของพระสังฆาธิการทั้งหมด ทำให้การสนองงานต่างๆ ไม่เป็นไป ตามวัตถุประสงค์ เกิดความล่าช้า ขาดการเอาใจใส่ ติดตามงานตามกำหนดนัดหมาย ตลอดจนการมอบ หมายหน้าที่รับผิดชอบการทำงานแก่พระสงฆ์ใน ความปกครองได้ไม่ทั่วถึง นำมาซึ่งการมีส่วนร่วม ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่น้อยลง

เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้บริหารของวัด จำเป็นต้องมีรูปแบบในการจัดการที่พร้อมสำหรับ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยตลอดเวลา แต่ยังคง ความเลื่อมใสศรัทธาถูกต้องตามพระธรรมวินัย ฉะนั้น เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กรจึงมี หลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นรูปแบบหรือ หลักการในการบริหารจัดการมีพระสังฆาธิการเป็น ผู้บริหารดูแล หากพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความ สามารถทางบริหารจัดการสามารถทำให้การ ดำเนินงานของคณะสงฆ์มีระบบและประสิทธิภาพ

มีผลให้วัดเจริญรุ่งเรืองเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของ ผู้มาพบเห็น และสามารถทำประโยชน์ให้แก่พุทธ ศาสนาและสังคมไทยมากขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ในมิติการปกครอง ได้แก่ เรื่องบุคคลและ เรื่องงาน ถือได้ว่าเป็นเรื่องของจิตใจของแต่ละ บุคคล โดยตกอยู่ในอำนาจความเกียจคร้าน ทำงาน ไม่เป็นระบบ ไม่มีกฎเกณฑ์ ขาดการเอาใจใส่ใน หน้าที่ ขาดเป้าหมายในการบริหารงาน ขาดความรู้ เรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่จะนำไปประยุกต์ ใช้บริหารจัดการวัด จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถ บริหารวัดอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพได้ ในปัจจุบันพระสงฆ์จึงไม่สามารถดึงคนรุ่นใหม่ให้มา วัดและไม่สามารถใช้ศักยภาพของตนทำประโยชน์ ให้แก่วัดและชุมชนได้เต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนศักยภาพด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในมิติการปกครองชุมชนก็ลดน้อยถอยลงตาม ลำดับ ซึ่งจะเป็นผลกระทบต่อความเจริญก้าวหน้า ในการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบไป

จากปรากฏการณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาค 9 ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่องโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค 9 ซึ่งกิจการคณะสงฆ์มี 6 ด้าน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาด้านการปกครอง เพื่อจะได้โมเดล ตลอดจนแนวทางในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ เพื่อนำผลการศึกษาไปประยุกต์ ใช้โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมาก ที่สุด ในภาพรวมของคณะสงฆ์หน่วยงานและ ประชาชนโดยส่วนรวม เฉพาะอย่างยิ่งเป็นฐาน

ข้อมูลสำคัญด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9
3. เพื่อสร้างและยืนยันโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 นี้ คือ พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 33,371 รูป
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 คือ พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 มีขั้นตอนในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง และการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบ 2 ขั้น (2-Stage Sampling) (สัญญา เคนาภูมิ และเสาวลักษณ์

โกศลกิตติอัมพร, 2558, หน้า 124) 2) ผู้วิจัยทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยโดยรวม โดยการใช้สูตรของ Yamane (1973) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยรวมจำนวนเท่ากับ 396 รูป และ 3) ผู้วิจัย ทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัย ซึ่งใช้การแบ่งชั้นภูมิแบบเป็นสัดส่วน (Stratified Proportional Sampling Random) ซึ่งจำแนกตามจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 4 จังหวัด เพื่อกระจายแบบสอบถามให้ครอบคลุมพื้นที่วิจัยในแต่ละจังหวัดคือ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเชิงปริมาณ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามระดับการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9

การวิจัยระยะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำอธิบาย 2) การวิเคราะห์ระดับการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำอธิบาย 3) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิติการ

ปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (Path Analysis) เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา และอธิบายถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัจจัยกับการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 และการวิเคราะห์โครงสร้างของการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 โดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ความสำเร็จการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องความกลมกลืนระหว่างโมเดลตามทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยโมเดลการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามลำดับของการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาระดับการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 สรุปได้ว่า ระดับการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.83$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ระดับการบริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างของคณะสงฆ์ ($\bar{x} = 3.89$) ด้านอำนาจหน้าที่ ระเบียบคำสั่ง ($\bar{x} = 3.79$) ด้านการคัดเลือกแต่งตั้งผู้ปกครองสงฆ์ ($\bar{x} = 3.91$) ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 3.73$) และด้านการติดตามผลการปฏิบัติงานที่ ($\bar{x} = 3.85$)

2. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 สามารถ

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ คือ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 หรือผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) พบว่า ตัวแปรแฝงภายนอก (f_1 - f_2) ได้แก่ ปัจจัยองค์การ (f_1) ปัจจัยการปฏิบัติงาน (f_2) และปัจจัยผลการปฏิบัติงาน (f_3) เป็นตัวแปรซึ่งสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรส่งผ่าน (f_3 , Path Factor) และตัวแปรแฝงภายใน (f_4) ได้แก่ ปัจจัยผลการปฏิบัติงาน (f_3) และการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 โดยปัจจัยองค์การ (f_1) ปัจจัยการปฏิบัติงาน (f_2) และปัจจัยผลการปฏิบัติงาน (f_3) ทั้ง 3 ตัวแปรสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาค 9 ได้อย่างถูกต้องร้อยละ 78.30 ($R^2 = 0.783$) นอกจากนี้ ปัจจัยองค์การ (f_1) และปัจจัยการปฏิบัติงาน (f_2) ยังสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรส่งผ่าน (Path Factor) ได้แก่ ปัจจัยผลการปฏิบัติงาน (f_3) ได้อย่างถูกต้องร้อยละ 94.50 ($R^2 = 0.945$)

3. ผลการวิเคราะห์การยืนยันความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยองค์การ พบว่า กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความคิดเห็นต่อโมเดลการบริหารกิจการในมิตินิเทศการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยองค์การ โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($Mdn. = 4.32$) และความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความ

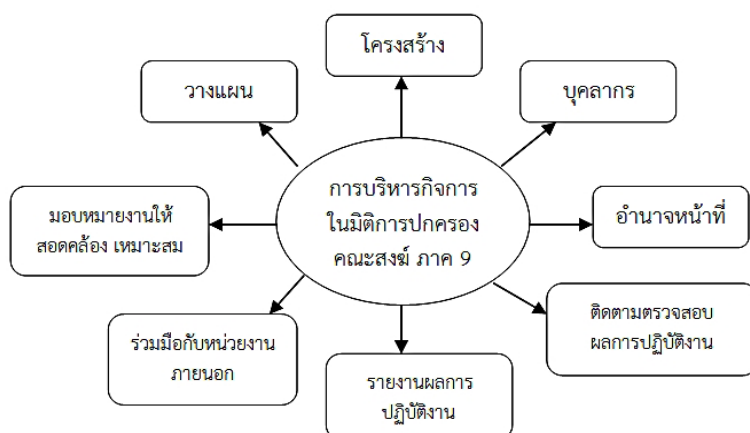

สอดคล้องระหว่างกันในระดับสูงมาก ($IQR = 0.50$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความเห็นว่า โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยองค์การโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

3.2 ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยการปฏิบัติงานพบว่า กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความคิดเห็นต่อโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($Med. = 4.00$) ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความสอดคล้องระหว่างกันในระดับสูง ($IQR = 1.00$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความเห็นว่า โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยการปฏิบัติงาน โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

3.3 ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยผลการปฏิบัติงานพบว่า กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความคิดเห็นต่อโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยผลการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($Med. = 4.27$) และความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความสอดคล้องระหว่างกันในระดับสูง ($IQR = 0.10$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความเห็นว่าโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในด้านปัจจัยผลการปฏิบัติงาน โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ทั้งนี้ จากผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 สามารถนำไปสู่การสร้างโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาโมเดลการบริหารกิจการ ในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ผู้วิจัยสามารถ อภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการบริหารกิจการ ในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 จากผลจากการ ศึกษาการบริหารกิจการในมิติการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค 9 ซึ่ง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.83$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ระดับ การบริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้าน โครงสร้างของคณะสงฆ์ ($\bar{x} = 3.89$) ด้านอำนาจ หน้าที่ ระเบียบ คำสั่ง ($\bar{x} = 3.79$) ด้านการคัดเลือก แต่งตั้งผู้ปกครองสงฆ์ ($\bar{x} = 3.91$) ด้านการบริหาร จัดการ ($\bar{x} = 3.73$) และด้านการติดตามผลการ ปฏิบัติหน้าที่ ($\bar{x} = 3.85$) โดยผลการวิจัยดังกล่าว ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่ามีการ บริหารจัดการที่ดี มีโครงสร้างของการบริหาร มีการกำหนดอำนาจ หน้าที่ในการบริหาร มีการ กระจายอำนาจโดยการแบ่งการบริหารงานในทุก ภาคส่วน มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการ บริหารจัดการมีการติดตามผลการดำเนินงานกิจการ ต่างๆและมีการรายงานผลการดำเนินงานต่างๆ ตามลำดับขั้นบังคับบัญชา จึงส่งผลให้โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กฤษดา มมตะขบ (2545) ได้วิจัยเรื่องทัศนคติของ พระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจ การปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 พบว่า ทัศนคติของพระสงฆ์โดยทั่วไป มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจเห็น ว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้าง

ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไป ควรนำพระธรรม วินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจปัญหา ควรมีการ กระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในทุกขั้นตอน ของการบริหาร การแต่งตั้ง และถอดถอน รัฐควร เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันศาสนามากขึ้น และนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจใน ระดับที่เหมาะสม

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการ บริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารกิจ ในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ที่พบว่า ปัจจัยองค์การ (f1) ปัจจัยการปฏิบัติงาน (f2) และ ปัจจัยผลการปฏิบัติงาน (f3) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อ การบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ทั้ง 3 ตัวแปร โดยผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไป ตามสมมติฐาน ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัย เป็นปัจจัยซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรย่อย จำนวน 7 ตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยด้านการวางแผน ปัจจัยด้านการจัดองค์การ ปัจจัยด้านการจัดบุคคล เข้าทำงาน ปัจจัยด้านการสั่งการ ปัจจัยด้านการ ประสานงาน ปัจจัยด้านการงบประมาณ และปัจจัย ด้านการรายงานผลการปฏิบัติงาน ซึ่งตัวแปรย่อย ทั้ง 7 ปัจจัยนั้น เป็นองค์ประกอบของปัจจัยองค์การ (f1) ปัจจัยการปฏิบัติงาน (f2) และปัจจัยผลการ ปฏิบัติงาน (f3) ซึ่งเป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในการบริหาร โดยเฉพาะการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาค 9 ซึ่งสอดคล้องกับผล การวิจัยของพระปลัดสมพงษ์ กวีวิไล (หรราชธาร) (2557) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการวัด

เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า หลักการพัฒนาวัดประกอบด้วย กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษา สงเคราะห์ และการสาธารณะสงเคราะห์ งานทั้ง 6 ด้านนั้นวัดจำเป็นต้องพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาสภาพแวดล้อม บุคคล กิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการดำเนินงาน โดยใช้หลักในการบริหารจัดการ คือ 1) การวางแผน 2) การจัดองค์การ 3) การแต่งตั้งบุคลากร 4) การอำนวยการ 5) การควบคุม ควบคู่กันไป

3. ผลการยืนยันความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 จากผลการยืนยันความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 พบว่า ซึ่งกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นต่อโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในปัจจัยองค์การ ปัจจัยการปฏิบัติงาน และปัจจัยผลการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมากถึงเห็นด้วยมากที่สุดและมีค่าความสอดคล้องระหว่างควอไทล์ น้อยกว่า 1.5 ทุกแนวทาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในปัจจัยองค์การ ปัจจัยการปฏิบัติงาน และปัจจัยผลการปฏิบัติงาน นั้นมีความเหมาะสมต่อการนำไปสร้างเป็นโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ในปัจจัยองค์การ ปัจจัยการปฏิบัติงาน และปัจจัยผลการปฏิบัติงาน ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย

สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาวิรุฬ นิลเพ็ชร และคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา และด้านการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยดำเนินการดูแลคุ้มครอง โดยเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะปกครอง ต้องดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ได้แก่ การบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ควรมุ่งเน้นการไปที่การวางแผนในการบริหารงาน หรือการวางแผนในการดำเนินงานต่างๆ ควรมีการกำหนดโครงสร้างในการบริหาร กำหนดสายการบังคับบัญชาให้ชัดเจน ควรมีการจัดวางตำแหน่งบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน กำหนดอำนาจหน้าที่ให้การดำเนินงานให้ชัดเจน ควรมีการมอบหมายงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ควรมีการประสานร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ควรมีการรายงานผลการปฏิบัติงาน และการติดตามตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน อันจะนำ

ไปสู่สัมฤทธิ์ผลในการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลของการนำโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ไปใช้เพื่อพัฒนาการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9

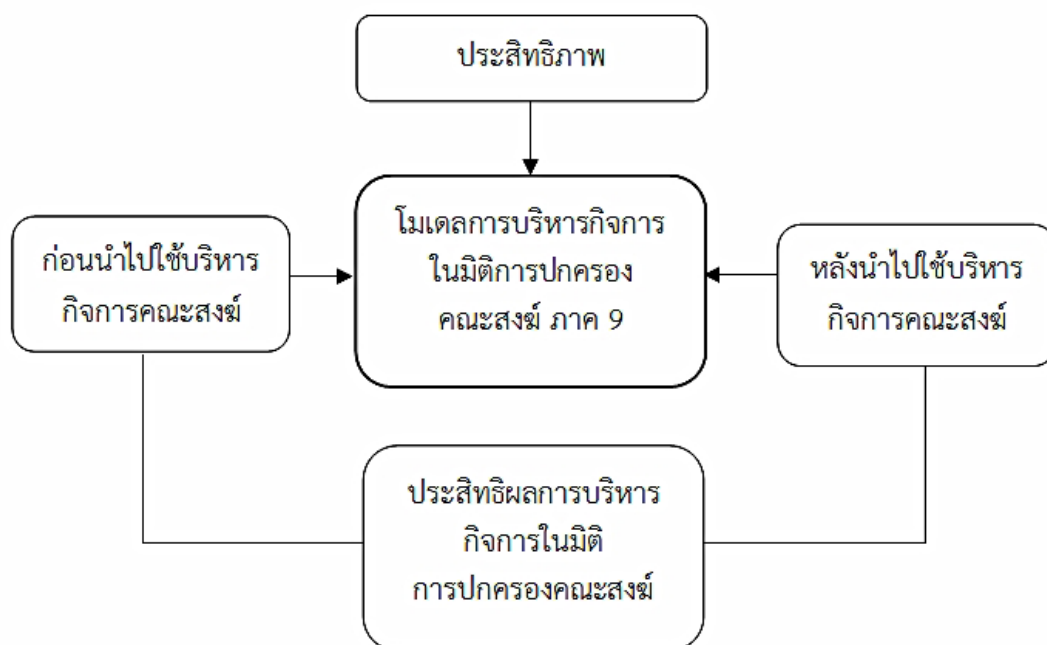
2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ของการนำโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ไปใช้เพื่อพัฒนาการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9

2.3 โดยบริบทของคณะสงฆ์แต่ละจังหวัดแตกต่างกัน จึงควรมีการศึกษาอย่างเจาะลึกในคณะสงฆ์แต่ละจังหวัด เพื่อให้ได้โมเดลการ

บริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ที่มีความเหมาะสมสำหรับคณะสงฆ์แต่ละจังหวัด

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หลังจากที่ได้้นำเอาโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่าง ทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพในการบริหารด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ก่อนที่จะนำเอาโมเดลการบริหารกิจการในมิติการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 ไปใช้ในการบริหารด้านการปกครอง ส่งผลให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองเกิดประสิทธิผลดีขึ้นเป็นลำดับและเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในภาคอื่นๆ ต่อไป

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตดา มมตะขบ. (2545). *ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิ่นนคร เจริญชัยฤกษ์. (2563). การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 4(1), 63-74.
- พระครูจริยธรรมานุรักษ์ (วัลลภ จริยธมฺโม). (2563). สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขในการบริหารจัดการที่พักสงฆ์. *วารสารศิลปการจัดการ*, 4(3), 722-782.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). (2545). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดสมพงศ์ กวีโวโส (หรรษาธาร). (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระมหาวิรุฬ นิลเพ็ชร และคณะ. (2560). บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารแสงอีสาน*, 14(2), 57-68.
- พีระศิลป์ บุญทอง. (2561). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ในภาคใต้. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 5(1), 30-44.
- ไพโรจน์ ดวงศรี. (2558). *รูปแบบโครงสร้างองค์กร และบทบาทการบริหารงานของพระสงฆ์ในการที่มีผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สัญญา เคนาภูมิ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2558). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *ข้อมูลวัดและพระภิกษุสามเณร พ.ศ. 2564*. เข้าถึงได้จาก <https://www.onab.go.th/th/page/item/index/id/1>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2 rded). New York: Harper and Row.

**กระบวนการงบประมาณท้องถิ่นภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557:
กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสีชมพู
จังหวัดขอนแก่น***

**The Local Budget Process after the 2014 Coup:
A Case Study of Local Administrations Organizations
in Si Chomphu District, Khon Kaen Province**

กฤษวรสร์ ไล่หัวชินทร์ และอาภาพร พงษ์เสถียร
Grichawat Lowatcharin and Apaporn Phetsatien
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: poypoy1106@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามกระบวนการบริหารงบประมาณขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการค้นคว้าเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณทั้งทางตรงและทางอ้อมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 6 แห่งในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองคลัง และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน รวมทั้งสิ้น 18 คน พบว่า การดำเนินการตามกระบวนการงบประมาณทั้ง 3 ขั้นตอน คือ การจัดเตรียมงบประมาณ การอนุมัติงบประมาณ และการบริหารงบประมาณ ทั้งก่อนและหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระบวนการที่เป็นทางการไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ผลการวิจัยพบว่า ในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณและการบริหารงบประมาณ มีการสอดส่องดูแลจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมากขึ้นและมีการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ทหารในกระบวนการดังกล่าวอย่างไม่เคยมีมาก่อน

คำสำคัญ: การปกครองท้องถิ่น; การกระจายอำนาจทางการคลัง; การแทรกแซง; คณะรักษาความสงบแห่งชาติ

*ได้รับบทความ: 26 กรกฎาคม 2563; แก้ไขบทความ: 22 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 25 มีนาคม 2565

Received: October 26, 2020; Revised: March 22, 2022; Accepted: March 25, 2022

Abstract

The current study aimed to examine the budget process of local government in Thailand after the 2014 coup launched by the National Council for Peace and Order. The authors employed a qualitative research design by analysing related documents and in-depth interviews of 18 key informants who were directly and indirectly responsible for local budget administration-including, municipal clerks, finance division directors, plan and policy analysts-in six local administrative organizations in Si Chomphu district, KhonKaen province.

Findings reveal that: the budget process that comprises budget formulation, budget approval, and budget execution has remained similar before and after the 2014 coup. However, despite the intact formal budget process, after the coup there were irregularities in the budget formulation and execution steps, in which regional public authorities' scrutiny and military officers' presence became more commonplace.

Keywords: Local government; Fiscal decentralization; Intervention; National Council for Peace and Order

1. บทนำ

การปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองของชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปด้วยความแตกต่างทางด้านความเจริญทางเศรษฐกิจ ขนาดของพื้นที่ และจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยกลไกหรือคณะผู้ปกครองที่มีอิสระในการบริหารกิจการสาธารณะในพื้นที่ที่รับผิดชอบ (โกวิทย์ พวงงาม, 2550) ในประเทศไทย การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งเป็น 2 รูปแบบ รูปแบบแรก ได้แก่ การปกครองท้องถิ่นแบบทั่วไป ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล รูปแบบที่ 2 ได้แก่ การปกครองส่วนท้องถิ่นแบบพิเศษ คือ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539) ตั้งแต่ปี พ.ศ.

2540 ได้มีการเพิ่มอำนาจและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกฎหมายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ 1) มีการกำหนดให้มีคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่วิเคราะห์ ศึกษา และประเมินติดตามกระบวนการกระจายอำนาจ 2) มีการกำหนดให้มีการจัดทำแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจะกำหนดรายละเอียดของอำนาจ

หน้าที่ในการให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ 3) มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจะกำหนดอำนาจหน้าที่ในการบริหารสาธารณะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ พร้อมทั้งการเปิดช่องในการมอบอำนาจของรัฐบาล เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการแทนได้ และ 4) การกำหนดแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกรอบระยะเวลาในการดำเนินงาน เพื่อกรอบการดำเนินงานที่ชัดเจน และจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ (วุฒิสาร ตันไชย, 2557)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นองค์กรที่ทำให้การบริหารงานในท้องถิ่นตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นได้คิด ริเริ่มและหาวิธีการบริหารจัดการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นโดยประชาชนที่ดำเนินชีวิตอยู่ภายในท้องถิ่นนั้นๆ จึงถือได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษา เรียนรู้ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และทำให้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง (โกวิทย์ พวงงาม, 2555; วีรวรรณ สีนท, 2558)

เพื่อการบริหารกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการบริหารงบประมาณรายจ่ายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง การบริหาร

งบประมาณรายจ่ายเป็นเครื่องมือทางการคลังที่มีความสำคัญที่จะช่วยให้การบริหารจัดการประสบความสำเร็จบรรลุตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้บริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องเสนอข้อบัญญัติงบประมาณต่อสภาท้องถิ่นเพื่อขอความเห็นชอบกระบวนการงบประมาณของท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนการทำงานเรียกว่า วงจรงบประมาณ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมงบประมาณ ขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณ ขั้นตอนการบริหารงบประมาณ และขั้นตอนการตรวจสอบงบประมาณ ทั้งนี้กระบวนการต่างๆ จะต้องให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยวิธีการงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ที่มีการกำหนดให้มีการเชื่อมโยงและสอดคล้องกันอย่างสมเหตุสมผลและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ดังนั้น กระบวนการบริหารงบประมาณที่ดี จะช่วยป้องกันการรั่วไหลและการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นได้ และสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นและส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ แต่หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีกระบวนการบริหารงบประมาณที่ไม่ดีไม่มีประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผลตรงกันข้าม การบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2550; นิชาภา ชูสิงห์, 2555; วีรวรรณ สีนท, 2558)

ในปี พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ทำการรัฐประหารและควบคุมการปกครองประเทศตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยอ้างวัตถุประสงค์เพื่อเข้ามาแก้

ปัญหาของประเทศ เช่น ปัญหาคอร์ปชั่นของนักการเมือง การทุจริตและการประพฤติมิชอบของข้าราชการ ปัญหาความขัดแย้งแบ่งแยกของภาคประชาชน เป็นต้น ซึ่งนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งคือ นโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่เน้นให้มีการปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐในทุกระดับ ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยเฉพาะการใช้จ่ายงบประมาณของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งมีมาตรการตรวจสอบและกำกับการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ (โกวิทย์ พวงงาม, 2557)

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่นภายใต้การควบคุมของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ว่ามีการดำเนินงานเป็นไปตามกระบวนการและระเบียบกฎหมายหรือไม่ แตกต่างจากเดิมอย่างไร รวมทั้งการศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานในกระบวนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น หลังจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ามาบริหารประเทศ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยกำหนดพื้นที่ศึกษา คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 คน ผู้อำนวยการกองคลัง จำนวน 6 คน และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน จำนวน 6 คน รวมจำนวนทั้งหมด 18 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารงานด้านงบประมาณแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ประเด็นสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปในเรื่องเพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุในการรับราชการ รายได้ และสายงานที่ดำรงตำแหน่ง ส่วนที่ 2 ประเด็นสอบถามเกี่ยวกับความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนที่ 3 ประเด็นสอบถามเกี่ยวกับผลกระทบของกระบวนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้ามาบริหารประเทศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบทุติยภูมิ (Secondary data) โดยได้ศึกษา ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยบทความวิชาการ วารสาร และหนังสือ 2) แบบปฐมภูมิ (Primary data) โดยการใช้แบบสอบถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับ

งบประมาณ การเงิน การคลัง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองคลัง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล พร้อมให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เมื่อเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษานำประเด็นที่สัมภาษณ์มาแยกประเภทข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และตามวัตถุประสงค์ นำข้อมูลมาสรุปในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์มีจำนวนทั้งหมด 18 คน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 แห่ง แยกเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่ง และเทศบาลตำบล 3 แห่ง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีตำแหน่งในสายงานประเภทบริหารท้องถิ่น ประเภทอำนวยการท้องถิ่น และสายงานประเภทวิชาการ โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 11 คน และเพศหญิง จำนวน 7 คน ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในช่วงอายุ

ระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 9 คน ช่วงอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 6 คน และช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 3 คน ตามลำดับ ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล วุฒิมัธยมศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 10 คน และ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 8 คน ตามลำดับ อายุในการรับราชการ ตั้งแต่ 11-15 ปี จำนวน 9 คน รับราชการมากกว่า 15 ปี จำนวน 7 คน และอายุราชการตั้งแต่ 5-10 ปี จำนวน 2 คน ตามลำดับ

ในส่วนรายได้ต่อเดือน พบว่า ส่วนใหญ่รายได้ต่อเดือน อยู่ระหว่าง 30,001-35,000 บาท มีจำนวน 6 คน รองลงมา คือ ระหว่าง 25,001-30,000 บาท มากกว่า 40,000 บาท จำนวน 4 คน และรายได้ 35,001-40,000 บาท จำนวน 4 คน ตามลำดับ การดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน สายงานวิชาการ ระดับชำนาญการ จำนวน 5 คน และระดับปฏิบัติการ จำนวน 1 คน ตามลำดับ ในสายงานประเภทอำนวยการท้องถิ่น ระดับต้น จำนวน 6 คน และ ประเภทบริหารท้องถิ่น ระดับกลาง จำนวน 6 คน ตามลำดับ

2. ความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 ความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณ โดยการจัดเตรียมงบประมาณจะต้องดูสถานะการเงินการคลังของท้องถิ่น รายรับ-รายจ่าย ในปีงบประมาณที่ผ่านมา และดูปฏิทินงานเพื่อวางแผนการใช้งบ

ประมาณได้ถูกต้อง และการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ที่ได้ผ่านการประชาคม คัดกรองโครงการ แผนงาน และกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดเตรียมการใช้จ่ายงบประมาณ ทั้งนี้ต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น นโยบายของรัฐบาล ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“การจัดเตรียมงบประมาณ ต้องดูสถานการณ์การคลังในปีงบประมาณที่ผ่านมา ดูนโยบายและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยรวบรวมปัญหาและความต้องการมาจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำงบประมาณ” (ผู้ให้ข้อมูล A1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

“ในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณ นั้นคือ การจัดทำแผนงานในการใช้งบประมาณที่ชัดเจน ตรงตามความต้องการของพื้นที่และประชาชน และนโยบายของนายกฯ พร้อมทั้งต้องดูขีดความสามารถของท้องถิ่นด้วย เนื่องจากงบประมาณในแต่ละปีนั้นมีไม่มาก ต้องดูอันไหนมีความจำเป็นเร่งด่วนที่สุด” (ผู้ให้ข้อมูล C2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

2.2 ความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณ ในการอนุมัติงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลทั้งจากองค์กรบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล มีความเข้าใจดำเนินทำตามขั้นตอนและระเบียบ โดยการอนุมัติข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติเกี่ยวกับงบประมาณ จะต้องผ่านสภาท้องถิ่น โดยนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้เสนอร่างข้อ

บัญญัติงบประมาณต่อสภาท้องถิ่น ซึ่งจะต้องเสนอภายในวันที่ 15 สิงหาคม ของปีงบประมาณโดยร่างข้อบัญญัติที่เกี่ยวกับงบประมาณ จะพิจารณา 3 วาระ โดยการพิจารณาร่างข้อบัญญัติงบประมาณท้องถิ่นนั้น จะพิจารณา 3 วาระ ภายในครั้งเดียวไม่ได้ เมื่อนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสนอร่างข้อบัญญัติต่อประธานสภาท้องถิ่นและประธานสภาท้องถิ่นนำเข้าที่ประชุม เพื่อให้สมาชิกสภาท้องถิ่นได้พิจารณา 3 วาระ คือ วาระการรับหลักการ วาระการแปรญัตติ และวาระการเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น เมื่อได้รับการเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น ประธานสภาท้องถิ่นนำเสนอร่างข้อบัญญัติต่อนายอำเภอเพื่อขออนุมัติ และให้นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปประกาศใช้ต่อไป ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“การอนุมัติงบประมาณ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องยื่นต่อสภาท้องถิ่น เพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาเห็นชอบก่อน” (ผู้ให้ข้อมูล C3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

“การอนุมัติงบประมาณรายจ่ายของท้องถิ่น จะต้องยื่นเรื่องเข้าสภาท้องถิ่น ภายในวันที่ 15 สิงหาคมของปีงบประมาณนั้น โดยจะมีการพิจารณาอยู่ 3 วาระ คือ การรับหลักการ การแปรญัตติ และการเห็นชอบ ร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่าย แต่ 3 วาระนี้ ห้ามพิจารณาให้เสร็จในครั้งเดียว เพราะจะต้องเว้นระยะเวลาในการให้สมาชิกสภาได้แปรญัตติเสียก่อน” (ผู้ให้ข้อมูล A3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

“งบประมาณรายจ่ายประจำปีของท้องถิ่น ถ้าอบต. เรียกว่า ข้อบัญญัติงบประมาณ

รายจ่าย แต่เทศบาลตำบล เรียกว่า เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ซึ่งการอนุมัติข้อบัญญัติงบประมาณของท้องถิ่น จะต้องผ่านสภาท้องถิ่นก่อน เพื่อให้สภาท้องถิ่นได้พิจารณาเห็นชอบ” (ผู้ให้ข้อมูล B4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2563)

2.3 ความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการบริหารงบประมาณ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะใช้แผนการดำเนินงานประจำปีเป็นแนวทางในการใช้จ่ายงบประมาณ โดยรายละเอียดของโครงการและกิจกรรมต่างๆ ได้มาจากโครงการที่อยู่ในแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งแผนการดำเนินงานจะบอกรายละเอียดโครงการ งบประมาณ กรอบระยะเวลาในการดำเนินงาน ใช้เป็นแนวทางในการใช้จ่ายงบประมาณ การดำเนินงานจะต้องดูสถานะของการคลังของท้องถิ่นประกอบ ซึ่งบางครั้งงบประมาณที่ตั้งไว้ตามแผนงานต่างๆ ไม่สามารถทำได้ภายในครั้งเดียวพร้อมกันหลายๆ โครงการได้เนื่องจากงบประมาณของท้องถิ่นต้องรอการจัดสรรจากหน่วยงานอื่น นั่นคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรให้ ซึ่งงบประมาณจะจัดสรรมาเป็นงวดหรือเป็นไตรมาส ดังนั้น ในการใช้จ่ายงบประมาณ จะต้องดำเนินในโครงการที่สำคัญๆ และจำเป็นก่อน ทั้งนี้การบริหารงบประมาณจะต้องมีการติดตามและประเมินผลของการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อดูว่าการใช้จ่ายงบประมาณนั้นมีความคุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“การบริหารงบประมาณ จะต้องมีการวางแผนงานที่จะใช้จ่ายงบประมาณที่ชัดเจน มีการตรวจสอบและประเมินผลได้” (ผู้ให้ข้อมูล C4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2563)

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะใช้แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นไกด์ไลน์ในการตั้งงบประมาณ และนำโครงการจากแผนพัฒนาท้องถิ่นมาจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่าย เมื่อมีประกาศใช้ข้อบัญญัติแล้ว ต่อไปก็จัดทำแผนการดำเนินงานประจำปี เพื่อดูว่าปีงบประมาณนี้จะทำโครงการอะไร ใช้งบประมาณเท่าไร และดูงบประมาณเทียบกับงบประมาณในปีที่ผ่านมา” (ผู้ให้ข้อมูล A5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 มีนาคม 2563)

2.4 การบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้เข้ามามีการบริหารประเทศได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบการปกครองขึ้น ซึ่งในด้านการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้ผลกระทบในด้านการเมืองไปด้วย ในเรื่องการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น ไม่มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในห้วงการเกิดรัฐประหาร แต่การดำเนินงานของท้องถิ่นยังต้องดำเนินต่อไป การพัฒนาท้องถิ่นยังต้องดำเนินการต่อ ในการจัดเตรียมการจัดทำงบประมาณของท้องถิ่น ยังคงได้เป็นไปตามขั้นตอน ระเบียบและกฎหมายเดิมตามที่เคยเป็นมา ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ตอนที่มีการรัฐประหารโดย คสช.ขึ้น ในแง่ของเรื่องเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ ในเรื่องการจัดเตรียมงบประมาณ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ขั้นตอนก็ยังเป็นไปตามระเบียบเดิม” (ผู้ให้ข้อมูล B5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 มีนาคม 2563)

อย่างไรก็ดี ในการจัดเตรียมงบประมาณนั้น ในตัวรายละเอียดและการทำงานด้านแผนพัฒนาท้องถิ่นได้ถูกกำกับดูแลมากขึ้น เพราะเมื่อมีการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขึ้น ก็ต้องมีการจัดทำประชาชนหมู่บ้านหรือประชาคมท้องถิ่น ซึ่งนั้นจะเกิดการชุมนุมขนาดใหญ่ ทำให้เมื่อมีการชุมนุมและมีคนหมู่มากมารวมตัวกัน จึงทำให้ฝ่ายปกครองของมากำกับดูแล บ้างก็มีทหารเข้ามาสอดส่องเมื่อมีการประชุมเกิดขึ้น บ้างก็มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอเข้ามาดูแล ทั้งนี้ เนื่องจากการเผาระวังการชุมนุมที่อาจจะมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้บางครั้งการแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่มาร่วมประชาคมเกิดความเกรงใจในการออกความคิดเห็น ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ คสช. เข้ามาบริหารประเทศ ถ้าเกี่ยวกับการจัดเตรียมงบประมาณ ก็ไม่มีผลกระทบโดยตรง ยังดำเนินการตามระเบียบเดิม แต่จะส่วนมากจะเป็นผลกระทบทางอ้อม เช่น เมื่อออกประชาคมท้องถิ่น ซึ่งมันต้องเอาคนมารวมกัน ซึ่งก็เป็นการชุมนุมอีกแบบหนึ่ง ทำให้ต้องมีทหารหรือไม่ก็ฝ่ายปกครองจากทางอำเภอมาดูแลการประชาคมของเรา เขาคงกลัวเกิดการชุมนุมทางการเมือง” (ผู้ให้ข้อมูล C5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 มีนาคม 2563)

ขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับการอนุมัติงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่า เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ามาบริหารในการจัดทำงบประมาณของท้องถิ่นในเรื่องขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณนั้น ไม่มีผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระเบียบและกฎหมาย ยังคงเป็นไปตามขั้นตอนเดิม ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ขั้นตอนอนุมัติงบประมาณในการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณของท้องถิ่น ก็ยังเหมือนเดิม ไม่ได้มีระเบียบในการเปลี่ยนแปลงไร” (ผู้ให้ข้อมูล B1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

“การอนุมัติงบประมาณในการจัดทำเทศบัญญัติงบประมาณของเทศบาล ก็ยังเป็นไปตามระเบียบเดิม ขั้นตอนทุกอย่างก็ต้องเข้าสภาท้องถิ่นเพื่อพิจารณาเห็นชอบเหมือนเดิม” (ผู้ให้ข้อมูล A3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 มีนาคม 2563)

“การจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ก็ยังใช้ระเบียบเดิมนะ ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไร” (ผู้ให้ข้อมูล C1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

ขั้นตอนการบริหารงบประมาณจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังคงเป็นไปตามระเบียบและกฎหมาย แต่ในช่วง คสช. เข้ามา ส่วนกลางจัดสรรและโอนงบประมาณมาให้ท้องถิ่นช้ากว่าที่เคย จนบางครั้งทำให้การ

ทำงานมีความล่าช้าบ้าง แต่ในส่วนที่มีการเพิ่มเติมในการบริหารงาน คือมีการสอดส่องดูแลจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้นในขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างของโครงการที่มีขนาดใหญ่ จะมีฝ่ายปกครองเข้ามาดูในพื้นที่ที่ก่อสร้าง และสอบถามข้อมูล รวมไปถึงหน่วยงานของทหาร ที่เข้ามาในพื้นที่เพื่อสอบถามข้อมูล และขอคุณสมบัติในการก่อสร้างโครงการนั้นๆ ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“การบริหารงบประมาณ ยังคงเป็นไปตามระเบียบเดิม แต่ในการใช้งบประมาณต้องรอเงินที่กรมฯ จัดสรรมาให้ ซึ่งบางไตรมาสเงินจะมาช้า” (ผู้ให้ข้อมูลB4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2563)

“ขั้นตอนการบริหารงบประมาณของท้องถิ่น ยังคงเป็นไปตามระเบียบเดิม ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงในตัวกระบวนการ” (ผู้ให้ข้อมูล C6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2563)

“ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังใช้ระเบียบเดิม แต่จะมีความยากมากขึ้นในเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง และมีการเข้ามาสอดส่องจากหน่วยงานอื่นมากขึ้น เช่น ตัวแทนจากทหาร ขอเข้ามาดูพื้นที่ในการก่อสร้างฝายน้ำล้น และสอบถามข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง” (ผู้ให้ข้อมูลA4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2563)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ โดยใช้

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองคลัง และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาโท และมีอายุการรับราชการตั้งแต่ 11-15 ปี มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 30,001-35,000 บาท เป็นส่วนใหญ่ โดยพบว่าในการปฏิบัติงานด้านงบประมาณนั้น มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณ ตั้งแต่การศึกษาปฏิทินงานหรือปฏิทินงบประมาณในแต่ละปี สอดคล้องกับการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ หอมอ่อน (2562) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินงานตามกระบวนการงบประมาณของประเทศไทย ซึ่งขั้นตอนแรกในการจัดเตรียมงบประมาณ คือ การกำหนดปฏิทินงานที่ชัดเจนก่อนการจัดทำคำขอรับงบประมาณ ตามด้วยการดูรายละเอียดของข้อมูลรายรับ-รายจ่ายในปีงบประมาณที่ผ่านมา ว่าสถานการณ์คลังของท้องถิ่นตนเป็นอย่างไร ต่อด้วยการดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น ที่ประกอบไปด้วยนโยบายของท้องถิ่นและแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านการคัดกรองจากคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือแผนพัฒนา

ที่ผ่านการประชาคมท้องถิ่นมาแล้ว

ในด้านกระบวนการบริหารงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ในห้วงที่คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้ามาบริหารประเทศนั้น ยังคงเป็นไปตามระเบียบและขั้นตอนเดิม แต่จะเพิ่มเติมในส่วนการติดตามและการสอดส่องดูแลจากหน่วยงานอื่นมากขึ้น โดยการลงพื้นที่ของหน่วยงานทางกรมการปกครอง เมื่อมีการดำเนินการก่อสร้างโครงการที่มีขนาดใหญ่ในพื้นที่ ทั้งเจ้าหน้าที่จากที่ว่าการอำเภอและทหารที่ดูแลในเขตพื้นที่ ผลการศึกษาดังกล่าวนี้ย้ายความรู้เกี่ยวกับข้อค้นพบเบื้องต้นของวรรณทิพา นุชลายอง และกฤษฎารัตน์ โล่ห์วัชรินทร์ (2563) ที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบต่อการเมืองท้องถิ่นของภาครัฐประหารในปี พ.ศ. 2557

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยมีข้อเสนอแนะในส่วนของนโยบายการติดตามและสอดส่องดูแลการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณและการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น รัฐบาลควร

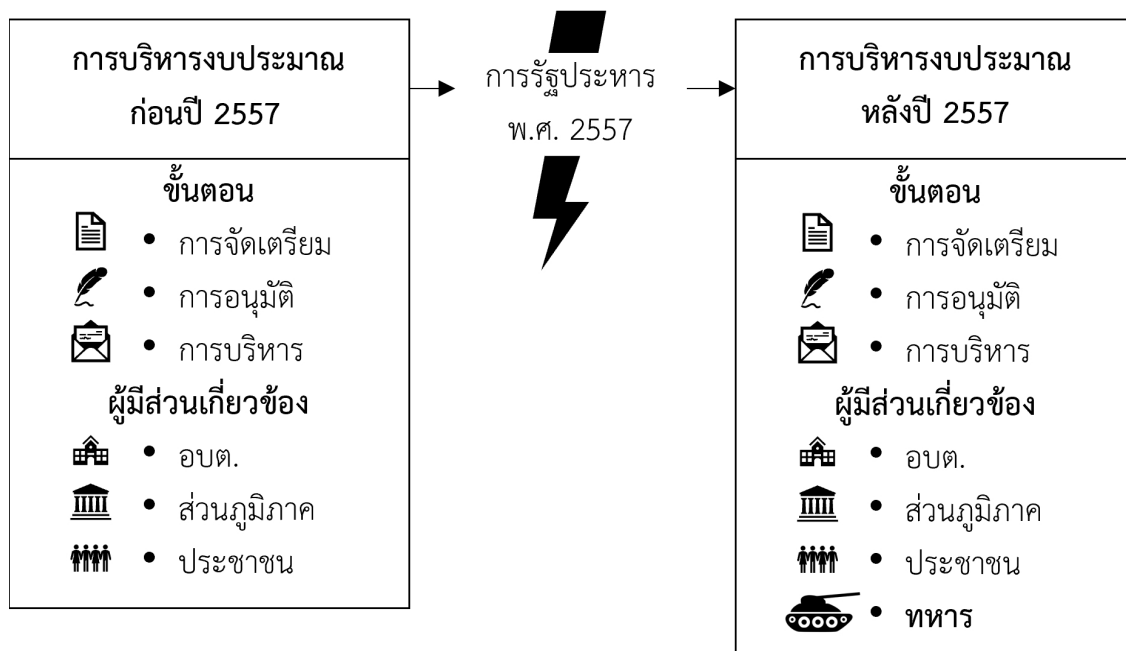
เพิ่มกลไกและส่งเสริมบทบาทให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำกับติดตาม ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนเข้าถึงได้ผ่านช่องทางดั้งเดิมและช่องทางออนไลน์มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยตรวจสอบภายนอกที่มีหน้าที่เข้ามาสอดส่องดูแลการดำเนินงานเกี่ยวกับงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีความเท่าเทียมและเป็นการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินการตามระเบียบและขั้นตอนของกระบวนการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังคงเป็นไปตามขั้นตอนเดิม แต่เมื่อคณะกรรมการความสงบแห่งชาติได้เข้ามาบริหารประเทศ ได้มีนโยบายการเกี่ยวกับด้านการต่อต้านการทุจริต จึงทำให้มีทหารเข้ามาสอดส่องการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้การสอดส่องดูแลของทหารไม่มีผลกระทบในเชิงลบหรือไม่ทำให้ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นขัดข้อง ทุกฝ่ายก็ควรให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2555). ธรรมชาติของความร่วมมือและความโปร่งใส. กรุงเทพฯ: มีสเตอร์ก๊อปปี.
- _____. (2557). ปฏิรูปประเทศ: ป้องกันความล้มเหลวได้อย่างไร. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 61(50), 78.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ศพรินทร์ตั้งเซ็นเตอร์.
- ณรงค์ฤทธิ์ หอมอ่อน. (2562). การพัฒนาการดำเนินงานตามการบวนการงบประมาณของไทย. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 10(3), 99-108.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2550). การคลังท้องถิ่น: รวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.
- นิชาภา ชูสิงห์. (2555). กระบวนการบริหารงบประมาณองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. (การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- วรรณทิพา นุชลำยอง และกฤษฎวรรณ โสฬัทธิชินทร์. (2563). ผลกระทบของรัฐประหารปี 2557 ต่อการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 20(1), 99-108.
- วีรธรณ สีทน. (2558). *ความคิดเห็นของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2557). *การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

การตีความเชิงวิเคราะห์หลักปรัชญาในวรรณกรรมพระมาลัย*

An Analytical Interpretation of Philosophy on Phramalai literature

ปัญญา เสนาเวียง

Panya Senawaing

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat MahaSarakham, Thailand

E-mail: pywisdom@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักปรัชญาในวรรณกรรมพระมาลัย ได้แก่ หลักอภิปรัชญา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์ โดยใช้วิธีการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก

ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมพระมาลัยนี้ประกอบด้วยส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ซึ่งส่วนย่อยแต่ละส่วนก็มีสถานะเป็นส่วนรวมที่รวบรวมเนื้อหาอยู่ในแต่ละส่วนประกอบกันเป็นส่วนรวม ซึ่งทั้ง 2 ส่วนมีหน้าที่ทำให้เนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างสมบูรณ์

ในแง่อภิปรัชญา แม้ว่าวรรณกรรมพระมาลัยไม่ยอมรับว่ามีพระเจ้าผู้สร้างโลก แต่ก็ยอมรับว่ามีเทวดาอยู่จริง การเป็นเทวดานั้นเป็นผลมาจากการบำเพ็ญบุญในขณะที่มีชีวิตเป็นมนุษย์ ความเป็นเทวดาไม่ใช่ลักษณะความเป็นสิ่งสูงสุด และไม่มีอำนาจดลบันดาลตามแนวคิดว่าด้วยเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู และยอมรับการเวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏจักรแบบปรัชญาฮินดูด้วย แต่การเวียนว่ายตายเกิดนั้นเป็นไปตามกรรมของตัวเขาและอยู่นอกเหนือการกำหนดโดยพระเจ้า ญาณวิทยาในวรรณกรรมพระมาลัย เป็นความรู้เกี่ยวกับความประพฤติทางจริยธรรมเป็นหลัก กล่าวคือการกระทำเช่นใดได้ไปเกิดในนรก การกระทำเช่นใดได้ไปเกิดในสวรรค์ พระมาลัยมีสถานะเป็นผู้ส่งสารที่ได้รับจากพญายม เทพบุตรและพระศรีอาริย์เมตไตร โดยเป้าหมายคือการชี้แนะแนวทางในการประพฤติในทางจริยศาสตร์โดยพระมาลัยได้อธิบายถึงความเป็นเหตุ-ผลของการกระทำและผลที่ได้รับจากการกระทำ เมื่อมนุษย์รู้ว่ากระทำบาปแล้วเกิดในนรกก็กลัวที่จะทำและรู้ว่าทำกุศลแล้วเกิดในสวรรค์แล้วก็เกิดแรงจูงใจในการทำความดี อย่างไรก็ตาม

*ได้รับบทความ: 21 ตุลาคม 2564; แก้ไขบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2565; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2565

Received: October 21, 2021; Revised: February 2, 2022; Accepted: March 30, 2022

ก็ตามการกระทำดีหรือชั่วนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนมีเจตจำนงเสรีที่จะเลือกกระทำและได้รับผลแห่งการกระทำนั้นเอง นี่คือความสำคัญของการศึกษาวรรณกรรมพระมาลัย

คำสำคัญ: วรณกรรมพระมาลัย; การตีความ; อภิปรัชญา; ญาณวิทยา; จริยศาสตร์

Abstract

This article aims to analytic of philosophy in Phramalai literature, namely, metaphysics, epistemology and ethics with was used to study, analysis and synthesis of data from related document and literature.

The study found that: This PhraMalai literature consists of 3 pass; metaphysics Epistemology and Ethics which each pass is a collective state that collects the sub-contents in each component as a whole. Both of which are responsible for making the content completely interconnected.

In metaphysics, although Phramalai's literature does not accept that there is god whom creator the world but it accept there are divinity. The being of divinity result of merit while living as a human being. The divinity is not the absolute Being and there is no power inspired by the concept of god in Hindu philosophy. Also metaphysics in Phramalai literature is the acceptance of cyclicalism in Hindu philosophy but the cycle of birth and death is according to his own karma and is beyond the decree of god. Epistemology in this literature is a knowledge of moral such as any action will be born in hell or what kind of deeds were born in heaven? Phramalai has the status of a messenger received from God of death (Phraya Yom) and Phrasriariyamettrai (Metteyya). The transmission of epistemological knowledge of Phramalai has the goal for guiding the way of ethical behavior. Phramalai explained the cause and effect of the action and the result obtained from this action. When human knows that to do evil than be born hell, the man is afraid to do it. And knowing that doing good is born in heaven and it motivated to do good. However the doing good or bad is something that each human being will choose to do and receive its own results, this is significant to study of Phramalai literature.

Keywords: Phramalai's literature; Interpretation; Metaphysics; Epistemology; Ethics

1. บทนำ

ปกติแล้วมนุษย์ทุกคนมีความเชื่อเป็นของตนเอง ความเชื่อนี้มี 2 ลักษณะคือ ความเชื่อส่วนรวมและความเชื่อส่วนตัวบุคคล ความเชื่อส่วนบุคคลนี้เป็นสิ่งสำคัญซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างและสถาปนาเป็นอุดมการณ์และความเชื่อทางสังคมได้ในที่สุด ความเชื่อส่วนรวมได้ถูกนำไปสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคม แต่ละสังคมก็ขัดเกลาประชาชนของตนเองภายใต้อุดมการณ์ และคติความเชื่อแตกต่างกันตามแต่สังคมจะยึดถือตามความเชื่อและอุดมการณ์ใด สิ่งที่เป็นร่องรอยของความเชื่ออุดมการณ์เหล่านั้น นอกจากจะเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมาแบบปากต่อปากก็มีคนจดบันทึกข้อความอธิบายเรื่องราวเหล่านั้นผ่านรูปแบบวรรณกรรมซึ่งเรื่องเล่าและวรรณกรรมในยุคเริ่มแรกของสังคมมักเป็นเรื่องเล่าทางศาสนาเป็นหลัก เรื่องเล่าและวรรณกรรมทางศาสนาของทุกศาสนาล้วนมีผลต่อระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อและมาตรฐานทางสังคมแก่คนในสังคมเพราะเรื่องเหล่านั้นแฝงไว้ด้วยวิธีคิดและอุดมการณ์ด้านต่างๆ ของผู้แต่งวรรณกรรมไม่ว่าจะเป็นศาสดาผู้สถาปนาศาสนาเอง และแม้แต่ศาสนิกชนต่อมา ซึ่งหลายท่านได้ตีความหลักการทางศาสนากลับสร้างมาตรฐานบางอย่างขึ้นมาพระพุทธศาสนาเองมีพระไตรปิฎกเป็นวรรณกรรมลำดับต้น และมีความสำคัญต่อจารีตของพระพุทธศาสนาทั่วโลก เพราะพระไตรปิฎกเป็นวรรณกรรมที่รวบรวมหลักธรรมและเรื่องราวทั้งหมดของพระพุทธศาสนาเอาไว้ ด้วยบทในคัมภีร์คือ ต้นกำเนิดของกระบวนการสื่อสารทั้งหมดที่องค์พระศาสดาต้องการสื่อถึงศาสนิกชนของพระองค์ ต่อมาจึงเกิด

วรรณกรรมที่มีความสำคัญลดหลั่นลงมาตามการอธิบายของพระอรหันตสาวก

วรรณกรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อวิถีคิด และแนวทางการดำเนินชีวิตคนไทยมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ เป็นพิมพ์เขียวรากเหง้าทางความคิดโดยยึดคติไตรภูมิในการวางรากฐานทางสังคมและมีความสำคัญจนปัจจุบัน (Winichakul, 1994) และยังมีการนำอุดมการณ์ทางศาสนามาเป็นรากฐานทางความคิดในสมัยอยุธยาด้วย โดยเจ้าฟ้าธรรมธิเบศไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ได้นิพนธ์พระมอญคำหลวงขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบความประพฤติของชาวกรุงศรีอยุธยา วรรณกรรมพระมอญมีอิทธิพลเรื่อยมาจนกระทั่งมีการนำแนวคิดเรื่องพระเวสสันดรโพธิสัตว์เข้ามาแทนที่ ความสำคัญของพระมอญถูกลดค่าลงไปเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพึ่งเทศน์มหาชาติที่เรียกกันว่า มอญหมื่น มอญแสนเท่านั้นทั้งที่วรรณกรรมพระมอญเน้นสอนความประพฤติ จริยธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นมาตรฐานทางสังคมได้ดี บทความนี้จึงสนใจปรัชญาที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมสำคัญชิ้นนี้เพื่อที่จะเข้าใจว่า วรรณกรรมพระมอญมีอิทธิพลต่อความคิดของพุทธศาสนิกชนอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตีความอภิปรัชญาในคำสอนเรื่องพระมอญ
2. เพื่อศึกษาตีความญาณวิทยาในคำสอนเรื่องพระมอญ
3. เพื่อศึกษาตีความจริยศาสตร์ในคำสอนเรื่องพระมอญ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการจัดเตรียมและศึกษาเอกสาร ประกอบด้วยการรวบรวมเอกสาร โดยผู้วิจัยรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เอกสารในการศึกษา 3 ชั้นหลัก คือ 1) พระมาลัยคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ฉบับพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางเจียน ผดุงเกียรติ จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2509 2) สมุดพระมาลัย ฉบับวัดบูรพ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปริวรรตโดยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมายุครบ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. 2558 3) พระมาลัย ฉบับวัดดอนขนาก ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม แปลและเรียบเรียงโดยดอกกรั พยัคศรี เผยแพร่โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) โดยการใช้เอกสารชั้นต้นในการศึกษา 3 ชั้นด้วยเหตุผลว่า สามารถตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบความเหมือนและความแตกต่างของเนื้อหาที่ศึกษาได้ง่าย แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ประกอบด้วย เพื่อให้เนื้อหางานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการจัดประเภทเนื้อหา ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นกรอบในการจัดประเภท ได้แก่ เนื้อหาอภิปรายเนื้อหา เนื้อหาญาณวิทยาและเนื้อหาจริยศาสตร์

3. ขั้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เป็นการแยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วน คือ ส่วนที่เป็นอภิปราย ส่วนที่เป็นญาณวิทยาและส่วนที่เป็นจริย โดยศึกษาจากเอกสารทั้ง 3 ชั้นนั้น แล้วนำข้อมูลแต่ละส่วนมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความตามทฤษฎีการตีความที่ได้ทบทวนเอกสารไปแล้ว จึงจัดเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยศาสตร์

4. ขั้นสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาทั้งหมดตามกรอบวัตถุประสงค์ โดยใช้วิธีการสรุปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และวิเคราะห์ตัวบท (Content Analysis) เป็นหลัก

4. สรุปผลการวิจัย

ในการสรุปผลการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แยกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. อภิปรายในวรรณกรรมพระมาลัย ผู้วิจัยได้ยึดตามนิยามในพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย (2543, หน้า 63) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 พระเจ้า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยม คือ ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า ในฐานะสิ่งสูงสุด (ที.สี. (ไทย) 9/356/261) แต่ยอมรับการมีอยู่ของเทวดาและพรหม ทว่าการดำรงอยู่ของเทวดาและพรหมต่างตกอยู่ใต้อำนาจแห่งกรรมที่เคยได้กระทำเมื่อครั้งที่เป็นมนุษย์ ขณะที่พรหมของฮินดูอยู่เหนือกรรมและเป็นผู้กำหนดกรรมของมนุษย์ มีข้อความที่กล่าวถึงพรหมปรากฏอยู่ทั่วไปในพระสูตร เช่น สหัมบดี

พรหม (ส.ส. (ไทย) 15/563/134) ฆฎิการพรหม (ม.ม. (ไทย) 13/403/195) สนิงกุมารพรหม (ส.ส. (ไทย) 15/606/146) เป็นต้น และที่สำคัญคือ ในอัครัญสูตรอธิบายว่า “มนุษย์นี้จุติลงมาจาก อากัศพรหม” (ที.ปา. (ไทย) 11/56/54) แต่การให้ความหมายของคำว่า “พรหม” ในพระพุทธศาสนา นั้น พิจารณาจากความประพจน์ที่ประกอบด้วยคุณธรรมเป็นสำคัญและไม่สัมพันธ์กับชาติตระกูล ผิวพรรณ การศึกษาแต่อย่างใด ซึ่งหากพิจารณาบนจุดยืนทางปรัชญาแบบฮินดู มโนทัศน์ว่าด้วยพระเจ้าที่ถูกสร้างมาเพื่อรองรับความมียู่ของระบบบรรณะที่ปรากฏในพระเวทนั้นเองและพระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธความมียู่ของพระเวทเป็นอันดับแรกในการประกาศศาสนาของพระองค์ดังที่ได้กล่าวแล้ว

แม้ว่าในเรื่องพระมาลัยจะไม่ปรากฏการกล่าวถึงพรหม แต่ก็มีกล่าวถึงเทวดา ทั้งชายและหญิงอยู่ตลอดเรื่อง แต่นัยของความหมายที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัยก็ไม่สอดคล้องกับความหมายของปรัชญาฮินดูเพราะเทวดาในเรื่องพระมาลัยไม่มีสถานะเป็นพระเจ้าสูงสุด (Supreme Being) ไม่สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ แก่มนุษย์ได้ อีกทั้งยังเป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมหรือการกระทำที่เคยทำในขณะที่ยังเป็นมนุษย์ด้วยในเรื่องพระมาลัยนั้นท้าวสักกะ เทพบุตร เทพธิดาทั้งหลาย รวมถึงพระศรีอารียเมตไตรก็เป็นเทวดาที่ได้เสวยกุศลกรรมที่ตนเองเคยทำเมื่อเป็นมนุษย์

1.2 วิญญาณในวรรณกรรมพระมาลัยยอมรับแนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตาย โดยเมื่อมนุษย์ตายแล้วจะไปเกิดในนรกหรือสวรรค์ด้วยผล

กรรมที่ตนเองเคยกระทำไว้ในขณะที่ยังเป็นมนุษย์ ตัวอย่างที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัยคือ มฆมาณพได้ไปเกิดเป็นท้าวสักกะในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทำนองเดียวกันเมื่อมนุษย์ในโลกนี้ได้ทำกรรมในขณะที่ตนเองเป็นมนุษย์ก็จะต้องไปเสวยผลกรรมในนรกหรือสวรรค์ตามแต่กรรมที่ทำจะกำหนดให้ไปเกิด ขึ้นอยู่กับว่า ใครทำกรรมอะไรไว้ในขณะที่เป็นมนุษย์ วิญญาณที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัยจึงมีความหมายเดียวกับวิญญาณที่ปรากฏในปรัชญาฮินดู ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตาย

1.3 เจตจำนงเสรีในปรัชญาฮินดูนั้นมนุษย์เป็นไปตามการกำหนดของพระเจ้าหรือที่เรียกกันว่า พรหมลิขิต คือมนุษย์ไม่มีเสรีที่จะทำกรรมอันใดได้ แต่พระพุทธศาสนานั้นอธิบายว่าการกระทำของตัวเองจะกำหนดให้เขาได้รับผลในสิ่งที่เขาได้ทำลงไป (กมฺมุนา วตฺตตี โลโก) ความ เป็นเหตุเป็นผลในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ ยอมรับได้ในทางวิทยาศาสตร์ มนุษย์จึงต้องเลือกที่จะกระทำแต่สิ่งที่ดีเพื่อที่จะได้รับผลจากการกระทำที่ดีด้วย ดังนั้นมนุษย์จึงมีเสรีอย่างเต็มที่ที่จะสร้างสรรค์ตัวเองให้เป็นในสิ่งที่ตนเองอยากเป็น ซึ่งพระพุทธศาสนาอธิบายไว้ทั้งชีวิต ปัจจุบัน เช่นอยากมีทรัพย์สินเงินทองก็ต้องหมั่นแสวงหาและเก็บรักษาทรัพย์ให้ดี เป็นต้น รวมถึงการอธิบายเชื่อมโยงถึงชีวิตหลังความตาย ได้แก่ หากอยากไปเกิดในสวรรค์ก็ต้องใช้เสรีภาพที่มีทำแต่กรรมดีเพื่อให้เกิดในภพภูมิที่ดี

2. ญาณวิทยา ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1 ส่วนที่เป็นองค์ความรู้จากวรรณกรรมพระมาลัย ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับความประพฤติ ความรู้เกี่ยวกับนรก สวรรค์ รายละเอียดเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ และการกระทำที่ทำให้ได้ไปเกิดในนรกและสวรรค์ โดยหลักแล้วความรู้นี้ได้มาจาก 3 แหล่งคือ 1) ข่าวสารที่ได้รับจากพญายม เมื่อครั้งที่พระมาลัยได้ไปยังยมโลกก็ได้สนทนากับพญายมในนรกขุมต่างๆ 2) ข่าวสารที่ได้รับจากเทพบุตรทั้งหลาย เมื่อครั้งที่ท่านได้ไปยังเทวโลก ดังข้อความต่อไปนี้ “พระเถระจึงถามว่าเทวถ้วนคนได้กระทำกุศลจะสืบแผ่ไปเล่าฉนั้นใดจึงได้เสวยสุขเป็นพรหมเป็นอินทร์จะนั่งนอนกินผลก่อนแห่งตน...ข้าแต่พระเถระ ข้าขอแกล้งถวาย เบื้องเป็นเทพาด้วยกันทั้งหลายลงเทพหญิงชายบุญน้อยเดียวได้มาอยู่สวรรค์ บ่มีได้เท่าใดจะกลับลงไปในโลกโลก...บ่มีทำบุญสืบสืบทุกวันสิ้นบุญกลับลงไปอยู่เมืองคน....บ่มีได้ก่อเริ่ม เพิ่มบุญเติมมา จะอยู่ในสวรรค์น้อยหนึ่งแล” (วิณา วิสัณฺณ และคณะ, 2558, หน้า 167) และ 3) ความรู้ที่ได้จากพระศรีอาริยมตไตร เป็นความรู้เกี่ยวกับการกระทำที่จะทำให้ไปเกิดในยุคที่พระศรีอาริยมตไตรจะไปเกิดและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ความรู้ดังกล่าวนี้ เป็นรากฐานทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลมาจนปัจจุบัน

2.2 ส่วนที่เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม ซึ่งแยกย่อยออกเป็น การถ่ายทอดองค์ความรู้ได้แก่องค์ความรู้ที่ได้รับมาจาก 3 แหล่งใหญ่ข้างต้น ส่วนวิธีการถ่ายทอดความรู้นั้นเริ่มต้นที่กระบวนการมุขปาฐะ หรือการบอกเล่าผ่านปาก เพราะแม้ว่าพระมาลัยคำหลวงจะถูกนิพนธ์ขึ้น

ตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่โอกาสที่ชาวบ้านจะได้เรียนรู้จากหนังสือหรือวรรณกรรมนี้โดยตรงนั้น ทำได้ยาก ความรู้นี้จะได้รับผ่านการฟังเทศน์จากพระสงฆ์ ความรู้เกี่ยวกับการประพฤติในวรรณกรรมพระมาลัยนี้จึงได้แผ่ขยายออกไปสู่สังคมอย่างรวดเร็วผ่านการเทศนา พระมาลัยคำหลวงจึงมีทั้งที่เป็นพระมาลัยกลอนสวด และพระมาลัยกลอนเทศน์ในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้หลักในสมัยอยุธยา

3. จริยศาสตร์ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับหลักความประพฤติ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ลักษณะคือ

3.1 จริยศาสตร์ส่วนบุคคล หมายถึงกรอบความประพฤติในพื้นที่ส่วนบุคคลเป็นหลัก คือ เน้นการสำรวมระวังที่แต่ละบุคคลจะพึงตระหนักรู้และปฏิบัติตาม ซึ่งในวรรณกรรมพระมาลัยปรากฏจริยศาสตร์ส่วนบุคคลอย่างแพร่หลาย ที่ปรากฏชัดเจนก็คือหลักศีล 5 ได้แก่ ไห้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จและการดื่มสุราเมรัย ซึ่งเป็นจริยศาสตร์พื้นฐานในพระพุทธศาสนาเพราะเมื่อปัจเจกบุคคลมีความสำรวมระวังในตัวเองก็จะไม่กระทำผิด ข้อความเกี่ยวกับการทำปาณาติบาตที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัย เช่น “ฝูงเปรตหมู่นี้เมื่อยังเป็นคนฆ่าสัตว์เลี้ยตน บ่มีได้ออดสู ฆ่าเนื้อวัวควาย บ่มีได้เอ็นดู แทงสัตว์ให้อยู่ ดิ้นล้มดิ้นตาย” เป็นต้น (ดอกรัก พยัคศรี, 2554, หน้า 10)

3.2 จริยศาสตร์ส่วนรวม หมายถึงกรอบความประพฤติในพื้นที่ส่วนรวมเป็นหลัก โดยมากเป็นหลักการปกครองที่เป็นข้าราชการ เช่น

ตุลาการ อัยการ ตำรวจ เป็นต้น หรือเป็นกรอบสำหรับผู้ที่ต้องทำงานเพื่อสาธารณชนต้องประพฤติข้อความที่ปรากฏในสมุดพระมาลัย มีดังต่อไปนี้ “ผู้เปรตหมู่นี้ เมื่อยังเป็นคนเป็นนายครองพล เป็นเจ้าบ้านเมืองย่อมบังคับความให้เขาแค้นเคือง เป็นนายบ้านเมือง ว่าความบ่มีตรง บ่มีถามตาม โจทก์ บ่มีถามตามจำเลย บ่มีได้เปิดเผย คำเขาทั้งสองบ่มีถามตามระบอบ บ่มีถามตามทำนอง คำเขาทั้งสอง บ่มีได้นำพาปฏิเสศภาคเศษ บ่มีได้พิพากษา บ่มีได้พิจารณา บ่มีได้คิดดูบ่มีเป็นตราชั่ง บ่มีเป็นตราชู บ่มีได้คิดดู ตามพระวินัยบังคับความ มิแท้เป็นอันทะใหญ่แบกโซเซไป เจ็บปวดเหลือทน บาปบังคับความบ่มีเป็นกุศลอันทะแห่งตน เติบเท่า ตุ่มหามปากเน่ลิ้นเน่า คอเน่าลามปาม บาปบังคับความ ช่มเอาสินไหม” (วิณา วิสเพัญ และคณะ, 2558, หน้า 163)

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักจริยธรรมสำหรับนักปกครองที่นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้นด้วย ดังข้อความต่อไปนี้ “ผู้ใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นนายไรแล นายนางข่มเหงผู้ประชาผู้บุญน้อยให้อับเฉาวัดไรนา ให้ล้าเหลือ เจ้าอำเภอย่อมเหงาเอาแต่ยอมเยา ผิดระบอบพระบัญชา ผู้นั้นครั้นตายไปพินาลัยจากโลกา บาปข่มเหงผู้ประชา แผ่นดินนั้นกลับเป็นไฟ” (วิณา วิสเพัญ และคณะ, 2558, หน้า 163)

อย่างไรก็ตาม ทั้งจริยศาสตร์ส่วนบุคคล และจริยศาสตร์ส่วนรวมนี้นั้นล้วนสัมพันธ์กับหลักพื้นฐานทางกฎหมาย นั่นหมายความว่าเมื่อประชาชนยึดถือและปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทั้ง 2 ลักษณะ นี้ได้ก็เท่ากับไม่ละเมิดกฎหมายบ้านเมือง และจะทำให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุขตามมา

จะเห็นได้ว่า ปรัชญาในวรรณกรรมพระมาลัย นั้นมีเนื้อหาทั้งที่เป็นชุดความเชื่อหรืออภิปรัชญาที่เป็นญาณวิทยาหรือองค์ความรู้ที่เป็นข่าวสารที่พระมาลัยนำมาถ่ายทอดและที่เป็นจริยศาสตร์อันได้แก่มาตรฐานในการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาด้วยเหตุนี้วรรณกรรมพระมาลัยจึงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่า สมควรที่พุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องศึกษาไม่น้อยไปกว่าวรรณกรรมเรื่องอื่น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นทางปรัชญาที่พบในวรรณกรรมพระมาลัยสามารถอภิปรายในภาพรวมได้ว่า ในเอกสารทั้ง 3 ชิ้นที่ใช้เป็นหลักในการศึกษานั้น มีเนื้อหาอภิปรัชญา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์เหมือนกัน คือ อภิปรัชญายอมรับความมีอยู่ของเทวดา แม้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป สามารถทำความเข้าใจได้ผ่านมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า แต่เป็นพระเจ้าที่ไม่มีอำนาจดลบันดาลใดแก่มนุษย์แนวคิดเรื่องวิญญาน โลกหลังความตาย และนรก-สวรรค์ ซึ่งเรื่องนรก-สวรรค์นั้นในเอกสารชิ้นต้น ไม่ได้แจกแจงรายละเอียดของนรกขุมต่างๆ ชัดชัดเหมือนเช่นวรรณกรรมยุคหลัง แต่ทั้ง 3 เรื่องได้ให้ภาพที่ชัดเจนเพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้พระมาลัยนำมาแจ้งแก่ชาวโลกและยังใช้มโนทัศน์ทางอภิปรัชญารองรับความเชื่อและคุณค่าทางจริยศาสตร์เหมือนกัน ในส่วนญาณวิทยานั้นเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการประพฤติบนพื้นฐานหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ข่าวสารที่พระมาลัยได้รับมาจากพญายม และพระศรีอารียเมตไตรโพธิสัตว์นั้นเป็นความรู้

ความเข้าใจพื้นฐานและจำเป็นที่เชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติทางจริยศาสตร์และศีลธรรมที่ถูกต้องดีงามตามหลักศาสนา ในส่วนจริยศาสตร์นี้ ข้อความในวรรณกรรมพระมาลัยเป็นการสอนในเชิงยกตัวอย่าง (บุคลาธิษฐาน) ให้เห็นถึงผลของการกระทำทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งตัวอย่างเหล่านี้มีผลโดยตรงในทางจิตวิทยา คือความกลัวที่จะทำชั่วแล้วต้องตกนรกและจงใจให้ทำความดีเพื่อที่จะได้ไปเกิดในสวรรค์ ซึ่งในเอกสารหลักที่ใช้ศึกษาทั้ง 3 นี้และเอกสาร ตำราและงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ปรากฏเหมือนกันทั้งหมด แม้กระทั่งวรรณกรรมพระมาลัยในปัจจุบันก็ยังรักษาเนื้อหาสำคัญดังกล่าวไว้ได้อย่างเคร่งครัด

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถาบันการศึกษาและสถาบันสังคมควรปริวรรตวรรณกรรมพระมาลัยฉบับท้องถิ่นที่หลากหลายอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นมรดกทางภูมิปัญญาแก่สังคม

1.2 สถาบันการศึกษาควรใช้วรรณกรรมพระมาลัยเป็นวรรณกรรมในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังค่านิยม สำนึกต่อบาปบุญคุณโทษและศีลธรรมอันดีแก่สังคมอีสาน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในมิติทางวิชาการนั้น ควรศึกษาวรรณกรรมพระมาลัยได้ในมิติที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในเชิงประวัติศาสตร์ วรรณกรรมพระมาลัยมีส่วนช่วยเหลือหลอมคนในสังคมสมัยอยุธยา ให้ยึดมั่นในศีลธรรมอย่างเคร่งครัดได้อย่างไร หรือมิติ

ทางการเมือง ปรัชญาที่แฝงอยู่ใน วรรณกรรมพระมาลัยถูกนำไปประยุกต์ใช้ในทางการเมืองและการปกครองอย่างไร เป็นต้น

2.2 มิติทางการปฏิบัตินั้น พระมาลัยเป็นวรรณกรรมที่อธิบายถึงกระบวนการก้าวไปสู่สังคมอุดมคติ นั่นคือสังคมที่มีศีลธรรมสมบูรณ์ ได้แก่โลกพระศรีอาริยเมตไตร สังคมไทยมีรากฐานบนความเชื่อพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน จะดำเนินไปสู่สังคมอุดมคตินั้นซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาอย่างไร

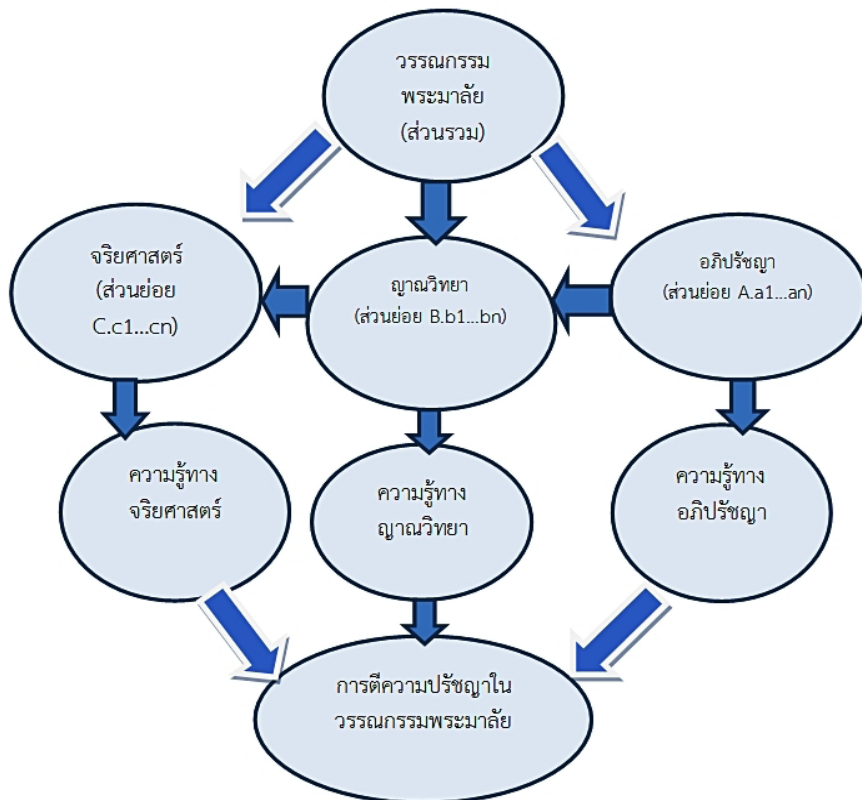
7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หลังจากทำการศึกษาวิจัยวรรณกรรมพระมาลัยแล้วได้พบว่า พระมาลัยประกอบด้วยหลักการทางปรัชญา 3 ส่วน ได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ หลักการทั้ง 3 อย่างนี้เป็นส่วนย่อย (the pass) ที่ทำให้เนื้อหาทั้งหมด (the whole) ของวรรณกรรมนี้ สอดประสานเข้าด้วยกัน โดยประการที่ส่วนอภิปรัชญาคือรากฐานสำคัญที่ทำให้เนื้อหาทั้งหมดของวรรณกรรมมีความหมาย กล่าวคือ อภิปรัชญาทำหน้าที่รองรับญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากความเชื่อมโยงของการเกิดเป็นเทวดา (อภิปรัชญา) นั้น มาจากความรู้ว่าการทำกุศลและอกุศล (ญาณวิทยา) และได้มีการกระทำที่เป็นกุศลเกิดขึ้น (จริยศาสตร์) ขณะที่ญาณวิทยานั้นทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานอภิปรัชญาไปสู่คุณค่าทางจริยศาสตร์และสร้างความหมายแก่การกระทำทางจริยธรรมและจริยธรรมนั้นก็ได้รับรองคุณค่าและความถูกต้องผ่านอภิปรัชญาและญาณวิทยา

ส่วนย่อย (the pass) แต่ละส่วนทำหน้าที่ให้รายละเอียดแก่หลักการและข้อความใดๆ ที่เป็นส่วนรวม (the whole) โดยที่ในส่วนย่อยก็ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยอื่นอีกมากมายซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ส่วนย่อยนั้นๆ กลายเป็นส่วนรวม (the pass become the whole) ได้ เช่น อภิปรัชญาเป็นส่วนย่อย (A) ของวรรณกรรมพระมาลัย ก็ทำหน้าที่เป็นส่วนรวม (the whole) ของอภิปรัชญาที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยอื่นอีก ได้แก่ ส่วนที่ว่าด้วยพระเจ้า หรือเทวดา (the pass A1) ส่วนที่ว่าด้วยชีวิตหลังความตาย (the pass

A2) ส่วนที่ว่าด้วยเจตจำนงเสรี (the pass A3) ส่วนย่อยที่ 2 ของวรรณกรรมพระมาลัยคือ ญาณวิทยาที่ทำหน้าที่เป็นส่วนรวมด้วยคือ รวบรวมความรู้ทั้งหมดที่พระมาลัยนำมาบอกแก่มวลมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนญาณวิทยาทั้งหมดของวรรณกรรม และส่วนย่อยที่ 3 ของวรรณกรรมพระมาลัย คือ จริยศาสตร์เป็นส่วนรวมของแนวคิดทั้งหมด จริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัย ซึ่งทั้งส่วนรวมและส่วนย่อยนี้ทำให้เนื้อหาและคุณค่าของวรรณกรรมยึดโยงกันอย่างมีความหมาย และลงตัว

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

- ดอกรัก พัยคศรี. (2554). พระมัลลย์ ฉบับวัดดอนขนาท ต.ดอนยายหอม อ.เมืองนครปฐม จ.นครปฐม.
นครปฐม: ศูนย์มานุษยวิทยาสิริธร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับหลวงเล่มที่ 11 13 และ 15*. กรุงเทพฯ:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ:
พิมพ์ลักษณ์.
- วิณา วีสเพ็ญ และคณะ. (2558). *สมุดพระมัลลย์*. มหาสารคาม: ศิริภัณฑ์.
- Winichakul, T. (1994). *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of Nation*. USA: University
of Hawaii press.

การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์วัดพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ*

Historical Site Management of Wat Phra That Nong Sam Muen, Chaiyaphum Province

พิทักษ์พงศ์ กางการ

Pitukpong Kangkarn

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

E-mail: rousseau2475@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระเบียบการบริหารและการจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น 2) ศึกษาสภาพปัญหาระเบียบการบริหารและการจัดการ วัดพระธาตุหนองสามหมื่น 3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารและการจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 32 ราย ได้แก่ พระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน เครื่องมือที่ใช้เก็บและรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท สังเคราะห์เป็นประเด็นร่วมหรือประเด็นหลัก และอธิบายเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ปัจจุบันนี้ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการจัดบุคลากร ด้านการอำนวยการ ด้านการประสานงาน ด้านการรายงานและด้านงบประมาณ มีรูปแบบที่ ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้นการจัดระเบียบการบริหารโดยเน้นงานบุคคล งานอำนวยการ งบประมาณ งานจัดองค์กรเน้นการจัดการที่ชัดเจนโปร่งใสปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ

*ได้รับบทความ: 1 พฤศจิกายน 2564; แก้ไขบทความ: 30 มกราคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 4 กุมภาพันธ์ 2565

2. สภาพปัญหาการบริหารจัดการ ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในวัดดูแลรักษาไม่ทั่วถึง เทคโนโลยีและอุปกรณ์เครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย ขาดการรวมกลุ่มของชุมชนที่เข้มแข็ง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ การจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยอย่างพอเพียง รวมทั้งจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือและทำให้บรรลุตามเป้าหมายยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; วัดพระธาตุหนองสามหมื่น; จังหวัดชัยภูมิ

Abstract

The objectives of this research were; 1) to investigate management practices of Wat Phra That Nong Sam Muen; 2) to study the conditions of problems and rules of the management of Wat Phra That Nong Sam Muen; 3) to study the factors affecting management practices of Wat Phra That Nong Sam Muen. A qualitative research was this study method. The instruments used to collect data was in-depth interviewed. Data were collected from 32 cases includes, cardinal, local scholars, community and local leader, and village sages. Content analysis and data presentation by description method.

The results are as follows:

1. Management of Wat Phra That Nong Sam Muen Nowadays, the Sangha administrators have developed technology. Integrate with Buddhist principles leading to administration/government along with prosperity and law. Laws, regulations, and various rules come to support the Dharma and Discipline, especially the administration/government of the temple, which has a very different form from the past, such as planning, organizing, personnel management, coordinating, reporting and budgeting have a format that practice more clearly, organizing the management by emphasizing on personnel work, administrative tasks, budgets, organizational work focusing on clear, transparent management, compliance with various regulations

2. Management problems such as historical site that exist in the temple are not thoroughly maintained. A few technology and tools for public relations. The lack of strong

community integration results in the relationship between the temple and the community becoming more distant.

3. Factors affecting the management were building cooperation with all sectors by establishing a group of local scholars or a young guide to convey the historical stories of tourist attractions and supplementing with green tourism, creating participation of local people in the conservation and development of ancient monuments and provide public relations in various forms.

Keywords: Management; Wat Phra That Nong Sam Muen; Chaiyaphum Province

1. บทนำ

การจัดระบบปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองฝ่ายอาณาจักรสมัยปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (ร.9) คณะสงฆ์ยังต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้ มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 พ.ศ. 2523 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และหมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค เพราะฉะนั้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าวมีการปรับปรุงแก้ไขตามลำดับเพื่อใช้บริหารกิจการคณะสงฆ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักการจัดระเบียบการปกครององค์กรสงฆ์ด้วยและต่อมา มีการกำหนดให้มีมหาเถรสมาคมสามารถออกกฎระเบียบ ข้อบังคับและออกคำสั่ง มีมติในการออก

ประกาศต่างๆ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย และกฎหมายของบ้านเมือง (กรมการศาสนา, 2552)

วัดพระธาตุหนองสามหมื่นสันนิษฐานว่าสร้างราวปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 หลังจากทีพระไชยเชษฐาธิราชได้ย้ายเมืองหลวงมายังนครเวียงจันทน์ โดยพิจารณาจากศิลปกรรมที่มีการผสมผสานทั้งศิลปะล้านนา ศิลปะอยุธยา และศิลปะล้านช้าง (ประภัสสร ชูวิเชียร, 2550) พระธาตุหนองสามหมื่นเป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐสอดินและฉาบปูน มีลักษณะเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง มีฐานเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง 12.70 เมตร องค์พระธาตุสูง 45.30 เมตร มีบันไดทางขึ้น 3 ด้าน ขนาดกว้างประมาณ 4.80 เมตร ชั้นบันไดมี 5 ชั้น ส่วนด้านทิศตะวันตกมีผนังคอนกรีตติดกับตัวโบราณสถาน ทำไว้เพื่อป้องกันการพังทลายของเจดีย์ (พระครูวรเจตยาภิรักษ์, 2554) วัดโดยรอบ 26.30 เมตร ฐานเจดีย์เป็นฐานเฉียงสูง ต่อจากนั้นเป็นฐานเฉียง 2 ชั้น รองรับฐานบัวคว่ำ บัวหงาย รองรับองค์พระธาตุ ซึ่งมีซุ้มจระนำทั้ง 4 ทิศ ภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป

ประทับยืน ชุ่มด้านทิศเหนือและตะวันตก ประดิษฐาน พระพุทธรูปปางถวายเนตร ชุ่มด้านทิศตะวันออก และทิศใต้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางเปิดโลก ภายในองค์พระธาตุเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันต์

จากความเป็นมาและความสำคัญของ ปัญหาดังกล่าว ในการบริหารจัดการแหล่ง ประวัติศาสตร์วัดพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัด ชัยภูมิ ในยุคปัจจุบันที่ยังขาดการบริหารจัดการวัด ที่สมบูรณ์แบบถูกต้อง และเหมาะสมกับโลกยุค โลกาวัตถ์และในอนาคต ตลอดจนมองเห็นคุณค่า และประโยชน์ที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักพระธรรมวินัยที่สำคัญในการ บริหารจัดการวัดในอนาคตที่พระพุทธองค์ทรง บัญญัติไว้ ให้เราได้ศึกษาและเป็นแนวทางปฏิบัติ ไปสู่ ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นผู้มีสติปัญญา สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ทุกฝ่ายได้อย่างดียิ่ง ในการบริหารจัดการวัดเชิงพุทธเท่านั้นจะสามารถ ช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดใน โลกปัจจุบัน และอนาคตได้ดี ตลอดจนเป็นการ สร้างการบริหารวัดเชิงระบบและมีสายสัมพันธ์ สร้างความร่วมมือสร้าง ความสมัครสมานสามัคคี ต่อกันจะช่วยให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองสร้างความ แข็งแรงแก่องค์กรสงฆ์ และส่งผลให้เกิดความมั่นคง ต่อสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา ตลอดจน สถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันที่มีคุณค่า อยู่เคียงคู่กับสังคมไทยมาตลอด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาวิจัยในเรื่องการ บริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์วัดพระธาตุ หนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ เพื่อจะได้นำผลการ

วิจัยไปปรับปรุงยุคที่ใช้ในการบริหารจัดการวัดเพื่อ ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์ ต่อทุกฝ่าย และให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ ต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาและเป็นไป ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระเบียบการบริหารจัดการ วัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก้ง อำเภอ ภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและระเบียบ การบริหารการจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก้ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหาร จัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบล บ้านแก้ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) ที่ได้ข้อมูลจากการ สัมภาษณ์เชิงลึกในการดำเนินการวิจัย (Creswell & Garrett, 2008, pp. 321-333) โดยการกำหนด ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (In-depth interview of experts) เพื่อเป็นข้อมูล เสริมหรือเทียบเคียงมีรายละเอียดตามขั้นตอนของ การดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่ม เป้าหมายการวิจัยเชิงคุณภาพประชากรคือ ผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยการสุ่มแบบเจาะจงจากพระสังฆาธิการ นักวิชาการผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านจำนวน 32 ราย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรม และหลักวิธีการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และหนังสือ เอกสารหรือบทความอันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนงานวิจัยและบทความอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และ 2) ศึกษาสภาพปัญหาและระเบียบการบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านอำนวยการ 5) ด้านประสานงาน 6) ด้านการรายงาน และ 7) ด้านงบประมาณ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นคำถามเกี่ยวกับระเบียบการบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่นสภาพปัญหาและระเบียบการบริหารจัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น และปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น โดยใช้วิธีโดยการ สัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 32 ราย

ซึ่งมีการเตรียมข้อคำถามปลายเปิดไว้เรียบร้อยแล้ว

4. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) และวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิจากการสัมภาษณ์เพื่อนำไปอธิบายเชิงพรรณนาต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

1. ระเบียบการบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ สรุปผลวิจัยดังนี้

1.1 ด้านการวางแผน พบว่าเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหารมาประกอบเป็นกระบวนการวางแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยหลักคือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ วิธีการปฏิบัติงานและคุณธรรมในการวางแผนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความเจริญมั่นคงกับองค์กรในทุกๆ ด้าน จะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของผู้ว่า 1) ทำให้เกิดความมีระเบียบของภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด 2) ช่วยให้การดำเนินงานต่างๆ ที่จะพัฒนาวัดเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ 3) ทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดและนอกวัด อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนเกิดประโยชน์สุขกับทุกๆ ฝ่าย วัดพระธาตุหนองสามหมื่น แบ่งออกเป็น 3 เขต ประกอบด้วย เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเขตสังฆาวาส เป็นที่อยู่อาศัย

ของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัว และเชตตธณีสงฆ์ พื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ของวัด

1.2 ด้านการจัดองค์กร พบว่า หลักพระธรรมวินัย หลักกัลยาณมิตรหลักทฤษฎีและบริหารจัดการสมัยใหม่ และหลักหลักบูรณาการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับสถานะสถานการณ์ โดยกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ แนวนโยบายการบริหารจัดการวัด โครงสร้างการบริหารงานของวัด ตามอำนาจหน้าที่ หรือภาระงานการกระจายอำนาจ การแบ่งงานและกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน จัดองค์กรในรูปคณะกรรมการ ทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เน้นการบูรณาการ เชื่อมโยงการศึกษากับการศาสนาและศาสตร์อื่นๆ ยึดเอกลักษณ์วิถีชีวิตไทยและพุทธปฏิบัติปรับบทบาทของวัดและสงฆ์ให้ทันโลก เน้นบทบาทคือ รับ-รุก-ร่วมมือ ในการจัดองค์กรวัดและการดำเนินกิจกรรมของวัด

1.3 ด้านจัดบุคลากร พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารวัด มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์คุณสมบัติส่วนตัวและจริยวัตรที่มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาบุคลากรและสวัสดิการ มีมนุษยสัมพันธ์การทำงานร่วมกับผู้อื่น ประพฤติธรรม ใฝ่รู้ เสียสละ อุทิศตน คือบุคลากรของวัดมีทั้งกลุ่มภิกษุ สามเณร ไวยาวัจกรและฆราวาสที่ทำงานจัดการศึกษาตามอัยยาศัยและการเผยแผ่ศาสนาของวัดทั้งที่ทำงานประจำและอาสา

สมัคร เป็นผู้ประพฤติธรรม ใฝ่เรียนรู้ สามัคคี มีน้ำใจ มีความรับผิดชอบและความขยันหมั่นเพียร เสียสละ เคารพซึ่งกันและกัน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณสมบัติของพระนักเผยแผ่ นักพัฒนาชุมชน และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนและชุมชนโดยวางแผนกำลังคนให้เหมาะสมกับงาน โดยแบ่งคนดูแลรับผิดชอบในการบริหารงานฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายการบริหารงานอาคารสถานที่ ฝ่ายการบริหารงานธุรการ ฝ่ายการบริหารการเงินงบประมาณ และฝ่ายการบริหารบุคลากร

1.4 ด้านการอำนวยการ พบว่า เจ้าอาวาสมีการกระจายงานเพื่อสร้างพลังในการสร้างงานได้ทุกด้านทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานได้ง่ายยิ่งขึ้น สร้างปลูกฝังให้สมาชิกในวัดมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมและประชาชนมีจิตสำนึกถึงความเป็นเจ้าของพระศาสนา วัดและการทุ่มเทเพื่อการพัฒนาวัด ชุมชนมากยิ่งขึ้น เจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าสูงสุดโดยมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีปกครองและสอดส่องดูแลบรรพชิตและคฤหัสถ์พำนักอาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์และอำนวยการความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

1.5 ด้านการประสานงาน พบว่า การสร้างเครือข่ายวัด ความร่วมมือจากชุมชน/ภาครัฐ กิจกรรมส่งเสริม/ความสามัคคีเป็นความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนเป็นพื้นฐาน สำคัญของความสำเร็จ

ของการบริหารจัดการวัดและนำไปสู่การสร้าง ความร่วมมือร่วมใจและ เครือข่ายหรือวัดสาขาและ เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการบริหารจัดการวัด แบบมีส่วนร่วม การปรับบทบาทให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในทางโลกการรวมหรือ การระดมพลัง

1.6 ด้านการรายงาน พบว่า การจัดทำรายงานทางการเงินตาม มาตรฐานบัญชีของวัด มีการดำเนินการได้อย่างถูกต้อง โดยแม้ว่าวัดจะมีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย และจัดทำบัญชีเป็นประจำ แต่อาจเป็นบัญชีที่จัดทำขึ้นอย่างง่ายหรือ ตามความเข้าใจของผู้จัดทำเท่านั้น โดยให้สอดคล้อง กับหลักมาตรฐานบัญชีที่รับรองกันโดยทั่วไปรวมถึง สามารถมีการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ด้วยมีการเผยแพร่ให้สาธารณะรับทราบ ข้อมูลทางการเงินของวัด และมีการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการ กำกับดูแลการบริหารการเงินของวัดอย่างเป็นระบบ

1.7 ด้านการงบประมาณ พบว่า การบริหารเงินโดยคณะกรรมการ การระดมทรัพยากร แหล่งรายได้ประจำ จัดตั้งกองทุน มูลนิธิ คือ การบริหารการเงินของวัดมี คณะกรรมการทั้งพระสงฆ์ และฆราวาส มีการจัดตั้งมูลนิธิกองทุน นำดอกผล มาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา

2. สภาพปัญหาและระเบียบการบริหาร การจัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบล บ้านแก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า เทคโนโลยีเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์วัด เป็นสิ่ง จำเป็นในภาวะการณ์โลกปัจจุบัน ประยุกต์ใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแผ่ ธรรมและจัดทำเว็บไซต์ของวัดได้กว้างขวาง ครอบคลุม และสร้างความน่าสนใจและเตรียม ความพร้อมด้านเครื่องมือ อุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวก อันช่วยเอื้ออำนวยและส่งเสริมบริหาร จัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยวัด ควรนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์เครื่องมือที่จะช่วย จัดการทันสมัยทันเหตุการณ์และรวดเร็วประหยัด ทรัพยากรต่างๆ ประหยัดเวลา ในการทำงานให้ รวดเร็วได้ให้มากและเหมาะสมรัดกุมยิ่งขึ้น ในการ บริหารจัดการวัดมีน้อย การมีส่วนร่วมและการรวม กลุ่มของชุมชนต่อกิจกรรมของวัดค่อนข้างน้อย ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและหน่วยงาน ภาครัฐห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ ของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การบริหาร จัดการเป็นการนำเอาทรัพยากรบริหารมาประกอบ เป็นกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัย หลักคือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ วิธีการปฏิบัติงาน และคุณธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สร้างความเจริญมั่นคงกับองค์กร ในทุกๆ ด้าน และการบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบ ถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะ การทำงานร่วมกัน ของกลุ่มบุคคลในองค์การ มีลักษณะการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้อง คำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพราะการวินิจฉัย สั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถ

ของนักบริหารและการเจริญเติบโตของการบริหาร การบริหารจัดการนั้นจะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ

นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการ บริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Green Tourism) พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณเพื่อดูแลคุณภาพ ปรากฏชาวบ้านเพื่อสื่อความหมายและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชนรุ่นหลังให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวและเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรม และการบริการความสะอาดแก่นักท่องเที่ยว ควรเน้นวัสดุที่มาจากธรรมชาติ และหาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ดอกไม้ธูปเทียน

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. ระเบียบการบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอกุฉิเยว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่นวัดประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ ได้ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์การ 3) ด้านการจัดบุคลากร 4) ด้านการอำนวยความสะดวก 5) ด้านการประสานงาน 6) ด้านการรายงานและ 7) ด้านงบประมาณ ในการนำไป

ปฏิบัติเพื่อพัฒนาวัดให้เกิดความมั่นคงแก่วัด และพระพุทธศาสนา วัดมีวิธีการจัดการองค์การ ประกอบด้วย กรรมการวัดกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศบาลตำบลบ้านแก่ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่มีอายุที่มีภูมิปัญญาต่างๆ เอามาเป็นที่ปรึกษา และด้านคฤหัสถ์พำนักอาศัยอยู่ในวัดได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ การหาทางทำให้ทุกๆ ฝ่ายร่วมมือและทำงานสอดคล้องกัน โดยใช้หลักสามัคคีธรรม เจ้าอาวาสได้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน โดยที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสารในองค์การและด้านการงบประมาณการทำงานของวัดจะมีคณะกรรมการดูแลและเจ้าอาวาสยังเป็นผู้หน้าที่มุ่งงานและมุ่งคน เจ้าอาวาสแสดงความเป็นมิตรสนับสนุนและสนใจในความเป็นอยู่และสวัสดิการต่างๆ ของพระและเณร รวมทั้งการยอมรับ รับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ให้มีความสำคัญกับธรรมชาติดีมีการอนุรักษ์ต้นไม้ตลอดจนรักษาสภาพธรรมชาติได้อย่างดีเยี่ยม สำหรับในส่วนของที่พักรับจะมีให้บริการเฉพาะผู้ที่มาปฏิบัติธรรมกับทางวัดจึงไม่สอดคล้องกับพระสมุทฺธอนุรักษ์ ธีรสกโก (2554) ที่ศึกษาการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความสะอาด ขยะมูลฝอย มูลสุนัข มูลนก ห้องน้ำห้องสุขาไม่ค่อยสะอาด มีต้นไม้ไม่ค่อยร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาด หรือทำงานในจุดต่างๆ มีน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพ และปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อยจัดไม่ตรงกับวันหยุดจึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวก

ในการมาร่วมกิจกรรม ผู้ที่มาวัดเจติยหลวงวรวิหาร ชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553) ที่ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์ พบว่าแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น 1) การชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ 2) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน 4) สิ่งที่น่าท่องเที่ยวควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือ ความเพลิดเพลิน คติธรรม เกียรติความรู้ทางศาสนา ที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้งและ 5) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค

2. ระเบียบการบริหารจัดการกับเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด มีน้อย การนำเทคโนโลยีเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์วัดเป็นสิ่งจำเป็นในภาวะการณ์โลกปัจจุบัน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมและจัดทำเว็บไซต์ของวัด สร้างความน่าสนใจและเตรียมความพร้อมด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก อันช่วยเอื้ออำนวยและส่งเสริมบริหารจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบมีความสอดคล้องกับบุญส่ง หาญพานิช การบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้เทคโนโลยี

วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วมนวัตกรรม เคอร์ สิ่งท้าทาย และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ ลักษณะงานที่ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมาก ให้มีการนำองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ได้แก่ การประกัน คุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การธำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากร และการบริการความรู้ ผู้บริหารมีความประสงค์ให้ในระดับมาก การมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่มของชุมชนต่อ กิจกรรมของวัดค่อนข้างน้อยส่งผลให้ ความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐห่างเหินกันมากยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาทิตยา เครือจันทร์ และศรีสุพร ปิยรัตนวงศ์ (2559, หน้า 31-52) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาแหล่งโบราณสถานโมคลาน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนนั้น ต้องใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกำหนดพัฒนาที่มาจากพลังภายในชุมชนด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนโดยดำเนินการพัฒนาใน 3 มิติ (Dimension) หรือเรียกว่า SEE Model ประกอบด้วย 1) มิติทางสังคม วัฒนธรรม (Social-cultural dimension) ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนที่อยู่โดยรอบแหล่งโบราณสถานเข้ามามีส่วนร่วมและพัฒนา ระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ 2) มิติเศรษฐกิจ

(Economic Dimension) ด้วยการพัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ 3) มิติสิ่งแวดล้อม (Environment Dimension) ด้วยการจัดการบูรณะปรับปรุงแหล่งโบราณสถาน และภูมิทัศน์โดยรอบ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและความปลอดภัย ทั้งนี้ในการพัฒนาแต่ละมิติควรคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนอีกด้วยเพื่อที่จะไม่ให้เกิดการพัฒนาเป็นสิ่งที่แปลกแยกไปจากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

3. การบริหารจัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ส่งเสริมความร่วมมือกับทุกภาคส่วนจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้และแนะนำแนวทางการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นให้แก่เจ้าหน้าที่และชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (green tourism) พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณเพื่อดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว จัดอบรมเจ้าหน้าที่ ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสื่อความหมายและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชนรุ่นหลังให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยว และเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรม และการบริการความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ควรเน้นวัสดุที่มาจากธรรมชาติและหาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ดอกไม้รูปเทียน สอดคล้องกับทฤษฎีของวิวัฒน์ชัย บุญภักดี (2532, หน้า 13) และธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบหลักใหญ่หลายข้อ

ที่ใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวโดยปัจจัยจุดใจหลักคือ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวสภาพการเข้าถึงและกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น นอกจากนี้ยังตรงกับนโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนที่เน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวในขณะเดียวกันเพิ่มจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกลับมาสู่ชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) เพราะหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปอาจก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม เมื่อแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมย่อมยากแก่การแก้ไขให้กลับคืนดังเดิม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เจ้าอาวาสวัดและคณะกรรมการบริหารวัดพระธาตุหนองสามหมื่นตำบลบ้านแก่ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ นักวิชาการในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนท้องถิ่นเพื่อนำรูปแบบการบริหารจัดการที่ได้จากการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ

1.2 นำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการวางแผนบริหารจัดการวัดพระธาตุหนองสามหมื่นอย่างมีทิศทาง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

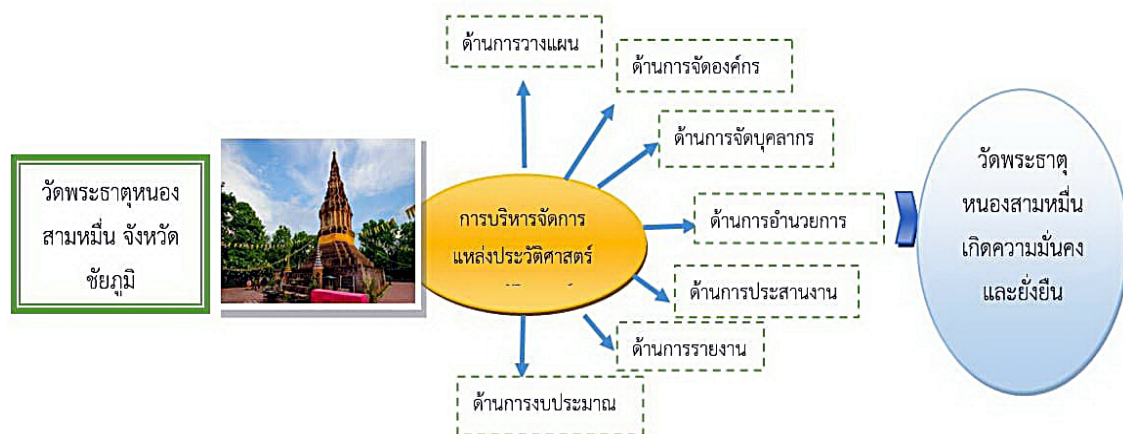

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อจัดการของวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ

2.2 ควรวัดพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ ควรมีรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นทุกภาคส่วน ทุกอาชีพได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการของวัดตั้งนั้นการศึกษาศักยภาพของประชาชนท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการจะทำให้ทราบว่าประชาชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการบริหารจัดการอยู่ในระดับใด และควรมีการพัฒนาศักยภาพของประชาชนท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการด้านใด

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์วัดพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิชุมชนที่อยู่รอบบริเวณที่ตั้งของวัดพระธาตุหนองสามหมื่นได้โดยง่ายโดยทุกภาคส่วนสามารถติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลตลอดเวลาช่องทางในการสื่อสารที่ทันสมัยสามารถถ่ายโอนข้อมูลต่างๆ รวมถึงเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ไปสู่สาธารณชนได้อย่างรวดเร็วมีการประสานเชื่อมโยงโดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการประชุมปรึกษาหารือมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่นำไปสู่การบริหารจัดการอย่างถูกต้อง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. (2542). *สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- บุญพิเชษฐ์ จันทน์เมือง. (2553). *การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2550). *5 มหาเจดีย์สยาม*. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505, 31 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 79 ตอนที่ 115, หน้า 6.
- พระสมุห์อนุรักษ์ ชีรสกโก. (2554). *การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวรเจตยาภิรักษ์ (นิรันดร์). (2554). *การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านแก่งที่มีต่อพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ชัย บุญศักดิ์. (2532). *ท้องถิ่นจะช่วยการท่องเที่ยวได้อย่างไร*. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 6 (2), 13.
- อาทิตยา เครือจันทร์ และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. (2559). *แนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาแหล่งโบราณสถานโมคลาน จังหวัดนครศรีธรรมราช*. *วารสารสงขลานครินทร์*, 22(2), 31-52.
- Creswell, J. W., & Garrett, A. L. (2008). The “Movement” of Mixed Methods Research and the Role of Educators. *South African Journal of Education*, 28, 321-333.

ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น*

An Analytical Study of applying Buddhist Principle for Reconciliation of Mediators in Khon Kaen Provincial Court

สมศักดิ์ ศรียาภัย, ประชัน ชะชิกุล และภัทรชัย อุภาพันธุ์
Somsak Sreeyaphai, Prachan Chachikul and Phatrachai Uthaphun
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: aon0910651318@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น 3) ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการกระบวนการไกล่เกลี่ย รวมทั้งผู้มีความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้ง ตามแนวพุทธ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักพุทธวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพุทธศาสนาเถรวาท เน้นการแก้ไขจากเหตุปัจจัยภายในที่เป็นรากเหง้าของความขัดแย้งอันเป็นต้นเหตุของปัญหา เพื่อให้คู่พิพาทเกิดสันติภาวะและร่วมกันแก้ไขปัญหากันเกิดสันติภาพ
2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น เน้นที่ประเด็นปัญหาและวิธีการจัดการ เพื่อให้ได้ข้อตกลงร่วมกันและยุติข้อพิพาท
3. การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมเป็นการนำหลักพุทธวิธีปรับใช้ในขั้นตอนการไกล่เกลี่ยของผู้ประนีประนอมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อให้การแก้ไขข้อพิพาทมีประสิทธิภาพ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาท 2) การสร้างความเชื่อถือ

*ได้รับบทความ: 24 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 20 ตุลาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 24 มีนาคม 2565

Received: August 24, 2021; Revised: October 20, 2021; Accepted: March 24, 2022

3) การสร้างความสงบ และ 4) การสร้างสันติโดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ประนีประนอมเน้นสำรวจและแก้ไขจากเหตุปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งของคู่พิพาท โดยใช้พุทธวิธีการ ลดอกุศลมูลเพื่อลดความขัดแย้ง จนคู่พิพาทเกิดสัมมาทิฐิในระดับที่สามารถหาทางออก ร่วมกันได้อย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การไกล่เกลี่ย; การประยุกต์; ข้อพิพาท; ศาลจังหวัดขอนแก่น

Abstract

This research has the objectives to study: 1) Buddhist principles in reconciliation in Theravada Buddhism, 2) the methods of reconciliation of reconciliatory in Khon Kaen provincial court, and 3) the application of Buddhist principles in reconciliation of reconciliatory in Khon Kaen provincial court. This is the qualitative research, and the researcher collected and studied form Tipitaka, commentary, texts, books, and related documents about reconciliation. The researcher interviewed reconciliatory, parties, layers in reconciliation center in Khon kaen provincial court including the Buddhist experts in reconciliation and analyzed the data by inductive methodology.

The results revealed that:

1. Buddhist principles in reconciliation in Theravada Buddhism emphasizes on the root cause of the conflict to find peace and resolve it together.
2. The reconciliation of reconciliatory in Khon Kaen provincial court does mainly focus on the root cause and how to manage to solve with dispute.
3. The Court mediator have applied the Buddhist principles into the reconciliation process. To effectively resolve the dispute, there are 4 steps; 1) Dispute analysis, 2) Gaining trust, 3) Creating peace, and 4) Creating harmony. Based on Buddhist Principle for Mediation, mediators should look for the root of clause of the conflicts of disputes and then, solve that. The way to use Buddhist Principle could help to alleviate and would lead disputes to have the right thought to mutually solve their problem together.

Keywords: Buddhist Principles; Reconciliation; Application; Dispute; Khon Kaen Provincial Court

1. บทนำ

ธรรมชาติของมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่มนุษย์มีความแตกต่างกันด้วยบริบททางความคิด ความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้ง ความขัดแย้งเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องยากที่จะหลีกเลี่ยง หรือกำจัดความขัดแย้งให้หมดไป ยิ่งปัจจุบันโลกพัฒนาการสื่อสารและการคมนาคมจนกลายเป็นสังคมไร้พรมแดน ปัญหาความขัดแย้งย่อมเพิ่มขึ้นตามการพัฒนาไปด้วย ปัญหาความขัดแย้งเริ่มจากความคิดที่แตกต่าง ความเห็นที่ไม่ลงรอยจนเกิดการกระทบกระทั่ง ทะเลาะวิวาท เพราะเหตุว่ามนุษย์ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์รอบตัว ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน อาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งเป็นผลผลิตจากการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, หน้า 4) ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้แม้กับคนใกล้ชิดไปจนถึงคนที่ไม่เคยรู้จัก ส่วนประเด็นความขัดแย้งมีตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในชีวิตประจำวันไปจนถึงเรื่องระดับนโยบายที่มีความซับซ้อนกระทบต่อคนจำนวนมาก ความขัดแย้งที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องอาจนำไปสู่ความเสียหายที่รุนแรง ปัจจุบันมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งเพื่อลดผลกระทบด้านลบอยู่หลายวิธี โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อคู่พิพาทน้อยที่สุดวิธีวิธีหนึ่ง หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการจัดให้มีคนกลางเข้าช่วยเหลือคู่พิพาทใน

การเจรจาหาทางออกที่สร้างสรรค์เพื่อให้กลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข และหลักของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนา เพราะต่างมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี มนุษย์ใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อระงับความขัดแย้งมาตั้งแต่สมัยโบราณ และมีการพัฒนารูปแบบเรื่อยมาปัจจุบันมีหลายประเทศนำวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมของตน

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่าประเทศไทยมีการใช้วิธีการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก้ไขความขัดแย้งมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย แต่ไม่มีการบันทึกหลักการ ไกล่เกลี่ยไว้เป็นตำราแบบทางตะวันตก (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2556, หน้า 181-183) ปัจจุบันการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลังฟ้องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องเดิมดำเนินการ โดยหน่วยงานอื่นที่มีใช้ศาลยุติธรรมและเริ่มมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี 2541 ภาครัฐมีการจัดอบรมแต่งตั้งอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน (อ.ก.ช.) ขึ้นทำการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนส่วนกระทรวงมหาดไทยมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ให้อำนาจนายอำเภอและคณะกรรมการหมู่บ้านไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ในชุมชนได้ต่อมามีการออกกฎกระทรวง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและการประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และออกกฎกระทรวง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดในทางอาญา พ.ศ. 2553 (ปรัชญา อยู่ประเสริฐ,

2550, หน้า 12) จากนั้นปี 2562 มีการออกพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดให้สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือหน่วยงานอื่นของรัฐตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดและภาคเอกชนสามารถจัดตั้งศูนย์ไต่ถามข้อพิพาทเพื่อทำการไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งได้บางลักษณะ ยกเว้นข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ส่วนข้อพิพาททางอาญาให้ไต่ถามได้เฉพาะที่เป็นความผิดอันยอมความได้และความผิดลหุโทษในบางฐานความผิด ศูนย์ไต่ถามข้อพิพาทของหน่วยงานภาครัฐมีอำนาจไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ได้ไม่เกินห้าล้านบาท ส่วนภาคเอกชนมีอำนาจไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าแสนบาท (พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562, 2562) ทั้งนี้ ปัจจุบันมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี กำหนดให้ศาลยุติธรรมสามารถไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งก่อนฟ้องได้ทุกลักษณะ (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2563, 2563) และประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไต่ถามก่อนฟ้อง พ.ศ. 2563 เพื่อรองรับการกระบวนไต่ถามก่อนฟ้องดังกล่าว (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไต่ถามก่อนฟ้อง พ.ศ. 2563, 2563)

สำหรับการไต่ถามข้อพิพาทหลังฟ้องที่ดำเนินการโดยศาลยุติธรรม เริ่มมีการนำวิธีการ

ไต่ถามข้อพิพาทมาใช้ควบคู่กับการพิจารณาคดีตั้งแต่ปี 2535 เดิมมีระเบียบ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2544 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2547 กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการไต่ถามข้อพิพาท การแต่งตั้งผู้ประนีประนอม และอำนาจหน้าที่ของผู้ประนีประนอม ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ทวิ วรรคสอง และวรรคสาม ต่อมาปี 2551 มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ทวิ และประธานศาลฎีกาออกข้อกำหนดประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไต่ถาม พ.ศ. 2554 (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2559, หน้า 1-4) หลังจากใช้ระบบการไต่ถามข้อพิพาทควบคู่กับการพิจารณาคดีไปได้ระยะหนึ่งปรากฏว่า การไต่ถามประสบผลสำเร็จจนสามารถลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาลได้เป็นจำนวนมาก สำนักงานศาลยุติธรรมเล็งเห็นความสำคัญจึงพัฒนาระบบการไต่ถามข้อพิพาทมาอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเรื่องการพัฒนากระบวนการไต่ถามข้อพิพาทไว้ในแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมตั้งแต่แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2553-2556 จนถึงปัจจุบันแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564 (สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2563) ยังคงกำหนดเป้าประสงค์ให้เพิ่มระดับสมรรถนะของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนไต่ถามข้อพิพาท ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบการไต่ถามข้อพิพาทในทุกชั้นศาล นอกจากนี้การไต่ถามข้อพิพาทยังสอดคล้องกับนโยบาย

ประธานศาลฎีกา ในข้อ 1.3 ซึ่งกำหนดว่าประชาชน ต้องได้รับความเป็นธรรมอย่างเสมอภาค ลดขั้นตอน ลดภาระค่าใช้จ่าย ลดระยะเวลาการดำเนินคดี และปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอย่างเหมาะสมเท่าเทียม

ศาลจังหวัดขอนแก่นมีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามนโยบายของสำนักงานศาลยุติธรรมเรื่อยมา ตั้งแต่มีการกำหนดให้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในศาลชั้นต้นทั่วประเทศ โดยผลการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทประจำปีเดือนมกราคม-ธันวาคม 2563 พบว่า มีคดีแพ่งและคดีผู้บริโภคเข้าสู่ระบบการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 1,191 คดี ไกล่เกลี่ย สำเร็จ จำนวน 830 คดีมีคดีอาญาเข้าสู่ระบบการ ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท จำนวน 61 คดี ไกล่เกลี่ยสำเร็จ จำนวน 34 คดี (ศาลจังหวัดขอนแก่น, 2564, หน้า 17) จากสถิติจะเห็นว่ามีคดีเข้าสู่ระบบการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลจังหวัดขอนแก่นเป็น จำนวนมาก แต่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังไม่ประสบ ผลสำเร็จเท่าที่ควร ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติหน้าที่ ผู้พิพากษามาเป็นเวลาประมาณ 18 ปี ได้รับมอบ หมายให้ผู้ดูแลศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำศาล ที่ย้ายไปรับราชการตลอดมา เห็นว่าปัญหา ข้อพิพาทที่มีการฟ้องร้องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมี ความซับซ้อนมากขึ้นไปตามการพัฒนาของสังคม หลายคดีมีปัญหาเรื่องอารมณ์ความรู้สึกของ คู่พิพาทเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา และบาง คดีผู้ประนีประนอมสามารถหาข้อตกลงเพื่อยุติ ปัญหาข้อพิพาทให้แก่คู่พิพาทได้ แต่ปัญหาข้อ พิพาทไม่ยุติลง เพราะคู่พิพาทบางฝ่ายไม่ยอมทำ

บันทึกข้อตกลง หรือสัญญาประนีประนอมยอมความ ด้วยเหตุว่าความรู้สึกที่เป็นปัญหาภายในจิตใจของ คู่พิพาทฝ่ายนั้น ยังไม่ได้รับการแก้ไข แสดงว่า แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอม ในปัจจุบันที่ประยุกต์มาจากแนวทางของตะวันตก ยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไขได้ลึกถึงจิตใจของคู่พิพาท

เมื่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย นับถือพุทธศาสนา วิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันในสังคม ไทยจึงมีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ที่ได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย ผู้วิจัยเชื่อว่า หากมีการนำหลักพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทของ ผู้ประนีประนอมให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ น่าจะช่วยแก้ไขปัญหาข้อพิพาทของ คนไทยได้ดียิ่งขึ้น และจากการศึกษาคัมภีร์ทาง พุทธศาสนาเถรวาท พบว่าใน สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหลาย กรณีความขัดแย้ง เช่น กรณีสงครามแย่งน้ำจาก แม่น้ำโรหิณีของพระญาติฝ่ายศากยวงศ์และโกลิยวงศ์ กรณีพระเจ้าวิฑูทกะยกทัพเข้าโจมตีที่ทาลายล้าง ศากยวงศ์เพราะความโกรธแค้นที่ถูกหยามพระ เกียรติ และกรณีความขัดแย้งของภิกษุเมืองโกสัมพี ที่ทะเลาะวิวาทกันจนเกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัด ขอนแก่น ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทของผู้ประนีประนอม สร้างความพึงพอใจ แก่คู่พิพาท และการลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณา คดีอยู่ในศาลจังหวัดขอนแก่น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธวิธีการใกล้เคียงข้อพิพาทในพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการใกล้เคียงข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการใกล้เคียงข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการใกล้เคียงข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2563 พระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ. 2562

2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์อรรถกถาดำรา หนังสือ งานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสำคัญจากหอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยต่างๆ และห้องสมุดศาลจังหวัดขอนแก่น

3. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น คู่ความ และทนายความที่เข้ารับการใกล้เคียงที่ศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทของศาลจังหวัดขอนแก่น และพระภิกษุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้งตามหลักพุทธศาสนา เถรวาท รวมจำนวน 12 รูป/คน

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกและศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิตำรา หนังสือ งานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ รวมทั้งงานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป มาแยกแยะ จัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

2. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท เปรียบเทียบ อธิบายความเหมือน ความแตกต่าง และตีความให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปเขียนลงในบทต่างๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของการวิจัย

4. ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่นำไปเขียนลงในบทต่างๆ ประกอบข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์

ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น ให้ความหมายที่เข้ารับการไกล่เกลี่ย และพระภิกษุที่มีความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้งตามหลัก พุทธศาสนา เถรวาท พร้อมทั้งเสนอแนวความคิด เห็นประกอบทัศนะของผู้วิจัยต่อไป

ชั้นนำเสนอผลงานการวิจัย การศึกษา วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทของ ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัด ขอนแก่น ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามความ เหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่างๆ ตามลำดับและ เสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยแยกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. พุทธวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ไข สถานการณ์ความขัดแย้ง 3 ครั้งสำคัญ ที่ปรากฏใน คัมภีร์พระไตรปิฎก ประกอบด้วย การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทกรณีความขัดแย้งของภิกษุเมืองโกสัมพี (วิ.ม. (ไทย) 5/451-454/333-339) กรณีความ ขัดแย้งระหว่างพระญาติฝ่ายศากยวงศ์กับโกศลยวงศ์ ในสงครามแย่งน้ำ จากแม่น้ำโรหิณี (ขุ.ชา. (ไทย) 8/536/310) และกรณีความขัดแย้งระหว่าง พระเจ้าวิฑูทกะกับเจ้าศากยะ (วิ.จู. (ไทย) 7/110-119/32-3) แต่ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทไม่มีคำ ที่กล่าวถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้โดยตรง มีเพียง คำที่ความหมายในลักษณะใกล้เคียง บัญญัติไว้ใน หลักอภิรณสมณะ 7 (วิ.มหา. (ไทย) 3/1242/400)

อยู่ 2 คำ คือ คำว่า “สัมมุขาวินัย” และ “ติณวัตร อารกวินัย” ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาทด้วยใช้ คนกลางเช่นเดียวกันหลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทแต่ละกรณีมีรูปแบบวิธีแตกต่างกันไป ตามรูปร่าง และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง

หลักพุทธวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จากสามกรณีศึกษา สามารถแยกสรุปออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความสงบ โดยการให้ วาจาสุภาพทำให้เกิดสติรู้ตัว รู้เท่าทันความรู้สึก นึกคิดของตนเองในระดับหนึ่ง จนสามารถยับยั้ง ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในเบื้องต้น 2) การสร้าง สันติ เป็นการให้คู่พิพาทร่วมกันคิดหาทางแก้ไข ปัญหาข้อพิพาทด้วยเหตุผลเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติ โดยไม่วินิจฉัยผิดถูก และ 3) การสร้างความ สามัคคี เป็นการให้หลักคิดเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วย ความสามัคคี และวิธีการแก้ไข เมื่อมีปัญหาความ ขัดแย้งเกิดขึ้น

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนี ประนอม หมายถึง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมี ผู้ประนีประนอมซึ่งได้รับแต่งตั้งจากผู้รับผิดชอบ ราชการศาล เป็นคนกลางทำหน้าที่ควบคุม กระบวนการไกล่เกลี่ย ช่วยเหลือ และเสนอแนะให้ คู่พิพาทเจรจาหาข้อตกลงในการยุติข้อพิพาท ร่วมกันด้วยความสมัครใจ แต่ไม่มีอำนาจวินิจฉัย ชี้ขาดปัญหาข้อพิพาท (โชติช่วง ทัพวงศ์, 2550, หน้า 45)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนี ประนอม ทางปฏิบัติแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) การเปิดประชุมนัดแรกเพื่อแนะนำตัวผู้เกี่ยวข้อง กับการไกล่เกลี่ย อธิบายหลักการ ไกล่เกลี่ย

ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ประนีประนอม และ ประโยชน์ที่คู่พิพาทจะได้รับจากการไกล่เกลี่ย 2) การค้นหาความต้องการที่แท้จริง เป็นขั้นตอน การวิเคราะห์จับประเด็นเพื่อหาว่าคู่พิพาทมีข้อ เรียกร้อง ความต้องการ และจุดยืนที่แท้จริง อย่างไร 3) การตรวจสอบประเด็น เป็นขั้นตอน การตรวจสอบประเด็นข้อพิพาทที่ตั้งไว้เพื่อทำการ ไกล่เกลี่ยว่า ถูกต้องตามความต้องการของคู่พิพาท หรือไม่ 4) การแก้ไขปัญหาข้อพิพาท เป็นขั้นตอน ให้คู่พิพาทแสวงหาข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาข้อ พิพาทร่วมกัน และ 5) การทำสัญญาประนีประนอม ยอมความ เป็นขั้นตอนการทำข้อตกลงระงับข้อ พิพาทในรูปของสัญญาประนีประนอมยอมความ เสนอต่อศาลให้มีคำพิพากษาตามยอม เพื่อใช้ในการ ยุติปัญหาข้อพิพาท (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2559, หน้า 94-96)

3. การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอม หมายถึง การนำหลักพุทธวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ได้ ศึกษาจากสามกรณีศึกษา ไปประยุกต์ใช้ให้ สอดคล้องกับขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ ผู้ประนีประนอม แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาท การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมต้องเปลี่ยนวิธีการ ไกล่เกลี่ย จากที่เน้นประเด็นข้อพิพาทซึ่งเป็นเพียง ผลของความขัดแย้ง เป็นเน้นแก้ไขจากเหตุปัจจัย ภายในที่เป็นรากเหง้าของความขัดแย้งผู้ประนี ประนอมควรเริ่มต้นการไกล่เกลี่ยโดยใช้มุมมองทาง พุทธวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาทเพื่อหาเหตุปัจจัย

ภายในของคู่พิพาทที่ส่งผลสืบเนื่องกับการ แสดงออกภายนอกจนก่อให้เกิดประเด็นปัญหา ข้อพิพาท ว่าข้อเรียกร้องของคู่พิพาทแต่ละฝ่าย เกิดจากการยึดมั่นถือมั่นในปัญจธรรมตัวใด ระหว่างตัณหา ทิฏฐิ และมานะ คู่พิพาทมีอกุศลมูล ตัวใดระหว่าง โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งมีอิทธิพล ต่อความคิด หรือการตัดสินใจของคู่พิพาท และ คู่พิพาทมีอคติตัวใด ระหว่างฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ จึงทำให้ความสัมพันธ์เลวร้าย ลงทั้งในปัญหาข้อพิพาทมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ละคนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร (พระไพศาล วิสาโล, 2552)

3.2 การสร้างความเชื่อถือการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทจะประสบความสำเร็จต้องอาศัยความเชื่อ ถือจากคู่พิพาท ทั้งความเชื่อถือในตัวผู้ประนี ประนอมและความเชื่อถือในกระบวนการไกล่เกลี่ย ความเชื่อถือจะนำไปสู่บรรยากาศการเจรจาที่เป็น มิตร และเอื้อต่อการเจรจาหาทางออกร่วมกันด้วย เหตุผล หลักการสร้าง ความเชื่อถือมี 3 ประการ คือ 1) ความเป็นกลาง หมายถึง แสดงออกต่อคู่พิพาท อย่างเท่าเทียมและโดยปราศจากอคติทั้งปวง 2) ความมีสติ หมายถึง ความมีสติรู้ตัว รู้เท่าทันความ รู้สึนึกคิดของตน เพื่อผู้ประนีประนอมได้ใช้ ควบคุมอารมณ์และระงับการแสดงออกในระหว่าง การไกล่เกลี่ยไม่ให้เอนเอียง รวมทั้งให้คำแนะนำแก่ คู่พิพาทได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และ 3) ความเป็น กัลยาณมิตร หมายถึง การสร้างสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างผู้ประนีประนอมกับคู่พิพาท ด้วยการ แสดงออกถึงความมีเมตตาและความปรารถนาดี ต่อคู่พิพาทในระหว่างการไกล่เกลี่ย

3.3 การสร้างความสงบเนื่องจาก ปัญหาข้อพิพาทส่งผลให้ระบบความคิด และการรับรู้ข้อเท็จจริงของคู่พิพาทโน้มเอียงไปในทาง อคติ จนเกิดการตอบสนองในทางลบต่อกันทำให้ ความสัมพันธ์ของคู่พิพาทเลวร้ายลง ไม่มีความสงบ ในจิตใจเพียงพอที่จะเจรจาหาทางออกร่วมกันด้วย เหตุผลได้ ผู้ประนีประนอมจึงต้องสร้างความสงบ ภายในให้เกิดขึ้นก่อนดำเนินการเจรจาหาทางออก ร่วมกัน ด้วยการประยุกต์ใช้ 2 หลักพุทธวิธี คือ 1) การประชุมแยกฝ่าย เพื่อให้โอกาสคู่พิพาทระบาย ความรู้สึกที่อัดอั้นเพื่อลดความขัดแย้ง และ 2) การ พุดเตือนสติให้ถุคคิด ด้วยการตั้งคำถามให้คู่พิพาท พิจารณาสถานการณ์ด้วยมุมมองที่กว้างขวางรอบ ด้านมากขึ้น เพื่อลดอคติอคติที่มีอยู่ภายในจิตใจ เมื่อคู่พิพาทหลุดพ้นจากการครอบงำของอคติอคติ จนเกิดความสงบภายในเพียงพอที่จะแสดงความ ประารถนาดีต่อกันได้แล้ว จึงจัดให้มีการเจรจาข้อ ตกลงยุติปัญหาข้อพิพาทต่อไป

3.4 การสร้างสันติการสร้างสันติเป็น ขั้นตอนสุดท้ายของการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีใน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธวิธีการไกล่เกลี่ยที่นำ มาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนนี้ คือ การอุปมาอุปไมยที่ เป็นการเล่าเรื่องเชิงเปรียบเทียบเพื่อชี้ให้คู่พิพาท ตระหนักถึงโทษของความขัดแย้ง และเห็นประโยชน์ ของความสามัคคี การสร้างสันติเป็นขั้นตอนที่ ดำเนินการเพื่อให้คู่พิพาทกลับมาอยู่ร่วมกันด้วย ความสามัคคี ในขั้นตอนนี้ผู้ประนีประนอมต้องช่วย คู่พิพาทหาข้อตกลงเพื่อยุติข้อพิพาทตามที่ทั้งสอง ฝ่ายพึงพอใจ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การ ค้นหาความต้องการที่แท้จริงซึ่งสัมพันธ์กับแรงจูงใจ

ภายในของคู่พิพาท 2) การแสวงหาข้อตกลงที่ สมดุล ตอบสนองความจำเป็นอันเป็นข้อสาระ สำคัญของคู่พิพาทได้ครบถ้วน และ 3) ทำข้อตกลง ยุติข้อพิพาทที่ตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย อย่างยุติธรรม

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมส่งผล ดีต่อคู่พิพาทหลายประการ เช่น ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา และยังช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ของ คู่พิพาทให้กลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ แต่จาก การศึกษาพบว่า ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ ผู้ประนีประนอมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลมา จากแนวคิดของชาติตะวันตก ซึ่งเน้นที่ประเด็น ข้อพิพาทและวิธีการจัดการ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ของผู้ประนีประนอมจึงมุ่งที่ผลสำเร็จของการ ไกล่เกลี่ยมากกว่าการช่วยแก้ไขความขัดแย้งของ คู่พิพาท ทั้งปัญหาข้อพิพาทที่มีเรื่องความสัมพันธ์ ของคู่พิพาทเข้าไปเกี่ยวข้องจะไม่อาจยุติลง หากอารมณ์ความรู้สึกภายในคู่พิพาทยังไม่ได้รับ การแก้ไข

การนำหลักพุทธวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ของผู้ประนี ประนอมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้ง สามารถทำให้การแก้ไข ความขัดแย้งของคู่พิพาท ยุติที่มีประเด็นด้านความสัมพันธ์เข้ามาเกี่ยวข้องยุติ ลงได้อย่างแท้จริง แต่การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธี ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผู้ประนีประนอมต้องปรับ วิธีการไกล่เกลี่ยจากที่เน้นที่ประเด็นปัญหาข้อ

พิพาท ซึ่งเป็นเพียงอาการที่คู่พิพาทแสดงออกภายนอก มาเป็นเน้นที่ตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่พิพาท โดยให้ความสำคัญที่เหตุปัจจัยภายในที่เป็นมูลเหตุแท้จริงของปัญหา แล้วทำการปรับเปลี่ยนแก้ไขจากเหตุปัจจัยภายในไปสู่ภายนอก เมื่อคู่พิพาทมีความตระหนักรู้ถึงความเสียหายจากความขัดแย้ง คู่พิพาทจะหลุดพ้นจากความคิดฝ่ายที่เป็นอกุศล จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคือพิพาทร่วมกันด้วยความสงบสันติ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการไกล่เกลี่ย ดังที่พระอธิพันธ์ อภิบุญโณ (จันทร์ปรีชา ยุทธ), พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ (2560, หน้า 227-237) เสนอว่า การใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขามีเป้าหมายเพื่อลดความทุกข์ สร้างความสุขแก่คู่พิพาท โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งชี้ให้คู่พิพาทเห็นโทษของความขัดแย้ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดหาทางออกร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง ด้วยการใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนโยน

การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมจำเป็นต้องประยุกต์ทั้งหลักการและวิธีการให้สอดคล้องกับขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้ประนีประนอมจึงต้องศึกษาทำความเข้าใจแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังหลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ย และศึกษาหลักพุทธธรรมให้เข้าใจชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ดังที่จอห์น แมคคอนแนล (2549, หน้า 381) เสนอว่า คุณสมบัติสำคัญสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยที่มี

ประสิทธิภาพ คือ ต้องศึกษาถึงวิธีการที่พระพุทธองค์ทรงนำมา ใช้จัดการกับเหตุการณ์ที่ยุ้งยากและหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ทำความเข้าใจในความขัดแย้งให้เกิดความชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ ผู้ประนีประนอม ไม่ใช่การเปลี่ยนรูปแบบการไกล่เกลี่ย เป็นเพียงการเปลี่ยนวิธีการไกล่เกลี่ยจากที่เน้นผลของการไกล่เกลี่ยมาเป็นเน้นสำรวจและแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา เพื่อให้ความขัดแย้งยุติลงอย่างแท้จริง จนคู่พิพาทสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสันติ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและคณะสงฆ์ที่มีจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรร่วมมือกันเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างจริงจัง

1.2 รัฐควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นำหลักพุทธวิธีไปประยุกต์ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1.3 สำนักงานศาลยุติธรรมควรกำหนดให้มีการจัดอบรมหลักสูตรการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก่ผู้ประนีประนอมประจำศาลยุติธรรมทั่วประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

2.1 ควรศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์

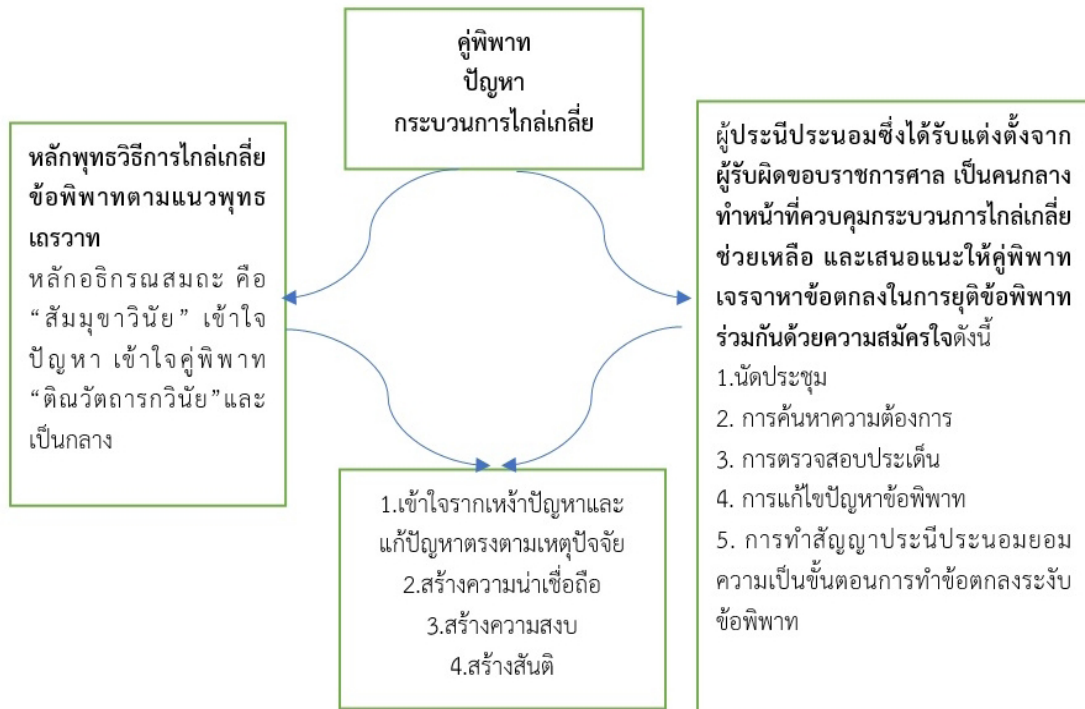
ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมในสถานการณ์ปัจจุบันว่าดำเนินการได้หรือไม่ ประการใด เช่น การไกล่เกลี่ยออนไลน์ เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมว่าสามารถยุติข้อพิพาทได้อย่างแท้จริง หรือไม่

2.3 ควรมีการศึกษามลกระทบจากการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีต่อตัวผู้ประนีประนอม และผู้เข้ารับการไกล่เกลี่ยว่า เกิดผลกระทบทางบวกและทางลบหรือไม่ อย่างไร

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น ทำให้ได้กระบวนการไกล่เกลี่ยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคู่พิพาทในทุกมิติ เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับรากเหง้าที่แท้จริงของความขัดแย้ง ได้องค์ความรู้ในหลักธรรมที่ใช้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความขัดแย้งจากภายใน ถ่ายทอดกระบวนการไกล่เกลี่ยที่ใช้จัดการความขัดแย้งผ่านมิติการประยุกต์ใช้จริง จนสามารถระงับความขัดแย้งได้ตรงตามเหตุปัจจัย โดยใช้หลักการสร้างความน่าเชื่อถือ สร้างความสงบ และสร้างสันติ ดังภาพที่ปรากฏนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากภาพเป็นการแสดงวิธีการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยของผู้ประนีประนอม โดยเริ่มจากการใช้มุมมองทางพุทธเพื่อทำความเข้าใจตัวคู่พิพาท และปัญหาข้อพิพาทด้วยความเป็นกลาง เมื่อพบเหตุปัจจัยภายในที่เป็นบ่อเกิดของความ

ขัดแย้ง จึงนำหลักพุทธวิธีไปประยุกต์ใช้จนคู่พิพาทมีความตระหนักรู้ในผลร้ายจากความขัดแย้ง เกิดสันติภาวะภายในเพียงพอที่จะพูดคุยกันได้ ด้วยเหตุผล จากนั้นจึงใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยตามปกติมาใช้แสวงหาข้อตกลงเพื่อยุติข้อพิพาท

เอกสารอ้างอิง

- ข้อกำหนดประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ. 2563. (2563, 7 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนที่ 93 ก, หน้า 1-3.
- จอห์น แมคคอนแนล. (2549). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง*. พระไพศาล วิสาโล แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- โชติช่วง ทัพวงศ์. (2550). *การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลในการจัดการความขัดแย้งในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. (2550). *ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเทคนิคจิตวิทยาและการสื่อสารสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *สลายความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ*. เข้าถึงได้จาก https://www.visalo.org/article/P_karnKlaiKlear.htm
- พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก, หน้า 1-21.
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2563. (2563, 8 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนที่ 71 ก, หน้า 1-3.
- พระอธิพันธ์ อภิภูณโณ (จันทร์ปรีชายุทธ), พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และพระมหาดวงเด่น รุติญาโณ. (2560). ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบ เจ้าโคตร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 5(ฉบับพิเศษ), 227-237.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศาลจังหวัดขอนแก่น. (2564). เอกสารประกอบการประชุมผู้ประนีประนอมศาลจังหวัดขอนแก่น.

ขอนแก่น: ศาลจังหวัดขอนแก่น.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2556). *ความเป็นมาและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลในคู่มือศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี*. กรุงเทพฯ: สำนักกระจับข้อพิพาท.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2559). *คู่มือการจัดระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมงานตุลาการ.

สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2563). *แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564*. เข้าถึงได้จาก <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/articles/id/8/cid/8255>

**รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียน
การสอนเชิงรุก ที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม
จังหวัดศรีสะเกษ***

**The Model of Teacher Development in Learning Management
by Using Active Teaching and Learning Approaches in
Banlalom School, Sisaket Province**

พัฒนา สังข์โกม

Phatthana Sangkomon

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

Sisaket Primary Educational Service Area Office 3, Thailand

E-mail: sangkomon1881@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ 3) ศึกษาพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ และ 4) ศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านละลม จำนวน 22 คน เป็นการวิจัยและพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ 2) แบบสอบถาม 3) แบบประเมิน และ 4) แบบทดสอบการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคะแนนพัฒนาการ

*ได้รับบทความ: 9 พฤศจิกายน 2564; แก้ไขบทความ: 30 ธันวาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 22 มกราคม 2565

Received: November 9, 2021; Revised: December 30, 2021; Accepted: January 22, 2022

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันโดยรวมและรายด้านทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สภาพปัญหาโดยรวมและรายด้านทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับมาก และความต้องการในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการฝึกอบรม
2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมี 5 องค์ประกอบ คือ ความเป็นมาของรูปแบบ หลักการ วัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล ซึ่งรูปแบบมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
3. ครูมีพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้หลังการพัฒนาตามรูปแบบสูงขึ้นจากก่อนพัฒนาโดยรวมร้อยละ 81.12
4. ความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบโดยรวมและรายด้านทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาครู; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the current condition, problems and needs for teaching and learning management for teachers in Banlalom school. 2) to develop a model of teacher development in learning management by using active teaching and learning approaches in Banlalom school, Sisaket Province. 3) to study the development of knowledge and understanding in learning management by using active teaching and learning approaches and 4) to study the satisfaction in using the teacher development model in learning management by using active teaching and learning approaches in Banlalom school, Sisaket Province. The target groups were 22 teachers at Banlalom school. The study is about research and development. The research tools were 1) the model of teacher development in learning management by using active teaching and learning approaches in Banlalom school, Sisaket Province. 2) Questionnaire 3) assessment form and 4) test. The data was analyzed by content analysis. The statistics that used in the research were percentage, mean, standard deviation and growth score.

The results of the research were:

1. The present condition as a whole and in all aspects was at a moderate level. The overall and all aspects of problem condition were at a high level and the need for teacher development in learning management through training methods.

2. The developed model had 5 components which were background of the model, principle, objectives, activities, and measurement and evaluation. Which the overall style was appropriate at the highest level.

3. The teachers were cognitive developed in learning management after the development according to the overall pattern at 81.12% which higher than before development.

4. The overall and all aspects of the satisfaction to the use of the model were at the high level.

Keywords: The model of teacher development; Active learning management

1. บทนำ

ปัจจุบันโลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน ต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนด้วยรูปแบบที่ทันสมัย เพื่อพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อผู้เรียนโดยเฉพาะในการเอาไปใช้ในชีวิตแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ (อุบล หนูฤกษ์, 2563)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลมตามผลการประเมินคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในการประเมินรอบที่ 1 (พ.ศ. 2547) รอบที่ 2 (พ.ศ. 2550) และรอบที่ 3 (พ.ศ. 2554) พบว่าประเด็นปัญหาที่สำคัญคือ มาตรฐานด้านผู้เรียนในมาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มาตรฐาน

ที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และมาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลการประเมินในระดับพอใช้ และจากการวิเคราะห์ข้อมูลรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ของโรงเรียนบ้านละลม ปีการศึกษา 2562 (โรงเรียนบ้านละลม, 2563) พบว่า ครูในโรงเรียนบ้านละลมขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ครูจัดการเรียนการสอนไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้ได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพที่แท้จริง ซึ่งเป็นจุดอ่อนของผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่การสอน ครูยึดติดกับบทบาทการสอนแบบเดิมๆ เน้นครูเป็นศูนย์กลาง เชื้อมั่นและคุ้นเคยอยู่กับการถ่ายทอดความเชี่ยวชาญของตนให้ลูกศิษย์ ซึ่งการสอนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนไม่ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองเท่าที่ควร

แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น พบว่า การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ เป็นเทคนิคที่

สามารถนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มทักษะ กระบวนการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทบาทการเรียนรู้ของตนเองมากกว่า การเป็นผู้รับฝ่ายเดียว สอดคล้องกับสำนักงาน พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2546, หน้า 1-4) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน เชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ เป็นเทคนิคที่ ผู้สอนมีความกระตือรือร้นที่จะสอน ผู้เรียนมีความ กระตือรือร้นและพอใจที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นผู้ ค้นหาความรู้แสวงหาคำตอบหรือข้อสงสัย รู้จัก ใช้วิจารณ์ญาณ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ แสดงความคิดเห็นออกมาเป็นผลงาน และนำเสนอ ความคิดและผลงานต่างๆ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560) ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยกำหนด นโยบายเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพครู โดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน มุ่งเน้นการสนับสนุนให้ครูรวม กลุ่มกันวางแผนและพัฒนาเทคนิคกระบวนการ เรียนการสอนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสอนของครู เป็นครูดี ครูเก่ง มีศักยภาพ และ พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับธงชัย คำปวง (2561) ที่กล่าวว่า การพัฒนาครูแบบใช้ โรงเรียนเป็นฐานเป็นการพัฒนาครูที่เป็นการฝึก อบรมหรือพัฒนาครูที่จัดขึ้นในโรงเรียนโดยโรงเรียน เป็นเจ้าของโครงการหรือแผนการฝึกอบรมเป็น กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของครูตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของครูที่เข้าร่วมกิจกรรม มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของครูในการ พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และพัฒนา

คุณภาพของผู้เรียน

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการ จัดการเรียนรู้จึงได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนา ครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอน เชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียน บ้านละลมขึ้น โดยเป็นวิธีหนึ่งในการพัฒนาครูใน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมกระบวนการคิด ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และมีโอกาสเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นโดยผ่าน กิจกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะ การพูด ฟัง อ่าน คิด เขียน และแสดงความคิดเห็น ขณะลงมือปฏิบัติกิจกรรม ตลอดจนเน้นการมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียน ด้วยกันเอง เมื่อผู้เรียนมีการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ แล้ว จะสามารถพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ สมรรถนะ ด้านต่างๆ โดยเฉพาะทักษะการคิดในรูปแบบที่ หลากหลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อตัวครูผู้สอน ผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน บ้านละลมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและ ความต้องการในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียน บ้านละลม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูใน การจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอน เชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้าน ละลม จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการความรู้ความ เข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียน

การสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้

4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม มี 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ และการพัฒนารูปแบบ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เขียนบทสรุปสาระสำคัญ และนิยามเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและยกร่างรูปแบบ และ 2) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านละลม จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 30 ข้อ และแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 1 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.21-0.75 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.87

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอน

เชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ มี 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยประมวลประเด็นสำคัญและวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยคือ ประมวลจากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับผลการศึกษาจากระยะที่ 1 มาสรุปผล แล้วนำมายกร่างองค์ประกอบหลักของรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย ความเป็นมาของรูปแบบ หลักการ วัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล และจัดทำคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ โดยนำสาระของรูปแบบ เครื่องมือ และเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมดมาบรรจุไว้ในคู่มือเพื่อให้ผู้ต้องการนำรูปแบบไปใช้ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบชัดเจนขึ้นและสามารถนำรูปแบบไปใช้ได้ และ 2) ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมินความเหมาะสมแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยรวมเทียบกับเกณฑ์การประเมินระดับความเหมาะสมของรูปแบบ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ระยะที่ 3 ศึกษาพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้เครื่องมือที่ใช้ คือ 1) รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ และ 2) แบบวัดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบ จำนวน 20 ข้อ ซึ่งวัดความรู้ความเข้าใจ 4 เรื่อง ได้แก่ 1) ความรู้พื้นฐานการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ 2) การวางแผนการจัดการเรียนรู้ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยแบบทดสอบมีค่าความยากง่ายรายข้อตั้งแต่ 0.57-0.75 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.20-0.70 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.89 ซึ่งการดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยให้ครูโรงเรียนบ้านละลม จำนวน 22 คนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ตอบแบบวัดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นใช้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pre-test) 2) ผู้วิจัยดำเนินการทดลองโดยให้ครูที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้ารับการฝึกอบรมตามกิจกรรมในรูปแบบเป็นเวลา 3 วัน รวมทั้งหมด 18 ชั่วโมง โดยดำเนินการกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนในแต่ละครั้งตามคู่มือรูปแบบ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยบันทึกผลการจัดกิจกรรม

ทุกครั้งเพื่อทำการประเมินกิจกรรม 3) หลังจากดำเนินการจัดกิจกรรมตามรูปแบบแล้ว ผู้วิจัยให้ครูที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตอบแบบวัดความรู้ความเข้าใจฉบับเดิมและใช้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Post-test) แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคะแนนพัฒนาการ

ระยะที่ 4 ศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ หลังจากนำรูปแบบไปใช้ ผู้วิจัยสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูที่เข้ารับการพัฒนามาตามรูปแบบ จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.21-0.82 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.85 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.77$, $\sigma = 0.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\mu = 2.89$, $\sigma = 0.73$) รองลงมา คือ การวางแผนการจัดการ

เรียนรู้ ($\mu = 2.82$, $\sigma = 0.65$) และต่ำสุดคือ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ($\mu = 2.61$, $\sigma = 0.89$) และสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลมโดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.65$, $\sigma = 0.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ ($\mu = 3.77$, $\sigma = 0.75$) รองลงมาคือ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\mu = 3.66$, $\sigma = 0.74$) และต่ำสุดคือ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ($\mu = 3.54$, $\sigma = 0.67$)

1.2 วิธีในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของครูโรงเรียนบ้านละลม ซึ่งมีความต้องการสูงสุดคือ การฝึกอบรม (ร้อยละ 59.10)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ สรุปผลการวิจัย ดังนี้

2.1 รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นตามองค์ประกอบของรูปแบบที่ศึกษาและสรุปไว้ปรากฏผลดังนี้ 1) ความเป็นมาของรูปแบบคือ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพนั้น ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้าน

ละลมขึ้น เพื่อจะก่อให้เกิดผลดีต่อตัวครูผู้สอน ผู้เรียน และคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านละลม 2) หลักการ ประกอบด้วย (1) เป็นรูปแบบที่เรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้วยความร่วมมือในการพัฒนาวิชาชีพครู (2) เป็นรูปแบบที่กำหนดเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนจากปัญหาจริงในชั้นเรียน (3) การจัดการเรียนรู้ต้องผนวกศาสตร์กับการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน และ (4) การสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้เชี่ยวชาญภายนอก 3) วัตถุประสงค์ คือ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ 4) การจัดการกิจกรรมคือ การพัฒนาครูตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม เป็นการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ 3 ด้านคือ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีวิธีการพัฒนาครูคือ การฝึกอบรม 5) การวัดและประเมินผลคือ ความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้

2.2 ผลการพิจารณาระดับความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญมีค่าเฉลี่ยโดยรวม 4.56 ($\sigma = 0.53$) อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด

3. ผลการศึกษาพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้สามารถสรุปผลการวิจัย ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้

	μ (20)	σ	คะแนนพัฒนาการ	ร้อยละพัฒนาการ
ก่อนการทดลอง	11.09	0.81	7.23	81.12
หลังการทดลอง	18.32	0.48		

จากตารางที่ 1 พบว่า ครูมีพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้หลังการพัฒนาสูงขึ้นจากก่อนพัฒนาโดยรวมร้อยละ 81.12

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.45$, $\sigma = 0.50$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านวิทยากร ($\mu = 4.49$, $\sigma = 0.50$) รองลงมา คือ ด้านการจัดการโครงการ ($\mu = 4.44$, $\sigma = 0.50$) และต่ำสุด คือ ด้านเนื้อหา ($\mu = 4.42$, $\sigma = 0.50$)

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลมโดยรวมและรายด้านทุกด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนบ้านละลม โดยรวมและรายด้านทุกด้าน

มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ไม่สามารถจัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ขาดทักษะหรือเทคนิคการสอนรูปแบบใหม่และขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมเพื่อวัดพัฒนาการด้านต่างๆ ของนักเรียนจึงทำให้สภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและประสบกับสภาพปัญหาในระดับมากทุกด้าน ดังที่สุลักษณ์ ทองจีน (2558) กล่าวว่า ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละศักยภาพ ทั้งนี้กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องเหมาะสมสอดคล้องต่อการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มผู้เรียนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรดาธรรมพูนพิสัย (2556) ที่ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส พบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมนราธิวาส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.2 ครูมีความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการฝึกอบรม ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาครูเป็นภารกิจที่สำคัญในการ

พัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะครูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียน และเป็นพลังหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ครูต้องได้รับการส่งเสริม และพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ตามแนวคิดของ ONEC (2015) ที่กล่าวว่า การปฏิรูปคุณภาพการศึกษาจะเป็นไปไม่ได้เลย หากปราศจากการยกระดับคุณภาพครูถือว่าเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในระบบการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรักษัมนิ สารเสวก (2562) ที่ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 พบว่า วิธีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูเรียงตามลำดับความถี่ที่มากที่สุด คือ การฝึกอบรม

2. รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ มี 5 องค์ประกอบคือ ความเป็นมา หลักการ วัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล ซึ่งรูปแบบมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าว น่าจะเนื่องมาจากรูปแบบได้ผ่านกระบวนการสร้างที่เกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบ เสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมและแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ทำการทดลองใช้รูปแบบ นำรูปแบบไปใช้จริง และประเมินรูปแบบ ซึ่งกระบวนการพัฒนารูปแบบที่กล่าวมา

สอดคล้องกับสมศรี สุ่มมาตย์ (2557) ที่ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ 4 ระยะ คือ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการทางการศึกษา 2) สร้างรูปแบบ 3) ประเมินรูปแบบ และ 4) ประเมินตรวจสอบยืนยันรูปแบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของกิตติภพ ภาณุรัฐกุลธร และคณะ (2560, หน้า 113-125) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ครูที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ มีพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้หลังการพัฒนาสูงขึ้นจากก่อนพัฒนาโดยรวมร้อยละ 81.12 ที่เป็นเช่นนี้เพราะการดำเนินการวิจัยได้มีการเตรียมการที่ดี โดยผู้วิจัยได้สำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้กับคณะครู มีการชี้แจงกระบวนการอย่างละเอียด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ กระตุ้นให้ครูเห็นว่าตนมีความสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง และในการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบมีเทคนิคต่างๆ ที่กระตุ้นให้ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ครูได้แลกเปลี่ยน

เปลี่ยนความคิดเห็น และรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ทำให้ครูเกิดความรู้สึกทางบวก พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น กล่าวคือ ครูมีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นภายหลังจากที่ครูได้เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบ สอดคล้องกับวศินี รุ่งเรือง (2562) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่ส่งเสริมศิลปะการสอนของครู พบว่าครูมีพัฒนาการความรู้ความเข้าใจหลังการพัฒนาสูงขึ้นจากก่อนการพัฒนา โดยรวมร้อยละ 71.58

4. ความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมและรายด้านทุกด้าน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบได้นำเสนอเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และการจัดกิจกรรมสามารถกระตุ้นผู้ฝึกอบรมให้เกิดความอยากเรียนรู้ รู้สึกชอบ ประทับใจ มีเจตคติที่ดี จึงก่อให้เกิดความพึงพอใจ ดังที่เกริก ท่วมกลาง (2555) กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกชอบ รู้สึกประทับใจ หรือเจตคติที่ดีของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้รับในเชิงบวก โดยสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจก็จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ สอดคล้องกับผลการวิจัยของอุบล หนูฤกษ์ (2563) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐานโรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า ความพึงพอใจต่อการ

ฝึกอบรมครูตามรูปแบบโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดรูปแบบนี้เป็นหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

1.2 สถานศึกษาต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการกำหนดให้ครูทุกคนจะต้องเข้ารับการพัฒนาตามรูปแบบนี้ และกำหนดให้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินผลการปฏิบัติงาน

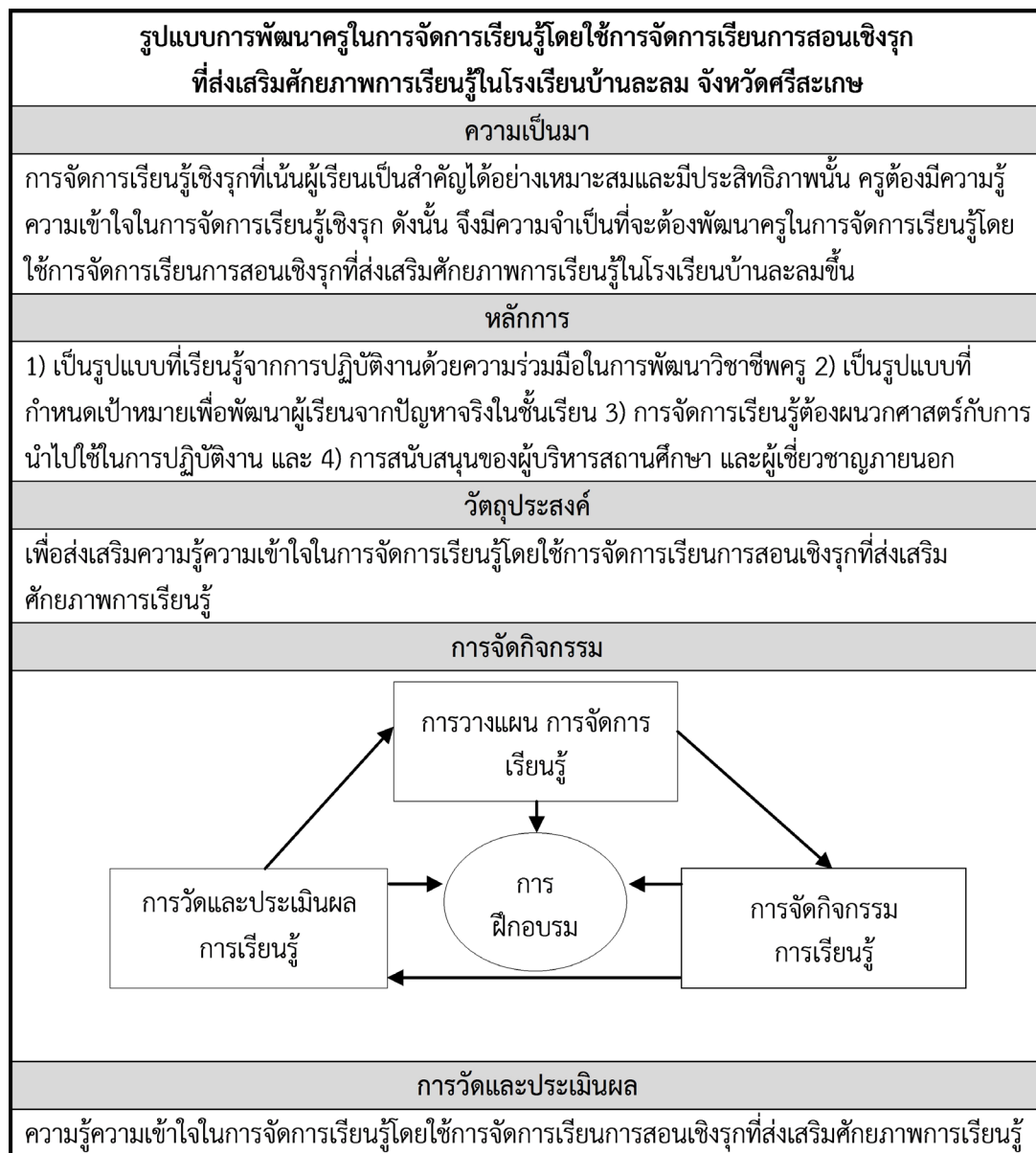
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการจัดการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม การใช้หลักจิตวิทยาในการจัดการเรียนรู้

2.2 ควรทำการศึกษาและพัฒนา รูปแบบที่ส่งเสริมครูในการจัดการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น ส่งเสริมทักษะการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมเจตคติต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ เป็นต้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ประกอบของรูปแบบ องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ และวิธีการพัฒนาครู อันนำมาซึ่งรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านละลม จังหวัดศรีสะเกษ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติภาพ ภาณุสกุลธร และคณะ. (2560). รูปแบบการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร. *วารสารชุมชนวิจัย*, 11(1), 113-125.
- เกริก ท่วมกลาง. (2555). *การพัฒนาสื่อ/นวัตกรรมทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- ธงชัย คำปวง. (2561). *การพัฒนาครูแบบองค์รวมโดยการเทียบเคียงสมรรถนะ*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุขฎิบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- รดา ธรรมพูนพิสัย. (2556). *สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี*. เข้าถึงได้จาก http://www.hu.ac.th/conference/conference2013/Proceedings2013/pdf/Book3/Describe2/356_239-249.pdf
- รักษมนิ สารเสวก. (2562). *การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ของครู กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โรงเรียนบ้านละลม. (2563). *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2562* (รายงานประจำปีของสถานศึกษา). ศรีสะเกษ: โรงเรียนบ้านละลม.
- วศินี รุ่งเรือง. (2562). *รูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่ส่งเสริมศิลปะการสอนของครู*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุขฎิบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศุภลักษณ์ ทองจีน. (2558). *เอกสารประกอบการสอนการออกแบบและการจัดการเรียนรู้*. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สมศรี สุ่มมัตย์. (2557). *รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. เข้าถึงได้จาก <http://wt.ac.th/plan/documents/Basic%20EDU%202560.pdf>

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2546). จดหมายข่าว. *Scientist-Teacher Network*, 1(1), 1-4.

อุบล หนูฤกษ์. (2563). รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐานโรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ONEC. (2015). *The Current Stage of Teacher Preparation and Development in Thailand*. Bangkok: Office of the Education Council.

โครงสร้างและกระบวนการธรรมในพระไตรปิฎก: ความขัดแย้งบางประการ*

Structure and Process of Dhamma in the Tipitaka: Some Contradictions

มนตรี วิวาสุข

Montree Wiwasukh

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand

E-mail: montree_jnu@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการธรรมในพระไตรปิฎกคือ หลักอิทธิบาท วิสุทธิ มรรค และปฏิจกสัมปทา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ทศนะของผู้ทรงคุณวุฒิแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) เห็นด้วย 2) เห็นด้วยบางส่วน 3) ไม่เห็นด้วย และ 4) ไม่แน่ใจ โดยภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าโครงสร้างและกระบวนการของวิสุทธิ มรรค และปฏิจกสัมปทาสันับสนุนโครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทแบบเอกเทศหรือแนวนอน และคัดค้านแบบสัมพันธ์หรือแนวตั้ง ต่างแต่หลักมรรคถูกมองว่าทั้งสนับสนุนและคัดค้าน ทำให้มรรคมีแนวอธิบายมากที่สุดถึง 8 วิธี ในขณะที่วิสุทธิมี 5 วิธี และปฏิจกสัมปทามี 4 วิธี นอกจากนี้ยังแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ระดับ คือ โลภียะ และโลกุตตระ ด้วยข้อนี้แสดงให้เห็นว่าหากขาดประสบการณ์ทางจิตที่เหมือนกันการตีความหลักธรรมย่อมแตกต่างกันอย่างแน่นอน

คำสำคัญ: พระไตรปิฎก; อิทธิบาท; มรรค

Abstract

The objective of this research was to study the opinions of experts on the structure and process of the Dhamma in the Tipitaka i.e. Iddhipada, Visuddhi, Magga and Paticcasamuppada. Using the qualitative research method, the data was collected by

*ได้รับบทความ: 16 ตุลาคม 2564; แก้ไขบทความ: 17 มีนาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2565

Received: October 16, 2021; Revised: March 17, 2022; Accepted: March 30, 2022

interviewing nine key informant, qualified monks/laymen; and was analyzed by content analysis.

The results showed that: the views of the experts were divided into 4 groups: 1) agree, 2) partially agree, 3) disagree, and 4) Not sure. Overall, the experts agreed that the structure and process of Visuddhi, Magga and Patikkasamuppada supported the structure and process of individual or horizontal Iddhipada principle, and opposed the relative or vertical one. Exceptionally, the Magga principle was viewed as both supportive and opposing. Thus, the Magga has the most explanatory 8 methods, while the Visuddhi and Patikkasamuppada each has 5 and 4. It was also divided into two levels of explanation, namely Loka (mundane) and Lokuttara (supramundane). It showed that without the same spiritual experience, the interpretations of the Buddha's teaching were different for sure.

Keywords: Tipitaka; Iddhipada; Magga

1. บทนำ

อิทธิบาท แปลว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรมจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง เป็นหลักธรรมที่สำคัญเพราะเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ (โพธิปักขิยธรรม) เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ (อภิญาณะเสถียรธรรม) หรือธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค (มรรคภาวนา) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) เนื่องจาก

เป็นหลักธรรมที่สำคัญจึงมีการกล่าวถึงอย่างแพร่หลาย ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 แบบคือ แบบสัมพันธ์และแบบเอกเทศ โดยแต่ละแบบมีโครงสร้างและกระบวนการธรรม (มนตริ วิวาท์สุข, 2556) ดังนี้

1. แบบสัมพันธ์หรือการอธิบายแบบแนวตั้ง อธิบายว่า อิทธิบาทเริ่มต้นจากฉันทะ เมื่อมีฉันทะแล้วก็มีวิริยะ เมื่อมีวิริยะแล้วก็มีจิตตะ เมื่อมีจิตตะแล้วก็มีวิมังสา และเมื่อมีครบทั้ง 4 ข้อแล้วก็จะทำให้ประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ เขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ฉันทะ ➡ วิริยะ ➡ จิตตะ ➡ วิมังสา = บาท ➡ อิทธิ

ภาพที่ 1 โครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทแบบสัมพันธ์หรือแบบแนวตั้ง
ที่มา: ปรับ (เฉพาะชื่อ) จากมนตริ วิวาท์สุข (2556)

2. แบบเอกเทศหรือการอธิบายแบบ
แนวนอน อธิบายว่า อิทธิบาทไม่ต้องเริ่มต้นจาก
ฉันทะ แต่เริ่มต้นจากข้อใดก็ได้ และทุกข้อจะทำให้
เกิดสมาธิที่ประกอบด้วยลักษณะความมุ่งมั่น
แน่วแนใน 4 ด้าน แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายลบและ
ฝ่ายบวก ความมุ่งมั่นแน่วแนในฝ่ายลบมี 2 ข้อ

ได้แก่ 1) ป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น และ 2) ปราบปราม
ให้ลดน้อยจนหมดสิ้นไป ซึ่งสิ่งที่เป็นอุปสรรค
ขัดขวางความสำเร็จฝ่ายบวก มี 2 ข้อ ได้แก่ 1)
สร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น และ 2) ส่งเสริมให้คงอยู่และ
เพิ่มพูนยิ่งขึ้นซึ่งปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ
เขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ฉันทะ ➡	สมาธิ =	ฉันทสมาธิ + ปธานสังขาร =	บาท ➡	อิทธิ
วิริยะ ➡	สมาธิ =	วิริยสมาธิ + ปธานสังขาร =	บาท ➡	อิทธิ
จิตตะ ➡	สมาธิ =	จิตตสมาธิ + ปธานสังขาร =	บาท ➡	อิทธิ
วิมังสา ➡	สมาธิ =	วิมังสาสมาธิ + ปธานสังขาร =	บาท ➡	อิทธิ

ภาพที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทแบบเอกเทศหรือแบบแนวนอน
ที่มา: ปรับ (เฉพาะชื่อ) จากมนตรี วิวาทสุข (2556)

จากภาพที่ 2 มนตรี วิวาทสุข (2556)
อธิบายกระบวนการว่ามี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1)
อิทธิบาทแต่ละข้อเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิ
2) สมาธิเกิดจากอิทธิบาทข้อใด ก็มีชื่อเรียกตาม
อิทธิบาทข้อนั้น 3) สมาธิเหล่านี้เกิดควบคู่ไปด้วย
กันกับปธานสังขาร (ความมุ่งมั่นแน่วแน) และ 4)
สมาธิปธานสังขาร นำไปสู่ผลสำเร็จที่เป็นจุดหมาย
ของสมาธิ

การอธิบายทั้งสองแบบข้างต้นนั้น แบบที่ 1
ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ถูกนำเสนออย่าง
แพร่หลาย ส่วนแบบที่ 2 มีปรากฏในพระไตรปิฎก
แต่ถูกนำเสนออย่างมาก โดยหลักฐานจาก
พระไตรปิฎกมีดังนี้

“...ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยฉันทะแล้ว
ได้สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา (สภาวะที่จิตมีอารมณ์
เดียว) นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิเธอสร้างฉันทะ พยายาม

ปรารภความเพียร ประคองจิต 1) มุ่งมั่นเพื่อ
ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น
2) มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
3) มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
4) มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิกษุทั้งหลาย
ไฟบุลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขารฉันทะนี้ ฉันทสมาธินี้
และปธานสังขารเหล่านี้ ดังพรรณนามาฉะนี้ นี้เรียกว่า
อิทธิบาทที่ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้วได้
สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ...ภิกษุ
ทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้วได้สมาธิ ได้จิตเต
กัคคตา นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ... ภิกษุทั้งหลาย
ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้วได้สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา
นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ...” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
ลกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากปรากฏการณ์การอธิบายหลักอิทธิบาทในประเทศไทยข้างต้นทำให้มนตรี วิวาท์สุข ได้ตั้งเป็นข้อสังเกตว่าน่าจะเกิดวิกฤตเกี่ยวกับการศึกษาและความสมสมัยของหลักธรรมในพระไตรปิฎก ดังนั้น จึงได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์การอธิบายอิทธิบาทแบบสัมพันธ์และแบบเอกเทศ และเผยแพร่เป็นบทความวิจัย 2 ชิ้น ได้แก่ 1) ศึกษาวิเคราะห์การอธิบายอิทธิบาทแบบสัมพันธ์และแบบเอกเทศ (มนตรี วิวาท์สุข, 2556) และ 2) ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท (มนตรี วิวาท์สุข, 2560, หน้า 13-35)

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ตามรูปแบบของวารสารทำให้เสนอผลการวิจัยได้ในบางประเด็นเท่านั้น จึงทำให้บทความทั้งสองชิ้นนั้นยังไม่ได้กล่าวถึงโครงสร้างและกระบวนการของวิสุทธิ มรรค และปฏิจจสมุปบาท ที่มนตรี วิวาท์สุข ได้ยกขึ้นมาสนับสนุนโครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอน และคัดค้านโครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้ง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้น บทความนี้จึงจะนำเสนอทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อย้ำความถูกต้องและเสริมความเข้าใจในการนำหลักอิทธิบาทไปใช้ได้อย่างถูกต้องตามแนวการอธิบายในพระไตรปิฎกต่อไปว่าเป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาท วิสุทธิ มรรค และปฏิจจสมุปบาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักคือพระไตรปิฎก และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นกระบวนการเดียวกันกับงานวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์การอธิบายอิทธิบาทแบบสัมพันธ์และแบบเอกเทศ โดยผู้วิจัยคนเดียวกันนี้ ต่างแต่ในการเผยแพร่ผลงานวิจัยก่อนหน้ามุ่งเสนอรูปแบบหรือโมเดลของหลักอิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้งและแบบเอกเทศ/แนวนอน (มนตรี วิวาท์สุข, 2556) และความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท (มนตรี วิวาท์สุข, 2560, หน้า 13-35) ส่วนในที่นี้มุ่งเสนอความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อโครงสร้างและกระบวนการของหลักมรรค วิสุทธิ และปฏิจจสมุปบาทว่าสนับสนุนหรือคัดค้านโครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทหรือไม่ อย่างไร โดยมีกระบวนการวิจัยดังนี้ 1) กลุ่มเป้าหมายจำนวน 9 คน มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอกด้านพระพุทธศาสนา เปรียญธรรม 9 ประโยค และหรือดำรงตำแหน่งทางวิชาการอย่างน้อยระดับรองศาสตราจารย์ แบ่งเป็นบรรพชิต 3 รูป และคฤหัสถ์ 6 คน 2) เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านการประเมิน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน 3) การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 4) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเชิงโครงสร้าง

4. สรุปผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎกพบโครงสร้างและกระบวนการของหลักวิสุทธิ มรรค

และปฏิจจสมุปบาท ดังนี้

1. โครงสร้างและกระบวนการของหลักวิสุทธิ ดังนี้ 1) ความหมาย วิสุทธิ หมายถึง ความหมดจดความบริสุทธิ์ที่สูงขึ้นไปเป็นขั้นๆ ธรรมที่ชำระสัตว์ให้บริสุทธิ์ ยังไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นขั้นๆ ไปโดยลำดับ จนบรรลุจุดหมายคือนิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) 2) จำนวนข้อธรรม มี 7 ข้อ ได้แก่ ความหมดจดแห่งศีล

จิต ทิฐิ ญาณข้ามพ้นความสงสัย ญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง ญาณอันรู้เห็นทางดำเนินและ ญาณทัศนะ โดยแปลมาจากภาษาบาลีดังนี้ สีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ทิฐิวินิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ และ ญาณทัสสนวิสุทธิ 3) กระบวนการ เป็นปัจจัยส่งต่อกันขึ้นไปเพื่อบรรลุจุดหมาย ดุจรถ 7 ผลัดส่งต่อกันให้บุคคลถึงที่หมาย 4) โครงสร้าง ดังภาพที่ 3

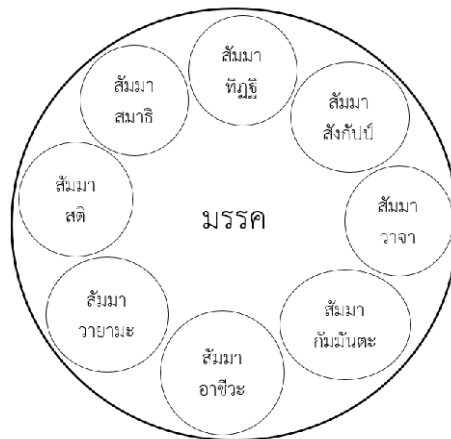
ภาพที่ 3 โครงสร้างของวิสุทธิ

หลักฐานจากพระไตรปิฎก

“... สีลวิสุทธิมีจิตตวิสุทธิเป็นเป้าหมาย จิตตวิสุทธิมีทิฐิวินิสุทธิเป็นเป้าหมาย ทิฐิวินิสุทธิมี กังขาวิตรณวิสุทธิเป็นเป้าหมาย กังขาวิตรณวิสุทธิมีมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิเป็นเป้าหมาย มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิมีปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิเป็นเป้าหมาย ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิมีญาณทัสสนวิสุทธิเป็นเป้าหมาย ญาณทัสสนวิสุทธิมีอนุปาทาปริณิพพานเป็นเป้าหมาย ...” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. โครงสร้างและกระบวนการของหลักมรรค ดังนี้ 1) ความหมาย มรรค หรืออัฐังคิกมรรค เรียกเต็มว่า อริยอัฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์

แปดประการอันประเสริฐ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) 2) จำนวนองค์ธรรม มี 8 ประการ (ใช้คำว่า “องค์” (factor) ไม่ใช่คำว่า “ข้อ” (item) เพราะหากแยกออกเป็นข้อเมื่อใด เมื่อนั้นไม่ใช่มรรค (แต่เป็นสิกขามี 3 ข้อ เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ไตรสิกขา” คือ ศีล สมาธิ ปัญญา) ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งจิตมั่นชอบ โดยแปลจากภาษาบาลี ดังนี้ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาภิมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ 3) กระบวนการ องค์ธรรมทั้ง 8 ประการ รวมกันเป็นหนึ่ง 4) โครงสร้าง ดังภาพที่ 4

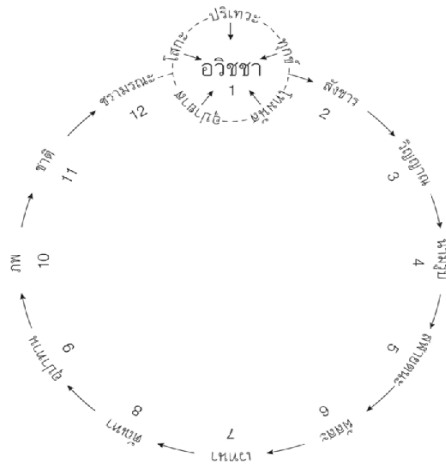
ภาพที่ 4 โครงสร้างของหลักมรรค

หลักฐานจากพระไตรปิฎก

“...ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็น
อย่างไรคือ อริยมรรคมีองค์ 8 นั้นนั่นแล ได้แก่
1) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปป์ ดำริชอบ
3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ
กระทำชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมา
วายามะ พยายามชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ
8) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ...” (มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. โครงสร้างและกระบวนการธรรมของหลัก
ปฏิจสุมุปาบท ดังนี้ 1) ความหมาย ปฏิจสุมุปาบท
หมายถึง การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลาย

เพราะอาศัยกันธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมการ
ที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดขึ้น (พระพรหม
คุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) 2) จำนวนข้อ
ธรรม มี 12 ข้อ ได้แก่ 1) อวิชชา ความไม่รู้ 2)
สังขาร สภาพที่ปรุงแต่ง 3) วิญญาณ ความรู้แจ้ง
อารมณ์ 4) นามรูป นามและรูป 5) สฬายตนะ
อายตนะภายใน 6 ประการ 6) ผัสสะ ความกระทบ
7) เวทนา ความเสวยอารมณ์ 8) ตัณหา ความ
ทะยานอยาก 9) อุปาทาน ความยึดมั่น 10) ภพ
ภาวะชีวิต 11) ชาติ ความเกิด 12) ชรามรณะ ความ
แก่และความตาย 3) กระบวนการธรรม สิ่งหนึ่งเป็นเหตุ
ให้อีกสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น 4) โครงสร้าง ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 โครงสร้างของหลักปฏิจจสมุปบาท
ที่มา: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555)

หลักฐานจากพระไตรปิฎก

“...เพราะอวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นอันว่ากองทุกข์ทั้งมวลนั้นย่อมเกิด ด้วยประการฉะนี้...” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากโครงสร้างและกระบวนการธรรมของหลักวิสุทธิ มรรค และปฏิจจสมุปบาท เห็นได้ว่ามีลักษณะเฉพาะตน ในขณะที่หลักวิสุทธิมีข้อธรรม 7 ข้อ ข้อที่ 1 ส่งต่อไปข้อที่ 2 จนกระทั่งไปถึงข้อที่

7 จะส่งต่อไปสู่นิพพาน ผู้บรรลุแล้วไม่วนกลับมาอีก ต่างจากหลักของปฏิจจสมุปบาทเริ่มจากอวิชา ส่งต่อเรื่อยไปจนทำให้เกิดทุกข์และเมื่อเกิดทุกข์แล้วหากมีอวิชาอีกก็จะทำให้เกิดทุกข์อีกวนอยู่เช่นนั้นไม่รู้จบ กล่าวเฉพาะโครงสร้างและกระบวนการธรรมจะเห็นว่าข้อธรรมข้อหนึ่งนำไปสู่ข้อธรรมอีกข้อหนึ่ง ซึ่งต่างจากหลักอทิบาทไม่มีส่วนใดที่ระบุ ว่าฉันทะมีวิริยะเป็นเป้าหมายเหมือนหลักวิสุทธิ และไม่มีส่วนใดระบุว่าฉันทะเป็นปัจจัยให้เกิดวิริยะเหมือนหลักปฏิจจสมุปบาท ดังนั้น การอธิบายหลักอทิบาทแบบที่ 1 จึงเป็นไปได้โดยอักษรหรือหลักฐานจากพระไตรปิฎก

นอกจากนี้ การอธิบายหลักอทิบาทแบบที่ 1 นิยมกล่าวว่าเมื่อมีอทิบาทครบแล้วก็จะนำไปสู่ความสำเร็จ การอธิบายเช่นนี้ก็จะไปสอดคล้องกับมรรคที่ต้องมีองค์แปดครบจึงจะเป็นมรรค แต่ก็จัดเป็นการอธิบายเกินหลักฐานเพราะไม่มีส่วนใด

ระบุว่าอิทธิบาทต้องประกอบด้วยองค์สี่ ในขณะที่มรรคมีระบุไว้ชัดเจนว่าประกอบด้วยองค์แปด ไม่ใช่มรรคแปด ภาษาที่ใช้กล่าวถึงมรรคอยู่ในรูปเอกพจน์ คือ “อัฐังคิโก มัคโค” แปลว่า มรรคประกอบด้วยองค์แปด ส่วนภาษาที่ใช้เรียกอิทธิบาทอยู่ในรูปพหูพจน์ “จิตตาโร อิทธิปาทา” แปลว่าอิทธิบาท 4 ประการ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ โครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทจึงเป็นแบบที่ 2 คือ แบบเอกเทศหรือแนวนอน โดยมีโครงสร้างและกระบวนการของหลักวิสุทธิ มรรค และปฏิจจสมุปบาท สนับสนุนการอธิบาย ในงานวิจัยนี้ จะนำโครงสร้างและกระบวนการที่ได้จากพระไตรปิฎกนี้ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อไปว่าเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร

เมื่อกล่าวโดยหลักฐานตามตัวอักษรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้ทรงคุณวุฒีย่อมจะเห็นด้วยว่าโครงสร้างและกระบวนการของหลักวิสุทธิ มรรค และปฏิจจสมุปบาท สนับสนุนการอธิบายอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอน และคัดค้านแบบสัมพันธ์/แนวตั้ง แต่ในการอธิบายความหมายหลักธรรมในพระไตรปิฎกไม่ได้มีเฉพาะการอธิบายโดยตัวอักษรที่เรียกว่าอธิบายโดยพยัญชนะเท่านั้น แต่ยังมีการอธิบายแบบอื่นด้วยโดยอาศัยการตีความ เรียกว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics) ซึ่งเป็นทฤษฎีและวิธีวิทยาว่าด้วยการตีความภาษา โดยแบ่งภาษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ภาษาสามัญที่สื่อความหมายและปฏิบัติได้ในชีวิต และภาษาอุดมคติ ที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานสมบูรณ์แบบอยู่ในโลกแห่งความคิดหรือทฤษฎี ภาษาสองระดับ

สะท้อนว่าความจริงก็มี 2 ระดับด้วย คือ ความจริงระดับสมมติที่แต่ละสังคมกำหนด และความจริงระดับปรมาตม์ที่หมายถึงสัจตถะเดิมแท้มีอยู่จริง และรองรับความจริงขั้นสมมติ เนื่องด้วยภาษามี 2 ระดับ ความจริงก็มี 2 ระดับ ส่งผลให้การตีความก็มี 2 แบบด้วยคือ แบบประยุกต์ ที่ต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมร่วมสมัยของภาษานั้น และแบบทฤษฎี ที่ให้ความสำคัญกับตัวบทและความลงรอยกันของตัวบทเอง (Schleiermacher, 1998) โดยการตีความที่ไม่นำประสบการณ์ของตนมาขยายความ เรียกว่าการตีความเชิงภววิทยา (Ontological) ส่วนการตีความอีกแบบหนึ่งเรียกว่าการตีความเชิงวิพากษ์ (Critical) ที่มุ่งตั้งคำถามต่อสิ่งที่เห็นโดยไม่ด่วนเชื่อตามจนกว่าจะพบว่ามีความสมเหตุสมผล (Mallery, Hurwitz & Duffy, 1986) การตีความทั้งสองนี้พยายามกำจัดอคติส่วนตัวออกไป ในขณะที่เดียวกันก็มีการตีความที่ยอมรับความเห็นส่วนบุคคลด้วย ทำให้สรุปเป็นการตีความได้ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่เห็นว่า ความหมายสมบูรณ์อยู่ที่ผู้สื่อสาร การตีความจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของผู้สื่อสาร เป็นสำคัญ เช่น กรณีของพระพุทธศาสนา คือนิพพานเป็นเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า 2) กลุ่มที่เห็นว่า ความหมายสมบูรณ์อยู่ที่คัมภีร์ โดยตระหนักว่าคัมภีร์มีความสมบูรณ์ในตัว ซึ่งในที่นี้ได้แก่พระไตรปิฎก และ 3) กลุ่มที่เห็นว่า ความหมายสมบูรณ์อยู่ที่ผู้อ่าน ถือว่าความเข้าใจเป็นเรื่องส่วนบุคคล แตกต่างกันไป และล้วนมีความถูกต้องตามมุมมองของตน ซึ่งได้แก่ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนการตีความคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้นมีองค์ประกอบด้านบริบทเพิ่มขึ้นมาจากทฤษฎี

การตีความทางตะวันตก ทำให้มีองค์ประกอบ 4 ประการคือ ผู้สื่อความ คัมภีร์ ผู้อ่าน และบริบททางสังคม ซึ่งต้องตั้งอยู่บนความสมนัย (Coherence) และสหนัย (Correspondence) ระหว่างอรรถะ (Meaning) และพยัญชนะ (Letter) กล่าวคือ การตีความนั้นต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ขัดกันระหว่างความหมายและ ลายลักษณ์อักษร (ปรุทม์ บุญศรีตัน, 2550) เนื่องจากในบทความวิจัยนี้ไม่ได้กล่าวถึงบริบททางสังคมจึงคงเหลือแนวทางในการตีความสามแบบซึ่งจะใช้เป็นแนวในการสัมภาษณ์และอภิปรายความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า

มีทัศนะ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) เห็นด้วย 2) เห็นด้วยบางส่วน/เห็นด้วยอย่างมีเงื่อนไข 3) ไม่เห็นด้วย และ 4) ไม่แน่ใจ/เสนอเป็นอย่างอื่น ของฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้านรวมเป็นแนวทางการอธิบาย 8 วิธี โดยภาพรวมทัศนะเห็นด้วยว่า โครงสร้างและกระบวนการธรรมของวิสุทธิ และปฏิจกสุปปาสน์สนับสนุนโครงสร้างและกระบวนการของหลักอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอน และคัดค้านแบบสัมพันธ์/แนวตั้ง นำแปลกใจที่หลักมรรคถูกมองว่าเป็นทั้งสนับสนุนและคัดค้านโครงสร้างและกระบวนการเดียวกัน ทำให้มรรคมีแนวอธิบายมากที่สุดถึง 8 วิธี ในขณะที่วิสุทธิมี 5 วิธี และปฏิจกสุปปาสน์มี 4 วิธี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 หลักธรรมตัวอย่างที่สนับสนุนและคัดค้านโครงสร้างของหลักอิทธิบาท

หลักธรรม	สนับสนุน					คัดค้าน				
	โครงสร้างของหลักอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอน					โครงสร้างของหลักอิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้ง				
	เห็นด้วย	เห็นด้วยบางส่วน/เห็นด้วยอย่างมีเงื่อนไข	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ/เสนอเป็นอย่างอื่น		เห็นด้วย	เห็นด้วยบางส่วน/เห็นด้วยอย่างมีเงื่อนไข	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ/เสนอเป็นอย่างอื่น	
วิสุทธิ	/	/	-	/	/	/	/	-	-	
มรรค	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
ปฏิจกสุปปาสน์	/	/	-	-	/	-	-	-	/	

จากตารางข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้

1. โครงสร้างและกระบวนการของหลักวิสุทธิ ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อคำถามว่า โครงสร้างและกระบวนการของหลักวิสุทธิ

1.1 สนับสนุนโครงสร้างกระบวนการอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอนหรือไม่ อย่างไร คำตอบแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) เห็นด้วยเพราะวิสุทธิจะเกิดตามลำดับ แต่คำอธิบายอิทธิบาท 4

ไม่ได้อธิบายเรียงเป็นลำดับ แต่ถ้าตีความเป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้สนับสนุนมากถึงขนาดคัดค้านไม่ได้ อนึ่ง วิสุทธิเป็นบาทฐานสู่ปัญญาสิกขาต้องเป็นชุดแยกไม่ได้ ศีลต้องบริสุทธ์ทุกด้านก่อนจึงจะนำไปสู่วิสุทธิข้ออื่นและแต่ละข้อเกิดขึ้นเป็นเอกเทศไม่ได้ 2) เห็นด้วยเป็นบางส่วนหรือเห็นด้วยโดยมีเงื่อนไขเพราะอิทธิบาทคล้ายกับมรรคคือ ศีล สมาธิ ปัญญาเกิดเรียงต่อเนื่องกัน เมื่อแรกจะแยกปฏิบัติศีลก่อนก็ได้ แต่ในที่สุดก็รวมกัน 3) ไม่แน่ใจและ/หรือเสนอเป็นอย่างอื่น เพราะอาจเทียบไม่ได้กับมรรคโดยสัมพันธ์กับพฤติกรรม ฉันทะ-วิมังสา สอดคล้องกับการทำงานให้สำเร็จ แม้จะเห็นด้วยกับการอ้างพุทธพจน์แบบแยกองค์แต่เหมาะกับการทำสมาธิมากกว่าแม้ว่าโดยภาษาจะไม่แสดงไว้เหมือนมรรคก็ตาม โดยเนื้อหาและหลักการ น่าจะเป็นองค์ธรรมแยกไม่ได้

1.2 คัดค้านโครงสร้างกระบวนธรรมอิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้งหรือไม่ อย่างไร คำตอบแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) เห็นด้วยเพราะคำอธิบายอิทธิบาท 4 ไม่ได้แสดงแบบเรียงลำดับอย่างวิสุทธิ แต่ไม่เห็นด้วยทั้งหมดเพราะยังสามารถตีความแบบอื่นได้ด้วย 2) เห็นด้วยเป็นบางส่วนหรือเห็นด้วยโดยมีเงื่อนไข เพราะหลักธรรมไม่คัดค้านกันโดยสมบูรณ์และน่าจะมีจุดเชื่อมโยงกันได้

2. โครงสร้างและกระบวนธรรมของหลักมรรค ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อคำถามว่าโครงสร้างและกระบวนธรรมของหลักมรรค

2.1 สนับสนุนโครงสร้างกระบวนธรรมอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอนหรือไม่ อย่างไร คำตอบแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) เห็นด้วยเพราะ

มรรคเป็นองค์ประกอบของมัชฌิมาปฏิปทาต้องอธิบายแบบแนวตั้งให้ครบเพราะไปสัมพันธ์กับไตรสิกขา หากมีสิกขาเพียงข้อใดข้อหนึ่งจะไม่ทำให้บรรลุธรรม ดังนั้น องค์แปดของมรรคต้องรวมเป็นหนึ่งจึงจะเป็นมรรค แต่อิทธิบาทไม่ใช่องค์ประกอบที่ต้องรวมกันทั้งหมดจึงจะเป็นอิทธิบาท นอกจากนี้ยังถูกต้องโดยพยัญชนะด้วย 2) เห็นด้วยเป็นบางส่วนหรือเห็นด้วยโดยมีเงื่อนไขเพราะการตีความหมายของคำว่าอริยมรรคมีองค์ 8 ตรงข้ามกับอิทธิบาท 4 ไม่จำเป็นต้องแสดงว่า อิทธิบาท 4 ต้องเกิดขึ้นอย่างเอกเทศเสมอไป อิทธิบาท 4 อาจเกิดอย่างสัมพันธ์กันไปก็ได้ การใช้คำว่าอิทธิบาท 4 เป็นพหูพจน์ตีความได้ว่าอิทธิบาทมี 4 ข้อ ไม่จำเป็นต้องเกิดครบทั้ง 4 อย่างจึงจะนำไปสู่ความสำเร็จเสมอไป อย่างมรรคมีองค์ 8 เท่านั้น ตามหลักฐานนี้ อิทธิบาท 4 จึงอาจเกิดเอกเทศก็ได้ หรือเกิดหลายอย่างหรือเกิดครบทั้ง 4 ก็ได้ นอกจากนี้ หากอาศัยภาษาเป็นหลักอาจจะถูกในแนวหนึ่ง แต่จะเป็นฐานสังเกตที่สมบูรณ์ไม่ได้ เพราะมีหลักธรรมอื่น เช่น อริยสัจคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นแนวนอนแต่ต้องเข้าใจทั้งหมด ในแง่ตัวหนังสือใช้ได้ แต่โดยสภาวะอาจจะไม่ครอบคลุม ดังนั้น ต้องไปหาจุดเชื่อมโยงในแนวนอน 3) ไม่เห็นด้วยเพราะโดยสภาวะ มรรคจะเกิดพร้อมกันในมรรคจิตเท่านั้น แต่ในขณะบำเพ็ญไม่เกิดพร้อมกัน เรียกว่า บุพภาคมรรค คือ มรรคเบื้องต้นส่วนใหญ่จะเกิด 5 ตัว ยกเว้น 3, 4, 5 4) ไม่แน่ใจและ/หรือเสนอเป็นอย่างอื่นเพราะจุดประสงค์ที่แท้จริง พระพุทธเจ้าต้องการปฏิบัติให้ครบเพราะถ้าไม่ครบจะได้เพียงส่วนหนึ่งขององค์ธรรมซึ่งยังไม่ใช่องค์ธรรม

2.2 คัดค้านโครงสร้างกระบวนธรรม
อิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้งหรือไม่ อย่างไร
แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) เห็นด้วย เพราะความ
หมายโดยพยัญชนะถูกต้อง แต่ตามสภาวะหรือ
บริบทต้องแปลอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะอิทธิบาทต้อง
เกิดพร้อมกัน กังวลใจว่าจะทำให้เข้าใจผิดเพราะได้
แต่คำแปลแต่ไม่ได้ความหมายจึงเข้าใจไม่ได้ 2) เห็น
ด้วยเป็นบางส่วนหรือเห็นด้วยโดยมีเงื่อนไขเพราะ
การใช้คำที่ต่างกันไม่ได้คัดค้านการเป็นกระบวน
ธรรมแบบสัมพันธ์อย่างเด็ดขาด ความต่างดังกล่าว
เพียงแต่แสดงว่าอิทธิบาท 4 ไม่ต้องเกิดครบและไม่
ต้องทำงานพร้อมกันแล้วจึงจะนำไปสู่ความสำเร็จ
กล่าวอีกอย่างคือ หลักฐานดังกล่าวพอจะมีน้ำหนัก
อยู่บ้างในการใช้คัดค้านโครงสร้างแบบสัมพันธ์
แต่ไม่มากพอที่จะคัดค้านอย่างเด็ดขาดสิ้นเชิง อนึ่ง
เมื่อกล่าวโดยรวม โพรบิกขยธรรมทั้งหมดแตกออก
ไปจากมรรคมองค์ 8 ในเบื้องต้นที่ยังไม่เป็นมรรค
สมังคี แยกกันทำงาน สติปัฏฐาน 4 ก็คือสัมมาสติ
ดังนั้น เมื่อยังไม่สำเร็จสนับสนุนแนวนอน เมื่อจะ
สำเร็จสนับสนุนแนวแนวตั้ง เพราะทั้งหมดรวมลง
ในมรรค 3) ไม่เห็นด้วยเพราะไม่ได้คัดค้านแบบ
แนวตั้งเนื่องจากหลักการของมรรค ท่านแสดงขึ้น
มาเพื่อให้เว้นจากที่สุดโต่งทั้ง 2 ข้าง ในระดับ
โลกียะเริ่มจากโลกียะสมาบัติ แต่มรรคเป็นระดับ
โลกุตตระ ทั้งนี้ มรรคในระดับโลกียะแยกได้ แม้ไม่
ได้มีในคัมภีร์แต่ก็เป็นที่รู้กันว่ายังไม่ถึงความหมาย
ที่แท้จริงของมรรค เช่น สัมมาจิตติ ระดับโลกียะ
เป็นชนิดสัมพันธ์ได้แต่ระดับโลกุตตระต้องรวมกัน
เป็นหนึ่ง ดังนั้น เมื่อบรรลุมรรคก็เท่ากับได้องค์
ประกอบ 8 ครบ ดังนั้น ในระดับโลกียะจึงสนับสนุน

อิทธิบาทแบบแนวตั้ง 4) ไม่แน่ใจและ/หรือเสนอ
เป็นอย่างอื่นเพราะอาจเทียบไม่ได้กับมรรค
โดยสัมพันธ์กับพฤติกรรม ฉันทะ-วิมังสา สอดคล้อง
กับการทำงานให้สำเร็จ แม้จะเห็นด้วยกับการอ้าง
พุทธพจน์แบบแยกองค์แต่เหมาะกับการทำสมาธิ
มากกว่าแม้ว่าโดยภาษาจะไม่แสดงไว้เหมือนมรรค
ก็ตาม โดยเนื้อหาและหลักการ น่าจะเป็นองค์ธรรม
แยกไม่ได้

3. โครงสร้างและกระบวนธรรมของ
หลักปฏิจจสมุปบาท ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
ต่อคำถามว่าโครงสร้างและกระบวนธรรมของ
หลักปฏิจจสมุปบาท

3.1 สนับสนุนโครงสร้างกระบวน
ธรรมอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอนหรือไม่
อย่างไร คำตอบแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) เห็น
ด้วยเพราะอิทธิบาทแบบสัมพันธ์ ไม่ได้ในวิสุทธิ/
ปฏิจจสมุปบาท ส่วนอิทธิบาทแบบเอกเทศ ไม่ได้
เชิงสภาวะ แท้จริงเกิดพร้อมกัน ในแง่อิทธิธรรม
โดยเฉพาะแง่เป็นบาทไปสู่มรรคผล 2) เห็นด้วยเป็น
บางส่วนหรือเห็นด้วยโดยมีเงื่อนไขเพราะคำอธิบาย
อิทธิบาทไม่ได้แสดงความเป็นเหตุและผลไปตาม
ลำดับอย่างปฏิจจสมุปบาท แต่ไม่เห็นด้วยทั้งหมด
เพราะยังมีความเป็นไปได้ที่จะตีความคำอธิบาย
อิทธิบาทเป็นอย่างอื่น

3.2 คัดค้านโครงสร้างกระบวนธรรม
อิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้งหรือไม่ อย่างไร
แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) เห็นด้วยเพราะปฏิจ
จสมุปบาทเริ่มจากจุดไหนก็ได้ ที่อธิบายอยู่ในปัจจุบัน
เป็นตัวอย่างการดับทุกข์ในชีวิตปัจจุบันที่เกิดจาก
อวิชชา โดยสาระคือ สิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมีและอธิบายได้

หลายแบบ ไม่ใช่ชุดธรรมที่ต้องเกิดตามลำดับ แต่แสดงความสัมพันธ์ต่อกันและกันโดยความเป็นเหตุและผลซึ่งตัวไหนเกิดก่อนก็ได้ 2) ไม่แน่ใจและ/หรือเสนอเป็นอย่างอื่น เพราะคำสอนทุกข้อในพระพุทธศาสนาจะไม่ขัดแย้งกัน ที่ดูเหมือนต่างกัน เพราะท่านสอนหรือพูดกับบุคคลที่ต่างระดับกันหรือสิ่งแวดล้อมต่างกัน ทุกคำตอบมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ นิพพาน ดังนั้น สมมติฐานที่ว่าข้อหนึ่งขัดกับอีกข้อหนึ่งน่าจะไม่มีถูก โดยเฉพาะคำสอนทั้งหมดรวมลงในอริยสัจเหมือนรอยเท้าช้างที่รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายรวมลงในรอยเท้าช้างได้ทั้งหมด

5. อภิปรายผลการวิจัย

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนแนวทางในการตีความคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาครบทั้ง 4 กลุ่ม สอดคล้องกับการตีความเชิงพุทธที่เสนอโดยปรุทม์ บุญศรีตัน (2550) ซึ่งครอบคลุมการตีความแบบอรรถปริวรรตศาสตร์ของตะวันตกด้วย ได้แก่ กลุ่มที่อิงกับ 1) ตัวอักษรหรือพยัญชนะ 2) ความหมายหรือสภาวะ 3) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย และ 4) บริบทกลุ่มที่ 1 และ 3 จัดอยู่ในการตีความตามแนวอรรถปริวรรตศาสตร์กลุ่ม 1 และ 2 คือ การตีความที่วางอยู่บนหลักที่ว่าคัมภีร์มีความสมบูรณ์ในตัว ดังนั้น ต้องตีความตามตัวอักษร และหลักที่ว่าการตีความต้องคำนึงถึงเป้าหมายของผู้สื่อสารเป็นสำคัญ ซึ่งในที่นี้ได้แก่พระพุทธเจ้าและเป้าหมายในการแสดงธรรมของพระองค์คือนิพพาน ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยเป้าหมายแล้วหลักธรรมทุกข้อสนับสนุนซึ่งกันและกัน และไม่คัดค้านหรือขัดแย้งกันเพราะต่างนำไปสู่นิพพานเหมือนกัน

ส่วนความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 2 คืออธิบายโดยอิงกับความหมายหรือสภาวะนั้นแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่อิงความหมายถือเป็นการตีความโดยยึดผู้สื่อและตัวคัมภีร์เพราะความหมายต้องไม่เกินเจตนารมณ์ของผู้สื่อและคัมภีร์ ส่วนการอิงสภาวะควรจะจัดเข้าในการตีกลุ่มที่ 3 เพราะเป็นการตีความที่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของผู้ตีความเอง โดยเฉพาะเมื่ออ้างสภาวะของหลักธรรมเหล่านั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าหมายถึงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ตีความเอง ซึ่งอาจจะเหมือนหรือต่างจากเจตนารมณ์ของผู้สื่อสารและคัมภีร์ก็ได้

ข้อที่น่าสังเกตที่สุดคือหลักของมรรค เพราะผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าทั้งสนับสนุนและคัดค้านโครงสร้างและกระบวนการของอิทธิบาท ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะการสนับสนุนและคัดค้านเป็นสองสิ่งตรงกันข้าม ดังนั้น เมื่อสนับสนุนแล้วก็ย่อมไม่คัดค้าน และเมื่อคัดค้านแล้วก็ย่อมไม่สนับสนุน อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ไว้คือระดับของมรรค ซึ่งแบ่งเป็นโลกียะและโลกุตระ โดยอธิบายว่า มรรคจะเกิดโดยมีองค์ประกอบทั้งแปดครบก็ต่อเมื่อเป็นระดับโลกุตระเท่านั้น เรียกว่า มรรคจิต ส่วนในระดับโลกียะ มรรคแยกออกเป็น 3 ส่วน คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเกิดแยกกันและเป็นปัจจัยต่อกัน การอธิบายเช่นนี้ถือเป็นการอธิบายกลุ่มที่ 4 คืออิงบริบทซึ่งไม่มีในแนวทางการตีความคัมภีร์ของตะวันตก

ข้อมูลทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า การอธิบายโครงสร้างและกระบวนการของอิทธิบาทจัดแบบใหม่ได้ 3 มิติ คือ อธิบายโดยอิง 1) พยัญชนะหรือความหมาย 2) ประสบการณ์และสภาวะ 3) โลภะ

หรือโลกุตตระ โดยนัยนี้ เมื่อจะอธิบายโครงสร้างและกระบวนการของอิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอน สามารถยกหลักของวิสุทธิ มรรค และปฏิจจนูปบาทมาสนับสนุนได้ทุกมิติ ส่วนการอธิบายโดยอิงมิติโลกียะและโลกุตตระสามารถยกหลักของมรรคเท่านั้นมาสนับสนุน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์หรือผู้มีส่วนในการจัดการศึกษาพระไตรปิฎก ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง โดยมุ่งนำเสนอการอธิบายหลักธรรมตามแนวพระไตรปิฎกก่อนและนำเสนอแบบประยุกต์ในภายหลัง เพื่อป้องกันความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนซึ่งจะทำให้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าคับแคบและไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างเป็นสากล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อยืนยันความเป็นไปได้ของหลักอิทธิบาท 2 แบบ และชี้ให้เห็นในเชิงสถิติว่าผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน

ใช้หลักอิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้งหรือแบบเอกเทศ/แนวนอน

3. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

การนำอิทธิบาทไปใช้ในการงานแบ่งเป็น 2 ระดับคือ ระดับโลกียะ หมายถึงของผู้ที่มีอิทธิบาทยังไม่สมบูรณ์ ควรใช้อิทธิบาทแบบสัมพันธ์/แนวตั้งเพราะส่วนใหญ่ คนจะทำงานที่ตนชอบได้ดี และระดับโลกุตตระ หมายถึงของผู้ที่มีอิทธิบาทสมบูรณ์แล้วและการทำงานในที่นี้หมายถึงสมาธิ จึงจะสามารถใช้อิทธิบาทแบบเอกเทศ/แนวนอนได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ผู้ที่แนะนำหลักอิทธิบาทควรคำนึงถึงบริบทของผู้ฟังด้วย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การเข้าใจ เข้าถึงและอธิบายหลักอิทธิบาทวิสุทธิ มรรค และปฏิจจนูปบาท มี 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะ และโลกุตตระ และ 2 มิติ คือ มิติประยุกต์และสภาวะบริสุทธิ แต่ละระดับและมิติมีความแตกต่างกัน จึงต้องเลือกใช้ให้ถูกต้องเพื่อไม่ให้ขัดแย้งกัน ดังภาพที่ 6

ระดับ		โลกียะ	โลกุตตระ
หลักธรรม	อิทธิบาท	แบบสัมพันธ์	แบบเอกเทศ
	วิสุทธิ	รท 7 ผลัด	สถานีเป้าหมาย/นิพพาน
	มรรค	สิกขา 3 (ศีล สมาธิ ปัญญา)	มรรค 1 (8 องค์ประกอบ)
	ปฏิจจสมุปบาท	วงจรแห่งทุกข์	วงจรดับทุกข์
มิติ		การประยุกต์	สภาวะบริสุทธิ์

ภาพที่ 6 ระดับและมิติการเข้าใจ เข้าถึง และอธิบายหลักธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ปรุตัน บุญศรีตัน. (2550). *รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- _____. (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 32). กรุงเทพฯ: ผลิติมม์.
- มนตรี วิวาทสุข. (2556). *ศึกษาวิเคราะห์การอธิบายอิทธิบาทแบบสัมพันธ์และแบบเอกเทศ. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ครั้งที่ 5 วันที่ 18-19 กรกฎาคม พ.ศ. 2556*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- _____. (2560). *ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(49), 13-35.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mallery, J., Hurwitz, R., & Duffy, G. (1986). *Hermeneutics: From Textual Explication to Computer Understanding?*. New York: Massachusetts Institute of Technology.
- Schleiermacher, F. (1998). *Hermeneutics and Criticism*. In Andrew Bowie (Ed.), *Cambridge Texts in the History of Philosophy*. New York: Cambridge University Press.

ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ
ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

The Necessity of the Academic Collaboration Network
Administration of Primary Schools under the Office of the
Basic Education Commission in the Northeastern Region

หวนใจ เวียงยิ่ง, วานิกา ฉลากบาง และศุภชัย รัตนกุล จันทบุรี
Wanjai Veangying, Wannika Chalabang and Suphirun Jantarak
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: veangying@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีดำเนินการวิจัย มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย 2) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน 3) การศึกษาพฤติกรรมศึกษาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านวิชาการ จำนวน 3 เครือข่าย โดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้างานวิชาการ และ 4) การศึกษาความต้องการจำเป็น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 24,480 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้างานวิชาการ จำนวน 420 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80-1.00 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.46-0.93 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิค

PNI
modified

*ได้รับบทความ: 30 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 22 กุมภาพันธ์ 2565; ตอรับตีพิมพ์: 26 มีนาคม 2565

Received: August 30, 2021; Revised: February 22, 2022; Accepted: March 26, 2022

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับความต้องการจำเป็น ได้แก่ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.359$) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.348$) ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.340$) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสาร ($PNI_{modified} = 0.333$) ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.329$) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.327$) และด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.316$) ตามลำดับ

คำสำคัญ: การบริหารเครือข่าย; ความร่วมมือทางวิชาการ; ความต้องการจำเป็น; โรงเรียนประถมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to; 1) study the current and desirable conditions of the administration of the academic collaboration network of primary schools, 2) study the necessity of the administration of the academic collaboration network of primary schools. Under the Office of the Basic Education Commission in the northeast There are four steps of research methodology: step 1, analysis and synthesis of documents, concepts, theories and research, step 2, interview with 9 experts, step 3, multi-case study 3 networks of academic collaboration in primary schools with academic excellence performance by interview school administrators and academic supervisors and step 4, study the necessity. This research is a quantitative research. The population used in the study was 24,480 people. The sample consisted of school directors and academic supervisors totally 420 which was obtained by multi-stage sampling. The instrument used was a 5 - level rating scale questionnaire with the Index of item objective congruence (IOC) between 0.80-1.00, discrimination power between 0.46-0.93, and the overall reliability value at 0.98. The data was analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation and $PNI_{modified}$.

The research results were as follows:

1. The current state of the administration of academic collaboration network of primary schools overall, it is moderate. And overall desirable conditions were at a high level.
2. The necessity of the administration of collaboration network of primary schools under the office of the basic education commission in the northeast overall, it is moderate. In order of need, they are: network vision determination ($PNI_{\text{modified}} = 0.359$), network performance evaluation and improvement ($PNI_{\text{modified}} = 0.348$), network organization and organization collaboration ($PNI_{\text{modified}} = 0.340$). Knowledge exchange and communication ($PNI_{\text{modified}} = 0.333$), network strategic plan development ($PNI_{\text{modified}} = 0.329$), network member participation ($PNI_{\text{modified}} = 0.327$), and awareness of the need to Create a network ($PNI_{\text{modified}} = 0.316$), respectively.

Keywords: Network Administration; Academic Collaboration; necessity; Primary school

1. บทนำ

วิกฤติคุณภาพการศึกษาของไทยเป็นเรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์กันมาก สะท้อนให้เห็นว่าความพยายามของการปฏิรูปการเรียนรู้ตาม พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ยังไม่ประสบผลสำเร็จ หากปล่อยให้คุณภาพการศึกษาด้อยอยู่เป็นที่แน่นอนว่าคุณภาพของเด็กและเยาวชนไทยจะเติบโตไปอย่างไรคุณภาพ และคงมองไม่เห็นอนาคตของประเทศว่าจะสามารถยืนหยัดอย่างมีศักดิ์ศรีได้อย่างไร ท่ามกลางการแข่งขันอย่างรุนแรงของสังคมโลกความด้อยคุณภาพการศึกษาของไทยไม่ได้มาจากการขาดแคลนงบประมาณเนื่องจากแต่ละปีรัฐได้ลงทุนด้านการศึกษามากคือ มากกว่าร้อยละ 20 หรือประมาณ 1 ใน 5 ของงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งมีการอ้างถึงว่าไทยลงทุนทางการศึกษาสูงเป็นอันดับที่ 2 ของโลก

(สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557, หน้า 5) และเมื่อเทียบการลงทุนเพื่อการศึกษากับประเทศต่างๆ ซึ่งลงทุนน้อยกว่าแต่กลับได้ผลลัพธ์ที่มากกว่าประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาของไทยตัวชี้วัดทางด้านปริมาณคือ มีเด็กและเยาวชนไทยด้อยโอกาสประมาณ 5 ล้านคนที่อยู่นอกระบบและที่อยู่ในระบบ แต่ต้องออกจากระบบการศึกษา ส่วนทางด้านคุณภาพการศึกษานั้นไม่ว่าจะวัดจากคะแนนสอบ PISA คะแนนสอบ TIMSS หรือคะแนนวัดทักษะภาษาอังกฤษ เด็กไทยโดยเฉลี่ยอยู่ในอันดับสุดท้าย (สุรางค์ โพธิ์พฤกษาวงศ์, 2559, หน้า 3-9)

เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา งานวิจัยและพัฒนาในโครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน (Local Learning

enrichment Network: LLEN) ในช่วง พ.ศ. 2552-2555 ได้พยายามค้นหาวัตรกรรมและแนวทางการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่โดยมุ่งหาคำตอบว่าจะมีความเป็นไปได้เพียงใดที่จะบูรณาการความร่วมมือในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน มหาวิทยาลัยจะมีขีดความสามารถเพียงใดในการเป็นองค์กรหลักในการประสานงานและการจัดการเครือข่ายที่จะระดมสรรพกำลังจากภาคีต่างๆ และทรัพยากรทั้งในด้านแหล่งทุน บุคคลและองค์กรต่างๆ ภายใต้กรอบแนวคิดว่าการระดมพลังเชิงพื้นที่เป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้ฝ่ายต่างๆ สามารถเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่ การดำเนินงานของชุดโครงการนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลัก 5 ด้าน คือ ผู้เรียน ครู โรงเรียน/กลุ่มโรงเรียนอาจารย์มหาวิทยาลัยและระดับเครือข่าย ความสำเร็จและการเปลี่ยนแปลงที่ตัวนักเรียน 1) สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนในโครงการสูงขึ้น เห็นได้ชัดในโครงการที่มีการออกแบบทดสอบก่อนและหลัง ส่วนโครงการที่ไม่ได้ออกแบบทดสอบไว้ พบว่าคะแนน O-Net ในบางโรงเรียนสูงขึ้น แต่บางโรงเรียนคะแนนผลสัมฤทธิ์โดยรวมยังไม่แตกต่างระหว่างก่อนและหลังทดสอบ และยังพบว่า นักเรียนเริ่มสนใจการเรียนเพิ่มขึ้น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ต่อไป และในกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่บูรณาการเข้าไปในวิชา ได้มีส่วนช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้านต่างๆ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงได้บ้าง

ในบางพื้นที่ และพบทักษะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดเน้นโครงการ อาทิ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดริเริ่ม ทักษะทางสังคม เช่น การร่วมทำงาน ทักษะชีวิตและการทำงาน ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่น รักท้องถิ่นและชุมชน (สุรางค์โพธิ์พฤษภาคมวงศ์, 2559, หน้า 3-9)

เครือข่ายเป็นการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน การรวมตัวเป็นเครือข่ายจัดเป็นการผนึกกำลังจึงควรทำในลักษณะการแลกเปลี่ยนโดยสัปดาห์ละส่วนดีหรือจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นการผนึกกำลังซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายมักมีผลดีกว่าผลรวมที่เกิดขึ้นจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพจึงต้องมีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ เพราะจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อ ลดการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้อน มีความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย ความต้องการของประชาชนได้รับการตอบสนองจากรัฐ ช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อน ช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนเข้ากับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

และคนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ (ชนัญฐากาญจนรังสันทน์, 2564)

จากความสำคัญของเครือข่ายดังได้กล่าวแล้วจึงเห็นได้ว่า เครือข่ายจะสามารถแก้ปัญหาหลายอย่างได้ และส่งเสริมให้การทำงานเกิดผลดีมีประสิทธิภาพมากขึ้น การสร้างเครือข่ายเป็นการเปิดโอกาสให้กับสมาชิกในองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรนอกหน่วยงานของตนลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน เกิดความร่วมมือในการทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนเปิดประตูสู่โลกภายนอก เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมักจะพบว่า เครือข่ายที่มีอยู่ใช้วิธีการดำเนินงานที่สับสนทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมภายในกลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์กรเดียวกันมีลักษณะไม่ต่างจากการปิดประเทศที่ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก มีการดำเนินงานภายในกรอบแนวคิดแบบเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายในใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือ หรือถ้าจะออกแบบใหม่ก็ใช้เวลานานมาก นับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานอย่างยิ่งและอาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนไม่ได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2549)

ปัจจุบันการบริหารเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียนประถมศึกษา โดยทั่วไปมักเกิดปัญหาอันเนื่องมาจากผู้บริหารขาดเทคนิคในการบริหารแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับระบบตนและระบบงาน คือ ผู้บริหารไม่ยอมมอบอำนาจหรือแบ่งอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าผู้บริหารกลัว

สูญเสียอำนาจ การบริหารแบบมีส่วนร่วมก็จะเกิดขึ้นได้ยาก แม้ในความเป็นจริงอำนาจที่แท้จริงยังคงอยู่กับผู้บริหารก็ตาม นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารขาดทักษะในการสื่อสารหรือทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบริหารสถานศึกษา เพื่อที่จะใช้วิธีการนี้ใน โรงเรียน อีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียนประถมศึกษาคือ บุคลากรขาดความรู้ความสามารถ แม้จะมอบอำนาจการตัดสินใจและอำนาจดำเนินการต่างๆ ให้การบริหารจัดการก็ไม่สามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดกับโรงเรียนได้เต็มที่ แต่ถ้าบุคลากรขาดความรู้ ความสามารถ ปัญหาประการสุดท้าย คือ การมีข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอเนื่องจากการบริหารเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียนระบบข้อมูลข่าวสารที่ดีมีความจำเป็นมาก เพราะจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ทั่วถึงรวดเร็วช่วยลดปัญหาความขัดแย้งได้ และทำให้ฝ่ายบริหารโรงเรียนรับทราบข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2546, หน้า 223) สอดคล้องกับทัศนะของพรชัย ทองเจือ (2550, หน้า 143) ที่ว่าปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนาการเรียนการสอน คือ การขาดความตระหนักและขาดการประสานงานที่ดี และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนัย วงศ์สุคันธ (2555, หน้า 23-38) ได้กล่าวว่า ปัญหาการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการต้องร่วมมือด้านการวิจัยเพื่อพัฒนา

คุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการ ประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับ สถานศึกษาอื่น การส่งเสริมความรู้ ด้านวิชาการ แก่ชุมชน และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวมา ข้างต้น เห็นได้ว่าการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ทางวิชาการของโรงเรียนยังประสบปัญหา จึงเป็น ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีการเพื่อให้ การบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ดำเนินไปอย่างราบรื่นจนบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องความต้องการ จำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทาง วิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ ในด้านการบริหาร และการดำเนินงานทั้งในระดับ โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา ก่อให้เกิดการ ยกระดับการแก้ปัญหา นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา และสามารถ นำความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่าย ความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในโรงเรียนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบาย เพื่อส่งเสริมและยกระดับคุณภาพและมาตรฐาน โรงเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่ พึงประสงค์ของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

ทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของ การบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ และสังเคราะห์จากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงาน วิจัย 2) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 3) การศึกษา พหุกรณีศึกษาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ด้านวิชาการ และ 4) การศึกษาความต้องการจำเป็น ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และหัวหน้างานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2564 จำนวน 24,480 คน (สำนักงานคณะกรรมการการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 420 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจาก ตารางของ Taro Yamane (วารุ เฟ็งสวัสต์, 2551, หน้า 192) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยการ สุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ แบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ ตำแหน่งปัจจุบัน ประสบการณ์ใน การทำงาน และขนาดของโรงเรียน 2) สอบถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึง

ประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้างานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พิจารณาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าระหว่าง 0.60 -1.00 จากนั้นทดลองใช้กับผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้างานวิชาการที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.46-0.93 และหาค่าความเชื่อมั่นได้เท่ากับ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิค PNI_{modified} โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย
- 2) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย
- 3) ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย
- 5) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย
- 6) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสาร
- 7) ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.35 โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 3.39 อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสาร มีค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 3.35 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 3.34 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 3.34 และ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 3.31 ตามลำดับ สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 4.48 โดยด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.50 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.50 อยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.49 อยู่ในระดับ

มาก ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสาร ของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.45 อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.49 อยู่ในระดับมาก ด้านการประสาน และด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้าง หน่วยงานและองค์กรเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.47 เครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.43 อยู่ในระดับมาก อยู่ในระดับมาก ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การบริหารเครือข่าย ความร่วมมือทางวิชาการของ โรงเรียนประถมศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	ลำดับ การ พัฒนา
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการตระหนักถึงความจำเป็น ในการสร้างเครือข่าย	3.37	0.389	ปานกลาง	4.43	0.674	มาก	0.316	7
2. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของ เครือข่าย	3.31	0.395	ปานกลาง	4.50	0.645	มาก	0.359	1
3. ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ ของเครือข่าย	3.35	0.421	ปานกลาง	4.45	0.649	มาก	0.329	6
4. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก เครือข่าย	3.39	0.393	ปานกลาง	4.49	0.551	มาก	0.327	5
5. ด้านการประเมินผลและการ ปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของ เครือข่าย	3.34	0.404	ปานกลาง	4.50	0.608	มาก	0.348	2
6. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ การสื่อสาร	3.37	0.432	ปานกลาง	4.49	0.614	มาก	0.333	4
7. ด้านการประสานหน่วยงานและ องค์กรเครือข่าย	3.34	0.435	ปานกลาง	4.47	0.639	มาก	0.340	3
รวมเฉลี่ย	3.35	0.410	ปานกลาง	4.48	0.626	มาก		

2. ความต้องการจำเป็นในการบริหาร เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียน ประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวม

($PNI_{modified} = 0.336$) เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย ($PNI_{modified} = 0.359$) รองลงมาคือ ด้านการ

ประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย (PNI_{modified} = 0.348) ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย (PNI_{modified} = 0.340) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสาร (PNI_{modified} = 0.333) ด้านการพัฒนาแผน

ยุทธศาสตร์ของเครือข่าย (PNI_{modified} = 0.329) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย (PNI_{modified} = 0.327) และ ด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (PNI_{modified} = 0.316) ตามลำดับดังแสดงตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา	PNI _{modified}	ลำดับ
1. ด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย	0.316	7
2. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย	0.359	1
3. ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย	0.329	6
4. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย	0.327	5
5. ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย	0.348	2
6. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสาร	0.333	4
7. ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย	0.340	3
ค่าดัชนี PNI _{modified} เฉลี่ย	0.336	

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดรองลงมาคือ ด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสาร ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย และด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย สอดคล้องกับงานแจ่มจันทร์วงษ์ (2553, หน้า 315 - 316) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารระบบเครือข่ายเพื่อ

ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้สรุปการปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้ คือ 1) สถานศึกษาผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู องค์กรคณะบุคคลต่างๆ ในสถานศึกษา ตลอดจน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่าย ทั้งที่เป็นเครือข่ายโรงเรียนหรือหน่วยงานการศึกษา และเครือข่ายหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาในสถานศึกษาตามสถานการณ์และ โอกาส 2) สถานศึกษามีการจัดโครงสร้างการบริหารตามสภาพบริบทของสถานศึกษามีการสร้าง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ของนักเรียน มีความร่วมมือกันระหว่างบุคคลทั้ง ภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษา 3) สถานศึกษามีการแต่งตั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อทำหน้าที่ กำหนดนโยบาย กำกับ ติดตาม สนับสนุนการ จัดการศึกษาในสถานศึกษา ซึ่งเป็นไปตามนัยของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้ มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถาน ศึกษา 4) สถานศึกษามีการบริหารตามแนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการ ศึกษา ตามภารกิจงาน 4 ด้าน คือ ด้านบริหารงาน วิชาการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านบริหารงานงบประมาณ และด้านบริหารงานทั่วไป และ 5) สถาน ศึกษามีการปฏิบัติในด้านการประกันคุณภาพการ ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพการ ศึกษา ให้เป็นไปตามเกณฑ์และมาตรฐานของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ

ภายนอก และจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการ ศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนต่อสาธารณชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหาร เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ของเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้าน การประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก เครือข่าย ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสาร ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย และด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้าง เครือข่าย ตามลำดับ ทั้งนี้ การบริหารเครือข่าย ความร่วมมือทางวิชาการ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษา หาแนวทางในการพัฒนาอย่างชัดเจนและเป็น ระบบ ซึ่งสอดคล้องกับกับ Starkey (1997, p. 57) ซึ่งได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารเครือ ข่ายไว้ว่า 1) ควรมีการเชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้ เสียมาร่วมประชุมโดยจัดให้มีหัวข้อการประชุมที่ น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมหรือเป้าประสงค์ ที่เกี่ยวข้องกัน 2) ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของการ จัดตั้งเครือข่ายทิศทางกิจกรรมหลักและคุณสมบัติ ของสมาชิกให้ชัดเจนโดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วน ร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย 3) จัดตั้งกลุ่มแกน ของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสาน งานจัดการและส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก 4) สร้าง ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่

เหนียวแน่น 5) เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากรเพื่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่ายและความสามารถในการพึ่งตนเอง 6) ทำให้เครือข่ายนั้นได้มีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย 7) ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายเพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น 8) ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอ และถ้อยคำทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่ายและร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

3. ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์เพื่อนำมาจัดเรียงความสำคัญและนำข้อมูลมากำหนดเป็นแผนพัฒนาต่อไป ลำดับความสำคัญดังนี้ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสาร ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายและด้านการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ตามลำดับจากผลการวิจัยความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการดังกล่าว ด้านที่ต้องแก้ปัญหาอันดับแรก คือ ด้านการกำหนด

วิสัยทัศน์ของเครือข่าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าวิสัยทัศน์ที่กำหนดทำให้เกิดผลในทางวิชาการร่วมกัน แสดงถึงการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนในเครือข่าย วิสัยทัศน์ที่มีความชัดเจนและมีความเป็นไปได้ จะสร้างพลังให้กับองค์กรทำให้องค์กรมีการรวมพลังมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2549, หน้า 8-9) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ มีความสำคัญ 5 ประการ คือ 1) ช่วยกำหนดทิศทางที่จะดำเนินชีวิตหรือกิจกรรมองค์กรโดยมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน 2) ช่วยให้สมาชิกทุกคนรู้ว่าแต่ละคนมีความสำคัญต่อการมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทาง 3) ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกร่าเริง 4) มีความผูกพัน มุ่งมั่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำลายเกิดความหมายในชีวิตการทำงาน มีการทำงานและมีชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมายด้วยความภาคภูมิใจและทุ่มเทเพื่อคุณภาพของผลงานที่ปฏิบัติ และ 5) ช่วยกำหนดมาตรฐานของชีวิต องค์กรและสังคมที่แสดงถึงการมีชีวิตที่มีคุณภาพ องค์กรที่มีคุณภาพและสังคมที่เจริญก้าวหน้า มีความเป็นเลิศในทุกด้านในการพัฒนาวิสัยทัศน์

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียงลำดับความต้องการจำเป็นทั้ง 7 ด้าน ดังนั้น

โรงเรียนประถมศึกษา นำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นแนวทาง และนโยบายระดับโรงเรียนในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นนโยบายของเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการขับเคลื่อนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ จากหน่วยงานต้นสังกัดไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบความร่วมมือที่เหมาะสมระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ อย่างมีประสิทธิภาพ

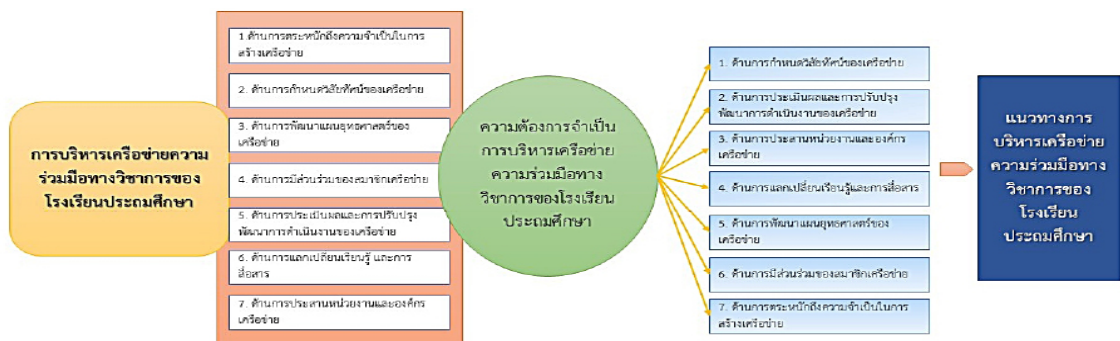
2.2 ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ควรทำการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ในการบริหาร

เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา โดยแยกศึกษาตามขนาดโรงเรียน ทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เพื่อให้ได้แนวทางในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเหมาะสมยิ่งขึ้นในแต่ละขนาดโรงเรียน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับความต้องการจำเป็นทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย ด้านการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่าย ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสาร ด้านการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่าย ด้านการตระหนักถึงความเป็นในการสร้างเครือข่ายตามลำดับ ซึ่งปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). *การคิดเชิงวิเคราะห์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- ชนัญญา กาญจนรังสีนนท์. (2564). *การสร้างเครือข่าย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.loei.go.th/TH/attachments/article/5516/>
- จำนงค์ แจ่มจันทรวงษ์. (2553). *การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบเครือข่ายเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2546). *กลยุทธ์การสร้างองค์การคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: ธรรมมล.
- พรชัย ทองเจือ. (2550). *การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับโรงเรียนในการเปลี่ยนผ่านด้านการเรียนการสอนในโรงเรียน*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สมศักดิ์ ดลประเสริฐ. (2544). การประกันคุณภาพการศึกษา: พลังและความหวัง. *วารสารปฏิรูปการศึกษา*, 1(12), 8-9.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2563*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน. (2557). *การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน.
- สุนัย วงศ์สุคันธ. (2555). การพัฒนารูปแบบความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 7(20), 23-38.
- สุรางค์ โพธิ์พุกขางค์. (2559). การจัดการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ในพื้นที่ด้วยพลังเครือข่าย. *วารสารการศึกษาไทย*, 11(11), 3-9.
- Starkey, P. (1997). *Networking for Development, International Forum for Rural Transport and Development*. London: International Forum for Rural Transport and Development.

บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ ของคนอีสาน*

Bun Khao Sak and Bun Khao Pra Dub Din: Relationship Building Among Relatives of Esan People

อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ

Anantasak Phonkaewkate

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Roi-et Rajabhat University, Thailand

E-mail: anantasak00@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก 2) ศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลโดยวิธี สัมภาษณ์ การสังเกต และเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานที่จริงในประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

ผลการวิจัยพบว่า

1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่
2. ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

คำสำคัญ: บุญข้าวสาก; บุญข้าวประดับดิน; การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ; คนอีสาน

*ได้รับบทความ: 7 กันยายน 2564; แก้ไขบทความ: 27 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 27 มีนาคม 2565

Received: September 7, 2021; Revised: March 27, 2022; Accepted: March 27, 2022

Abstract

The objective of this article is aimed at studying the system of relationship building among relatives of Esan people by ways of Bun Khao Sak and Bun Khao Pra Dub Din (merit making tradition around the around the ninth month of Thai Lunar Calendar, July to August, for ancestors by creating food plates by banana leaves to put under the big tree). This research is a qualitative type of research. Research tools consist of interviews with local scholars, the ritual observation, and participation in a real place in the tradition of Bun Khao Pra Dab Din and Bun Khao Sak.

The results of the study are found that:

1. Relationship building of Isan people through the tradition of Bun Khao Pra Dab Din and Bun Khao Sak is divided into 3 forms: 1) building relationships through beliefs, 2) building relationships through rituals, and 3) building relationships through roles.

2. Characteristics of kinship relations of Isan people through the tradition of Bun Khao Pradabdin and Bun Khao Sak are divided into 2 types: 1) the relationship building in the relatives between the living people, and 2) the relationship building in the kinship between the dead people.

Keywords: Bun Khao Sak; Bun Khao Pra Dub Din; A System of Relationship Building among Relatives; Esan People

1. บทนำ

สังคมอีสานมีประเพณีวัฒนธรรมที่หลากหลายที่เห็นได้เด่นชัดคือ ฮีตสิบสอง (ประเพณีสิบสองเดือน) กล่าวคือ เดือนอ้าย (เดือนหนึ่ง) ประเพณีบุญเข้ากรรม เดือนยี่ (เดือนสอง) ประเพณีบุญคูณลาน เดือนเจียง (เดือนสาม) ประเพณีบุญข้าวจี เดือนสี่ ประเพณีบุญผะเหวด เดือนห้า ประเพณีบุญตรุษสงกรานต์ เดือนหก ประเพณีบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด ประเพณีบุญซำฮะ (ซำระ) เดือนแปด ประเพณีบุญเข้าพรรษา เดือนเก้า

ประเพณีบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ ประเพณีบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด ประเพณีบุญออกพรรษา และเดือนสิบสอง ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีทั้งสิบสองของคนอีสานดังกล่าว นับเป็นวัฒนธรรมอันดีงามและล้ำค่าของชาวอีสาน ทำให้สังคมอีสานมีแบบแผนในการทำบุญของแต่ละเดือนในรอบปีที่สำคัญทำให้สังคมอีสานมีความเจริญงอกงามด้านจิตใจ สอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 1103) ที่ให้ความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม

ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ชาวอีสานจะทำบุญข้าวประดับดินในแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้เปรต และเครือญาติที่เสียชีวิตไป โดยการนำข้าวอาหารคาวหวาน ห่อใส่ใบตอง หรือที่เรียกว่า “ห่อข้าวน้อย” ไปวางไว้ตามกำแพงวัดหรือตามต้นไม้ แถบกำแพงวัด เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่ยมบาลจะปลดปล่อยดวงวิญญาณเปรตและญาติของตนมารับส่วนบุญ ส่วนบุญข้าวสากชาวอีสานจะทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี โดยจะนำข้าวอาหารคาวหวานห่อด้วยใบตอง แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งจะนำไปถวายพระสงฆ์ ส่วนที่สองจะนำไปถวายพระสงฆ์ให้พระสงฆ์ได้กรวดน้ำใส่ จากนั้นจึงนำไปถวายผีตาแฮกที่ท้องนาของตนที่ปักปรักกราข้าวและน้ำให้อุดมสมบูรณ์ และเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับญาติของตนที่เสียชีวิตไป

คนอีสานใช้ประเพณีบุญข้าวสากและบุญข้าวประดับดิน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ผ่านความเชื่อ พิธีกรรม และบทบาทหน้า สอดคล้องกับพระอำนาจ พุทฺธวโส (2559, หน้า 81-95) ศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์

มังกับกลุ่มสังฆะในพระพุทธศาสนา พบว่าระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เป็นกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้วิธีการทางความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม

ชาวม้งให้ความสำคัญกับระบบการสืบเชื้อสายผ่านสายโลหิต โดยการสืบเชื้อสายทางบิดาเป็นหลัก ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวม้ง นอกจากจะเป็นแบบระบบสายโลหิตโดยการสืบทอดโดยตรงจากบิดามารดาและโดยการแต่งงานแล้วยังเป็นเรื่องของการสืบทอดผ่านระบบวัฒนธรรมของความเป็นอัตลักษณ์ทางเครือญาติ ที่กลุ่มผู้นำและผู้นำทางพิธีกรรมสร้างขึ้น

จะเห็นได้ว่า ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางสำคัญที่ในการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือญาติของผู้คนในสังคม ประเพณีบุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสากของชาวอีสานเป็นประเพณีที่สำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสืบทอดระบบเครือญาติของชาวอีสาน ประเพณีดังกล่าวทำให้คนอีสานปฏิบัติตนใกล้ชิดสนิทสนม และแสดงความกตัญญูต่อเครือญาติของตน ทั้งที่มีชีวิตอยู่และตายจากไปแล้ว สอดคล้องกับเอกรินทร์ พิงประชา (2558, หน้า 2481-2490) กล่าวว่า เดือนเก้าทำบุญข้าวประดับดินหรือวันห่อข้าวประดับดิน ทำขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติพี่น้อง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเจ้ากรรมนายเวร ส่วนบุญข้าวสากไท่ดำก็มีลักษณะคล้ายกับงานบุญสารทเดือนสิบของสังคมไทย หรือที่เรียกว่าสารทไทย รวมถึงงานบุญสลากภัต จุดประสงค์สำคัญเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับ นัยยะสำคัญดังกล่าว บุญข้าวสากในฐานะพิธีกรรมที่มีบทบาทในการสืบสายใยทางสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากมีความสำคัญต่อระบบเครือญาติของคนอีสาน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

2. เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานที่จริง สำหรับวิธีดำเนินการวิจัย ได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) กล่าวคือ วิเคราะห์ การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก และวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มประชากร ได้แก่ ประชาชนในภาคอีสานที่เข้าร่วมประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบการสังเกต และเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานที่จริงในประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์ การสังเกต และเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานที่จริงในประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

5. วิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์เฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก และลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก นำเสนอข้อมูลด้วยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาระบบการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก พบว่า มีการสืบทอดระบบการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ ปรากฏ 2 รูปแบบ ได้แก่ ระบบการสร้างความสัมพันธ์เครือญาติกับคนที่ยังมีชีวิต และระบบการสร้างความสัมพันธ์เครือญาติกับผู้ที่เสียชีวิตแล้ว รายละเอียดดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

1.1 สร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทำคนอีสานเกิดการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก เพราะคนอีสานเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลในประเพณีบุญข้าวประดับดิน กล่าวคือ วันแรม 14 ค่ำ

เดือน 9 ของทุกปี และบุญข้าวสากในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เป็นวันที่ยมบาลปลดปล่อยดวงวิญญาณของเปรต สัมภเวสี และผีที่เป็นญาติของตนมารับส่วนบุญที่ญาติจะอุทิศไปให้ ฉะนั้นชาวอีสานจึงนิยมทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากไม่เคยขาด โดยการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จวบจนปัจจุบัน และการทำบุญดังกล่าวเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติมิให้ขาด ทั้งที่เป็นเครือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่และเครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้วให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นไป

1.2 สร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรมระบบการสร้างความสัมพันธ์เครือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ผ่านประเพณีวัฒนธรรมอันล้ำค่าของคนอีสาน กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดินของชาวอีสาน จัดขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี ส่วนบุญข้าวสากจะทำขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ก่อนจะถึงวันประกอบพิธีในประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหาร ผลไม้ พืชผัก เผือก มัน ประเภทต่างๆ ตามที่หาได้ในบริบทของชาวบ้านแต่ละพื้นที่ ได้แบ่งลักษณะการทำบุญประข้าวประดับดิน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.2.1 วันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะเตรียมข้าวต้ม ขนม อาหารคาว-หวาน หมาก พลุ และบุหรีไว้ 4 ส่วน ส่วนที่ 1 เลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่ 2 แจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่ 3 อุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่ 4 นำไปถวายพระสงฆ์

1.2.2 วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะไปวัดตั้งแต่เวลาตี 4 เพื่อนำสิ่งของที่เตรียมไว้จัดใส่ กระถาง หรือเย็บเป็นห่อเหมือนข้าวสากไปวางอุทิศส่วนกุศลตามที่ต่างๆ ซึ่งการวางแบบนี้ เรียกว่า “การวางห่อข้าวน้อย” แต่หากเป็นการนำไปวางในวัด จะเรียกว่า “การยาย” (วางเป็นระยะๆ) ห่อข้าวน้อย ซึ่งเวลานำไปวาง จะพากันไปทำอย่างเงียบๆ ไม่มีการตีฆ้อง ตีกลองแต่อย่างใด

1.2.3 หลังจากวางเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารทำบุญที่วัดอีกครั้งหนึ่งในตอนเช้า เมื่อพระสงฆ์ฉันเช้าเสร็จ ก็จะเทศน์ฉลองบุญข้าวประดับดิน ต่อจากนั้น ชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ทุกๆ คน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, 2562)

1.3 สร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่คนอีสานสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติผ่านบทบาทหน้าที่ จำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ บทบาทหน้าที่ในฐานะญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ ที่กระทำต่อญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ และบทบาทหน้าที่ในฐานะญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ ที่กระทำต่อญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยบทบาทหน้าที่ในฐานะญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ ที่กระทำต่อญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ คนอีสานจะนิยมนำสิ่งของ อาหาร ผลไม้ชนิดต่างๆ ไปมอบแก่ญาติผู้ใหญ่ของตนเพื่อจัดเตรียมทำบุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก โดยจะนำสิ่งของ อาหาร ผลไม้ชนิดต่างๆ ไปมอบแก่ญาติในวันแรม 13 ค่ำ เดือน

9 ของทุกปี เพื่อเตรียมทำบุญข้าวประดับดินในวันแรม 14 ค่ำ ของทุกปี และจะนำสิ่งของ อาหาร ผลไม้ชนิดต่างๆ ไปมอบแก่ญาติของตนในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เพื่อเตรียมทำบุญข้าวสากในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งคนอีสานได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะการปฏิบัติดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นถึงการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวอีสานอย่างแน่นแฟ้น โดยไม่มีวันจะเลือนหาย

2. ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

2.1 ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ ลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติที่ยังมีชีวิตของคนอีสานผ่านบุญข้าวประดับดิน หลังจากที่ชาวบ้านได้จัดเตรียมข้าวต้ม ขนม อาหารคาว-หวาน หมาก พลุ บุหรี่ และผลไม้ชนิดต่างๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว วันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ตอนเช้า ชาวบ้านจะนำสิ่งของต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นใส่ ตะกร้า หรือภาชนะอื่นๆ นำพาลูกหลานไปบ้านญาติผู้ใหญ่ตามสายโลหิตตามลำดับเครือญาติหรือตามที่สะดวก เพื่อนำสิ่งของต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้ไปมอบให้กับญาติ จะได้แจกจ่ายแก่คนอื่นๆ อีกต่อไป หรือนำไปทำอาหารถวายพระสงฆ์ และนำไปทำเป็นห่อข้าวน้อยต่อไป เมื่อไปถึงบ้านญาติจะมีการพูดคุยกันฉันญาติมิตร และนำลูกหลานแต่ละคนแก่ญาติผู้ใหญ่ การแสดงออกลักษณะนี้ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู การแสดงถึงการสืบสานสายโลหิต และที่สำคัญคือการสืบทอดระบบเครือญาติที่ยังมีชีวิตของชาว

อีสาน ผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดิน

วิธีการเตรียมสิ่งของต้อนรับเครือญาติผ่านบุญข้าวประดับดิน ขณะเดียวกันการเตรียมสิ่งของต้อนรับเครือญาติ กอຍ พลแก้วเกษ (2562) สัมภาษณ์กล่าวว่า ชาวบ้านจะเตรียมสิ่งของต่างๆ ไว้เพื่อต้อนรับญาติที่มาเยือนดังนี้ ด้ายขาวสำหรับผูกแขน (ฝ่ายผูกแขน) ข้าวเหนียว อาหารคาวหวาน เผือก มันชนิดต่างๆ ผลไม้ชนิดต่างๆ และอื่นๆ ตามที่สามารถจัดเตรียมไว้ได้ เมื่อลูกหลานญาติพี่น้องมาถึง จะเชิญให้ทานข้าวก่อน (บางคนก็ทานบางคนก็ทานมาแล้วเนื่องจากไปบ้านญาติหลายบ้านอาจจะทานมาจากบ้านญาติคนอื่น) เสร็จแล้วจะนั่งคุยกันถามไถ่ถึงญาติพี่น้องที่ไม่ได้มา และถามถึงการประกอบอาชีพหรือการดำรงชีพเป็นอย่างไรบ้าง จากนั้นก็นำด้ายขาวมาผูกแขนรับขวัญลูกหลานที่มาเยือน แล้วจึงจัดเตรียมข้าวของต่างๆ ที่เตรียมไว้ใส่ตะกร้าที่ลูกหลานญาติพี่น้องเตรียมมา กลับไปบ้านเพื่อนำไปทำบุญหรือแจกจ่ายคนอื่นๆ ต่อไป กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมตามประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของระบบเครือญาติที่ยังมีชีวิตของอีสาน ผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินในเดือน 9 ของทุกๆ ปี สืบทอดมาจากอดีตจวบจนปัจจุบัน ลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติผ่านบุญข้าวสากของคนอีสาน จะทำในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เอกรินทร์ พึ่งประชา (2558, หน้า 2481-2490) กล่าวว่า มูลเหตุที่ทำให้เกิดบุญข้าวสากนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนามีตำนานเล่าว่า บุตรภุมณีย์ผู้หนึ่งเมื่อพ่อสิ้นชีวิตแล้ว แม่ได้หาภรรยาให้แต่ไม่มีบุตรด้วยกัน แม่จึงหาหญิงอื่น

ให้เป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง ต่อมาเมียน้อยมีลูก เมียหลวง
อิจฉาจึงคิดฆ่าเมียน้อยและลูก ก่อนตายเมียน้อย
คิดอาฆาตเมียหลวง ชาติต่อมาทั้งสองเกิดเป็นสัตว์
ชนิดต่างๆ และอาฆาตเช่นฆ่ากันเรื่อยมา จนชาติ
สุดท้าย ฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นคน อีกฝ่ายหนึ่งเกิดเป็น
ยักษ์ณี ยักษ์ณีจองเวรได้มากินลูกของผู้เป็นคนถึง
สองครั้ง พอกำเนิดลูกคนที่สามยักษ์ณีจะตามมากินอีก
หญิงคนนั้นพร้อมลูกและสามี จึงหนีไปพึ่งพระพุทธเจ้า
ณ เขตวันมหารัชมงคล พระพุทธเจ้าได้เทศนาให้ทั้ง
สองเลิกจองเวรกัน และโปรดให้ทางยักษ์ณีไปอยู่
ตามหัวไร่ปลายนา นางยักษ์ณีมีความรู้เกณฑ์
เกี่ยวกับฝนและน้ำดี ชาวเมืองนับถือมากจึงได้นำ
อาหารไปส่งอย่างบริบูรณ์ นางยักษ์ณีจึงนำอาหาร
เหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัตแด่พระสงฆ์วันละ
แปดที่เป็นประจำ คนไท่ด่าน รวมทั้งคนอีสานจึง
ยึดถือเป็นประเพณีถวายสลากภัตหรือบุญข้าวสาก
สืบต่อมา

ลักษณะการสืบสานระบบเครือญาติผ่าน
บุญข้าวสากนั้น จะมีวิธีการและขั้นตอนคล้ายๆ กับ
บุญข้าวประดับดิน กล่าวคือ การจัดเตรียมสิ่งของ
ต่างๆ เหมือนกันกับการทำบุญข้าวประดับดิน
แต่จะเตรียมมากกว่าเดิมเนื่องจากชาวบ้านอีสาน
เชื่อว่าเป็นบุญใหญ่ เรียกกันว่า “ห่อข้าวใหญ่หรือ
ข้าวสาก” ทองพูล คำอาษา (2562) สัมภาษณ์
กล่าวว่า การจัดเตรียมสิ่งของต่างๆ สำหรับทำบุญ
ข้าวสากจะเตรียมมากกว่าบุญข้าวประดับดิน
เพราะชาวอีสานจะให้ความสำคัญกับการทำบุญ
ข้าวสากมาก สืบเนื่องจาก บุญข้าวสากจัดทำขึ้นใน
เดือน 10 ซึ่งเป็นฤดูทำนาโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะ
ทำนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว กอปรกับข้าวในนา

จะสมบูรณ์แตกกอสวยงามเต็มที่แล้ว ในท้องทุ่งนา
จะเต็มไปด้วยน้ำ ข้าวเขียวขจี ปลาในท้องทุ่งนาก็จะ
ตัวใหญ่พอที่จะจับมาทำอาหารได้ ชาวบ้านที่เป็น
ผู้ชายจะพากันไปหาปลาตามทุ่งนา ส่วนผู้หญิง
จะพากันไปเก็บพืชผัก ผลไม้ เพื่อกม้นชนิดต่างๆ
เพื่อเตรียมนำมาทำบุญวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10

ลักษณะการสืบสานระบบเครือญาติผ่าน
บุญข้าวสากนั้น สีดา จันทะรัตน์ (2562) สัมภาษณ์
กล่าวว่า ชาวบ้านจะทำวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ของ
ทุกปี ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันไปเยี่ยมญาติ
พี่น้องตามสายโลหิตของตน โดยส่วนมากจะไปให้
ครบทุกบ้านเพราะเชื่อว่าเป็นบุญใหญ่ ขณะที่บุญ
ข้าวประดับดินอาจจะไปไม่ครบทุกบ้านของญาติ
ชาวบ้านจะนำสิ่งของต่างๆ ที่สามารถจัดหาได้เช่น
เดียวกับบุญข้าวประดับดิน นอกจากนี้ยังเป็นการ
ไปขอพรจากญาติผู้ใหญ่ในรอบปี การปฏิบัติตาม
ประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นการสร้างความ
สัมพันธ์ในระบบเครือญาติที่มีชีวิตของคนอีสาน
เป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอันดีงามและ
ล้ำค่าของคนอีสาน

วิธีการเตรียมสิ่งของต้อนรับเครือญาติผ่าน
บุญข้าวสาก มีลักษณะเหมือนกันกับการจัดเตรียม
ในบุญข้าวประดับดิน เพียงแต่มีการจัดเตรียม
มากกว่าเดิม เนื่องจากญาติพี่น้องจะมากกว่าเดิม
ดาร์ณี โคตรคำ (2562) สัมภาษณ์ กล่าวว่า บุญข้าว
สากเป็นบุญใหญ่ประจำปีลูกหลานจะมาเกือบ
ทุกคน เว้นแต่บางคนอาจมีภารกิจที่ต้องทำไม่
สามารถมาได้ ก่อนถึงวันทำบุญข้าวสากหนึ่งวัน
กล่าวคือ วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวอีสานจะถือว่า
เป็นการรวมญาติหลังจากที่ได้รวมญาติในช่วง

สงกรานต์มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่จะมีลักษณะพิเศษมากกว่าสงกรานต์คือมีเวลาจำกัด แค่เช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เพียงวันเดียว บรรยากาศของเช้าวันนี้จะอบอุ่นต้นเต้านไปด้วยรอยยิ้มที่เบิกบานของผู้มาเยือนและผู้ต้อนรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำสิ่งของต่างๆ มาแลกเปลี่ยนกัน และการขอพรจากญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนการได้รับพรอันประเสริฐจากปู่ ย่า ตา ยาย เป็นบรรยากาศที่สร้างความสุขได้มากที่สุด

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อนวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 หรือ บุญข้าวสาก เป็นพิธีกรรมที่สร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติของคนอีสานได้เป็นดี มีความสุขเต็มเปี่ยม ไปด้วยความรักความผูกพัน ความห่วงใยในสายสัมพันธ์ของเครือตามสายโลหิตของตน

2.2 ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่กับผู้ที่เสียชีวิตแล้ว การทำบุญข้าวประดับดินนั้น ชาวบ้านจะประกอบพิธีในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี โดยชาวบ้านจะนำข้าวปลา อาหารคาว-หวาน ผลไม้ หมาก พลุ บุหรี่ มาห่อด้วยใบตอง และทำเป็นห่อเล็กๆ ก่อนจะนำไปวางตามโคนต้นไม้ใหญ่หรือตามพื้นดินบริเวณรอบๆ เจดีย์ โบสถ์ ศาลาการเปรียญและรอบกำแพงวัด โดยการทำบุญข้าวประดับดินนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้เสียชีวิตไปแล้ว รวมถึงอุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรก หรือเปรต ขณะเดียวกันการทำบุญในประเพณีบุญข้าวประดับดิน ยังถือว่าเป็นการให้ทานแก่ผู้ยากไร้ รวมทั้งสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของด้วย เพราะการวางอาหารไว้ที่พื้น ทำให้สัตว์เหล่านั้น

สามารถเข้ามากินอาหารหลังจากผู้ทำบุญกลับไป ส่วนบุญข้าวสากชาวบ้านจะประกอบพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ชาวบ้านจะนำสิ่งของคล้ายๆ กับบุญข้าวประดับดินแต่ต่างวาระกัน กล่าวคือ ข้าวปลา อาหารคาว-หวาน ผลไม้ หมาก พลุ บุหรี่ มาห่อด้วยใบตอง และทำเป็นห่อยาวสุดลายใบตอง ดังที่เอกรินทร์ พิงประชา (2558, หน้า 2481-2490) กล่าวว่า บุญข้าวสาก อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับเช่นกัน ชาวบ้านจะทำกรวยดอกไม้ ดอกห่อเป็นชะลอมใส่อาหารและผลไม้ เขียนชื่อผู้ล่วงลับและนำไปถวายพระที่วัด สอดคล้องกับพระอธิการชัยรัตน์ ญาณวีโร (2553, หน้า 52) กล่าวว่า บางท้องถิ่นจะมีการทำข้าวสากหรือสลาก ภัตนี้ เป็นลักษณะห่อด้วยใบตองกล้วย เอาไม้กลัดหัวกลัดท้ายมีรูปลักษณะคล้ายๆ กลีบข้าวต้ม แต่ไม่พับสันตองเหมือนการห่อข้าวต้ม แล้วเย็บติดกันเป็นชุดๆ ภายในห่อนั้น บางห่อบรรจุหมาก พลุ บุหรี่ ข้าวต้ม ข้าวสาร ปลา เนื้อ เป็นต้น ซึ่งแต่ละห่อนั้นไม่ซ้ำกัน แล้วนำไปแขวนห้อยไว้ตามต้นไม้หรือรั้วบริเวณวัด ในตอนเช้าดึกของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เสร็จแล้วจะมีการตีโปง กลองฆ้อง ระฆังเป็นสัญญาณป่าวร้องให้เปรตมารับเอา พิธีกรรมเช่นนี้เรียกว่าแจกข้าวสาก หลังจากนั้นเป็นเรื่องของชาวบ้านที่จะเก็บคืนมา ในบางที่มีการแย่งกันเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งตอนนี้เรียกว่า “ชิงเปรต” หรือแย่งข้าวสาก โดยมีความเชื่อท้องถิ่นที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่า ผู้ใดแย่งข้าวสากจากแดนเปรตมากินจะเป็นคนที่อ้วนท้วนสมบูรณ์ ปราศจากโรคหรือพยาธิต่างๆ ใบตองที่ห่อข้าวสาก ก็นำเอามาเก็บไว้ตามไร่นาดากกล้า (สถานที่เพาะข้าวกล้าก่อนปักดำ)

เชื่อว่าจะทำให้ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ดี ฉะนั้น การทำบุญข้าวสาก จึงเป็นช่วงที่กำลังอุดมสมบูรณ์ บริบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร

จะเห็นว่าลักษณะการปฏิบัติดังกล่าว เป็น ระบบการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติที่เสียชีวิต แล้ว เพื่อไม่ให้ตัดขาดจากระบบเครือญาติ

ลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือ ญาติผ่านบุญข้าวประดับดิน ชาวบ้านจะประกอบ พิธีในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี ชาวบ้าน จะใช้ศาสนาเป็นสะพานเชื่อมระหว่างญาติที่ยังมี ชีวิตอยู่กับญาติที่ตายไปแล้ว ผ่านพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนา และประเพณีบุญข้าวประดับดิน ในฮีตสิบสองของชาวอีสาน กล่าวคือ ชาวบ้านนำ อาหารคาวหวานไปทำบุญเพื่อประกอบพิธีที่วัด โดยการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ตามประเพณี หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะนำห่อข้าวน้อยหรือห่อ ข้าวประดับดินไปวางไว้ที่ต่างๆ ในบริเวณวัด เพื่อกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่เสียชีวิต ไปแล้ว บางพื้นที่จะนำห่อข้าวน้อยหรือห่อข้าวประดับดิน ไปวางไว้ตามพื้นที่ต่างๆ ภายในวัด เป็นต้นว่า ไตรัมไม้ กำแพงวัด ข้างอุโบสถ ข้างศาลา การเปรียญ เป็นต้น ตอนดึกของคืนวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ประมาณตี 2 ถึงตี 5 พอเข้ามาจึงนำ ภัตตาหารที่เตรียมไว้ไปถวายพระสงฆ์ ถือว่าเสร็จ พิธีในการทำบุญข้าวประดับดิน

พื้นที่อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จะนำ ภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์ก่อน หลังจากนั้นจึงจะ นำห่อข้าวน้อยไปกรวดน้ำอุทิศกุศลให้แก่ญาติที่เสียชีวิตไป เนา พลแก้วเกษ (2562) สัมภาษณ์ กล่าวว่า การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติในประเพณีบุญ

ข้าวประดับดินของอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จะทำตอนเช้าของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี ตอนเช้าจะนำภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์ก่อน หลังจากทำพิธีสงฆ์เสร็จจึงจะนำห่อข้าวที่เตรียมมา ไปกรวดน้ำเพื่ออุทิศให้ญาติที่เรียกว่าห่อข้าวประดับดิน จากนั้นก็กลับบ้านตามปกติถือเป็นการ เสร็จสิ้นในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธ ศาสนา พิธีกรรมตามประเพณีบุญข้าวประดับดิน

การปฏิบัติตามฮีตเดือนเก้า กล่าวคือการ ประกอบพิธีทำบุญข้าวประดับดินดังกล่าว คือ ลักษณะการสืบสานระบบเครือญาติผ่านบุญข้าวประดับดิน ตามสายโลหิตถึงแม้ญาติจะเสียชีวิต ไปแล้ว แต่ชาวอีสานก็ยึดถือตามคำสอนทาง พระพุทธศาสนา เชื่อว่าการกระทำลักษณะดังกล่าว จะสามารถสื่อถึงดวงวิญญาณของญาติ ให้รับรู้ได้ ว่าพวกเขายังระลึกถึงญาติของเขาตลอด เมื่อถึงวัน แรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี ชาวอีสานจะทำบุญ ตามประเพณีต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน

ลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือ ญาติผ่านบุญข้าวสาก ชาวอีสานจะประกอบพิธีใน วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ชาวบ้านจะนำ ข้าวปลาอาหารไปถวายพระสงฆ์ในตอนเช้า และนำ ห่อข้าวสากถวายพระสงฆ์ในตอนเพลพร้อมด้วย ภัตตาหาร เพื่อประกอบพิธีทำข้าวสาก (สลากภัต) ดังที่ สังข์ ศรีหลัก (2562) สัมภาษณ์ กล่าวว่า การ ทำพิธีบุญข้าวสากของชาวอีสาน เป็นการทำบุญ ตามฮีตสิบสองของชนอีสานในเดือน 10 เมื่อถึงเช้า วันเพ็ญเดือน 10 ของทุกปี ตอนเช้าชาวบ้าน จะเตรียมข้าวปลาอาหารตามที่แต่ละคนหามาได้ ไปทำบุญถวายพระสงฆ์ บุญข้าวสากถือเป็นการ

ทำบุญใหญ่ประจำปีอีกครั้งหนึ่ง ชาวบ้านจะให้ความสำคัญมาก เพราะเชื่อว่ายมบาลจะปล่อยวิญญูณญาติของตนมารับส่วนบุญที่ญาติจะอุทิศไปให้ ฉะนั้นชาวบ้านจึงทำบุญเกือบทุกหลังคาเรือน หลังจากทำบุญในเช้าเสร็จชาวบ้านนำอาหารไปถวายพระสงฆ์อีกครั้งในตอนเพล และจะนำห่อข้าวสากไปด้วย ชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากไป 2 ชุด ชุดที่ 1 จะนำไปรวมกันในภาชนะที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์กรวดน้ำลงในห่อข้าวสาก ชุดที่ 2 จะเก็บไว้กับตนก่อน หลังจากพระสงฆ์ฉันเพลเสร็จ จะเริ่มประกอบพิธีถวายข้าวสาก

การประกอบพิธีทำบุญข้าวสาก ชาวบ้านจะทำสลากให้พระสงฆ์จับสลากในสลากจะมีชื่อของคนไปทำบุญสลากละหนึ่งชื่อ ถ้าพระสงฆ์รูปใดจับสลากได้ตรงกับชื่อของใคร ชาวบ้านก็จะนำสิ่งของต่างๆ ที่เตรียมไปถวายพระสงฆ์รูปนั้นๆ เมื่อครบทุกรูปแล้วพระสงฆ์จะให้พรอนุโมทนาเป็นภาษาบาลีและกรวดน้ำตามลำดับ จากนั้นชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากทั้ง 2 ชุดที่เตรียมมาลงจากศาลาการเปรียญ เพื่อนำไปกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 จะนำไปกรวดน้ำภายในวัดเพื่ออุทิศให้แก่ญาติของตน ส่วนที่ 2 จะนำไปที่ทุ่งนาเพื่อนำไปถวายแก่ผีตาแฮก (ผีที่รักษานา) เพราะเชื่อว่าผีตาแฮกจะช่วยให้ดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นเสร็จพิธีทำบุญข้าวสาก

ลักษณะการทำพิธีบุญข้าวสากของคนอีสานดังกล่าว เป็นลักษณะการสืบสานระบบเครือญาติผ่านบุญข้าวสากของคนอีสาน ถึงแม้ญาติ

จะเสียไปก็ปี ชาวอีสานก็ไม่ตัดสายสัมพันธ์ในเครือญาติ ยังมีการสืบทอดประเพณีดังกล่าวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นวัฒนธรรมที่สืบสานความสัมพันธ์ในเครือญาติได้เป็นอย่างดี เพราะระบบเครือญาติเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะคนอีสานสามารถสืบสานและสืบทอดระบบเครือญาติผ่านประเพณีและวัฒนธรรมดังกล่าว

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการสร้างความสัมพันธ์เครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากสามารถอภิปรายผลเพิ่มเติมในประเด็นต่อไปนี้

การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก สามารถแบ่งเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) สร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2) สร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) สร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ สอดคล้องกับพระอำนาจ พุทธิวิโส (2559, หน้า 81-95) ศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับกลุ่มสังฆะในพระพุทธศาสนา พบว่า ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เป็นกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้วิธีการทางความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม

ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญ

ข้าวสากแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ คนอีสานจะนิยมนำสิ่งของอาหาร ผลไม้ชนิดต่างๆ ไปมอบแก่ญาติในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี เพื่อเตรียมทำบุญข้าวประดับดินในวันแรม 14 ค่ำ ของทุกปี และจะนำสิ่งของอาหาร ผลไม้ชนิดต่างๆ ไปมอบแก่ญาติของตนในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เพื่อเตรียมทำบุญข้าวสากในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งคนอีสานได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะการปฏิบัติดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นถึงการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวอีสาน สอดคล้องกับเอกรินทร์ พิงประชา (2558, หน้า 2481-2490) กล่าวว่า เดือนสิบบุญข้าวสาก อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับเช่นกัน ชาวบ้านจะทำกรวยไม้ตอกห่อเป็นชะลอมใส่อาหารและผลไม้ เขียนชื่อผู้ล่วงลับและนำไปถวายพระที่วัด

2. ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ชาวอีสานจะทำบุญข้าวประดับดินในวันแรม 14 ค่ำ ของทุกปี และทำบุญข้าวสากในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี โดยการนำห่อข้าวสากไปถวายพระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว ลักษณะการปฏิบัติดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นถึงการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้วของชาวอีสาน สอดคล้องกับเอกรินทร์ พิงประชา (2558, หน้า 2481-2490) กล่าวว่า เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนเก้าทำบุญข้าวประดับดินหรือวันห่อข้าวประดับดิน ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 เครื่องเช่นประกอบด้วยข้าวสารอาหารแห้ง

รวมกันแล้วห่อไปถวายพระที่วัด เพื่ออุทิศให้ญาติพี่น้อง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงลับไปแล้ว พอถึงวันแรม 12 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวาน ผลไม้ พร้อมทั้งหมากพลู ห่อด้วยใบตองใส่ในกระทงเพื่อนำไปวางไว้ที่ใดที่หนึ่งในบริเวณวัด พร้อมจุดเทียนบอกกล่าวให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้มารับเอาอาหารหวานคาวต่อนั้นเตรียมสิ่งของต่างๆ ไปใส่บาตรและถวายทานแด่พระสงฆ์ ฟังเทศน์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ความเชื่อมโยงระหว่างวิถีอีสานกับพระพุทธศาสนาในระบบเครือญาติผ่านบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก คนอีสานส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นประเพณีทั้งสองเดือนหรือฮีตสิบสอง จึงยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ทานถือเป็นหลักธรรมเบื้องต้นของการเข้าถึงหรือปฏิบัติตามหลักธรรมในหัวข้ออื่นๆ ทางพระพุทธศาสนา ประเพณีบุญบุญข้าวประดับดินเป็นประเพณีตามฮีตเดือนเก้าของฮีตสิบสอง และประเพณีบุญข้าวสากเป็นประเพณีตามฮีตเดือนสิบของฮีตสิบสองของชาวอีสาน และประเพณีทั้งสองนี้ได้เชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับวิถีอีสานในการสืบสานระบบเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น ทั้งญาติที่ยังมีชีวิตอยู่และญาติที่เสียชีวิตไปแล้วไม่ให้ตัดขาดกัน ซึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสายโลหิตเป็นห่วงโซ่ระหว่างญาติๆ ตามสายเลือดให้เกิดความรัก ความสัมพันธ์ ความห่วงใย เป็นสายใยแห่งผูกมัดจิตใจของญาติพี่น้อง ให้เกิดการสร้างระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานที่ดี

งามตามประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นการความเชื่อมโยงระหว่างวิถีอีสานกับพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ (พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวีโร, 2553, หน้า 60) กล่าวว่า ประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากของชาวอีสาน จะมีพิธีกรรมและวัตถุประสงค์ หรือวิธีการทำบุญมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก เพราะเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนา และเป็นการถวายผลผลิตทางการเกษตรของตน

พลวัตของบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก ความเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปหลายอย่างตามสภาพแวดล้อม ดังนี้

1. การจัดเตรียมสิ่งของต่างๆ ที่จะทำบุญทั้งสองประเภท เดิมที่ชาวบ้านจะไปแสวงหาตามท้องไร่ท้องนา เช่น หัวมันประเภทต่างๆ จะไปขุดตามโคกตามป่าในหัวไร่ปลายนา พร้อมทั้งผลไม้ประเภทต่างๆ ปลา กบ เขียด หรืออาหารทุกอย่างจะสามารถหาได้ตามท้องนา ปัจจุบันสิ่งของเกือบทุกอย่างที่กล่าวข้างต้น ชาวบ้านจะไปหาซื้อตามตลาดเกือบทุกอย่าง เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปบางอย่างไม่สามารถหาได้ตามท้องนา

2. การทำห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก เดิมชาวบ้านจะทำเองทุกคน เพราะทำจากสิ่งของต่างๆ ที่ตนจัดหาเตรียมไว้ และได้จากการไปเยี่ยมบ้านญาติ นำมาห่อเป็นข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก ปัจจุบันบ้านเมืองมีความเจริญมากยิ่งขึ้น จึงมีห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก ขายตามตลาดทั่วไป ซึ่งสะดวกสำหรับบุคคลที่ไม่มีเวลาที่จะทำห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสากดังกล่าว

3. ภาชนะที่ใช้ห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก เดิมที่ชาวบ้านใช้ใบกล้วยในการห่อ ปัจจุบันมีการนำถุงพลาสติกมาใช้เป็นภาชนะในการใส่ข้าวประดับดินและข้าวสาก ซึ่งไม่เป็นเหมือนแต่ก่อน โดยเฉพาะที่ซื้อมาจากตลาด แม่ค้าจะนำถุงพลาสติกมาใช้เป็นภาชนะแทนใบกล้วย

การให้ทานห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสากแก่สัตว์ การย่ายห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก (การนำห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสากไปวางตามพื้น) เป็นการให้ทานแก่สัตว์ เมื่อชาวบ้านนำห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก ไปวางในที่ต่างๆ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติ หลังจากชาวบ้านกลับสัตว์ประเภทต่างๆ เช่น สุนัข ไก่ และอื่นๆ จะเที่ยวไปหากินห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสากจึงถือว่าได้ทำบุญแก่สัตว์เหล่านั้นไปในตัว

อย่างไรก็ตามถึงแม้วิถีสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป วิธีการจัดเตรียมสิ่งของต่างๆ จะเปลี่ยนไป ลักษณะการทำห่อข้าวประดับดินและห่อข้าวสาก จะมีรูปร่างที่เปลี่ยนไปก็ตาม สิ่งที่ไม่เปลี่ยนคือวัตถุประสงค์ของการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากยังเหมือนเดิม กล่าวคือ การได้แสดงความกตัญญูต่อเวลาที่ต่อเครือญาติ และการทำอุทิศส่วนกุศลให้แก่เครือญาติ จึงเป็นระบบการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 ข้อค้นพบจากการวิจัยที่สำคัญพบว่า การสร้างความสัมพันธ์เครือญาติของคน

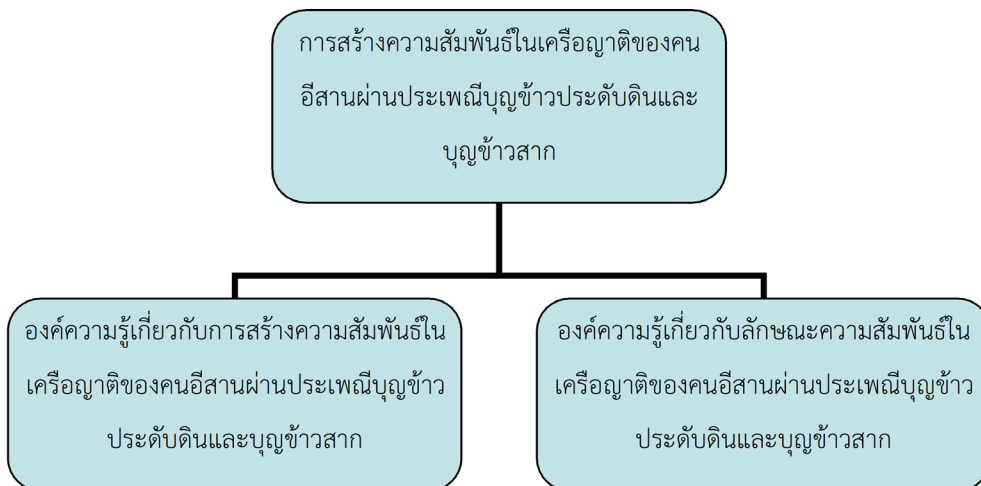
อีสานผ่านการประกอบพิธีบุญข้าวสากและบุญข้าว
ประดับดินมี 2 ลักษณะคือ การสร้างความสัมพันธ์
เครือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ และการสร้างความสัมพันธ์
เครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบระบบการ
สร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่าน
ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทั้งสี่ภาค

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับ
การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน
ผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก
และทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะความ
สัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญ
ข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก รายละเอียดตามที่
ปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวีโร. (2553). ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่มีปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาว
อีสาน: กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอำนาจ พุทฺธวิโส. (2559). การศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับ
กลุ่มสังฆะในพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 7(1), 81-95.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมี
บุ๊คส์.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด. (2562). ประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสาน. เข้าถึงได้จาก https://www.mculture.go.th/roiet/ewt_news.php?nid=1117&filename=index
เอกรินทร์ พึ่งประชา. (2558). บุญข้าวสากในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม “ไทดำ”. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(2), 2481-2490.

ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ ของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ*

The Impact on New Normal Communities of the COVID-19 Pandemic Situation in Chaiyaphum Province

สุนทร ปัญญะพงษ์, สุนันท์ สipay, อัญชลี ชัยศรี, ทศไวยวรรณ ดวงมาลา และสำราญ วานนท์
Soonthorn Panyapong, Sunan Sripai, Anchalee Chaisri, Thassanaiyawan Doungmala

and Samlan Vanon

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: soonthornpanyapong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการใช้ชีวิตชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในจังหวัดชัยภูมิ ประชากรคือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม จำนวน 400 ครั้วเรือน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของชุมชน ประกอบด้วย 1) ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต เกิดความเครียด และวิตกกังวลในการใช้ชีวิตร้อยละ 75.75 2) ด้านเศรษฐกิจ รายได้ลดลง ร้อยละ 73.75 ต้องหยุดงานหรือถูกเลิกจ้าง การประกอบอาชีพลำบากมากขึ้น 3) ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและใช้เทคโนโลยีการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ เกิดปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิตจากความวิตกกังวล ร้อยละ 69.75 4) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้ากันชุมชนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมงานบุญประเพณีแบบวิถีใหม่ ร้อยละ 64.75 5) ด้านการศึกษาการเรียนแบบออนไลน์ ทำให้มีค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ในการเรียนเพิ่มขึ้น ครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะได้รับผลกระทบอย่างมาก ร้อยละ 52.75

คำสำคัญ: ผลกระทบต่อชุมชน; ชุมชนวิถีใหม่; สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

*ได้รับบทความ: 15 กันยายน 2564; แก้ไขบทความ: 21 ตุลาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2565

Received: September 15, 2021; Revised: October 21, 2021; Accepted: March 30, 2022

Abstract

The purposes of this research was to study the impact on new normal communities of the COVID-19 pandemic situation in Chaiyaphum Province. The research population was the people living in Chaiyaphum Province. For the quantitative research, the instrument was the questionnaire distributed to 400 households. Data were analyzed by percentage.

The results can be concluded as follows: The impacts on new normal communities are as follows. 1) Physical and mental health impact: they have stress and anxiety in living life 75.75 percent. 2) Economy impact: the villagers have to stop working or get laid off and gain lower income, and it is difficult in working 73.75 percent. 3) Perception of information and technology impact: they communicate through social media: Having problems with physical and mental health from anxiety 69.75 percent. 4) Society and environment impact: family members can get together; the community has changed the form of merit making and tradition activities in the new normal ways 64.75 percent. 5) Education impact of online learning causes an increase in the cost of learning materials. Poor families are severely impact: 52.75 percent.

Keywords: impact community; new normal communities; Pandemic Situation COVID-19

1. บทนำ

การระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ที่มีการระบาดใหญ่ (Pandemic) ไปทั่วโลก (ตามประกาศขององค์การอนามัยโลก, 11 มีนาคม 2563) รัฐบาลไทยประกาศข้อกำหนดแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 1) ใช้บังคับทั่วราชอาณาจักร ห้ามประชาชนเข้าไปในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการติดโรคโควิด-19 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2563 และต่อมา มีการสั่งปิดสถานที่เป็นการชั่วคราว เช่น ห้างสรรพสินค้า การระงับการให้บริการของสถานบริการต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ

และปริมณฑล และในอีกหลายพื้นที่ การงดกิจกรรม อาทิ การแข่งขันกีฬา งานบันเทิง งานอบรมสัมมนา การแสดงสินค้า เป็นต้น ซึ่งส่งผลกับการดำเนินชีวิตของประชาชน ได้ส่งผลกระทบต่อทุกมิติทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจเป็นวงกว้างอย่างชัดเจน และผู้ได้รับผลกระทบในวงกว้างในระยะเฉียบพลันน่าจะเป็นธุรกิจในเมือง อาทิ ธุรกิจการท่องเที่ยวธุรกิจค้าปลีก และธุรกิจร้านอาหาร โดยเฉพาะธุรกิจรายย่อย ทั้งร้านอาหาร และร้านค้าปลีก สำนักงานสถิติแห่งชาติได้คาดการณ์ว่าในประเทศไทยมีจำนวนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างฉับพลันถึงประมาณ 9.88 ล้านคน ซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบและ

แรงงานที่อยู่ในภาคบริการในร้านค้าและตลาด กลุ่มแรงงานผู้ได้รับค่าจ้างรายวัน และกลุ่มผู้มี รายได้น้อย ในขณะที่มาตรการช่วยเหลือและ เยียวยาจากภาครัฐที่จะโอบอุ้มผู้ได้รับผลกระทบ ในขณะที่รองรับแรงงานนอกระบบเพียงแค่ 3 ล้านคน เท่านั้น นอกจากนี้ยังไม่รวมถึงแรงงานในระบบที่ ได้รับผลกระทบจากการเลิกจ้างหรือปรับอัตราการ เงินเดือนและเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 คณะ รัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเรื่อง มาตรการดูแลและ เยียวยาผลกระทบจากไวรัสโคโรนา (COVID-19) ต่อเศรษฐกิจไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ระยะที่ 2 ซึ่งรวมมาตรการดูแลและเยียวยา “ผู้ประกอบการ” ครอบคลุมมาตรการด้านสินเชื่อและการฝึกอบรม ทักษะฝีมือมากยิ่งขึ้น (กฤษฎา บุญชัย และคณะ, 2563)

ข้อมูลผู้ติดเชื้อจากโควิด-19 ณ วันที่ 10 กันยายน 2563 มีผู้ติดเชื้อสะสมทั่วโลก จำนวน 28 ล้านคน รักษาหายแล้ว จำนวน 20 ล้านคน และเสียชีวิตจำนวน 0.9 ล้านคน ในกรณีของ ประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อสะสมจำนวน 3,454 คน รักษาหาย 3,310 คน เสียชีวิตจำนวน 58 คน ถูกจัดอันดับโลกที่ 122 (รายงานข้อมูลสถานการณ์ การติดเชื้อโควิด-19, 2563) และจากการรายงาน ภาวะสังคมไทยไตรมาสสองปี 2563 โดยสภาการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอ ความเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญอันเป็นผล มาจากสถานการณ์โควิดฯ ส่งผลในมิติคุณภาพของ คน การจ้างงานยังคงได้รับผลกระทบจากการแพร่ ระบาดของเชื้อโควิดฯ ทำให้การจ้างงานลดลง ในขณะที่เดียวกันอัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น หน้าที่ไม่

ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ในส่วนของเศรษฐกิจในครึ่งปีหลังยังมีแนวโน้ม พื้นตัวอย่างชัดเจน ส่งผลกระทบต่อธุรกิจขนาดเล็ก รวมทั้งภาคเกษตรอาจจะสูญเสียความสามารถ ในการดูดซับแรงงานจากนอกภาคเกษตรที่ได้รับ ผลกระทบจากสถานการณ์เชื้อโควิดฯ ด้วย (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2563)

ในส่วน of สถานการณ์การแพร่ระบาดของ ของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ ตั้งแต่มีการระบาดของ ของโรคโควิด-19 ในเมืองอุฮั่น มณฑลเหอเป่ย์ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเดือนธันวาคม 2562 จนมีการรายงานผู้ป่วยในประเทศไทยตั้งแต่ เดือนมกราคมจนถึงวันที่ 30 มีนาคม 2564 พบว่า จังหวัดชัยภูมิ มีรายงานผู้ป่วยที่มีผลยืนยันจากผล ตรวจทางห้องปฏิบัติการ 3 คน โดยเป็นผู้ที่เดินทาง มาจากกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 ราย และเดินทาง มาจากประเทศกตาร์ จำนวน 1 ราย นอกจากนี้ ยังมีการยืนยันเพิ่มเติมว่าไม่มีผู้ติดเชื้อจากการ สัมผัสร่วมบ้านหรือจากการสัมผัสผู้ป่วยโดยเฉพาะ บุคคลในครอบครัวแต่อย่างใดกล่าวคือไม่มีการแพร่ กระจายเชื้อภายในจังหวัดชัยภูมิแต่อย่างใด

จากสถานการณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 มีผลกระทบต่อ การพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ถึงแม้จะมีมาตรการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุม โรคติดเชื้ออย่างรัดกุมแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีความ เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อโรครออยู่ ส่งผลต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนที่จะต้องปรับเปลี่ยน วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ให้สอดคล้องกับ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน

(Disruptive Change) ทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งหากประชาชนมีการตั้งรับกับสถานการณ์หรือเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงก็จะสามารถดำรงอยู่ในชีวิตวิถีใหม่ได้

ด้วยสภาพปัญหาการระบาดของโรคโควิด-19 ผู้วิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จึงต้องการศึกษา ผลกระทบการใช้ชีวิตของคนในชุมชนต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิร่วมกับหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายด้านสาธารณสุข ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ทั้งนี้ โดยสำรวจพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมและป้องกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิที่เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบการใช้ชีวิตของคนในชุมชนต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มเป้าหมายพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ครอบคลุม พื้นที่ทั้ง 16 อำเภอ ในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้า อำเภอจัตุรัส อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอเทพสถิต อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอคอนสาร อำเภอเนินสง่า อำเภอหนองบัวแดง อำเภอแก้งคร้อ อำเภอบ้านแท่น อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอภูเขียว อำเภอกอนสาร อำเภอภักดีชุมพลและอำเภอซับใหญ่ จำนวนทั้งหมด 1,138,777 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการสุ่มอำเภอในจังหวัดชัยภูมิ จำแนกเป็นอำเภอขนาดใหญ่ จำนวน 5 อำเภอ อำเภอขนาดกลาง จำนวน 5 อำเภอ และอำเภอขนาดเล็ก จำนวน 6 อำเภอ โดยดูจากจำนวนประชากร จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก 3 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอขนาดใหญ่ คือ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอขนาดกลางคือ อำเภอจัตุรัส และอำเภอขนาดเล็กคือ อำเภอบ้านเขว้า จากนั้น ผู้วิจัยทำการสุ่มตำบลในแต่ละอำเภอ 2 ตำบล โดยแบ่งเป็นตำบลในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล จากนั้นได้ทำการจับฉลากสุ่มมาจำนวน 6 ตำบล ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) จากประชากรทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอจัตุรัส อำเภอบ้านเขว้า จำนวน 65,687 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้จากตารางของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% มีจำนวน 400 คน รายละเอียดสามารถจำแนกได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ที่	อำเภอ	ตำบล		ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	เมืองชัยภูมิ	ในเขตเทศบาล	บ้านค่าย	12,991	79
		นอกเขตเทศบาล	นาฝาย	11,628	70
2	จัตุรัส	ในเขตเทศบาล	หนองบัวใหญ่	7,337	45
		นอกเขตเทศบาล	ตำบลละหาน	12,756	77
3	บ้านเขว้า	ในเขตเทศบาล	บ้านเขว้า	15,066	92
		นอกเขตเทศบาล	ชีบน	5,909	37
รวม				65,687	400

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการวิจัยเรื่องผลกระทบการใช้ชีวิตของคนในชุมชนต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการการวิจัยคือแบบสอบถามการสำรวจพฤติกรรม การใช้ชีวิต การปรับตัว การเรียนรู้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

4. การผ่านจริยธรรมในมนุษย์ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง จึงได้ยื่นโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อหน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เอกสารรับรองเลขที่ HE-138-2563 เมื่อผ่านการรับรองจริยธรรมแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแนะนำตัวอธิบายวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้กลุ่มตัวอย่างทราบ พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดกับกลุ่มตัวอย่างว่า การเข้าร่วมการวิจัยของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้เป็นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ โดยการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างเอง และกลุ่ม

ตัวอย่างสามารถถอนตัวออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลา ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะเป็นความลับ ถูกนำเสนอแบบภาพรวม โดยจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ทั้งหมดจะถูกทำลายหลังจากที่ผลการวิจัยได้รับการเผยแพร่แล้ว

5. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือสำคัญคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นและได้รับการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยพิจารณาพร้อมกันกับแบบเสนอโครงการวิจัย หลังจากผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นจึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

6. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

SPSS/PC+ (Statistical Package for the Social Sciences) เพื่อเสนอค่าสถิติ ร้อยละ เพื่ออธิบาย และเปรียบเทียบข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 74.25 อายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 41.50 มีสถานะเป็นหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 215 คน ร้อยละ 53.75 เป็นครัวเรือนที่ตั้งของครัวเรือนในเขตเทศบาล จำนวน 201 คน ร้อยละ 50.25 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน จำนวน 206 ครัวเรือน ร้อยละ 51.50 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริงในปัจจุบันจำแนกรายอำเภอ ดังนี้ อำเภอเมือง ร้อยละ 35.52 อำเภอบ้านเขว้า ร้อยละ 33.52 และอำเภอจัตุรัส ร้อยละ 31.09 ตามลำดับ ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาจำแนกรายอำเภอ ดังนี้ อำเภอจัตุรัส ร้อยละ 33.84 อำเภอเมือง ร้อยละ 33.23 และอำเภอบ้านเขว้า ร้อยละ 32.93 ตามลำดับ สมาชิกในครัวเรือนที่ไม่ได้กำลังศึกษา จำแนกรายอำเภอ ดังนี้ อำเภอเมือง ร้อยละ 36.33 อำเภอจัตุรัส ร้อยละ 33.21 และอำเภอบ้านเขว้า ร้อยละ 30.46 ตามลำดับ สมาชิกในครัวเรือนถูกเลิกจ้างถาวร จำแนกรายอำเภอ ดังนี้ อำเภอเมือง ร้อยละ 37.74 อำเภอบ้านเขว้า ร้อยละ 35.85 และอำเภอจัตุรัส ร้อยละ 26.42 ตามลำดับ สมาชิกในครัวเรือนถูกเลิกจ้างชั่วคราว หรือพักงานจำแนกรายอำเภอ ดังนี้ อำเภอจัตุรัสและอำเภอบ้านเขว้า ร้อยละ 37.14 และอำเภอเมือง ร้อยละ 25.71 สมาชิกในครัวเรือนถูกนายจ้าง ลดวันทำงานหรือลดเวลาทำงานทำให้รายรับลดลงจำแนกรายอำเภอ ดังนี้

อำเภอเมือง ร้อยละ 41.46 อำเภอจัตุรัส ร้อยละ 31.71 และอำเภอบ้านเขว้า ร้อยละ 26.83 ตามลำดับ อาชีพหลักหัวหน้าครัวเรือนคือ อาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 40.50 และอาชีพเสริมคือรับจ้าง/จ้างรายวัน ร้อยละ 23.50 รายได้รวมของสมาชิกในครัวเรือนต่อเดือนมีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 30,000 บาท ร้อยละ 88.25 มีรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายเพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ ร้อยละ 45.25 และไม่มีการกู้ยืม ร้อยละ 24.00

2. ผลกระทบการใช้ชีวิตของคนในชุมชน ต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ

2.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการใช้จ่ายใช้สอย ด้านภาระหนี้สินนอกระบบ ด้านเงินออม สามารถอธิบายผลกระทบแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้ 1) ผลกระทบระยะระบาด ประกอบด้วย ไม่ได้รับผลกระทบด้านภาระหนี้สินนอกระบบ ร้อยละ 82.25 ไม่ได้รับผลกระทบด้านหนี้สินในระบบ ร้อยละ 70.50 ได้รับผลกระทบด้านรายได้ลดลง ร้อยละ 62.50 ไม่ได้รับผลกระทบด้านเงินออม ร้อยละ 52.75 และไม่ได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจการใช้จ่าย ร้อยละ 42.50 และ 2) ผลกระทบระยะปัจจุบัน ด้านรายได้ลดลง ร้อยละ 73.75 ไม่ได้รับผลกระทบภาระหนี้สินนอกระบบ ร้อยละ 68.25 ได้รับผลกระทบเงินออมลดลง ร้อยละ 50.75 ไม่ได้รับผลกระทบด้านภาระหนี้สินในระบบ ร้อยละ 55.50 ด้านการใช้จ่ายลดลง ร้อยละ 42.25

2.2 ผลกระทบด้านสุขภาพ สมาชิกในครัวเรือนมีผลกระทบด้านสุขภาพ กล่าวคือ

ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความเครียดทั้งทางกายและจิตใจ และมีความวิตกกังวลเพิ่มขึ้น ร้อยละ 75.75 สมาชิกในครัวเรือนมีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพเพิ่มขึ้น ร้อยละ 94.00

2.3 ผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นปกติ จำแนกเป็นคนรัก/คู่สมรส ร้อยละ 83.25 พ่อแม่ลูก 85.50 ญาติ 74.25 เพื่อน 65.50 เพื่อนร่วมงาน 66.25 เพื่อนในสังคมออนไลน์ 73.50 สมาชิกในครัวเรือนมีผลกระทบ การพบปะเพื่อนบ้าน/คนในชุมชน ร้อยละ 64.75 การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ร้อยละ 61.75 การทำกิจกรรมสังสรรค์ ร้อยละ 49.25 และ สมาชิกในครัวเรือนไม่ได้รับผลกระทบด้านความวิตกกังวล ได้แก่ การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว ร้อยละ 86.75 ในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ร้อยละ 70.50 ไม่ได้รับผลกระทบความวิตกกังวลในการไปเกี่ยวข้องกับบุคคลรอบข้าง ร้อยละ 63.00

2.4 ผลกระทบด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สมาชิกในครัวเรือนมีระดับการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารมากขึ้นผ่านทางช่องทาง ดังนี้ ทางโทรทัศน์ ร้อยละ 66.00 ผู้นำชุมชน/อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร้อยละ 63.75 เสียงตามสาย ร้อยละ 58.00 เพื่อนบ้านในชุมชน ร้อยละ 51.50 การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ร้อยละ 48.00 ทางเฟสบุ๊ก ร้อยละ 45.75 ส่วนสมาชิกในครัวเรือนมีระดับการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ดังนี้ เว็บไซต์ 56.75 อินสตาแกรม ร้อยละ 55.75 ทางไลน์ ร้อยละ 51.25 เพาเดียมครอบครัว/ญาติ/

เพื่อน ร้อยละ 50.00 และวิทยุ ร้อยละ 46.00 ด้านเทคโนโลยีสมาชิกในครัวเรือนได้รับผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยี เกิดปัญหาสุขภาพกายจากการใช้เครื่องมือสื่อสาร ร้อยละ 69.75 เกิดปัญหาสุขภาพจิตจากการวิตกกังวล เมื่อรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อเทคโนโลยี ร้อยละ 61.50 เกิดความเสี่ยงต่อการรับรู้ข่าวสารเท็จ ร้อยละ 61.00 อยู่ในระดับเท่าเดิม และเกิดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ร้อยละ 50.00

2.5 ผลกระทบด้านการศึกษาสมาชิกในครัวเรือนได้รับผลกระทบจัดการศึกษา นักเรียนนักศึกษา อยู่ในระดับมากขึ้น ต้องเรียนออนไลน์ ร้อยละ 52.75 ผู้ปกครองมีค่าใช้จ่ายการศึกษาเพิ่ม ร้อยละ 43.00 เด็กต้องเรียนชดเชย ร้อยละ 39.00 เด็กเรียนไม่ทันเพื่อน ร้อยละ 38.75 ผู้ปกครองต้องซื้ออุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีเพิ่ม ร้อยละ 38.70 และเด็กมีพฤติกรรมติดสื่อ/เกมมือถือ ร้อยละ 36.50 และสมาชิกในครัวเรือนมีการพัฒนาตนเองโดยสร้างทักษะใหม่ การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ ร้อยละ 49.00 มีพฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอย การทำอาหารทานเองในครัวเรือน ร้อยละ 48.25

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดชัยภูมิ สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 ทั้งในด้านภาระหนี้สินนอกระบบ

เงินออมลดลง การจับจ่ายลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของพิริยะ ผลพิรุฬห์ (2563) ที่กล่าวว่าเกิดผลกระทบต่อการจ้างงาน ค่าจ้าง ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ เมื่อมีผู้เจ็บป่วยจากการติดเชื้อเป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลไปสู่การสูญเสียรายได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนและสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภานันท์ ขอบประดิษฐ์ (2563, หน้า 1-14) ที่ได้ศึกษาวิกฤตโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร พบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจค้าขาย ธุรกิจการท่องเที่ยวฯ บริษัทและห้างร้านจำนวนมากต้องทยอยปิดตัวในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากโรคโควิด-19 เป็นต้น

2. ผลกระทบด้านสุขภาพจากการ พบว่าผลกระทบด้านสุขภาพ ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพมากขึ้น ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความเครียดหรือความวิตกกังวลเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญมา สุนทรวีรัตน์ (2563, หน้า 16-34) ได้ศึกษาเรื่องโควิด-19 แนวทางการดำเนินงานและผลกระทบระดับพื้นที่ จังหวัดเลย ที่กล่าวว่า ผลกระทบจากโรคโควิด-19 คือ ความกังวลในองค์ความรู้ ความกังวลความกลัวเกี่ยวกับรายได้ลดลง ต้นทุนเพิ่มขึ้น เพราะไม่สามารถประกอบอาชีพได้ และความกังวลต่อมาตรการเฝ้าระวังที่อาจไม่ครอบคลุมแนวทางการดำเนินงาน รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทน์ เจริญศรี (2563) ที่กล่าวว่า ประชาชนจะมีความตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพ เชื้อโรคและการเกิดโรคระบาดเพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ลดการมีปฏิสัมพันธ์ทางกายกับบุคคล

อื่น และให้ความสำคัญกับการรักษาสุขอนามัยที่มีมากขึ้นจนเกิดความคุ้นชินและกลายเป็นพฤติกรรมใหม่ เป็นต้น

3. ผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง การพบปะเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การทำกิจกรรมสังสรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของคันสนีย์ กระจ่างโหมและคณะ (2564, หน้า 1-20) ที่กล่าวถึง กิจกรรมทางสังคมอันเป็นงานสำคัญที่เคยจัดตามวิถีชีวิตไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ ถูกปรับให้มีขนาดเล็กลงหรือเลื่อนออกไป รวมถึงไม่ได้เดินทางกลับบ้านไปเยี่ยมครอบครัวในช่วงระยะเวลาหนึ่งรวมทั้งมาตรการของรัฐที่ประกาศให้งดการจัดงานกิจกรรมที่มีการรวมตัวกันของคนกลุ่มใหญ่ ยกเลิกและเลื่อนการเดินทางท่องเที่ยวออกไปก่อน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวต่างประเทศ สถานที่สาธารณะหลายแห่งปิดให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะสนามกีฬา สวนสุขภาพ ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ธุรกิจเสริมความงาม ร้านนวด ร้านสปาต่างปิดให้บริการในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

4. ผลกระทบด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เกิดความเสี่ยงต่อการรับรู้ข่าวสารเท็จ สมาชิกในครัวเรือนมีระดับการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารมากขึ้นผ่านทางช่องทาง ทั้งทางโทรทัศน์ ผู้นำชุมชน/อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เสียงตามสาย เพื่อนบ้านในชุมชน การเข้า

ถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ร้อยละ ทางเฟสบุ๊ก รวมทั้งมีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารทางเว็บไซต์ อินสตราแกรม ทางไลน์ เท่าเดิมครบครัว/ญาติ/เพื่อน ผลกระทบจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารคือ เกิดปัญหาสุขภาพกายจากการใช้เครื่องมือสื่อสาร เกิดปัญหาสุขภาพจิตจากการวิตกกังวล สอดคล้องกับผลการศึกษาของจุฑาทิพย์ จันทรลุน (2563, หน้า 36-49) ที่กล่าวว่าความต้องการสารสนเทศของประชาชนทั่วโลกส่วนใหญ่ต้องการสารสนเทศในด้านการดูแลป้องกัน ตนเองและอาการป่วยของโรค ช่องทางที่รับสารสนเทศคือโทรทัศน์ของ ภาครัฐและสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการใช้สารสนเทศคือคนใช้สารสนเทศเพื่อการป้องกันตนเองจากโรคและการติดตามอาการป่วยที่เกิดขึ้นเพื่อเฝ้าระวังรักษาสุขภาพตนเองและครอบครัว ปัญหาที่พบในการค้นหาสารสนเทศและการรับข่าวสารคือการมีข่าวลือ ข่าวปลอม และข่าวสารเกี่ยวกับโรคที่มากเกินไป เป็นต้น

5. ผลกระทบด้านการศึกษาจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบด้านการศึกษาทั้งนักเรียน นักศึกษา จึงต้องใช้วิธีการเรียนการสอนแบบออนไลน์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของคันสนีย์ กระจำนอม และคณะ (2564, หน้า 1-20) ที่กล่าวถึงสถานศึกษาที่มีการเรียนการสอนภาคฤดูร้อนส่งผลให้ผู้ปกครองมีค่าใช้จ่ายการศึกษาเพิ่ม โดยนักเรียนต้องเรียนชดเชยเพราะเด็กเรียนไม่ทันเพื่อน ทำให้ผู้ปกครองต้องซื้ออุปกรณ์ด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเอง โดยสร้างทักษะใหม่การ

เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ด้านเศรษฐกิจ หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการจ้างงานในภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในลักษณะของการจ้างงานแบบชั่วคราว เพื่อบรรเทาภาวะการว่างงานของภาคแรงงานให้มีงานทำ

1.2 ด้านสุขภาพ หน่วยงานด้านสาธารณสุขควรเร่งผลิตสื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การเฝ้าระวัง การรับรู้ การปฏิบัติตัวสำหรับเป็นแนวปฏิบัติในการลงพื้นที่หรือชุมชนของหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มการรับรู้มากขึ้น

1.3 ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานด้านพัฒนาชุมชนควรส่งเสริมการสร้างอาชีพภายในชุมชนเพื่อเป็นอาชีพเสริมแก่ประชาชนเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น ส่งเสริมความรู้ ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมกิจกรรมการผลิตสินค้าโอท็อป โดยชุมชน

1.4 ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ หน่วยงานด้านเทคโนโลยีควรนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลและให้ทุกช่วงวัยเรียนรู้กับการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ

1.5 ด้านการศึกษา หน่วยงานด้านการศึกษาคควรจัดการเรียนการสอนผ่านช่องทางออนไลน์เกิดการพัฒนาตนเองในการเรียนรู้มากขึ้นและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนรูปแบบใหม่เพื่อให้

สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดมากขึ้น

2.2 ควรมีศึกษาด้านคุณภาพชีวิตการทำงานในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

2.3 ควรมีการศึกษาครัวเรือนหรือชุมชนที่เป็นพื้นที่ความเสี่ยงสูงที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดโรคโควิด-19

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการทำวิจัยผลกระทบต่อการใช้ชีวิตชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในจังหวัดชัยภูมิ สรุปเป็นองค์ความรู้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย และคณะ. (2563). รายงานฉบับสมบูรณ์ การวิจัยเรื่อง การประเมินความเสียหายผลกระทบและปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นต่อภาวะโรคโควิด-19. เข้าถึงได้จาก https://www.ldi.or.th/wp-content/uploads/2020/11/Research_COVID.pdf
- กรมควบคุมโรค. (2563). รายงานข้อมูลสถานการณ์การติดเชื้อโควิด-19 ประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/index.php>
- จุฑาทิพย์ จันทรลูน. (2563). พฤติกรรมสารสนเทศในยุคโควิด-19. วารสารห้องสมุด, 64(2), 36-49.
- จันทน์ เจริญศรี. (2563). บทวิเคราะห์ 7 New Normal ที่อาจได้เห็นในสังคมไทยในวันที่โควิด-19 หายไป. เข้าถึงได้จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/124543>
- บุญมา สุนทราวิรัตน์. (2563). โควิด-19 แนวทางการดำเนินงานและผลกระทบระดับพื้นที่จังหวัดเลย ประเทศไทย. วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 7(1), 16-34.
- พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2563). ผลกระทบทางเศรษฐกิจจาก “ไวรัสโควิด-19”. เข้าถึงได้จาก <https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/618563>
- คันสนีย์ กระจำโนม และคณะ. (2564). กลยุทธ์การปรับตัวของภาคการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ภายใต้วิกฤติการณ์การระบาดโควิด-19. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, 41(1), 1-20.
- ศรุตานนท์ ซอบประดิษฐ์. (2563). วิกฤตโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์, 3(2), 1-14.
- สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. (2563). รายงานข้อมูลสถานการณ์การติดเชื้อโควิด-19 ประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก <https://www.nrct.go.th/news>
- องค์การอนามัยโลก. (2563). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). เข้าถึงได้จาก https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/ind_world.php

An Approach for Developing Descriptive Paragraph Writing Competence through FRESH for Thai Tertiary Students^{*}

Surapa Somsai and Siriwong Buttapeng

Rajamangala University of Technology Isan, Sakon Nakhon Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: surapa.so@rmuti.ac.th

Abstract

This experimental research aimed to 1) determine whether there are any significant differences in descriptive paragraph writing competence before and after practicing "FRESH" of students majoring in English at Rajamangala University of Technology Isan Sakon Nakhon Campus (RMUTI SKC), 2) examine students' attitudes towards learning English after practicing "FRESH", and 3) propose guidelines for developing students' paragraph writing competence through "FRESH" for Thai Tertiary students. The informants in the study included 54 students studying English at the Department of Liberal Arts, Faculty of Industry Technology, RMUTI SKC in 2020. They were selected by a purposive sampling method. The data were obtained through the written pretest and posttest and the attitude scale. The data were analyzed using the SPSS program. The t-test for dependent samples was used to compare and test the differences between the written pretest and posttest scores. The descriptive statistics, including mean, standard deviation, and percentage were used to describe the data basic patterns of the test scores and attitudes towards students' English learning.

The results revealed as follows:

1. There is a statistically significant difference at .00 between the pretest and posttest mean scores. The students' descriptive paragraph writing mean scores in the pretest and posttest were 15.53 and 30.84, respectively. That means the students' descriptive paragraph writing competence improved after practicing "FRESH".

^{*} Received: December 22, 2021; Revised: March 28, 2022; Accepted: March 29, 2022

2. The mean score of the students' attitudes towards learning English was at a high level (mean = 3.22).

It can be concluded that "FRESH" can be an alternative technique to help students organize ideas and make a meaningful sensory descriptive paragraph.

Keywords: descriptive paragraph writing; writing competence; FRESH technique; English major; Thai tertiary students

1. Introduction

Writing skill plays a vital role in language learning. It is one of the crucial skills that the students must master. It is plausible among students that writing skill is more complicated than other skills. Masyhud (2010) states that writing is the most challenging subject compared to other language skills because writing expresses what writers feel and conveys an intended message to the readers. Therefore, it is pretty problematic for students to express themselves in written form.

Based on the syllabus of the English for Communication (EC) Curriculum at RMUTI SKC in Thailand, writing courses ranging from paragraph writing to essay writing are given as the core courses. The primary purposes of learning those courses are to enhance students' writing ability to express their ideas in a simple written form and apply their writing skills in their daily lives. So, the students need to be equipped

with paragraph writing ability to master and be prepared for higher writing courses in the curriculum.

Unfortunately, the students' paragraph writing ability is not as expected. Whenever the students were assigned to write, they seemed reluctant, took a long time to think, and eventually got stuck. They did not know how to start, nor did their ideas transfer into a simple paragraph.

Faisal & Suwandita (2013, p. 240) state that "The most difficult text to write for the students is the descriptive text in the form of a paragraph". They also mention that most students lack the vocabulary and English grammatical knowledge. These statements seem accurate, especially for foreign language students worldwide, including in Thailand.

A teacher needs to find various strategies and techniques to solve or improve students' writing ability in language teaching. Faisal (2010) and Faisal & Suwandita (2013,

p. 243) proposed FRESH Technique to help develop the students' writing skills. Kurniawati, Syafar, & Hastini (2017) mention that "FRESH" is considered a learning technique that enables students to improve their comprehension. They state that "'FRESH' is a technique in which each letter has its meaning. That is 'F' standing for 'Fact', which means identifying the object, or it can be called a general description of the object. Usually, it contains an object's name and its kind. 'R' stands for 'Reason'. They support ideas that strengthen the fact. 'E' stands for 'Elaboration'. Elaboration means the explanation of the Reason. The teacher should elaborate on it in detail to get a more explicit description of the object. 'SH' stands for 'Shift', which shows the decision or conclusion of the paragraph. It is the conclusion of the leading information mentioned earlier". Through the FRESH guidelines, a sample descriptive paragraph composed by Faisal (2010, p. 10) could be formed as follows:

"My Adorable Cat

(F) I have a cat at home. Its name is Kean. It is a regular house cat. (R) I like my cat because it is an adorable cat. (E) The fur is beautiful. It is orange with

white and black spots. It is soft, so I like to cuddle it. The eyes are so bright. Those are white and black with yellow in the middle. Those feathers make me love it so much. (SH) Of course, I will take care of it well".

Faisal & Suwandita (2013) studied descriptive paragraph writing development through "FRESH" with 78 participants. They found that the FRESH method was significantly effective and efficient in teaching descriptive paragraphs to the students.

According to an extensive literature review regarding "FRESH", the students' compelling descriptive paragraphs might improve. Such a technique will help organize the ideas and develop a message for students to get a good descriptive paragraph. Therefore, the researchers were interested in applying "FRESH" to teach students majoring in English at RMUTI SKC to improve their descriptive paragraph writing ability. "FRESH" might guide them to organize ideas and make a proper, engaging, and meaningful descriptive paragraph.

2. Objectives of the Study

1. To determine whether there is any significant difference in descriptive paragraph writing competence before and

after practicing “FRESH” of students majoring in English at RMUTI SKC.

2. To examine students' attitudes towards learning English after practicing “FRESH”.

3. To propose guidelines for developing students' paragraph writing competence

through “FRESH” for Thai tertiary students.

3. Research Methodology

1. Research Design

Based on research questions 1 and 2, the study was a pretest-posttest design shown below.

Treatment group	Pretest	X	Posttest

In this design, one experimental class was given the treatment as well as the pretest and posttest. The students were also required to answer the questionnaire at the end of the experiment.

The study aimed to examine the improvement of descriptive paragraph writing competence through “FRESH” of students majoring in English at RMUTI SKC and to examine their attitudes towards learning English.

2. Participants

The present study participants, selected through purposive sampling, were 54 EFL students studying EC at the Department of Liberal Arts, Faculty of Industry Technology, RMUTI SKC, Thailand, in 2020. They had already studied English as a compulsory subject in primary and secondary school. The age range of the participants was between 19-21 years old.

3. Research Instruments

The researchers developed the following research instruments to obtain data to answer the research questions.

3.1 Written Pretest and Posttest

The pretest and posttest were the same tests given to the students before and after practicing writing descriptive paragraphs through “FRESH”. The test itself is a blank paper with an instruction: “Think of a tree you have seen. What does it look, feel, and sound like? Write a paragraph describing that tree so that your readers can picture it clearly”.

“Tree” was chosen as a topic for students to describe because trees were found everywhere, especially in the rural area where the students lived. According to WGU (2020), “students will take what they are being taught and link it to their previous knowledge and experiences,

creating a reality that's unique to them". Therefore, the descriptive written text would be more exciting and meaningful since the students could describe something close to them.

3.2 Lesson Plans on FRESH

There were 2-hour six lesson plans on FRESH created to teach students in the study. The main objective of each lesson plan was to get students to be able to compose a descriptive paragraph practicing FRESH in a particular topic, including My Mom, My Best Friend, My Bedroom, My House, My Favorite Tree, and My Pet. In each lesson plan, the students studied and practiced writing a descriptive text, with the assistance of a teacher, following the guiding steps provided in the acronym of "FRESH", namely "Fact", "Reason", "Elaboration", and "Shift". All the lesson plans were assessed for validity by three experts in English language teaching, and the validity was found to be satisfactory.

3.3 Questionnaires on Attitudes towards English Learning

To answer research question 2, the researchers constructed the attitude scale, consisting of 20 questions, using a four-point rating scale ranging from 4 (strongly agree) to 1 (strongly disagree) to

measure students' attitudes towards English learning after practicing "FRESH". The layers of attitudes towards learning English of the treatment group are classified into three levels, based on the mean scores of the attitude, as "High" to those mean scores from 3.00 to 4.00, "Moderate" from 2.00 to 2.99, and "Low" from 1.00 to 1.99. The validity of the question content from three experts was found to be satisfactory, and the reliability of the questionnaire was 0.89 using Cronbach's alpha.

4. Data Collection

Before the instruction practicing FRESH started, the pretest was given to the experimental group. Then, the 2-hour six lessons were transferred to the treatment group for six weeks. In each lesson, the students were instructed to write a descriptive paragraph on a particular topic practicing "FRESH". Finally, when the treatment was done, the posttest and the questionnaire were given to the students.

5. Data Analysis

The obtained data were analyzed using the SPSS's statistics program, including a t-test for dependent samples, mean, standard deviation, and percentage. To compare the written text's pretest and posttest scores, a t-test for dependent

samples was employed. Descriptive statistics, namely mean, standard deviation, and percentage were used to describe the basic patterns in the data in terms of the test scores and attitudes towards English learning of students.

4. Results

1. The Results of Students' Pretest and Posttest Scores

The students' pretest and posttest scores were summarized in Table 1.

Table 1 The Average Score of Students' Pretest and Posttest (N=54)

	Pretest	Posttest	Growth
Student 1	18.50	32	18.50
⋮	⋮	⋮	⋮
Student 54	25	36.50	11.50
Average Score	15.53	30.84	15.31 (98.58%)

According to Table 1, it is noticed that after practicing "FRESH", the students gained 15.31 higher average scores. In other words, the students' writing scores improved 98.58 percent in the posttest. The improvement had reached the given success indicator on growth, which was 20 percent.

2. The Results of the T-test

The researchers conducted the pretest and posttest to determine students' descriptive paragraph writing competence after learning through "FRESH". The results of the t-test were shown and interpreted in Table 2.

Table 2 The Results of Students' Pretest and Posttest Score Comparison

Tests	Mean	S.D.	t	Sig.
Pretest	15.53	3.52	-40.53**	.000
Posttest	30.84	3.45		

* $p < 0.05$

The data results above revealed that the descriptive paragraph writing

ability mean scores in the pretest and posttest of students were 15.53 (S.D. = 3.52) and

30.84 (S.D. = 3.45), respectively. The mean score in the posttest was significantly higher than the mean score in the pretest with Sig. (2 tailed test) at .000 ($p < 0.05$). That means the students' descriptive paragraph writing competence improved after practicing "FRESH".

The research findings highlighted the effectiveness of the application of "FRESH" as the guidelines for teaching descriptive paragraph writing to language learners. It can be concluded that the guiding steps provided in the acronym form "FRESH": "Fact", "Reason", "Elaboration", and "Shift" can help students create their

meaningful sensory descriptive paragraph.

3. Students' Attitudes towards Learning English

The students were required to answer the attitude scale after learning descriptive paragraph writing through "FRESH" to investigate their attitudes towards learning English.

The data from the questionnaires were analyzed, considering mean scores and standard deviation. The mean scores were categorized into "low", "moderate", and "high" attitudes. The results of students' attitudes towards learning English were presented in Table 3.

Table 3 A Summary of Students' Attitudes towards Learning English

Statements	Mean	S.D.	Level of Attitude	Note
Total	3.22	.65	High	-

The results presented in Table 3 illustrated that the overall mean of the student's attitude towards learning English was high (mean = 3.22, S.D. = .65). It revealed that most students had positive attitudes towards learning English through "FRESH".

5. Discussion

As seen in the above section of the results, the discussions of the research

findings, including possible reasons for an apparent significant difference in the pretest and posttest scores of the students' descriptive paragraph writing by applying "FRESH", are presented. The findings are discussed in two aspects: the effectiveness of "FRESH" and the students' attitudes towards learning English.

1. The Effectiveness of "FRESH"

The study showed that the

students' descriptive paragraph writing competence significantly improved after practicing with "FRESH". One possible explanation for such a significant difference is the effectiveness of "FRESH" for descriptive paragraph writing teaching. Based on the pretest results, the students seemed to have some problems in their descriptive paragraph writing in all assessed aspects. The students could not think of what message they wanted to convey to the readers, and they got stuck for quite a long time. That might be because they got confused when they were about to start writing. After applying "FRESH", the students knew they would begin the paragraph with the "Fact" of what they would like to describe. For instance, one student started his paragraph with, "On the field next to my house, there is a big Malabar tree under which I love sitting doing various activities like playing with my dog". It might be said that the students clearly understood that they should first identify the name and the kind of the object.

Then they think of the following element: "Reason". The student kept on writing, showing the reasons supporting the main idea. He stated, "The Malabar tree is a medium-sized deciduous plant". The

student realized that he needed to "Elaborate" the reason by adding details. He stated, "It is about 15 meters high with branches stretching out in a horizontal position like a tier. It looks so elegant with those tier-like branches". Since the researchers guided students by adding one or two more reasons to make their paragraph sufficiently comprehensible, he added one more reason to the paragraph, writing "The Malabar tree has got a lot of big, hairy, and thick leaves". The added details elaborating the second reason were: "The leaves are about 8-15 centimeters wide and about 12-25 centimeters long. Young leaves are light green and will turn dark green when they are old. Then they will turn into a red-orange color and are about to fall off. With those big thick leaves on tier-like branches, the sunlight can not go through to the ground".

Finally, the student moved on to the last step. "So I can sit cool under my beloved Malabar tree on the soft dried leaves and do my favorite activities" was expressed as the conclusion of the paragraph. It can be concluded that the students did not get lost throughout the elements of "FRESH", and they were able to complete a descriptive paragraph

effectively. The research findings are consistent with Kurniawati, Syafar, & Hastini (2017, p. 12) who concluded that "the applying Fact-Reason-Elaboration-Shift (FRESH) technique is effective to improve the writing skill of the seventh-grade EFL-learners".

Besides, the students' descriptive paragraph writing scores were assessed for the content, organization, grammar, vocabulary, and mechanics of their written texts. Based on the posttest scores, every student got better scores after the treatment in all the assessed aspects, and they all showed significant progress in their writing.

The student could express a complete and clear topic sentence with sufficiently related details regarding the content. They seemed to realize how to express their ideas precisely and could provide enough information on the object described.

For the organization, the students showed a better organization. They could organize their ideas clearly, putting them in sequence with proper connectives and making them easy to follow and understand.

The students could create more grammatically correct sentences in a simple present tense in terms of grammar.

Although few grammatical inaccuracies were found, they understood that the simple present tense was required in descriptive texts. The findings can support the study results conducted by Faisal & Wulandari (2013, p. 64), who studied how "FRESH" improved students' competence in writing descriptive texts of the VIII E class in the junior high school in Banyumas. They explained that "the students' understanding of simple present tense also improved. It could be seen when the students wrote descriptive texts; only some made a few mistakes in sentence construction. They also mastered the writing rule better than before, and their texts were easier to understand".

The students took a closer look at the vocabulary and employed the more expressive vocabulary language in the posttest. Few misuses of vocabulary were found. It might be possible to say that having a clear understanding of the texts' content and organization could help the students choose and use more meaningful and appropriate vocabulary. Faisal & Wulandari (2013, p. 64) put that "When students were asked to write a descriptive paragraph using "FRESH", they tried to get appropriate vocabulary for their ideas in each element

of FRESH".

Besides, mechanics in the written texts, including spelling, punctuation, and capitalization, were also considered. The results revealed that the students provided occasional spelling, punctuation, and capitalization errors. However, it was better than those found in the pretest. That might be because, in the teaching process, the researchers emphasized spelling, punctuation, and capitalization when writing. The researchers also kept checking errors while they were writing, which might lead to a few mistakes in the posttest. In summary, it could be determined that after applying "FRESH", the students could write better descriptive paragraphs with better content, organization, grammar, vocabulary, and mechanics.

2. The Students' Attitudes towards Learning English

Another factor that is likely to play a significant role in the results is the attitudes towards learning English of students. Starks & Paltridge (1996) avered that learning a language is closely related to language attitudes, which Al-Tamimi & Shuib (2009, p. 33) agreed. They asserted that "attitudes play a very crucial role in language learning as they would appear to

influence students' success or failure in their learning". The study findings illustrated that the students held positive attitudes towards learning English at a high level.

Taking a closer look at the students' attitudes towards English writing skills, the students positively reported that they felt an improvement in their English writing skills. They did not feel bored when they learned to write in English. The most interesting point is that they realized that they could successfully express their written text ideas. They also reported that they did not think writing English was impossible with highly positive attitudes. They knew how to create a compelling descriptive paragraph. The students gradually had positive attitudes towards learning English. It might be noted that after practicing writing a descriptive paragraph through "FRESH", the students felt more confident to write a descriptive paragraph. According to Karahan (2007, p. 84), "positive language attitudes let learners have a positive orientation towards learning English". It might be possible that the students' positive attitudes towards learning English helped improve their descriptive paragraph writing competence and vice versa.

Concerning the students' orientation towards the importance of the English language for their future careers, their responses indicated that they would be successful in their jobs if they were well-equipped with English language at a reasonable level from their graduation. They also positively reported that English helps them learn and use modern technology effectively. Studying English makes them generate new thoughts, and being well-equipped with the English language improves their personality. These seem to be the basic requirements for getting a job. Additionally, due to the establishment of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), the member countries, including Thailand, have announced using English language as a medium of communication among the nations. It results in English language proficiency requirements for employment and promotion in almost all companies in the countries. These might contribute to the students' highly positive attitudes towards learning English in the study.

Last but not least, on the students' attitudes towards the atmosphere of learning English in the language classroom, the students showed positive attitudes at a high level. They reported that they enjoyed

the English lessons. They felt that the atmosphere in the English classroom was not stressful but comfortable when they studied. They also wanted to learn as much English as they could. To some extent, such feelings might result from "FRESH" employed in the study. As Agullo (2006) expressed, teaching techniques should be used to develop motivation and positive attitudes for the learners. Anil (2017, p. 7) further suggests that "using innovative methodologies or techniques in teaching English in the classroom will pave a positive way for students to learn the language meaningfully. Students will understand the significance of learning English as a second language without any fear, which will help them to equip with the power of confidence and achievement". In addition, teaching techniques help to kindle the learning interest of learners. It might be worth mentioning that teaching techniques in the language classroom could mesmerize and encourage the students to learn the language. It leads to the occurrence of a pleasant atmosphere in the classroom, which is one of the significant factors for successful language learners.

In summary, it can be understood that "FRESH" avail possible guidelines for

students to develop an effective paragraph with good content, organization, grammar, vocabulary, and even other writing mechanics, i.e., spelling, punctuation, and capitalization. The written descriptive paragraph would be fluent, easy to understand, and clear enough for readers to picture the object described. Such success might lead to positive attitudes towards learning English in the study.

6. Recommendations

1. Recommendations for pedagogical implementation

1.1 The "FRESH" technique is one of the effective teaching methods that somehow contributes to all English language teachers, especially those who teach English writing courses. They can reconsider or redesign their writing courses by applying "FRESH" to introduce descriptive paragraph writing to their students.

1.2 According to the students' most challenging writing skills, applying "FRESH" might enhance their English writing competence or solve the writing problems they are about to encounter.

1.3 "FRESH" could more or less ease a descriptive paragraph writing teaching and learning. The obtained information

might help curriculum administrators design tailor-made courses that are a perfect fit for their curriculum development.

2. Recommendations for further studies

2.1 This study has investigated the implications of "FRESH" to enhance students descriptive paragraph writing competence. Other types of paragraphs such as a narrative, expository, or persuasive paragraph might be conducted with "FRESH" to determine whether "FRESH" can be effective with those types of written work.

2.2 The study was designed as quasi-experimental research using the pretest-posttest design. Future studies should involve the assessment of the retention method to ensure that the "FRESH" technique is genuinely adequate in teaching paragraph writing.

7. Knowledge Assets

The research findings shed some light on the guidelines of "FRESH" to effectively develop students' descriptive paragraph writing. Through the numerical guiding steps provided in the acronym form: "FRESH", namely "Fact", "Reason", "Elaboration", and "Shift", students can compose a descriptive paragraph completely. The

guiding steps compared to paragraph elements are presented in Figure1.

The "FRESH"	F	R	E	SH
Paragraph Elements	A topic sentence	Supporting sentences	Minor supporting sentences	A concluding sentence

Figure 1 The guiding steps of "FRESH" compared to paragraph elements

It can be stated that "FRESH" guide students to write a paragraph from the beginning to the end, leading to a proper, meaningful, and complete written descriptive paragraph. This technique could work.

References

- Agullo, G. L. (2006). Overcoming age-related differences. *ELT Journal*, 60(4), 365-373.
- Al-Tamimi, A., & Shuib, M. (2009). Motivation and attitudes towards learning English: A study of petroleum engineering undergraduates at Hadhramout University of Sciences and Technology. *GEMA Online Journal of Language Studies*, 9(2), 29-55.
- Anil, B. (2017). Applying innovative teaching methods in a second language classroom. *International Journal of Research in English Education*, 20, 1-9.
- Faisal. (2010). *Penerapan "FRESH" untuk mengembangkan paragraf deskriptif bagi guru LBPP LIA purwokerto*. Purwokerto: Unpublished Research Report.
- Faisal & Suwandita, K. (2013). The effectiveness of FRESH technique to teach descriptive paragraph. *Journal of Education and Learning*, 7(4), 239-248.
- Faisal & Wulandari, Y. (2013). Improving students' competence in writing descriptive texts through "FRESH" technique. *English Review: Journal of English Education*, 2(1), 57-65.
- Karahan, F. (2007). Language attitudes of Turkish students towards the English language and its use in Turkish context. *Journal of Arts and Science Say*, 7, 73-87.

- Kurniawati, N., Syafar, A., & Hastini. (2017). Applying FRESH technique in teaching writing descriptive paragraph of the seventh grade EFL-learners. *E-Journal of ELTS (English Language Teaching Society)*, 5(1), 1-13.
- Masyhud. (2010). *The problems faced by students in writing essay both in individual work and in group work*. [Unpublished Thesis]. University of Muhammadiyah Malang, Indonesia.
- Starks, D. & Paltridge, B. (1996). A note on using sociolinguistic methods to study non-native attitudes towards English. *World Englishes*, 15(2), 217-224.
- WGU. (2020). Five educational learning theories. Western Governors University. Retrieved from <https://www.wgu.edu/blog/five-educational-learning-theories2005.html#close>.

**การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมทศวรรษ 2530
ในนวนิยายเรื่อง จินตปาตี***
**The Presentation of Modern Women in 1987's Society in
the Fiction 'Jin Ta Pa Tee'**

ณัฐยา อธิธิจันทร์ และอรทัย เพ็ญยุระ
Nathaya Ittichan and Orathai Piayura
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Khon Kaen University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: toei_cassiopeia@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ภาพการนำเสนอผู้หญิงสมัยใหม่ในทศวรรษ 2530 ในนวนิยายเรื่องจินตปาตีของโสภาค สุวรรณ ตามแนวคิดสตรีนิยม สายเสรีนิยม จากบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมทศวรรษ 2530 มีอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ คือ 1) การนำเสนอภาพผู้หญิง ประกอบด้วยลักษณะของผู้หญิงที่ทำให้เห็นภาพผู้หญิงสมัยใหม่ คือ ผู้หญิงที่มีเสน่ห์ผู้หญิงที่มีความสามารถด้านภาษา ผู้หญิงที่มีหัวใจกว้างขวาง และผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัว 2) ปัจจัยประกอบสร้างภาพผู้หญิงสมัยใหม่ ได้แก่ วาทกรรมผู้หญิงเก่งเข้ามาแทนที่แม่ศรีเรือนและมโนทัศน์ของนักเขียน ที่ยังคงอยู่ในกรอบของปิตาธิปไตยและไม่สามารถแสดงออกเรื่องเพศได้อย่างชัดเจน รูปแบบภาพผู้หญิงสมัยใหม่เป็นลักษณะชุดความคิดเดียวกันกับนวนิยายในช่วงเวลาเดียวกัน แต่ต่างกัน ในแง่มุมของเหตุและผลของการนำเสนอภาพนั้นๆ และยังพบว่าค่านิยมเรื่องเพศของนักเขียน ส่งผลอย่างมากต่อการแสดงออกทางเพศของตัวละครหญิง

คำสำคัญ: จินตปาตี; ผู้หญิงสมัยใหม่; สังคมทศวรรษ 2530

*ได้รับบทความ: 24 ตุลาคม 2564; แก้ไขบทความ: 29 พฤศจิกายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 4 กุมภาพันธ์ 2565
Received: October 24, 2021; Revised: November 29, 2021; Accepted: February 4, 2022

Abstract

This article aims to present the analysis results of presentation of modern women in 1987's Society in the fiction 'Jin Ta Pa Tee' written by Sophak Suwan based on Liberal Feminism. Narration and dialogue of leading and supporting female characters in this fiction were applied to the analysis is qualitative research. The analytical description was used for result presentation.

The results revealed that: the presentation of modern women in society in the 1987's has two main issues: 1) Presentation of women's images. It consists of female characteristics that portray a modern woman: attractive woman, woman with language abilities, progressive thinking woman and women who lead of the family. 2) Determinant construction of the image of modern women, such as the discourse of a talented woman replacing perfect wife house and the writer's concept. That remain within the framework of patriarchy and unable to express sexuality clearly the modern feminine image style is characterized by the same set of ideas as the novels of the same period. But different in terms of the cause and effect of the presentation of the picture. And also found that the writer's sexual values It greatly affects the gender expression of female characters.

Keywords: Jin Ta Pa Tee; modern women; 1987's Society

1. บทนำ

การนำเสนอภาพสะท้อนผู้หญิงในสังคมผ่านมุมมองวรรณกรรม นักวิชาการทางด้านวรรณกรรมวิจารณ์หลายท่าน ได้กล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมนั้นเป็นภาพสะท้อนสังคม” นักอ่านสามารถรับรู้ เข้าใจสังคมผ่านวรรณกรรมร่วมสมัยได้เป็นอย่างดีซึ่ง (อรจิรา อัจฉริยะไพบูลย์, 2560, หน้า 137-148) นักเขียนหลายท่านเลือกนำเสนอภาพผู้หญิงในสังคมไทยผ่านวรรณกรรมหลากหลายประเภททั้ง เรื่องสั้น กวีนิพนธ์ และนวนิยาย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

นักเขียนหลายท่านได้นำเสนอสิทธิผู้หญิงผ่านวรรณกรรมมากขึ้น นักเขียนที่มีบทบาทในการนำเสนอภาพผู้หญิงในสังคมได้เด่นชัด อาทิเช่น กฤษณา อโศกสิน ในช่วงก่อนทศวรรษ 2530 แนวทางการนำเสนอภาพผู้หญิงของกฤษณา อโศกสิน ยังคงนำเสนอภาพผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเป็นแม่และเมียที่ดี ภายใต้อำนาจิตของบุรุษ ก่อนที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงในช่วง พ.ศ. 2530 ที่เริ่มได้รับการศึกษาและหันมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นรวมถึงมีบทบาททางการเมืองที่เด่นชัด รวมถึงการให้ความสำคัญกับรูปร่างหน้าตา

ของตัวละครเอกผู้หญิงที่จะต้องเป็นคนดี มีความงามตามแบบอุดมคติวรรณคดีไทยคือ มีความงามรูปร่างบอบบางน่าละมุนนอม ดังเห็นได้จากตัวละครกัณฐกในน้ำผึ้งชม อรอินทราในพฤษชาสวาท และตติยาในชลธิพิศวาส (วีรวรรณ ศรีสำราญ, 2534, หน้า 174-175) นักเขียนอีกท่านที่มีผลงานเกี่ยวกับสตรีในแวดวงวรรณกรรม คือ ทมยันตี โดยมีผู้ศึกษา นวนิยายของทมยันตีในประเด็นภาพสะท้อนของสตรีในสังคม พ.ศ. 2506-2534 พบว่าในช่วงแรกภาพของผู้หญิงถูกนำเสนอให้ติดอยู่กับค่านิยมเรื่องพรหมจรรย์ที่แสดงผ่านมุมมองของตัวละครชาย โดยยึดเอาค่านิยมความบริสุทธิ์ทางเพศมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งผู้หญิงดีผู้หญิงเลว เช่น นวนิยายเรื่อง ค่าของคน สายใจ และรอยมลทิน (ภัทรพร หงส์ทอง, 2538, หน้า 58)

นอกจากนี้ ยังมีวรรณกรรมอื่นที่ได้นำเสนอภาพผู้หญิงในสังคมที่ยังถูกตีกรอบบทบาทให้อยู่กับหน้าที่แบบเดิม เช่น เรื่องหม้อที่ขุดไม่ออก จากหนังสือรวมเรื่องสั้น อัญมณีแห่งชีวิต ของอัญชันที่ได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2533 ได้แสดงให้เห็นภาพผู้หญิงที่ยังอยู่ในบทบาทเมียและแม่แบบเก่า แม้ว่าแนวคิดความเป็นกุลสตรีจะไม่ประสบความสำเร็จในการครองเรือนแบบเดิม แต่ผู้หญิงยังต้องยอมอยู่ภายใต้บทบาทเมียและแม่ต่อไป ซึ่งเป็นการหล่อหลอมมาจากระบบปิตาธิปไตยที่จำกัดบทบาทของผู้หญิงแค่เมียและแม่เท่านั้น (เสนาะ เจริญพร, 2548, หน้า 44-47) จากการยกตัวอย่างวรรณกรรมที่นำเสนอให้เห็นภาพของผู้หญิงในช่วงก่อนทศวรรษ 2530 จะเห็นว่ามีการนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาของผู้หญิงที่ยังอยู่ในกรอบแบบเดิมที่ยึด

ผู้หญิงไว้ค่านิยมความเป็นกุลสตรีและการปรนนิบัติเพศชาย ความไม่เท่าเทียมเรื่องเพศการจำกัดการแสดงออกทางเพศด้วยค่านิยมเรื่องความบริสุทธิ์ของพรหมจรรย์

ในช่วงทศวรรษ 2530 กระแสผู้หญิงถูกนำมาขยายเป็นวงกว้าง ด้วยปัญหาที่พบในสังคมทำให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้มากขึ้น แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525-2544) ได้กำหนดนโยบายเพื่อผู้หญิง โดยตั้งเป้าให้ผู้หญิงมีการพัฒนาด้านการเข้าถึงการศึกษา ทั้งยังสามารถพัฒนาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ (พรธาดา สุวัธนวงิจ, 2550, หน้า 68) กระบวนการทางสังคมพยายามจะเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งประเด็นสำคัญไปที่ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศอย่างชัดเจนทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม มีเรียกร้องให้เกิดความสมดุลทางเพศไปพร้อมๆ กัน (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, หน้า 4-5) ทำให้ผู้หญิงได้รับการพัฒนามีความรู้ความสามารถในการเข้ามามีบทบาทพัฒนาประเทศได้อย่างก้าวกระโดด จนนำมาซึ่งกระแส “ผู้หญิงก้าวหน้า” มีการนำเสนอภาพความสามารถของผู้หญิงที่มีความทัดเทียมกับผู้ชายมากขึ้น เริ่มเห็นบทบาทผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะของสังคม ซึ่งวรรณกรรมหลายเรื่องในช่วงนี้จะนำเสนอภาพ “ผู้หญิงก้าวหน้า” ในตัวละครเอกหญิงไว้ มีการนำเสนอภาพผู้หญิงเก่งขึ้นมาทดแทน แม่ศรีเรือน (เสนาะ เจริญพร, 2548, หน้า 8-11) กระบวนการสร้างตัวละครหญิงในนวนิยายเหล่านี้มีการพัฒนาให้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อสอดคล้องกับสภาพสังคม มีการสร้าง “ผู้หญิงสมัยใหม่” ที่แตกต่างไปจากภาพของผู้หญิงในสังคมที่ผ่านมา

“ผู้หญิงสมัยใหม่” เสนาะ เจริญพร (2548) ได้ให้คำอธิบายลักษณะผู้หญิงในวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีเสรีภาพมากขึ้น มีความเป็นตัวของตัวเอง มีบทบาททั้งทางการเมือง การเมืองและมีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่สื่อถึงนัยยะ “ผู้หญิงยุคใหม่” ดังการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องกำแพงบุญ ของสุภาว เทวกุล ที่ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2534 ว่าตัวละคร “บัวบุญ” มีคุณสมบัติสอดคล้องกับผู้หญิงยุคใหม่ โดยเธอได้ออกมาสู่พื้นที่สาธารณะมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องงาน และมีโอกาสในการรับความคิดเห็นใหม่ๆ เช่นกัน ซึ่งลักษณะของผู้หญิงข้างต้นพบเป็นลักษณะร่วมในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน และหมยันต์ในช่วงทศวรรษ 2530 เช่นกัน นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะ “ผู้หญิงสมัยใหม่” ในการศึกษาตัวละครในนวนิยายหลัง 2530 ซึ่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ดังที่ ละอองดาว จิตต์พิริยะการ (2562, หน้า 74-81) เสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ผ่านการการศึกษาที่ผู้หญิงมีความรู้ความคิดก้าวหน้า มีการก้าวสู่การทำงานนอกบ้าน มีเสรีภาพในการตัดสินใจ พึ่งพาตนเองได้ และมองการหย่าร้างเป็นอิสรภาพ

จากการทบทวนวรรณกรรมปรากฏพัฒนาการของผู้หญิงในสังคมไทย เริ่มจากการสะท้อนปัญหา ไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ในสังคม ผู้ศึกษาจึงอยากขยายผลการศึกษาให้กว้างขึ้นไปสู่การศึกษาผลงานนักเขียนท่านอื่นที่มีผลงานโดดเด่นในช่วงเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกศึกษาผลงานของโสภาค สุวรรณ ที่ถือว่าเป็นนักเขียนที่โดดเด่นในนวนิยายแนวต่างแดนและรักโรแมนติกและยังไม่ปรากฏการศึกษาประเด็นของ

ผู้หญิงในผลงานของโสภาค สุวรรณ อย่างจริงจัง ทั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกศึกษา นวนิยายเรื่องจินตปาตี เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2535 โดยจินตปาตีกล่าวถึงตัวละครหญิง “จินตปาตี” ที่มารดาเสียชีวิตและบิดาแต่งงานใหม่ มารดาเลี้ยงไม่พอใจให้ลูกของภรรยาเก่าอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน ดังนั้นจินตปาตีจึงถูกบิดาพาไปฝากให้ป้าฝ่ายมารดา ซึ่งเป็นตระกูลผู้ดีเก่าภาคใต้เลี้ยงดู ซึ่งป้าๆ ของเธอ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงานหรือมีครอบครัว จินตปาตีได้รับการอบรมสั่งสอนและยังได้ศึกษาเล่าเรียนทางด้านภาษาและสื่อสิ่งพิมพ์ ด้วยความสามารถและผลงานที่โดดเด่นจนทำให้จินตปาตีก้าวเข้าสู่แวดวงนักข่าวตั้งแต่เรียนจบและมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเป็นนักข่าวสายข่าวประเทศ ทั้งนี้เธอเขียนบทความเรียกร้องสิทธิสตรีและบทความการทุจริตในวงการการเมืองหลายเรื่องจนทำให้เธอถูกหมายเพ่งเล็งจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากงานของเธอ จนในที่สุดเธอสามารถเปิดโปงความเลวร้ายและการทุจริตของนักการเมืองผู้ที่อยู่เบื้องหลังได้สำเร็จ นวนิยายเรื่องจินตปาตีมีความโดดเด่นในการนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ และได้รับความนิยมจากผู้อ่านจนได้นำไปสร้างเป็นละคร เมื่อ พ.ศ. 2540 ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

ดังนั้น นวนิยายเรื่องจินตปาตีจึงมีความน่าสนใจในการนำมาศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิเคราะห์การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมทศวรรษ 2530 สะท้อนให้เห็นทัศนคตินักเขียนหญิงและอิทธิพลของกระแสวรรณกรรมผู้หญิงที่แทรกซึมวรรณกรรมประเภทอื่นในยุคเดียวกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในทศวรรษ 2530 ในนวนิยายเรื่องจินตปาตี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2530 โดยเลือกนิยายเรื่องจินตปาตีของนักเขียนโสภาค สุวรรณ จำนวน 2 เล่ม เล่มที่ 1 จำนวน 494 หน้าและเล่มที่ 2 จำนวน 456 หน้า ที่แต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2535 และถือเป็นนวนิยายของโสภาค สุวรรณ ที่มีการสร้างตัวละครหญิงที่มีลักษณะเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ได้เด่นชัดที่สุด วิเคราะห์ตามแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม ตัวละครที่นำมาวิเคราะห์คือ จินตปาตี นำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

วิเคราะห์การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่องจินตปาตีของโสภาค สุวรรณ ผู้วิจัยพบลักษณะของผู้หญิงสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่องจินตปาตี 2 ประเด็น ดังนี้

1. การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่

1.1 ผู้หญิงที่มีเสน่ห์ ค่านิยมความงามผู้หญิงในสังคมไทย ถือเป็นค่านิยมที่เด่นชัดอันเกิดจากระบบปิตาธิปไตย ที่แบ่งแยกสรีระและรูปร่างหน้าตาหญิงชายให้แยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง ความงามที่สังคมยอมรับเกิดจากความชอบของผู้ชายในสังคมเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง อ่อนแอ ผิวขาวอมชมพู ผอมยาว หน้าตาอ่อนหวาน

ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะแบบคู่ตรงข้ามที่ผู้หญิงกับผู้ชายแตกต่างกัน ในเรื่องจินตปาตี กล่าวถึงความนิยมในลักษณะนี้เช่นกัน โดยกล่าวถึง “สุดา” น้องสาวต่างมารดาของจินตปาตีที่มีรูปร่างอ่อนแอ ผิวขาว เป็นที่หมายปองของผู้ชาย แต่ตัวละครชายกลับไม่พึงปรารถนา “สุดา” เพราะคิดว่าจะต้องมีเงินให้เธอเสริมความงามอยู่ตลอด ในทางกลับกัน ตัวละครชายกลับชื่นชมลักษณะของจินตปาตี ที่ดูทะมัดทะแมง รูปร่างสูงโปร่ง และผิวสีน้ำตาลมากกว่า ดังตัวอย่าง “...ผู้หญิงข้างเขานะหรือ เขารู้มานานแล้วว่าหล่อมีเรือนร่างสูงระหงจนเกือบจะพูดได้ว่าเป็นส่วนที่ผู้ชายต้องคิด หากจะเดินเคียงคู่กับหล่อ หากความระหงนั้นได้สัดส่วนชวนมอง ไม่ว่าจะเป็นต้นคอ ลงมาถึงข้อเท้า ใบหน้านั้นไม่ต้องพูดถึง นกตลนกขมเสมอว่าหล่อไม่ใช่ผู้หญิงสวย แต่มีความเก๋ายอยู่ในส่วนประกอบของใบหน้า มองไม่หน้าเบื่อ ที่สำคัญคือผิวสีน้ำตาลของหล่อนนั่นเอง ชั่วแต่ว่าหล่อมีท่าทางของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 265)

การสร้างลักษณะโดดเด่นให้กับตัวละคร “จินตปาตี” ผ่านทางรูปลักษณ์ภายนอกที่ใช้คำว่า “เก๋” ซึ่งหมายรวมถึงบุคลิกลักษณะอันทำให้ผู้หญิงมีเสน่ห์ดึงดูดใจมากกว่าคำว่า “สวย” เป็นการนิยามความงามให้มีความหมายกว้างกว่าเดิม การสร้างตัวละครสีน้ำตาลบ่งบอกความหลากหลายของมิติด้านความงาม ความสวยไม่ได้มีแบบฉบับอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับทัศนคติความงามของแต่ละคน แต่ยังมีข้อสังเกตว่า ถึงแม้ผู้ชายจะมีทัศนคติที่เปิดกว้างเกี่ยวกับค่านิยมความงามมากขึ้น แต่จะเห็นว่าสำหรับรูปลักษณ์ที่แบ่งแยกเพศชายหญิงยังคง

ต้องดำรงอยู่ ดังความเห็นของนพดลที่ว่า “หล่อนมีเรือนร่างสูงระหงจนเกือบจะพูดได้ว่าเป็นส่วนที่ผู้ชายต้องคิด หากจะเดินเคียงคู่กับหล่อน....ชั่วแต่ว่าหล่อนมีท่าทางของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” ทำให้เห็นว่า ผู้ชายยังยึดติดกับความสูงและท่าทางของผู้หญิงที่ต้องสูงน้อยกว่าผู้ชายและมีกิริยาไปทางผู้หญิงมากกว่า อาจกล่าวได้ว่า ตัวละครชายถูกหล่อหลอมมาด้วยระบอบปิตาธิปไตยที่ผู้ชายแสดงอำนาจของตนเองได้เต็มที่ การที่ผู้หญิงมีความสูงเทียบเท่าตน หรือมีท่าทางของผู้ชายมากเกินไปจะทำให้ตัวละครชายรู้สึกถูกลดทอนความเป็นชายและไม่รู้สึกถึงอำนาจที่ตนเองเคยมีเหนือกว่าผู้หญิง

1.2 ผู้หญิงที่มีความสามารถด้านภาษา การศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันผู้หญิงเข้าสู่สังคมแห่งการทำงานที่เปิดกว้างมากขึ้น การที่จินตปาตีเป็นผู้หญิงที่เรียนเก่งและมีความสนใจด้านภาษา ทำให้เห็นการนำเสนอความต้องการของผู้หญิงที่อยากมีความก้าวหน้าทางสังคมที่ไม่จำกัดแค่สังคมไทย ความสามารถในการใช้ภาษาได้หลายภาษาเป็นต้นทุนในการพัฒนาตนเองให้สามารถก้าวหน้าไปสู่สังคมโลกได้ ซึ่งจินตปาตีได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาและมองถึงอนาคตที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนในส่วนนี้ได้ ดังบทสนทนา “แม้จะเรียนภาษาจีนต่อคะ” หล่อนบอกหน้าตาเฉย “เสียตายถ้าจะทิ้งเสีย” “ยังติดใจป็นังไม่หายละซี” คุณฉวยกลับว่า “เปล่าเลยคะ เป็นเรื่องน่ารู้ต่างหาก ไม่ขาดทุนแน่ ภาษาอังกฤษก็ได้กำไรอยู่แล้ววิชาที่เรียนเวลานี้คงทำให้ติดต่อดีขึ้น” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 236) นอกจากนี้นวนิยายยังแสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดกับจินตปาตี

เมื่อเธอเลือกเรียนภาษาและมองการณ์ไกลในการใช้ประโยชน์จากการเรียนด้านภาษา ดังบทสนทนา “ดีใจที่คุณตอบแบบนั้น แต่วิฑูรย์คงโกรธแน่ เขาอยากชวนคุณไปอยู่ ‘ไทยสาร’ ต้องการเจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าวต่างประเทศ ที่นั่นก็ทันสมัยไม่แพ้ที่นี่ แต่ผมอยากให้คุณได้ใช้ความสามารถภาษาอังกฤษของคุณเต็มจริงๆ ” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 247) การเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าวต่างประเทศสื่อให้เห็นการเป็นผู้ถูกเลือกให้ทำงานใหญ่ระดับประเทศที่ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นงานที่เคยสงวนให้ผู้ชายทำมาก่อน และความเชื่อมั่นในความสามารถที่ตัวละครอื่นมองว่าจินตปาตีสามารถทำได้ทำให้เธอเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจในการทำงานแถวหน้าและจากบทสนทนายังทำให้เห็นว่าเพื่อนร่วมงานจินตปาตีไม่เคร่งใจในความสามารถของเธอแม้เธอจะเป็นผู้หญิง

1.3 ผู้หญิงที่มีหัวคิดก้าวหน้าจินตปาตีเป็นตัวแทนผู้หญิงในสังคมที่มีหัวคิดก้าวหน้าและกล้าแสดงออกทางการเมืองอย่างชัดเจน เห็นได้ชัดจากการเป็นนักข่าวที่ดีแผ่ความดำมืดในแวดวงการเมืองจนเป็นที่เลื่องลือ และประเด็นที่สื่อความต้องการของ จินตปาตีได้มากที่สุดคือ การปลดปล่อยความลำหลังทางเพศที่ผู้หญิงได้รับในสังคมมาโดยตลอด ผ่านการทำงานทางสื่อสิ่งพิมพ์ของเธอ ดังข้อความบรรยาย “บัดนี้หล่อนกำลังก้าวมาสู่วงการงานอาชีพที่เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย โดยการชักนำของเขานภคลคิดว่าเขามองเห็นทางข้างหน้าของหล่อนแจ่มใส มีสเตอร์แม็คบอกเขาว่า “บทความที่เพื่อนของคุณเขียนในหนังสือพิมพ์ ‘ไทยสาร’ เกี่ยวกับสิทธิสตรีในวงการเมืองไม่เลวเลย

อายุยังน้อยแต่จะไปได้ไกลทีเดียว ผมดีใจที่คุณ ดิงเธอมาร่วมงานกับเรา เราต้องการคนหนุ่มสาว ประเภทนี้อีกมาก คนที่มีอุดมการณ์ และวิชาการ เป็นหลัก บางทีผมจะให้เธอทำงานด้านข่าวการเมือง โดยเฉพาะ” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 267-268)

การที่มีสเตอร์แม็คยกย่องผลงานของ จินตปาตีว่าดี และยังคงว่าเธอจะเป็นคนรุ่นใหม่ ที่มีอนาคตไกล ทำให้เห็นว่าสังคมคาดหวังความเปลี่ยนแปลงจากผู้หญิงรุ่นใหม่ และความเป็น พลวัตทางความคิดของคนในสังคมที่ยอมรับความคิดใหม่ๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ การเป็นผู้หญิงที่มีความคิดก้าวหน้าของจินตปาตี ยังไม่ได้จำกัดเพียงแค่การแสดงออกทางการเมือง แต่ยังรวมไปถึงวิถีในการดำเนินชีวิตที่เธอสามารถเดินทางและรับผิดชอบชีวิตการทำงานของตนเองโดยไม่ได้มีข้อแม้แต่อย่างใดทางร่างกายมาขัดขวางดังมายาคติที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอจึงต้องได้รับการดูแล จินตปาตีสามารถดูแลตัวเองได้และเดินทางรอนแรมทำงานได้ดีเช่นเดียวกันกับผู้ชาย ดังข้อความ “ห้าวันเต็มๆ ที่ต้องเดินทางและปฏิบัติงานในความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายตามหน้าที่ จินตปาตีทอดตัวเหยียดยาวบนเตียงอย่างเมื่อยล้า เมื่อนึกได้ว่าแทบไม่มีเวลาพักผ่อนเริ่มจากเครื่องบิน รถไฟและรถยนต์ กับการเลี้ยงรับรองเลี้ยงตอบแทนเจ้าภาพ” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 250) การมีแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตที่ก้าวหน้า ทำให้เห็นมุมมองของผู้หญิงในยุคทำงานที่มีลักษณะเป็นอิสระมากกว่าเดิม และสามารถประสบความสำเร็จในสังคมได้มากขึ้น

1.4 ผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัว ประเด็นของผู้หญิงกับบทบาทของการเป็นผู้นำครอบครัวที่ถูกนำเสนอให้เห็นอย่างชัดเจนในนวนิยายเรื่องจินตปาตี เกิดจากความอ่อนแอหรือความบกพร่องของผู้ชายในการเป็นผู้นำครอบครัว ทำให้ผู้หญิงต้องก้าวขึ้นมาเป็นผู้ดูแลครอบครัวด้วยตนเอง บทบาทผู้หญิงกับการเป็นผู้นำครอบครัวพบในตัวละครหลักอย่าง จินตปาตี ที่ทำงานเลี้ยงดูป่า และเป็นหลักที่พึ่งทางใจแก่ผู้เป็นพ่อ รวมทั้งเป็นความภาคภูมิใจแก่คนในครอบครัว ดังข้อความ “วิจิตมองลูกสาวคนโตอย่างภาคภูมิใจ ผลงานของแม่เม้า ความรู้สึกนึกคิดของลูกนั้นไม่ผิดจากพ่อเท่าไร เพียงแต่ว่าพ่อไม่เข้มแข็ง ไม่กล้าแกร่ง เช่นลูก เลือดท่านเจ้าคุณ ตาของแม่เม้าสืบทอดมาถึงหลานเต็มเปี่ยม” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 53) กล่าวได้ว่า วิจิตแสดงให้เห็นความอ่อนแอของตนเองในการดูแลครอบครัว ด้วยอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะที่ไม่ค่อยติดต่อหรือมีปฏิสัมพันธ์กับใคร ทำให้เขาเป็นคนที่ค่อนข้างคล้อยตามคนอื่นได้ง่าย และไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเอง การที่วิจิตมองว่าตน “ไม่เข้มแข็ง ไม่กล้าแกร่ง” แสดงให้เห็นการถอยห่างออกจากการเป็นผู้นำของผู้ชาย และยอมรับในความเป็นผู้นำของผู้ที่จะก้าวมาทำหน้าที่ที่ได้ดีกว่าตน สะท้อนให้เห็นการยอมรับความล้มเหลวของผู้ชายต่อบทบาทหลักที่สังคมวางไว้ และรับเอาผู้ที่แข็งแกร่งกว่าขึ้นมาทำหน้าที่แทนโดยไม่แบ่งแยกเพศ

อีกปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงต้องทำหน้าที่เป็นเสาหลักของบ้านคือ การครองโสด พบว่าป่าของจินตปาตี ทั้งป่าฉายกลับ ป่าทองพลับ และป่าจำปา

ทั้งสามคนนี้ไม่ได้แต่งงานมีครอบครัวแต่อาศัยอยู่ด้วยกันในช่วงบั้นปลาย ดังนั้นเมื่อไม่มีผู้นำครอบครัวที่เป็นผู้ชาย ทั้งสามจึงปกครองและเลี้ยงดูในครอบครัวเอง อาจกล่าวได้ว่าบทบาทหน้าที่การเป็นผู้เลี้ยงดูครอบครัวที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบนั้นเกิดจากความอ่อนแอของผู้ชายที่เคยเป็นเสาหลัก และการที่ผู้หญิงเริ่มตระหนักว่า เมื่อสภาพสังคมหรือสถานการณ์รอบตัวเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงก็สามารถที่จะทำหน้าที่ดูแลและเลี้ยงดูครอบครัวได้เช่นกัน

2. ปัจจัยประกอบสร้างภาพผู้หญิงสมัยใหม่

2.1 วาทกรรม “ผู้หญิงเก่ง” เข้ามาแทนที่แม่ศรีเรือน พื้นฐานบทบาทหน้าที่ที่สังคมคาดหวังให้ผู้หญิงต้องเป็นคือ การเป็นกุลสตรีไทย แม่ศรีเรือน รู้จักหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532, หน้า 71) หากผู้หญิงเกิดความบกพร่องจากหน้าที่มักจะถูกสังคมตำหนิ เมื่อสังคมเปลี่ยนไปกลับพบมุมมองของผู้หญิงที่เริ่มแตกต่างไปจากเดิมผู้หญิงมีความสามารถในการทำงานนอกบ้าน ได้รับโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ที่ในอดีตเคยสงวนไว้ให้กับผู้ชายเท่านั้น ทำให้เกิดอุดมคติ “ผู้หญิงเก่ง” เข้ามาแทนที่ “แม่ศรีเรือน” ดังเดิมไป เป็นปรากฏการณ์ “ผู้หญิงก้าวหน้า” ซึ่งเน้นย้ำว่าผู้หญิงมีความสามารถทัดเทียมกับผู้ชาย (นพพร ประชากุล, 2548, หน้า 8-16) ทั้งนี้ยังมีการยกตัวอย่างผู้หญิงสมัยเก่าที่ขึ้นมาเปรียบเทียบกับผู้หญิงสมัยใหม่ให้เห็นว่า ผู้ชายในสังคมได้มองหาผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านเก่ง และมีความคิดเฉลียวฉลาดมาเป็นคู่ครองเพื่อแบ่งเบาภาระงาน

ของตนมากกว่าผู้หญิงที่เก่งเพียงงานบ้านอย่างเดียว ดังจะเห็นจากตัวละครหญิง “ภัทรา” ที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตคู่เพราะเธอเป็นผู้ตามเพียงอย่างเดียว ในขณะที่ตัวที่จินตปาตีถูกยกย่องเรื่องของการทำงานแบบผู้ชาย ดังบทสนทนา “แม่แม่น่ะเป็นตัวของตัวเอง แล้วก็ไม่ใช่ผู้หญิงง่ายๆ ที่ไม่มีโอกาสอะไรนอกจากคอยจับผู้ชายเป็นผัว ขอโทษเถอะนะที่ใช้คำพูดแบบนี้ มันชัดเจนเข้าใจง่ายที่สุด คนมีความรู้ มีงาน มีชื่อเสียงที่เกิดจากสมองของตัวเอง เขาไม่จำเป็นต้องอาศัยผัวนักหรอกขอให้รู้ไว้” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า 106) การที่วิฑิตผู้พูดได้เน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของผู้หญิงที่มีความรู้และทำงานหาเลี้ยงตัวเองได้จนมีชื่อเสียง ทำให้เห็นน้ำเสียงเสียดสีตัวละครที่เป็นผู้ฟัง คือ สำออง ภรรยาเขาให้ตระหนักถึงการให้คุณค่ากับผู้หญิงที่มีความรู้และทำงานเก่งมากกว่าผู้หญิงที่ให้สามีเลี้ยงดูเพียงฝ่ายเดียว โดยสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไป การที่ผู้ชายทำงานนอกบ้านหนักขึ้นจำเป็นที่จะต้องแสวงหาคู่ชีวิตที่มีความคิดทำงานเก่ง แบ่งเบาภาระงานของเขานอกเหนือจากการทำงานบ้าน จึงเกิดเป็นภาวะผู้หญิงเก่งเข้ามาแทนที่ความเป็นกุลสตรีมากขึ้น และยังพบว่าผู้หญิงที่ทำงานเก่งจะเป็นความภาคภูมิใจของครอบครัวและสามีมากกว่าผู้หญิงที่อยู่แต่ในบ้านและเป็นแม่ศรีเรือนเพียงอย่างเดียว ดังนั้นผู้ชายในสังคมยุคใหม่จึงคาดหวังที่จะได้ภรรยาที่เป็นผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากกว่าผู้หญิงที่ทำงานแต่เพียงในบ้านอย่างเดียว

2.2 มโนทัศน์ของนักเขียนหญิง ประสพการณ์และมุมมองของนักเขียนส่งผลต่อ

การนำเสนอภาพของตัวละครหญิงในนวนิยาย แม้สังคมจะพยายามแสดงให้เห็นว่ายุคผู้หญิงก้าวหน้ากำลังดำเนินไปในสังคม ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงมีความเป็นพลวัต โสภาค สุวรรณ ซึ่งเป็นสตรีในชนชั้นกลางที่มีประสบการณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ต่างเห็นชีวิตของผู้หญิงในสังคมที่หลากหลาย รวมถึงกระแสของการเรียกร้องสิทธิสตรีที่ปรากฏในสังคมเรื่อยมา ลักษณะการนำเสนอภาพผู้หญิงในโมโนทัศน์ผู้หญิงสมัยใหม่ของโสภาค สุวรรณ เกิดจากภาพสะท้อนผู้หญิงที่พบเจอในหลายสังคมกับกระแสสังคมเกี่ยวกับสตรีนิยมทำให้เกิดภาพผู้หญิงที่กำลังพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ทัดเทียมผู้ชายมากขึ้น มีบทบาททางสังคมมากขึ้น และมีความคิดวิถีชีวิตที่ก้าวหน้า เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ทั้งนี้ด้วยการหล่อหลอมจากสังคมปิตาธิปไตยที่ย่อมส่งอิทธิพลต่อการสร้างตัวละครหญิง โดยเฉพาะกับนักเขียนผู้หญิงที่มีกรอบจำกัดทางสังคมในการแสดงออกที่เห็นได้เด่นชัดจากเรื่องจินตปาตีคือ เรื่องเพศสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างที่จะให้ผู้หญิงแสดงออกเรื่องเพศ ถือเป็นแรงปะทะระหว่างกระแสผู้หญิงก้าวหน้ากับการครอบงำจากค่านิยมดั้งเดิม ส่งผลให้เกิด ข้อจำกัดในการสร้างตัวละครหญิงเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากนวนิยายที่ไม่ยอมรับที่ผู้หญิงจะมีค่านิยมเรื่องเพศอย่างอิสระ หรือใกล้ชิดกับผู้ชายมากเกินไป เพราะสังคมยังยึดติดกับบาทหน้าที่ของผู้หญิงที่ถูกสังคมกำหนดมาตั้งแต่โบราณนั่นคือ บทบาทหน้าที่ในครอบครัวที่ผู้หญิงพึงปฏิบัติและต้องคงไว้ ดังที่ภุญย์ได้แสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับผู้หญิงที่จะมาเป็นภรรยาของเขา ว่าจะต้อง

ไม่ยุ่งเกี่ยวกับชายอื่นหรือแม้กระทั่งการบ้าน การเรียนก็ยังคงต้องมีบทบาทความเป็นภรรยาอยู่ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ภุญย์แสดงออกอย่างชัดเจนว่ายอมรับผู้หญิงเก่งและเห็นด้วยที่พวกเธอเรียกร้องสิทธิของตนเองหรือเป็นตัวของตัวเอง แสดงให้เห็นว่าอิสระของผู้หญิงไม่สามารถมีได้โดยสมบูรณ์เพราะยังมีข้อจำกัดอยู่นั่นเอง ดังข้อความ

....แต่ภุญย์ก็อยากจะพูดว่า ผู้หญิงที่จะมาเคียงคู่ หน้าอกตากับเขาก็สมควรจะเป็นของเขา แต่เพียงผู้เดียวเขาไม่ปรารถนารับช่วงของเล่นของเหลือจากใครนี่นะ ก็ในเมื่อไม่ได้ปลงใจว่าจะหาภรรยาที่เคยเป็นแม่หม้ายสักหน่อย หรืออย่างน้อยเพียงหล่อนเคยเล่นกับใครมาก่อนตามสมัยนิยมก็เถอะล้วนไม่ปรารถนาทั้งสิ้น นี่เขาจะต้องผ่านคำถามสักเท่าไรหากว่าจะผูกพันกับหล่อน... (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า354)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการไม่ยอมรับให้ผู้หญิงแสดงออกเรื่องเพศคือ การที่จินตปาตีไปยุ่งเกี่ยวกับผู้ชายเจ้าชู้ หรือ เสือผู้หญิง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเพื่อน หรือผู้ร่วมงานต่างเห็นว่าผู้คนในสังคมยังไม่ยอมรับที่จะให้ชายหญิงอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะผู้หญิงที่ไปอยู่ใกล้ชิดกับผู้ชายเจ้าชู้จะถูกเหมารวมว่าเป็นผู้หญิงที่ตกเป็นของชายคนนั้นแล้ว คนใกล้ชิดจินตปาตีจึงกังวลเรื่องที่เธอใกล้ชิดวิฑูรย์ ซึ่งทำให้เธอเสียชื่อเสียงในฐานะผู้หญิงที่ควรบริสุทธิ์เรื่องเพศ ดังข้อความ

“คุณก็รู้จักเจ้าเพื่อนของเราชื่อเสียงหมอนั่นนะหอมหวานแค่ไหน เขารู้กันทั้งบางกอกว่าผู้หญิงคนไหนที่หลงคารมพ่อวิฑูรย์เป็นไม่เหลืออะไรทั้งสิ้น แต่ก็ยังมีคนอยากลอง อยากสมัครเป็น

ของเล่นชั่วคราว ผู้หญิงสมัยพระจันทร์ถูกเหยียบพวกนั้นนะ แล้วนี่คุณฉายไปฉายมากับพ่อเจ้าประคุณจนเขาถือให้กระฉ่อน ไม่กลัวใครเข้าใจผิดบ้างหรือ” (โสภาค สุวรรณ, 2535, หน้า355)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น การแสดงออกทางเพศของผู้หญิงยังถือเป็นเรื่องพื้นฐานที่คนในสังคมให้ความสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรปกปิด และผู้หญิงยังเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายหากกล่าวถึงเรื่องเพศ สิ่งเหล่านี้เป็นผลพวงจากระบบสังคมแบบเดิมที่ตัดสินคุณค่าผู้หญิงดีผู้หญิงเลวจากความบริสุทธิ์ของพรหมจรรย์ จากนวนิยายเรื่องจินตปาตีถึงแม้ตัวละครหญิงของเรื่องอย่างจินตปาตีจะเป็นภาพสะท้อนผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมที่มีความรู้ความสามารถและเป็นตัวของตัวเองที่กำลังเริ่มแทนที่ภาพผู้หญิงสมัยเก่าในสังคมอยู่ โดยเห็นจากคำชื่นชมของตัวละครอื่นๆ แต่ทั้งนี้จินตปาตีก็ยังไม่สามารถหลุดจากการครอบงำของระบบปิตาธิปไตยที่ไม่ให้พื้นที่ผู้หญิงในการพูดถึงเรื่องเพศอย่างอิสระ ซึ่งเป็นผลพวงค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อนักเขียนหญิงในการสร้างตัวละครมาอีกทอดหนึ่ง

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในทศวรรษ 2530 ในนวนิยายเรื่องจินตปาตี ของนักเขียนโสภาค สุวรรณ ตามแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม ผลการศึกษา สะท้อนให้เห็นความเป็นพลวัตของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปเพื่อสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมที่เห็นได้จากภาพการนำเสนอที่เป็นภาพ

สะท้อนจากนวนิยาย ผู้หญิงสมัยใหม่คือผู้หญิงที่มีการพัฒนาด้านความคิดและการใช้ชีวิตที่แปรผันไปกับบริบททางสังคม ส่งผลให้ผู้หญิงมีความทัดเทียมกับผู้ชายมากขึ้น ลักษณะของผู้หญิงสมัยใหม่จากนวนิยายเรื่องจินตปาตี พบการเปิดกว้างของมาตรฐานความงาม หรือ Beauty Standard ที่ไม่จำกัดความงามไว้แค่แบบเดียว แต่ยังยอมรับความงามที่หลากหลาย โดยผนวกเข้ากับลักษณะเฉพาะบุคคลที่ทำให้เกิดความมีเสน่ห์มากกว่าความงามในมิติเดียว การนำเสนอตัวละครผิวสีน้ำตาลที่เป็นคนใต้แสดงให้เห็นถึงการมองเห็นของผู้หญิงในมุมกว้างที่ไม่กระจุกอยู่แค่ในกรุงและเห็นถึงความพยายามชูลักษณะพิเศษของผู้คนหลากหลายถิ่น นอกจากนั้นกระบวนการประกอบสร้างผู้หญิงสมัยใหม่ที่เด่นชัด คือ การศึกษา ผู้หญิงได้รับความรู้และแนวคิดใหม่ๆ มากขึ้น ทำให้ผู้หญิงเลือกเรียนวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของตนเองในอนาคตและเพื่อปูทางไปสู่ความก้าวหน้าที่คนอื่นยังไม่สามารถทำได้ เช่น เรียนภาษา ภาษาถือเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสากลและการก้าวหน้าไม่จำกัดอยู่เพียงแค่ในสังคมไทย แต่ยังรวมไปถึงในสังคมโลกและยังตอบสนองต่อภาคเศรษฐกิจที่ต้องมีปัจจัยเรื่องภาษาเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลจากการกระจายการศึกษาเพื่อให้ผู้หญิงได้เข้าสู่โอกาสในการแสวงหาความรู้ ทำให้ผู้หญิงมีความคิดก้าวหน้า และเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่พบ ในช่วงการขับเคลื่อนด้านเสรีภาพและการเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานของนักเขียนแนวสตรี

นิยมอย่างทมิฬย่นตี ดังสอดคล้องกับการศึกษา ประเด็น บทพิสูจน์ทางการเมืองกับวาทกรรมสตรีนิยมในนายกหญิง (เสนาะ เจริญพร, 2548, หน้า 145-151) ที่นำเสนอว่าผู้หญิงมีความสามารถทางการเมืองได้เฉกเช่นเดียวกันกับผู้ชาย ประเด็นทางการเมืองถือเป็นชุดความคิดเดียวกันในสื่อให้เห็นความสามารถของผู้หญิงในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม การเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของหญิงชายเป็นอีกสิ่งหนึ่งพบในการศึกษา ทั้งนี้พบว่าตัวละครชายเกิดความล้มเหลวในการทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัว ไม่มีความเข้มแข็งหรือแข็งแกร่งมากพอ จึงทำให้ผู้หญิงได้ปฏิบัติหน้าที่นี้แทน ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้หญิงได้ออกมาสู่การทำงานนอกบ้านมากขึ้นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่ของครอบครัวขึ้นอยู่กับสถานะเศรษฐกิจภายนอกด้วยเช่นกัน ฉะนั้นการทำงานเก่งนอกบ้านจึงสัมพันธ์กับการเป็นผู้นำครอบครัวในเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกันกับลักษณะของผู้หญิงที่พบในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ในการศึกษา สถานภาพสตรีไทยในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน พ.ศ. 2497-2530 ของ วิวรรณ ศรีสำราญ ที่พบว่าในช่วงหลังผู้หญิงมีลักษณะเป็นผู้นำครอบครัวมากขึ้น รับผิดชอบงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน ทั้งจากการมีอาชีพที่สูงขึ้น และการหย่าร้าง (วิวรรณ ศรีสำราญ, 2534, หน้า 177)

นอกจากนี้ ปัจจัยในการประกอบสร้างผู้หญิงสมัยใหม่ เกิดจากลักษณะงานของทั้งหญิงและชายที่เปลี่ยนไป ความตึงเครียดกับงานนอกบ้าน และการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจส่งผลให้ผู้ชายต้องการ “เพื่อนคู่คิด” มากกว่า “ศรีภรรยา” หรือ

อาจจะให้คำนิยามคำว่า “ภรรยา” ในมุมที่ต่างไป ปรากฏการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อค่านิยมผู้หญิงแบบเก่าที่จะต้องทำงานบ้านดูแลปรนนิบัติสามีและไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการนอกบ้าน ซึ่งจะเห็นมีการนำตัวอย่างผู้หญิงเช่นนี้มาเปรียบเทียบให้เห็นว่าไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัวในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตามอุดมคติ “ผู้หญิงเก่ง” เข้ามาแทนที่ “แม่ศรีเรือน” ที่ก่อให้เกิดกระแส “ผู้หญิงก้าวหน้า” โดยเน้นย้ำว่าผู้หญิงมีความสามารถทัดเทียมกับผู้ชาย (นพพร ประชากุล, 2548, หน้า 8-16) ในส่วนของนักเขียนที่มีต่อการสร้างภาพผู้หญิงสมัยใหม่ เห็นได้ชัดว่านักเขียนพยายามนำเสนอผู้หญิงในยุคที่กำลังพัฒนาตนเองเพื่อให้ทัดเทียมกับผู้ชาย และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในมิติต่างๆ แต่กระนั้นยังพบว่าการแสดงออกของนักเขียนยังมีข้อจำกัด ด้วยนำเขียนหญิงถูกหล่อหลอมมาในสังคมปิตาธิปไตยที่ต้องการให้ผู้หญิงรักษามโนธรรมนิยมประเพณีอันดีงามเอาไว้ คือ ต้องรักนวลสงวนตัวไม่แสดงออกซึ่งความรักต่อผู้ชายก่อนหรือไม่ขอผู้ชายแต่งงาน (สภาสตรีแห่งชาติ 2518 : 143) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับวรรณกรรมของทมิฬย่นตี ที่ถึงแม้จะเป็นนักเขียนแนวสตรีนิยม แต่ยังพบว่าตัวละครยังมีส่วนของกรอบทางสังคมครอบไว้อยู่ ดังการศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมิฬย่นตีระหว่างพุทธศักราช 2506-2534 ที่พบว่าช่วงแรกมีการแสดงถึงค่านิยมเรื่องพรหมจรรย์ผ่านมุมมองของตัวละครชาย โดยยึดเอาค่านิยมความบริสุทธิ์ทางเพศมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งผู้หญิงดีผู้หญิงเลว (ภัทรพร หงส์ทอง, 2538, หน้า 58) ด้วยแนวคิดนี้ส่งผลให้มนทัศน์

ผู้หญิงสมัยใหม่ของนักเขียนต้องแสดงออกภายใต้ข้อจำกัดที่ยังคงมองการแสดงออกเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ควรปกปิดไว้อยู่

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรศึกษาการนำเสนอแนวคิดอื่นๆ ของผู้เขียนในนวนิยายเรื่องจินตปาตี

1.2 ควรศึกษาอิทธิพลความเป็นชายที่มีต่อผู้หญิงในนวนิยายเรื่องจินตปาตี

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

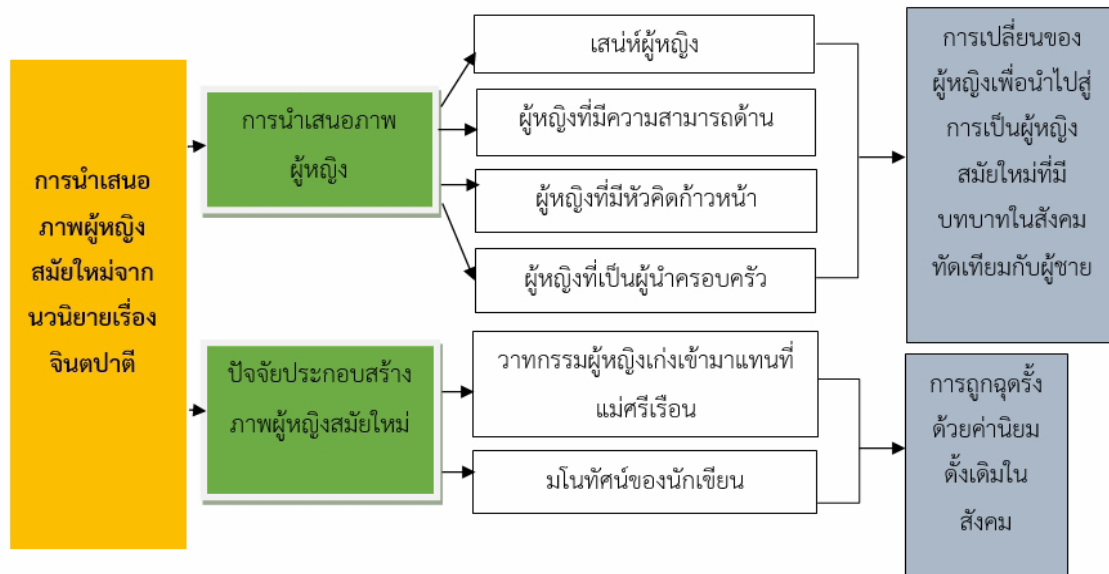
2.1 ผู้วิจัยควรศึกษาการนำเสนอภาพผู้หญิงในมิติอื่นๆ และเป็นในนวนิยายเรื่อง

อื่นๆ ของโสภาค สุวรรณ ที่เขียนขึ้นในยุคสมัยเดียวกัน

2.2 ผู้วิจัยควรศึกษาความเป็นชายในนวนิยายของโสภาค สุวรรณ ทัศนคติในการมองสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการนำเสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ในสังคมทศวรรษ 2530 ทำให้เห็นเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงที่เป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงเหนี่ยวยังจากระบบสังคมแบบเดิมๆ ยังส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาตนเองของผู้หญิงอยู่เช่นเดียวกัน รายละเอียดดังที่ปรากฏนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- นพพร ประชากุล. (2548). คำนำเสนอ ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง. กรุงเทพฯ: มติชน.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). สถานภาพสตรีไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.
- พรธาดา สุวัธนวิจ. (2550). ผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในนวนิยายไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2510-2546. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรพร หงษ์ทอง. (2538). การศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมยันตี ระหว่างพุทธศักราช 2506-2534. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ละอองดาว จิตต์พิริยะการ. (2562). หญิงม่าย: ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). สตรีนิยม ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- วีรวรรณ ศรีสำราญ. (2534). สถานภาพสตรีไทยในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน (พ.ศ. 2497-2530). (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สภาสตรีแห่งชาติ. (2518). สตรีไทย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- เสนาะ เจริญพร. (2548). ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง. กรุงเทพฯ: มติชน.
- โสภาค สุวรรณ. (2535). จินตปาตี. กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์.
- อรจิรา อัจฉริยไพบูลย์. (2560). สตรีนิยม: การศึกษาวิธีวิทยาผ่านงานวิทยานิพนธ์ร่วมสมัยของไทย. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 14(3), 137-148.

การเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา*

Politics and government in Buddhism

วีระชัย ยศโสธร

Weerachai Yossothorn

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Buriram Rajabhat University, Thailand

E-mail: Weerachai.ys@bru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพสังคมและการเมืองสมัยพุทธกาล 2) ศึกษาการกำเนิดสังคมรัฐแนวพุทธ 3) ศึกษาหลักการปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพสังคมในสมัยนั้นที่ถูกอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ครอบงำไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ พราหมณ์จึงเป็นกลุ่มวรรณะที่กุมอำนาจทางด้านความคิด การศึกษา การเมือง สังคม การปกครองและ เศรษฐกิจ รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมไว้ แล้วกำหนดบทบาทหน้าที่และสิทธิทางสังคมขึ้นเองทั้งหมด ทำให้เกิดเรื่องวรรณะ 4

2. ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการเอารัดเอาเปรียบกันในหมู่มนุษย์ เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต้องมีผู้นำ ผู้ปกครอง มีผู้ได้ปกครองจนก่อรูปร่างเป็นรัฐในที่สุด ซึ่งเป็นการกำเนิดสังคมรัฐแนวพุทธในอัครัญญสูตร

3. พระพุทธศาสนาแบ่งหลักการปกครองข้างต้นออกเป็น 3 ลักษณะ แต่การปกครองทั้งแบบ อัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตยนี้ ย่อมถือหลักธรรมาธิปไตยเป็นหลักประกอบด้วยเสมอการแบ่งลักษณะ การปกครองออกมาเช่นนี้ เพียงแบ่งตามระดับขั้นจิตสภาวะความถนัดของผู้ใช้ (ผู้ปกครอง) แต่ละบุคคล หรือตามแต่สถานการณ์ สถานที่ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องนั้น อันมีลักษณะแตกต่างกันเท่านั้น

คำสำคัญ: การเมืองการปกครอง; พระพุทธศาสนา

*ได้รับบทความ: 7 ธันวาคม 2564; แก้ไขบทความ: 26 มีนาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2565

Received: December 7, 2021; Revised: March 26, 2022; Accepted: March 30, 2022

Abstract

This research is a qualitative research in religion, especially Buddhism, which is a document research aimed to: 1) study the social and political conditions of the Buddhist era, 2) study the origin of Buddhist state society, and 3) study the Buddhist governance principles. It was a qualitative research which focused on documentary research by studying data from the Tripitaka, the Atthakatha, the Dika, the Anutika, Pakornvises, books, textbooks, articles, documents and related research works. The data were analyzed and the research results were presented in the form of a descriptive analysis according to the research objectives.

The results revealed that:

1. According to the first objective, the results showed that most of the social conditions in those days were influenced by beliefs in Brahmin religious. Brahman is a caste group that holds the power of thought, education, politics, society, government and economy including cultural traditions. They defined all roles and social rights causing a 4 caste system.
2. According to the second objective, conflict, controversy and exploitation among men were important reasons in necessarily having a leader, a ruler, and a subordinate to finally form a state. This is state forming in AggaññaSutta.
3. The results of the study according to the third objective found that Buddhism will divide the governance principles into 3 characteristics, but both autocratic rule and this sovereignty will hold the principle of dharma as a principle. These characteristics of a governance principle were only divided by a level of aptitude of each user (administration), or by a situation, place, community and related environment which had different characteristics.

Keywords: politics and government; Buddhism

1. บทนำ

การเมืองการปกครองดูเหมือนเป็นเรื่องไกลตัว หากไม่ได้คิดใฝ่ฝันที่จะเป็นนักการเมือง

แต่แท้จริงแล้วการเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเป็นวิถีชีวิตแบบหนึ่งของมนุษย์เพราะมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงจำเป็นต้องมีระบบการ

จัดสรรผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งระบบนั้นก็คือการเมืองการปกครองนั่นเอง ถ้าการเมืองมีความถูกต้อง เป็นธรรม ชีวิตก็จะดีขึ้นตามไปด้วย แต่ในทางกลับกัน ถ้าการเมืองมันไม่ดี ชีวิตก็แย่ไปด้วย

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการเมืองไว้อย่างน่าสนใจ โดยในอัครคณฺยสูตรชี้ให้เห็นว่ารัฐเกิดขึ้นได้อย่างไร รัฐต้องประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ทำไมถึงต้องมีการเลือกผู้ปกครองรัฐ และพระไตรปิฎกยังบอกเกี่ยวกับธรรมะสำหรับนักปกครอง (นักการเมือง) ได้แก่ จักวัตติสูตร ทศพิธราชธรรม อปรีหานิยธรรม และธัมมิกสูตร ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ว่าเรื่องใดก็ตามสามารถนำมาปรับใช้ได้ตลอดเวลา มีความทันสมัยอยู่เสมอ ไม่มีหลักธรรมข้อใดเลยที่จะเสื่อมคลายหรือหมดคุณค่าไปในตัว ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งสิทธิเสรีภาพ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ว่าธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบจากการตรัสรู้นั้น ไม่ได้เป็นไปเพื่อคนใดคนหนึ่งแต่เป็นไปเพื่อทุกคน และพระองค์ไม่ได้บังคับให้ใครมาเชื่อในศาสนาของพระองค์ แต่ทรงเป็นผู้แนะนำชี้ทางที่ถูกต้องให้เท่านั้น ส่วนใครจะทำตามหรือไม่ย่อมมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกเอง โดยก่อนที่จะเห็นด้วยหรือไม่กับคำสอนนั้นๆ ต้องคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบด้วยตนเองเสียก่อน ดังคำสอนที่ปรากฏในกาลามสูตร ส่วนในเรื่องของความเสมอภาค พระพุทธเจ้าทรงเชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถบรรลุธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่

ความคิดทางการเมืองแนวพุทธศาสนาเถรวาท ในพระไตรปิฎกไม่มีการจัดเป็นระเบียบอย่างชัดเจน แต่แนวความคิดนี้มีปรากฏใน

พระสุตตันตปิฎก ในลักษณะของการสนทนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องการเมืองกับพระสงฆ์ในบางโอกาส เช่น ตรัสกับพระอานนท์ถึงการล่มสลายของเมืองปาฏลีบุตร (พ.ศ. 25/76/252-258) และได้ตอบข้อสงสัยเรื่องการเมืองการปกครองที่เหล่าพระสาวกทูลถามในโอกาสต่างๆ บางครั้งทรงกล่าวถึงเรื่องการเมืองแก่พราหมณ์และกษัตริย์ที่มาทูลถามถึงวิธีการบริหารบ้านเมือง และทรงให้คำแนะนำตลอดจนกลยุทธ์ในแนวทางแก้ไข

ศาสนากับการเมืองและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและสังคมย่อมจะมีผลกระทบต่อศาสนาและทำนองเดียวกันการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นในทางศาสนาก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อการเมืองและสังคมเช่นเดียวกันในระบบการเมืองการปกครองไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตามปัญหาของความชอบธรรมในอำนาจการปกครองนั้นนับเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้ปกครองต้องคำนึงถึงตลอดเวลาความชอบธรรมในอำนาจการปกครองตามความหมายกว้างมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อที่ว่ารัฐบาลหรือผู้ปกครองมีสิทธิที่จะปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองยอมรับสิทธิและอำนาจการปกครองนั้นความชอบธรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ปกครองมีความเชื่อและศรัทธาในสถาบันกระบวนการทางการเมืองกฎระเบียบวิธีการปกครองมีการกำหนดและดำเนินนโยบายของรัฐบาลได้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและเป็นข้อผูกพันทางศีลธรรมที่ต้องปฏิบัติตามกระบวนการและการตัดสินใจทางการเมืองอยู่บนค่านิยมพื้นฐานที่สังคมยึดถือ

(นรี ภวาทานันท์, 2538, หน้า 1-2)

การที่ผู้วิจัยได้หยิบยกเรื่องการเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนามาศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพราะว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีประชาชนนับถือมากพุทธศาสนามีอิทธิพลเหนือความประพฤติและจิตใจของพุทธเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวพุทธในพระพุทธศาสนา ได้มีการกล่าวถึงหลักการเมืองการปกครองเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้สังคมดำเนินไปสู่ความผาสุกร่วมกันหากนักการเมืองได้นำหลักการทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้มาใช้ในการบริหารประเทศชาติก็จะทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงและจะทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นในการเมืองการปกครองประชาชนก็จะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์และยอมนำประเทศชาติไปสู่ความสงบสุขได้ตรงจุดนี้เองที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะทำให้เกิดการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้เพื่อที่จะนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเมืองการปกครองให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนและประเทศชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคมและการเมืองสมัยพุทธกาล
2. เพื่อศึกษาการกำเนิดสังคมรัฐแนวพุทธ
3. เพื่อศึกษาหลักการปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ส่วนในพระพุทธศาสนาจะศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ คัมภีร์อื่นนอกจากพระไตรปิฎก เช่น วรรณคดี กวีนิพนธ์ อนุฎีกาปกรณ์วิเสสต่างๆ รวมถึงตำราและเอกสารที่เป็นงานเขียนและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์
4. สรุปผลจากการศึกษาวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. สภาพสังคมและการเมืองสมัยพุทธกาลนั้น มีระบบเป็นรูปแบบอย่างชัดเจน ซึ่งแต่ละรัฐมีผู้ปกครองรัฐเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน มีอาณาเขตที่แน่นอน มีการจัดเก็บภาษี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจบ้านเมืองได้เจริญขึ้นแล้ว สภาพสังคมและการเมืองในสมัยนี้จึงมีความมั่นคงและมั่งคั่ง แต่ด้วยเหตุผลและสภาพของสังคมมนุษย์ทั่วไป ย่อมจะต้องมีการกระทบกระทั่งกันจนก่อให้เกิดเป็นกรณีพิพาทจนถึงกับเกิดสงครามแย่งชิง บุกรุกยึดครองอาณาเขตของกันและกันอยู่เสมอๆ รัฐที่ปรากฏและกล่าวถึงในพุทธกาลนั้นมี 16 รัฐหรือเรียกรวมกันว่า “โสฬสมหาชนบท”

ซึ่งแต่ละมหาชนบทนี้เป็นแคว้นอิสระ การเกิดขึ้นของแคว้นเหล่านี้ เกิดจากการรวมตัวกันเข้าของชนเผ่าที่มีพื้นที่หรืออาณาเขตใกล้เคียง กัน รวมตัวกันเป็นหมู่บ้านกลายมาเป็นเมืองและรวมเมืองเล็กๆ เหล่านี้เข้าเป็นแคว้นหรือรัฐ ส่วนผู้นำหรือผู้ปกครองส่วนใหญ่ จะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นที่นับถือของกลุ่มหนึ่งหรือกลุ่มชนอื่นๆ ในแถบนั้น ซึ่งอาจจะใช้กำลังและอำนาจในการเข้าไปยึดครองก็ได้ ซึ่งปรีชา ช่างขวัญยืน (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2540, หน้า 3-4) ได้ศึกษาเรื่องทฤษฎะทางการเมืองของพระพุทธศาสนาแล้วไว้อีกตอนหนึ่งว่า

“...แคว้นต่างๆ ดังกล่าวนี (16 รัฐ) เป็นรัฐอิสระ ซึ่งจัดเป็นวิวัฒนาการของการปกครองในระยะแรกๆ รัฐหรือแคว้นใดนั้น อาจเป็นหัวหน้าชน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เป็นที่นับถือของชนกลุ่มอื่นๆ หรืออาจด้วยการใช้กำลังเข้ายึดครอง ดังนั้นเราจึงพบแคว้นที่เป็น ราชาธิปไตย เช่น แคว้นกาสิ และแคว้นโกศล กับแคว้นที่เป็นสมพันธรัฐ..แคว้นวัชชีเป็นตัวอย่างของ (การปกครอง) แคว้นนี้แคว้นมัลละซึ่งเคยเป็นแคว้นที่ปกครองแบบราชาธิปไตยภายหลัง ก็เป็นแคว้นแบบสมพันธรัฐ...”

เนื่องจากการเมืองการปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นบรรดาแคว้นต่างๆ มีอิสระในการปกครองต่างแย่งชิงอำนาจกัน รัฐไหนแพ้ก็ถูกรวมเข้ากับรัฐที่ชนะและกลายเป็นเมืองลูกหลวงหรืออยู่ในภายใต้การปกครองของรัฐที่ชนะ จึงทำให้เกิดการลดจำนวนของรัฐเล็กๆ แล้วเกิดเป็นอาณาจักรใหญ่ๆ ที่มีอำนาจมาก ซึ่งมีอยู่ 4 อาณาจักร คือ โกสัมพีหรือวัชระ อวันตี โกศล และมคธ หากจะแบ่งการเมืองการปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นสามารถ

แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ รัฐที่มีการปกครองแบบราชาธิปไตย และรัฐที่มีการปกครองแบบระบอบสามัคคีธรรม (สาธารณรัฐหรือสมพันธรัฐ)

1.1 ระบบราชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการปกครองมีตำแหน่งการบริหารที่ลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่ปุโรหิต เสนาบดี เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังแบ่งการปกครองแยกย่อยออกเป็นระดับการปกครองท้องถิ่นอีก เช่น คาม นิคม ชนบท ซึ่งมีหัวหน้าเผ่าทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นการปกครองแบบประเทศราช แต่ให้อิสระในการปกครองรัฐที่มีการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้ พระราชาจะมีอำนาจสมบูรณ์ โดยไม่ต้องมีสภา เนื่องจากว่าในยุคนี้เป็นรัฐที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ไม่อาจที่จะนำความคิดเห็นของเผ่าต่างๆ มาใช้กับกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่มีอำนาจหรือ มีความเชื่อถือในสิ่งเดียวกันได้ เหตุนี้รัฐในสมัยพุทธกาลจึงล้วนแต่เป็นรัฐที่รวบรวมเอาเผ่าเล็กต่างๆ ที่ใกล้เคียงมาผนวกเป็นรัฐใหญ่เดียวกัน ซึ่งอาจจะได้มาโดยยินยอมหรือโดยกำลังก็ได้ ดังนั้น อำนาจเบ็ดเสร็จจึงตกอยู่ที่พระราชาหรือกษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว รัฐที่มีการปกครองตามระบบนี้ ได้แก่ รัฐมคธอันมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ปกครอง รัฐโกศล รัฐวัชระ รัฐอวันตี เป็นต้น

1.2 ระบบสาธารณรัฐ ซึ่งมี 2 แบบด้วยกันคือ สาธารณรัฐเฉพาะรัฐ ซึ่งเป็นการปกครองแบบสภาของตระกูลนั้นๆ โดยมีประธานสภาเป็นกษัตริย์กับแบบสมพันธรัฐที่มีรัฐอิสระหลายๆ รัฐรวมกัน มีการสับเปลี่ยนกันเป็นพระราชา (ผู้นำ) ของสาธารณรัฐซึ่งมีการกำหนดระยะเวลาของการปกครองของพระราชาแต่ละพระองค์เป็น

คราวๆ ไป สาธารณรัฐหรือสามัคคีธรรมนี้เป็นการปกครองแบบไม่มีกษัตริย์เป็นประมุข มีแต่ผู้ได้รับการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่เป็นประมุขรัฐ บริหารงานโดยการปรึกษาหารือกับสภา ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกแห่งเจ้าวงศ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย การทำสงคราม หรือแม้แต่การบริหารงานภายใน ซึ่งสถานที่นั้นคล้ายรัฐสภาในปัจจุบัน เรียกว่า “สันฐาคาร” รัฐที่มีการปกครองแบบนี้ เช่น รัฐวชิ รัฐมัลละ และประเทศสักกะ เป็นต้น คำว่า “สมาพันธรัฐ” “สาธารณรัฐ” หรือ “สามัคคีธรรม”

ดังนั้น คำทั้งสามข้างต้นนั้นจึงมีความหมายเหมือนกัน แต่จะสังเกตเห็นว่าภายหลังรัฐที่ปกครองแบบสามัคคีธรรมส่วนใหญ่ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้นาน เพราะขาดความสามัคคีกันที่สุดในที่สุดและถูกรัฐที่มีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยทำลายแล้วรวบอำนาจเข้าไว้ได้ แม้แต่รัฐวชิที่ถือได้ว่ามีความเข้มแข็งและมีเอกภาพมาก แต่ภายหลังการปริณิพพานของพระพุทธองค์ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐมคธ ซึ่งมีการปกครองแบบราชาธิปไตยในที่สุด ปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการปกครองแบบสามัคคีธรรมคือระเบียบวินัยที่เป็นเครื่องดำรงไว้ซึ่งความสามัคคีเมื่อใดไม่มีระเบียบวินัย ความสามัคคีก็หมดไป ระบบสามัคคีธรรม หรือราชาธิปไตย แบบโบราณนี้จึงสูญสลายไปในที่สุด

ในด้านการปกครองในสมัยนั้น กษัตริย์ได้มีบทบาทมากขึ้น ส่วนใหญ่เริ่มจากการเป็นหัวหน้าเผ่าแล้วขยายอิทธิพลทางการเมืองเป็นวงกว้างมากขึ้น มีการเก็บภาษีมีกองกำลังทหารที่ใหญ่โต เพราะ

ต้องเตรียมไว้รักษาอาณาเขตและขยายอาณาเขตของตนกับรัฐอื่นๆ ซึ่งในการเป็นผู้นำลักษณะนี้ครั้งแรกส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประชาชนสรรหาคัดเลือกเข้ามาเป็นผู้นำ และได้ผ่านวิวัฒนาการเรื่อยมาจนกลายมาเป็นกษัตริย์ที่มีระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบบการคัดเลือกผู้นำแบบเก่าในระดับชนเผ่าจึงหมดไปเปลี่ยนมาเป็นการใช้ระบบสืบสันตติวงศ์แทน ซึ่งจะเห็นระบบการคัดเลือกผู้นำทั้งสองแบบนี้ เหมือนในสมัยพุทธกาล

ส่วนในเรื่องสังคมชนชั้น (วรรณะ) ในสมัยนั้นก็คงมีอยู่ ชนวรรณะกษัตริย์ถือว่าเป็นชนชั้นสำคัญในยุคนั้น ด้วยเหตุผลทางการเมืองและการสงคราม ดังมีพุทธวจนะยืนยันถึงวรรณะกษัตริย์ถือว่าสูงสุดในการนับโคตรในยุคนี้นว่า

แต่ถึงอย่างไร ชนชั้นพราหมณ์ยังยกย่องวรรณะตนว่าเป็นชนชั้นสูง เพราะถือว่าวรรณะตนเกิดจากปากพระพรหม แต่เนื่องจากการที่ชนชั้นพราหมณ์ในยุคหลังๆ นี้ ไม่ได้ยึดถือข้อวัตรปฏิบัติดังพราหมณ์รุ่นก่อน จะเห็นลักษณะการประพุดิตนของพราหมณ์ในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในอัมพฎฐสูตร (ที.ปา. 11/72/107) ว่า มีการปฏิบัติตนไม่แตกต่างไปจากปุถุชนผู้บริโภคคามคุณและมีวิถีชีวิตใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ซึ่งจะพบคำว่า “พราหมณ์มหาศาล” อยู่ในปกรณ์บาลีเสมอๆ ซึ่งหมายถึงเหล่าเศรษฐีคหบดีชนชั้นในสมัยนั้น และเพราะชนชั้นพราหมณ์ยึดติดและมี ทิฐฐิมานะสำคัญตนเองในนิยมประเพณีเก่าๆ ที่ผิดๆ จึงมีความสำคัญผิดดังกล่าว ส่วนแพथย์นั้นยังเป็นกลุ่มประชาชนที่ถือว่าอยู่ในชั้นกลุ่มผู้ผลิต และวรรณ

ศุภรที่เชื่อว่าเกิดจากพระบาทของพระพรหมยังคง ถูกกดขี่และมีสถานภาพที่ต่ำต้อยไม่มีสิทธิทางการเมืองการปกครอง

จากสภาพสังคมในสมัยนั้นที่ถูกอิทธิพล ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ครอบงำไว้ได้เป็น ส่วนใหญ่ พราหมณ์จึงเป็นกลุ่มวรรณะที่กุมอำนาจ ทางด้านความคิด การศึกษา การเมือง สังคม การปกครองและเศรษฐกิจ รวมทั้งประเพณี วัฒนธรรมไว้ แล้วกำหนดบทบาทหน้าที่และสิทธิ ทางสังคมขึ้นเองทั้งหมด ทำให้เกิดเรื่องวรรณะ 4 หรือระบบชนชั้นในอินเดียขึ้น ซึ่งสมัยนั้นความ แตกแยกของชนชั้นรุนแรงมาก ส่งผลกระทบมาถึง ปัจจุบัน ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์พยายามที่จะ ปฏิวัติและปฏิรูปสังคมจากแนวความเชื่อที่ผิด พลาดนี้มาโดยตลอด พระพุทธองค์ทรงพยายาม ชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์มากกว่า ไปยึดติดกับหลักการลัทธิศาสนาที่มีอยู่ในยุคนั้น แนวคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงมีทั้งปฏิวัติ ปฏิรูป คล้อยตาม และคงไว้ในสิ่งที่ดีงามและถูกต้อง แต่โดยเฉพาะเรื่องวรรณะ (ชนชั้น) ของศาสนา พราหมณ์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติถึงขั้นเด็ด ขาด พระองค์ทรงปฏิเสธความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ที่พราหมณ์ถือว่าวรรณะตนเท่านั้นเป็นวรรณะขาว แล้วถูกคนวรรณะอื่นว่าเป็นวรรณะดำ ดังพุทธ วจนะที่ตรัสไว้ในอัครัญญสูตรว่า

“...พวกพราหมณ์มิได้นึกถึงความเก่า กล่าวกะท่านทั้งหลายว่า วรรณะพราหมณ์เท่านั้น ประเสริฐสุดวรรณะอื่นๆ เลว...คนที่มิใช่วรรณะ พราหมณ์ย่อมไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์ทั้งหลายเป็น โอโรสพระพรหม เกิดแต่ปากพรหม มีพรหมเป็น

แดนเกิด เป็นผู้อันพรหมสร้างสรรค์เป็นทายาทของ พรหม...”

และถ้อยคำพระวณะที่ปฏิเสธความเชื่อ ของพราหมณ์เกี่ยวกับความเชื่อนี้ว่า

“...คนย่อมเห็นกันทั่วไปว่า นางพราหม ณีของพวกพราหมณ์มีระดูก็มี มีครรภ์ก็มี กำลัง คลอดก็มี กำลังให้บุตรดีมีนมก็มี ก็พวกพราหมณ์ เหล่านั้นเกิดจากองค์กำเนิดของมารดาแท้ๆ ยิ่งกล่าวว่าวรรณะพราหมณ์เท่านั้นประเสริฐสุด วรรณะอื่นเลว...” (ที.ปา.11/51/88)

ท้ายพระสูตรพระองค์ได้ตรัสสรุป พระธรรมเทศนา โดยมุ่งไปที่ความรู้และความ ประพฤติเท่านั้นที่จะเป็นตัวกำหนดวรรณะบุคคล ไม่ใช่เพราะชาติตระกูลหรือถิ่นกำเนิด

2. การกำเนิดสังคมรัฐแนวพุทธใน อัครัญญสูตร กล่าวถึงการกำเนิดของมนุษย์และ สังคม ความคิดทางการเมือง และสถาบันทางการเมือง โดยแสดงลำดับวิวัฒนาการมาเป็นขั้นๆ ตาม ธรรมชาติ ซึ่งเริ่มจากสมัยที่โลกพิภพ มีสัตว์ผู้บุญ ได้ไปเกิดในชั้นอาภัสสรพรหมมีปิติเป็นอาหาร ไม่มีเพศ มีรัศมีอยู่ในวิมาน เมื่อโลกอุบัติขึ้นใหม่ๆ ยังมีน้ำปกคลุมทั่วไป จักรวาลมีตมณ ไม่มีดวง อาทิตย์ดวงดาว ไม่มีกลางวันกลางคืน ต่อมาเกิด พื้นดินลอยขึ้นอยู่บนผิวน้ำ (จวันดิน) มีสี กลิ่น และรสดี จึงชิมดู พวกอื่นๆ จึงชิมตาม เกิดติตรส ความอยาก (ตัณหา) จึงเกิดขึ้นร่างกายหยาบ รัศมี หดไป เกิดมีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ขึ้นมาแทน เกิด ดวงดาวต่างๆ เต็มท้องฟ้า กลางคืนกลางวันจึงมีขึ้น ตามกัน เมื่อสัตว์เหล่านั้นกินจวันดินเป็นอาหาร ร่างกายก็เปลี่ยนเป็นแข็งกล้าขึ้นทั้งผิวพรรณก็

ปรากฏแตกต่างกันไป บางพวกมีผิวพรรณแตกต่างกันไป บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกไม่งาม ทำให้เกิดการดูหมิ่นเหยียดหยามขึ้น จัวนดินหายไปเกิดสิ่งใหม่ที่เรียกว่า กระบิดินขึ้นมาแทน สัตว์เหล่านั้น กินกระบิดินเป็นอาหาร ร่างกายจึงแข็งกล้าขึ้นผิวพรรณก็แตกต่างกันในด้านความงามและไม่งาม เริ่มดูถูกดูหมิ่นผิวพรรณกันเอง ตัณหาทำให้สัตว์โลกตกต่ำในด้านความคิดและจิตใจเกิดความยึดมั่นถือมั่น ต่อมากระบิดินได้หายไป เกิดเครื่องดินขึ้นมา และข้าวสาลีเกิดขึ้นเป็นลำดับต่อมา ความแตกต่างซึ่งแต่เดิมไม่ปรากฏเพราะปราศจากรูปร่างก็เริ่มเกิดขึ้น ลักษณะที่แตกต่างทางผิวพรรณนี้เริ่มจะเป็นมูลเหตุให้มีการแบ่งแยกกำหนดความสูงต่ำ เกิดทิวฐิโนวาระและร่างกายมีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ เริ่มปรากฏเป็นเพศชาย เพศหญิง มีการเพ่งเล็งกันเองในกลุ่มขึ้น มีการเสพเมถุนตามสัญชาตญาณ เมื่อสัตว์อื่นเห็นจึงขว้างปาด้วยสิ่งของต่างๆ ดังนั้นจึงเริ่มมีการสร้างบ้านเรือนขึ้นเพื่อปิดบัง

เมื่อมีกาม ความเกียจคร้านจึงเกิดขึ้นและมีสัตว์หนึ่งคิดหาวิธีแห่งความสะดวกสบายให้กับชีวิตโดยการนำอาหารมากักตุน

เมื่อมีการนำอาหารมากักตุนเอาไว้ทำให้เกิดการเลียนแบบ ดังนั้น เมื่อมีการเก็บกักตุนไว้มากๆ จึงเกิดการขาดแคลน สัตว์เหล่านั้นจึงปรึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดแคลนและหาวิธีการ แก้ไขจนนำไปสู่การแบ่งปันเขตแดนกัน

เมื่อมีกาม มีความเกียจคร้าน มีความเห็นแก่ได้เกินควรจนเกิดการขาดแคลนปัจจัยด้านต่างๆ เรื่อยมา จนถึงการแบ่งปันสิทธิและทรัพย์สินในการ

ยึดครอง อธรรมที่ทำลายความปกติสุขดั้งเดิมของชีวิตและสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการประพฤติดัวของสัตว์นั้น และเมื่อมีการยึดครองจึงเกิดมีการละเมิดสิทธิกันขึ้น และได้พากันตักเตือนห้ามกระทำอีก สัตว์บางพวกทนไม่ไหวจึงมีการทำร้ายกันด้วยก้อนดิน ด้วยท่อนไม้เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นสัตว์ที่มีความคิดกลุ่มหนึ่งได้ปรึกษากัน โดยกล่าวถึงปัญหาว่า

ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธวิธีที่คุ้มครองป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน ผู้ที่ได้รับการเลือกจากมหาชนได้รับการขนานนามว่า “มหาชนสมมติ” มีหน้าที่จะต้องปกป้องคุ้มครองอาณาเขตกว้างใหญ่ได้รับขนานนามว่า “กษัตริย์” เพราะเป็นใหญ่ในนา และโดยที่หัวหน้านั้นเป็นผู้มีคุณธรรมยังความพอใจให้เกิดคนเป็นอันมาก จึงเรียกว่า “ราชา”

การกำเนิดรัฐในพระพุทธศาสนานี้ยังมีปรากฏในมหาโควินทสูตร (ท.มหา. 10/209-234) ถึงแม้จะไม่ได้กล่าวการเกิดขึ้นของรัฐโดยตรงเป็นเพียงแต่แสดงการเกิดรัฐหรือการขยายตัวของรัฐซึ่งมีการเกิดขึ้นอีกในลักษณะหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นประวัติการเกิดขึ้นของรัฐหลายๆ รัฐในประเทศอินเดียโบราณ การกำเนิดรัฐนั้นอาจจะเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการและประการหนึ่งในเหตุเหล่านั้น คือ การแบ่งเขตให้ผู้ขึ้นปกครอง คำว่า “ผู้อื่น” ในที่นี้อาจหมายถึงมิตรสหายหรือโอรสหลายพระองค์ของพระมหากษัตริย์ สุดแต่แห่งทรงพอพระทัยจะแบ่งให้ผู้ใดก็ได้ นอกจากนี้การเกิดรัฐตามแนว ปฏิจจสมุปบาทก็สามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงเหตุปัจจัยภายในตามธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็น

อีกสาเหตุหนึ่งที่ผลักดันให้มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมเป็นรัฐได้ เพราะเป็นการมองจากสภาพภายในธรรมชาติจิตใจของมนุษย์ว่าเป็นเหตุก่อให้เกิดการมีความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ยังผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนกลายมาเป็นสถาบันการเมืองและรัฐเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของสถาบันรัฐมีผลมาจากความต้องการภายในมนุษย์นั่นเอง

ดังนั้น เมื่อใช้หลักปฏิจลสมุปบาทมาพิจารณาถึงธรรมชาติของมนุษย์จะเห็นได้ว่าความเป็นรัฐเองก็เกิดขึ้นมาจากสภาวะภายในมนุษย์นั้น กล่าวคือเกิดขึ้นมาจาก อวิชชา ตัณหา อุปทาน ทำให้เกิดวงจรที่เรียกว่าไตรวัฏฏ์ ดังตัวอย่างการกำเนิดรัฐตามแนวอรรถกถาสูตรดังที่ได้แสดงมาแล้วนั้น

สรุปการกำเนิดรัฐตามแนวพระพุทธศาสนาได้ว่า ตามสภาพการณ์ที่ปรากฏลักษณะของสังคมเริ่มแรกมีลักษณะบริสุทธิ์เป็นเหมือนดังโลกสวรรค์ สัตว์ (คน) เสมอกันมีทุกสิ่งทุกอย่างสมบูรณ์ต่างคนต่างอยู่ ความขัดแย้งยังไม่ปรากฏ แต่เนื่องจากที่มนุษย์ดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจัยพื้นฐานมีการกินอาหาร เป็นต้น ในระยะแรกยังไม่รู้จักการสะสม เพราะปัจจัยขั้นพื้นฐานสมบูรณ์อยู่แล้ว ทรัพย์สินส่วนบุคคลยังไม่มี ทรัพยากรทุกอย่างยังเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมปัญหาจึงยังไม่เกิดเมื่อกาลเวลาผ่านไปความดีที่มนุษย์ในอดีตเคยดำรงอยู่เริ่มจางหาย ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ด้วยหลายสาเหตุ แต่ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของธรรมชาติของมนุษย์ ในพระพุทธศาสนาได้ชี้ตัวอย่างไปที่การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจของมนุษย์

เช่น ความแตกต่างทางผิวพรรณ และจิตใจที่เริ่มตกต่ำ เป็นต้น จึงเกิดการดูหมิ่นเหยียดหยามกัน ความชั่วจึงก่อตัวเกิดขึ้นเรื่อยๆ

การสืบพันธุ์ถือว่าเป็นสัญชาตญาณดั้งเดิมของมนุษย์ และเป็นเหตุให้เกิดครอบครัวทำให้เกิดความผูกพันเฉพาะบุคคล มีความคิดที่จะสะสมเพื่อความสะดวกสบายจนก่อให้เกิดการ ขาดแคลนจากการสะสมเกินประมาณ ก่อให้เกิดมีการแบ่งเขตการทำมาหากินกันเมื่อสังคมเติบโตใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ สภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ที่ย่อมมีดิมีชั่วก็เริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้น สิ่งแรกที่ปรากฏ คือความอยาก (ตัณหา) การเหยียดหยามดูหมิ่นกัน ความใคร่ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว การลักขโมย การโกหก และการทะเลาะวิวาท ผลก็คือทำให้สังคมปั่นป่วนระส่ำระสาย แต่ด้วยเหตุที่ธรรมชาติของสัตว์มีความต้องการสุขเกลียดทุกข์หรือแม้แต่ความขัดแย้งต่างๆ ความระส่ำระสายในสังคม จึงเป็นสิ่งขัดต่อความรู้สึกของมนุษย์ เป็นเหตุให้มนุษย์นี้ก็ย้อนไปในอดีตเก่าๆ หรือประสบการณ์ในอดีตที่พวกเขาเคยอยู่อย่างสงบสุขจึงต้องหาวิถีทางในการแก้ไขโดยรวมใจกันไปขอให้ผู้มีความสามารถมีกำลังแข็งแกร่งกว่าทำหน้าที่ปิดเป่าความระส่ำระสายในสังคม ผู้ที่ได้รับการเลือกสรรมีฐานะเป็นผู้นำเป็นตำแหน่ง “มหาชนสมมติ” แต่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตในการกระทำที่มหาชนยินยอมหรือมีข้อตกลงกันโดยมีคำจ้ำจี้เป็นสิ่งตอบแทนจากมหาชน ไม่มีอำนาจเด็ดขาด ดังข้อตกลงกันว่าใครให้เป็นผู้ขับไล่ว่ากล่าวลงโทษได้โดยชอบธรรม

ผู้ที่มหาชนให้สิทธิและอำนาจเป็น ผู้ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ช่วยตัดสิน

ปัญหาในกรณีที่มีความขัดแย้งในสังคม หน้าที่หลักที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมหาชนสมมติ คือ การลงโทษ และด้วยเหตุที่ผู้้นั้นเป็นผู้ที่มหาชนสมมติขึ้นมา (การเห็นร่วมของประชาชน) จึงเรียกว่า “มหาชนสมมติ” ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกในการปรากฏตัวขึ้นของผู้้นั้น เพราะเหตุที่ผู้้นั้นเป็นใหญ่ยิ่งแห่งเขตแดน เพราะต้องจัดแบ่งสรรปันส่วนให้คนในกลุ่มนั้นๆ เพื่อการเกษตรกรรม คำว่า “กษัตริย์” จึงเกิดขึ้นเป็นอันดับที่สอง และด้วยเหตุที่ผู้เป็นหัวหน้าจะต้องทำให้คนอื่นมีความสุขโดยธรรม คำว่า “ราชา” จึงเกิดขึ้นเป็นอันดับที่สาม

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการเอาเปรียบกันในกลุ่มมนุษย์ เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการปกครอง มีผู้ได้ปกครองจนก่อรูปร่างเป็นรัฐในที่สุด ซึ่งการกำเนิดรัฐในอัครัตยสูตรนี้มีลักษณะเหมือนทฤษฎีสัญญาประชาคม

3. หลักการปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธ การศึกษาแนวความคิดทางการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนานี้ ก่อนอื่นพึงทำความเข้าใจในเบื้องต้นอีกครั้งว่า ศาสนาไม่ใช่การเมืองและการเมืองก็ไม่ใช่ศาสนา ทั้งสองสถาบันต่างมีอาณาจักรขอบเขตและเป้าหมายเป็นของตนเอง แต่สิ่งที่สอดคล้องกันของทั้งสองสถาบันนี้คือ มีวัตถุประสงค์ ที่จะสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมที่ดี มีระเบียบสามารถอยู่ด้วยความผาสุก ในนัยนี้พระพุทธศาสนามีแนวคิดทุกด้านเป็นศาสนา แต่ศาสนาและการเมืองเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวเนื่องกับมนุษย์ และต่างมีความมุ่งหมายตรงในบางส่วน ในด้านการสร้างสรรค์สังคมมนุษย์

ดังนั้น การศึกษาถึงแนวคิดทางปกครองทางพระพุทธศาสนาจึงมีขอบเขตจำกัดด้วยเหตุผลข้างต้น ในขณะเดียวกัน “ธรรมะ” หรือ คำสอนของพระพุทธเจ้าก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปกครองรัฐ อันก่อให้เกิดความผาสุกของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการศึกษาการปกครอง แบบธรรมรัฐในพระพุทธศาสนา อนึ่ง จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังไม่ได้เสด็จออกผนวชนั้น ทรงได้ศึกษาได้ทราบระบบการปกครองแบบต่างๆ ในยุคนั้นทุกระบบ เนื่องจากพุทธบิดาต้องการให้พระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ครั้นทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระพุทธองค์จึงทรงมีวิสัยทัศน์ในการที่ใช้หลักธรรมะเข้าไปใช้กับการปกครองและสอนให้ นักปกครองสร้างความผาสุกสมบูรณ์แก่ประชาชนแทนที่จะยึดติดกับระบบหรือรูปแบบในการปกครอง พระองค์ทรงมุ่งเน้นไปที่การใช้ธรรมะเป็นใหญ่แทน ดังพระดำรัสที่พระองค์ตรัสแก่พระอานนท์ในคราวที่จะปรินิพพาน พระองค์ก็ไม่ได้ทรงมอบหมายให้ใครแทนตำแหน่งพระองค์ แต่ทรงยกเอาธรรมและวินัยเท่านั้นเป็นศาสดาแทนพระองค์สืบไป

ในส่วนคำสอนเกี่ยวกับการปกครองรัฐ พระองค์ทรงมุ่งให้ผู้ปกครองในสมัยนั้นปกครองโดยธรรม เป็นอยู่ด้วยธรรม ใช้ธรรมตัดสิน และบริหารรัฐด้วยธรรม พระองค์ไม่ได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบหรือแม้แต่ตัวผู้ปกครอง แต่พระองค์ทรงสอนหลักธรรม (หลักการแนวปฏิบัติ) ให้เหมาะสมกับผู้ปกครองและประชาชนตามความเหมาะสมกับรูปแบบหรือระบบการปกครองที่เขาเป็นอยู่ ดังนั้น คำสอนเกี่ยวกับการ

ปกครองรัฐในพระพุทธศาสนาจึงสามารถใช้ได้กับทุกระบบ และที่สำคัญพระพุทธศาสนายังมีคำสอนเกี่ยวกับการจัดการทางด้านเศรษฐกิจ สิทธิเสรีภาพ การศึกษา รวมทั้งแนวคิดและข้อปฏิบัติในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขึ้นสู่ความเป็นอารยะด้วย ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการดำเนินกิจการปกครองรัฐ อันเนื่องในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง พระองค์จะทรงพิจารณาถึงตัวบุคคล เวลา โอกาส สถานที่ และตรัสให้เหมาะสมตามจริตผู้ฟังเสมอ การที่จะศึกษาคำสอนของพระองค์ในรูปแบบเกี่ยวกับคำสอนในการปกครองรัฐต้องมีความเข้าใจสถานการณ์ในสมัยนั้นประกอบด้วยจึงจะสามารถเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริง

หลักการปกครองไม่ว่าจะเป็นการปกครองระบบใด มักไม่พ้นไปจากการใช้อำนาจหรือ ทรศนะ (ทิฏฐิ) ไตรศนะหนึ่ง เป็นตัวกำหนดในการปกครองทุกระดับชั้นไม่ว่าจะเป็นการปกครองตน การปกครองผู้อื่นหรือการปกครองสังคม พระพุทธศาสนามองระบบการปกครองหรือ ทรศนะการปกครองทั้งหมดตามนัยนี้ ซึ่งก็คล้ายในอธิปไตยสูตร (อง.ติก. 20/479/186-189) ที่กล่าวถึงการให้ ทรศนะ (ทิฏฐิ) ของมนุษย์ต่อการแสดงออกหรือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้ตระหนักถึงสถานภาพตัวเองในสังคมและประพฤติตนให้เหมาะสมตามสถานภาพนั้นๆ ให้สำนึกในการที่จะพัฒนาตนเองให้ขึ้นสู่ภาวะสูงสุด กล่าวคือ มีความสำเหนียก หมั่นตรวจสอบ ระวังอกุศลธรรมอยู่เสมอ โดยใช้กำลังสติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้ถึงสภาพความเป็นจริง

อธิปไตย 3 นี้ พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสไว้ในลักษณะเป็นรูปแบบการปกครองรัฐโดยตรง แต่พระองค์ตรัสหลักอธิปไตย 3 นี้แก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อให้ถือเอามาเป็นหลักการในพัฒนาตนเอง ไปสู่จุดสูงสุดแห่งชีวิตพรหมจรรย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อวิเคราะห์หลักอธิปไตย 3 นี้แล้วสามารถสรุปเป็นหลักการได้ ดังนี้

1. หากถือตนเป็นใหญ่ มีตนเองเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาศักยภาพตามสถานภาพของตนให้มีสติเป็นเครื่องพิจารณาเป็นหลักยึด (อัตตาธิปไตย)

2. หากมีโลกเป็นใหญ่ กล่าวคือ ถือเอากระแสปัจจัยภายนอกเป็นเครื่องยึดควรพิจารณาด้วยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ (โลกาธิปไตย)

3. หากถือธรรมความถูกต้องเป็นใหญ่ ควรประพฤติอย่างจริงจังเคร่งครัดสม่ำเสมอไม่ขาดตอน (ธรรมาธิปไตย)

ดังพระดำรัสที่ตรัสไว้ท้ายอธิปไตยสูตร ว่า “...คนที่มีตนเป็นใหญ่(อัตตาธิปไตย) ควรมีสติเที่ยวไป คนที่มีโลกเป็นใหญ่ (โลกาธิปไตย) ควรมีความรอบคอบและเพ่งพินิจ และคนที่มีธรรมเป็นใหญ่ (ธรรมาธิปไตย) ควรเป็นผู้ประพฤติโดยสมควรแก่ธรรม มนุษย์มีความ บากบั่นอย่างจริงจัง ย่อมจะไม่เลวลง...” (อง.ติก. 20/479/186-189)

หลักอธิปไตย 3 ข้างต้นนี้ หากนำมาอธิบายเชิงทฤษฎีการปกครองจะพบว่าพระพุทธศาสนามองการใช้อำนาจในการปกครองออกเป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ

1. หากถือเอาตนเป็นศูนย์กลางในการใช้อำนาจ ควรมีความสำเหนียกอยู่เสมอ ไม่ลุแก่อำนาจ

ฝ่ายต่ำ เรียกว่า อัตตาทิปไตย

2. หากสำคัญคนรอบข้างด้วยเหตุที่ถือว่าคนอื่นที่เป็นปราชญ์ที่มีความสามารถมีอยู่ ควรที่ตนจะน้อมรับคำแนะนำมาปฏิบัติและจะต้องใช้ปัญญาพิจารณาเผื่อเพียรระวังไม่ใช้อำนาจในการปกครองไปในทางที่ผิด เพราะละอายเกรงกลัวต่อกระแสดำรงของปราชญ์บัณฑิตส่วนใหญ่ (มติส่วนใหญ่ของคนดี) มีการสำเหนียก ละอายต่อกุศลอยู่เสมอ เรียกว่า เป็นผู้มีการปกครองแบบโลกาธิปไตย เพราะตระหนักถึงกระแสของคนส่วนใหญ่ (ที่ดี) เป็นข้อพิจารณาตัดสินในการใช้อำนาจ

3. ส่วนการปกครองแบบธรรมาธิปไตย นั้นถือว่าเป็นหลักการปกครองชั้นสูงสุดและ ถือว่าเป็นหลักการที่ผู้ปกครองหรือผู้นำทุกคนจำเป็นต้องมีและถือเป็นอุดมการณ์สูงสุด

จากเนื้อความอธิปไตยสูตรข้างต้น จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงอธิบายอธิปไตยหรือการใช้ทรรศนะในการใช้อำนาจปฏิบัติแบบกลางๆ กล่าวคือ มีลักษณะถือเอาผู้ใช้อำนาจเป็นศูนย์กลาง แต่ให้ยึดธรรมเป็นใหญ่ และไม่ได้ทรงเน้นว่าอธิปไตย (ฝ่ายโลก) แบบใดดีที่สุด พระองค์ไม่ได้ทรงเสนอว่าจะเลือกผู้ปกครองด้วยวิธีใดหรือมีระบบใด หากผู้ปกครองยึดหลักอัตตาทิปไตย (อาจจะเทียบระบบการปกครองแบบเผด็จการ) ให้ถือธรรมและมีสติเสมอ หากผู้ปกครองยึดหลักโลกาธิปไตย (อาจเทียบได้กับการปกครองแบบประชาธิปไตย) ให้มีธรรมและมีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา แต่สิ่งที่พระพุทธศาสนานับที่สูงสุดและถือว่าเป็นอุดมการณ์สูงสุด ดังนั้น เมื่อพระพุทธศาสนาไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองโดยตรงเช่นนี้

จึงพยายามชี้ผ่านคำสอนว่าผู้ปกครองควรยึดอะไรในการปกครอง จะใช้อำนาจอธิปไตยอย่างไร เพราะหากจะกล่าวโดยภาพรวมของระบอบการปกครองแล้ว ระบบการปกครองต่างๆ ล้วนแต่เชื่อว่าระบบการปกครองตนตามระบอบนั้นๆ เป็นไปเพื่อความถูกต้องและชอบธรรมทั้งสิ้น

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะแบ่งหลักการปกครองข้างต้นออกเป็น 3 ลักษณะ แต่การปกครองทั้งแบบอัตตาทิปไตย และโลกาธิปไตยนี้ ย่อมถือหลักธรรมาธิปไตยเป็นหลักประกอบด้วยเสมอการแบ่งลักษณะการปกครองออกมาเช่นนี้ เพียงแบ่งตามระดับขั้นจิตสภาวะความถนัดของผู้ใช้ (ผู้ปกครอง) แต่ละบุคคล หรือตามแต่สถานการณ์ สถานที่ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องนั้นๆ อันมีลักษณะแตกต่างกันเท่านั้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาภาคเอกสาร คือพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท และอรรถกถา ได้ข้อสรุปว่าพุทธศาสนากับการเมืองนั้น พิจารณาโดยผิวเผินแล้วอาจเป็นเรื่องที่ถูกตำหนิที่จะนำพระพุทธศาสนามาเกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะคติโลกกับคติธรรมเป็น กระแสที่สวนทางกัน โดยเฉพาะการเมืองเป็นไปในทางแสวงหาอำนาจ ย่อมจะไม่ลงรอยกันกับ พระพุทธศาสนา แต่พระพุทธศาสนาอันหมายถึงพระธรรมคำสอน จะเกี่ยวข้องกับมนุษย์เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งตาย และเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ อีก

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในงานเขียนเรื่อง “เมื่อธรรมครองโลก” ว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง

การเมืองกับพุทธศาสนาว่า การเมือง คือ ระเบียบปฏิบัติที่ทำให้คนจำนวนมากอยู่กันเป็นผาสุกการเมืองจึงเป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่มีอยู่แล้วสำหรับมนุษย์และเมื่อเป็นเช่นนั้น การเมืองจึงเป็นธรรมะคือ ปฏิบัติธรรมอันเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้ถูกต้องตามธรรม

นอกจากนี้ พุทธศาสนิกชนยังได้ยกตัวอย่างพุทธภาษิตที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับการเมืองไว้ดังนี้คือ

1. พระพุทธภาษิตที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงกล่าวไว้ว่า “ตถาคตเกิดขึ้นในโลกเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของมหาชน ของสัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์” คำว่า “เทวดาและมนุษย์” ท่านได้ให้คำอธิบายไว้ว่า เทวดานั้นคือผู้ไม่รู้จักเห็ือ เป็นผู้ที่ใช้สมอง สำหรับมนุษย์คือผู้ที่อาบเห็ืออยู่ตลอดเวลา เป็นผู้ที่ใช้แรงงานสรุปได้ความว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์และความผาสุก ทั้งต่อคนชั้นสูงที่ไม่ต้องใช้แรงงาน และคนที่ต้องใช้แรงงาน ซึ่งทั้งสองกลุ่มรวมกันเป็นสังคม

2. พระพุทธภาษิตที่ว่า “บุรุษอาชาไนยเกิดมาในโลกนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่มหาชน” บุรุษอาชาไนย หมายถึง ผู้ที่มีสติปัญญาในระดับสูง เกิดมาเพื่อประโยชน์แก่สังคม

3. พระพุทธภาษิตที่ตรัสถึงประโยชน์ที่ว่า “อิตตัตถัง หิสมัปปัสสะมานะ อะละมณะ อัมปะมาเทนะสัมปาเทตุงฯลฯ เมื่อเห็นประโยชน์ตนก็ทำประโยชน์ตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท, เมื่อเห็นประโยชน์ผู้อื่นก็ทำประโยชน์

ผู้อื่นให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาท เมื่อเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือทั้งตนและผู้อื่น ก็พึงทำประโยชน์ทั้งสองฝ่ายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท”

พุทธภาษิตนี้มุ่งเน้นให้ถือประโยชน์ส่วนตัวและประโยชน์ของผู้อื่นควบคู่กันไป คือถือเรื่องสังคมเป็นใหญ่ (พุทธทาสภิกขุ, 2523, หน้า 29)

หากพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาจะเกี่ยวข้องกับการเมืองได้แน่แท้เป็นเครื่องมือ คือ เป็นสิ่งซึ่งเกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์และดำรงอยู่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์เท่านั้น ตามทัศนะของจำนงทองประเสริฐ (2520) ที่ได้กล่าวไว้ในงาน “พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง” ว่า ทั้งสองสถาบันนี้กำลังมีความเหนียวแน่น ยากที่จะแก้ไข โดยเฉพาะในสังคมไทยและได้เสนอแนวคิดไว้ให้พิจารณาในการปฏิบัติงานแบบพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้

“ในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเลย พระพุทธเจ้าได้ทรงดำเนินการพระศาสนาอย่างอิสระไม่ขึ้นตรงต่อพรรคการเมืองใดๆ หรือว่าต่อระบบการปกครองใดๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นพระองค์ทรงสามารถประกาศพระศาสนาไปได้ทุกประเทศแคว้นแคว้น ไม่เลือกแคว้นนั้นๆ จะมีการปกครองในระบบใด พระพุทธศาสนาสามารถเข้าแรกเข้าสู่จิตใจของประชาชนได้ทุกชาติชั้นวรรณะและทุกเพศทุกวัย ในระยะเวลา 45 ปี ที่ พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนาพระองค์ได้เสด็จจาริกจากแคว้นโน้นมาสู่แคว้นนี้จากแคว้นนี้ไปสู่แคว้นโน้นอยู่ตลอดเวลาการดำเนินการเผยแผ่ พระศาสนาของพระองค์ และบรรดา

สาวกทั้งหลาย มิได้ถูกแทรกแซงจาก ผู้ครองประเทศ และนักการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น พระองค์ทรงทำงานอย่างเป็นอิสระจริงๆ ทั้งนี้ก็ได้รับการอุปถัมภ์จากบรรดาผู้ปกครองประเทศ และประชาชนด้วยดี แต่เป็นการให้ความอุปถัมภ์อย่างบริสุทธิ์ใจมิได้มีการเมืองมาปะปนเลย การเผยแผ่พระศาสนาจึงดำเนินไปด้วยดีและบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งในสมัยนั้น ไม่มีนักการเมืองใดที่ใช้พระศาสนาเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจ หรือการหาเสียงเลยพระศาสนาจึงสามารถทรงตัวอยู่ได้ด้วยดีและอย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องตลอดมา” (งานทองประเสริฐ, 2520, หน้า 172-173)

อนึ่ง ศาสนากับการเมืองและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและสังคมย่อมมีผลต่อการเมืองและสังคมเช่นเดียวกัน เพราะเหตุที่ศาสนามีความจำเป็นต่อสังคมเช่นนี้เอง จึงทำให้สังคมกับศาสนาไม่อาจแยกจากกันได้ เพราะความเชื่อส่วนใหญ่ในสังคมไทยมีพื้นฐานมาจากศาสนา ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ปรากฏว่ามีคำสอนหรือแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองรัฐโดยตรงเป็นเพียงแต่มีลักษณะของคำสอนที่มุ่งเน้นให้น่าเอาธรรมะเข้าไปใช้ในการดำเนินชีวิตและสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติและสังคม ดังที่พระพุทธดำรัสต่อพระสาวกที่บรรลุประโยชน์สูงสุดแห่งตนเรียบร้อยแล้วก่อนที่จะส่งไปประกาศพระศาสนาเพื่อก่อประโยชน์ต่อสังคมว่า

“จรถภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขाय โลกานุกมปาย แปลว่า เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

ของมหาชน เพื่อความอนุเคราะห์ชาวโลก..” (วิ. มหา. 4/32/39)

จากพระดำรัสนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นในสังคมในเชิงจริยธรรมหรือศีลธรรม ความเป็นรัฐถ้าเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน กล่าวคือเพื่อให้ประชาชนในรัฐดำรงชีพออยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข นี่คือนโยบายที่ก่อให้เกิดสังคมมนุษย์ในรูปแบบรัฐขึ้นมา รัฐและศาสนาก็มีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (พระมหาเวชยันต์ กิตติโสภโณ, 2544, หน้า 54-55)

พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองในแง่ของหลักคำสอน เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีการปรารภถึงการเมืองการปกครอง และพระพุทธองค์ได้ตรัสเพื่อความร่มเย็นของชาวเมือง ซึ่งคำสอนในลักษณะนี้มีอยู่มากในพระไตรปิฎก

ด้วยเหตุนี้การเมืองการปกครองจะดำเนินไปด้วยดี และประสบผลสำเร็จจึงต้องมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นแนวทางในการดำเนินงานทางการเมืองการปกครองด้วย

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

ควรมีการฝึกอบรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักการเมืองทุกประเภทคือ ก่อนการดำรงตำแหน่งทางการเมือง และขณะดำรง

ตำแหน่งทางการเมือง โดยจัดเป็นหลักสูตรเฉพาะ “การเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา” แล้วนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ เมื่อพ้นตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ควรให้การยกย่อง เชิดชู ความดี แก่นักการเมืองที่ปฏิบัติตนดีตามหลักธรรม พระพุทธศาสนา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

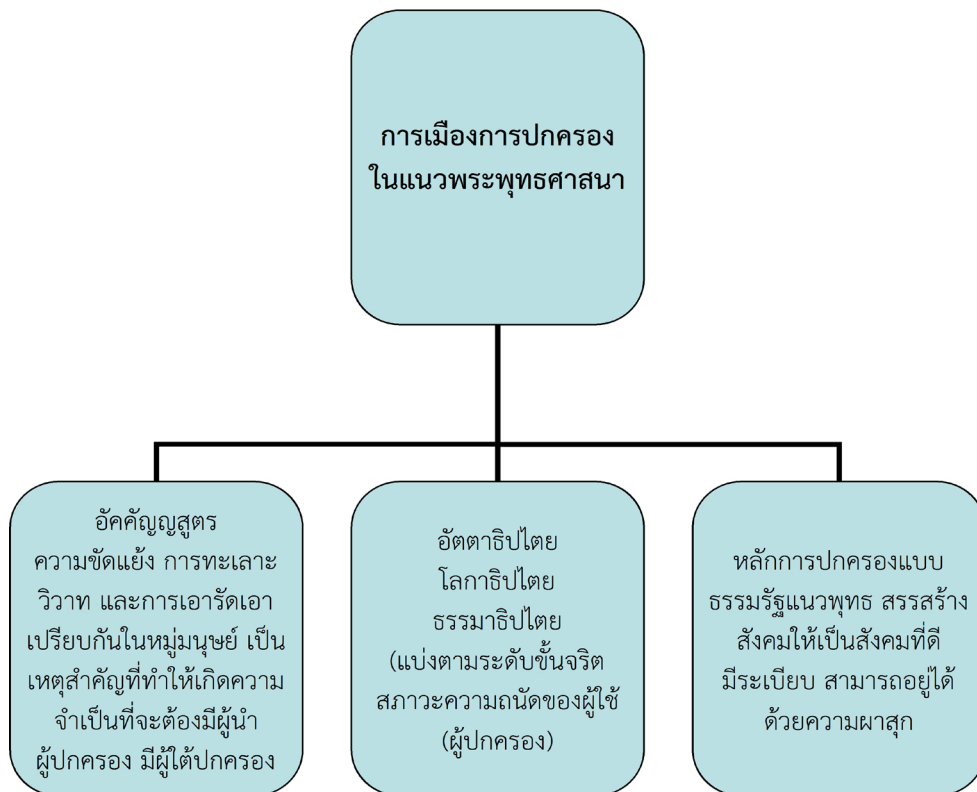
ควรศึกษาบทบาทของนักการเมืองกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

พระพุทธศาสนาไม่ได้ข้องแวะเกี่ยวกับเรื่องอำนาจ หรือฝักฝ่ายในเรื่องการเมืองการปกครองเลยแม้แต่อาศัยพระกรุณาธิคุณ แห่งพระพุทธองค์จึงสามารถเผยแผ่พระศาสนา ไปสู่ทุกระบบสังคม ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธศาสนากับการเมืองยังจะมีอยู่ตราบที่มีการ นิยามว่าการเมืองคือ ธรรมะ หรือธรรมะ คือ การเมือง

ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการ เอารัดเอาเปรียบกันในหมู่มนุษย์ เป็นเหตุสำคัญ ที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องผู้นำ ผู้ปกครอง มีผู้ได้ปกครองจนก่อรูปร่างเป็นรัฐในที่สุด ซึ่งมีการ กำหนดรัฐในอัครคัมภีร์สูตรดั่งนั้นพระพุทธศาสนา จะแบ่งหลักการปกครองข้างต้นออกเป็น 3 ลักษณะ แต่การปกครองทั้งแบบอัตตาธิปไตย และ โลกาธิปไตยนี้ ย่อมถือหลักธรรมาธิปไตยเป็นหลัก ประกอบด้วยเสมอการแบ่งลักษณะการปกครอง ออกมาเช่นนี้ เพียงแบ่งตามระดับขั้นจิตสภาวะ ความถนัดของผู้ปกครองแต่ละบุคคล หรือตามแต่ สถานการณ์ สถานที่ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องนั้น อันมีลักษณะแตกต่างกันเท่านั้น

พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการ ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมและ พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่มีหลักการเกี่ยวกับ ธรรมชาติ และปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้น หากยัง เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองอีกด้วย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2530). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- จำนง ทองประเสริฐ. (2520). *แบบเรียนศาสนาสาธิต*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นรี ภาวนานันท์. (2538). *การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา: ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2540). *ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาส์น.
- พุทธทาสภิกขุ. (2523). *เมื่อธรรมครองโลก*. คำบรรยายประจำวันเสาร์ภาคอาสาฬหบูชา 2519 ณ ลานหินโค้งสวนโมกขพลาราม สุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ: พระนคร.
- พระมหาเวชยันต์ กิตติโสภโณ (แก้วพวง). (2544). *การปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการปกครองแบบอุดมรัฐของเพลโต: การศึกษาเปรียบเทียบ*. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

การตั้งคำถามของครูเพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา*

Teachers' Questioning to Elicit Students' Mathematical Ideas in Problem Solving Classroom

เกศศินี เหล็กจารย์ และสัมพันธ์ กันเวียงทอง

Kessinee Lekjarn and Sampan Thinwiangthong

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: kessinee.l@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทการตั้งคำถามของครูเพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือ ศึกษาศึกษาชั้นเรียน จำนวน 5 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 11 คน โรงเรียนบ้านบึงเนียมบึงไคร่นุ่นท่าหิน จังหวัดขอนแก่น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบันทึกภาคสนาม และแอปพลิเคชัน Messenger โดยบันทึกข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดของ NCTM และ Isoda & Katagiri

ผลการวิจัยพบว่า การตั้งคำถามของครูเพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ได้แก่ 1) คำถามรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ทำให้นักเรียนได้ทบทวนย้อนคิดความรู้เดิม รวบรวมข้อมูลแนวคิดทางคณิตศาสตร์เกี่ยวกับหน่วยของทศนิยม แล้วนำมาเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัญหาที่พบเจอ โดยในบางสถานการณ์นักเรียนย้อนคิดแนวคิดเกี่ยวกับเซตที่เกี่ยวข้องกับการคูณทศนิยม เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญ 2) คำถามกระตุ้นให้เกิดการคิด ทำให้นักเรียนเกิดแนวคิดเกี่ยวกับหน่วยของทศนิยม แนวคิดของการแสดงแทนการคูณทศนิยม แนวคิดของการดำเนินการคูณทศนิยม และแนวคิดของขั้นตอนวิธีการคูณทศนิยม ใช้ในการแก้ปัญหาที่พบเจอ 3) คำถามทบทวนและตรวจสอบความถูกต้อง ทำให้นักเรียนอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับหน่วยของทศนิยม แนวคิดของการแสดงแทนการคูณทศนิยม แนวคิดของการดำเนินการคูณทศนิยม และแนวคิดของขั้นตอนวิธีการคูณทศนิยม ที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหา

*ได้รับบทความ: 31 ธันวาคม 2564; แก้ไขบทความ: 15 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2565

Received: December 31, 2021; Revised: March 15, 2022; Accepted: March 30, 2022

ด้วยตนเอง มีความเข้าใจ และได้แย้งแนวคิดเพื่อความถูกต้อง 4) คำถามที่ช่วยให้คณิตศาสตร์ชัดเจน ทำให้นักเรียนอธิบายแนวคิดของขั้นตอนวิธีการคูณทศนิยม เกิดเครื่องมือการเรียนรู้ในคาบต่อไป

คำสำคัญ: การตั้งคำถามของครู; แนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน; ชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา

Abstract

This study aimed to analyze the teachers' questioning to elicit students' mathematical ideas in problem solving classroom. It's qualitative research. The target group consisted of a lesson study team comprising five people and a total of eleven fifth-grade students studying in semester 1/2021 at Ban Bueng Niam Bueng Khianun Tha Hin school, Khon Kaen. The data collection was using lesson plans, filed note and Messenger application. The collected data was analyzed by NCTM and Isoda & Katagiri framework.

The study found that: teachers' questioning to elicit students' mathematical ideas as follows 1) Gathering information questions led students to review their background knowledge, prompting them to gather information pertaining to ideas of decimal units to form the basis of the solution to the problems they faced, and in some instances they drew on ideas of sets which is about multiplying decimals to solve problems concerning groups. 2) Probing thinking questions elicited the students' ideas of decimal units, representation of decimal multiplications, operation of decimal multiplications and algorithm of decimal multiplications in solving the problems they faced. 3) Encouraging reflection and justification questions stimulated the students to explain their ideas of decimal units, representation of decimal multiplications, operation of decimal multiplications and algorithm of decimal multiplications arising from the problem solving on their own, understand and argue ideas correctness. 4) making the mathematics visible questions prompted students to discuss ideas of algorithms. These findings can be used to develop learning tools for future lessons.

Keywords: Teachers' Questioning; Students' Mathematical Ideas; Problem Solving Classroom

1. บทนำ

การจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ของครูไทยเป็นการสื่อสารทางเดียวที่เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้เรียน โดยยึดครูเป็นศูนย์กลางของการถ่ายทอด ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างจำกัดและการเรียนรู้ของนักเรียนไม่ได้รับการเน้น (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2557) ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนเป็นแบบ IRF (Initial-Response-Feedback) ครูเป็นผู้เริ่มถามคำถามก่อนและรอคอยคำตอบจากนักเรียนและประเมินความถูกต้องโดยครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงแนวคิดอย่างจำกัดและทำให้ครูไม่สามารถเข้าถึงนักเรียน (Mehan, 1979) ทำให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และประยุกต์ใช้ไม่เป็น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวเปรียบเสมือนการบอกคณิตศาสตร์ ไม่กระตุ้นให้นักเรียนแสดงแนวคิดของตนเอง (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2546) ซึ่งห้องเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะนี้อาจไม่สนับสนุนการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนอย่างมีความหมาย (Meserve & Suydam, 1992)

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนตามศักยภาพและความถนัดเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) สอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2557) ที่กล่าวว่า ชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหาจะไม่เน้นคำตอบของนักเรียน แต่ต้องการให้นักเรียนแสดงแนวคิดของตนเองและนักเรียนต้องหาให้ได้หลากหลายวิธีที่สุด ชั้นเรียนที่

เน้นการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายของบทเรียนเพื่อใช้ความรู้ผ่านการแก้ปัญหา นักเรียนสามารถแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการที่รู้มาก่อน จากนั้นแนวคิด วิธีการที่หลากหลายก็จะถูกอธิบาย เปรียบเทียบและสรุปรวบรวมโดยนักเรียนและครูทั้งชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดและเป้าหมายนำพาบทเรียนให้ประสบความสำเร็จได้ (Isoda & Nakamura, 2010) และครูสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละบุคคลโดยพยายามค้นหากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน กล่าวคือ แนวคิดของนักเรียน (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2546) ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนของครู โดยนำเสนอนวัตกรรมทางการศึกษา คือ วิธีการแบบเปิด (Open Approach) ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มีการมุ่งเน้นความหลากหลายของแนวคิดของนักเรียน (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2557) เน้นให้นักเรียนได้แก้ปัญหาคณิตศาสตร์ด้วยตนเองได้ นักเรียนได้เรียนรู้คณิตศาสตร์ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย (สัมพันธ์ ถิ่นเวียงทอง และไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2561)

การคิดทางคณิตศาสตร์เป็นวิธีทางคณิตศาสตร์เพื่อให้เหตุผลโดยนักเรียนเผชิญกับความยุ่งยากในการแก้ปัญหา เกิดแนวคิดพัฒนากลายเป็นวิธีการหรือเครื่องมือในการเรียนรู้โดยใช้ทักษะความรู้และประสบการณ์ก่อนหน้า การแก้ปัญหาช่วยให้นักเรียนเข้าใจความสำคัญของการใช้ความรู้ ทักษะการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้การแสดงแนวคิดของนักเรียนในการแก้ปัญหาของนักเรียนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง (Isoda & Katagiri, 2012) และครูเป็น

ผู้ตั้งคำถามเพื่อเพิ่มความกระฉ่งในการให้เหตุผลของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของพวกเขาได้ ชื่นนำความเข้าใจของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนเข้าใจแนวคิดของตนเอง เกิดการเรียนรู้พัฒนาไปเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหาในอนาคต (Wood, 1998)

นักวิจัยหลายคนได้ศึกษาการตั้งคำถามในห้องเรียนและยอมรับว่าการตั้งคำถามเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนการสอน (Eddy & Harrell, 2013) เมื่อครูพยายามสอนการคิดทางคณิตศาสตร์ ครูต้องคิดว่าจะช่วยให้เด็กคิดทางคณิตศาสตร์ได้อย่างไร ความช่วยเหลือประเภทนี้ไม่ใช่สิ่งที่สอนโดยตรงแต่เป็นสิ่งที่เด็กควรใช้เพื่อเอาชนะปัญหา กล่าวคือ การตั้งคำถาม (Isoda & Katagiri, 2012) ซึ่งคำถามที่มีประสิทธิภาพในห้องเรียนคณิตศาสตร์มักเปิดกว้างและไม่ตัดสินแนวคิดของนักเรียนที่ผิดหรือถูก (Shahrill, 2013, pp. 224-231) แต่ครูจะใช้คำถามประเมินและรวบรวมแนวคิดของนักเรียนเพื่อพัฒนาความเข้าใจของนักเรียนและการสร้างความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ที่สำคัญ (National Council of Teachers of Mathematics (NCTM), 2014)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ชั้นเรียนแบบเดิมทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างจำกัด การจัดการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหาเปิดโอกาสให้นักเรียนมีแนวคิดที่หลากหลาย และครูช่วยเหลือนักเรียนโดยการตั้งคำถาม โดยเพิ่มโอกาส

ของนักเรียนในการค้นหาแนวคิด ตรวจสอบความเข้าใจ นอกจากนี้การตั้งคำถามของครูสะท้อนถึงการกำหนดเป้าหมายของบทเรียนและยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนนักเรียนในการสร้างกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ประเภทการตั้งคำถามของครูเพื่อบังคับแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ประเภทการตั้งคำถามของครูเพื่อบังคับแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ทีมการศึกษาชั้นเรียน จำนวน 5 คน ประกอบไปด้วย ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 คน ครูผู้สังเกตการสอน จำนวน 4 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพศหญิง จำนวน 11 คน ประจำปีการศึกษา 2564 โรงเรียนบ้านบึงเนียมบึงไคร่นุ่นท่าหิน อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบบันทึกภาคสนาม ซึ่งผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และ 3) แอปพลิเคชัน Messenger เป็นช่องทางในการสนทนากลุ่มแบบออนไลน์กับกลุ่มเป้าหมาย บันทึก

วีดิทัศน์และรูปภาพในระหว่างการจัดกิจกรรมการสอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ กรอบแนวคิดของ NCTM (2014) และกรอบแนวคิดของ Isoda & Katagiri (2012)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) แบ่งเป็นชั้นเรียนตามอัตรา (ODC) 25% และชั้นเรียนแบบเสมือนจริง 75% (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2564) โดยบันทึกข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์ ดำเนินการเก็บรวบรวมชิ้นงานของนักเรียนในการแก้ปัญหา และนำไฟล์วีดิทัศน์ ไฟล์ภาพ มาจัดทำโปรโตคอล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ ได้แก่ โปรโตคอล วีดิทัศน์ ผลการบันทึกภาคสนาม และภาพผลงานของนักเรียน ผู้วิจัยตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) จากข้อมูลหลายแหล่งเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตาม

กรอบแนวคิดของ NCTM (2014) และกรอบแนวคิดของ Isoda & Katagiri (2012)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การตั้งคำถามของครู เพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. คำถามรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ทำให้ให้นักเรียนได้ย้อนกลับ นึกคิด รวมไปถึงรวบรวมข้อมูลแนวคิดทางคณิตศาสตร์เกี่ยวกับหน่วยของทศนิยม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการระบุขนาดและความสัมพันธ์ของตัวเลข นำมาเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัญหาที่พบเจอ และบางสถานการณ์นักเรียนย้อนคิดแนวคิดเกี่ยวกับเซตที่เกี่ยวข้องกับการคูณทศนิยม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการระบุหรือบอกเงื่อนไขของวัตถุ นำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญ ตัวอย่างเช่น ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 กิจกรรมแปลงปลูกผักแสนสวย แสดงดังโปรโตคอลต่อไปนี้

Item	ผู้พูด	คำพูด/พฤติกรรม/ภาพประกอบ
336	ครู	อันนี้เป็นรูปอะไร และขนาดของแปลงปลูกผักเท่าไรนะ
337	หนู	สี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 3 m กับ 2.6 m

จากโปรโตคอลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการตั้งคำถามของครูที่รวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ดัง Item 336 “อันนี้เป็นรูปอะไร และขนาดของ

แปลงปลูกผักเท่าไรนะ” เพื่อให้นักเรียนสังเกตรูปภาพที่ครูเสนอ ว่าเป็นกิจกรรมอะไร ข้อมูลในภาพมีอะไรบ้าง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครูได้ใช้คำถาม

เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้รวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์ปัญหาที่ครูนำมา และเมื่อนักเรียนสังเกตรูปภาพที่ครูนำเสนอเรียบร้อยแล้วจึงได้ตอบกลับดัง Item 337 “สี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 3 m กับ 2.6 m” นักเรียนสังเกตได้ว่ารูปที่ครูนำเสนอเป็นแปลงปลูกผักรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับเซตของรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปสี่เหลี่ยมมีความกว้าง 2.6 m และยาว 3 m เป็นแนวคิดเกี่ยวกับหน่วย

2. คำถามกระตุ้นให้เกิดการคิด ทำให้นักเรียนเกิดแนวคิดเกี่ยวกับหน่วยของทศนิยม นักเรียนสามารถบอกขนาดและความสัมพันธ์ของ

ตัวเลขได้ แนวคิดของการแสดงแทนการคูณทศนิยม นักเรียนสามารถเขียนแสดงแทนด้วยสัญลักษณ์การคูณทศนิยม แนวคิดของการดำเนินการคูณทศนิยม นักเรียนสามารถดำเนินการในการแก้ปัญหาคูณทศนิยม และแนวคิดของขั้นตอนวิธีการคูณทศนิยม นักเรียนสามารถทำให้การดำเนินการออกมาเป็นรูปแบบในการแก้ปัญหาคูณทศนิยม ซึ่งใช้ในการแก้ปัญหที่พบเจอตัวอย่างเช่นในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมหนักเท่าไรนะ แสดงดังรูปภาพต่อไปนี้

คำสั่ง

1. ประโยคสัญลักษณ์

2. ให้นักเรียนหา **วิธีการ** หาน้ำหนักหลอดเส้นใหม่ที่ยาว 4 m ให้ได้**หลากหลายวิธี** พร้อมอธิบายเหตุผล

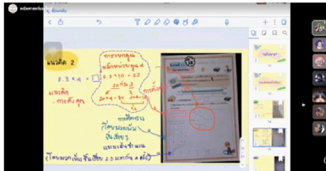

ภาพที่ 1 แสดงคำสั่งในใบกิจกรรมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

3. คำถามทบทวนและตรวจสอบความถูกต้อง ทำให้นักเรียนเกิดแนวคิดเกี่ยวกับหน่วยของทศนิยม นักเรียนสามารถบอกขนาดและความสัมพันธ์ของตัวเลขได้ แนวคิดของการแสดงแทนการคูณทศนิยม นักเรียนสามารถเขียนแสดงแทนด้วยสัญลักษณ์การคูณทศนิยม แนวคิดของการดำเนินการคูณทศนิยม นักเรียนสามารถ

ดำเนินการในการแก้ปัญหาคูณทศนิยมและแนวคิดของขั้นตอนวิธีการคูณทศนิยม สามารถทำให้การดำเนินการออกมาเป็นรูปแบบในการแก้ปัญหาคูณทศนิยม ที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความเข้าใจ ได้แย้งแนวคิดเพื่อความถูกต้อง ตัวอย่างเช่น ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมหนักเท่าไรนะ แสดงดังโพโทคอลต่อไปนี้

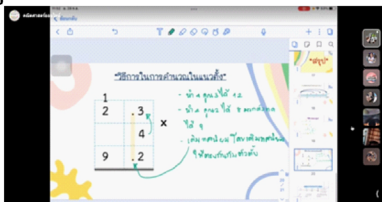

Item	ผู้พูด	คำพูด/พฤติกรรม/ภาพประกอบ
152	ครู	มีวิธีอื่นอีกไหมคะ
153	โม	แล้วก็วิธีแยกคุณคะ นำ 2.3 คูณ 10 ได้ 23 แล้วแยกหลักหน่วยหลักสิบคูณสี่คะ

จากโปรโตคอลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงคำถามทบทวนและตรวจสอบความถูกต้องดัง Item 152 “มีวิธีอื่นอีกไหมคะ” เพื่อให้ให้นักเรียนได้ตรวจสอบแนวคิดของตนเองและคนอื่น พร้อมกับอธิบายแนวคิดที่แตกต่าง และเมื่อนักเรียนได้ตรวจสอบวิธีในการแก้ปัญหาของตนเองที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ จึงได้ตอบกลับดัง Item 153 ดังข้อมูลคำพูดของโม “วิธีแยกคุณคะ” โดยนำ 2.3×10 (ทำให้เป็น 23 กลุ่มของ 0.1) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับหน่วย จะได้ $23 \times 4 = (20 \times 4) + (3 \times 4) = 80 + 12 = 92$ กลุ่มของ 0.1 นั่นคือ 9.2 กรัม เป็นการ

คิดบนพื้นฐานความหมายของการคูณ เป็นแนวคิดของการดำเนินการ กระบวนการนี้ไปสู่วิธีการที่เรียกว่าการแยกคุณ วิธีการนี้เป็นแนวคิดของขั้นตอนวิธี

4. คำถามที่ช่วยให้คณิตศาสตร์ชัดเจน ทำให้นักเรียนอธิบายแนวคิดของขั้นตอนวิธีการคูณทศนิยม เป็นการทำให้การดำเนินการออกมาเป็นรูปแบบในการแก้ปัญหาคำนวณทศนิยม เกิดเครื่องมือการเรียนรู้คาบต่อไป ตัวอย่างเช่น ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมหนักเท่าไรนะ แสดงดังโปรโตคอลต่อไปนี้

Item	ผู้พูด	คำพูด/พฤติกรรม/ภาพประกอบ
249	ครู	เราคิดว่าวิธีการ 3 วิธี ที่เราสรุปมา เราคิดว่าวิธีการไหนง่ายที่สุด
250	หมู	ผมว่าวิธีการตั้งคูณครับ
251	ครู	ทำไมตั้งคูณง่ายสุดคะ

จากโพทโคลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงคำถามที่ช่วยให้คณิตศาสตร์ชัดเจน ดัง Item 249 และ 251 “เราคิดว่าวิธีการไหนง่ายที่สุด” “ทำไมตั้งคุณง่ายสุดคะ” เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้รวบรวมแนวคิดที่ได้จากการแก้ปัญหา เชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ แล้วสรุปเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ต่อไป และเมื่อนักเรียนได้สรุปความคิดรวบยอดแล้วจึงได้ตอบกลับ Item 250 และ 252 “ผมว่าวิธีการตั้งคุณครับ” และ “มันได้คำตอบเร็วครับครู” วิธีการตั้งคุณเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการคำนวณหาผลลัพธ์ เนื่องจากทำให้ได้คำตอบในระยะเวลาที่สั้นกว่าวิธีอื่นๆ จึงเหมาะที่จะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้ในคาบต่อไป เป็นแนวคิดของขั้นตอนวิธี

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ประเภทการตั้งคำถามของครูเพื่อตั้งแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหา อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ทีมการศึกษาชั้นเรียนได้มีการออกแบบการตั้งคำถามของครูและคาดการณ์แนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่จะเกิดขึ้นไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดค้นวิธีการในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และเกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย สอดคล้องกับ Isoda & Katagiri (2012) ที่กล่าวว่า การตั้งคำถามของครูในชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแนวคิดด้วยตนเอง และสอดคล้องกับ ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2557) ที่กล่าวว่า ชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหาจะไม่เน้นคำตอบของนักเรียนแต่ต้องการให้นักเรียนแสดงวิธี

คิดของตนเองให้ได้หลากหลายวิธีที่สุดและการแก้ปัญหาจะทำให้ครูเห็นถึงวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนได้

เมื่อครูนำเสนอสถานการณ์ปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูใช้คำถามรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ นักเรียนจึงได้สังเกตรวบรวมข้อมูลนำมาเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัญหาที่พบเจอและนักเรียนยังได้ทบทวนย้อนคิดความรู้เดิมนำมาประกอบการแก้ปัญหา เมื่อนักเรียนลงมือแก้ปัญหาผ่านการทำใบกิจกรรม นักเรียนเกิดแนวคิดวิธีการในการแก้ปัญหาและเกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย โดยครูใช้คำถามกระตุ้นให้เกิดการคิดในรูปแบบคำสั่งเพื่อการกระตุ้นให้นักเรียนคิดค้นวิธีการที่แตกต่างอย่างหลากหลาย การที่นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้นักเรียนได้ตรวจสอบความถูกต้องในแนวคิดวิธีการของตนเองและเพื่อนคนอื่น ครูกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้คำถามทบทวนและตรวจสอบความถูกต้อง นักเรียนได้ร่วมอภิปรายสิ่งที่เหมือนหรือแตกต่างในแนวคิดนั้นๆ เกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย เมื่อครูและนักเรียนได้ร่วมกันสรุปโดยการเชื่อมโยงแนวคิดของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ครูใช้คำถามรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ นักเรียนได้รวบรวมข้อมูล วิธีการ รวมถึงผลลัพธ์ในการแก้ปัญหา จากนั้นร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้จากบทเรียน ครูใช้คำถามที่ทำให้คณิตศาสตร์ชัดเจน นักเรียนเชื่อมโยงพัฒนาแนวคิดกลายเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้คาบต่อไป สอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2546)

ที่กล่าวว่า ชั้นเรียนที่เน้นการแก้ปัญหาเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแนวคิดหรือวิธีการคิดที่หลากหลาย และ Shimizu (1999) ยังกล่าวอีกว่า ครูอาจถามคำถามเพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือส่งเสริมความเข้าใจของนักเรียน ตามที่ NCTM (2014) ได้กล่าวว่า คำถามที่มีจุดประสงค์ช่วยให้ครูสามารถเข้าใจแนวคิดของนักเรียน สร้างความเข้าใจที่หลากหลายของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ การตั้งคำถามเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องพิจารณาประเภทของคำถามที่ครูถามและรูปแบบของการตั้งคำถามด้วย

จะเห็นได้ว่าครูมีการตั้งคำถามตามประเภทของคำถามเพื่อดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนทั้ง 4 ประเภท เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแนวคิดวิธีการในการแก้ปัญหาและเกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องจากทีมการศึกษาชั้นเรียนได้ออกแบบการตั้งคำถามของครูและคาดการณ์แนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนไว้ การสะท้อนผลร่วมกันในประเด็นดังกล่าวทำให้ทีมการศึกษาชั้นเรียนได้เข้าใจแนวคิดวิธีการแก้ปัญหาของนักเรียนมากขึ้น และได้แนวทางการปรับปรุงการตั้งคำถามที่เฉพาะเจาะจงที่สามารถดึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนให้หลากหลาย อีกทั้งทีมการศึกษาชั้นเรียนยังได้นำประเด็นปัญหาที่พบเจอมาปรับปรุงแก้ไขในการวางแผนและออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ในลำดับถัดไปให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2557) ที่กล่าวว่า การร่วมกันสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงบทเรียนที่ถูกนำ

เสนอผ่านแผนการจัดการเรียนรู้ ทำให้ทีมการศึกษาชั้นเรียนได้มีโอกาสในการทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนรวมทั้งแนวคิดต่างๆ ที่นักเรียนตอบสนองต่อสถานการณ์ปัญหาที่กำหนดขึ้น และยังสอดคล้องกับ Lewis (2002) ที่กล่าวว่าการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้เป็นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ของนักเรียนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้หรือไม่และควรปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้อย่างไร

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรนำแนวทางการสอนที่เน้นการแก้ปัญหาและแนวทางการตั้งคำถามของครูไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ปรับปรุงการตั้งคำถามของครูเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

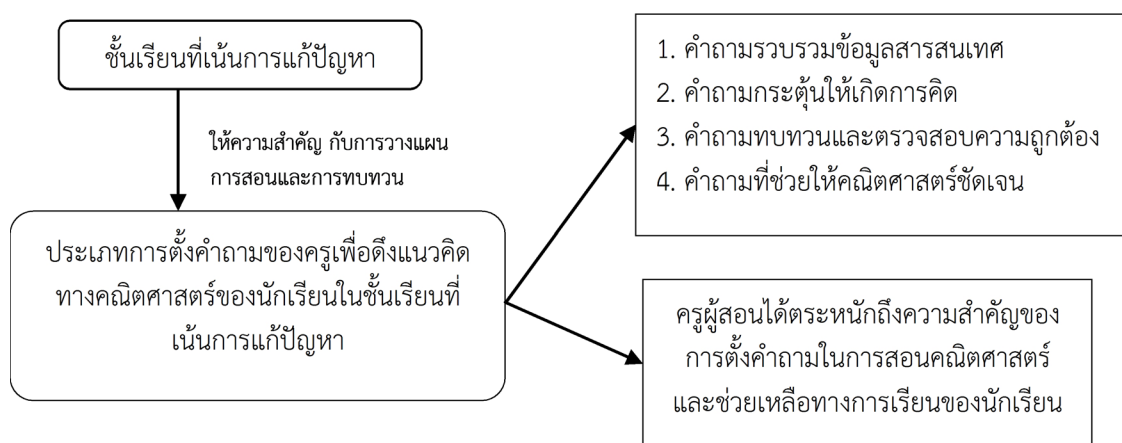
ควรมีการศึกษารายละเอียดแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบแผนที่สามารถเอื้ออำนวยให้นักเรียนเกิดแนวคิดทางคณิตศาสตร์และเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยนี้ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับประเภท การตั้งคำถามของครูเพื่อตั้งแนวคิดทาง คณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นการ แก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วย คำถามรวบรวมข้อมูล สารสนเทศ คำถามกระตุ้นให้เกิดการคิด คำถาม

ทบทวนและตรวจสอบความถูกต้อง และคำถาม ที่ทำให้คณิตศาสตร์ชัดเจน เกิดประโยชน์ต่อ ครูผู้สอนเพื่อให้ครูผู้สอนได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของการตั้งคำถามในการสอนคณิตศาสตร์ และได้ ช่วยเหลือทางการเรียนของนักเรียนในชั้นเรียน ที่เน้นการแก้ปัญหา

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2546). *การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียน โดยเน้นกระบวนการทางคณิตศาสตร์*. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- _____. (2557). *กระบวนการแก้ปัญหาในคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียน*. ขอนแก่น: เพ็ญพรินตัง.
- _____. (2564). *Blended Learning Classroom [เทปบันทึกเสียง]*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัมพันธ์ ถิ่นเวียงทอง และไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2561). รูปแบบการสอนแนวใหม่สำหรับการวัดในรายวิชาคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียน. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 8(3), 118-127.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- Eddy, C. M. & Harrell, P. E. (2013). *Assess today: A short-cycle formative assessment observation protocol*. Texas: University of North Texas.

- Inprasitha, M. (2011). One Feature of Adaptive Lesson Study in Thailand: Designing a Learning Unit. *Journal of Science and Mathematics Education in Southeast Asia*, 34(1), 47-66.
- Isoda, M. & Katagiri, S. (2012). *Mathematical Thinking: How to Develop it in the Classroom*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Isoda, M., & Nakamura, T. (2010). Mathematics Education Theories for Lesson Study: Problem Solving Approach and the Curriculum through Extension and Integration. *Journal of Japan Society of Mathematical Education*, 92(5),
- Lewis, C. (2002). *Lesson Study: A handbook of teacher-led instructional change*. Philadelphia: Research for better schools, Inc.
- Mehan, H. (1979). *Learning lessons: Social organization in the classroom*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Meserve, B., & M. Suydam. (1992). *In Studies in Mathematics Education: Moving into the Twenty-first Century*. Paris: United Nations Educational.
- National Council of Teachers of Mathematics. (2014). *Principles to Actions: Ensuring Mathematical Success for All*. Reston, Virginia: National Council of Teachers of Mathematics.
- Shahrill, M. (2013). Review of Effective Teacher Questioning in Mathematics Classrooms. *International Journal of Humanities and Social Science*, 17(3), 224-231.
- Shimizu, Y. (1999). Aspects of mathematics teacher education in Japan focusing on teacher' roles. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 2(1), 107-116.
- Wood, T. (1998). Alternative Patterns of Communication in Mathematics Classroom: Funneling or Focusing?. In H. Steinbring, A. Sierpiska & M. G. Bartolini-Bussi (Eds.). *Language and Communication in the Mathematics Classroom*, (pp. 167-168). Reston, Virginia: National Council of Teachers of Mathematics.

**การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะ
นักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน
ตามแนวทางนานาชาติ***

**The Development of a Training Curriculum Model for
Enhancing Competency in Teacher Professional Students
in The Creation of Reading Literacy Assessment Tools
According to International Guidelines**

พิบูลย์ ตัญญุบุตร, สมบัติ คชสิทธิ์ และสุภชนาน์ ศรีเอี่ยม
Phibun Tanyabut, Sombat Kotchasit and Supatcha Sri-lam
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: tagadanew2@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ 2) สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ และ 3) ตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลศึกษาความต้องการจำเป็นคือ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 397 คน และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสม จำนวน 7 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นและแบบตรวจสอบความเหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

*ได้รับบทความ: 21 ธันวาคม 2564; แก้ไขบทความ: 9 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 31 มีนาคม 2565

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีค่า $PNI_{Modified} = 0.76$

2. รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมิน ความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้านคือ หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระ กิจกรรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ซึ่งมีกรอบสมรรถนะ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยในแต่ละด้านมี 6 ตัวชี้วัด ทั้งนี้กิจกรรม การฝึกอบรมของรูปแบบมี 6 ชั้น คือ ทบทวนความรู้ ชี้แนะแนวทาง นำเสนอเนื้อหา เรียนรู้สู่ทักษะ ส่งเสริมการนำไปใช้ และสรุปการเรียนรู้

3 องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้าง เครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{x} = 4.96$, S.D. = 0.18)

คำสำคัญ: รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม; สมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู; การสร้างเครื่องมือประเมินความ ฉลาดรู้การอ่าน

Abstract

The purposes of this research were: 1) study requirement in the development of a training curriculum model for enhancing competency in teacher professional students in the creation of reading literacy assessment tools according to international guidelines 2) synthesize the component of a training curriculum model for enhancing competency in teacher professional students in the creation of reading literacy assessment tools according to international guidelines and 3) verify the component of a training curriculum model for enhancing competency in teacher professional students in the creation of reading literacy assessment tools according to international guidelines. This research is quantitative. The research sample included 397 Thai language major students of Rajabhat University and 7 experts review. The research instruments were a questionnaire and structured interview. The data analyses applied were modified priority needs index, mean, and standard deviation.

The result of this research found that:

1. Thai language major students of Rajabhat University needed to be developing a training curriculum model for enhancing competency in teacher professional students in the creation of reading literacy assessment tools according to international guidelines

$PNI_{Modified} = 0.76$.

2. Components of a training curriculum model for enhancing competency in teacher professional students in the creation of reading literacy assessment tools according to international guidelines had 7 aspects: 1) principle 2) objective 3) structure 4) content 5) activities 6) media and learning resources and 7) measurement and evaluation. A competency framework of the model is divided into 3 areas: knowledge, skills, and attitudes. Each competency framework area has 6 indicators. There are 6 steps in the training activities: 1) review, 2) informing, 3) content, 4) practice, 5) adaptation, and 6) discussion.

3. Components of a training curriculum model for enhancing competency in teacher professional students in the creation of reading literacy assessment tools according to international guidelines were appropriate at the highest level. ($\bar{x} = 4.96$, S.D. = 0.18).

Keywords: training curriculum model; teacher professional students competency; creation of reading literacy assessment tools

1. บทนำ

จากสถานการณ์โลกในยุคศตวรรษที่ 21 ที่มีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบระบบเศรษฐกิจและสังคมขึ้นในทุกประเทศ ทำให้ต่างเร่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่า 3R x 7C ซึ่งประเทศไทยได้นำมากำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยให้สถาบันการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาจัดการศึกษาด้วยหลักสูตรที่มุ่งพัฒนา

ผู้เรียนให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 และต้องพัฒนาระบบการผลิตครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้ได้มาตรฐานระดับสากล เพื่อยกระดับคุณภาพระบบการศึกษาของประเทศไทยให้มีศักยภาพเพียงพอต่อการแข่งขันกับนานาชาติได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

ระดับคุณภาพระบบการศึกษาของประเทศไทยนั้น ใช้ผลการประเมินนักเรียนด้วยมาตรฐานสากลของ PISA ซึ่งองค์การเพื่อความ

ร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาหรือ (OECD) เป็นหน่วยดำเนินการประเมินศักยภาพนักเรียนอายุ 15 ปี เกี่ยวกับความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง ด้วยการใช้เครื่องมือในลักษณะแบบทดสอบการใช้ความรู้ และทักษะแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่ออกแบบให้ใกล้เคียงสภาพปัญหาในชีวิตจริง ประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ซึ่งนับว่าจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นสิ่งที่ประชากรจำเป็นต้องมีเพื่อการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ (ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562)

สำหรับรอบการประเมิน PISA 2018 ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านเป็นหลัก โดยที่ผ่านมามีพบว่านักเรียนมีความฉลาดรู้ด้านการอ่านอยู่ในระดับ 2 ขึ้นไป จำนวนร้อยละ 40 ลดลงจากผลการประเมินจาก PISA 2015 ที่มีคะแนนตั้งแต่ระดับ 2 ขึ้นไปอยู่ที่ประมาณร้อยละ 50 ส่วนที่อยู่ในระดับสูงมีร้อยละ 0.2 ต่ำกว่านักเรียนใน 20 ประเทศหรือเขตเศรษฐกิจที่มีถึงร้อยละ 10 อีกทั้งยังต่ำกว่าคะแนนในภาพรวมของประเทศสมาชิก OECD ที่มีถึงร้อยละ 8.7 คะแนน เมื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของคะแนนตั้งแต่การประเมินรอบแรกจนถึงปัจจุบัน พบว่าผลการประเมินความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของประเทศไทยนั้นไม่เปลี่ยนแปลง

แต่ผลการประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านนั้นกลับมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งนี้ความฉลาดรู้ด้านการอ่านนั้นมีความสัมพันธ์กับความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากนักเรียนยังมีความคุ้นเคยกับข้อสอบที่มีลักษณะเฉพาะตามแนวทาง PISA เนื่องมาจากครูไม่สร้างและใช้ข้อสอบลักษณะนี้ในการจัดการเรียนการสอนหรือการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน ดังนั้นจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน (ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562)

จากการศึกษาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับใช้พัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการที่มีประสิทธิภาพและได้รับความนิยม คือการพัฒนา นักศึกษาด้วยการฝึกอบรม ซึ่งเป็นวิธีที่สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้ความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะความสามารถ และเจตคติอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้มีสมรรถนะที่จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้นั้น อมรวิชช์ นาครทรรพ (2546) ได้เสนอว่าหลักสูตรฝึกอบรมนั้นควรมุ่งเน้นไปที่เนื้อหาและจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างศักยภาพด้านการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาเป็นสิ่งที่แรก เนื่องจากการฝึกอบรมที่ผ่านมา นั้นเป็นการฝึกอบรมที่เน้นเนื้อหาด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีอิทธิพลต่อ

ความสำเร็จในการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยิ่ง

จากสภาพปัญหาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ เพื่อจะนำไปใช้พัฒนาเป็นรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู ให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้สอดคล้องกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ

3. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดลำดับขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติแหล่งข้อมูล ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครู สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่งจำนวน 397 คน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง จำนวนประชากร 47,302 คน (Yamane, 1973) ซึ่งมาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นนักศึกษวิชาชีพครู สาขาภาษาไทย เรื่องสภาพและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติโดยผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์และกำหนดสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ซึ่งมีสมรรถนะจำนวน 3 ด้าน 18 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ จำนวน 6 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1.1) บอกความหมายการประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ

ได้ 1.2) บอกความหมายของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 1.3) อธิบายวิธีการวิเคราะห์และกำหนดกรอบโครงสร้างของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 1.4) อธิบายหลักการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ 1.5) อธิบายหลักการเขียนเกณฑ์ในคู่มือการให้คะแนนของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ และ 1.6) อธิบายวิธีการตรวจคุณภาพของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 2) ด้านทักษะ จำนวน 6 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 2.1) นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 2.2) แสดงลักษณะเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 2.3) กำหนดกรอบโครงสร้างของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 2.4) สร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 2.5) เขียนเกณฑ์ในคู่มือการให้คะแนนของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ และ 2.6) ตรวจคุณภาพของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ และ 3) ด้านเจตคติ จำนวน 6 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 3.1) บอกความสำคัญของการประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 3.2) บอกคุณค่าของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 3.3) บอกคุณค่าของกรอบโครงสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตาม

แนวทางนานาชาติได้ 3.4) บอกประโยชน์ของการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ 3.5) บอกประโยชน์ของคู่มือการให้คะแนนของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้ และ 3.6) บอกคุณค่าของการตรวจคุณภาพของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติได้จากนั้นนำตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ได้มาสร้างเป็นรายการคำถามที่ใช้ในแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง (Structured and Semi-Structured Questionnaires)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำเสนอแบบสอบถามที่สร้างขึ้นต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะสำหรับปรับปรุงแก้ไข โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ที่ระดับ .50 (สมนึก ภัททิยธนี, 2558) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 วิเคราะห์ข้อมูลสภาพและความต้องการในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ โดยการหาค่าความถี่ (f) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified}) ด้วยสูตรคำนวณ Modified Priority Needs Index ของสุวิมล ว่องวาณิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย (2548)

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะ

นักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติแล้วกร่างองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติตามผลข้อมูลที่สังเคราะห์ได้

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ตามแนวทางนานาชาติ 1 ท่าน ได้แก่ รองผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษา และผู้อำนวยการศูนย์ PISA สำนักทดสอบทางการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอนจำนวน 2 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม และอาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทยจำนวน 2 ท่าน ได้แก่

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และประธานสาขาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 2 ท่าน ได้แก่ ประธานสาขาวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ และนักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ กลุ่มพัฒนาเครื่องมือและบริหารการทดสอบ สำนักทดสอบทางการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำเสนอแบบตรวจสอบความเหมาะสมที่สร้างขึ้นต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะสำหรับปรับปรุงแก้ไขโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ที่ระดับ .50 (สมนึก ภัททิยธนี, 2546) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 วิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ในภาพรวมพบว่านักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีสภาพปัจจุบันของสมรรถนะด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 2.62) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 0.05) มีสภาพที่ต้องการของสมรรถนะด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.59) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 0.03) ผลการประเมินความต้องการจำเป็น และจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ พบว่ามีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับ 0.76 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สมรรถนะที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดคือ ด้านทักษะ (PNI_{Modified} = 1.52) รองลงมาคือ ด้านเจตคติ (PNI_{Modified} = 0.54) และด้านความรู้ (PNI_{Modified} = 0.47) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาหัวข้อเนื้อหาการฝึกอบรมที่มีลำดับความสำคัญจำเป็นมากที่สุดคือ ลำดับที่

1 การสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ (PNI_{Modified} = 0.96) รองลงมาคือ ลำดับที่ 2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ (PNI_{Modified} = 0.81) และลำดับที่ 3 การเขียนคู่มือการให้คะแนนเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ (PNI_{Modified} = 0.74) โดยนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ในประเด็นที่มีจำนวนผู้เสนอแนะมากที่สุดคือ สนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ (f = 35) รองลงมาคือ ควรส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (f = 28) ควรใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม (f = 19) ควรจัดเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา ไม่มากหรือน้อยเกินไป (f = 17) ควรจัดฝึกอบรมในรูปแบบออนไลน์ ร่วมกับการฝึกอบรมในห้องเรียนด้วย (f = 15) ควรจัดฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ (f = 13) และควรใช้กิจกรรมการฝึกอบรมที่มีความหลากหลาย เน้นการลงมือปฏิบัติ (f = 9) ตามลำดับ

2. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ พบว่า

รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 หลักการของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) เป็นรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้ารับการฝึกอบรม ให้มีความรู้ความเข้าใจ และเกิดทักษะในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ไปพร้อมกับการสร้างเจตคติที่เห็นถึงประโยชน์คุณค่า และความสำคัญ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้สามารถดำเนินการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ตามแนวทางนานาชาติได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะสามารถนำไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ในการประกอบวิชาชีพครูได้ต่อไป และ 2) เป็นรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยใช้รูปแบบผสมผสานการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้ากันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรในห้องเรียนกับการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบประสานเวลากันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรบนออนไลน์ ด้วยการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบ RICPAD ด้านที่ 2 จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร คือ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีสมรรถนะที่ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจและทักษะในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ และมีเจตคติที่เห็นถึงประโยชน์คุณค่า และความสำคัญ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้สามารถ

สร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ตามแนวทางนานาชาติได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านที่ 3 โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย การฝึกอบรมจำนวน 6 หน่วยการฝึกอบรม เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมรวมทั้งสิ้น 26 ชั่วโมง ด้านที่ 4 เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) หน่วยการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ จำนวน 5 ชั่วโมง มีเนื้อหาสาระประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญและแนวคิดการประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ 2) หน่วยการฝึกอบรมแบบออนไลน์ เรื่องลักษณะของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีเนื้อหาสาระประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ จำนวน 4 ชั่วโมง 3) หน่วยการฝึกอบรมแบบออนไลน์ เรื่องกรอบโครงสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีเนื้อหาสาระคือกรอบโครงสร้างของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ จำนวน 4 ชั่วโมง 4) หน่วยการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า เรื่องการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีเนื้อหาสาระคือ หลักการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ จำนวน 5 ชั่วโมง 5) หน่วยการฝึกอบรมแบบออนไลน์ เรื่องการเขียนคู่มือการให้คะแนนเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีเนื้อหาสาระคือ การเขียนคู่มือ

การให้คะแนนของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ การอ่านตามแนวทางนานาชาติ จำนวน 4 ชั่วโมง และ 6) หน่วยการฝึกอบรมแบบออนไลน์ เรื่องการตรวจคุณภาพของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีเนื้อหาสาระคือการตรวจคุณภาพของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ จำนวน 4 ชั่วโมง ด้านที่ 5 กิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร ผู้วิจัยกำหนดชื่อเรียกว่า RICPAD มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นทบทวนความรู้ (R - Review) เป็นการให้ผู้เรียนทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ความรู้ใหม่ แล้วเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเรียนรู้ จากนั้นให้ผู้เรียนคิดทบทวนแนวคิดที่ตนมีต่อปัญหานั้น 2) ขั้นชี้แนะแนวทาง (I - Informing) เป็นการชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ ลักษณะเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ โดยผู้สอนอธิบายแนวทางการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจน 3) ขั้นนำเสนอเนื้อหา (C - Content) เป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ใช้ในการเรียนรู้ ร่วมกับการแสดงตัวอย่าง หรือสาธิต โดยผู้สอนให้คำแนะนำในการสังเกตแก่ผู้เรียนก่อนเริ่มแสดงตัวอย่าง หรือสาธิต 4) ขั้นเรียนรู้สู่ทักษะ (P - Practice) เป็นการให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้เนื้อหาสาระและข้อเท็จจริง แล้วลงมือฝึกปฏิบัติ โดยเริ่มจากการปฏิบัติแบบมีตัวอย่างก่อน แล้วจึงให้ปฏิบัติแบบไม่มีตัวอย่าง จนผู้เรียนสามารถปฏิบัติเองได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ 5) ขั้นส่งเสริมการนำไปใช้ (A - Adaptation) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกใช้ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย จนเกิดความชำนาญ และ 6) ขั้นสรุปการเรียนรู้

(D - Discussion) เป็นการให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเท็จจริงที่ได้จากการเรียนรู้ เพื่อสรุปสาระความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ โดยผู้สอนช่วยขยายความให้ถูกต้อง และยืนยันแนวคิดของตนเองอีกครั้งเกี่ยวกับปัญหาที่นำเสนอในตอนต้น ด้านที่ 6 สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) อุปกรณ์และเทคโนโลยีดิจิทัลที่สามารถถ่ายทอดภาพและเสียงในงานนำเสนอของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรได้ในแบบออฟไลน์ และแบบออนไลน์ 2) คู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ประกอบด้วย แผนการจัดการฝึกอบรม ใบความรู้ ใบงาน และเฉลยใบงาน และด้านที่ 7 การวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) ใช้แบบประเมินสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ

ซึ่งครอบคลุมการประเมินด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ จำนวน 30 ข้อ ประเมินสมรรถนะผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนและหลังเข้ารับการฝึกอบรม และ 2) ใช้แบบประเมินคุณภาพผลงานการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ประเมินเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสร้างขึ้นหลังเข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้เกณฑ์ Scoring Rubric ในการตรวจแบบภาพรวม (Holistic Score)

3. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ ในภาพรวมพบว่าองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ตามแนวทางนานาชาติ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.96$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D. = 0.18$) เมื่อพิจารณาองค์ประกอบรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติเป็นรายด้าน พบว่า หลักการของรูปแบบหลักสูตร จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตรกิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบหลักสูตร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 5.00$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D. = 0.00$) รองลงมาคือ โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร และการวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.86$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D. = 0.38$)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำข้อค้นพบและประเด็นสำคัญที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการ

สร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ อยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการพัฒนาตนเองในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นเรื่องที่ไม่ได้มีอยู่ในเนื้อหาวิชาที่ได้เรียนรู้ในหลักสูตรโดยตรง ซึ่งนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านทักษะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ สูงที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของเอกภูมิ จันทพันธ์, ชาตรี ฝ่ายคำตา และวรรณทิพา รอดแรงคำ (2555, หน้า 150-165) ที่พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูต้องการฝึกปฏิบัติจริงในการสร้างข้อสอบมากที่สุด เช่นเดียวกับสมภัสสร บัวรอด และคณะ (2560) ที่ได้ประเมินความต้องการจำเป็นสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของนักศึกษาวิชาชีพรุ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงพบว่า นักศึกษาวิชาชีพรุมีความต้องการจำเป็นสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของนักศึกษาวิชาชีพรุ ด้านการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดผลและประเมินผลการศึกษาสูงที่สุด ทั้งนี้ กัลย์วิสาข์ ธาราวร (2558) ได้วิเคราะห์สาเหตุของการขาดทักษะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาว่ามีสาเหตุมาจากจำนวนหน่วยกิต และการฝึกปฏิบัติระหว่างการเรียนการสอนที่น้อยเกินไปซึ่งผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของผู้วิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบได้ว่า นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะด้านการสร้าง

เครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ด้วยการเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่สำคัญของการวัดและประเมินผล ทั้งนี้พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2548) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินผลที่สำคัญคือ มุ่งนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อตนเองคือ ทำให้ทราบผลการเรียนของผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและช่วยเหลือนักเรียนต่อไป เป็นผลสะท้อนทำให้ครูทราบว่า มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด ใช้เทคนิคการสอนเหมาะสมหรือไม่ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงตนเองของครู ผลการประเมินจะทำให้ครูได้ใช้เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น

2. องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ พบว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร 3) โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร 4) เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร 5) กิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบหลักสูตรและ 7) การวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร ซึ่งผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาตินี้ มีโครงสร้างที่สอดคล้องกับไทเลอร์ (Tyler, 1968) และออร์นสไตน์ และฮันกิน (Ornstein and Hunkin, 2009) ที่กล่าวถึงองค์

ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรว่า ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ มีผลการตรวจสอบความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเกิดจากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นที่สามารถวินิจฉัยประเด็นสำคัญได้ตรงกับสภาพและความต้องการของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับทาบ (Taba, 1962) ที่เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) วินิจฉัยความต้องการ 2) กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาที่สังคมต้องการ 3) คัดเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงตามความต้องการของสังคม 4) จัดลำดับขั้นตอนและแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้ 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เสริมเนื้อหาสาระและกระบวนการให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย 6) จัดระเบียบ ลำดับขั้นตอน และแก้ไขปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ และ 7) ประเมินผลการใช้หลักสูตร

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม หรือหลักสูตรการศึกษาต่างๆ ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากความต้องการจำเป็น เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับสังเคราะห์องค์ประกอบที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริง

1.2 ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้พัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ และหาประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

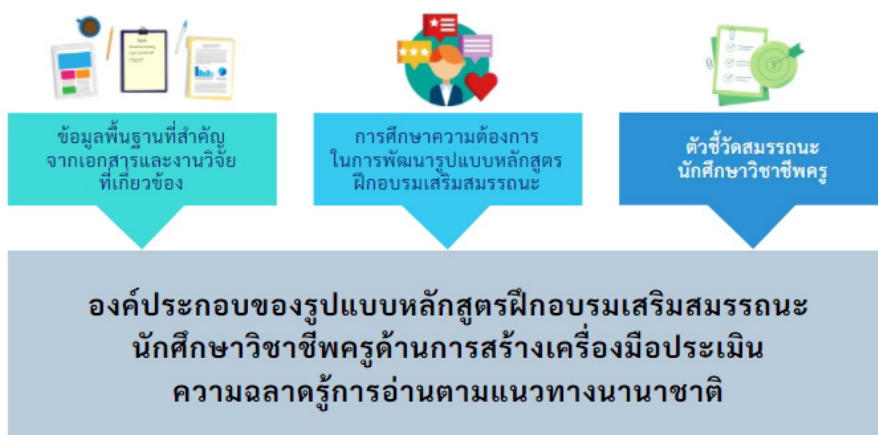
2.1 ควรมีการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมในบริบทอื่นเพื่อนำไปใช้พัฒนาสมรรถนะที่สำคัญของนักศึกษาวิชาชีพครูให้สูงขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้คณิตศาสตร์ และเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้วิทยาศาสตร์

อบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดนี้ เป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทางนานาชาติ ดังนั้นจึงนับว่าเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนการผลิตและพัฒนาคุณภาพบัณฑิตครู ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ผ่านการออกแบบและวางแผนการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถเสริมสร้างสมรรถนะที่สำคัญในยุคศตวรรษที่ 21 ให้เกิดขึ้นได้ ทั้งในมิติด้านทักษะความรู้ทางเทคนิควิชาชีพ มิติด้านทักษะความรู้ทางการบริหารจัดการตนเอง และมิติด้านทักษะความรู้ทางการปฏิสัมพันธ์ เพื่อการพัฒนาอย่างเห็นคุณค่าของนักศึกษาวิชาชีพครู

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึก

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กัลย์วิสาข์ ธารารว. (2558). *การประเมินความต้องการจำเป็นของครู เพื่อพัฒนาความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พิชิต ฤทธิจรูญ และคณะ. (2553). *การวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562). *ผลการประเมิน PISA 2018: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.).
- สมนึก ภักดิ์ทิพย์. (2558). *การวัดผลการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กทม: ประสาน.
- สมภัสสร บัวรอด และกรรทอง พิพิธพงษ์. (2560). *การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของนักศึกษาวิชาชีพครูตามการรับรู้ของอาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยง โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงวิจัย, 1 มีนาคม 2560*. ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *การพัฒนาการศึกษานานาชาติ เพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุวิมล ว่องวาณิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2548). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิชัย นาครทรรพ. (2546). *เรียนรู้คู่มือ: กรณีการสอนด้วยกระบวนการวิจัยภาคสนาม วิชาการศึกษา กับสังคมคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การเรียนการสอนที่มีการวิจัยเป็นฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกภูมิ จันทระขันตี, ชาตรี ฝ้ายคำตา และวรรณทิพา รอดแรงคำ. (2555). *การศึกษาสภาพการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรการผลิตครู 5 ปี: รายวิชาการสังเกตและปฏิบัติงานครู. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 31(2), 150-165*.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2009). *Curriculum: foundations, principles, and issues*. (5th ed). Boston: Pearson.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Tyler, R. W. (1968). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.

นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาพสูงวัย
โดยใช้ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐาน
ในจังหวัดเชียงใหม่*

Innovation and Mechanism for Developing Health Potential
for the Elderly using Community, Religion, and Lanna Wisdom
as a Base in Chiang Mai Province

พระมหาฉัตรชัย มูลสาร, พระมหาวิเศษ เสาะพบดี, พระมหาบุญนา ประทุมชาติ,
พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์ และอุเทน ลาพังค์

Phramaha Chatchai Moonsarn, Phramaha Wiset Sorpobdee, Phramaha Boona Pratumchat,

Phrakhru Siriborrommathatpitak and Uten Larping

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: moonsarn.chat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบูรณาการหลักธรรมและกิจกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเสริมสุขภาพและป้องกันโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษาการศึกษานวัตกรรมเชิงชุมชน สำหรับดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยใช้ครอบครัวและวัดเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ 3) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้านนาของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ และ 4) ศึกษาการกลไกพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายการวิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์ ประกอบกับการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก นัดพบประชุม เก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูล

*ได้รับบทความ: 28 มกราคม 2565; แก้ไขบทความ: 9 มีนาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 29 มีนาคม 2565

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการประยุกต์ใช้การเจริญสติที่เหมาะสมกับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ได้แก่ หลักธรรมสันโดษและกรรมฐาน
2. ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมเชิงชุมชนสำหรับดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุฯ พบว่า ครอบครัวและวัดเป็นฐานที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้สูงอายุเป็นหลัก มีภาคีเครือข่ายให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน
3. ผลการสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรฯ พบว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจหลักร่วมกับปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ประสบการณ์ด้านแพทย์แผนไทย ก่อตั้งชมรมสมุนไพรจาวยอง
4. ผลการสังเคราะห์กลไกการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุฯ พบว่า เกิดกลไกผู้นำพระสงฆ์ กลไกการทำงานภาครัฐ กลไกทางสังคมของการช่วยเหลือกัน และกลไกอาสาสมัครในชุมชน ข้อเสนอแนะการวิจัย ควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนผู้สูงอายุตามกลไกที่วางไว้โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: นวัตกรรม; กลไกการพัฒนาสุขภาวะ; ผู้สูงอายุ; ภูมิปัญญาล้านนา

Abstract

The objectives of this research article were 1) synthesize the integration of Buddhist principles and activities for health enhancement and prevention of depression among the elderly in Chiang Mai; 2) Synthesis of community-based innovation studies. for the health care of the elderly by using family and temples as the base in Chiang Mai; 3) synthesizing professional potential development from Lanna herbal products of the elderly in Chiang Mai; and 4) synthesizing mechanisms for developing and promoting the elderly's health by using Community, religion and Lanna wisdom are based in Chiang Mai. is a qualitative research The target group for the selective selection research used the interview form and group discussion as a data collection tool. Conduct in-depth interviews, arrange meetings, collect data with audio recordings and record notes.

The results showed that:

1. The application model of mindfulness that is suitable for people with depression is Principles of solitude and meditation.

2. The results of the synthesis of community-based innovations for the elderly's health care found that families and temples are the bases that mainly focus on the physical and mental health care of the elderly. There are network partners to help and support.

3. The results of the synthesis of professional potential development from herbal products found that monks were the center of the mind together with community sages who had knowledge and experience in Thai traditional medicine. Established Jao Yong Herb Club.

4. The results of the synthesis of mechanisms for developing and promoting well-being of the elderly found that there was a mechanism for clergy leadership, government work mechanism, social mechanism for helping each other and community volunteer mechanisms. Recommendations for research should create a process for jointly formulating a plan for the development of the elderly community according to the mechanism by using the resources available in the community for maximum benefit.

Keywords: Innovations; Mechanisms for improving the health; Elderly; Lanna wisdom

1. บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีแนวโน้มที่จำนวน และสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากรนั้น เกิดจากสัดส่วนของประชากรในวัยต่างๆ เมื่อจำแนกประชากรออกเป็นกลุ่มอายุ 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ประชากรวัยเด็ก (อายุน้อยกว่า 15 ปี) วัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) และวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) พบว่า ในระหว่างปีพ.ศ. 2543-พ.ศ. 2553 สัดส่วนของประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน มีแนวโน้มลดลง ในขณะที่สัดส่วนของประชากรสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2560 จะเป็นปีที่คาดว่าสัดส่วนของประชากรวัยเด็กจะ

เท่ากันกับสัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุ อันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมทั้งการกระจายบริการด้านสาธารณสุขและจากนโยบายการวางแผนครอบครัว ที่ส่งผลให้อัตราการเจริญพันธุ์ของประชากรลดลง จึงทำให้ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและมีอายุยืนยาว ซึ่งการมีอายุที่เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2556)

รัฐบาลได้ตระหนักถึงสถานการณ์การมีอายุสูงขึ้นของประชากร และกำลังเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสังคมผู้สูงอายุในการวางแผนนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่จะเหมาะสมกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมผู้สูงอายุ (กรมอนามัย, 2563) และด้วยความสำคัญ

ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 4.1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านคุณภาพคนในแต่ละช่วงวัย จากสถานการณ์แผนยุทธศาสตร์และความสำคัญดังกล่าวทำให้รัฐบาลได้ตระหนักถึงสถานการณ์การมีอายุสูงขึ้นของประชากรและกำลังเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสังคมผู้สูงอายุในการวางแผนนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่จะเหมาะสมกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมผู้สูงอายุนั้น และส่งผลให้ภาคส่วนราชการต่างๆ ได้ตระหนัก และให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อม เพื่อรองรับกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเริ่มจากการกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้อย่างเป็นรูปธรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-12 ให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุที่ยากจน ไม่มีญาติหรือผู้เลี้ยงดู มุ่งเน้นในเรื่องการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในรูปของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ กำหนดแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสังคมต่างๆ อย่างทั่วถึงทั้งการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ การเสริมสร้างสุขภาพ และการส่งเสริมการออมเพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคง รวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้หลากหลายวิธีอย่างเท่าเทียม กำหนดแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุในการลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

และผู้ด้อยโอกาส การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสังคมต่างๆ อย่างทั่วถึงทั้งการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ การเสริมสร้างสุขภาพ และการส่งเสริมการออมเพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงในการรวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้หลากหลายวิธีอย่างเท่าเทียม (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติกรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

เช่นเดียวกับจังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุใส่ใจสุขภาพตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม มีโครงสร้าง “บวร” ในการสร้างศักยภาพในการดำเนินงานและกิจกรรมโดยได้เข้าไปมีส่วนร่วมองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นประจำตำบลและได้ร่วมกันในการที่ได้จัดทำโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งเป้าหมายคือเพื่อให้ผู้สูงอายุภายในตำบลได้มาทำกิจกรรมสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนและเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อให้ทันสมัยสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โรงเรียนผู้สูงอายุวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ตำบลเชิงดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด มีเครือข่ายที่ช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายและเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ และในส่วนของชมรมสมุนไพรรจายองวัดป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวยอง และจิตอาสาชุมชนมาช่วยกิจกรรมของวัด ทำให้เกิดสังคมของการช่วยเหลือกันทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุ

ดังนั้น จึงเกิดการพัฒนาโครงการวิจัยภายใต้การพัฒนานวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพ สุขภาวะผู้สูงอายุ ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์การบูรณาการหลักธรรมและกิจกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเสริมสุขภาพและป้องกันโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อสังเคราะห์การศึกษานวัตกรรมชุมชน สำหรับดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุโดยใช้ครอบครัวและวัดเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้านนาของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่

4. เพื่อสังเคราะห์กลไกการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนาและภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การลงพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่มสนทนา

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้อาวุโส ผู้เชี่ยวชาญ พระสงฆ์ ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ และหัวหน้าโครงการย่อยและคณะทำงานทั้ง 4 โครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุใส่ใจสุขภาพตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม โรงเรียนผู้สูงอายุวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ตำบลเชิงดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด และชมรมสมุนไพรจาวยอง วัดป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ประกอบกับการสนทนากลุ่ม ระดมความคิดร่วมกัน โดยมีกล้องถ่ายรูป สมุดจดและเครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกต

การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ระยะ โดยระยะแรกลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นข้อคำถามเพื่อวิเคราะห์ผลสรุปการวิจัยสู่การสังเคราะห์การวิจัยนวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพ สุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนาและภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 2 สังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากที่รวบรวมและจัดเก็บจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis) โดยข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารข้อมูลจากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากการบันทึกสิ่งที่สังเกตนำมาวิเคราะห์เนื้อหา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นจัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

4. สรุปผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์การบูรณาการหลักธรรมและกิจกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเสริมสุขภาพและป้องกันโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุใส่ใจสุขภาพตำบล โรงเรียนผู้สูงอายุชราบาล ชมรมสมุนไพรรจายองทั้ง 3 แห่งมีการริเริ่มมุ่งเน้นในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยได้รับความร่วมมือระหว่างผู้สูงอายุ วัด ชุมชน และโรงเรียนร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท/อบต) เพื่อเป็นการป้องกันภาวะซึมเศร้า และพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ จึงได้จัดทำโรงเรียนผู้สูงอายุ และชมรม ต่างๆ ซึ่งเป้าหมายคือเพื่อให้ผู้สูงอายุภายในตำบลได้มาทำกิจกรรมสนทนาพูดคุยกันแลกเปลี่ยน และเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในด้านต่างๆ ตลอดจนการอยู่กับสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้คือการนำแนวทางหลักกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งรูปแบบวิธีการประยุกต์ใช้การเจริญสติที่เหมาะสมกับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าจากการศึกษาวิจัยได้ค้นพบรูปแบบวิธีการประยุกต์ใช้การเจริญสติที่เหมาะสมกับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ได้แก่ การเจริญสติ การมีสติสัมปชัญญะ การแก้ไขปัญห การปรับปรุง ความเศร้าโศกทุกข์ใจ และการประเมิณผล

2. การสังเคราะห์นวัตกรรมเชิงชุมชนสำหรับดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ครอบครัวและวัดเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุชราบาลวัดวิทยาของเทศบาลตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิต

อย่างมีคุณค่าโดยการจัดกิจกรรมการอบรมระยะยาวให้แก่ผู้สูงอายุได้รับความรู้ทั้งทางด้านการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่นการออกกำลังกาย การวัดความดันตรวจสุขภาพ การทำกิจกรรมกลุ่มและแบบทดสอบสุขภาพจิตใจ ในด้านการส่งเสริมอาชีพโรงเรียนผู้สูงอายุชราบาลได้ส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาเดิมของผู้สูงอายุ เช่น การจักรสานตะกร้า การจัดดอกไม้จากใบเตย ทำอาหารพื้นเมือง ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา เช่น การฟ้อนรำ และการจัดกิจกรรมตามประเพณี ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ การใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ที่ได้จากโครงการไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเพื่อพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลเชิงดอยให้เกิดความยั่งยืน จากการส่งเสริมทางด้านสุขภาพ สังคม และอาชีพ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี ด้านอาชีพส่งผลให้มีรายได้ มีอาชีพ มีเงินออม และมีนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ เช่น การนำวัสดุจากธรรมชาติเช่นไม้ไผ่ประยุกต์กับภูมิปัญญาเกิดเป็นอุปกรณ์ออกกำลังกาย เน้นความสะดวก การเข้าถึงอุปกรณ์ของผู้สูงอายุราคาไม่แพงทำเองได้ มีสภาวะทางสุขภาพและเทคโนโลยีทางสังคมเพิ่มขึ้น สามารถการเชื่อมโยงทางสังคม ทั้งนี้ในการใช้ชีวิตผู้สูงอายุได้ใช้หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 อริยฐาน 4 สังคหวัตถุ 4 การเจริญสติและการมีสติสัมปชัญญะ ในการปฏิบัติประกอบการสรรค์

สร้างสิ่งดีๆ ให้กับสังคม เป็นการช่วยเหลือและแบ่งเบาสังคมด้วยการทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นอีกด้วย อีกทั้งยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความหมั่นเพียรทางด้านจิตใจของผู้สูงวัยได้รับการเยียวยาฟื้นฟูด้านพัฒนาการอีกด้วย กิจกรรมเหล่านี้ยังมีเป้าหมายในการส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้ออกกำลังกายและเป็นกลยุทธ์ที่สร้างให้เกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความหมั่นเพียรทางด้านจิตใจของผู้สูงวัยได้รับการเยียวยาฟื้นฟู ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่างกาย ผ่านการออกกำลังกาย กิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมการตรวจสุขภาพของผู้สูงอายุสามารถบูรณาการการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในตำบล และกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและคนวัยอื่น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุชาบบาลุภูมิวิทยามีการประสานพลังระหว่างชุมชนผู้สูงอายุ วัด โรงเรียน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการประสานความร่วมมือก่อให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถเป็นต้นแบบในการส่งเสริมศักยภาพส่งผลให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข

3. การสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้านนาของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รมสมุนไพรจาวยอง ได้มีการริเริ่มโดยพระอธิการมงคลฐิตมงคล เจ้าอาวาสวัดป่าตาล ตำบลบวบก้างอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากชุมชนมีสมุนไพรเป็นจำนวนมากประกอบกับสถานการณ์

ผู้สูงอายุ มีความเจ็บเหงา เสี่ยงต่อการเป็นโรคซึมเศร้าในชุมชนจึงได้เชิญชวนผู้สูงอายุมาทำกิจกรรมการทำพืชสมุนไพร โดยเริ่มจากการทำลูกประคบ แจกจ่ายให้สมาชิกในชุมชนได้ทดลองใช้ จากนั้นได้ทำเป็นผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อจำหน่ายและเป็นของฝากของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ต่อมาได้มีสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นนายแพทย์ที่เกษียณอายุราชการมีความรู้เกี่ยวกับการทำสมุนไพรมาเป็นวิทยากรมาช่วยสอนที่วัด และได้พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มีผู้สูงอายุมาช่วยกันทำและมีการก่อตั้งเป็นชมรมสมุนไพรจาวยองขึ้น โดยมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำหลักร่วมกับวัดในการทำผลิตภัณฑ์พื้นสมุนไพร ซึ่งจากการร่วมทำกิจกรรมดังกล่าวเกิดผลลัพธ์ทางด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีความสุขจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมทำให้ผู้สูงอายุไม่เหงาเหงามีกิจกรรมทำร่วมกันและได้รับพลังบวก คือการได้บุญส่งผลให้ด้านจิตใจดีแล้วส่งผลให้มีสุขภาพกายดีขึ้นด้วยการมีผลิตภัณฑ์ก็เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุด้วย อีกทั้งผู้สูงอายุมีความสุขที่ได้มาพบปะมาเรียน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสามัคคีกันในกลุ่มการมาผู้สูงอายุก็มีเพื่อนฝูงได้มาเรียนรู้อะไรต่างๆ เช่นบางคนทำสวยดอกไม้มันเป็นก็มาฝึกทำเมื่อบ้านสมาชิกมีงานต่างๆ ผู้สูงอายุก็มาช่วยกันทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจแล้วที่นี้ยังมีกิจกรรมหลายอย่างให้ผู้สูงอายุได้ทำ เช่น การทำผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร ความรู้เรื่องสุขภาพ การเต้นออกกำลังกาย ฯลฯ ซึ่งจากการที่ผู้สูงอายุไม่เคยทำผู้สูงอายุก็ได้ฝึกทำส่งผลให้มีความสุขในส่วนของ

องค์ความรู้ พบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา มีกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยการจัดทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอด องค์ความรู้ต่างๆ เช่น การทำสมุนไพร การทำด้าย สายสิญจน์ การทำจอตุงล้านนา การทำซุ้มสี่ชะตา เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้โดย การกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้กับ นักเรียนโดยการจัดทำเป็นกิจกรรมสืบสานปัญญา คนบ่เก่าเล่าสู่คนใหม่ โดยให้นักเรียนผู้สูงอายุที่เข้า รับการศึกษาได้เป็นวิทยากรเพื่อสอนในกิจกรรม เหล่านี้

4. การสังเคราะห์กลไกการพัฒนาและ ส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลไกการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาวะ ผู้สูงอายุปัจจุบันมีบริบทที่แตกต่างกัน และส่วน ใหญ่มีเครือข่ายและจิตอาสาเข้ามาร่วมดำเนิน กิจกรรมของการพัฒนาและส่งเสริมสภาวะผู้สูงอายุ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุใส่ใจสุขภาพตำบลแม่สา อำเภอ แม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีโครงสร้าง บวร โรงเรียน ผู้สูงอายุ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท/อบต) ในการสร้างศักยภาพในการดำเนินงานและ กิจกรรมของทางโรงเรียนโดยมีเป้าหมายคือเพื่อให้ ให้ผู้สูงอายุภายในตำบลได้มาทำกิจกรรม สนทนาพูดคุยกันและเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ใน ด้านต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขและมีเครือข่ายในการสนับสนุนการดำเนินงาน ในทุกกิจกรรม โรงเรียนผู้สูงอายุวัดพระธาตุ ดอยสะเก็ด ตำบลเชิงดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีเครือข่ายที่ช่วยเหลือและ

สนับสนุนการดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมาย และเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ โดยมีการทำข้อตกลงในการพัฒนาการศึกษาแก่ผู้สูงอายุเป็นประจำ มีการนำนักศึกษา และเจ้าหน้าที่เข้ามาฝึกปฏิบัติการทำกิจกรรม มอบความรู้และทักษะแก่ผู้สูงอายุในด้านความรู้ เรื่องการดูแลสุขภาพ การนันทนาการ และการออก กำลังกาย ที่เหมาะสม พัฒนาให้ผู้สูงอายุมีภาวะ พลุดีพลัง โดยมีความสุข ดำรงชีวิตอย่าง กระตือรือร้น และมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับยุคสมัยที่ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสมกับ ศักยภาพของตนเอง และในส่วนของชมรมสมุนไพร จาวยอง วัดป่าตาล ตำบลบวักคำ อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวยอง และจิตอาสาชุมชนมาช่วยกิจกรรมของวัด ทำให้เกิดสังคมของการช่วยเหลือกันทั้งในกลุ่ม ผู้สูงอายุโดยการพัฒนามลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังมี อาสาสมัครในชุมชนซึ่งเกิดจาก มีการเฝ้าระวัง ภาวะฉุกเฉินและอุบัติเหตุภายในชุมชน พร้อม สนับสนุนให้มีสาธารณูปโภคที่ถูกต้องลักษณะและ ปลอดภัยต่อผู้สูงอายุ มีกลุ่มจิตอาสาเพื่อผู้สูงอายุ ในชุมชน มีการจัดงบประมาณซ่อมแซมบ้านสำหรับ ผู้สูงอายุที่ยากไร้ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมทำ กิจกรรมในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน การใช้ เทคโนโลยี และเรื่องอื่นๆ ที่สำคัญต่อผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทั้งนี้มีการประยุกต์ ใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญานำมาสร้างสรรค์ นวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้รับการพัฒนาความ

คิดภายในกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ทำให้เกิดรายได้ อาชีพ มีเงินออม และการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีมีนวัตกรรมที่เกิดขึ้น จากฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ เน้นความสะดวกการเข้าถึงอุปกรณ์ของผู้สูงอายุ ราคาไม่แพงทำเองได้มีสภาวะทางสุขภาพและ เทคโนโลยีทางสังคมเพิ่มขึ้นสามารถการเชื่อมโยง ทางสังคม และมีแนวทางการพัฒนาจัดการระบบ สุขภาพของ วัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องใน อนาคต โดเน้นการส่งเสริมนโยบายและกิจกรรม ที่เน้นสร้างความอบอุ่นในครอบครัวร่วมกัน มีการ ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้ผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมมากขึ้นมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ จัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนและบุคคลที่สนใจ โดยการจัดทำเป็นกิจกรรมช่วงฌณา หรือเป็น ชุมนิทรรศการ จัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ให้กับนักเรียนโดยการจัดทำเป็นกิจกรรมส่งเสริม การเรียนในบรรจุในหลักสูตรท้องถิ่น และมีการจัด กิจกรรมสืบสานปัญญาคนป่เก่าเล่าสู่คนใหม่โดยให้ นักเรียนผู้สูงอายุที่เข้ารับการศึกษาได้เป็นวิทยากร เพื่อสอนในกิจกรรมเหล่านี้

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า

1. ผลการสังเคราะห์การบูรณาการ หลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อ เสริมสุขภาพและป้องกันโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุใส่ใจ สุขภาพตำบล โรงเรียนผู้สูงอายุชราบาล และชมรม สมุนไพรรจายอง ทั้ง 3 แห่งมีการริเริ่มมุ่งเน้น

ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยได้รับความ ร่วมมือระหว่างผู้สูงอายุ วัด ชุมชน และโรงเรียน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท./อบต.) เพื่อเป็นการป้องกันภาวะซึมเศร้า และพัฒนา ศักยภาพในด้านต่างๆ จึงได้จัดทำโรงเรียนผู้สูงอายุ และชมรมต่างๆ ซึ่งเป้าหมายคือเพื่อให้ผู้สูงอายุ ภายในตำบลได้มาทำกิจกรรมสนทนาพูดคุยกัน แลกเปลี่ยน และเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในด้าน ต่างๆ ตลอดจนการอยู่กับสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ คือการ นำแนวทางหลักกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งรูปแบบวิธีการประยุกต์ใช้การเจริญสติ ที่เหมาะสม กับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าจากการศึกษาวิจัยได้ค้น พบรูปแบบวิธีการประยุกต์ใช้การเจริญสติที่เหมาะสม กับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าได้แก่ การเจริญสติ การมี สติสัมปชัญญะ การแก้ไขปัญหา การปรับปรุง ความ เศร้าโศกทุกขใจ และการประเมิณผล ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของภิรมย์ เจริญผล (2553) พบว่า ผู้สูงอายุจะปฏิบัติตนด้วยการสวดมนต์ ทำบุญ ใส่บาตร กรวดน้ำแผ่เมตตาฟังธรรม ระวังความ โกรธ ความโลภ เสียสละช่วยเหลืองานสวนรวม รักษา ศีล 5 ประพฤติธรรมและปฏิบัติสมาธิภาวนา ทำจิตใจให้สงบ โดยองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำ ไปใช้ และสอดคล้องกับงานของปัสสร กิมสุวรรณ วงศ์ (2555, หน้า 19-42) พบว่า ประเด็นการดูแลสุขภาพองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนวคิดทาง พระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงหลักธรรม กับงานวิจัยของพระภูษิตสละ ปณฺญาปิโชโต (2562, หน้า 49-63) พบว่า การเสริมสร้างสุขภาวะตาม หลักภาวนา 4 ของผู้สูงอายุ ในตำบลยางฮอม

อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงรายใช้หลักภavana 4

2. ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมเชิงชุมชน สำหรับดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ครอบครัวและวัดเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุชราบาลวุฒิวิทยาของเทศบาลตำบลเชียงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าโดยการจัดกิจกรรมการอบรมระยะยาวให้แก่ผู้สูงอายุได้รับความรู้ทั้งทางด้านการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่นการออกกำลังกาย การวัดความดันตรวจสุขภาพ การทำกิจกรรมกลุ่ม และแบบทดสอบสุขภาพจิตใจ ในด้านการส่งเสริมอาชีพโรงเรียนผู้สูงอายุชราบาลได้ส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาเดิมของผู้สูงอายุ เช่น การจักรสาน ตะกร้า การจัดดอกไม้จากใบเตย ทำอาหารพื้นเมือง ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรมล้านนา เช่น การฟ้อนรำและการจัดกิจกรรมตามประเพณี ด้านเทคโนโลยีได้แก่การใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ที่ได้จากโครงการไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพากรณ์ กันยะดีบ (2560) ที่สรุปได้ว่าการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับงานผู้สูงอายุ สามารถพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุได้ ผลการสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้านนาของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลเชียงดอยให้เกิดความยั่งยืน จากการส่งเสริมทางด้านสุขภาพ สังคม และอาชีพ ส่งผลให้

ผู้สูงอายุมีการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของฉัตร สุขสีทอง (2560, หน้า 164-173) กล่าวเชื่อมโยงที่ได้สรุปไว้ว่าประเด็นการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา สามารถนำมาประยุกต์กับการเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุได้ ด้านอาชีพส่งผลให้มีรายได้ มีอาชีพ มีเงินออม และมีนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ เช่น การนำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ ประยุกต์กับภูมิปัญญาเกิดเป็นอุปกรณ์ออกกำลังกาย เน้นความสะดวก การเข้าถึงอุปกรณ์ของผู้สูงอายุราคาไม่แพงทำเองได้ มีสภาวะทางสุขภาพและเทคโนโลยีทางสังคมเพิ่มขึ้น สามารถการเชื่อมโยงทางสังคม ทั้งนี้ในการใช้ชีวิตผู้สูงอายุได้ใช้หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 อริยฐาน 4 สังคหวัตถุ 4 การเจริญสติและการมีสติสัมปชัญญะ ในการปฏิบัติ ประกอบการสรรค์สร้างสิ่งดีๆ ให้กับสังคม เป็นการช่วยเหลือและแบ่งเบาสังคมด้วยการทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นอีกด้วย อีกทั้งยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความหมั่นเคร่งทางด้านจิตใจของผู้สูงวัยได้รับการเยียวยาฟื้นฟูด้านพัฒนาการอีกด้วย กิจกรรมเหล่านี้ยังมีเป้าหมายในการส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้ออกกำลังกาย และเป็นกลยุทธ์ที่สร้างให้เกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความหมั่นเคร่งทางด้านจิตใจของผู้สูงวัยได้รับการเยียวยาฟื้นฟู ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่างกายผ่านการออกกำลังกาย กิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมการตรวจสุขภาพของผู้สูงอายุ สามารถบูรณาการการจัดกิจกรรมร่วมกับ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในตำบล และกิจกรรม เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและคนวัยอื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดิลก บุญอ้อม (2562, หน้า 72-81) พบว่า รูปแบบการใช้หลักโยนิโส มนสิการแนวอริยสัจเป็นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการดำรงชีวิตเริ่มด้วยการกำหนดและจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหาใช้เป็นฐานการเผชิญปัญหา ในชีวิตประจำวันแต่ละอย่างให้รู้ชัดเป็นต้นว่า ความไม่สันโดษ เป็นสาเหตุของปัญหาเศรษฐกิจ ชาติการมีส่วนร่วม เป็นสาเหตุของปัญหาการ ยอมรับจากชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการสุชาติ จันทโสโร, อาภากร ปัญโญและ ดิลก บุญอ้อม (2564, หน้า 30-46) พบว่าการพึ่ง ตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาค เหนือ สามารถลดค่าใช้จ่าย ช่วยให้ผู้สูงวัยไม่เหงา ส่งผลดีต่อสุขภาพกายและใจ และสามารถต่อยอด เป็นอาชีพเสริมได้ ยังเป็นการส่งเสริมการเพื่ อพึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยยึด หลักธรรมสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) ให้รู้จัก อดทนอดออม เสียสละแบ่งปัน อันจะนำมาซึ่งการ พึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ดังนั้นจะเห็นได้ ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุขรบาลุฒิวิทยากรมีการ ประสานพลังระหว่างชุมชน ผู้สูงอายุ วัด โรงเรียน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการประสาน ความร่วมมือก่อให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถ เป็นต้นแบบในการส่งเสริมศักยภาพส่งผลให้ผู้สูง อายุใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและอยู่ร่วมกับสังคมได้ อย่างปกติสุข

3. การสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพ ด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้านนา

ของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รมสมุนไพรร จาวยอง ได้มีการริเริ่มโดยพระอธิการมงคล ฐิตมงคล เจ้าอาวาสวัดป่าตาล ตำบลบวค่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากชุมชน มีสมุนไพรมากเป็นจำนวนมากประกอบกับสถานการณ์ ผู้สูงอายุ มีความเจ็บเหงา เสี่ยงต่อการเป็นโรคซึม เศร้าในชุมชนจึงได้เชิญชวนผู้สูงอายุมาร่วม กิจกรรมการทำพืชสมุนไพร โดยเริ่มจากการทำลูก ประคบ แจกจ่ายให้สมาชิกในชุมชนได้ทดลองใช้ จากนั้นได้ทำเป็นผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรร เพื่อจำหน่ายและเป็นของฝากของที่ระลึกให้แก่ นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ต่อมาได้มีสมาชิก ในชุมชนซึ่งเป็นนายแพทย์ที่เกษียณอายุราชการ มีความรู้เกี่ยวกับการทำสมุนไพรมาเป็นวิทยากรมา ช่วยสอนที่วัด และได้พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ สมุนไพรรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มีผู้สูงอายุมาช่วยกันทำ และมีการก่อตั้งเป็นชมรมสมุนไพรรจาวยองขึ้น โดยมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำหลักร่วมกับวัดในการทำ ผลิตภัณฑ์พื้นสมุนไพรร ซึ่งจากการร่วมทำกิจกรรม ดังกล่าวเกิดผลลัพธ์ทางด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีความ สุขจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ซึ่งการมี ส่วนร่วมทำให้ผู้สูงอายุไม่เหงาเหงามีกิจกรรมทำ ร่วมกันและได้รับพลังบวก คือการได้บุญส่งผลให้ ด้านจิตใจดีแล้วส่งผลให้มีสุขภาพกายดีขึ้นด้วย และการมีผลิตภัณฑ์ก็เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ ผู้สูงอายุด้วย อีกทั้งผู้สูงอายุมีความสุขที่ได้มา พบปะ มาเรียน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสามัคคีกัน ในกลุ่ม การมาผู้สูงอายุก็มีเพื่อนฝูงได้มาเรียนรู้ อะไรต่างๆ เช่นบางคนทำสวดดอกไม้ไม้เป็นกัมา ผักทำ เมื่อบ้านสมาชิกมีงานต่างๆ ผู้สูงอายุก็มาช่วย

กันทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจแล้วที่นี้ยังมีกิจกรรมหลายอย่างให้ผู้สูงอายุได้ทำ เช่น การทำผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร ความรู้เรื่องสุขภาพ การเดินออกกำลังกาย ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับ ซึ่งจากการที่ผู้สูงอายุไม่เคยทำผู้สูงอายุก็ได้ฝึกทำส่งผลให้มีความสุขในส่วนของการองค์ความรู้ พบว่ามีองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา มีกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนโดยการจัดทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ เช่น การทำสมุนไพร การทำด้ายสายสิญจน์ การทำจ้อตุ้งล้านนา การทำซุ้มสืบชะตา เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้โดยการกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนโดยการจัดทำเป็นกิจกรรมสืบสานปัญญาคนบ่เก่าเล่าสู่คนใหม่ โดยให้นักเรียนผู้สูงอายุที่เข้ารับการศึกษได้เป็นวิทยากรเพื่อสอนในกิจกรรมเหล่านี้

4. การสังเคราะห์กลไกการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนาและภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า กลไกการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุปัจจุบันมีบริบทที่แตกต่างกัน และส่วนใหญ่มีเครือข่ายและจิตอาสาเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมของการพัฒนาและส่งเสริมสภาวะผู้สูงอายุโดย โรงเรียนผู้สูงอายุใส่ใจสุขภาพตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีโครงสร้าง บวร โรงเรียนผู้สูงอายุ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท./อบต.) ในการสร้างศักยภาพในการดำเนินงานและกิจกรรมของทางโรงเรียนโดยมีเป้าหมายคือเพื่อที่จะให้ผู้สูงอายุภายในตำบลได้มาทำกิจกรรมสนทนาพูดคุยกัน และเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในด้านต่างๆ สามารถ

อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขและมีเครือข่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานในทุกกิจกรรม โรงเรียนผู้สูงอายุวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ตำบลเชิงดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีเครือข่ายที่ช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายและเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ โดยมีการทำข้อตกลงในการพัฒนาการศึกษาแก่ผู้สูงอายุเป็นประจำมีการนำนักศึกษาและเจ้าหน้าที่เข้ามาฝึกปฏิบัติการทำกิจกรรม มอบความรู้และทักษะแก่ผู้สูงอายุในด้านความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ การนันทนาการ และการออกกำลังกายที่เหมาะสมพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีภาวะพลุดีพลัง โดยมีความสุข ดำรงชีวิตอย่างกระตือรือร้น และมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง และในส่วนของชมรมสมุนไพรจาวยอง วัดป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวยอง และจิตอาสาชุมชนมาช่วยกิจกรรมของวัด ทำให้เกิดสังคมของการช่วยเหลือกันทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังมีอาสาสมัครในชุมชนซึ่งเกิดจาก มีการเฝ้าระวังภาวะฉุกเฉินและอุบัติเหตุภายในชุมชน พร้อมสนับสนุนให้มีสาธารณูปโภคที่ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัยต่อผู้สูงอายุ มีกลุ่มจิตอาสาเพื่อผู้สูงอายุในชุมชน มีการจัดงบประมาณซ่อมแซมบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่ยากไร้ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมทำกิจกรรมในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน การใช้เทคโนโลยี และเรื่องอื่นๆ ที่สำคัญต่อผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ ยังมีการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมทั้งนี้มีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญานำมาสร้างสรรค์นวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้รับการพัฒนาความคิดภายในกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ทำให้เกิดรายได้อาชีพ มีเงินออม และการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีมีนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ เน้นความสะดวกการเข้าถึงอุปกรณ์ของผู้สูงอายุ ราคาไม่แพง ทำเองได้มีสภาวะทางสุขภาพและเทคโนโลยีทางสังคมเพิ่มขึ้นสามารถเชื่อมโยงทางสังคมและมีแนวทางการพัฒนาจัดการระบบสุขภาพของวัดชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคต โดนเน้นการส่งเสริมนโยบายและกิจกรรมที่เน้นสร้างความปลอดภัยในครอบครัวร่วมกัน มีการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนและบุคคลที่สนใจ โดยการจัดทำเป็นกิจกรรมช่วงฌณฺา เป็นขุมนิทรศการ จัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนโดยการจัดทำเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนในบรรจุในหลักสูตรท้องถิ่น และมีการจัดกิจกรรมสืบสานปัญญาคนบ่เก่าเล่าสู่คนใหม่โดยให้นักเรียนผู้สูงอายุที่เข้ารับการศีกษาได้เป็นวิทยากรเพื่อสอนในกิจกรรมเหล่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภิรมย์เจริญผล (2553) พบว่าการศีกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเป็นแนวทางในการศีกษาเพื่อให้เห็นรูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและเศรษฐกิจ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของผู้สูงอายุในชุมชนว่ามีความต้องการและจะพัฒนาไปในด้านใดตามลำดับความสำคัญและประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

1.2 ชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผนด้านการพัฒนาชุมชนผู้สูงอายุตามกลไกที่วางไว้ ทั้งนี้ควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด มากกว่าพึ่งพาเครือข่ายอื่น เพื่อที่จะทำให้เป็นชุมชนผู้สูงอายุที่มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นได้

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 หากมีการทำวิจัยควรเริ่มด้วยการศีกษากระบวนการศีกษากลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้หลักธรรมเป็นกลไกในการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่การขยายผลและเป็นชุมชนต้นแบบผู้สูงอายุต่อไป

2.2 ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลก่อนและหลังการพัฒนาที่เกิดจากกระบวนการของกลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าว เพื่อจะได้มีข้อมูลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยนวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาพผู้สูงอายุ โดยใช้ชุมชนศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากวัฒนธรรมภูมิปัญญากับส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยโครงสร้าง “บ ว ร” ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้มีการ

พัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ สรุปลเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2563). ผู้จัดการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก http://www.anamai.moph.go.th/main.php?filename=Test_Index_201
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- ณัฏฐ์ สุขสีทอง. (2560). ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนากับการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลสะลอง อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*, 23(2), 164-173.

- ดิลก บุญอิม. (2562). การใช้หลักโยนิโสมนสิการแนวอริยสัจเป็นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเองในการดำรงชีวิต. *วารสาร มจร วิชาการล้ำนา*, 7(1), 72-81.
- ปภัสสร กิมสุวรรณวงศ์. (2555). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 8(3), 19-42.
- พระภุชิสสะ ปญญาปโชโต. (2562). การเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักภavana 4 ของผู้สูงอายุในตำบลยางฮ่อมอำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 4(1), 49-63.
- พระอธิการสุชาติ จันทสโร, อาภากร ปัญโญ และดิลก บุญอิม. (2564). วิถีพุทธ: การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ. *วารสารปัญญา*, 28(3), 30-46.
- ภิรมย์ เจริญผล. (2553). *ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555*. สนับสนุนโดยกองทุนผู้สูงอายุคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: ทีคิวพี.
- สุพาภรณ์ กันยะดี. (2560). *หลักพุทธธรรมกับการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา สถานปฏิบัติธรรมแห่งหนึ่ง*. (วิทยานิพนธ์สาธิตสาธิตศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การพัฒนากระบวนทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*

Development of Paradigm and Leadership of Modern Leaders of Mahamakut Buddhist University

พ.ร.ม.หาศุภชัย สุภกิจโจ (บุตระเกษ)
Phramaha Suphachai Suphakicco (Bootraked)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand
E-mail: suphachai.boo@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บทบาทและปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) พัฒนาหลักสูตรการพัฒนากระบวนทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ และ 3) พัฒนากระบวนทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นหลักสูตรการพัฒนากระบวนทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าที (t-test แบบ Independent Samples) วิเคราะห์เชิงพรรณนา ค่า Chi-Square Test และสมการพยากรณ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง และทุกวิทยาเขต ได้แก่ พนักงานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และลูกจ้างชั่วคราว ส่วนกลาง และทุกวิทยาเขต ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 208 รูป/คน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง ทุกวิทยาเขต และผู้อำนวยการ ทั้ง 3 วิทยาลัย จำนวน 52 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และบทบาทของผู้นำในกระบวนทัศน์ใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด คือด้านการวางกลยุทธ์ รองลงมา

*ได้รับบทความ: 24 มกราคม 2565; แก้ไขบทความ: 21 กุมภาพันธ์ 2564; ตอรับตีพิมพ์: 3 เมษายน 2565

Received: January 24, 2022; Revised: February 21, 2022; Accepted: April 3, 2022

คือ ด้านการใช้อำนาจแก่ผู้อื่น และระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์

2. ผลการประเมินหลักสูตรการพัฒนาระบอบทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และรายด้าน โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความเหมาะสม รองลงมาคือ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านความถูกต้อง

3. ผลการพัฒนาระบอบทัศน์ และสมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การพัฒนา; กระบอบทัศน์ใหม่; สมรรถนะของผู้นำ

Abstract

This research aims 1) to analyze roles and factors affecting the capacity of the administrators of Mahamakut Buddhist University, 2) to develop courses to upgrade the paradigm and capacity of the new leaders and 3) to develop the paradigm and capacity of the new leaders. The research tools used in this study consisted: the training syllabus on developing paradigm and capacity. Statistics used for data analyzing in this study were frequency, percentage, means, average and standard deviation, hypothesis tested with t-test, Descriptive Analysis, Chi-Square Test and Forecasting Equation. The sample group used in the study consisted of 208 staff and temporary workers, in second semester of academic year 2020 from all campuses of Mahamakut Buddhist University. The targeted group of this course for developing paradigm and capacity consisted of 52 administrators including directors of all 3 campuses.

The research result was found:

1. The capacity of the leaders of Mahamakut Buddhist University was overall found at high level. The opinion on roles of the leaders in new paradigm was at high level overall, when on aspects was found strategy placement at the high, followed by use of power on others while the lowest fall on vision perceiving respectively.

2. The result of course assessment was found overall at good level; when considered in aspects, suitability fall at the highest, followed by utilization while the lowest aspect fall on accuracy, respectively.

3. The result of paradigm and capacity development of the new leaders of Mahamakut Buddhist University was found higher than before attending training activities statistically significant at .01.

Keywords: development; paradigm develop; Leadership of Modern Leaders

1. บทนำ

การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องทำงานด้วยจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคงโดยฝึก อุดมคติและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหา นานัปการที่จะต้องเผชิญและต้องหาทางแก้ไขให้ สำเร็จ ดังนั้น การแสดงบทบาทที่เหมาะสมกับ สถานภาพของผู้บริหารและแสดงให้เห็นเหมาะสมกับ ตำแหน่งของผู้นำสูงสุดในสถานศึกษาจึงเป็นสิ่ง จำเป็น อีกทั้งจะต้องเป็นบทบาทที่ครูผู้สอนผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม คาดหวังว่าผู้บริหาร ควรจะเป็น ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารควรจะเป็นผู้นำทาง วิชาการที่เข้มแข็งมีการพัฒนางานวิชาการอย่าง เป็นระบบ มีกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นที่ ยอมรับพร้อมๆ กับการเป็นนักพัฒนาคุณภาพการ ศึกษาผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และลึกซึ้ง ตลอดจน มีความรู้ ความสามารถที่จะก้าวให้ทันต่อการ เปลี่ยนแปลงต่างๆ ของชุมชน สังคม และของโลก ด้วยการพัฒนาสถานศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพ เพื่อสร้างสรรค์ศรัทธา ความเชื่อมั่นในตัวผู้บริหาร ให้บังเกิดแก่ทุกคนนอกจากนี้บทบาทในฐานะ ผู้ช่วยเหลือ เกื้อกูลผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ก็ยังเป็นบทบาทที่จำเป็น (วันทนา เมืองจันทร์, 2555)

บทบาทผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่เป็น สภาพภาวะความเป็นผู้นำที่ให้คุณค่ากับศักยภาพและ

การพัฒนา “ด้านใน” (Self-Leadership) เพื่อก้าว ข้ามมายาคติ ความคิด และความเชื่อเดิมๆ ของผู้นำ เชิงอำนาจหันกลับมาพัฒนาความสามารถเชิงการ สะท้อนย้อนมองตนเอง (Reflexivity) การเชื่อมโยง กับสรรพสิ่ง (Connectivity) การเรียนรู้ใหม่และ เปลี่ยนแปลงตนเอง (Renewability) และความ รับผิดชอบ (Responsibility) ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว สภาพภาวะการนำแห่งอนาคต จึงเน้นความเป็นผู้นำแบบรวมหมู่และหลากหลาย (Collective หรือ Ecology of Leadership) ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์มีจิตสำนึกและความ ประพฤติที่ซื่อตรง มุ่งประโยชน์สุขของส่วนรวม (Ethical Leadership) และสามารถขับเคลื่อนการ เปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างมีพลัง (Transformative Leadership) ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม (บุษราคัม ปัญญาณี, 2551) ซึ่งสถานศึกษาที่มี ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถหรือมีสมรรถนะ (Competency) สูงย่อมพัฒนาสถานศึกษาไปสู่ ความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมี ประสิทธิภาพ สมรรถนะการบริหารจึงเป็นส่วนหนึ่ง ของพฤติกรรมกรรมการบริหารที่มีความสำคัญยิ่งเพราะ เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของผู้บริหารว่ามีความ สามารถหรือมีสมรรถนะในการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารงานของสถานศึกษา จะเกิดประสิทธิผล ขึ้นอยู่กับสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารสถาน

ศึกษาเป็นสำคัญ (สุริพร โพธิ์ภักดี, 2558, หน้า 47-54)

เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาบรรลุตามกรอบยุทธศาสตร์ของชาติ ที่เน้นคุณภาพ มาตรฐาน การศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม โดยการบริหารจัดการดังกล่าว จะบรรลุผลสำเร็จขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผลการประเมินศักยภาพผู้บริหารโดยการทดสอบความรู้เชิงบริหาร ภาวะผู้นำ คุณธรรม จริยธรรม ความสามารถทางภาษาอังกฤษและ เทคโนโลยีพบว่า ผู้บริหารอีกส่วนหนึ่งมีประสบการณ์น้อย มีความสามารถหรือทักษะการสื่อสารและการจูงใจไม่ชัดเจน ขาดการติดต่อประสานงาน ระหว่างผู้บริหาร และผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาบางคนไม่มีศิลปะในการเผยแพร่วิสัยทัศน์ ตลอดจนบกพร่องในทักษะการบริหารและการทำงานเป็นทีม (นุชนรา รัตน์ศิริระประภา, 2557, หน้า 507-528)

ดังนั้น ผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรเปิดโอกาสให้คณาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นในภาพลักษณ์ และลักษณะการทำงานของผู้บริหารในข้อบกพร่องต่างๆ ที่ผ่านมายังไม่มีการประเมินคุณลักษณะของผู้นำสมัยใหม่ โดยการประเมินกระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่จากคณาจารย์ มีแต่การรอฟังความคิดเห็นอย่างเดียว ซึ่งการที่จะพัฒนาสถาบันให้ดีมีคุณภาพ มีหลากหลายวิธีไม่ว่าจะเริ่มต้นที่การศึกษา การสำรวจความคิดเห็น อบรม หาความรู้ใหม่ๆ รวบรวมข้อมูลหรือความรู้ที่ได้และนำไปแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นอยู่เสมอ เพื่อการเป็นยอมรับ

ของคนหมู่มาก และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้บริหารที่ยั่งยืนต่อไป

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อส่งเสริมกระบวนการทัศน์ใหม่ และความสามารถในการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้ใช้ศักยภาพสามารถบริหารจัดการ สถานศึกษาของตนเองสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ท้นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สามารถนำไปใช้ในการบูรณาการให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร การศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. เพื่อพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยวิธีวิทยาแบบผสม (Mixed Methodology Research) เป็นการ

ผสมผสานระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสาลายา จังหวัดนครปฐม วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น, วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาเขตศรีธรรมมาโศกราช จังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด และวิทยาลัยศาสนศาสตร์ 3 แห่ง

2. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย

2.1 ประชากร ได้แก่ พนักงานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 258 รูป/คน และลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 193 รูป/คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทุกวิทยาเขต และวิทยาลัยศาสนศาสตร์ 3 แห่ง รวมเป็นจำนวน 451 รูป/คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และลูกจ้างชั่วคราว ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ทุกวิทยาเขต และวิทยาลัยศาสนศาสตร์ 3 แห่ง รวมเป็นจำนวน 208 รูป/คน โดยกำหนดตามกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครชชี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2554, หน้า 43)

2.3 กลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์โครงการการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะ

ผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน และกลุ่มเป้าหมายเพื่อการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จำนวน 9 รูป/คน และผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทุกวิทยาเขต และผู้อำนวยการ ทั้ง 3 วิทยาลัย รวมจำนวน 52 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 1) สมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ 4 สมรรถนะ ได้แก่ ความสามารถในการคิด ความสามารถในการวางแผนและแก้ปัญหา เข้าใจวิธีการเรียนรู้ การพัฒนา และการปรับปรุงและเข้าใจตนเองและเหตุผลของพฤติกรรม 2) บทบาทของผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ของผู้บริหาร มี 5 ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์ (Visioning) การวางกลยุทธ์ (Strategic Orientation) ศักยภาพเพื่อนำการปรับเปลี่ยน (Change Leadership) การควบคุมตนเอง (Self-Control) และการใช้อำนาจแก่ผู้อื่น (Empowerment)

4. ด้านระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เป็นระยะเวลา 11 เดือน (เดือนมกราคม 2564 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2564)

5. วิธีการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) หลังจากผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่

ต้องการศึกษาการพัฒนากระบวนการบทสนทนาและสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) นำผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมาสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน และแบบประเมินความพึงพอใจจำนวน 3 ตอน โดยพิจารณาเนื้อหาให้ครอบคลุมกับความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย และสมมติฐานของการวิจัย 3) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดที่กำหนด นำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม 4) ผู้ศึกษาวิจัยนำแบบสอบถาม ตามที่ได้ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องที่จะวัดจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน 5) ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง

5.1 การหาคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม ประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) จากนั้นพิจารณาคัดเลือกคำถามที่ค่า IOC ตั้งแต่ .50-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญที่ให้คะแนน แล้วจึงนำเสนอท่านอีกครั้ง

5.3 นำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (Try-out) ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เจ้าหน้าที่อาจารย์ และผู้บริหาร จำนวน 30 คน

5.4 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น

(Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .962 และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้ ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 การวิเคราะห์วิเคราะห์สหภาพและปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 1) สมรรถนะของผู้ผู้นำสมัยใหม่ 4 สมรรถนะ จำนวน 20 ข้อ 2) บทบาทของผู้นำในกระบวนการบทสนทนาใหม่ของผู้บริหารมี 5 ด้าน จำนวน 20 ข้อ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอข้อมูล ในรูปแบบตารางควบคุมการบรรยายผลการศึกษา โดยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถาม และตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการพัฒนากระบวนการบทสนทนา และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ก่อนและหลัง โดยการทดสอบที (t-test แบบ Independent Samples)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการบทสนทนาและสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความสามารถในการคิด รองลงมาคือ ด้านความสามารถในการวางแผนและแก้ปัญหา ส่วนด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุดคือ ด้านเข้าใจวิธีการเรียนรู้การพัฒนาและการปรับปรุง ตามลำดับ

2. การศึกษาหลักสูตรการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า ผลการประเมินหลักสูตรการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และรายด้าน โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความเหมาะสม รองลงมาคือ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ส่วนด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุดคือ ด้านความถูกต้อง ตามลำดับ

3. การพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า ผลการพัฒนาสมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รายด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถในการคิด ด้านความสามารถในการวางแผนและแก้ปัญหา ด้านเข้าใจวิธีการเรียนรู้ การพัฒนาและการปรับปรุง และด้านเข้าใจคนและเหตุผลของ

พฤติกรรม มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการพัฒนาบทบาทของผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รายด้าน ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านการวางกลยุทธ์ ด้านศักยภาพเพื่อนำการปรับเปลี่ยน ด้านการควบคุมตนเองและด้านการใช้อำนาจแก่ผู้อื่น โดยผู้บริหารมีบทบาทของผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การศึกษาการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า โดยภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกวิทยาเขต มีความรู้มีความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่บุคลากร ตลอดจนการตัดสินใจในทิศทางที่ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวนีย์ แสงใส (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครูการศึกษา

นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กศน.ตำบล จังหวัดอุดรธานี พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะการบริหาร หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครู กศน.ตำบล โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนากระบวนการและสมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ของผู้บริหารมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยทุกวิทยาเขต จากการสำรวจความคิดเห็น พบว่า ผู้บริหาร มีความสามารถในการคิด มากที่สุด โดยผู้บริหารมีความสามารถในการคิดสังเคราะห์ ดึงองค์ประกอบต่างๆ ในการบริหารงาน มาหลอมรวมกันภายใต้โครงสร้างใหม่ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากเดิม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของดิเรก ติประเสริฐ (2549) ได้กล่าวว่า บทบาทของผู้นำในกระบวนการพัฒนาสามารถสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้ 1) มีวิสัยทัศน์ (Visioning) คือ ผู้นำทุกคนในทุกระดับขององค์กร ต้องมีวิสัย และจะต้องวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของโลกภายนอกตลอดเวลา 2) มีการวางกลยุทธ์ (Strategic Orientation) คือ การที่ผู้นำสามารถ เข้าใจนโยบาย ภารกิจ รวมทั้งกลยุทธ์ของ ภาครัฐและส่วนราชการ ว่าสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับ ภารกิจของหน่วยงานที่ตนดูแลรับผิดชอบอย่างไร 3) มีศักยภาพเพื่อนำการปรับเปลี่ยน (Change Leadership) 4) มีการควบคุมตนเอง (Self-Control) คือ การที่ผู้นำสามารถพัฒนาการตนเอง โดยใช้กระบวนการที่ใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธี รวมกันเพื่อปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของตนเอง ไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ 5) มีการใช้

อำนาจแก่ผู้อื่น คือ การทำให้บุคคลที่ปฏิบัติงาน เกิดแรงจูงใจภายใน

2. การพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะ ผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า ผลการพัฒนาสมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่า ก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการพัฒนาบทบาทของผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องมาจาก ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกวิทยาเขตมีความสนใจ ใส่ใจในกิจกรรมดังกล่าว และมีพฤติกรรมในการบริหารอย่างถูกต้องเหมาะสม มีความสามารถในการพัฒนาสถานศึกษา และมีการแนะนำส่งเสริมให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีการแสดงออกให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดการพัฒนาระบบทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอย่างชัดเจนในการจัดกิจกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของอรจิรา ธรรมไชยวงกูร (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสร้างสมรรถนะการประเมินของผู้บริหารระดับต้นมหาวิทยาลัย: การประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยของสมรรถนะการประเมินภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม มีค่าสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยของสมรรถนะการประเมินก่อนเข้าร่วมกิจกรรมในทุกด้านสมรรถนะ

การประเมิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

1.1 ผู้บริหารควรนำกระบวนการต่างๆ ที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการทำงาน ไปใช้ในการบริหารมหาวิทยาลัยได้อย่างเหมาะสม

1.2 ผู้บริหารควรทำความเข้าใจวิธีการทำงานร่วมกัน การจัดการปัญหา และความขัดแย้งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

1.3 ผู้บริหารควรมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในองค์กรและกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจสำคัญในการปฏิบัติงานอย่างลงตัว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เชิงคุณภาพแบบเจาะลึก เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

2.2 ควรศึกษาการพัฒนากระบวนการ

ทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถาบันอื่นๆ เป็นการศึกษเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

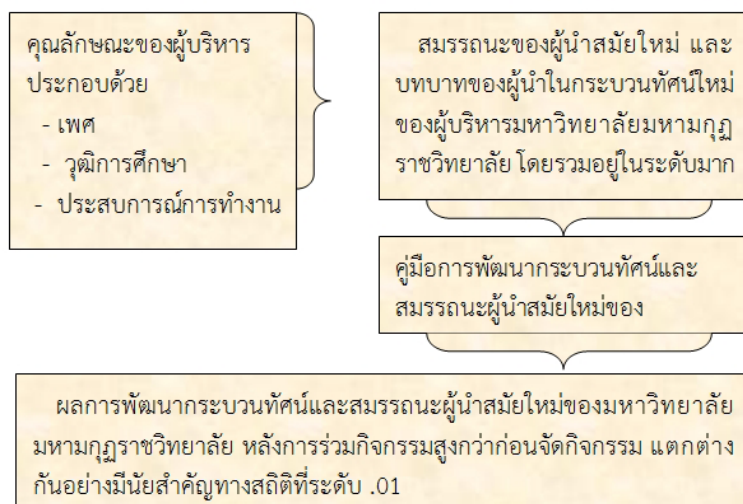
2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในจังหวัดอื่นๆ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาวิจัยการพัฒนากระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย มีดังนี้

1. กระบวนการทัศน์และสมรรถนะผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการพัฒนากระบวนการทัศน์ และสมรรถนะของผู้นำสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า มีค่าเฉลี่ยหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนการร่วมกิจกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ดีประเสริฐ. (2549). แนวทางการพัฒนาหน่วยงานทางด้านความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: กระทรวงกลาโหม.
- นุชนรา รัตนศิริประภา. (2557). สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณลักษณะโรงเรียน มาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิชาการ Veridian E - Journal*, 7(3), 507-528.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุษราคัม ปัญญามี. (2551). *การพัฒนาศักยภาพผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอลันก้าแพ่ง กิ่งอำเภอมะเอน จังหัดเชียงใหม่ ลักษณะสำคัญของผู้นำที่ทำให้้องค์การประสบความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- วันทนา เมืองจันทร์. (2555). *บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. เข้าถึงได้จาก <http://www.moe.go.th>
- สุริพร โพธิ์ภักดี. (2558). สมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 8(1), 47-54.

- เสาวนีย์ แสงใส. (2561). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครูการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กศน.ตำบล จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรจิรา ธรรมไชยงกูร. (2562). การพัฒนารูปแบบการสร้างสมรรถนะการประเมินของผู้บริหารระดับต้นมหาวิทยาลัย: การประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. (ดุขฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุขฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา*

Concept of Metteyya in Lan Na Buddhist Literature

วิโรจน์ อินทนนท์

Viroj Inthanon

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University, Thailand

E-mail: v_inthanon@yahoo.com

บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะผู้ซึ่งจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตถูกยอมรับกันทั้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน แต่ในคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทคือพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงเรื่องราวของพระองค์ไว้น้อยมากจะมีก็แต่คัมภีร์ในยุคคลังในลังกาและล้านนาที่พูดถึงเรื่องราวของพระองค์ไว้อย่างชัดเจนในชื่อเรื่อง อนาคตวงศ์ ถึงกระนั้น เนื้อหาของวรรณกรรมทั้ง 2 แห่งก็แตกต่างกัน ในล้านนานอกจากความเชื่อในเรื่องพระเมตเตยยะพุทธเจ้าที่ปรากฏในตอนท้ายของวรรณกรรมบาลี ที่ผู้เขียนหรือผู้ทำตั้งจิตปรารถนาขอให้ได้เกิดร่วมสมัยพระเมตเตยยะพุทธเจ้าแล้ว พุทธศาสนิกชนที่ต้องการไปเกิดร่วมสมัยพระเมตเตยยะพุทธเจ้าต้องฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรอย่างต่อเนื่องจนตลอดเวลาหนึ่งวัน ทำให้เกิดประเพณีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรขึ้น

คำสำคัญ: พระเมตเตยยะ; วรรณกรรมพุทธศาสนา; ล้านนา

Abstract

The concept of Metteyya, the future Buddha, has been accepted in both Theravada and Mahayana Buddhism. However, he was mentioned very little in the main Theravada Pali cannon, the Tipitaka. Metteyya appeared later in the local Buddhist texts in Lanka and Lan Na called Anagatavamsa. The details of the two texts were differ. In Lan Na text, the belief in Metteyya exists at the end of the Pali literature in which the devotees would set their mind to be born in the age of the Metteyya. In order to be born at the age of

*ได้รับบทความ: 8 กันยายน 2564; แก้ไขบทความ: 8 พฤศจิกายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 2 กุมภาพันธ์ 2565

Received: September 8, 2021; Revised: November 8, 2021; Accepted: February 2, 2565

Metteyya, one needs to listen to Jataka for one day continuously. This practice promotes one of the important Buddhist tradition called mahajataka-vessantara preaching.

Keywords: Metteyya; Buddhist Literature; Lan Na

1. บทนำ

ศาสนาใหญ่ๆ ในโลกนี้ มีความคิดความเชื่อเรื่องพระผู้มาโปรดในอนาคตกาลเหมือนกัน คือในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีแนวคิดเรื่องกัลกิ (Kalki) หรือกัลกียาวตาร ซึ่งหมายถึงอวตารของพระวิษณุ หรือพระนารายณ์ผู้ซึ่งจะมาในรูปแบบของบุรุษผู้ขี่ม้าขาว ในกลุ่มศาสนาอับราฮัม ได้แก่ ศาสนายูดาห์ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม มีพระเมสสิยาห์ หรือเมสสิอาห์ (Messiah) ซึ่งหมายถึง พระผู้ช่วยให้รอด และในศาสนาพุทธก็มีแนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะ

คำว่า “เมตเตยย” เป็นภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตสะกดว่า “เมตไตรย” ภาษาไทยมีคำเรียกแตกต่างกันออกไปหลายอย่าง เช่น พระศรีอริยเมตไตรย พระศรีอริยเมตไตรย พระศรีอาริย์ เป็นต้น พระเมตเตยยะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตที่ถูกยอมรับกันทั้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พระเมตเตยยะจะเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 26 และเป็นองค์ที่ 5 ในภัทรกัลป์นี้ ผู้ซึ่งจะอุบัติขึ้นในโลกเมื่อศาสนาพระโคตมะลึนสุดลง เรื่องราวของพระเมตเตยยะถูกกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกทั้งในจกักรัตตสูตร ปาฏิหาริยสูตร ทิฆนิกาย และในพุทธวงศ์ขุททกนิกาย แต่ถูกกล่าวไว้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนในอรรถกถาก็ไม่มีการพูดถึงความเป็นมาของท่าน จะมีข้อความที่ปรากฏอยู่ก็เพียงการตั้งความปรารถนาให้ได้เกิดร่วมสมัยของท่านเท่านั้น แต่เรื่องของพระเมตเตยยะกลับมี

ปรากฏอย่างชัดเจนในคัมภีร์ชั้นหลังซึ่งถูกเขียนขึ้นในลังกา เช่น ทสโปธัสตูปัตติ อนาคตวงศ์ เป็นต้น

เมื่อพระพุทธศาสนาแบบลังกาวาส์เข้ามาสู่ล้านนา ความคิดความเชื่อเรื่องนี้ก็ติดตามมาด้วย โดยเฉพาะในช่วงที่พระเถระชาวล้านนาเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาแล้วเดินทางกลับมา พระเถระเหล่านั้น ได้เขียนงานทางพระพุทธศาสนาขึ้นมากมายทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา ไวยากรณ์ และปกรณ์วิเสสต่างๆ เป็นภาษาบาลี ทำให้ยุคนั้นเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในล้านนา วรรณกรรมภาษาบาลีของพระเถระชาวล้านนาได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก จนคณะสงฆ์ไทยได้ใช้เป็นหนังสือหลักและหนังสือประกอบการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ มงคลัตถทีปนีของพระสิริมังคลาจารย์ สมันตปาสา-ทิกา อตฺถโยชนา และอภิธัมมัตถวินิชาเย อตฺถโยชนา ของพระญาณกิตติ ต่อมาได้เริ่มมีการแปลวรรณกรรมบาลีเหล่านั้นเป็นภาษาล้านนา โดยเป็นการแปลแบบนิสสัยที่ยกคำบาลีหนึ่งคำหรือหนึ่งประโยคแล้วแปลออกเป็นภาษาล้านนา การแปลเช่นนี้ถูกเรียกอีกอย่างหนึ่งโดยผู้ปริวรรตว่า สำนวนล้านนา เช่น ธรรมบท สำนวนล้านนา มงคลัตถทีปนี สำนวนล้านนา มูลศาสนา สำนวนล้านนา เป็นต้น ในบรรดา วรรณกรรมสำนวนล้านนาเหล่านั้น บำเพ็ญ ะวิน (2535) ได้ปริวรรตงานวรรณกรรมเรื่อง อนาคตวงศ์

เมตเตยยสุตต์ และเมตเตยยวงส์ สำนวนล้านนา และวรรณกรรมนี้ได้เผยแพร่และถูกศึกษาเป็นวงกว้าง อนาคตวงศ์สำนวนล้านนามีความแตกต่างจากอนาคตวงศ์ฉบับภาษาบาลีของลังกาทิ้งอย่างสิ้นเชิง เพราะฉบับภาษาบาลีของลังกานั้น กล่าวไว้แต่เพียงเรื่องราวพระเมตเตยยพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว แต่ฉบับสำนวนล้านนานั้นได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าในอนาคตไว้ถึง 10 พระองค์ กล่าวโดยเฉพาะพระเมตเตยยพุทธเจ้าก็แตกต่างกันอย่างมาก ในขณะที่ฉบับภาษาบาลีกล่าวถึงพระราชาสังขจักรพรรดิทรงให้ทานและเข้าไปเฝ้าพระเมตเตยยพุทธเจ้าขอบรรพชา แต่ฉบับสำนวนล้านนากล่าวว่าพระยาสังขจักรพรรดิได้ใช้พระขรรค์ตัดพระศอแล้วถวายพระเศียรแด่พระพุทธเจ้าสิริมัตตะแล้วตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตซึ่งก็คือพระเมตเตยยพุทธเจ้า

ในคราวที่นายธรรมกร วังปรีชา หรืออดีตพระธรรมกร ฐานธมโม อดีตเจ้าสำนักสงฆ์หินกอง หรือภูค่าไก่อ บ้านนาแค หมู่ 4 ตำบลลำภู อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ทำกโยติน ฆ่าตัวตายเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ต่อหน้ารูปปั้นที่เชื่อกันว่าเป็นพระยาสังขจักรพรรดิที่ถูกสร้างขึ้นที่สำนักของท่าน ซึ่งต่อมารูปปั้นได้ถูกทำลายไป การกระทำของนายธรรมกรในครั้งนั้นถูกมองว่าเป็นความเชื่อส่วนตัว เป็นการกระทำที่ผิดหลักพระพุทธศาสนา แต่ก็มีนักวิชาการอย่างเพ็ญสุภา สุขคตะ (2564) กล่าวว่า น่าจะมีแรงจูงใจมาจากคัมภีร์อนาคตวงศ์ของล้านนา

อาศัยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาถึงแนวคิดเรื่องพระเมตเตยยที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนาทั้งในส่วนที่เป็นอดีต

ปัจจุบันและอนาคตของพระเมตเตยยพุทธเจ้า เพื่อคลายความสงสัยที่เกิดขึ้นในสังคมและแสดงถึงอิทธิพลของแนวคิดที่มีวิถีชีวิตของคนล้านนา

2. พระเมตเตยยในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาทยอมรับความมีอยู่ของพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนมากดังความที่ปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์ตอนท้าย (ที.ม. 10/90/51) ว่านี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายและพระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น ก็ถูกระบุพระนามในมหาปาทานสูตร ที่มกนิทาย (ที.ม. 10/5/3) ว่ามีพระพุทธเจ้าในอดีต 6 พระองค์ คือ พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมะ และพระกัสสปะ และพระพุทธเจ้าในปัจจุบัน 1 พระองค์ คือ พระโคตมะ และในพุทธวงศ์ ขุททกนิทาย (ขุ.พุทธ. 33/1-24/592-723) ก็กล่าวถึงพระพุทธเจ้าในอดีต 24 พระองค์ คือ พระทีปังกระ พระโกณฑัญญะ พระมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ พระอนิมทัสสี พระปทุมะ พระนารทะ พระปทุมุตตระ พระสุเมธะ พระสุชาตะ พระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี พระสิทธัตถะ พระติสสะ พระปุสสะ พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมะ พระกัสสปะ และพระพุทธเจ้าในปัจจุบันอีก 1 พระองค์ คือ พระโคตมะ และในปกิณณกคคาถาท้ายพุทธวงศ์ได้เพิ่มพระพุทธเจ้าเข้ามาอีก 3 พระองค์ คือ พระตณ्हังกระ พระเมธังกระ พระสรณังกระ รวมเป็น 28 พระองค์ ดังนั้นเมื่อรวมพระพุทธเจ้าทั้งหมดแล้วก็จะมีทั้งหมด 25 พระองค์ และถ้ารวมพระพุทธเจ้าในตอนท้ายของพุทธวงศ์เข้าไปด้วยก็จะได้ 28 พระองค์ การนับเอา

พระพุทธเจ้า 25 พระองค์ โดยเริ่มต้นที่พระทีปังกระนั้นก็เพราะว่าพระพุทธเจ้าโคตมะได้รับคำพยากรณ์จากพระองค์แล้วเริ่มบำเพ็ญบารมีตั้งแต่นั้นมา อีกอย่างหนึ่ง การนับเอาพระพุทธเจ้า 25 พระองค์นั้นก็เพื่อแสดงถึงความเก่าแก่ของคำสอนของพระโคตมะ ว่ามีมานานมากกว่าคำสอนของมหาวิระ ศาสตราของศาสนาเชน ผู้ซึ่งเป็นตริถังกรองค์ที่ 24 และเป็นองค์สุดท้ายของศาสนาเชน

นอกจากจะกล่าวถึงพระพุทธเจ้าในอดีตและปัจจุบัน 25 หรือ 28 พระองค์แล้วในพระไตรปิฎกยังได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าในอนาคตคือ พระเมตเตยยะไว้ในจักกวัตติสูตร ปาฏิหารคที่ขนิทายตอนว่าด้วยเมตเตยยพุทธูปบาท (ที.ปา. 11/107/78-79) ว่า

เมื่อมนุษย์มีอายุขัย 80,000 ปี พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตเตยยะ จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีรู้แจ้งโลกเป็นสารณีกัมมที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยมเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาคเหมือนตถาคตอุบัติขึ้นในโลกในบัดนี้ พระองค์จักแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนพระองค์จักทรงบริหารภิกษุสงฆ์หลายพันรูป เหมือนตถาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อยรูปในบัดนี้ ฉะนั้น

ส่วนในพุทธวงศ์ ขุททกนิกาย (ขุ.พุทธ. 33/19/723) มีความว่า “บัดนี้ เราเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า

เมตเตยยจักมี (ในอนาคต) แม้พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ก็ทรงเป็นนักปราชญ์อนุเคราะห์สัตว์โลก” ขณะเดียวกัน ในพุทธวงศ์ยังจัดแบ่งพระพุทธเจ้าไว้ในแต่ละช่วงเวลา คือ สารกัลป์ มีพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ 4 พระองค์ มณฑกัลป์ 6 พระองค์ วรกัลป์ 6 พระองค์ สารมณฑกัลป์ 8 พระองค์ และภัทรกัลป์ 5 พระองค์ โดยมีพระเมตเตยยพุทธเจ้าเป็นองค์สุดท้ายและจะมาตรัสรู้ในอนาคต

การพูดถึงพระเมตเตยยพุทธเจ้าในพระพระไตรปิฎกมีข้อความเพียงเล็กน้อยอยู่เท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการพูดถึงพระพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ รวมทั้งพระโคตมะด้วยที่จะให้ทั้งชาติกำเนิด พระนามเดิม พระบิดา พระมารดา พระมเหสี พระโอรส วิธีการเสด็จออกบรรพชา ชื่อต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อของอัครสาวก ตลอดถึงพระชนมายุ

ในอรรถกถาทั้งหลายเมื่อพูดถึงพระพุทธเจ้าก็ปรากฏเฉพาะ 28 พระองค์เป็นส่วนมาก แม้กระทั่งในมจรัตถวิลาสินี ซึ่งเป็นอรรถกถาของพุทธวงศ์ก็กล่าวถึงพระเมตเตยยพุทธเจ้าเพียงเล็กน้อยเหมือนในพระไตรปิฎก ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสาจารย์ (2547, หน้า 709-710) ได้กล่าวถึงพระเมตเตยยพุทธเจ้าไว้ในการอธิบายอนาคตังสญาณว่า ในอนาคต พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า เมตเตยยะ จักทรงอุบัติ พราหมณ์นามว่า สุพรหม จักเป็นพระบิดาของพระองค์ นางพราหมณีชื่อว่า พรหมวดีจักเป็นพระมารดาและในตอนท้ายของคัมภีร์นี้ท่านได้ตั้งความปรารถนาเอาไว้ให้คัมภีร์วิสุทธิมรรคอยู่กับโลก ตราบเท่าที่คำว่า พระพุทธเจ้าปรากฏ ซึ่ง ณ ที่นี้ก็คงหมายถึงนามของพระเมตเตยยพุทธเจ้าด้วยส่วนในอรรถกถาอื่นๆ ถ้าจะมีคำว่า

เมตเตยย ปรากฏ ก็จะเป็นเพียงความปรารถนาของผู้เขียนคัมภีร์ที่จะได้เกิดร่วมสมัยเดียวกันกับพระเมตเตยยะเท่านั้น

แนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะได้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในลังกา เมื่อพระกัสสปเถระแห่งโจฬมณฑลในอินเดียตอนใต้ ได้แต่งหนังสืออนาคตวงศ์ขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 16 ลักษณะคำประพันธ์เป็นปฐยาวัตรฉันท์ ทั้งหมดมี 142 คาถา (Minayaff, 1986, pp. 35-53) ในตอนต้นได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าในอนาคต 10 พระองค์ แต่ในเนื้อหานี้ปรากฏเพียงเรื่องของพระเมตเตยยพุทธเจ้า ซึ่งเป็นอนาคตพุทธเจ้าองค์ที่ 1 เท่านั้น นอกจากนี้แล้วก็ปรากฏนามของพระเมตเตยยพุทธเจ้าในตอนท้ายของคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอีกหลายคัมภีร์ เช่น มหาวงศ์ จุลวงศ์ อุบาสก เป็นต้น ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการตั้งจิตอธิษฐานขอให้ได้เกิดร่วมสมัยของพระเมตเตยยะและเมื่อมีการคัดลอก (จาร) คัมภีร์ต่างๆ ผู้คัดลอกก็จะตั้งจิตอธิษฐานขอให้ได้เกิดร่วมสมัยของพระเมตเตยยะ แม้กระทั่งการสร้างพระพุทธรูป เจดีย์ ของพระมหากษัตริย์ในลังกาก็จะมีจารึกเพื่อขอให้เกิดร่วมสมัยของพระเมตเตยยะด้วยเช่นกัน (บัพเพญ ะวิน, 2535, หน้า 7-10) ทั้งหมดนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อโลกของพระเมตเตยยะที่จะมาในวันข้างหน้า

3. พระเมตเตยยะในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ล้านนาตั้งแต่สมัยของพระนางจามเทวี ดังข้อความที่ปรากฏใน

จามเทวีวงศ์ (พระโพธิรังสี, 2515, หน้า 89) ว่า

“...ฝ่ายพระนางพร้อมด้วยบริวารหมู่ใหญ่ จำพวกละ 500 กับพระมหาเถรทรงไตรปิฎก 500 องค์ ลงเรือมาตามแม่น้ำพิงค์ 7 เดือนจึงบรรลุถึงเมืองนี้...”

เมื่อพระเจ้ากือนา กษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์มังรายขึ้นครองราช (พ.ศ.1898-1928) พระองค์จะปรับปรุงพระพุทธศาสนา จึงส่งทูตไปขอพระสมณเถระจากสุโขทัยซึ่งได้รับการบวชในลัทธิลังกาวงศ์จากพระอุทุมพรบุปผมหาสวามีแห่งนครพนม เมื่อพระสมณะเดินทางขึ้นมา พระเจ้ากือนาเสด็จไปต้อนรับที่ลำพูน และให้ท่านจำพรรษาที่วัดพระยืน ในขณะเดียวกัน ก็สร้างวัดบุปผารามขึ้นในบริเวณสวนดอกไม้ทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่เสร็จแล้ว จึงได้นิมนต์พระสมณเถระมาพำนักในวัดดังกล่าว ในปี พ.ศ.1915 พร้อมทั้งสถาปนาให้เป็น พระสมณวิมลนามมหาสวามี ในช่วงเวลานี้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง พระสงฆ์มีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด รูปแบบการปฏิบัติของวัดสวนดอกไม้กลายเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์เกือบทั้งอาณาจักร มีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากจากหัวเมืองต่างๆ เช่น เชียงตุง เชียงแสน เชียงราย มาศึกษาเล่าเรียนในสำนักของท่านสมณเถระ (วิโรจน์ อินทนนท์, 2539, หน้า 30)

ถึงสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1954-1984) มีพระอยู่รูปหนึ่งชื่อพระมหาญาณคัมภีร์ (หรือพระธรรมคัมภีร์) ซึ่งเป็นศิษย์ของพระมหาโพธิธัมมกิตติ วัดนันทาราม ได้ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆ โดยเฉพาะคัมภีร์รูปสัททาจนแตกฉาน แล้วพบว่าสิ่งที่คณะสงฆ์ในยุคนี้

ปฏิบัติอยู่ผิดพระธรรมวินัย จึงได้เดินทางเพื่อไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่เมืองลังกา พร้อมกับได้พบปะแลกเปลี่ยนโดยคณะสงฆ์ลังกา เมื่อ พ.ศ. 1968 เมื่อจะเดินทางกลับมายังเมืองเชียงใหม่พระมหาญาณคัมภีร์ได้นิมนต์พระสงฆ์ชาวลังกามาด้วย 2 รูป คือพระมหาวิกกมพาหุ และพระมหาอุตตมปัญญาเพื่อให้มาเป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทกุลบุตรในเมืองเชียงใหม่ (พระรัตนปัญญาเถระ, 2515, หน้า 121)

เมื่อมาถึงเชียงใหม่แล้วคณะสงฆ์ดังกล่าวได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่ศึกษา ทำให้เกิดคณะสงฆ์ขึ้นอีกสำนักหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ เรียกว่า คณะสงฆ์สีหลปักข์ มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดป่าแดงซึ่งคณะสงฆ์วัดป่าแดงนี้ได้กล่าวตำหนิคณะสงฆ์วัดสวนดอกว่ามีวัตรปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย (ยุพิน เข็มมุกต์, 2531, หน้า 33)

เมื่อพระเจ้าติโลกราชหรือติโลกราช (พ.ศ. 1985-2020) ขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงเลื่อมใสพระสงฆ์นิกายป่าแดง ทรงอุปถัมภ์นานับการทรงออกผนวชในนิกายนี้เป็นเวลา 7 วัน ด้วยเหตุที่พระญาณคัมภีระเป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าติโลกราชเป็นอย่างมาก จึงเป็นแรงบันดาลใจให้พระสงฆ์จากล้านนาเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาเป็นจำนวนมาก พ.ศ. 2020 พระเจ้าติโลกราชทรงให้ความอุปถัมภ์การทำสังคายนาที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) นับเป็นสังคายนาครั้งแรกในประเทศไทย และเป็นสังคายนาครั้งที่ 8 ของโลก ผลของการทำสังคายนาครั้งนี้สามารถประสานความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกันได้ระดับหนึ่งของคณะสงฆ์วัดป่าแดงกับคณะสงฆ์วัดสวนดอก นอกจากนั้นยังเป็นผลให้มีความตื่นตัวในเรื่อง

การศึกษาและรณาคัมภีร์ภาษาบาลีมากขึ้น จนถึงยุครุ่งเรืองที่สุดในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว คือมีการแต่งคัมภีร์ภาษาบาลีและล้านนาเป็นจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา

ผลที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปศึกษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากลังกา ทำให้พระสงฆ์ชาวล้านนามีความรู้เรื่องภาษาบาลีเป็นอย่างดี ทำให้เกิดความตื่นตัวในด้านการศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีการแต่งคัมภีร์ภาษาบาลี การแปลและการแต่งคัมภีร์ภาษาล้านนาเพื่ออธิบายคัมภีร์พระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และคัมภีร์ประเภทภาษาศาสตร์ ตำนาน ฯลฯ เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากผลงานวรรณกรรมภาษาบาลีที่สำคัญๆ และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผลงานของนักปราชญ์ชาวล้านนา

งานวรรณกรรมพระพุทธศาสนายุคแรกเป็นภาษาบาลีที่เป็นทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่นำเข้ามาโดยตรงจากลังกา จากนั้นก็มีการเขียนงานประเภททวงส์ทั้งหลายโดยได้ตัวอย่างจากอุปัฏฐัมมทวงส์ จุลทวงส์ เป็นต้น ออกมาเป็นจามเทวีวงศ์ สิหิงคินิทาน ของพระโพธิรังสี งานเขียนที่พยายามเติมเต็มงานวรรณกรรมในสุโขทัยและอยุธยา เช่น เวสสันดร-ทีปนี จักรวาลทีปนี ของพระสิริมังคลาจารย์ งานที่อธิบายความเพิ่มเติมอรรถกถาพระไตรปิฎก เช่น สมันตปาสาทิกา อรรถโยชนา อัญญสาลินีอรรถโยชนาและสัมโมหวิโนทนีอรรถโยชนา ของพระญาณกิตติ เป็นต้น ในงานวรรณกรรมภาษาบาลีทั้งหมดนั้นไม่ได้มีเนื้อหาที่พูดถึงพระเมตเตยยะเลย จะมีก็เพียงการตั้งความปรารถนาให้ได้เกิดร่วมสมัย

พระเมตเตยยะเท่านั้น เช่น ในตอนท้ายของ มังคลัตถปิณี พระสิริมังคลาจารย์ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า เมื่อใดพระเมตเตยยะผู้นำโลกทรงอุบัติ เมื่อนั้นขอให้ข้าพเจ้าได้อยู่พร้อมพระพักตร์ สดับธรรมเทศนาของพระองค์ ครั้นสดับธรรมเทศนาของพระองค์แล้วก็ขอให้ได้บรรลุธรรมอันยอดเยี่ยม (พระสิริมังคลาจารย์, 2525, หน้า 481-482) และในตอนท้ายของจักรวาทปิณีกีปรากฏข้อความเดียวกัน (พระสิริมังคลาจารย์, 2523, หน้า 229)

สำหรับความเป็นมาของพระเมตเตยยะที่ปรากฏในงานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ในล้านนาทั้งที่เป็นภาษาบาลี นิสสัยและโวหารนั้น มีอยู่อย่างกระจัดกระจายกันไป ในที่นี้ผู้เขียนขอนำเสนอโดยจัดเรียงลำดับในส่วนที่เป็นอดีต ปัจจุบันและอนาคต

1. ในส่วนที่เป็นอดีต การจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าได้นั้น พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญบารมีมาเป็นอเนกอนันต์ เช่นกับพระพุทธรเจ้าโคตมะที่บำเพ็ญบารมีมาถึง 4 อสงไขยกับอีกแสนกัลป์ ในช่วงที่บำเพ็ญบารมีนั้นจะถูกเรียกว่าพระโพธิสัตว์ และต้องได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธรเจ้าที่มา ก่อนหน้า เมื่อพระพุทธรเจ้าโคตมะยังทรงพระชนม์อยู่นั้น พระองค์ได้พยากรณ์พระอชิตะซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอชาตศัตรูว่าจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าพระองค์หนึ่งในภัทรกัลป์นี้และในสมัยพระพุทธรเจ้าพรหมเทวะ พระเมตเตยยะเป็นอำมาตย์ชื่อว่าสิริคุตตะ ได้ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าไว้ในใจ ในสมัยที่เป็นพระเถระนามว่า พระรัตนะ ได้รับการพยากรณ์ว่าจะได้เป็น

พระพุทธรเจ้าเป็นครั้งแรกจากพระมหุตตะพุทธรเจ้า (บำเพ็ญ ะวิน, 2535, หน้า 3; 114)

ในอนาคตวงศ์ล้านนา เมื่อพระสารีบุตรพุลคามถึงทานปรมัตถบารมีที่เมตเตย โปธิสัตว์ได้บำเพ็ญมา พระพุทธรเจ้าจึงตรัสว่า ในสมัยของพระพุทธรเจ้าสิริมัตตะ มีเมืองหนึ่งชื่อว่า อินทปัตถ์ เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นกัลปพฤกษ์เกิดขึ้น 4 มุมเมือง ผู้คนปรารถนาสิ่งใดก็ไปสอยเอาจากต้นไม้นั้น พระราชาผู้ปกครองพระนามว่า สังขจักรพรรดิ พระองค์ได้ทราบข่าวการเกิดขึ้นของพระพุทธรเจ้าจากสามเณรรูปหนึ่ง จึงต้องการไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า แต่ก็ทราบจากสามเณรว่าพระพุทธรเจ้าประทับอยู่ที่บุพพารามซึ่งอยู่ไกลจากเมืองที่อยู่เป็นอย่างมาก พระเจ้าสังขจักรพรรดิจึงสละราชบัลลังก์ มอบให้สามเณร แต่สามเณรปฏิเสธ พระองค์จึงได้มอบให้อำมาตย์ จากนั้นพระองค์พร้อมด้วยคนติดตามก็ออกเดินทางไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า เริ่มแรกก็เดินไปจนเท้าทั้ง 2 แตกไม่สามารถเดินไปได้ จึงคลานไปจนเข้าทั้ง 2 แตก จึงใช้มียันเอาอกุญไปกับแผ่นดินจนมือแตก ไม่สามารถจะเดินทางต่อไปได้ในเช้าวันนั้น พระพุทธรเจ้าสิริมัตตะได้เนรมิตรเป็นชายหนุ่มขับเกวียนผ่านไปทางนั้นแล้วรับเอาพระเจ้าสังขจักรพรรดิไปสู่อาราม ในระหว่างทางก็ได้ประทานโอสถทิพย์ให้จนพระเจ้าสังขจักรพรรดิกลับมามีอาการปกติดังเดิม เมื่อเดินทางถึงอารามชายหนุ่มขับเกวียนจึงให้พระเจ้าสังขะเดินเข้าไปในอาราม ส่วนตัวเองขับเกวียนไปได้หน่อยหนึ่งก็กลับเพศเป็นพระพุทธรเจ้าเสด็จเข้าป้าน้อยในวิหารรอบพระเจ้าสังขะ พระเจ้าสังขะได้สนทนารธรรมและฟังธรรมของพระพุทธรเจ้าสิริมัตตะแล้วรำพึงว่าไม่มี

ไทยธรรมอันใดที่ควรค่าแก่การถวายเพื่อบูชา
อมตธรรม จึงได้เอาพระขรรค์ตัดพระเศียรถวาย
พร้อมกับการตั้งจิตอธิษฐานขอเป็นพระพุทธเจ้า
ในอนาคต

อินสม ไชยชมพู (2544, หน้า 9) กล่าวว่า
พระเมตเตยยะเคยเป็นนายควาญช้างและเล่าเรื่อง
นี้ไว้ว่า หลังจากที่พระมหากัสสปะเข้าสู่นิพพานใน
ละแวกภูเขา 3 ลูก อันมีอยู่ในเมืองท้อ ภูเขา 3 ลูก
ก็ประชุมกันเข้าเป็นลูกเดียว ปกปิดกำบังศพนีให้
ปรากฏแก่คนทั้งหลาย ต่อมาเมื่อพระเมตเตยยะเจ้า
ลงมาตรัสเป็นพระพุทธเจ้าในโลก พระองค์จึงเอาศพ
ของพระมหากัสสปะขึ้นใส่บนฝ่าพระหัตถ์เบื้องขวา
ในทันใดนั้นเปลวไฟก็บังเกิดในกายแห่งพระเถระ
สังหารศพให้เป็นจุดไปบนฝ่าพระหัตถ์แห่งพระ
เมตเตยยะ จึงจะสิ้นเวรที่พระองค์ได้กระทำแก่
พระยาช้างเมื่อครั้งเสวยชาติเป็นนายควาญช้าง

อินสม ไชยชมพู (2546) กล่าวถึงบุพกรรม
ของพระเมตเตยยะว่า ได้เกิดมาเป็นลูกแม่กาเผือก
พร้อมกับด้วยพระพุทธเจ้าอีก 4 พระองค์ คือ
พระกุกสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ
สำหรับตัวท่านเองนั้นนาคได้เอามาเลี้ยง ต่อมาได้
ออกบวชเป็นฤาษี

ถึงแม้ว่าจะได้บำเพ็ญบารมีมาเป็นอนเก
อนันต์ แต่ที่ปรากฏตามวรรณกรรมล้านนา
พระเมตเตยยพุทธเจ้าเคยเป็น พระอชิตะ พระเจ้า
สังขจักรพรรดิ สิริคุตตอำมาตย์ นายควาญช้าง ฤาษี
 เป็นต้น

2. ในส่วนที่เป็นปัจจุบันวรรณกรรม
พระพุทธศาสนาในล้านนาระบุไว้ตรงกันว่า ปัจจุบันนี้
พระเมตเตยยะเป็นเทพบุตรอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต

จะมีแตกต่างกันอยู่บ้างก็เพียงแต่อนาคตวงศ์ได้รับบุ
นามของเทพบุตรนั้นด้วยว่าสังขเทพบุตร ในขณะที่
เมตเตยยสุตต์และเมตเตยยวงส์ไม่ได้ระบุนาม
แต่ใช้คำว่า เทพบุตรเมตเตยยโพธิสัตว์ส่วนในคัมภีร์
มาลัยปลาญ (อินสม ไชยชมพู, 2544, หน้า 7) ก็ได้
ระบุนามโดยกล่าวถึงพระมาลัยว่า ได้นำดอกไม้
ที่ขายเชิญใจขึ้นไปไหว้พระเกศแก้วจุฬามณีบน
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันขึ้น 15 ค่ำ ได้พบกับเทพบุตร
ผู้ซึ่งจะมากเกิดเป็นพระเมตเตยยะซึ่งลงมาจาก
สวรรค์ชั้นดุสิตพร้อมด้วยเทพบุตรและเทพธิดา
หลายแสนโกฏิเพื่อไหว้พระเกศแก้วจุฬามณีเช่นกัน

3. ในส่วนที่เป็นอนาคต อนาคตวงศ์
ล้านนาล้านนาไม่ได้พูดถึงโลกอนาคตของสังขเทพบุตร
แต่เมตเตยยสุตต์และเมตเตยยวงส์กลับพรรณนา
สภาพสังคม และลักษณะของพระพระเมตเตยย
พุทธเจ้าไว้อย่างชัดเจนว่า พระเมตเตยยพุทธเจ้า
จะเสด็จอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต โดยพระองค์
จะลงมาประสูติในตระกูลพราหมณ์ผู้เป็นปุโรหิตา
จารย์แห่งพระเจ้าสังขจักรพรรดิ เมืองเกตุมะวัต
พระบิดามีนามว่า สุพรหม พระมารดามีนามว่า
พรหมวดี เมื่อครบทศมาสก็ประสูติ ณ ที่ป่าอิสิปตน
มฤคทายวัน ได้รับการขนานนามว่า อชิตะ มีจันทร์
มูขีพราหมณ์เป็นอัครภรรยา ครอบครองสมบัติอยู่
ในแพศมราวาสอยู่ 4 หมื่นปี มีบุตรนามว่า พรหม
วัฒนกุมาร ขณะดำรงจะออกบวชนั้นปราสาทจะ
เลื่อนลอยขึ้นบนอากาศลงมาประดิษฐาน ณ
ต้นกาคะทิง พระองค์จะลงจากปราสาท ถือนาถา
กาสาวพัสดร์แล้วทรงบรรพชา พระองค์จะบำเพ็ญ
ทุกรกิริยา 7 วัน และบรรลุเป็นพระสัพพัญญุตญาณ
ในวันวิสาขบูชา ใต้ต้นไม้บุณนาค พระอัครสาวก

เบ็องขวานามว่า อโสกเถระ เบ็องซ้ายนามว่าพรหมเทวเถระ ภิกษุผู้อุปฐากนามว่าสีหนาทเถระ ภิกษุณีผู้เป็นอัครสาวิกา 2 องค์นามว่า ปทุมเถรี และสุมณาเถรี มหาอุบาสก 2 คน นามว่าสุทธอุบาสก และสังขอุบาสก มหาอุบาสิกา 2 คน นามว่ายสวดี และสังฆทินนา พระองค์จะประกาศพระพุทธศาสนา จะทรงแสดงธรรมพร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะ ให้งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด พระองค์จะทรงโปรดเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ให้รู้ตามจนกระทั่งพระชนมายุครบ 84,000 ปี

พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ (2544, หน้า 280) กล่าวว่า สุพรหมพราหมณ์ผู้เป็นพระบิดานั้น ในอดีตคือ พระยาากาแก้วณติสสะ ผู้ได้สร้างวิหาร 16 หลังมีต้นว่า อโสกบรรพตวิหาร และสมุทรวินิจฉัย ส่วนนางพรหมวดีพราหมณี ผู้เป็นพระมารดานั้น ในอดีตคือพระนางวิการราชเทวี ผู้เป็นเทวีของพระยาากาแก้วณติสสะนั่นเอง

เกี่ยวกับพระวรกายของพระเมตเตยยพุทธเจ้านั้นทั้งเมตเตยยสุตต์และเมตเตยยวงส์ได้พรรณนาไว้ว่า พระวรกายสูง 88 ศอก หน้าอกกว้าง 25 ศอก ตั้งแต่สะดือถึงกระดูกต้นแขน 22 ศอก ตั้งแต่กระดูกต้นแขนถึงกระหม่อม 22 ศอก ช่วงแขนยาว 24 ศอก หูยาว 7 ศอก ตายาว 4 ศอก คี้วยาว 14 ศอก หว่างคิ้วกว้าง 4 ศอก จมูกยาว 7 ศอก ริมฝีปากยาว 10 ศอก มวยผมสูง 20 ศอก หน้ากว้าง 20 ศอก ประกอบด้วย ปุริสลักษณะ 32 และอนุพยัญชนะ 80

ในขณะที่เมตเตยยสุตต์และเมตเตยยวงส์สำนวนล้านนา ได้กล่าวถึงอนาคตพุทธเจ้าเพียงพระเมตเตยยพุทธเจ้าพระองค์เดียว แต่อนาคตวงศ์

สำนวนล้านนากลับพูดถึงพระพุทธเจ้าในอนาคตอีก 9 พระองค์ คือ พระรามพุทธเจ้า พระธรรมราชพุทธเจ้า พระธรรมสามิพุทธเจ้า พระนารทะพุทธเจ้า พระรังสิมนิพุทธเจ้า พระเทวาทะพุทธเจ้า พระนรสีหพุทธเจ้าพระติสสพุทธเจ้าและพระสุมังคลพุทธเจ้า และเป็นที่น่าสังเกตว่า สภาพสังคมในยุคสมัยของพระพุทธเจ้าในอนาคตเกือบทุกพระองค์มีต้นกัลปพฤกษ์เกิดขึ้น 4 มุมเมือง ใครต้องการสิ่งใดก็ไปสอยเอาจากต้นกัลปพฤกษ์นั้น ยกเว้นสมัยของพระธรรมราชพุทธเจ้า พระนารทะพุทธเจ้าและพระรังสิมนิพุทธเจ้า

4. สรุป

แนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา ตามที่กล่าวมานี้ มีเพียงในส่วนที่เป็นปัจจุบันและอนาคตเท่านั้นที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ในส่วนที่เป็นอดีตนั้นแทบจะไม่ใช่ที่รู้จักกันเลยนอกจากในวงวิชาการเท่านั้น ดังนั้น ถ้าจะบอกว่าแนวคิดที่เป็นส่วนอดีตมีอิทธิพลต่อความคิดของคนล้านนาแล้ว เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ส่วนแนวคิดที่เป็นปัจจุบันนั้น เป็นที่รับรู้รับทราบกันโดยทั่วไปว่า ขณะนี้พระเมตเตยยะเสวยพระชาติเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต การถวายประทีปพันดวง ข้าวพันก้อน ดอกไม้พันดอก (ดอกบัว ดอกป่าน กาสะลอง) เทียนเล่มเล็กหนึ่งพันช่อ ตุงหนึ่งพัน เพื่อเป็นการบูชาต่อพระองค์จึงเกิดขึ้นในช่วงเดือนยี่เป็ง (12 เดือน) และที่มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของคนล้านนาเป็นอย่างมากคือในส่วนที่เป็นอนาคตที่พระองค์จะมาเกิดเป็นพระเมตเตยยพุทธเจ้า ทั้งในวรรณกรรมเมตเตยยวงส์

และมาลัยปลายกล่าวไว้ว่า ผู้ต้องการไปเกิดร่วมสมัยพระเมตเตยยะต้องฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดร 13 กัณฑ์ให้จบ โดยไม่ขาดตอนในเวลาหนึ่งวัน ความคิดความเชื่อนี้ก่อให้เกิดประเพณีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรในช่วงเดือนยี่เพ็ญมาถึงเดือน 4 เพ็ญซึ่งประเพณีนี้ถูกเรียกกันในล้านนาว่า ประเพณีตั้งธรรมหลวง และก่อนที่พระสงฆ์จะเทศน์มหาชาติเวสสันดรนั้นจะเทศน์มาลัยต้นและมาลัยปลายก่อนเพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบถึงอันสืบของการฟังมหาชาติเวสสันดร อนึ่ง เมื่อมีการบำเพ็ญกุศลศพบ่อยครั้งเจ้าภาพจะนิมนต์ให้พระเทศน์วรรณกรรมหรือคัมภีร์มาลัยโปรดโลก ซึ่งเป็นคัมภีร์เดียวกันกับมาลัยต้น ต่างกันเพียงการเรียกชื่อคัมภีร์เท่านั้น

อีกประการหนึ่ง ที่คนต้องการเกิดร่วมสมัยพระเมตเตยยะนั้น เพราะในวรรณกรรมได้ระบุถึงเมืองเกตุมดีว่า ในสมัยนั้นจะมีความอุดมสมบูรณ์ ต้นกล้วยพฤษภจะเกิดขึ้น 4 มุมเมือง ผู้ที่มีความต้องการสิ่งใดก็ให้ตั้งจิตอธิษฐานแล้วไปสอยเอาจากต้นกล้วยพฤษภนั้น จากแนวคิดนี้ทำให้เกิดคติการตั้งต้นกล้วยพฤษภและการสอยต้นกล้วยพฤษภในงานปอยหลวง(การเฉลิมฉลองเสนาสนะ ถาวรวัตถุต่างๆ ของวัด) ที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดๆ คือว่า การได้เกิดร่วมสมัยพระเมตเตยยะพุทธเจ้านั้นจะทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรมเมื่อได้ฟังธรรมเทศนาของพระองค์

นอกจากนี้ ความคิดความเชื่อเรื่องพระเมตเตยยะพุทธเจ้ายังมีความสำคัญต่อคนล้านนา ผู้ซึ่งทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพราะก่อนจะประกอบพิธีกรรมใดๆ ก็จะต้องบวชนัสนนการพระพุทธรูปทั้ง 5 พระองค์ (1 ในนั้นคือ พระเมตเตยยะ) เสียก่อนว่า “นโม พุทธาย” ซึ่งคัมภีร์สัท

ทวิเสส เป็นคัมภีร์หนึ่งในล้านนาได้มีคำขยายความของคำว่า นโม พุทธายะ ไว้ว่า

น หมายถึง พระกกุสันธะ

โม หมายถึง พระโกนาคมะ

พุท หมายถึง พระกัสสปะ

ธา หมายถึง พระโคตรมะ

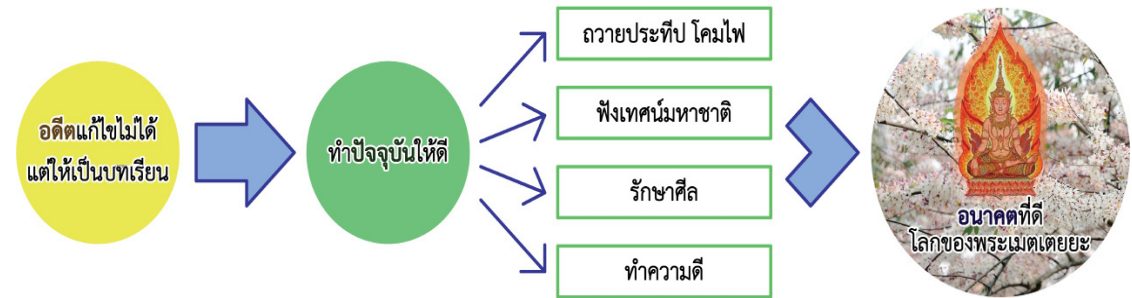
ยะ หมายถึง พระเมตเตยยะ

คติความเชื่อนี้กลายมาเป็นประเพณีในการเรียนหนังสือของคนไทยแต่โบราณ ที่ก่อนจะเรียน ผู้เรียนต้องประณมมือและกล่าวว่า นโม พุทธาย สิทธิ ก ข ค ง

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากแนวคิดเรื่องพระเมตเตยยะที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา ทั้งในส่วนที่เป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคตนั้น จะเห็นได้ว่าชาวล้านนาไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องที่เป็นอดีตของพระเมตเตยยะเหมือนกับเรื่องในอดีตของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ที่พระสงฆ์นิยมนำมาเทศน์ในพรรษาในชื่อ ธรรมคำหรือธรรมชาดก แต่กลับให้ความสำคัญกับเรื่องราวที่เป็นปัจจุบันและอนาคตของพระเมตเตยยะเป็นอย่างมาก จนเกิดประเพณีฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดร การจุดประทีปโคมไฟเพื่อบูชาพระเมตเตยยะ การทำความดี รักษาศีล เพื่อไปเกิดร่วมสมัยพระเมตเตยยะซึ่งเป็นโลกที่อุดมสมบูรณ์

ดังนั้น เราจึงเห็นความชาญฉลาดของโบราณจารย์ของล้านนาที่สอนไม่ให้ยึดกับอดีตทำปัจจุบันให้ดี เพื่อชีวิตที่ดีในอนาคตผ่านเรื่องราวของพระเมตเตยยะ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- บำเพ็ญ ะวิน. (2535). *อนาคตวงศ์, เมตเตยยสูตร และเมตเตยวงศ์* ล้านนา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระพุทฺธโสภาจารย์. (2547). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ. (2544). *ตำนานมูลศาสนา*. เชียงใหม่: อนุพงษ์.
- พระโพธิธรรมาจารย์. (2515). *จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญชัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- พระรัตนปัญญาเถระ. (2515). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. กรุงเทพฯ: อนุสรณ์งานศพนางแสงทอง สุวรรณนิชกุล.
- พระสิริมงคลอาจารย์. (2523). *จักกวัตติปนิ*. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- _____. (2525). *มงคลตถปิณี ทูติโย ภาโค*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2564). *ความตายที่เลือกเอง ผลพวงจาก ‘คัมภีร์อนาคตวงศ์’ ปฏิสัมพันธ์อันย้อนแย้ง ระหว่างความรุนแรงและความศักดิ์สิทธิ์ เมาต์ ตัดคอ ขอปณิธาน!* เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/culture/article_421248
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุพิน เข้มมุกต์. (2531). *สถาบันสงฆ์กับการเมืองและสังคมล้านนา พ.ศ. 1954-2101*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิโรจน์ อินทนนท์. (2539). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. เชียงใหม่: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อินสม ไชยชมพู. (2544). *คัมภีร์มัลลยปาลาย*. ลำพูน: ญาณโณ.
- _____. (2546). *คัมภีร์มูลตันทา*. ลำพูน: ญาณโณ.
- Minayaff, J. (1986). The Anagata-vamsa. *Journal of Pali Text Society*, 35-53.

เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองของไทย*

Thai Politics Locking Back Locking Forward

สมปอง ทัพย์สมบัติ, ปัญญา คล้ายเดช, ปชาบดี แยมสุนทร, ทรงพล โชติกเวชกุล¹ และสุกิจ ชัยมุสิก²

Sompong Thipsombut, Panya Klaydesh, Pachabodee Yaemsunthorn,

Songphon Choutikavatchagul and Sukit Chaimusik

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Mahamakut Buddhist, Thailand

Corresponding Author, E-mail: sompong_mcu@hotmail.com

บทคัดย่อ

การเมืองการปกครองของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีหลากหลายรูปแบบ เช่น แบบระบอบปิฎราชาธิปไตยหรือระบอบพ่อปกครองลูก เป็นรูปแบบการปกครองที่มีราชาหรือองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าอำนาจอธิปไตยและเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในฐานะผู้ปกครอง การใช้อำนาจแบบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้เพราะพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะสูงสุดเหนือกฎหมายทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดและล้นพ้นทุกด้าน รวมทั้งชีวิตของราษฎรในราชอาณาจักร และอีกระบอบก็คือ ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแบบสากลซึ่งในหลายประเทศต่างยึดปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน การปกครองของไทยก็เช่นกัน ปัจจุบันใช้รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยยึดหลักของความเสมอภาค เสรีภาพและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์การปกครองระบอบประชาธิปไตยถือว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันและอำนาจอธิปไตยต้องมาจากปวงชน เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ในทศวรรษที่ผ่านมาทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทย เปลี่ยนแปลงไปโดยจะพยายามดูดซับพลังของประชาชนให้เข้ามาอยู่ภายใต้การชักนำของกลุ่มต่างๆ มากขึ้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิวัฒนาการการเมืองการปกครองของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อบูรณาการสู่อนาคตต่อไป

คำสำคัญ: เหลียวหลัง; แลหน้า; การเมืองการปกครองไทย

*ได้รับบทความ: 4 พฤศจิกายน 2562; แก้ไขบทความ: 8 มีนาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 28 มีนาคม 2565

Abstract

Thai politics from past to present are many types of systems, such as the patriarchy system. The Paternal Government is a form of government in which the king or king is sovereign and sovereign, as the ruler of the Absolute Monarchy. Because the king has the highest status over the law. His Majesty the King has the absolute power and immeasurability in all aspects, including the life of the people in the Kingdom. And another system is Democracy. At present, Thai government has a democratic system based on the principle of equality freedom and human dignity. Democracy holds that everyone has equal rights and sovereignty comes from the people. It is the rule of the people by the people and for the people. At present, the attitude and political behavior of Thailand in the past decade, Thai people have changed their attitudes. It will try to absorb the power of the people under the induction of various groups. The main purpose is to coordinate policy. Security of the state and their power base is important.

Keywords: Thai politics; locking back; locking forward

1. บทนำ

การเมืองการปกครองของไทยในอดีตย่อมเป็นประโยชน์ในการนำมาศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้ตรงกับสถานการณ์และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นอีกทางหนึ่ง วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันในแต่ละยุคแต่ละสมัยแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของการปกครองไทยที่เปลี่ยนผ่านและปรับตัวมาโดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 700 ปี แม้ว่าหลักฐานเกี่ยวกับปฐมกำเนิดของชาติไทยจะไม่สามารถยืนยันได้แน่ชัดว่า ชนชาติไทยเป็นผู้ที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีนแถบมณฑลยูนนาน หรือมีรากอยู่ในสุวรรณภูมิแห่งนี้มาแต่เก่าก่อนก็ตาม การศึกษาวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองไทยในการศึกษาครั้งนี้เริ่มตั้งแต่

อาณาจักรแรกของชาติไทย คือ อาณาจักรสุโขทัย ซึ่งสถาปนาโดยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต้นราชวงศ์พระร่วง ประกาศตนเป็นอิสระจากขอมซึ่งยึดครองดินแดนแถบนั้นอยู่ในสมัยนั้น การเมืองการปกครองไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนหน้ามีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อยู่ในรูปแบบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับระบอบเผด็จการ เพราะว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น พระมหากษัตริย์ได้อำนาจมาด้วยการสืบสันตติวงศ์ หรือการปราบดาภิเษกประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการสถาปนาหรือ

คัดเลือกพระมหากษัตริย์เลยจนถึงปัจจุบันมีรายละเอียดดังนี้

ยุคอาณาจักรสุโขทัย (พ.ศ. 1722-1981) ไทยประกาศตัวเป็นเอกราชตั้งราชอาณาจักรใหม่คือกรุงสุโขทัยเป็นการปกครองแบบดั้งเดิมอยู่คือระบอบปิตุราชาธิปไตยหรือระบอบพ่อปกครองลูก (Paternal Government) คือรูปแบบการปกครองที่มีราชาหรือองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในฐานะผู้ปกครอง ทรงปกครองราษฎรเสมือนพ่อปกครองลูก (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน, 2547) หลักการสำคัญของการปกครองแบบพ่อปกครองลูก คือพระมหากษัตริย์ทรงใช้การปกครองดูแลประชาชนอย่างใกล้ชิดเหมือนพ่อดูแลลูก ในขณะเดียวกันทรงมีอำนาจสิทธิเด็ดขาดเหมือนชีวิตของลูก จะได้ผลดีก็ต่อเมื่อประชาชนยังมีจำนวนไม่มากนัก ทำให้มีความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนจะมีลักษณะที่แฝงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากดังจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ของสุโขทัยตอนต้นมักจะเรียกพระองค์ว่า “กู” และใช้นามว่า “พ่อขุน” เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน, 2547)

การจัดรูปแบบการปกครองระบอบเมืองลูกหลวงคือ เป็นการจัดลำดับความสำคัญของเมืองโดยพระมหากษัตริย์ที่เมืองหลวงจะเลือกส่งเจ้านายที่ใกล้ชิด เช่น พระราชโอรส พระอนุชาหรือเจ้านายชั้นสูงในราชวงศ์ออกไปปกครองตามหัวเมืองหรือเมืองลูกหลวงต่างๆ จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดระบอบเมืองลูกหลวงเพื่อกระจายอำนาจในการปกครองไปได้ทั่วแคว้นแคว้น และเพื่อ

ให้เกิดความมั่นใจในการบริหารอำนาจทางการเมือง (วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์, 2549)

การจัดระเบียบการปกครองในสมัยพ่อขุนรามคำแหง จะมีลักษณะการแบ่งเมืองเป็นชั้นๆ ลดหลั่นลงมาตามความสำคัญ โดยมีศูนย์รวมอำนาจหรือศูนย์กลางที่กรุงสุโขทัย (ปภาวดี ดุลยจินดา, 2545) ราชธานีคือ กรุงสุโขทัยเป็นศูนย์กลางของการบริหาร มีพ่อขุนหรือพระมหากษัตริย์เป็นผู้บริหารสูงสุด พระมหากษัตริย์มีอำนาสิทธิเด็ดขาดในแผ่นดิน อำนาจสิทธิขาดไปถึงเมืองอุปราช เมืองลูกหลวง เมืองหน้าด่านและหัวเมืองชั้นในที่เรียงรายอยู่รอบราชธานี และมีอำนาจที่จะสั่งการแก่เมืองพญามหานครด้วยเมืองอุปราช เมืองลูกหลวง เมืองหน้าด่าน “เมืองอุปราช” เป็นเมืองที่ผู้จะดำรงตำแหน่งพ่อขุนต่อไปเมื่อพ่อขุนองค์ปัจจุบันสวรรคตลง เมืองลูกหลวงและเมืองหน้าด่านจะมีระยะทางการเดินเท้าจากราชธานีถึงได้ในเวลา 2 วัน เชื้อพระวงศ์ปกครองจะเรียกว่า “เมืองลูกหลวง” ปกครองโดยคนของราชการจะเรียกว่า “เมืองหน้าด่าน” เมืองทั้ง 3 ประเภทนี้มีฐานะและหน้าที่อย่างเดียวกันคือ ยันทัพรับข้าศึกป้องกันราชธานีไว้ก่อน แล้วรายงานมายังราชธานีเพื่อเตรียมการต่อสู้ ในสมัยสุโขทัยมีเมืองหน้าด่าน คือ เมืองศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) เมืองสองแคว (พิษณุโลก) เมืองปากยม (พิจิตร) และเมืองนครชุม (กำแพงเพชร) เมืองพระยามหานคร เมืองพระมหานคร คือเมืองที่มีขนาดใหญ่ที่อยู่ห่างจากราชธานีออกไปโดยพลเมืองเป็นคนไทย อาจทรงตั้งเชื้อพระวงศ์ หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปเป็นพ่อเมือง หรือมีเจ้านายเชื้อกษัตริย์

เป็นเจ้าของเมืองเดิมปกครองอยู่และย่อมขึ้นกับ
สุโขทัย เจ้าผู้ครองนครหรือพ่อเมืองมีอำนาจบริหาร
ราชการในเขตแดนของตนเกือบสมบูรณ์ แต่ต้อง
ปฏิบัติตามบัญชาของพ่อขุนและส่งส่วยแก่สุโขทัย
เมื่อมีศึกสงครามจะต้องส่งกองทัพและเสบียง
อาหารมาช่วยกรุงสุโขทัยรบด้วย เมืองประเทศราช
เมืองประเทศราช คือ เมืองที่อยู่นอกราชอาณาจักร
และมีพลเมืองเป็นคนต่างชาติ เมืองประเทศราชขึ้น
กับพ่อขุนโดยพระบรมเดชาานุภาพมีความสัมพันธ์
เพียงส่งเครื่องราชบรรณาการตามกำหนด และส่ง
ทัพมาช่วยกรุงสุโขทัยรบตามคำสั่งของพ่อขุน
เท่านั้น ส่วนการบริหารราชการภายในประเทศทาง
กรุงสุโขทัยไม่เข้ายุ่งเกี่ยวยกเว้นในกรณีจำเป็น

ยุคกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 1981-2437) การเมือง
การปกครองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นการปกครอง
ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute
monarchy) อย่างสมบูรณ์ที่สุดเพราะพระมหากษัตริย์
ทรงมีฐานะสูงสุดเหนือกฎหมาย ทรงมีพระราช
อำนาจเด็ดขาดและล้นพ้นทุกด้านรวมทั้งชีวิตของ
ราษฎรในราชอาณาจักร สถานะและความสัมพันธ์
ระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน มิได้เป็น
เหมือนพ่อปกครองลูก ดังเช่นในสมัยกรุงสุโขทัย
ความเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาสิทธิอย่างสมบูรณ์ของ
พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้รับแนวคิด
พระมหากษัตริย์แบบเทวราชา (Divine Kingship)
มาใช้ในการปกครองซึ่งเป็นลัทธิของพราหมณ์
ในอินเดีย นักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่าไทยได้รับ
หลักการปกครองมาจากเขมรเป็นส่วนใหญ่
และบางส่วนรับมาจากมอญ หลักสำคัญของ

เทวราชา คือ พระมหากษัตริย์ได้รับการเลื่อนฐานะ
เหมือนเหล่าเทพเจ้าหรือเป็นองค์อวตารของ
เทพเจ้า (Incarnation of God) มิใช่มนุษย์ธรรมดา
จะเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่งของศาสนาพราหมณ์
ซึ่งสำคัญที่สุด 3 องค์ คือ พระพรหม พระศิวะ และ
พระนารายณ์ ส่วนใหญ่พระมหากษัตริย์จะสถาปนา
พระองค์เป็นพระศิวะ หรือพระนารายณ์เท่านั้น
การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ผสม
ผสานกับแนวความคิดแบบเทวราชาเริ่มเกิดขึ้น
ในแผ่นดินของสมเด็จพระรามาธิบดี (พระเจ้า
อู่ทอง) ซึ่งเป็นสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นนี้อาจเป็น
เพราะว่าต้องการจะสร้างความเข้มแข็งให้กับ
อาณาจักรอยุธยาโดยการประกาศตัวเป็นอิสระไม่
ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย โดยไม่ยอมรับทางการเมืองแบบ
ธรรมราชาของกรุงสุโขทัย ดังนั้นกรุงศรีอยุธยา
จึงต้องสร้างสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทรงอำนาจ
สูงสุด เด็ดขาด มีฐานะสูงสุดอยู่เหนือชีวิตราษฎร
เพื่อค้ำจุนและสร้างเสถียรภาพให้กับกรุงศรีอยุธยา

การจัดระเบียบการปกครองในสมัยกรุง
ศรีอยุธยา มีลักษณะการปกครองแบบสมัสุโขทัย
และแบบขอม คือกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางแห่ง
อำนาจ รายล้อมด้วยเมืองหน้าด่านทั้ง 4 ด้าน
พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจโดยสมบูรณ์ในการ
ปกครอง โดยมีเสนาบดี 4 คน เรียกว่า “จตุสดมภ์”
อันมี เวียง วัง คลัง และนาเป็นผู้ช่วยดำเนินกิจการ
ทั้ง 4 คือ

การจัดระเบียบราชการบริหารส่วนกลาง
และจตุสดมภ์นั้น ได้มีการปรับปรุงในรัชสมัยของ
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้แยกกิจการทหาร
กับพลเรือนออกจากกัน โดยตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่

อีก 2 หน่วย คือ “สมุหกลาโหม” เป็นหัวหน้าราชการฝ่ายทหาร และ “สมุหนายก” เป็นหัวหน้าราชการฝ่ายพลเรือนทั่วไป เสนาบดีทั้ง 2 ตำแหน่งนี้มียศเป็น “อัครมหาเสนาบดี” สูงกว่าเสนาบดีจตุสดมภ์ และได้เปลี่ยนนามจตุสดมภ์ใหม่ดังนี้

1. กรมเมือง เรียกว่า “นครบาล”
ตำแหน่ง เจ้ากรมเป็นที่ “พระนครบาลเมือง”

2. กรมวัง เรียกว่า “ธรรมาธิกรณ์”
ตำแหน่ง เจ้ากรมเป็นที่ “พระธรรมาธิกรณ์”

3. กรมคลัง เรียกว่า “โกษาธิบดี”
ตำแหน่ง เจ้ากรมเป็นที่ “พระโกษาธิบดี”

4. กรมนา เรียกว่า “เกษตราธิบดี”
ตำแหน่ง เจ้ากรมเป็นที่ “พระเกษตราธิบดี”

การปกครองหัวเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยุคต้นยังคงใช้หลักปกครองเช่นเดียวกันกับการปกครองเมืองในสมัยกรุงสุโขทัย กล่าวคือ ได้แบ่งการปกครองหัวเมืองออกเป็นเมืองราชธานี เมืองหน้าด่าน หรือเมืองลูกหลวง เมืองพระยามหานคร และเมืองประเทศราช ต่อมาในรัชสมัยของพระบรมไตรโลกนาถได้ปรับปรุงรูปแบบและนโยบายการปกครองหัวเมืองใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อเอกภาพความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรแบ่งการปกครองใหม่ (ประวิณ ญ นคร, 2535)

ภายหลังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กอบกู้เอกราชสถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานีแล้ว การบริหารราชการแผ่นดินก็ดำเนินไปด้วยดี เพราะศูนย์การใช้อำนาจในการบังคับบัญชาหรือการปกครองได้เข้าไปสู่สภาพปกติ แต่เนื่องจากพระองค์ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำศึก และมี

ภารกิจเบื้องต้นที่จำเป็นต้องกระทำพร้อมกันหลายอย่างโครงสร้างทางด้านการเมือง และการปกครอง จึงคงเจริญรอยตามแบบอย่างที่เคยใช้มาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือ กรุงธนบุรีเป็นศูนย์กลางการปกครอง มีอัครเสนาบดีที่สำคัญ 2 ตำแหน่ง สมุหนายก เป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายพลเรือนรับผิดชอบดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งในราชการฝ่ายทหารและพลเรือนในฐานะเจ้าเสนาบดีกรมมหาดไทย ส่วนยศและราชทินนามนั้นมียก “พระยายมราช” และ “เจ้าพระยาจักรี” กับ สมุหพระกลาโหม เป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหารร่วมเป็นที่ปรึกษาข้อราชการของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ยศและราชทินนาม คือ “พระยายมราช” มีหน้าที่ดูแลหัวเมืองใต้ให้ขึ้นกับพระยาโกษาธิบดี ซึ่งว่าการกรมคลังและดูแลหัวเมืองชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ส่วนตำแหน่งเสนาบดีจตุสดมภ์ทั้ง 4 คือ เวียง วัง คลัง และนา ยังคงมีอยู่ในเขตราชธานี (วิมล วิโรจนพันธุ์ และคณะ, 2548)

การปกครองส่วนภูมิภาคและหัวเมืองต่างๆ ประกอบไปด้วย การปกครองหัวเมืองชั้นใน คือเมืองที่อยู่รายรอบราชธานีเป็นเมืองชั้นจัตวา มีผู้ปกครองซึ่งเรียกว่า ผู้รั้ง (ปกครอง) เมือง และคณะกรรมการเมืองคอยรับนโยบายและคำสั่งจากเสนาบดีจตุสดมภ์ในส่วนกลางโดยตรง การปกครองหัวเมืองชั้นนอก หัวเมืองชั้นนอกซึ่งอยู่ห่างไกลจากราชธานี เรียกว่า “เมืองพระยามหานคร” มีเจ้าเมืองและคณะกรรมการการเมืองปกครอง มีจตุสดมภ์เหมือนกับราชธานี มีเมืองใหญ่เมืองน้อยขึ้นตรงต่อเมืองพระยามหานคร หัวเมืองชั้นนอกแบ่งเป็นหัวเมืองชั้นนอก ชั้นโท ชั้นตรี และชั้นจัตวา

หัวเมืองพระยามหานคร นิยมแต่งตั้งให้ขุนนางข้าราชการที่มีความดีความชอบเป็นเจ้าเมืองปกครองนอกจากนี้ยังมีการยกฐานะเมืองเอกบางเมืองขึ้นเป็นเมืองประเทศราช เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงนำระเบียบแบบแผนการบริหารราชการแผ่นดินที่เคยใช้มาในสมัยอยุธยามาใช้ปกครองกรุงรัตนโกสินทร์โดยการปกครองแบ่งออกเป็น 3 ส่วนเหมือนสมัยอยุธยา คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และการปกครองหัวเมืองประเทศราช (มัลลิกา มุสอูดี, 2539) การปกครองส่วนกลางมีเสนาบดีที่สำคัญ 6 ตำแหน่งและคงใช้ระบอบจตุสดมภ์แบบเดิม การปกครองส่วนกลางจัดแบ่งงานราชการให้อยู่ในความรับผิดชอบของข้าราชการชั้นสูง 6 ตำแหน่ง คือ 1) สมุหพระกลาโหมเป็นหัวหน้าฝ่ายทหารและมีอำนาจบังคับบัญชาเมืองฝ่ายใต้ทั้งด้านการทหารและการพลเรือน เสนาบดีคือ “เจ้าพระยามหาเสนาบดี” 2) สมุหนายก เป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือน มีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งด้านการทหารและการพลเรือน เสนาบดีคือ “เจ้าพระยาจักรี” 3) กรมเวียง มีหน้าที่ดูแลภายในพระนคร เสนาบดีคือ “เจ้าพระยาอมราช” 4) กรมวัง มีหน้าที่ดูแลในพระราชวังและมีอำนาจตั้งศาลชำระความ เสนาบดีคือ “พระยาธรรมาธิกรณ์” 5) กรมคลัง มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับพระราชทรัพย์ การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ และมีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองชายทะเลตะวันออก เสนาบดี คือ “พระยาพระคลัง” 6) กรมนา มีหน้าที่ดูแลรักษานาหลวง เก็บภาษีข้าวพิจารณาคดีเกี่ยวกับที่นาหรือสัตว์ที่ใช้ทำนา

เสนาบดี คือ “พระยาพลเทพ” การปกครองส่วนภูมิภาค ในสมัยรัชกาลที่ 1 ทรงมีพระราชดำริว่า ในสมัยพระองค์สมุห์กลาโหมปฏิบัติงานด้วยดี จึงโปรดเกล้าฯ ให้โอนหัวเมืองฝ่ายใต้ที่ถูกยกเลิกไปในสมัยปลายอยุธยาอยู่กับสมุห์กลาโหมตามเดิม ส่วนหัวเมืองชายทะเลอ่าวไทยให้อยู่ในความดูแลของกรมพระคลัง

นอกจากนี้ ทรงลดอำนาจของบรรดาเจ้าเมืองต่างๆ โดยออกพระราชกำหนดตัดทอนอำนาจของเจ้าเมืองในการแต่งตั้งข้าราชการที่สำคัญทุกตำแหน่ง กล่าวคือ ในสมัยอยุธยา กษัตริย์แต่งตั้งตำแหน่งยกบัตรเท่านั้น แต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้น ตำแหน่งปลัดและข้าราชการอื่นๆ ในหัวเมืองได้รับการแต่งตั้งจากสมุหนายก สมุห์กลาโหม หรือเสนาบดี กรมพระคลัง ตามแต่เมืองนั้นจะอยู่ในเขตการปกครองของฝ่ายใด กลาโหมหรือเสนาบดีคลัง การปกครองหัวเมืองเรียกว่า “ระบบกินเมือง” เนื่องจากข้าราชการเหล่านี้ไม่มีเงินเดือนให้ จึงได้รับอนุญาตให้เก็บเงินค่าธรรมเนียมรายได้ทุกชนิดจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการและสามารถประกอบอาชีพอื่นควบคู่กับการรับราชการได้ ส่วนการควบคุมหัวเมืองเหล่านี้ส่วนกลางใช้วิธีการแต่งตั้งตำแหน่งยกบัตรทำหน้าที่สอดแนมข้อราชการและให้เจ้าเมืองรายงานข้อราชการเป็นจดหมายที่เรียกว่า “ใบบอก” เข้ามายังเสนาบดีที่เมืองนั้นสังกัดในส่วนกลางการปกครองสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงใช้รูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่นเดียวกับการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี โดยมีได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด การปรับปรุง

การปกครองได้เริ่มเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยพระองค์ได้เริ่มปฏิรูประบอบการปกครองเสียใหม่ กล่าวคือ ทรงยกเลิกตำแหน่งอัครเสนาบดี 2 ตำแหน่ง คือ สมุหกลาโหม และสมุหนายก รวมทั้งจตุสดมภ์ โดยแบ่งการบริหารราชการออกเป็นกระทรวงตามแบบอารยประเทศและให้มีเสนาบดีเป็นผู้ว่าการแต่ละกระทรวง กระทรวงที่ตั้งขึ้นทั้งหมดมี 12 กระทรวง การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคโดยการตั้งข้าหลวงเทศาภิบาล ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นได้ลดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของเจ้าเมืองเดิมที่เคยมีขึ้นกับระบอบกินเมือง การปฏิรูปครั้งนี้จึงมีการต่อต้านที่แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจในรูปแบบการปกครองแบบใหม่นี้เกิดขึ้น เช่น ขบถผู้มีบุญภาคอีสาน ขบถเงี้ยวเมืองแพร่ และขบถพระยาแขกเจ็ดหัวเมืองในบริเวณปัตตานี ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง 3 ครั้งนี้ เป็นการต่อต้านการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 และรัฐบาลสามารถปราบปรามได้ (มัลลิกา มุสอดี, 2544)

กล่าวโดยสรุป การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นเป็นความพยายามรวมอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาคเข้าสู่รัฐบาลกลาง (Centralization of power) ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเต็มที่ อาณาจักรสยามมีรูปแบบเป็นรัฐชาติ (Nation State) ตามแนวคิดของตะวันตก คือ ประชาชนอยู่ภายใต้ผู้นำคนเดียว และภายในกฎหมายอันเดียวกัน มีผู้กล่าวว่ารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึง พ.ศ. 2475 เป็น “รัฐสมบูรณาญาสิทธิ” (Absolutise

State) ที่สมบูรณ์แบบที่สุด (มัลลิกา มุสอดี, 2544) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงเปลี่ยนรายละเอียดเล็กน้อยเกี่ยวกับการปกครองการบริหารส่วนภูมิภาค เช่น การเปลี่ยนแปลงการเรียกชื่อข้าหลวงเทศาภิบาลมาเป็นสมุเทศาภิบาล เป็นต้น ส่วนทางด้านกรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น พระองค์ได้ริเริ่มทดลองวิธีการปกครองตนเองตามแบบเทศบาลขึ้น ในพระราชวังในปี 2461 ได้โปรดเกล้าพระราชทานนามเขตการทดลองนี้ว่า “ดุสิตธานี” โดยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้การทดลองดังกล่าวเป็นการสอนการปกครองตนเองแก่เสนาบดีและข้าราชการต่างๆ แต่หยุดชะงักไปเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคต อย่างไรก็ตามพระราชดำริของพระองค์ที่จะทรงสร้างการปกครองตนเองแก่ราษฎร นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการปกครองตามรูปแบบของเทศบาลในสมัยต่อมา (กิตติ ประทุมแก้ว อ้างถึงใน จุมพล หนีพวนิช, 2537) นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงปรับปรุงกระทรวง ทบวงกรมต่างๆ โดยการยกกรมทหารเรือ เป็นกระทรวงทหารเรือ เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ ทรงจัดตั้งกองเสือป่าเพื่ออบรมเยาวชนให้อดทนและมีจิตใจเข้มแข็ง

ยุค พ.ศ. 2475 ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ข้าราชการทหารและพลเรือนระดับกลางจำนวน 99 นายในนามของ “คณะราษฎร” ได้ยึดอำนาจจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรี โดยมีจุดมุ่งหมาย “ที่จะให้ประเทศสยามมีธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน”

โดยการยึดอำนาจจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในวันนั้นสำเร็จลงภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมงเป็นการยึดอำนาจที่ปราศจากการเสียเลือดเนื้อ (ยกเว้นมีผู้ได้รับบาดเจ็บเพียงท่านเดียว คือ นายพลตรีพระยาเสนาสงครามหรือ ม.ร.ว.อี๋ นพวงศ์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 (ชาลวิทย์ เกษตรศิริ, 2538) คณะราษฎรได้วางหลักการสำคัญในการก่อการปฏิวัติครั้งนี้ไว้ คือ จะต้องรักษาความเป็น เอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคงจะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุดบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยากจะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรดังที่เป็นอยู่)จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 5 ประการข้างต้นจะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร (เชาวนะ ไตรมาศ, 2543)

หลังจากที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจการปกครองสำเร็จแล้วได้ส่งตัวแทน คือ นาวาอากาศตรีหลวงศุภชลาศัย เดินทางไปกับเรือรบหลวงสุโขทัย นำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงแปรพระราชฐาน ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอดำรงวิทยะปาริวันต์ และยื่นข้อเสนอให้ทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่คณะราษฎรได้ร่างขึ้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และ

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และทรงยินยอมตามข้อเสนอ โดยทรงมีลายพระราชหัตถเลขาตอบว่า “คณะทหารมีความปรารถนาจะเชิญให้ข้าพเจ้ากลับพระนครเป็นกษัตริย์อยู่ใต้พระธรรมนูญการปกครองแผ่นดินข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร์ ไม่อยากให้เสียเลือดเนื้อ” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จนิวัติกรุงเทพมหานคร ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว ซึ่งจะใช้บังคับจนกว่าจะได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเสร็จเรียบร้อยและประกาศใช้ต่อไป

การเมืองการปกครองของไทยในระบอบประชาธิปไตยนับตั้งแต่สมัยที่คณะราษฎรเข้ายึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก ซึ่งเป็นฉบับชั่วคราวเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้ยึดหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญตลอดมา แม้ว่ามีปัญหาอุปสรรคในการปกครองตามรัฐธรรมนูญอยู่บ้าง และก่อให้เกิดการรัฐประหาร มีการยกเลิกทุกยุคทุกสมัยยังคงยอมรับอุดมการณ์การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภาโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นหลักในการปกครองเสมอมาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงพระประมุข และทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญกำหนดรัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศ เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน

และเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของประชาชน มีหน้าที่ทำให้เจตนารมณ์ของประชาชนบังเกิดผลอย่างแท้จริง ดังนั้นรัฐสถานนอกจากจะทำหน้าที่ทางด้านนิติบัญญัติแล้ว ยังทำหน้าที่ควบคุมฝ่ายบริหารให้ปฏิบัติราชการแผ่นดินตามแนวทางที่ประชาชนต้องการ

ปัจจุบันประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ มีลักษณะการปกครองแบบรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนและเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของประชาชน มีหน้าที่ทำให้เจตนารมณ์ของประชาชนบังเกิดผลอย่างแท้จริง

ดังนั้น รัฐสถานนอกจากจะทำหน้าที่ทางด้านนิติบัญญัติแล้ว ยังทำหน้าที่ควบคุมฝ่ายบริหารให้ปฏิบัติราชการแผ่นดินตามแนวทางที่ประชาชนต้องการ ซึ่งระบบการเมืองการปกครองไทยในปัจจุบันเกิดพรรคการเมืองขึ้นมากมาย ทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มชนชั้น กลุ่มทุนกลาง-ทุนชาติ กลุ่มพลังอนุรักษ์และจารีตนิยม กลายเป็นปัญหาทางด้านความคิด ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองจนทำให้คนไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางทศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะของการสนใจทางการเมืองมากขึ้นและเริ่มมีความเชื่อมั่นในพลังและความสามารถของตนที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และแท้จริงแล้วยังมีผลทางการเมืองในขอบเขตที่จำกัด ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน

จะถูกกล่อมเกลามาจากกลไกของรัฐมากกว่าสถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง โดยทรัพยากรกำลังคนและเงิน ซึ่งระบบราชการมีมากกว่าสถาบันทางการเมืองใดๆ โดยจะพยายามดูดซับพลังของประชาชนให้เข้ามาอยู่ภายใต้การชักนำของกลุ่มผู้นำฝ่ายทหาร พลเรือน ที่ตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประสานนโยบายการรักษาความมั่นคงของรัฐ และฐานอำนาจของตนเป็นสำคัญ มากกว่าปากท้องของประชาชน

2. แนวโน้มการพัฒนาทางการเมืองไทยในอนาคต

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นระบบการเมืองการปกครองไทยในปัจจุบันเอื้อให้เกิดพรรคการเมืองขึ้นมากมาย ซึ่งทำให้เกิดการครอบงำโดยระบบราชการในการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของไทยจะต้องพัฒนาในประเด็นต่อไปนี้

1. บทบาทของข้าราชการในทางการเมืองการปกครอง ราชการจะยังคงมีบทบาททางการเมืองอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเข้ามารับผิดชอบแก้ไขปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมนักวิชาการหรือชำนาญการ (Technocrats) ของระบอบราชการจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในทางอ้อมในการกำหนดนโยบายและวางแผนแก้ปัญหาของสังคม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้กับรัฐบาล ซึ่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้นำฝ่ายทหารว่าเป็นรัฐบาลที่มีความสามารถจะแก้ไขปัญหาของประเทศได้โดยที่ทางฝ่ายทหารเองก็ได้มีการพัฒนาคุณภาพของบุคลากร

ของตนให้มีความรู้ทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองนอกเหนือจากการทหารเพื่อให้เข้ามารับผิดชอบกิจกรรมของบ้านเมืองร่วมกับนักวิชาการหรือผู้ชำนาญการจากฝ่ายข้าราชการพลเรือน

2. ประสิทธิภาพและความสามารถของระบบการเมือง ปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพและความสามารถในการแก้ปัญหาของสังคมยังคงเป็นจุดวิกฤติของระบบการเมืองไทยในขณะที่สถาบันทางการเมืองรัฐสภายังคงมีอ่อนแอทำให้ระบบราชการเป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาการรวมอำนาจบริหาร การขาดประสิทธิภาพของระบบราชการหากผู้นำทางการเมืองไม่ตัดสินใจดำเนินการแก้ไขปัญหาของระบบราชการอย่างจริงจังแล้วระบบการเมืองไทยในทศวรรษหน้านี้อาจประสบกับปัญหาทางสังคมที่มากยิ่งขึ้นและอาจเป็นอันตรายต่อการอยู่รอดของระบบการเมืองไทย

3. ระบบการเมืองในการทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ระบบการเมืองของไทยมีแนวโน้มที่มีความหลากหลายมากขึ้นคือ กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มนักวิชาการหรือผู้ชำนาญการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองกับกลุ่มข้าราชการ-ทหาร-พลเรือน ในสัดส่วนที่มากขึ้น ซึ่งมีการเรียกการเมืองแบบนี้ว่า “การเมืองแบบพหุนิยมและชนชั้นนำ” (Pluralist Elites Rule) จึงคาดหมายได้ว่าระบบการเมืองไทยในอนาคตคงจะเป็นเรื่องของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองเพียง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำฝ่ายทหาร กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มนักวิชาการหรือผู้ชำนาญการ

4. สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย สถาบันทางการเมืองไทยปัจจุบันยังอ่อนแอและขาดความเป็นสถาบันกติกากำหนดทางการเมือง “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ทำให้สถาบันทางการเมืองไทย เช่น รัฐสภา พรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีความเป็นสถาบันมากขึ้น พรรคการเมืองก็ได้เริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในการทำหน้าที่สรรหาบุคคลเข้าสู่ระบบ หน้าที่ของพรรคการเมืองในการรักษาผลประโยชน์ยังมีความเป็นไปได้น้อย เพราะยังมีความขัดแย้งกันในพรรค กลุ่มผลประโยชน์ โดยเฉพาะผู้เสียเปรียบในสังคม เช่น กลุ่มชาวนา ชาวไร่ ผู้ใช้แรงงานยังไม่มีบทบาททางการเมืองมากเท่าที่ควร ในขณะเดียวกันยังเป็นกลุ่มที่เสียเปรียบทางการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่น่าสังเกตคือกลุ่มนักธุรกิจกำลังมีบทบาทอย่างรวดเร็วโดยได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดนโยบายหรือตัดสินใจทางการเมืองเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจของประเทศโดยอาศัยช่องทางที่เปิดให้แต่อย่างใดก็ได้ โดยภาพรวมแล้วสถาบันทางการเมืองของไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งและมีความเป็นสถาบันมากขึ้น

5. อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย สถานการณ์การย้ายพรรค ตั้งพรรคการเมืองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้ามาร่วมกับพรรคเพียงเพื่อต้องการอาศัยความสำคัญของตัวบุคคล คือ ผู้นำพรรคการเมืองรวมทั้งเงินทุนหาเสียงที่พรรคการเมืองนั้นให้การสนับสนุนตลอดจนชื่อเสียงของพรรคการเมืองนั้นอาจทำให้โอกาสได้รับเลือกตั้งมีมากขึ้นเมื่อวิเคราะห์ดูนักการเมือง

และพรรคการเมืองทำให้เห็นว่าประเด็นเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองมีความสำคัญน้อยกว่าตัวบุคคลที่เป็นหัวหน้าพรรค เนื่องจากจุดร่วมของพรรคการเมืองส่วนใหญ่อยู่ที่ผลประโยชน์มากกว่าอุดมการณ์ และยังมีพรรคการเมืองใดมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แน่นอนชัดเจน ดังนั้นปัญหาการแตกแยกภายในพรรคการเมืองการไม่มีวินัยของสมาชิกพรรคการเมืองจะยังเป็นปัญหาที่แต่ละพรรคการเมืองจะต้องประสบภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป

6. การถ่ายทอดอำนาจทางการเมือง การเขียนรัฐธรรมนูญฉบับแรกจนถึงปัจจุบันยังมีข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งขัดกับหลักประชาธิปไตยโดยทั่วไป ทั้งนี้เพราะว่า ผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญมีเจตนารมย์ที่จะชะลอการถ่ายทอดอำนาจทางการเมืองจากกลุ่มผู้ก่อการปฏิวัติรัฐประหารไปสู่ประชาชนและการเลือกตั้งใหม่ อีกทั้งผู้นำฝ่ายทหารยังคงอยู่ในอำนาจของการปกครอง การจะพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทยให้ก้าวหน้ามากกว่าความเป็น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ก็คงจะใช้เวลาอีกยาวนาน ดังนั้น การเมืองไทยในช่วงสิบปีข้างหน้าจะยังคงเป็นเรื่องของในระดับบนคือกลุ่มชนชั้นผู้นำทางการเมือง ได้แก่ กลุ่มข้าราชการทหาร พลเรือน กลุ่มนักธุรกิจ สำหรับประชาชนส่วนใหญ่แล้วจะยังไม่ได้รับประโยชน์จากสถาบันกระบวนการทางการเมืองของไทยอย่างเต็มที่ในระยะเวลาอันสั้นนี้แต่ก็มีแนวโน้มไปในทางที่ดีในอนาคต

7. ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของไทยในทศวรรษที่ผ่านมา คนไทยมีการ

เปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมือง ในลักษณะของการสนใจทางการเมืองมากขึ้นและเริ่มมีความเชื่อมั่นในพลังและความสามารถของตนที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้นั้น แท้จริงแล้วยังมีผลทางการเมืองในขอบเขตที่จำกัด ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนจะถูกกล่อมเกลามาจากกลไกของรัฐมากกว่าสถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง โดยทรัพยากรกำลังคนและเงินซึ่งระบอบราชการมีมากกว่าสถาบันทางการเมืองใดๆ โดยจะพยายามดูดซับพลังของประชาชนให้เข้ามาอยู่ภายใต้การชักนำของกลุ่มผู้นำฝ่ายทหาร พลเรือน ที่ตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประสานนโยบายการรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นสำคัญ

3. สรุป

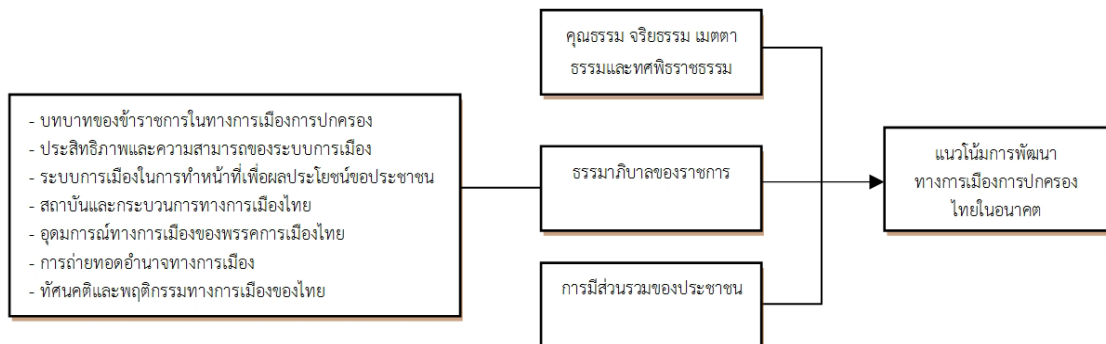
การประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาหลายครั้งกว่าจะมาถึงระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยคุณธรรมจริยธรรม เมตตาธรรม และทศพิธราชธรรมแลทรงเป็นที่พึ่งและเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนชาวไทยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก้าวล่วงมิได้ แต่อย่างไรก็ตามแนวโน้มการพัฒนาทางการเมืองไทยในอนาคตนั้นยังต้องแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนา ประเด็นต่างๆ ควบคู่กันไปด้วยอันได้แก่ บทบาทของข้าราชการในทางการเมือง การปกครอง ประสิทธิภาพ ความสามารถของระบบการเมือง สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย อุดมการณ์ทางการเมืองของ

พรรคการเมืองไทย การถ่ายทอดอำนาจทางการเมือง ด้านทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของไทย และอีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญและจะขาดเสียไม่ได้ คือการมีส่วนร่วมของประชาชน กิจกรรมทางการเมืองใดก็ตามเมื่อขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมนั้น ย่อมไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้ เมื่อใดก็ตามประเด็นเหล่านี้ได้รับการแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาแล้ว ย่อมทำให้ระบบการเมืองการปกครองของไทยดีขึ้นและทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับของอารยประเทศ

4. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาทำให้ผู้เขียนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีหลากหลายรูปแบบ เช่น แบบระบอบปิตุราชาธิปไตยหรือระบอบพ่อปกครองลูก เป็นรูปแบบการปกครองที่มีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าอำนาจอธิปไตยในฐานะผู้ปกครองการใช้อำนาจแบบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณ์ที่สุด โดยมีระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแบบสากลในหลายประเทศที่ยึดปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จุมพล หนีมพานิช. (2537). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชามุขยกับสังคม หน่วยที่ 1-8 บทที่ 2 การเมือง*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2538). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2543). *ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- ปภาวดี ดุลยจินดา. (2545). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารราชการไทย หน่วยที่ 1-8 บทที่ 1 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารราชการ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประวีณ ณ นคร. (2535). การเขียนหนังสือติดต่อราชการ: บทเรียนด้วยตนเองสำหรับข้าราชการทุกระดับ.

กรุงเทพฯ: สวัสดิการสำนักงาน ก.พ.

มัลลิกา มุสอูดี. (2539). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย หน่วยที่ 1-8 บทที่ 1 ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2544). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1-8 บทที่ 1 ลักษณะการปกครองของไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. (2547). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ 1-7 บทที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. (2549). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย หน่วยที่ 1-8 บทที่ 3 แคว้นสุโขทัย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิมล วิโรจนพันธุ์ และคณะ. (2548). ประวัติศาสตร์ชาติไทย. กรุงเทพฯ: อัลฟ่า มิเลินเนียม.

ความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีและประชาธิปไตยที่ไม่เสรี*

Free Democracy and Non-liberal Democracy

พระครูวินัยธร วรชิต ทะสา¹, พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สลาংশิงห์)² และกล่อมศรี สิริศักดิ์³

Phrakhru Winaithorn Worrachat Thasa, Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing)

and Klomsri Sittisak

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย³

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand

Loei Provincial Administrative Organization, Thailand

Corresponding Author, E-mail: nikkybaty2012@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีและประชาธิปไตยที่ไม่เสรี โดยใช้ฐานความคิดเสรีนิยมแบบประชาธิปไตยเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า ประการที่หนึ่ง การใช้อำนาจของรัฐต้องอยู่ภายใต้ข้อกฎหมายรัฐธรรมนูญ เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล และการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองตามหลักสิทธิและเสรีภาพอย่างเสรี โดยรัฐไม่บังคับใช้อำนาจอื่นเพื่อกระทำต่อพลเมืองของตน ตามหลักนิติรัฐนิติธรรมอย่างถูกต้อง ประการที่สอง พบว่า การใช้อำนาจของผู้นำทางการเมืองที่ออกกฎหมายเพื่อปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพ โดยทำการแทรกแซงภายในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อมิให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมากเกินไป แต่ให้ประชาชนทำหน้าที่ตามหลักสิทธิและเสรีภาพของประชาธิปไตย เปิดให้มีการกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบการเลือกตั้งเท่านั้น โดยรัฐสามารถใช้อำนาจนิยมเบ็ดเสร็จทั้งในและนอกกฎหมายเพื่อละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ตลอดเวลา เป็นต้น

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยที่เสรี; ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี

*ได้รับบทความ: 10 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2565; ตอรับตีพิมพ์: 31 มีนาคม 2565

Received: August 10, 2021; Revised: February 2, 2022; Accepted: March 31, 2022

Abstract

This academic article has purpose to study liberal democracy and non-liberal democracy using democratic liberal thinking base as a conceptual framework for analytical study. The results of study were found that firstly, the exercise of state power must be governed by constitutional law giving people the opportunity to express their political opinions criticism of the work of the government and the free movement of political demands in accordance with the principles of rights and liberties whereby the State does not enforce other power to act against its citizens according to the rule of law properly, Secondly, it was found that to use the powers of political leaders to enact laws to block rights and liberties by intervening within the democratic regime in order not to be too constitutional law, but for the people to follow the principles of democratic rights and liberties, to allow the process of political participation in the model of elections only, whereby the government uses absolute authoritarianism both inside and outside the laws to infringe upon the rights and freedoms of the people at all times.

Keywords: Liberal democracy; non-liberal democracy

1. บทนำ

หากจะกล่าวถึงระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะกล่าวมุ่งเน้นไปในเรื่องระบบการเลือกตั้ง การมีสภานิติบัญญัติ การมีรัฐบาล การอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล การยุบสภาเป็นเสียส่วนใหญ่แต่ตัวแปรหลักที่สำคัญที่ขาดหายไป กล่าวคือระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เสรีที่ต้องประกอบด้วยอุดมการณ์แบบเสรีนิยม เพราะอุดมการณ์แบบเสรีนิยมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกตั้งแต่ในยุค ซึ่งมีนักคิดที่เน้นในเรื่องนี้ตั้งแต่รุสโซมองเตสกีเออ จอห์น ล็อก เนื้อหาหลักของลัทธิเสรีนิยมคือ เสรีภาพ และความเสมอภาค

จะเห็นได้ว่า เสรีภาพและความเสมอภาคนั้นเป็นส่วนประกอบสำคัญของอุดมการณ์ หลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1789 ทำให้เกิดอุดมการณ์เสรีนิยมนี้ (นิยม รัฐอมฤต, 2547) จึงกลายเป็นอุดมการณ์พื้นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เสรีขึ้น คือ ต้องเป็นอุดมการณ์ที่ให้น้ำหนักกับความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะต้องมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ เช่น เสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ที่สำคัญคือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในทางการเมือง ขณะเดียวกันมนุษย์ที่ถือกำเนิดมาในโลกนี้ แม้จะแตกต่างกันในฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจและแหล่งกำเนิด แต่ก็ต้องมีความเสมอภาคกัน โดยเป็นประชาชนที่เท่าเทียมกัน

มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและเสมอภาคในทางการเมืองบนพื้นฐานของอุดมการณ์เสรีนิยม ได้แก่ เสรีภาพและความเสมอภาค อันที่จะนำไปสู่ระบอบการปกครองเพื่อเป็นไปตามอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เข้าลักษณะเสียงประชาชนคือเสียงสวรรค์ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในการบริหารประเทศทั้งในสภานิติบัญญัติ อำนาจฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

หากระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีการออกแบบมาโดยละเมิดสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน จะเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่พิกลพิการ ขณะเดียวกันกฎหมายไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายฉบับใดก็ตามที่มองข้ามอุดมการณ์หรือแบบเสรีนิยมดังที่กล่าวมานั้น ก็จะเป็นการละเมิดหลักการอันศักดิ์สิทธิ์ของระบบประชาธิปไตยโดยตรงผู้ใช้อำนาจรัฐที่ละเมิดหลักการดังกล่าวจะเป็นกลายผู้ต่อต้านระบบประชาธิปไตยอย่างเห็นได้ชัดว่า ผู้ต่อต้านระบบประชาธิปไตยก็คือผู้ซึ่งละเมิดอาณัติที่ได้จากประชาชนและในกรณีใช้อำนาจเข้าล้มล้างระบบ คือ การประกาศสงครามกับประชาชนโดยตรง และนี่คือคติที่เชื่อกันทั่วไปส่วนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือระบบประชาธิปไตยที่เสรี จะต้องคำนึงถึงอุดมการณ์แบบเสรีนิยม ซึ่งเน้นหลักเสรีภาพและความเสมอภาคที่อยู่ในกรอบโครงสร้างและกระบวนการหรือการทำงานของระบบ หากมองข้ามอุดมการณ์ที่สำคัญดังกล่าว ทำให้เกิดการมองภาพผิด จากสิ่งที่ควรจะเป็นและดูเหมือนว่า

ในหลายๆ สังคมที่กำลังพัฒนามีจุดเน้นไปที่รูปแบบกล่าวสั้นๆ ว่าประชาธิปไตยก็เท่ากับการเลือกตั้งหรือการเลือกตั้งก็เท่ากับประชาธิปไตย เมื่อมีการเลือกตั้งแล้วประชาธิปไตยก็จะเกิดขึ้น และมีการกล่าวอ้างโดยสมาชิกสภานิติบัญญัติเสมือนหนึ่งเป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ภูมิคุ้มกันผู้กล่าวอ้างนั่นก็คือ มาจากการเลือกตั้งเสียงส่วนใหญ่จากประชาชน ทั้งๆ ที่คำกล่าวดังกล่าวอาจไม่เป็นจริงในทางเนื้อหาทั้งหมด (สมบัติ บุญคำเยื้อง, 2546)

จะไม่ใช่เรื่องที่ต้องกังวลแล้ววายเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมนั้นๆ แข็งแรงด้วยเพราะความเชื่อทั้งหลายจะยังถูกตรวจสอบได้โดยคนที่เห็นต่างอยู่ทำให้สังคมมองเห็นข้อผิดพลาดของความเชื่อต่างๆ ได้ และยังเป็นสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาแบบเปิดใจรับสิ่งใหม่ในแง่บวกบางคนเข้าใจว่า เสรีนิยมคือ ทำอะไรตามใจอย่างเต็มที่โดยไม่สนใจกฎเกณฑ์ ถ้าเป็นสังคมแบบเสรีนิยมจะเป็นไปได้ที่จำเป็นต้องมีกฎหมายเป็นเครื่องมือป้องกันมิให้พลเมืองละเมิดสิทธิเสรีภาพ ซึ่งกันและกันและต้องมีรัฐบาลเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยต่างจากรูปแบบอนาธิปไตยที่ปฏิเสธอำนาจรัฐซึ่งตั้งอยู่บนความคิดเสรีภาพและความเสมอภาคกลุ่มเสรีนิยมยอมรับมุมมองหลากหลายขึ้นอยู่กับความเข้าใจหลักการเหล่านั้น (สมชาย กษิติประดิษฐ์, 2547) โดยทั่วไปการสนับสนุนความคิดอย่างการเลือกตั้งเสรีและยุติธรรม สิทธิพลเมือง เสรีภาพสื่อเสรีภาพทางศาสนา การค้าเสรีและทรัพย์สินส่วนบุคคลเพราะเสรีนิยมเป็นขบวนการทางการเมืองที่มนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สินและตามสัญญาประชาคม รัฐบาล

ต้องไม่ละเมิดสิทธิเหล่านี้ (สนธยา พลศรี, 2545)

หากรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งที่อาศัยเสียงของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ได้กระทำการใช้อำนาจนियมแบบเบ็ดเสร็จที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ก็จะนำมาสู่ความไม่เป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี โดยถูกจำกัดไม่ให้เสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่ความเป็นพลเมืองของตนในบางกรณีหรือบางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย หรือประเทศไทยที่กำลังเผชิญในสภาพปัจจุบันนี้ ซึ่งมีพรรคการเมืองหลายพรรคแต่ก็มีการเลือกตั้งเพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการหลักประชาธิปไตย ที่ต้องการตัวแทนเข้ามาสู่อำนาจทางการเมือง เพื่อเป็นผู้นำหรือรัฐบาลที่มาจากคะแนนเสียงของประชาชนเท่านั้น แต่การใช้อำนาจรัฐบางครั้งมักอ้างเหตุผลที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเมืองของรัฐบาล อันเป็นสาเหตุหนึ่ง ซึ่งนำมาสู่การจำกัดสิทธิเสรีภาพและการใช้อำนาจนियมแบบเผด็จการ เพื่อละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างวิถีทางตามแบบประชาธิปไตยนั้น

ดังนั้น ในบทความนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีและประชาธิปไตยที่ไม่เสรี ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งหลักการและเหตุผลในลักษณะของประชาธิปไตย ทั้งสองประเด็นหลัก ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่ออธิบายความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีหรือความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจในลักษณะเชิงเหตุผลมากขึ้น ซึ่งจะได้นำเสนอเนื้อหาสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

2. ความเป็นประชาธิปไตยที่เสรี

ความหมายของ คำว่า เสรีนิยม กล่าวคือ เป็นลัทธิการเมืองหนึ่งที่เป็นรากฐานระบอบประชาธิปไตย และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเป็นลัทธิชั้นนำของโลกปัจจุบัน (ชลธิศ อีระฐิติ, 2546) แม้แต่ประเทศยุโรปตะวันตกกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแนวหน้าให้การกำเนิดระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือที่นิยม เรียกว่า ประชาธิปไตย ก่อนใช้คำว่า เสรีนิยม ซึ่งจะค่อยๆ ถูกพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีนิยม ภายหลังเสรีนิยมเกิดขึ้นส่งผลต่อระบบการเมืองที่เป็นรากฐานระบอบประชาธิปไตย และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ทำให้เป็นลัทธิการเมืองการปกครองของโลกยุคปัจจุบัน ทำให้กระแสลัทธิเสรีนิยมได้สร้างความสัมพันธ์กับด้านเสรีภาพของปัจเจกบุคคลตามแนวคิดเสรีภาพที่มีส่วนสำคัญตามหลักเสรีนิยมที่ไม่ใช่เฉพาะเรื่องเสรีภาพ เท่านั้น (ไทยโพสต์, 2564) รวมถึงการใช้อำนาจของรัฐบาลต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดอำนาจหน้าที่ ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้คนหมู่มากในสภานิติบัญญัติ โดยผ่านการเลือกตั้งพร้อมทั้งเสมือนมีเส้นขีดชั้นลากแบ่งมิให้รัฐละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้คนเหนือร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน ผ่านรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ออกโดยสภาผู้แทนราษฎร โดยกำกับเส้นมิให้คนใช้เสรีภาพล้นเกินกว่านั้น ตามหลักประชาธิปไตยแล้วทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกัน ดังที่ (เกษียร เตชะพีระ, 2558) กล่าวว่า เมื่อคนเราเท่ากันอำนาจย่อมเกิดจากตัวเลขตัวเลขมากกว่าย่อมมีอำนาจมากกว่าตัวเลขน้อยกว่าย่อมมีอำนาจน้อยกว่าหนึ่งคนหนึ่งเสียงเสียงข้างมากได้ปกครอง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการมี

นัยสำคัญการปกครองเพื่อประชาชนตามแบบเสรีนิยม และการปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตยขอเพียงแต่จำกัดไม่ให้ผู้ปกครองทำตามอำเภอใจ ข้ามเส้นเข้ามากระทบสิทธิเสรีภาพของพลเมือง เท่านั้น

1. สารสำคัญประชาธิปไตยที่เสรี กล่าวคือ เป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน โดยต้องอาศัยการมีกฎหมาย และการแยกระบบอำนาจต่างๆ ออกจากกัน ในทางปฏิบัติไม่มีการกำหนดอำนาจให้ชัดเจนได้ว่า ตัวแทนจะสามารถใช้อำนาจไปในการปกครองอย่างไร (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549) แต่ในอีกด้านหนึ่งมีความชัดเจนในความเชื่อและการปฏิบัติ คือ การต้องคำนึงถึงสิทธิของประชาชน และการดูแลด้านสิทธิมนุษยชนต้องไม่มีการละเมิดหรือหมิ่นเหยียดประชาชนที่เขาเป็นผู้เสียเปรียบจากการตัดสินใจการออกกฎหมายของคนส่วนใหญ่ ตามหลักการของเสรีนิยมนั้น ได้ผลิตแนวความคิดเรื่องเสรีภาพตามที่ออกแบบการแข่งขัน การต้องตอบคำถามของรัฐบาลการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย และสภารัฐบาลเสียงข้างน้อย ความยืดหยุ่นและความอ่อนอ่อน การปฏิเสธความรุนแรงในพฤติกรรมของปัจเจกและสังคม และการต่อสู้กับเผด็จการทุกรูปแบบที่เสรีนิยมตัดสินว่าเป็นเผด็จการแน่นอนว่าแก่นของเสรีนิยมนั้น คือเสรีภาพ แต่หลักการอื่นๆ นั้น (สนธยา พลศรี, 2545) ได้โคจรไปตามวงแหวนแห่งเสรีและหลักการเหล่านี้ ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำให้แกนกลางของเสรีนิยมมีความมั่นคงนี้คือ เสรีนิยมในภาคทฤษฎี แต่ในภาคปฏิบัตินั้น กลุ่มเสรีนิยมไม่ค่อยปฏิบัติ

ตามอุดมการณ์และหลักการของตนเท่าใดนักส่วนที่ปฏิบัติก็ไม่ค่อยสำเร็จอาจพบปัญหามากมายตามมาในภายหลังเสมอ และในระบอบการปกครองที่ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนปฏิบัติการภายใต้หลักการเสรีนิยมและการพิทักษ์สิทธิของปัจเจกบุคคล

โดยทั่วไปจะระบุไว้ในกฎหมายมีลักษณะคือการเลือกตั้งอย่างเที่ยงตรงเสรี และมีการแข่งขันระหว่างหลายพรรคการเมืองการแยกใช้อำนาจเป็นการปกครองแขนงต่างๆ (คานิง ซัยสุวรรณ์รักษ์ และธีระพล บุญสร้าง, 2546) ตามหลักนิติธรรมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมืองเสรีภาพพลเมืองและอิสรภาพการเมืองอย่างเท่าเทียม สำหรับทุกคนในการนิยามระบบดังกล่าว ในทางปฏิบัติ ประชาธิปไตยที่เสรียังให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญไม่ว่าลายลักษณ์หรือไม่เป็นลายลักษณ์ เพื่อพรรณนาอำนาจของรัฐบาลและเชิดชูสัญญาประชาคม และหลังคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ประชาธิปไตยกลายเป็นระบบการเมืองที่โดดเด่นในโลก ประชาธิปไตยที่สามารถเลือกตัวแทนตามสิทธิและเสรีภาพปกติมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทั่วไป ซึ่งการให้พลเมืองทุกคนมีสิทธิเลือกตั้ง โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศหรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตยนี้คืออีกเหตุผลสำคัญที่ทำให้ขบวนการประชาธิปไตยที่เสรีมีบทบาทในการสร้างและก่อรูปทุนนิยมสังคมอุตสาหกรรม และการพัฒนาความมั่นคงให้แก่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง (สมชาย กษิติประดิษฐ์, 2547)

2. หลักการประชาธิปไตยที่เสรี กล่าวคือ มีความเท่าเทียมกันตามหลักการที่เชื่อว่ามนุษย์

ทุกคนเกิดมาอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด เพศใด ที่ใดที่ไม่ยึดหลักความเท่าเทียมกันในความ เป็นมนุษย์ ก็จะไม่จัดได้ว่าเป็นประชาธิปไตยที่เสรี อย่างสมบูรณ์แบบอย่างมีความเท่าเทียมกันในทุก ระดับขั้นทางสังคม ดังกล่าวก็ไม่จัดถือว่าเป็น ประชาธิปไตยและควมมีเสรีภาพของมนุษย์ทุกคน ที่มีความเป็นอารยะมีเสรีภาพในการคิด การพูด และการแสดงออกนานาประการทราบเท่าที่การ กระทำของเขาไม่ไปรบกวนสิทธิของผู้อื่นและสิทธิ ของเขาได้รับการปกป้อง แต่เมื่อใดที่มนุษย์ถูก จำกัดสิทธิในการพูด การเขียน การนำเสนอความ คิดเห็นไม่สามารถกระทำได้อย่างเสรี

ดังนั้น ก็จะไม่สามารถเป็นประชาธิปไตย ที่เสรีได้ โดยสมบูรณ์จะต้องมีความเป็นภราดรภาพ ของมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก ด้วยความรัก ใคร่กลมเกลียวดุจดั่งพี่น้องเห็นประโยชน์แห่งการ อยู่ร่วมกันเพื่อปกป้องได้ หากในประเทศใดไม่มีความสมัครสมานกัน แบ่งเป็นเนื้อเป็นไตเป็นไปตามชนเผ่า และมีการเอาชนะกันใช้ความรุนแรงต่อกันประเทศนั้น ก็จะไม่มีความเป็นประชาธิปไตย ที่เสรีแบบสมบูรณ์ได้ในบางประเทศขนาดใหญ่ และท้ายสุดเพราะความแตกต่างที่ยากจะสร้างความสมัครสมานสามัคคีกันได้ ก็ต้องแตกออกเป็น ประเทศเล็กประเทศน้อย เพื่อให้เกิดการปกครอง แบบประชาธิปไตยในลักษณะนี้ ก็คือประชาธิปไตย ในแบบมีตัวแทนอำนาจการเมืองหรืออำนาจรัฐเกิด จากการต้องมีรัฐธรรมนูญในการปกครอง ซึ่งต้อง ให้หลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพของแต่ละบุคคล และของชนกลุ่มน้อยทำให้ความประสงค์ของคน ส่วนใหญ่ ได้มีการดำเนินการไปและเป็นไปตาม

กฎหมายบ้านเมือง และในขณะเดียวกันสิทธิของ คนส่วนน้อยได้รับการปกป้องด้วย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2555)

3. ลักษณะประชาธิปไตยที่เสรีต้อง ประกอบด้วย ปังเจกบุคคลนิยม กล่าวคือ แนวคิดนี้ ถือว่ามนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลมีความสำคัญ ที่สุดถือว่าตัวเองสำคัญที่สุดเอาตัวเองเป็น ศูนย์กลางของทุกสิ่งเพราะมองว่า ถ้าไม่มีความเป็น ตัวเองของตัวเองแล้วก็เท่ากับไม่มีตัวตน และการ เสรีภาพนิยมตามหลักเสรีภาพที่อยู่คู่กับหลัก ปังเจกบุคคลนิยม เพราะเสรีภาพจะทำให้ความ เป็นปัจเจกโดดเด่นเป็นตัวของตัวเอง (ชลธิศ ธีระรัฐดี, 2546) ตามเสรีภาพในความหมายของเสรีนิยม กล่าวคือ เสรีภาพที่อยู่ภายใต้กฎหมายเพื่อป้องกัน ไม่ให้การใช้เสรีภาพของบุคคลหนึ่งกลายเป็นการ ละเมิดเสรีภาพของอีกบุคคลหนึ่ง ด้วยเหตุผลตาม หลักเสรีนิยมเชื่อมั่นในความสามารถการใช้เหตุผล ของมนุษย์ที่มีความเชื่อว่าปัจเจกบุคคล แต่ละคน สามารถคิด ตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการให้กับ ตัวเอง และรัฐบาลต้องเคารพการตัดสินใจของ ปังเจกบุคคลทุกคนเพื่อให้เกิดความเสมอภาค โดยยึดตามคติความเชื่อที่ว่ามนุษย์เรานั้นอย่างน้อย ก็เกิดมาเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคภาคต่อ หน้าทีในแง่กฎหมายทุกคนต้องอยู่ภายใต้ข้อ กฎหมายเดียวกันและมีความเสมอภาคทางการ เมืองที่เสรี โดยเน้นความเสมอภาคในด้านสิทธิ และโอกาสเพื่อเป็นไป (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2543) ตามหลักขั้นดิธรรมต่อการเข้าใจการแสดงความคิดเห็นและการกระทำของผู้อื่นที่แตกต่างไป จากของ ตนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะประกันเสรีภาพส่วน

บุคคลได้ และเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งทางด้านสติปัญญาให้เกิดขึ้นในสังคมทางความคิด วัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆ ตามฉันทานุมัติในอุดมการณ์ที่เสรีจะต้องตั้งอยู่บนฉันทานุมัติของผู้อยู่ใต้การปกครองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคนในสังคมที่ปรากฏออกมาในรูปของกฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายที่รัฐใช้บังคับแก่ผู้คนทั้งหลายในสังคมต้องได้รับความเห็นชอบโดยสมาชิกของสังคมตามรัฐธรรมนูญที่จะเป็นบทบัญญัติให้ทุกคนในสังคมเข้าใจร่วมกันได้ว่า จะอยู่ในการปกครองร่วมกันมีกติกาการอยู่ร่วมกันและบทบาทหน้าที่ของรัฐบาลมีนโยบายในภาพกว้างหน้าที่พลเมืองที่มีระบบกลไกการควบคุมการปกครองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายลักษณะที่เสรีมากขึ้น (อรพิมพ์ บุญอาภา, 2534)

ดังนั้น ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยเสรีดังกล่าวจะต้องทำให้เกิดแบบเสรีนิยมที่มีแนวโน้มที่เข้ากันได้ดีกับหลักการของประชาธิปไตยและระบบการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปในระบบการเมืองหรือตามแนวคิดฉันทานุมัติที่สนับสนุนให้ประชาชน จัดตั้งสมาคมหรือองค์กรทางสังคมที่เป็นตัวแทนหรือสนับสนุนผลประโยชน์ของทุกระดับชั้นชนทางสังคมอย่างเท่าเทียมเสมอภาค และองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีนั้น จะต้องเป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และต้องให้เสรีภาพแก่ประชาชน เป็นไปตามทิศทางตามหลักเสรีนิยมที่เป็นสากล เพื่อความเสมอภาคตามอำนาจอธิปไตยเพื่อแสดงออกผ่านองค์ประกอบด้านของประชาชนภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งให้ประชาชนได้

เป็นเจ้าของอำนาจและใช้อำนาจรัฐด้วยตัวเองอย่างเสมอภาคกัน เน้นบทบาทของความเป็นพลเมืองและการเข้าร่วมกิจกรรมของมวลชนผ่านการเลือกตั้ง ตามสิทธิที่เสรีภาพเป็นธรรมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเสรีที่อยู่ภายใต้ข้อกฎหมายบังคับ รวมทั้งสามารถเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรม โดยปราศจากการถูกคุกคามจากอำนาจรัฐที่ใช้อำนาจทางกฎหมายเพื่อกระทำต่อประชาชนที่ความรุนแรง โดยมีขอบเขตสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และรัฐจะต้องพึงกระทำให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยเพื่อการปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชนให้เกิดความเป็นธรรมรักษาผลประโยชน์ของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น (ฤติมน ปรีดีสนิท, 2544)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีหรือประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมเป็นทั้งคตินิยมทางการเมืองและระบอบการปกครองรูปแบบหนึ่ง ที่ทำให้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนจะสามารถดำเนินการได้ภายใต้หลักเสรีนิยม คือ การพิทักษ์สิทธิของปัจเจกบุคคล ซึ่งโดยทั่วไปจะระบุไว้ในรัฐธรรมนูญตามข้อกฎหมายอย่างชัดเจน มีระบบการเลือกตั้งอย่างเสรีและเป็นธรรมมีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองหลายพรรคที่แยกจากกันอย่างชัดเจนมีการแยกใช้อำนาจรัฐเป็นไป ตามหลักนิติรัฐนิติธรรมเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และเสรีภาพทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันของทุกคนที่ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพเหนือร่างกายชีวิต ทรัพย์สินของบุคคลพลเมือง ตามที่รัฐมีอำนาจจำกัดที่ไม่ใช่รัฐที่มีอำนาจเหนือประชาชน

หรือจากการปกครองเหมือนระบอบอื่นๆ ที่ให้อำนาจอธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จและแบบมีข้อจำกัดด้านสิทธิและเสรีภาพที่ยกเว้นสถานะการมีสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อสถาปนาการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เสรียอมเห็นว่ารัฐควรมีอำนาจจำกัดไม่ใช่แบบสมบูรณ์และต้องเป็นไปตามหลักนิติรัฐนิติธรรม ฉะนั้น เมื่อมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยยอมนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น การใช้อำนาจอธิปไตยต้องอยู่ภายใต้ที่มีข้อจำกัดเพื่อปัจเจกบุคคลทั้งหลาย ย่อมมีสิทธิเหนือร่างกายและทรัพย์สินของตนตามหลักนิติรัฐนิติธรรมอย่างเสรีและข้อกฎหมายตามรัฐธรรมนูญที่เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย ที่ระบุสถานะขอบเขตของอำนาจที่เป็นที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะช่วยรักษาปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจากอำนาจรัฐ และสามารถตรวจสอบถ่วงดุลกันได้ รวมถึงประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่มากขึ้น

3. ความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี

คำว่า ประชาธิปไตยไม่เสรี คือ เป็นคำที่เพื่อใช้อธิบายระบบการปกครองที่รับรองสถานะตามหลักสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งหรือการลงประชามติ แต่ก็ยังขาดระบบกลไกทางรัฐธรรมนูญที่จะพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง เมื่อผู้นำทางการเมืองได้รับฉันทานุมัติผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ก็ย่อมสามารถที่จะรวบอำนาจนิยมแบบเบ็ดเสร็จ รวมถึงอ้างสิทธิความชอบธรรมในเชิงอำนาจเพื่อกระทำ

การกิจกรรมทางการเมือง ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองและทำให้เกิดประชาธิปไตยที่ไม่เสรี ซึ่งถือเป็นแนวโน้มประชาธิปไตยที่ปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในประเทศที่อยู่ในช่วงกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยที่ถูกแนวความคิดเผด็จการครอบงำที่อยู่ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าลักษณะระบอบการเมืองที่มีการเลือกตั้งและเป็นประชาธิปไตยนั้น ตามปรากฏให้เห็นเด่นชัดทางการเมืองการปกครองไทย ในช่วงหลังมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปและในปี 2544 จนกระทั่งสิ้นสุดรัฐธรรมนูญ ฉบับปฏิรูป ในปี 2549 นั้น (Zakaria, 2002, pp. 44-48)

1. สาระสำคัญความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี กล่าวโดยทั่วไป ประชาธิปไตยที่ไม่เสรีนั้นเหมือนเป็นคำที่มีลักษณะย้อนแย้งในความหมายที่สำคัญ กล่าวคือ ประเทศในแถบอเมริกาเหนือและแถบยุโรปตะวันตกล้วนแล้วเคยเดินตามเส้นทางบนเสรีประชาธิปไตยแทบทั้งสิ้น และในอีกด้านหนึ่งประเทศที่ใช้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ยังรากฐานแบบถาวรเหล่านี้ แต่ก็ล้วนแล้วมีการพัฒนาการเป็นแบบเสรีนิยมมาก่อนอย่างยาวนาน ถืออันเป็นรากฐานให้เกิดประชาธิปไตยพลีแบ่งบานมาก่อนนี้ ซึ่งการปรากฏตัวของประชาธิปไตยไม่เสรีในประเทศที่จะกล่าวข้างต้นนี้ ในขณะที่ช่วงความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรีอย่างประเทศอาร์เจนตินา โรมาเนียและบังกลาเทศ คาซัคสถาน และเบลารุส ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้นำหรือรัฐบาลในประเทศต่างๆ ที่ขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองผ่านกระบวนการการเลือกตั้งที่เสรี และเป็นธรรมใกล้เคียง

เคียงกับประเทศโลกตะวันตกมากที่สุดสำคัญไปกว่านั้น กล่าวว่ายังเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และการสนับสนุนการณรงค์เลือกตั้งอย่างกว้างขวางขณะที่เสรีภาพพลเมืองกลับไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นทางการจากสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ ต้องไม่เป็นการทำลายกระบวนการประชาธิปไตยหรือเสรีภาพทางการเมืองของรัฐนั้นๆ (Zakaria, 2002, pp. 44-48)

ทั้งนี้ ประชาธิปไตยจึงถูกนิยามความหมายและยอมรับปรับเปลี่ยนอย่างกว้างขวางในฐานะวิธีการจัดตั้งรัฐบาล เพื่อคัดเลือกผู้นำผ่านการแข่งขันเลือกตั้ง โดยประชาชนผู้ถูกปกครอง วิธีการจัดตั้งรัฐบาลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขยายสิทธิเลือกตั้งอย่างเป็นสากลแต่ในกระบวนการเดียวกันนี้ คือ การถ่ายโอนสิทธิอำนาจอันชอบธรรมแก่รัฐบาลเพื่อการรวบอำนาจ โดยความยินยอมพร้อมใจจากประชาชนเพื่อให้ผู้ที่ได้รับเลือกใช้อำนาจนั้นบริหารรัฐกิจทางการเมืองได้อย่างชอบธรรม トラบใดที่ระบอบการเมืองหรือรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันแบบการเลือกตั้ง จากกระบวนหลายพรรคการเมืองที่วางอยู่บนพื้นฐานกฎหมายที่บริสุทธิ์อย่างแบบเสรีและที่เป็นธรรม โดยไม่สนใจว่าผู้นำหรือคณะรัฐบาลจะบริหารประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส รวมทั้งประกอบด้วยควมรับผิดชอบหรือไม่แต่ก็สามารถเรียกกระบวนการปกครองนั้นว่าระบอบประชาธิปไตยในขณะที่ด้านอุดมการณ์นั้นก็จะเป็แบบประชาธิปไตยที่เสรีวางอยู่ภายใต้บนฐานตามหลักประชาธิปไตย ที่สามารถรวบอำนาจเข้าสู่รูปแบบสถาบันทางการเมืองหรือตัวผู้นำทาง

การเมืองที่มากจากการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นอีกหนทางหนึ่งในส่วนอีกด้านหนึ่งนั้น ก็คือ ตัวรัฐธรรมนูญแบบเสรี ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญการปกครองของรัฐบาล ในแง่ที่ว่าเป็ธรรมเนียมตะวันตกที่พยายามแสวงหาหนทางในการปกป้องรักษาอิสรภาพและศักดิ์ศรีของปัจเจกชนจากการถูกกดขี่ปราบปรามหรือแทรกแซง โดยรัฐสังคมหรืออำนาจอื่นใด จึงเป็นการเน้นย้ำความสำคัญต่อเสรีภาพปัจเจกชนที่วางอยู่บนการปกครองตามหลักกฎหมายนั้น (Samuel, 1991)

สิ่งที่ทำให้รัฐบาลแถบประเทศยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือแตกต่างจากส่วนอื่นๆ นั้น ใช่ว่าประชาธิปไตยอันจะมอบสิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการปกครองอย่างเดียว แต่ต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่ออกแบบมาเพื่อเสรีที่ให้การปกป้องคุ้มครองปัจเจกชนอย่างเป็นธรรมดังที่ Zakaria (2002, pp. 44-48) กล่าวไว้ว่ารัฐธรรมนูญที่เสรีจะต้องพัฒนาขึ้นในแถบยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกาในฐานะระบบกลไกป้องกันสิทธิของปัจเจกชน ต่อการมีชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการอภิปรายเพื่อคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ จึงจำเป็นต้องเน้นถึงการตรวจสอบการใช้อำนาจในแต่ละองค์กรของรัฐบาล เพื่อความเสมอภาคภายใต้กฎหมายศาลและตุลาการที่ตัดสินอย่างเป็นธรรมตลอดจนการแบ่งแยกรัฐกับศาสนจักรออกจากกันตามความเชื่อที่ว่ามนุษย์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ต่างมีสิทธิตามธรรมชาติบางประการ ที่ไม่อาจเพิกถอนได้ การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมก่อตั้งชุมชนทางการเมืองด้วยการสละสิทธิบางประการของมนุษย์

จึงแลกมาด้วยหน้าที่ของรัฐบาลในอันที่จะจำกัดอำนาจตนเอง เพื่อปกป้องรักษาสิทธิของสมาชิกภายในประชาคมทางการเมือง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งกลไกเชิงสถาบันเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมได้เข้าไปมีบทบาทคัดค้านการใช้อำนาจของรัฐโดยมิชอบอีกทางหนึ่งด้วย

2. ตามหลักการประชาธิปไตยที่ไม่เสรี กล่าวคือ ไม่ได้ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลเสมอไปของการมีประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้งแต่ไม่จำเป็นจะต้องนำมา ซึ่งการมีรัฐธรรมนูญที่เสรีก็ได้เพียงแต่สังคมใดมีธรรมเนียมการยึดถือธรรมนูญเสรีเป็นพื้นฐานก็จะโน้มนำไปสู่การมีประชาธิปไตยเสมอ หรืออีกนัยหนึ่งประชาธิปไตยที่เสรีนิยมไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นพร้อมกันเสมอไป ในกรณีประเทศโลกตะวันตกนั้น ยุคหลังทศวรรษ 1940 เป็นต้นมานั้น ส่วนใหญ่เป็นประชาธิปไตยเต็มใบซึ่งให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนเป็นการทั่วไป แม้ว่าจะก่อนหน้านี้สิทธิเลือกตั้งจะจำกัดอยู่ในกลุ่มชนจำนวนน้อย อย่างเช่น กลุ่มขุนนาง เจ้าที่ดิน คนที่มีทรัพย์สินแต่สังคมการเมืองของตะวันตกก็ยอมรับสิทธิบางประการของพลเมืองที่อยู่ภายใต้ระบอบออตตาโตปไตยเสรีนิยม (Zakaria, 2002, pp. 44-48) เมื่อประชาธิปไตยเริ่มสถาปนาตัวเองช่วงกลางศตวรรษที่ 19 พัฒนาการของธรรมนูญเสรีก็ก้าวหน้าไปไกลกว่าประชาธิปไตยแล้ว แตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งปราศจากธรรมเนียมความคิดและธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องธรรมนูญเสรี ที่แม้จะเร่งรัดกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย เพียงใด ก็ไม่ได้หมายความว่า

ว่าจะนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญที่เสรี โดยปริยาย เช่น ในเอเชียกลางที่จัดให้มีการเลือกตั้งอย่างเสรีและเป็นธรรม แต่ผลการเลือกตั้งกลับได้ฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการอ่อนแอ พร้อมกับเสรีภาพพลเมืองที่จำกัด ใน กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งเป็นการเพิ่มบทบาทการเมือง อาจส่งผลให้การยอมรับความแตกต่างหลากหลายและขันติธรรมที่มีมาแต่เดิมเสื่อมทรุดลงอย่างรวดเร็วนำมาสู่ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี กล่าวคือ ผู้นำหรือรัฐบาลอาจไม่ทำให้เสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่พลเมืองของตนเหมือนกับประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย ซึ่งมีระบบพรรคการเมืองหลายพรรคมีการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลอยู่ในอ้อมมือของกลุ่มชนชั้นนำที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนหลายประการ อย่างมีเสรีภาพในการวิจารณ์รัฐบาลและผู้นำ การมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง เสรีภาพทางสื่อสารมวลชน แต่ฝ่ายบริหารกลับใช้อำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการนำกลยุทธ์วิธีการทั้งภายในและภายนอกข้อกฎหมาย ต่อประชาชนที่เห็นต่างจากรัฐบาลประเทศเหล่านี้

3. ตามปรากฏการณ์ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี เมื่อมีการเปรียบเทียบจะเห็นได้ชัดว่าความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี ทางการเมืองการปกครองไทยที่ดำเนินการเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยแต่ที่ไม่เสรีนั้น กล่าวคือ ก่อนเกิดรัฐประหารเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2549 และภายใต้การปกครองที่มีรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ได้ถูกหยิบยกชุดแนวความคิดว่าททกรรมการบริหารอำนาจรัฐสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ไม่มีความ

ไม่เป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรีเพียงแต่ได้รับชัยชนะ การเลือกตั้งความนิยมชมชอบพรรคไทยรักไทยทั้ง ด้านนโยบายแบบประชานิยมของพรรคการเมือง แต่การใช้อำนาจของรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้งกลับถูกใช้อำนาจบริหารเป็นแบบอำนาจ นิยมเผด็จการที่ได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน เช่น การปราบปรามผู้ค้ายาเสพติด การเข้าไปควบคุมแทรกแซงสื่อมวลชน และการทุจริต คอร์รัปชันสามารถเข้าไปทำการแทรกแซงวุฒิสภา และองค์กรอิสระ เป็นต้น (พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, 2555) และการกล่าวอ้างกลุ่มผู้สนับสนุนการทำ รัฐประหารทางการเมืองไทยช่วงนั้นด้วย ถ้อยคำ ที่ว่า ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี ได้ถูกนำขึ้นมาเพื่อ ตอบโต้ฝ่ายที่คิดเห็นต่างในขบวนการประชาธิปไตย ที่ต่อต้านรัฐประหารเพื่อสนับสนุนผู้นำหรือรัฐบาล มาจากระบบพรรคการเมืองที่มีการเลือกตั้งตาม ระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ที่ยึดหลักการเลือกตั้ง ที่รองรับความชอบธรรมทางการเมืองทั้งปวง แต่มีเนื้อในไม่เป็นเสรีเพราะการสนับสนุนที่เป็น แบบอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จ จึงถูกกลืนสิทธิ เสรีภาพของประชาชนตามแนวคิดประชาธิปไตยที่ ไม่เสรี ซึ่งการถูกลดรูปแบบเสรีนิยมที่มาจากหลัก การเสรีภาพที่เป็นหลักสากลครอบคลุมทั้ง ดังที่ โคริน เฟื่องเกษม (2557) กล่าวว่า ระบอบสถาบัน การเมืองแบบประชาธิปไตยที่เป็นระบบตัวแทน ตามหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกลดความ เป็นเสรีภาพลงเหลือแค่การให้มีสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน จากระบอบสถาบันการเมืองที่มีการ เลือกตั้งแบบประชาธิปไตย แต่ก็ถูกละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเหมือนเดิม จึงเรียกว่า ความ

ไม่เป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี แต่แนวคิดนี้ถึงที่สุด ก็จะมีฐานความคิดที่ว่าประชาชนเป็นผู้มีสิทธิออก เสียงเลือกตั้งเปรียบเสมือนถูกโฆษณาชวนเชื่อเพื่อ ชักจูงหรือถูกครอบงำ โดยนักการเมืองกลุ่มชนชั้น นำที่ลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งเพื่อเข้ามาเป็น รัฐบาลส่งผลให้เกิด การกระทำโดยการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชาชน (โคริน เฟื่องเกษม, 2554)

ซึ่งประชาธิปไตยที่ไม่เสรีนี้อาจนำไปสู่สอง ทางเลือกก็เป็นได้ในบริบทที่เป็นระบอบการเมือง ที่ยังมีการเลือกตั้ง ตามหลักการแห่งสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนทั่วไป เพียงแต่ไม่เป็นประชาธิปไตย ที่ไม่เสรีเท่านั้น หรืออาจดำเนินการก้าวไปสู่ความ เป็นประชาธิปไตยที่เสรีเต็มรูปแบบเพียงแต่ยังมี หนทางเลือกอีกอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การกลับนำไป สู่การที่จะปฏิเสธเพื่อทำให้เกิดการลดทอนความ สำคัญของการเมืองแบบเลือกตั้งลงไป โดยการ เลือกตั้งไม่ใช่สาระสำคัญของสำคัญตามระบอบ ประชาธิปไตยทางการเมือง แต่เป็นการการ ประเมินระบอบการเมืองที่มีกระบวนการอย่าง หนึ่งๆ เท่านั้น ไม่ใช่อยู่ที่มีการเลือกตั้งอย่างเดียว หรือไม่อาจเพียงแต่ให้ดูที่เสรีภาพขั้นพื้นฐานของ ประชาชนเป็นสำคัญแก่ผู้ที่เชื่อว่าความไม่เป็น ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี จะเลือกหนทางที่สองคือ ให้การสนับสนุนการใช้กลไกนอกระบบการเมืองมา ควบคุมอำนาจที่จากการเลือกตั้ง เพื่อเชิดชูลัทธิ ชนชั้นนำที่ปลอดภัยจากความชั่วร้ายของการเมือง แบบเลือกตั้งที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์ เท่านั้น (Zakaria, 2002, pp. 44-48)

นอกจากนี้ พบว่า การลดความเป็น ประชาธิปไตยลงด้วยการให้อำนาจแก่ผู้นำที่

สามารถกระทำการแบบที่ไม่ถูกเพื่อกดดันจากความเป็นประชาธิปไตย และการทำหน้าที่ของสถาบันตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลฎีกา เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าแนวคิดประชาธิปไตยที่ไม่เสริ้นั้นย่อมทำให้ระบบการเลือกตั้งที่เป็นแบบประชาธิปไตยทำให้องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนเกิดความเกลียดชังนักการเมืองที่มา จากพลเรือนตามระบบทางการเมืองที่กระบวนกรแบบเลือกตั้งตัวแทนของประชาชน โดยการสร้างวาทกรรมเพื่อทิ่มแทงฝ่ายที่เป็นประชาธิปไตยเพื่อปฏิเสธลักษณะก้าวหน้า และเป็นแบบเสรีของขบวนการประชาธิปไตยตามตรรกะกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยที่ได้กล่าวถึง ระบบการปกครองของพวกจารีตนิยม นั้น ความเป็นประชาธิปไตยที่แบบเสรีนิยมที่ให้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนแต่ไม่เป็นประชาธิปไตย ในขณะที่ฝ่ายประชาชนเป็นประชาธิปไตยแต่ไม่เป็นเสรี เพราะไปสนับสนุนนักการเมืองที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Case, 2010)

ดังนั้น สิทธิเสรีภาพของประชาชน ก็ยังถูกจำกัดด้วยข้อห้ามที่จะวิพากษ์วิจารณ์ ปฏิเสธหรือคัดค้านอำนาจการปกครองของชนชั้นนำ ซึ่งประเทศหนึ่งก็มีเพียงสองทางเลือกคือ เป็นประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือจะเป็นในระบอบอำนาจนิยมที่แฝงเร้นและเปิดเผย ส่วนใหญ่จะอยู่ในระบอบอำนาจนิยมของพวกกลุ่มจารีตนิยม บางช่วงการเมืองแบบมีการเลือกตั้งที่ให้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและทางเศรษฐกิจอย่างจำกัดแก่ประชาชน แต่ในความเป็นจริง ก็ยังเต็มไปด้วยระบบกดขี่ทางชนชั้นนำหรือการผูกขาดเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจของกลุ่มพวกกลุ่มจารีต

นิยมและกลุ่มนายทุนเก่าและกลุ่มนายทุนใหม่ เพื่อต้องการครอบงำทางความคิดอุดมการณ์อย่างเบ็ดเสร็จจนนำมาสู่การปราบปรามผู้ที่เคลื่อนไหวทางการเมืองที่เห็นต่างอย่างไร้ความเมตตาปราณี โดยการใช้ความรุนแรงทำให้เกิดการสูญเสียจากการปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐหรือการฆ่าประชาชนผู้เห็นต่างจากการเคลื่อนไหวทางการเมือง (พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, 2555)

ทั้งนี้ ผู้สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยครั้งที่ผ่านมามีหรือกลุ่มชาตินิยมที่ส่งผลต่อระบอบการปกครอง และกลุ่มชาตินิยมนี้ไม่มีความเป็นเสรี แม้แต่น้อยสำหรับกลุ่มฝ่ายประชาธิปไตยนั้น ถือเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นเสรีอย่างแท้จริง หรือการปฏิเสธต่อการถูกกดขี่ข่มเหงทุกรูปแบบ และยืนยันว่าคนเรานั้น เกิดมาเพียบพร้อมไปด้วยสิทธิเสรีภาพอย่างมีศักดิ์เท่าเทียมกันทุกคนแบบเสรีภายใต้ระบบการปกครองที่ชอบธรรมจะต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชนเสียส่วนใหญ่ และ ไม่เกิดความขัดแย้งและความเห็นต่างทางการเมือง ต้องแก้ไขอย่างสันติด้วยการเลือกตั้งเท่านั้น ซึ่งจะนำขบวนการประชาธิปไตยในสภาพปัจจุบันนี้แบบความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีนิยมอย่างแท้จริงต่อไป

4. สรุป

ความเป็นประชาธิปไตยที่เสริ้นั้น จะต้องมีการคำนึงถึงอุดมการณ์แบบเสรีนิยมซึ่งเน้นหลักเสรีภาพและความเสมอภาค เพื่อเป้าหมายผลักดันให้เกิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การเคารพความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีภาพการยอมรับเสียงข้างมาก ที่มาจากการเลือกตั้งที่เสรี และที่เป็นธรรมการ

เคารพสิทธิมนุษยชนของประชาชน ทุกคนอย่าง
ความเท่าเทียมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
ทางการเมือง และสามารถวิพากษ์วิจารณ์การ
ทำงานของคณะผู้นำหรือรัฐบาลอย่างตรงไปตรงมา
ได้รวมถึงการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองได้
อย่างอิสระเสรีภาพ กรณีผู้นำหรือรัฐบาลไร้ความ
ชอบธรรมหรือประพฤติดมิชอบอาศัยตำแหน่ง
ทางการเมือง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่พวกพ้อง
ของตน โดยรัฐต้องเอื้ออำนวยความสะดวกในการ
แสดงออกการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ
ประชาชนได้อย่างเต็มที่ที่อยู่ภายใต้กฎหมาย
ที่เสรี และต้องควบคู่ไปกับความโปร่งใสตามหลัก
นิติธรรมที่สามารถเข้าถึงกระบวนการการตรวจ
สอบและถ่วงดุลจากอำนาจองค์กรอิสระ และที่
สำคัญสุดจากภาคประชาชนที่ต้องสามารถเข้าถึง
แหล่งข้อมูลที่เปิดเผยจากรัฐ รวมทั้งร่วมตรวจสอบ
การทำงานของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ไม่มีข้อยกเว้น
เพื่อให้ประเทศปราศจากการทุจริตคอร์รัปชันและ
การใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้นำหรือรัฐบาลใน
ทางการเมืองหรืออำนาจของรัฐ ต้องถือปฏิบัติตาม
กฎหมายรัฐธรรมนูญในการปกครอง ซึ่งต้องให้หลัก
ประกันด้านสิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคล รวมถึง
คนกลุ่มน้อยทำให้ความประสงค์ของคนส่วนใหญ่
ได้มีการดำเนินการเพื่อเป็นไปตามกฎหมาย
บ้านเมือง ขณะเดียวกันสิทธิของคนส่วนน้อยย่อม
ได้รับการปกป้องอย่างเท่าเทียมทุกภาคส่วนเพื่อ
ยืนยันหาคความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การเมืองการปกครองตามแบบ
ประชาธิปไตยบางครั้งอาจนำไปสู่ความไม่เป็น
ประชาธิปไตยที่ไม่เสรีในลักษณะรูปแบบของ

ประชาธิปไตยที่ แม้จะมีผู้นำหรือรัฐบาลที่มาจาก
การเลือกตั้งเสียงของประชาชนส่วนใหญ่ก็ตาม
แต่ด้านสิทธิพลเมืองของประชาชนมักถูกจำกัดถูก
ละเมิดสิทธิพลเมือง โดยง่ายหรือไม่ได้รับการความ
คุ้มครองปกป้อง ยังถูกการปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูล
ข่าวสารสื่อถูกควบคุมเข้มข้ม และห้ามวิพากษ์วิจารณ์
การแสดงความคิดเห็นจากประชาชนที่อยู่บน
พื้นฐานสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ
ที่ระบุไว้อย่างชัดเจน อันต้องตกอยู่ภายใต้การ
ควบคุมอย่างเข้มงวดจากอำนาจรัฐในระบอบ
ประชาธิปไตยที่ไม่เสรีที่ปราศจากความยุติธรรมที่
โปร่งใสอย่างเป็นอิสระเพราะต้องอยู่ภายใต้การ
ครอบงำของผู้กุมอำนาจรัฐหรืออำนาจอื่นๆ ที่อยู่
ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ไม่เสรี อาจเกิดขึ้นใน
สังคมการเมืองที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านจาก
ระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ไปสู่การเป็น
ประชาธิปไตยหรืออาจจะเกิดขึ้นกับประเทศที่กำลัง
พัฒนาทางการเมืองการปกครอง และประเทศที่นำ
รูปแบบประชาธิปไตยมาใช้แต่เกิดความขัดแย้ง
ภายในประเทศ แต่บางครั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว
บางประเทศก็อาจมีมิติของประชาธิปไตยที่ไม่เสรี
อย่างปรากฏให้เห็นได้ในสิงคโปร์ มาเลเซีย หรือ
ประเทศไทยยุคปัจจุบันนี้ที่มีการเลือกตั้งที่สร้าง
กติกาเพื่อปิดกั้นการแข่งขัน กีดกันผู้สมัครลง
เลือกตั้ง แม้แต่พรรคฝ่ายค้านไม่ประกันความลับ
ของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการจำกัดสิทธิ
เสรีภาพของสื่อสารมวลชนและภาคประชาชนใน
การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ที่ยึดตามหลัก
เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญหายไป
หรืออาจจะมีกลุ่มผู้สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตย

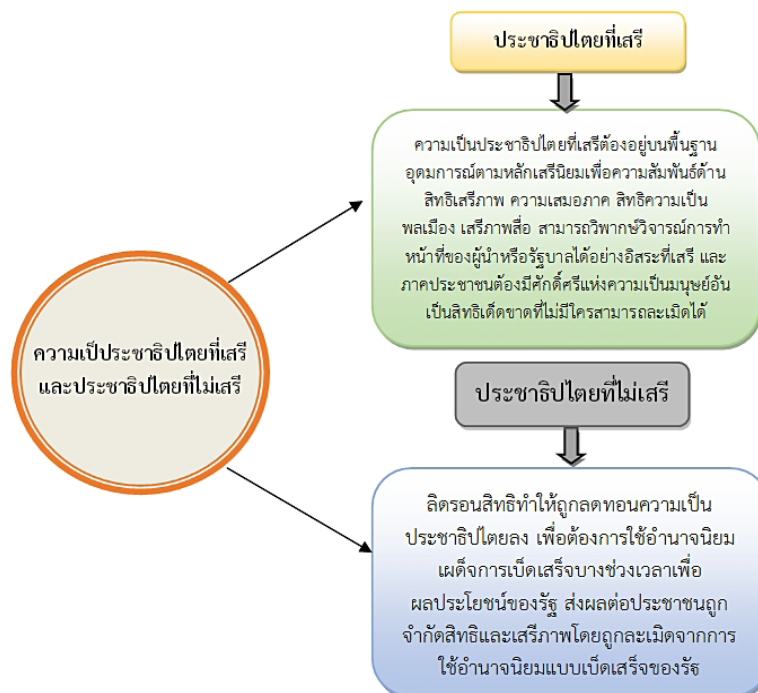
ที่ไม่เสรีที่ให้การสนับสนุน โดยใช้กลไกในระบบการเมืองมาควบคุมอำนาจที่มาจากเลือกตั้งเพื่อเชิดชูชนชั้นนำที่ปลอดพ้นจากการเมืองแบบเลือกตั้งที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์ เพื่อเป็นการลดความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีลงเพื่อต้องการเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้กระทำการที่ไม่ถูกกดดันจากฝ่ายประชาธิปไตยเท่านั้น

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. เพื่อเข้าใจความเป็นประชาธิปไตยที่เสรีต้องอยู่บนพื้นฐานอุดมการณ์ตามหลักเสรีนิยมเพื่อความสัมพันธ์ด้านสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค สิทธิความเป็นพลเมือง เสรีภาพสื่อ สามารถวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานที่ของผู้นำหรือรัฐบาลได้อย่างอิสระที่เสรี และภาคประชาชนต้องมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อันเป็นสิทธิเด็ดขาดที่ไม่มีใคร

สามารถละเมิดได้

2. เพื่อเข้าใจความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี แม้รัฐบาลมาจากสายพลเรือนระดับชนชั้นนำหรือสายทหารระดับสูงที่ได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง ก็ตามที่มีกลไกตรวนสิทธิทำให้ถูกลดทอนความเป็นประชาธิปไตยลง เพื่อต้องการใช้อำนาจนิยมเผด็จการเบ็ดเสร็จบางช่วงเวลาเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ส่งผลต่อประชาชนถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยถูกละเมิดจากการใช้อำนาจนิยมแบบเบ็ดเสร็จของรัฐ เพื่อการปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสื่อถูกควบคุม การห้ามวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นของประชาชนบนพื้นฐานสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่ระบุไว้อย่างชัดเจน อันต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมอย่างเข้มงวดจากอำนาจรัฐ เป็นต้น ตามภาพที่ 1 องค์ประกอบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- เกษียร เตชะพีระ. (2558). *แนวคิดเรื่องเสรีนิยมกับประชาธิปไตย (Liberalism and Democracy)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คำนึ่ง ชัยสุวรรณรักษ์ และธีระพล บุญสร้าง. (2546). *ความหมายประชาธิปไตยในวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพฯ: วี.เจ.
- โคริน เฟื่องเกษม. (2557). *สาธารณรัฐสิงคโปร์*. ใน หนังสือชุด สถาบันการเมืองใน ประเทศอาเซียนบวกสาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัย ดิเรก ชัยนาม คณะรัฐศาสตร์.
- _____. (2554). *สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ชลธิศ ธีระภูติ. (2546). *ความหมายว่าด้วยเสรีนิยม*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- ไทยโพสต์. (2563). *เสรีภาพการแสดงออกในระบอบประชาธิปไตย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/75250>
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2549). *ฐานทางความคิดของประชาธิปไตยแบบปรัชญาहारว*. เข้าถึงได้จาก <http://www.kpi.ac.th>.
- นิยม รัฐอมฤต. (2547). *ความหมายประชาธิปไตย*. เอกสารประกอบการบรรยาย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. (2555). *ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี*. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2012/08/41881>
- ฤดีมน ปรีดีสนิท. (2544). *หลักการอุดมการณ์เสรีนิยม*. กรุงเทพฯ: วิถีทรรศน์.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2543). *เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน: “มาตรา” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีนิยม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2555). *กำเนิดและความเปราะบางของเสรีประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2547). *สิทธิเสรีนิยม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมบัติ บุญคำเอียง. (2546). *คนบ้านป่า: สิทธิในวิถีปฏิบัติและสิทธิทางวัฒนธรรม*. ใน *พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อรพิมพ์ บุญอาภา. (2534). *ลักษณะพื้นฐานของอุดมการณ์เสรีนิยม*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- Case, W. (2010). *Contemporary Authoritarianism in Southeast Asia: Structures, Institutions and Agency*. London: Routledge Taylor & Francis.
- Samuel P. H. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Zakaria, F. (2002). Illiberal Democracy Five Years Later: Democracy's Fate in the 21st Century. *Harvard International Review*, 24(2), 44-48.
- _____. (2007). *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. New York: W. W. Norton & Company.

ต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัล ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*

Model Religious Practices of Monks in the New Normal Era under the Epidemic Situation of the Disease Coronavirus 2019 (COVID-19)

พระมหาอำคา วรปัญโญ, พระพลากร สุมงกุลโ และศิริวดี วิวิธคุณาก

Phramaha Amka Worapanyo, Phra Phalakorn Sumangalo and Sirivadee Wiwithkhunakorn

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phramahaamka994479979@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัล ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และทำการสังเคราะห์ต้นแบบการขับเคลื่อนการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ที่เหมาะสม เพื่อรับมือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อจะได้รู้ เข้าใจเรื่องผลกระทบ สาเหตุ วิธีการป้องกันและวิธีการรักษา ร่วมกับหลักปรัชญา ปทานะ สัจฉิกิริยา และภาวนา ด้วยการบูรณาการตามแนวคิดวงจรคุณภาพ “PDCA” เป็นการวางแผนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจ พระสงฆ์มีความรู้ เข้าใจว่าโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีวิธีป้องกันอย่างไร พุทธศาสนิกชนมีความรู้ เข้าใจแนวทางการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง โดยมีพระสงฆ์เป็นต้นแบบทั้งการสอน และการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง เช่น การเว้นระยะห่าง การสวมหน้ากากผ้า/หน้ากากอนามัย การล้างมือบ่อยๆ ด้วยสบู่ เจลแอลกอฮอล์ โดยยึดหลัก D-M-H-T-T-A และหลัก Universal Prevention for Covid-19 มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ การทำวัตรเช้า-เย็น การลงพระปาฏิโมกข์ การจัดงานอุปสมบท การจัดงานมงคลและอวมงคล การออกบิณฑบาต การเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจนอกวัด การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญในวันสำคัญ

*ได้รับบทความ: 2 กันยายน 2564; แก้ไขบทความ: 24 พฤศจิกายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 27 มีนาคม 2565

Received: September 2, 2021; Revised: November 24, 2021; Accepted: March 27, 2565

ทางศาสนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือวันพระ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น เพื่อให้มีวิถีการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยไม่ขัดแย้งกับหลักศาสนา พร้อมกันนี้ยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพให้เป็นสุขทั้งร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม อารมณ์ สังคม และปัญญา บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ เกิดเป็นวัฒนธรรมวิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวัน อันเป็นแนวทางการปฏิบัติศาสนกิจในยุคนิวนอร์มัล

คำสำคัญ: การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์; ยุคนิวนอร์มัล; ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

Abstract

The objective of article is studying the concept about model religious practices of monks in the new normal era under the epidemic situation of the disease coronavirus 2019 (COVID-19) and to synthesize model guidelines for driving appropriate religious practices of monks to cope with the situation that arises by four noble truths. To know and understand about effect, cause, protection method and treatment method together with comprehension, abandonment, realization and development by integrating according to the quality cycle concept "PDCA, this is planning for promotion religious practices. The monks have knowledge and understand that how can Disease Coronavirus 2019 (COVID-19) be prevented?. The Buddhist have knowledge and understand about guidelines for conducting oneself correctly by the monks as models for teaching and practices such as spacing, wear a cloth mask/ hygienic mask, frequent hand washing with soap and alcohol gel or stick to D-M-H-T-T-A and Universal Prevention for Covid-19 to guidelines for religious practices through various religious practices such as morning and evening routine, paying homage to the Patimokkha, ordination ceremony, auspicious and auspicious events, issuing alms, traveling to perform religious activities outside the temple, the practices of Buddhists who come to make merit on important religious days include : Buddhist holy day, Makha bucha day, Visakha bucha day, Asanha bucha day, Buddhist lent day, End of Buddhist lent day and etc. To have the way correct practices without conflicting with religious principles and promote health and well-being of body, mind, behavior, emotion, social and wisdom. Achieve the ultimate goal is born as a culture, way of life or routine which is the guidelines of religious practices in new normal era.

Keywords: Religious practices of monks; New normal era; Coronavirus 2019 (COVID-19)

1. บทนำ

การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์นับแต่อดีตถึงปัจจุบันมี 2 อย่าง คือ 1) การปฏิบัติศาสนกิจเฉพาะบุคคล และ 2) การปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสังคม พระพุทธศาสนาจึงมีหน้าที่หลักคือ แก้ไขปัญหาชีวิตของมนุษย์ ทั้งส่วนเฉพาะบุคคลและสังคม (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 2530, หน้า 4-5) เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกัน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (ส.นิ. (ไทย), 16/23/40) การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์จึงไม่ได้จำกัดอยู่ภายในวัดเท่านั้น แต่ยังต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสังคมทั้งในยามปกติและยามวิกฤตต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วย เห็นได้จากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำริว่า “วัดในพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนคู่กับสังคมไทยมานานนับตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน นอกจากเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณรแล้ว ยังเป็นสถานสงเคราะห์อนุเคราะห์ชุมชนในยามที่ประชาชนประสบกับความลำบาก” (สำนักงานเลขาธิการสมเด็จพระสังฆราช, 2563) โดยเฉพาะในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

การอุบัติขึ้นของ “ไวรัสโคโรนา” หรือ “COVID-19” เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 พบครั้งแรกที่นครอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน ทางองค์การอนามัยโลก จึงได้ประกาศให้การระบาดครั้งนี้เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2563 และประกาศให้เป็นโรคระบาดทั่วโลก

ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2563 (World Health Organization, 2020) ในประเทศไทย พบว่ามีผู้ป่วยยืนยันสะสมตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 14 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ทั้งหมด 2,018,410 ราย (ศูนย์ข้อมูล COVID-19, 2564) และจำนวนผู้ติดเชื้อส่วนหนึ่งเป็นพระสงฆ์สามเณร โดยพบว่า พระสงฆ์ที่ป่วยด้วยโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ติดจากพระสงฆ์สามเณรที่ไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ต่างประเทศ และเดินทางกลับภูมิลำเนาโดยไม่กักตัวและไม่ได้ผ่านการตรวจเชื้อ และบางส่วนไปปฏิบัติศาสนกิจนอกวัดทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด เมื่อกลับถึงวัดก็ไม่ได้ชำระล้างหรือสรงน้ำผลัดเปลี่ยนจีวรโดยทันที จึงเป็นเหตุให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้มีผู้เสียชีวิต/มรณภาพจากการติดเชื้อมากมาย จึงขอความร่วมมือพระสงฆ์ สามเณร สวมใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า เว้นระยะห่างทางสังคม ทำความสะอาดร่างกายและเครื่องนุ่งห่มหลังกลับจากบิณฑบาตตามสมควร เพื่อเป็นการป้องกันเชื้อโรคต่างๆ เป็นต้น (มหาเถรสมาคม, 2564)

ผู้ศึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำหรับพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร สัปเหร่อ และประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในยุคนิวนอร์มัล อีกทั้งเป็นการสนับสนุนนโยบายรัฐบาลและมหาเถรสมาคม ในการดำเนินมาตรการและป้องกันการ

แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ 2) เพื่อศึกษาต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัลภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และ 3) เพื่อสังเคราะห์ต้นแบบการขับเคลื่อนการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัลภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. แนวคิดเกี่ยวกับต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์

กุลบุตรผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจหรือกิจของสงฆ์ ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างพระสงฆ์ให้มีคุณภาพพระโบราณจารย์ท่านได้วางหลักกิจวัตร เพื่อให้สะดวกต่อการเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติ เริ่มต้นจากกิจวัตรประจำวัน 10 อย่าง ได้แก่ 1) บิณฑบาต 2) กวาดลานวัด 3) ปลงอาบัติ 4) ทำวัตร-สวดมนต์ 5) ขวนขวายปัจจัยเวกชน 6) อุปัฏฐากอุปัชฌาย์และภาวนา 7) บริหารสิ่งของและร่างกาย 8) ศึกษาเล่าเรียนหลักวิชาความรู้ต่างๆ ทั้งปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ 9) เอาใจใส่ของสงฆ์และกิจของสงฆ์และ 10) ดำรงตนให้น่าไว้วางใจ (พุทธทาส ภิกขุ, 2544) เป็นสมณปฏิบัติเริ่มต้นก่อนที่จะขยายไปสู่ศาสนกิจอื่นๆ จะต้องศึกษา ฝึกฝน ขัดเกลาตนเองตามความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและระยะเวลาที่เข้ามา

บวชในพระพุทธศาสนา โดยพระธรรมกิตติวงศ์กล่าวว่า “กิจวัตร” หมายถึง กิจทางพระพุทธศาสนาที่ทำเป็นประจำ เช่น ทำวัตรเช้า-เย็น เป็นต้น (คมชัดลึก, 2554) เมื่อมองย้อนกลับไปในสมัยพุทธกาล พบว่า พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญในแต่ละวันนั้น ประกอบด้วย 5 อย่าง ได้แก่ 1) ปุโรหิตกิจ เป็นพุทธกิจเวลาเช้า ทรงเสด็จออกบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ 2) ปัจฉาภัตตกิจ เป็นพุทธกิจเวลาบ่าย แสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม 3) ปุริมยามกิจ เป็นพุทธกิจเวลาค่ำ ทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย 4) มัชฌิมยามกิจ เป็นพุทธกิจเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย 5) ปัจฉิมยามกิจ เป็นพุทธกิจเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรม ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า แล้วเสด็จไปโปรดสั่งสอน (ที.สี.อ. 11/147-152) จากพุทธกิจทั้ง 5 นี้ ชี้ให้เห็นว่า พระองค์ทรงปฏิบัติด้วยพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ข้ามห้วงทุกข์ และสถาปนาพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

สรุปว่า ต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ หมายถึง กิจวัตรหรืองานทางศาสนาที่พระสงฆ์ และสามเณรพึงปฏิบัติเป็นประจำทั้งศาสนกิจส่วนตัว และศาสนกิจเพื่อสังคม เช่น การออกบิณฑบาต กวาดลานวัด บริหารสิ่งของและร่างกาย ศึกษาเล่าเรียน สอนธรรมแก่ชาวบ้าน ดูแลรักษาวัด เผยแผ่ศาสนา ปลงอาบัติ ลงพระปาฏิโมกข์ ลงทำวัตร-สวดมนต์ ประกอบพิธีบรรพชาอุปสมบท และการประกอบกิจในงานมงคลและอวมงคลต่างๆ เป็นต้น

3. ต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัลภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้วิถีชีวิตคนทั่วโลกต้องเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นสิ่งที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน เปลี่ยนไปสู่วิถีใหม่หรือนิวนอร์มัล สุรพล อิศรไกรศีล (2563) อธิบาย คำว่า “New normal” ได้มีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในช่วงระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จากสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ไม่ปกติ ผู้คนไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐาน ต่อมาเมื่อเหตุ หรือเกิดวิกฤตบางอย่างจึงมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้สถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติ และเป็นมาตรฐาน และคำนี้มีใช้ในหลายบริบท ไม่ใช่เฉพาะในทางธุรกิจหรือวิถีชีวิตเท่านั้น เป็นการยากที่จะหาคำกลางๆ ที่จะใช้ได้ในทุกบริบท จึงได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ควรจะเขียนคำนี้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “นิวนอร์มัล” ซึ่งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นั้น ทางสมาคมโรคติดเชื้อในเด็กแห่งประเทศไทย (2554) ระบุว่าเกิดจากการสัมผัส (Contact) กับสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจ หรือแพร่กระจายเชื้อจากฝอยละอองน้ำมูก น้ำลาย (Droplet) จากผู้ป่วยที่มีเชื้อโดยการไอ หรือจาม วิธีป้องกันที่สำคัญเพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ (2563, หน้า 47-99) และสำนักอนามัยผู้สูงอายุ

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2563, หน้า 2-14) ได้อธิบายถึงรายละเอียดวิธีการปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ รวมถึงพุทธศาสนิกชนในยุคนิวนอร์มัลผ่านกิจวัตรต่างๆ ได้แก่ การทำวัตรเช้า-เย็น การลงพระปาฏิโมกข์ การจัดงานอุสมบท งานมงคล และอวมงคล การออกบิณฑบาต การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา การปฏิบัติตนของอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา และโรงเรียนการกุศลภายในวัด การปฏิบัติตนของอาจารย์และนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การปฏิบัติตนของพระสงฆ์ที่ต้องเดินทางไปปฏิบัติศาสนากิจนอกวัด การเปิดวัดท่องเที่ยวทางศาสนา และการจัดงานประจำปีตามวิถัวัฒนธรรมของวัด ในยุคนิวนอร์มัล ซึ่งทุกกิจกรรมของพระสงฆ์จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งส่วนตัว และพุทธศาสนิกชนหมู่ใหญ่ เพื่อสร้างความตระหนักในการป้องกันและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) พึงยึดแนวทางวิธีปฏิบัติตนที่เหมาะสม ดังนี้

ก่อนปฏิบัติศาสนกิจ 1) พิจารณาสภาพสุขภาพ หากพระภิกษุสงฆ์ สามเณร แม่ชี หรือผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพ เช่น มีไข้ ไอ แห้งๆ มีน้ำมูก เจ็บคอ หายใจเร็ว หายใจลำบาก หายใจเหนื่อย หรือกลับจากพื้นที่เสี่ยงและอยู่ในช่วงกักกัน ให้งดเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และสังเกตอาการให้ปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างเคร่งครัดในวัด หากอาการรุนแรงขึ้นให้ไปรับการตรวจสุขภาพ ณ สถานบริการพยาบาลใกล้วัด

2) เตรียมเจลแอลกอฮอล์ล้างมือ พกติดตัวหรือใน ย่าม พร้อมกับสำรองหน้ากากผ้า/หน้ากากอนามัย
 3) นุ่งหม้อหรือเป็นปริมณฑล สวมใส่หน้ากาก อนามัย/หน้ากากผ้าตลอดเวลา ขณะปฏิบัติศาสนกิจ
 1) สวมหน้ากากผ้า/หน้ากากอนามัยตลอดเวลา 2) ตรวจวัดอุณหภูมิร่างกาย หากพบว่า อุณหภูมิมากกว่า 37.5 องศาเซลเซียส ให้สังเกตอาการ หากอาการ รุนแรงขึ้น ให้ไปรับการตรวจสุขภาพ ณ สถาน บริการพยาบาลใกล้วัด 3) ลงทะเบียนเข้าร่วมงาน เพื่อสามารถติดตามได้สะดวกในกรณีที่ภายหลัง พบว่า อาจมีโอกาสสัมผัสผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) 4) ล้างมือด้วยสบู่และ น้ำสะอาด หรือเจลแอลกอฮอล์บ่อยๆ 5) ไม่สัมผัส ตา ปาก จมูก 6) เว้นระยะห่างระหว่างพระสงฆ์ ในระยะ 1-2 เมตร มีการสวมหน้ากากผ้า/ หน้ากาก อนามัยตลอดเวลาภายหลังปฏิบัติศาสนกิจ 1) ถอดหน้ากากผ้า/หน้ากากอนามัย ทำความสะอาด/ ทิ้งให้ถูกต้อง 2) ล้างมือให้สะอาด 3) ดูแลความ สะอาดของร่างกายและเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่มอยู่เสมอ

สรุปว่า ต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ ในยุคนิวโนร์มัล มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้พระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่มาทำบุญที่วัด ตระหนักในการป้องกันและเฝ้า ระวังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยยึดแนวทางวิธีปฏิบัติตนที่ เหมาะสมในการปฏิบัติศาสนกิจ ได้แก่ การทำวัตร เข้า-เย็น การลงพระปาฏิโมกข์ การจัดงานอุปสมบท การจัดงานมงคลและอวมงคล การออกบิณฑบาต การเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจนอกวัด การสอน หนังสือ การเรียนนันทกรรม บาลี แผนกสามัญศึกษา

มหาวิทยาลัย โรงเรียนการกุศลในวัด การมาทำบุญ ที่วัดของพุทธศาสนิกชนในวันสำคัญทางศาสนา ทั้งก่อนปฏิบัติศาสนกิจ ขณะปฏิบัติศาสนกิจและ ภายหลังปฏิบัติศาสนกิจ ตามความเหมาะสมของงาน สถานที่ บุคคล เวลา เพื่อให้เกิดความสุขทั้งกาย และใจ ปลอดภัย และไกลจากโรคติดเชื้อไวรัส โควิด 2019 (COVID-19)

4. การขับเคลื่อนต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจ พระสงฆ์ในยุคนิวโนร์มัลภายใต้ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ในการศึกษารั้วนี้ใช้แนวคิดทางพระพุทธ ศาสนา หลักปฏิบัติตามมาตรการป้องกันของ กระทรวงสาธารณสุข และทฤษฎีสัมมัยใหม่เพื่อ บูรณาการขับเคลื่อนการปฏิบัติศาสนกิจของ พระสงฆ์ในยุคนิวโนร์มัลให้ปลอดภัย และห่างไกล จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยกรมประชาสัมพันธ์ (2564) ได้ให้หลักปฏิบัติ ตามมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามแนวทาง “D-M-H-T-T-A” ประกอบด้วย

D : Distancing เว้นระยะห่าง

M : Mask wearing สวมหน้ากาก

H : Hand washing ล้างมือบ่อยๆ

T : Temperature ตรวจวัดอุณหภูมิ

T : Testing ตรวจเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

A : Application Thaichana ติดตั้งและ ใช้แอปพลิเคชัน “ไทยชนะ” และ “หมอชนะ”

ก่อนเข้า-ออกสถานที่ทุกครั้ง เพื่อป้องกันการติดเชื้อแบบครอบจักรวาล (Universal Prevention for Covid-19) นั้น ทางศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ศบค.) ได้นำเสนอหลักปฏิบัติ 10 ข้อ ประกอบด้วย 1) ออกจากบ้านเท่าที่จำเป็น 2) เว้นระยะห่างจากคนอื่นอย่างน้อย 1-2 เมตร 3) สวมหน้ากากอนามัย และทับด้วยหน้ากากผ้าตลอดเวลา ทั้งที่อยู่ในและนอกบ้านที่มีคนมากกว่า 2 คน 4) ล้างมือบ่อยๆ ด้วยสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์ทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร หลังใช้ส้วม ไอ จาม หรือสัมผัสวัตถุสิ่งของที่ใช้ร่วมกัน 5) หลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสหน้ากากอนามัย หน้ากากผ้าที่สวมใส่อยู่ รวมทั้งใบหน้า ตา จมูก ปาก โดยไม่จำเป็น 6) ผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง มีอายุมากกว่า 60 ปี และผู้มีโรคเรื้อรัง หลีกเลี่ยงการออกนอกบ้าน เว้นแต่จำเป็น (น้อยครั้งและใช้เวลาสั้นที่สุด) 7) ทำความสะอาดและฆ่าเชื้อพื้นผิวที่ถูกสัมผัสบ่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ 8) แยกของใช้ส่วนตัวทุกชนิด ไม่ควรใช้ของร่วมกับผู้อื่น 9) เลือกรับประทานอาหารที่ร้อนหรือปรุงสุกใหม่ ควรรับประทานอาหารแยกสำหรับ หากรับประทานอาหารร่วมกัน ให้ใช้ช้อนกลางส่วนตัว 10) หากสงสัยว่าตนเองมีความเสี่ยง เช่น สัมผัสผู้ที่อาจติดเชื้อ หรือมีอาการ ควรได้รับการตรวจด้วย ATK (Antigen Test Kit) บ่อยๆ เพื่อยืนยันว่ามีการติดเชื้อหรือไม่ หรือไปรับการตรวจรักษาที่สถานพยาบาลใกล้บ้าน (กรุงเทพธุรกิจ, 2564)

ดังนั้น เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตพระสงฆ์และประชาชน ทั้งร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม อารมณ์

สังคม และปัญญา ให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข จะต้องปฏิบัติศาสนกิจให้เป็นวิถีชีวิตในยุคนิวโนอร์มัล (Culture of new normal) (พระมหาอำคา วรปัญญา และยุภาพร ยูภาศ, 2564, หน้า 455-469) ด้วยความเข้าใจและรู้เท่าทัน อยู่อย่างตระหนักแต่ไม่ตื่นตระหนก ซึ่งฉัฐวัฒน์ ชัชฌาณัฐ (2563, หน้า 198-207) กล่าวว่า ผู้นำองค์กรจะต้องไม่ตื่นตระหนก และสร้างแผนงานบริหารจัดการภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทันที จากผลการศึกษาของพระครูศรีปริยัติวิธาน (พระมหาเม้น คุปตรสี/ทองวิจิตร, 2563, หน้า 521-536) พบว่า โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สามารถขับเคลื่อนด้วยแนวทางอริยสัจ 4 ได้แก่ 1) “ทุกข์” เป็นขั้นแถลงปัญหา ใช้หลัก “ปริญญา” ทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต 2) “สมุทัย” เป็นขั้นวิเคราะห์ และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา ใช้หลัก “ปหานะ” แก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไป 3) “นิโรธ” เป็นขั้นบอกภาวะที่ปราศจากปัญหา ใช้หลัก “สัจฉิกิริยา” ชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้ และ 4) “มรรค” เป็นขั้นกำหนดวิธีการ ขั้นตอน และรายละเอียด ใช้หลัก “ภาวนา” ลงมือแก้ปัญหา โดยแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น รวมถึงกระบวนการอริยสัจ 4 นั้นยังสามารถบูรณาการกับแนวคิดวงจรคุณภาพของ Dr. William Edwards Deming (Deming in Mycoted, 2004) ที่นำเสนอ กระบวนการ “PDCA” ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ “Plan” เป็นการวางแผนกำหนดสาเหตุของปัญหา “Do” เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือทดลอง “Check” เป็นการตรวจสอบแผนที่ดำเนินไปแล้วและ “Act”

เป็นการปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อให้ภารกิจบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ สรุปตารางดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์การขับเคลื่อนต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัลภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามแนวทางอริยสัจ 4 และวงจรคุณภาพ “PDCA”

ความคิดเห็นเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามแนวทางอริยสัจ 4	ความคิดเห็นเกี่ยวกับวงจรคุณภาพ “PDCA” เพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัลภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)
ทุกข์ = ผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	Plan (วางแผน) ใช้หลักปริญญญา คือ การกำหนดรู้ปัญหา เพื่อวางแผนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในการปฏิบัติศาสนกิจ
สมุทัย = สาเหตุของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	Do (ทดลองปฏิบัติ) ใช้หลักปหานะ คือ การแก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไปได้แก่ การยอมรับปรับตัวกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น สามารถดำเนินชีวิตปฏิบัติศาสนกิจภายใต้การเปลี่ยนแปลงภายใน คือ การฝึกสติ-สมาธิ ส่วนภายนอก คือ การช่วยเหลือผู้อื่น
นิโรธ = การป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	Check (ตรวจสอบ) = ใช้หลักสังคิกริยา คือ ชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้ ได้แก่ ศึกษาให้รู้ เข้าใจถึงมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเพื่อให้เกิดความสบายและใจ ปลอดภัยในการปฏิบัติศาสนกิจ
มรรค = การรักษาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	Act (ปรับปรุงการดำเนินการ) ใช้หลักภาวนา คือ การลงมือแก้ปัญหา ได้แก่ การใช้หลักมาตรการต่างๆ ในการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ตลอดถึงพุทธศาสนิกชน โดยยึดหลัก D-M-H-T-T-A และหลัก Universal Prevention for Covid-19 เพื่อรับมือแบบครอบคลุมจักรวาลในยุคนิวนอร์มัล

5. สรุป

พระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร สัปเหร่อ ถือว่าเป็นอีกกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ง่าย โดยเฉพาะพระสงฆ์ ซึ่งมีกิจนิมนต์ ต้องพบปะกับประชาชนจำนวนมาก ทั้งการปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัว และการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสังคม จะต้องป้องกันตนเอง โดยการสวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่างทางสังคม 1-2 เมตร ล้างมือบ่อยๆ ด้วยสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์

ทุกครั้งก่อนประทานอาหาร/ฉันภัตตาหาร หลังใช้ส้วม ไอ จาม หรือสัมผัสวัตถุสิ่งของที่ใช้ร่วมกัน รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือพิธีกรรมบางอย่างเพื่อป้องกันการปนเปื้อนจากสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่เสกน้ำหมาก ชากน้ำมนต์ เป็นต้น กลับจากบิณฑบาต ก็ต้องดูแลความสะอาดก่อนเข้าวัด ใช้การประเมินความเสี่ยงเพื่อความปลอดภัยและป้องกันให้พระสงฆ์ไม่เป็นกลุ่มเสี่ยง ควรหลีกเลี่ยงการเข้าไปในพื้นที่แออัด หรือที่ชุมชนสาธารณะที่มี

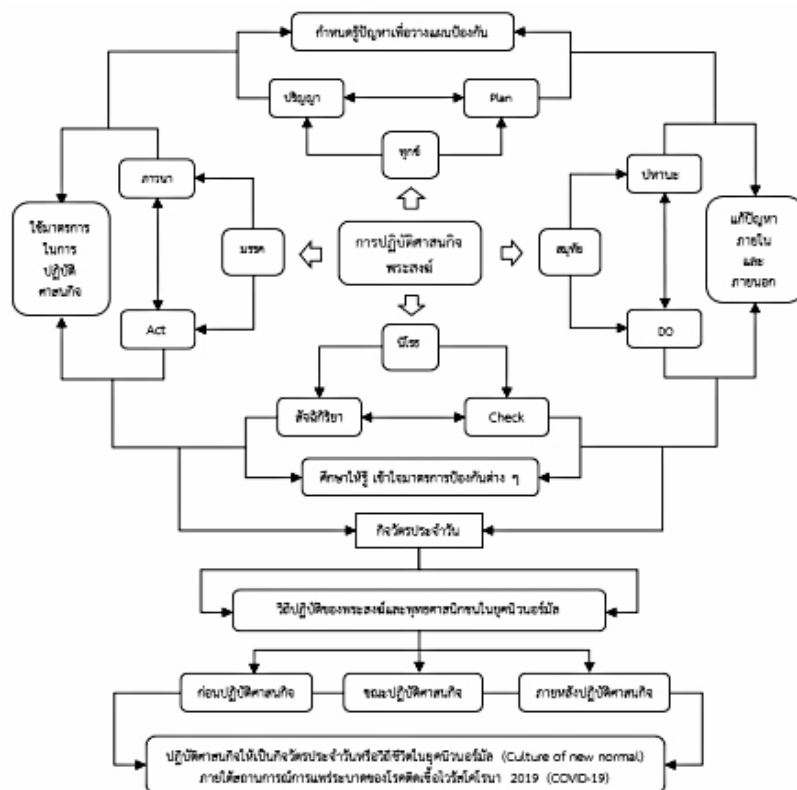

คนอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อลดความเสี่ยงในการติดโรค รวมถึงติดตามข่าวสารที่ถูกต้อง เชื่อถือได้จะได้ป้องกันดีกว่าแก้ไข เกิดประโยชน์ต่อสุขอนามัยพระสงฆ์เอง ตลอดจนญาติโยมมีวิธีการป้องกันที่เหมาะสม เป็นการตอบสนองมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคตามมติของมหาเถรสมาคม และสนับสนุนนโยบายรัฐบาล พระสงฆ์จึงต้องมีความรู้ เข้าใจวิธีป้องกัน พุทธศาสนิกชนที่ถวายอาหาร หรือสิ่งของต้องไม่เอาเชื้อไปแพร่กระจายให้พระสงฆ์ พระสงฆ์ให้ความรู้ อบรมแนวทางปฏิบัติให้ประชาชนในการเจริญสติ-สมาธิในชีวิตประจำวัน ตามหลักอริยสัจ 4 บูรณาการกับวงจรคุณภาพ “PDCA” จะได้ทราบถึงผลกระทบสาเหตุ วิธีการป้องกัน เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยยึดหลัก “D-M-H-T-T-A” และหลัก “Universal Prevention for Covid-19” มาใช้เป็นมาตรการแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ เพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ให้มีวิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ทั้งก่อนปฏิบัติศาสนกิจ ขณะปฏิบัติศาสนกิจ และภายหลังปฏิบัติศาสนกิจ เกิดเป็นวัฒนธรรม

วิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวัน อันเป็นแนวทางสำคัญของการปฏิบัติศาสนกิจในยุคนิวนอร์มัล

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาต้นแบบการปฏิบัติศาสนกิจพระสงฆ์ในยุคนิวนอร์มัล ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ด้วยการนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้บูรณาการกับวงจรคุณภาพ “PDCA” โดยยึดหลัก “D-M-H-T-T-A” และ “Universal Prevention for Covid-19” เพื่อเป็นแนวทางรับมือแบบครอบคลุมจักรวาลในการปฏิบัติศาสนกิจยุคนิวนอร์มัลให้เป็นวัฒนธรรมวิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวัน (Culture of new normal) สิ่งสำคัญ คือ 1) พระสงฆ์และประชาชนควรนำตัวแบบไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อรับมือกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) 2) พระสงฆ์และประชาชนควรใช้วิกฤตครั้งนี้ เป็นโอกาสในการสร้างวัคซีนใจให้มีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง สามารถให้กำลังใจตนเองและคนรอบข้างได้ โดยผู้ศึกษาได้สรุปเป็นองค์ความรู้ตามภาพที่ปรากฏนี้

ภาพที่ 1 ต้นแบบการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในยุคนิรณายมิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2564). กรมอนามัย แนะนำการใส่หน้ากากอนามัยถูกวิธี ยึดหลัก D-M-H-T-T-A ป้องกันโควิดได้. เข้าถึงได้จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/33/iid/15501>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). 10 หลักปฏิบัติ อยู่กับโควิด-19 ป้องกันการติดเชื้อแบบครบวงจร. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/955421>
- คมชัดลึก. (2554). คำวัด-กิจ-ของสงฆ์. เข้าถึงได้จาก https://www.komchadluek.net/news/lifestyle/84897?fbclid=IwAR211rafyiuXCxbstcserOh48ClhKEyGWbWc6JVLIOj8SovTPgGMUxBx_UQ
- ฉัฐวัฒน์ ชัชฌาภรณ์. (2563). การจัดการองค์การในภาวะวิกฤต กรณีโรคติดเชื้อไวรัส COVID-19. วารสารวิชาการธรรมศาสตร์, 20(4), 198-207.

- พระครูศรีปริยัติวิธาน (พระมหาเมี้ยน คุปตรสี/ทองวิจิตร). (2563). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลักอริยสัจ 4. *วารสารศิลปการจัดการ*, 4(3), 521-536.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2530). *สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สหประชาพานิชย์.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ. (2563). *คู่มือการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในยุค New Normal*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- พระมหาอำคา วรปัญญา และยุภาพร ยูภาศ. (2564). การส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(2), 455-469.
- พุทธทาสภิกขุ. (2544). *คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม. (2564). *มติมหาเถรสมาคม เรื่อง มาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) สำหรับพระภิกษุสามเณร เพิ่มเติม*. เข้าถึงได้จาก http://mahathera.onab.go.th/files/mati_doc/c_11300461_250%20มาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา%202019.pdf
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (ชุด 91 เล่ม)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศูนย์ข้อมูล COVID-19. (2564). *สถานการณ์การติดเชื้อ COVID-19 ในประเทศ*. เข้าถึงได้จาก <https://web.facebook.com/informationcovid19/photos/a.106455480972785/446369723648024>
- สมาคมโรคติดเชื้อในเด็กแห่งประเทศไทย. (2554). *องค์ความรู้เกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนา*. เข้าถึงได้จาก <https://www.pidst.or.th/A215.html>
- สำนักงานเลขาธิการสมเด็จพระสังฆราช. (2563). *ประทานพระดำริให้วัดจัดตั้งโรงทานช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณ์โรคระบาด*. เข้าถึงได้จาก <https://web.facebook.com/SanggharajaOffice/photos/a.1762221880755375/2473667426277480/>
- สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2563). *คู่มือการจัดพิธีทางศาสนาและการจัดกิจกรรมทางประเพณีในสถานการณ์ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*. กรุงเทพฯ: ทีเอส อินเทอร์เน็ต.
- สุรพล อิศโรกรศีล. (2563). *การพิจารณาศัพท์บัญญัติและนิยามของคำว่า New normal และ New norm*. เข้าถึงได้จาก https://web.facebook.com/surapol.issaragrisil/posts/10207392559168907?_rdc=1&_rdr

Deming in Mycoted. (2004). *Plan Do Check Act (PDCA)*. Retrieved from <http://www.mycoted.com/creativity/techniques/pdca.php>

World Health Organization. (2020). *Statement on the second meeting of the International Health Regulations Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV)*. Retrieved from <https://georgia.un.org/en/47774-statement-second-meeting-international-health-regulations-emergency-committee-regarding>

**การสื่อสารในสถานการณ์ โควิด-19 และวาทกรรมรัฐไทย
แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน***
**Communication in the Covid-19 Situations and Discourse
of Thai state about Emergency Decree on Public Administration
in Emergency Situations**

พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง)¹ และกุสุมา สุ่มมาตย์²
Phra Silasak Sumato (Buntong) and Kusuma Soommat
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอโยธยา¹
นักวิชาการอิสระ²
Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand
Independent Scholar, Thailand
Corresponding Author, E-mail: silasak9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีที่มาจากประเทศไทยใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ข้อมูลที่ใช้ศึกษา คือ พรก.ฉุกเฉิน ฉบับที่ 1-30 ตั้งแต่วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2563-1 สิงหาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งผู้เขียนมีวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้ 1) วิเคราะห์การสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 ในพรก. ฉุกเฉิน 2) วิเคราะห์วาทกรรมรัฐไทยในสถานการณ์โควิด-19 ในพรก. ฉุกเฉิน พบว่า 1) การสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 ในพรก. ฉุกเฉิน มีการใช้วาทกรรม 5 กลุ่มวาทกรรม ได้แก่ วาทกรรมกลุ่มแถลงการณ์ วาทกรรมกลุ่มชี้แจง วาทกรรมกลุ่มบอกกล่าว วาทกรรมกลุ่มผูกมัด และวาทกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก 2) วาทกรรมรัฐไทยในสถานการณ์โควิด-19 ในพรก. ฉุกเฉิน มี 5 วาทกรรม ได้แก่ 1) วาทกรรมอำนาจแห่งรัฐ 2) วาทกรรมมิติสถานที่-กิจกรรมพลเมืองของรัฐ 3) วาทกรรมภาครัฐ-ภาคเอกชนร่วมมือแก้ไขปัญหาโควิด-19 4) วาทกรรมข่าวกับความมั่นคงแห่งรัฐ 5) วาทกรรมสังคมดิจิทัลเครื่องมือแก้ปัญหาพร้อมสมัย

คำสำคัญ: การสื่อสารในสถานการณ์ โควิด-19; วาทกรรมรัฐไทย; พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

*ได้รับบทความ: 25 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2565; ตอรับตีพิมพ์: 28 มีนาคม 2565
Received: August 25, 2021; Revised: February 2, 2022; Accepted: March 28, 2022

Abstract

This academic article is sourced from Thailand using Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations 2005 in the Covid-19 Situations 25 March 2020-1 August 2021. The data was collected from Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations 2005 series 1-30. The purpose of this is twofold: (1) to investigate the communication in the Covid-19 Situations about Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations 2005 (2) to investigate the discourse of Thai state in Covid-19 Situations about Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations, it was found communication 5 main groups of speech acts : Declarative Speech Acts, Directives Speech Acts, Representatives Speech Acts, Commissive Speech Acts, Expressives Speech Acts. And it was found 5 discourse of Thai state: 1) state power of discourse 2) place dimensions-civic activities state of discourse 3) of discourse 4) public-private working together to tackle Covid-19 of discourse 5) digital social discourse, contemporary problem solving tool.

Keywords: Communication in the Covid-19 Situations; Discourse of Thai state; Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situation

1. บทนำ

วันที่ 30 ธันวาคม 2562 สำนักงานสาธารณสุขเมืองอุ๋อัน มณฑลหูเป่ย์ได้ออกประกาศเป็นทางการพบโรคปอดอักเสบไม่ทราบสาเหตุถือเป็นจุดเริ่มต้นของไวรัสระบาดแห่งศตวรรษต่อมาวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลกได้ออกประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นโรคระบาดใหญ่ทั่วโลก (กลุ่มโรคติดต่อระหว่างประเทศ กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค, 2564, หน้า 1) จากสถานการณ์ประเทศจีนและทั่วโลกดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อโควิด 19 จากชาวจีน และแพร่ระบาด

ในสังคม ทำให้รัฐบาลไทยประกาศในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ฉบับที่ 1 เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2563

จากพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินข้างต้น ใช้ประกาศสั่งปิดสั่งห้ามเพื่อยับยั้งการแพร่กระจายของโรคโควิด 19 ซึ่งเป็นโรคทางเดินระบบหายใจที่ติดเชื้อได้ทางอากาศ และพรก.ฉุกเฉินนี้มี 30 ฉบับ ระหว่างวันที่ 25 มีนาคม 2563-5 สิงหาคม 2564 ซึ่งลักษณะเด่นของกฎหมายฉบับนี้มีดังนี้ “นายกรัฐมนตรีมีอำนาจผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีซึ่งออกข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง เพื่อบังคับใช้

กฎหมายได้ อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐไม่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมาย เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย” (บรรหาร กำลา, 2551, หน้า 33-44)

กล่าวได้ว่ากฎหมายนี้มีผู้ประกาศใช้ ผู้บังคับใช้กฎหมาย มีการออกกฎหมายห้ามกระทำการต่างๆ ในพื้นที่ที่กำหนด การสั่งปิด การเปิดในเวลาที่กำหนดหรือมีความหมายอีกนัยหนึ่งว่า “ภาษากฎหมายเป็นภาษาที่มีอำนาจในการบังคับ สั่งหรือห้ามมิให้บุคคล สถาบันหรือองค์กรต่างๆ ปฏิบัติตาม” (สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ, 2557, หน้า 1) ทั้งนี้ การศึกษาภาษากฎหมายไทยในลักษณะไวยากรณ์ การใช้ภาษามีหลากหลายเช่น การแสดงอำนาจในภาษากฎหมายไทยผ่านการใช้รูปแบบภาษาที่ซับซ้อน เป็นการศึกษาไวยากรณ์ที่บ่งชี้ความหมาย การแสดงอำนาจในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 การศึกษาวัจนลีลาของประมวลกฎหมายอาญา เป็นการศึกษารูปแบบการใช้วากยสัมพันธ์ กลวิธีการเชื่อมโยงความและศัพท์เฉพาะในประมวลกฎหมายอาญา (กฤติกา ผลเกิด, 2546) จะเห็นได้ว่าผลงานศึกษาทางวิชาการเน้นศึกษากฎหมายในด้านไวยากรณ์แต่ไม่มีผู้ศึกษาภาษาในด้านเจตนา

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนนำแนวคิดวัจนกรรมที่มีสาระสำคัญคือ ถ้อยคำที่ผู้เขียนสื่อเจตนาและแสดงจุดมุ่งหมายของการสื่อสารและส่งผลไปสู่การกระทำ โดยเน้นการสื่อสารด้านเจตนากับการสื่อสารหรือกล่าวได้ว่า “ถ้อยคำทุกถ้อยคำไม่เพียงแต่จะบอกข้อความที่อ้างถึงแต่ยังใช้เพื่อก่อให้เกิดการกระทำ” (กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และธีรนาช โชคสุวณิช, 2551, หน้า 93) โดยผู้เขียนศึกษา

วิเคราะห์การสื่อสารด้านวัจนกรรมในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เพื่อให้เข้าใจเจตนาของผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นประโยชน์ในการรับสารอย่างสัมฤทธิ์ผล

อนึ่ง เมื่อผู้เขียนวิเคราะห์วัจนกรรมในกฎหมายข้างต้น พบว่า มีชุดความคิดหนึ่งที่แฝงเร้นซึ่งอาจเรียกชุดความคิดนี้ว่าทหกรรม (Discourse) ตามแนวคิดของฟูโกต์ (Foucault) มีความหมายว่า “ระบบ และกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (constitute) อัตลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, หน้า 19-24)”

การศึกษาเชิงวาทกรรมมีลักษณะเด่นคือ การประกอบสร้างชุดความคิดที่แฝงในการสื่อสาร โดยผู้ส่งสารนั้นมีความคิดซุกซ่อน โดยจะรู้หรือไม่ก็ตาม แต่วาทกรรมมักจะสอดคล้องกับสภาพสังคม สลับซับซ้อนด้วยเจตนาทางตรงและทางอ้อม

จากการศึกษาผลงานทางวิชาการด้านกฎหมายที่สัมพันธ์กับนโยบายมีหลายประเด็น เช่น การศึกษานโยบายสาธารณะกับมุมมองเชิงวาทกรรม (มุกกรวี ฉิมพะเนาว์, 2563, หน้า 293-305) การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายสิทธิในน้ำของประเทศไทย มีวาทกรรมหลายชุด ดังนั้น น้ำเป็นของรัฐ น้ำเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน น้ำเป็นของส่วนรวม และน้ำเป็นของชาติ (กิตติวิสารกาญจน, 2555) ด้วยเหตุนี้ ผลงานวิชาการข้างต้น ทำให้ผู้เขียนมีมุมมองการประยุกต์วิเคราะห์วาทกรรมในกฎหมาย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงประสงค์ที่จะศึกษาการสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 และวาทกรรมรัฐ

ไทยแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน เพื่อเสนอองค์ความรู้การใช้ภาษาไทยด้านเจตนาและวาทกรรมที่ปรากฏในภาษากฎหมายไทยและเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการภาษาไทย ภาษาศาสตร์สังคม รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ ที่มีมิติเกี่ยวข้องโดยผู้เขียนนำเสนอ 2 ประเด็น ได้แก่ การสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 ในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินวาทกรรมรัฐไทยในสถานการณ์โควิด-19 ในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

2. การสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 ในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

การสื่อสารในสถานการณ์โควิด-19 ในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินผู้เขียนใช้แนวคิดวาทกรรม (Speech acts) ของเซอร์ล (Searle, 1976, pp. 1-23) ซึ่งมีสาระสำคัญภาษาที่บ่งชี้เจตนาของผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร โดยเซอร์ลแบ่งวาทกรรมเป็น 5 กลุ่มวาทกรรม ได้แก่ วาทกรรมกลุ่มแถลงการณ์ วาทกรรมกลุ่มชี้แนะ วาทกรรมกลุ่มบอกกล่าว วาทกรรมกลุ่มผูกมัด และวาทกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก และเมื่อผู้เขียนวิเคราะห์กลุ่มวาทกรรมในกฎหมาย 30 ฉบับนี้ พบว่ามี 5 กลุ่มวาทกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. วาทกรรมกลุ่มแถลงการณ์ (Declarative) หมายถึง วาทกรรมที่ผู้ส่งสารประกาศเพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งมีผลให้บุคคล เหตุการณ์ต่างๆ

เปลี่ยนแปลงไป และใช้กลวิธีทางภาษาต่างๆ ให้ผู้รับสารรับรู้ เช่น การประกาศ ดังนี้

“ประกาศ ณ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2564” (พรก.28)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 28 ใช้คำว่า ประกาศ ย่อหน้าสุดท้ายและในพรก. ฉบับอื่นก็มีรูปแบบการเขียนคำว่า ประกาศในตำแหน่งย่อหน้าสุดท้ายเช่นเดียวกันโดยมีเจตนาแถลงการณ์ ประกาศให้ผู้รับสารทราบและปฏิบัติตามเนื้อความดังกล่าว

2. วาทกรรมกลุ่มชี้แนะ (Directives) หมายถึง วาทกรรมที่ผู้ส่งสารมีวัตถุประสงค์ให้ผู้รับสารกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อประโยชน์ของผู้ส่งสารก่อน และใช้กลวิธีทางภาษาต่างๆ ให้ผู้รับสารกระทำสิ่งนั้น เช่น การสั่งห้าม การสั่งปิด ดังนี้

“ห้ามบุคคลใดที่วาระอาญาจกรอกนอกเคสถานระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกาถึง 04.00 นาฬิกาของวันรุ่งขึ้น” (พรก.2)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 2 ใช้คำว่า ห้ามไม่ให้กระทำ ซึ่งมีเจตนาชี้แนะหรือบังคับไม่ให้กระทำ

“ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัดออกคำสั่งโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2558 พิจารณาสั่งปิดสถานที่ที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการติดโรคและการแพร่ของโรคไว้เป็นการชั่วคราว” (พรก.15)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 15 ใช้คำว่า

สั่งปิด ออกคำสั่ง โดยให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ ผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจตามกฎหมายให้ปิดสถานที่ที่เชื้อโควิดมีโอกาสแพร่กระจายในบริเวณกว้าง

3. วจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว หมายถึง วจนกรรมที่ผู้ส่งสารมีวัตถุประสงค์บอกเล่าข้อมูลให้ผู้รับสารเข้าใจ โดยข้อมูลดังกล่าวผู้รับสารไม่เคยรู้มาก่อน และใช้กลวิธีทางภาษาต่างๆ ให้ผู้รับสารเข้าใจ เช่น การให้ข้อมูล การอธิบาย การรายงาน ดังนี้

“ด้วยเป็นการสมควรผ่อนคลายการบังคับใช้บางมาตรการในการป้องกันและแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ตามลำดับขั้นตอนการควบคุมโอกาสเสี่ยงของบุคคล สถานที่ และประเภทกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อลดผลกระทบต่อประชาชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงตามหลักเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลกและตามผลการประเมินสถานการณ์ของฝ่ายสาธารณสุข (พรก.6)

ผู้ส่งมีเจตนาให้ข้อมูลหรือบอกกล่าวข้อมูลโดยอ้างถึงมิติสัมพันธ์กับองค์กรต่างประเทศ โดยใช้คำว่าองค์การอนามัยโลก ซึ่งในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฉบับที่ 6 มีการผ่อนคลายมาตรโควิด เพื่อให้พลเมืองรัฐไทยดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ใกล้เคียงกับสถานการณ์ปกติก่อนโรคโควิดระบาด

“จากการประเมินสถานการณ์คาดว่าแม้การระบาดจะยังคงมีอยู่ระยะหนึ่ง แต่จากการที่รัฐบาลได้ดำเนินการตรวจคัดกรองเชิงรุกเพิ่มขึ้นประกอบกับการเร่งรัดดำเนินการฉีดวัคซีน

ให้แก่ประชาชน” (พรก.23)

“การบูรณาการความร่วมมือในการกระจายและแจกจ่ายวัคซีนไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ การลงทะเบียนรับวัคซีน การฉีดวัคซีนเพื่อควบคุมและการป้องกันโรค” (พรก.24)

ผู้ส่งมีเจตนาให้ข้อมูลหรือบอกกล่าวข้อมูลเรื่องการฉีดวัคซีนให้พลเมืองรัฐไทยเป็นที่น่าสังเกตว่ามีการขยายความว่าการเร่งรัดดำเนินการฉีดวัคซีน การกระจาย แจกจ่ายวัคซีนและข้อมูลเรื่องวัคซีนไม่ปรากฏในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฉบับต้น แต่ปรากฏในฉบับที่ 23 เป็นต้นมา

4. วจนกรรมกลุ่มผูกมัด (Commissive) หมายถึง วจนกรรมที่ผู้ส่งสารมีวัตถุประสงค์ให้ผู้รับสารกระทำการใดสิ่งหนึ่งในอนาคตเพื่อประโยชน์ของผู้รับสารและใช้กลวิธีทางภาษาต่างๆ ให้ผู้รับสารกระทำการนั้น เช่น การเชื่อมโยงคำสั่งกับวันเวลา การเชื่อมโยงความช่วยเหลือ ดังนี้

“ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2564” (พรก.24)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 24 ย่อหน้าสุดท้าย ปรากฏการแสดงเจตนาผูกมัดในย่อหน้าเกือบสุดท้าย โดยใช้คำว่า ทั้งนี้ และเป็นที่น่าสังเกตว่ามีให้มีผลหลังการประกาศ 1 วัน

“ให้ความช่วยเหลือบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งปิดสถานที่หรือจำกัดการเดินทางเข้าออกพื้นที่จากการระบาดแบบกลุ่มก้อนในเขตชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่ควรได้รับความช่วยเหลือ”

(พรก.25)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 24 มอบหมายให้เจ้าหน้าที่รัฐสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร จังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลอื่นๆ เช่น อาสาสมัคร จิตอาสา ให้การช่วยเหลือพลเมืองของรัฐไทยที่ได้รับผลกระทบจากการปิดสถานที่ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. วจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก (Expressives) หมายถึง วจนกรรมที่ผู้ส่งสารแสดงอารมณ์ความรู้สึก ทศนคติที่มีต่อผู้รับสารและสิ่งอื่นๆในบริบทนั้น และใช้กลวิธีทางภาษาต่างๆให้ผู้รับสารรับรู้ เช่น ความรู้สึกหวาดกลัวความรู้สึกไม่ไว้วางใจ ดังนี้

“การเสนอข่าวหรือการทำให้แพร่หลายซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หรือสื่ออื่นใดที่มีข้อความอาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวหรือเจตนาบิดเบือนข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสถานการณ์ฉุกเฉินจนกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ หรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนทั่วราชอาณาจักรนั้น เป็นความผิดตามมาตรา 9 (3) แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548” (พรก.27)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 27 แสดงให้เห็นเจตนาว่าความหวาดกลัวเป็นความรู้สึกไม่พึงประสงค์ ซึ่งผู้ส่งสารไม่ยากให้มีการสื่อสารข่าวสารโควิดที่ทำให้พลเมืองของรัฐไทยตระหนัก

หวาดกลัว โดยอ้างอิงเงื่อนไขความสงบ ความเป็นปึกแผ่นของประเทศไทย และเป็นที่น่าสังเกตว่าการใช้วจนกรรมแสดงความรู้สึก โดยเฉพาะคำว่าหวาดกลัวปรากฏความถี่ 3 ครั้ง ในพรก.ฉบับที่ 1 27 และ 29

“สถานการณ์การแพร่ระบาดในต่างประเทศอันอาจกระทบต่อประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่รุนแรงจนไม่อาจวางใจได้” (พรก.27)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 27 มีการใช้คำแสดงความรู้สึกไม่อาจวางใจสถานการณ์โควิดโดยอ้างอิงสถานการณ์โควิดในต่างประเทศที่อาจระบาดมายังประเทศไทย เป็นการวิเคราะห์การสื่อสารด้านเจตนาหรือวจนกรรมในกฎหมายพระราชกำหนด 30 ฉบับ และในลำดับต่อไปผู้เขียนจะนำเสนอการวิเคราะห์วาทกรรมในกฎหมายดังกล่าว

3. วาทกรรมรัฐไทยในสถานการณ์โควิด-19 ในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

วาทกรรม (Discourse) ตามแนวคิดของฟูโกต์ (Foucault) มีสาระสำคัญการสร้างระบบความเป็นจริงที่ผู้ส่งสารประกอบสร้างในชุดความคิดหนึ่ง โดยอยู่ในระดับโครงสร้างลึก และอำพรางด้วยภาษาที่สอดคล้องกับความเป็นไปของสังคม เมื่อผู้เขียนวิเคราะห์วาทกรรมรัฐไทยในสถานการณ์โควิด-19 ในพรก. ฉุกเฉิน มี 5 วาทกรรม ได้แก่ 1) วาทกรรมอำนาจแห่งรัฐ 2) วาทกรรมภาคีรัฐ-ภาคเอกชนร่วมมือแก้ไขปัญหาโควิด 19 3) วาทกรรม

มิตีสถานที่-กิจกรรมพลเมืองของรัฐ 4) วาทกรรม
ข่าวกับความมั่นคงแห่งรัฐ 5) วาทกรรมสังคมดิจิทัล
เครื่องมือแก้ปัญหาพร้อมสมัย มีรายละเอียดดังนี้

1. วาทกรรมอำนาจแห่งรัฐ หมายถึง การ
สร้างความชอบธรรมทางกฎหมาย ภายใต้เงื่อนไข
ของระบบกลไกที่พึงมีของรัฐ จัดกระทำให้พลเมือง
ของไทยรัฐต้องปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐกำหนด โดยอาจ
เสียอิสรภาพทางร่างกาย หากพลเมืองติดเชื้อโรค
โควิด 19 ดังนี้

“ต้องยอมรับการกักกันตามระยะ
เวลาและในสถานที่ที่รัฐกำหนดหากอยู่ในข่ายที่
ต้องรับการกักกัน” (พรก.14)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร
ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 14 เมื่อ
พลเมืองของรัฐไทยติดเชื้อโควิด 19 รัฐแสดงอำนาจ
โดยวิธีกักกันผู้ติดเชื้อไว้ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง
เพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อโรคแพร่กระจายในวงกว้าง

“ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายเตรียม
พร้อมในการรับแจ้งเบาะแส เหตุฉุกเฉิน และเข้า
ปฏิบัติการช่วยเหลือประชาชนตามหน้าที่และ
อำนาจ ทั้งนี้ การปล่อยปละละเลย หรือยื้อย่อน
การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐจนเป็นเหตุ
ให้มีการกระทำที่เป็นความผิดตามวรรคหนึ่งเกิดขึ้น
ในพื้นที่รับผิดชอบและเป็นเหตุให้เกิดการระบาด
แบบกลุ่มก้อนขึ้น ผู้บังคับบัญชาสามารถพิจารณา
ตามกฎหมายเพื่อดำเนินการทางวินัยได้ตามความ
จำเป็นและเหมาะสม” (พรก.25)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร
ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 25 แสดงให้
เห็นอำนาจของรัฐที่มีต่อเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติ

หน้าที่เพื่อควบคุมให้เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินงาน
ป้องกันโควิดอย่างมีประสิทธิภาพ ภายหลังจากการ
แพร่ระบาดแบบกลุ่มก้อน เช่น แพลลา จังหวัด
สมุทรสาคร เป็นต้น

“เสนอข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์โรค
ติดเชื้อไวรัสโคโรนาอันไม่เป็นความจริงซึ่งเป็นความ
ผิดตามข้อ 6 แห่งข้อกำหนด (ฉบับที่ 1) ลงวันที่ 25
มีนาคม พ.ศ. 2563 และเป็นความผิดตามกฎหมาย
ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
ก็ให้ดำเนินคดีตามกฎหมายเหล่านั้นทุกฐาน
ความผิด ทั้งนี้ ราชการอาจพิจารณาขึ้นทะเบียน
รายชื่อผู้กระทำความผิดดังกล่าวเพื่อประกอบการ
พิจารณาในการขอรับความช่วยเหลือเยียวยา
จากรัฐในโอกาสต่อไปด้วยก็ได้” (พรก.5)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร
ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 5 ชี้ให้เห็น
อำนาจของรัฐในการจัดสรรงบประมาณเยียวยา
ทางเศรษฐกิจ โดยอาจจะตัดสิทธิ์ผู้ที่ทำความผิดนำ
เสนอข่าวสารโควิด 19 ที่สร้างความตระหนกความ
กลัวแก่พลเมืองของรัฐไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้
ว่า ผู้ที่รับเงินเยียวยาจากรัฐไทยต้องเป็นพลเมืองที่
ดี ไม่สร้างปัญหาแก่รัฐ

“เงื่อนไขการเปิดดำเนินการในเขต
พื้นที่สถานการณ์ที่กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่ควบคุม
สูงสุด ให้สถานที่ กิจการ หรือการทำกิจกรรม
ดังต่อไปนี้เปิดดำเนินการได้ภายใต้เงื่อนไข
เงื่อนไขเวลา และการจัดระบบและระเบียบต่างๆ ที่
กำหนด” (พรก.16)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร
ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 16 ชี้ให้เห็น

การใช้อำนาจของรัฐไทยที่ควบคุมการปิด การเปิด สถานที่ต่างๆตามเงื่อนไขระยะเวลาที่กำหนดและ หากพลเมืองรัฐฝ่าฝืนก็มีบทลงโทษ

“ให้ผู้รับใบอนุญาตดังกล่าวทุกราย มีหน้าที่ตรวจสอบว่าข้อความหรือข่าวสารดังกล่าว มีที่มาจากเลขที่อยู่ไอพี (IP address) ใด หากเป็น เลขที่อยู่ไอพี (IP address) ที่ตนเป็นผู้ให้บริการ ให้แจ้งรายละเอียดตามที่สำนักงาน กสทช. กำหนด ให้สำนักงาน กสทช.ทราบ และให้ระงับการให้บริการอินเทอร์เน็ตแก่เลขที่อยู่ไอพี (IP address) นั้นทันที” (พรก.29)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 29 ชี้ให้เห็น รัฐมีอำนาจติดต่อผู้กระทำความผิดพระราชบัญญัติ ผู้กระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ และมีบทลงโทษ ระงับใช้ ตลอดจนติดตามผู้กระทำความผิดมารับโทษ ตามกฎหมาย ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเผยแพร่ ข่าวสารโควิด 19 ของประเทศไทยที่ไม่เป็นความจริง

2. วาทกรรมมิตีสถานที่-กิจกรรม พลเมืองของรัฐ วาทกรรมมิตีสถานที่-กิจกรรม พลเมืองของรัฐหมายถึง รัฐสามารถควบคุมการปิด การเปิดสถานที่ต่างๆ ของภาครัฐ และภาคเอกชน ตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนดไว้ ดังนี้

“การปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดต่อโรค พิจารณาสั่งปิดสถานที่ซึ่งมีคนจำนวนมากไปทำ กิจกรรมร่วมกันและเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อโรคโควิด- 19 เป็นการชั่วคราว แต่อย่างน้อยให้สั่งปิดสถานที่ ดังต่อไปนี้

(1) สนามมวย สนามกีฬา สนาม แข่งขัน สนามเด็กเล่น สนามม้า ในทุกจังหวัดทั่ว

ราชอาณาจักร จนกว่าจะมีประกาศเป็นอย่างอื่น” (พรก.1)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 1 แสดงให้ เห็นการปิดสนามมวย สนามกีฬา สนามแข่งขัน สนามเด็กเล่น สนามม้า ทุกแห่งทั่วประเทศไทย ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็น ผู้ดำเนินการ ซึ่งแสดงให้เห็นวาทกรรมมิตีสถานที่- กิจกรรมพลเมืองของรัฐปรากฏอย่างเด่นชัดในพรก. ฉุกเฉิน เป็นที่น่าสังเกตว่า ผับ สถานบริการ สถานที่แสดงมหรสพ สถานที่มีการแสดงหรือการละเล่น สาธารณะเป็นสถานที่แรกๆ ที่มีคำสั่งปิด

“(1) กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการ ดำเนินชีวิต

ก. ห้างสรรพสินค้า ศูนย์การค้า คอมมูนิตี้มอลล์ ให้เปิดดำเนินการได้จนถึงเวลา 21.00 นาฬิกา

(2) กิจกรรมด้านการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพหรือสันทนาการ

ง. สถานที่ฝึกซ้อมมวย โรงยิมหรือ ค่ายมวย ให้เปิดได้เฉพาะเพื่อการฝึกซ้อมการชกมวย โดยไม่มีคู่ชก การชกมวยแบบล่อเป้า โดยต้องไม่ เป็นการแข่งขันและไม่มีผู้ชม” (พรก.9)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 9 และเป็นที่น่า สนใจว่าให้มีการปิดเฉพาะส่วน เช่น พิพิธภัณฑสถาน หอสมุดสาธารณะ ศาสนสถาน สถานีขนส่งหรือ โดยสาร ตลาด ห้างสรรพสินค้า อนึ่ง เมื่อสถานการณ์ โควิด 19 คลี่คลาย รัฐ ก็มีมาตรการผ่อนคลายเป็น ให้ เปิดสถานที่ที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการ

ดำเนินชีวิตได้ตามเวลาที่กำหนด กิจกรรมด้านการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพหรือสันทนาการ เปิดตามเงื่อนไขที่กำหนด ดังนี้

3. วาทกรรมภาครัฐ-ภาคเอกชนร่วมมือแก้ไขปัญหาโควิด19 หมายถึง ภาครัฐภาคเอกชนดำเนินงานแก้ไขปัญหาโควิด 19 ร่วมกัน โดยภาครัฐกำหนดมาตรการให้ภาคเอกชนดำเนินงานตามที่รัฐกำหนด ภาครัฐมีหน่วยงานต่างๆ เช่น ภาครัฐกระทรวงต่าง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ดังนี้

“ขอความร่วมมือให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนพิจารณารูปแบบการปฏิบัติงานในช่วงระยะเวลานี้ ซึ่งอาจเป็นการปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้ง หรือการสลับวันหรือการเลื่อนเวลาเข้าปฏิบัติงาน” (พรก.15)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 15 ชี้ให้เห็นว่าภาครัฐขอความร่วมมือภาคเอกชนดำเนินงานตามวันเวลาที่รัฐกำหนด ซึ่งทำให้เกิดคำศัพท์ใหม่แพร่หลายในสังคมไทย เช่น Work from home

“ให้เจ้าของ ผู้จัดการสถานที่หรือผู้จัดให้มีกิจกรรมใดๆทางธุรกิจ การคมนาคม มหรสพ สนามกีฬา สถานบันเทิง ที่สาธารณะ หรือแหล่งอื่นๆ ซึ่งมีการรวมกลุ่มหรือร่วมกิจกรรมลักษณะที่เสี่ยงต่อการใกล้ชิด สัมผัสและแพร่เชื้อโรคไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) จัดให้มีมาตรการป้องกันโรคแก่ผู้ร่วมกิจกรรมนั้นๆ” (พรก.11)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหาร

ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 11 ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือภาคธุรกิจมีการเปิดดำเนินการแต่รัฐขอให้มีการมาตรการป้องกันโรคประกอบด้วย 1) บริการตรวจวัดอุณหภูมิ 2) สวมหน้ากากอนามัยหน้ากากผ้า 3) มีการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล 4) มีที่ล้างมือ เช่น แอลกอฮอล์เจล 5) ให้มีการทำความสะอาดพื้นผิวสัมผัส

4. วาทกรรมข่าวกับความมั่นคงแห่งรัฐ วาทกรรมข่าวกับความมั่นคงแห่งรัฐ หมายถึง ข่าวสารสถานการณ์โควิด 19 จากบุคคล จากหน่วยงานมีผลกระทบทั้งทางตรงและภาคอ้อมต่อรัฐไทย ดังนี้

“ห้ามการเสนอข่าวหรือทำให้แพร่หลายทางสื่อต่างๆ ซึ่งมีข้อความหรือข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19) อันไม่เป็นความจริงและอาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว หรือเจตนาบิดเบือนข้อมูลข่าวสารดังกล่าวอันทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสถานการณ์ฉุกเฉินจนกระทบต่อการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในกรณีเช่นนี้ให้เจ้าหน้าที่เตือนให้ระงับหรือสั่งให้แก้ไขข่าวหรือหากเป็นกรณีที่มีผลกระทบรุนแรงให้ดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 หรือพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548” (พรก.1)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 1 ชี้ให้เห็นว่าข่าวสารสถานการณ์โควิด19 ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในที่นี้คือ ข่าวสารโควิด 19 ที่มีระดับ

ความรุนแรงมากเกินกว่าข้อเท็จจริงทำให้พลเมืองของรัฐไทยขาดความเชื่อมั่นต่อไทย ทำให้รัฐควบคุมสถานการณ์โควิดอย่างยากลำบากทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากรเพื่อแก้ปัญหาโควิด เช่น การกระจายวัคซีนอย่างทั่วถึง การจัดหาโรงพยาบาลสนามอย่างเพียงพอ

5. วาทกรรมสังคมดิจิทัลเครื่องมือแก้ปัญหาพร้อมสมัย วาทกรรมสังคมดิจิทัลเครื่องมือแก้ปัญหาพร้อมสมัยหมายถึง เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นแนวทางดำเนินงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาโควิด 19 ในประเทศไทย ดังนี้

“ควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการ เช่น การจัดเหลื่อมเวลาทำงานและพักเที่ยง การทำงานนอกสถานที่ปกติ และการให้เพิ่มบริการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เช่น การจัดประชุมสื่อสารทางไกล การให้บริการด้วยการสื่อสารแบบดิจิทัล” (พรก.1)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 1 ซึ่งเห็นว่าการสื่อสารแบบดิจิทัล เช่น การประชุมออนไลน์เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาผู้คนที่อยู่ห่างไกลกันให้ร่วมประชุม ทำงานได้เหมือนในสถานการณ์ปกติ “ให้ผู้ใช้บริการหรือเข้าไปยังสถานที่หรือร่วมทำกิจกรรมเช่นว่านั้นสวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากทางเลือก เว้นระยะห่างทางสังคม และปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคตามที่ราชกำหนด ตลอดจนเข้าระบบแอปพลิเคชันไทยชนะ” (พรก.13)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 13 ซึ่งเห็นว่าการใช้แอปพลิเคชันไทยชนะ เป็นแนวทางติดต่อ

เก็บข้อมูลพลเมืองของรัฐไทยที่ไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อให้การควบคุมโรคโควิด 19 มีประสิทธิภาพสูงสุด

“รัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนติดตั้งและใช้ระบบแอปพลิเคชัน ‘หมอชนะ’ ซึ่งเป็นการพัฒนาและประสานความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐ โดยกรมควบคุมโรคและสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)” (พรก.17)

จากข้างต้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 17 ซึ่งเห็นว่าแอปพลิเคชันหมอชนะเป็นเครื่องมือที่ช่วยติดตามสถานการณ์โควิดอย่างรวดเร็ว ข้อมูลถูกต้องตามที่รัฐไทยกำหนด และเป็นที่น่าสังเกตว่าการเทคโนโลยีดิจิทัลแอปพลิเคชันไทยชนะหมอชนะ ปรากฏความถี่ 4 ครั้งในพรก. ฉบับที่ 11 12 13 และ 17

4. สรุป

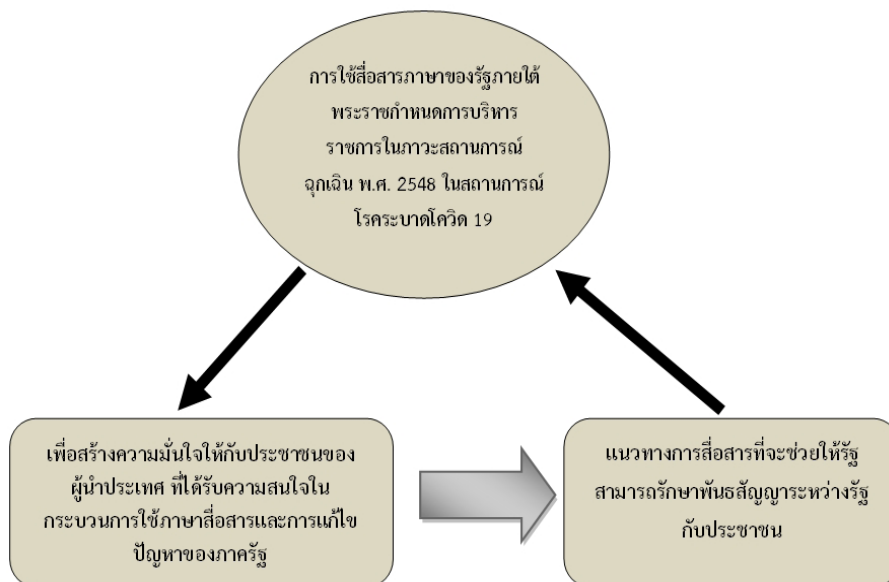
การสื่อสารในสถานการณ์ โควิด-19 และ วาทกรรมรัฐไทยแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้วิศวกรรม ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวิทยาศาสตร์ สังคมและวาทกรรม เป็นส่วนหนึ่งของรัฐศาสตร์ ทำให้ผู้สนใจได้รับความรู้ทั้งสองสาขา และอาจนำไปใช้ในงานวิจัยในอนาคต ประกอบกับประเทศไทยทั่วโลกกำลังเผชิญกับสถานการณ์โควิด 19 และเป็นการศึกษาที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในฐานะพลเมืองของรัฐไทย ที่อยู่ภายใต้กฎหมายไทยเพื่อดำรงตนในสังคมไทยสอดคล้องกับแนวทางสื่อสารสร้างสรรค์ รับสารสร้างสรรค์ สื่อสารอย่างสันติ รับสารอย่างสันติในภาวะโรคอุบัติใหม่

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษาพบว่า การใช้สื่อสารภาษาของรัฐภายใต้พระราชกำหนดการบริหารราชการในภาวะสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนของผู้นำประเทศ ที่ได้รับความสนใจในกระบวนการภาษาสื่อสารและการแก้ไขปัญหของภาครัฐซึ่งตามปรากฏในข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสารมวลชน

และสื่อออนไลน์ โดยการนำเสนอจุดที่เป็นปัญหาและสร้างความไกล่เกลี่ยจากข้อมูล ข่าวสาร และวิธีการสื่อสารกับประชาชนที่ผ่านมาของรัฐบาล เพื่อการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อประชาชนและรวมถึงการดำเนินการตั้งรับต่อสถานการณ์ทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไป หลังภาวะวิกฤติสงบลงเพื่อนำเสนอแนวทางการสื่อสารที่จะช่วยให้รัฐสามารถรักษาพันธสัญญาสัญญารัฐกับประชาชนไว้ได้ดังที่แผนภาพประกอบองค์ความรู้ที่ได้รับ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กฤติกา ผลเกิด. (2546). *การศึกษาวังนลีลาของประมวลกฎหมายอาญา*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กฤษดาวรรณ หงส์ดลธรรม์ และธีรณัฐ โชคสุวนิช. (2551). *วังนปฏิบัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

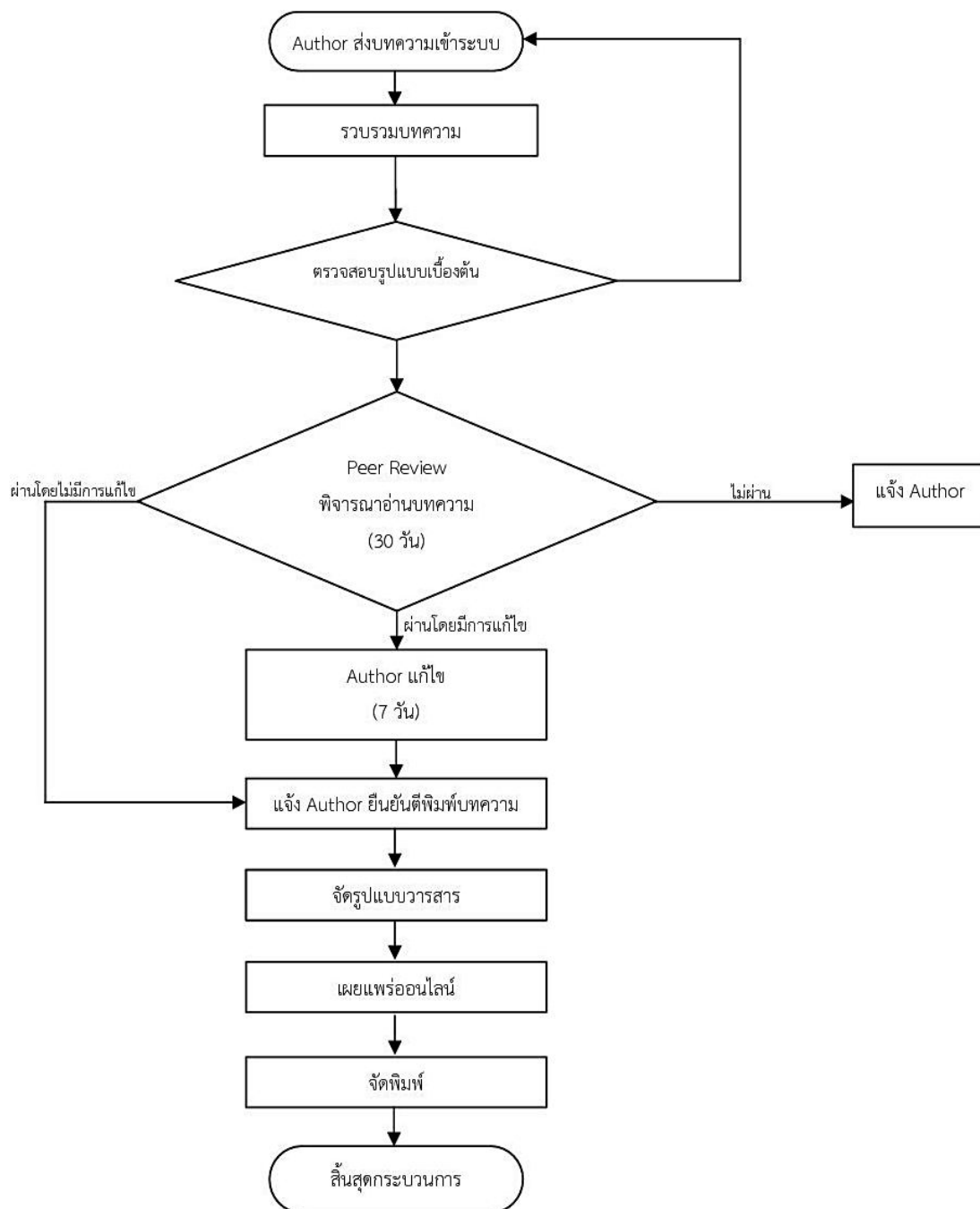
- กิตติ วิสargaญจน. (2555). *การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายสิทธิในน้ำของประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กลุ่มโรคติดต่อระหว่างประเทศ กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค. (2564). *สถานการณ์โรคติดเชื้อโคโรนา (COVID-19) มาตรการสาธารณสุข และปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทาง*. เข้าถึงได้จาก <https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor2>
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความ เป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- บรรหาร กำลา. (2551). บทวิเคราะห์การบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548. *วารสารจุลนิติ*, 6(5), 33-44.
- มุกวิ ฉิมพะเนาว์. (2563). การศึกษานโยบายสาธารณะกับมุมมองเชิงวาทกรรม. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(4), 293-305.
- สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ. (2557). การแสดงอำนาจในภาษากฎหมายไทยผ่านการใช้รูปแบบภาษาที่ซับซ้อน. ใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (บรรณาธิการ), *ภาษากับอำนาจ: บทความจากการประชุมวิชาการ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Searle, J. R. (1976). The classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5(2), 1-23.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

30 หมู่ 1 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

โทรศัพท์ 085-752-1693

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <http://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 12 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยาย ในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษา และการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการปฏิบัติ

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA 6th edition

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎก

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น (อง.ทุก. (ไทย) 20/395/106)

1.2 หนังสือ

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เกษฏา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เกษฏา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)
Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)
(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)
Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)
(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)
Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)
(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.3 วารสาร

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)

Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)

(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่ง คนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)

Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)

Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)

(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.4 วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล/ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท์ ฐานุตโร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)

Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท์ ฐานุตโร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)

(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อนามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่ง คนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)

Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)

Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)

(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.5 รายงานการวิจัย

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

(ใช้รูปแบบเดียวกับหนังสือ)

1.6 ราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (2544)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2544)

1.7 สัมภาษณ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป
ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย
ชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

1.8 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่จัดทำ)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่จัดทำ)

ตัวอย่าง เว็บไซต์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น กรวรรณ สังขกร (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (กรวรรณ สังขกร, 2558)

ตัวอย่าง วิกีพีเดีย

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น Wikipedia (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (Wikipedia, 2558)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. คัมภีร์พระไตรปิฎก:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. หนังสือ:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ประชุม*. กรุงเทพฯ: โบแดง.

Yamane, T. (1967). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper and Row.

3. วารสาร:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้า.

พระธรรมาภรณ์ ฐานุตโตโร และบุญชนะ ทาโยธี. (2559). การบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์*, 16(1), 1-13.

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 16(2), 298.

4. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัย.

พระมหาบุญพิเศษ จันทน์เมือง. (2553). *การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์*. (ปริญญาโทวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Phrachanna Bhaddharakhito. (2015). *An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkol borei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle*. (Master of arts). Khon Kaen: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

5. รายงานการวิจัย:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (รายงานการวิจัย)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2550). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

6. ราชกิจจานุเบกษา:

ชื่อพระราชบัญญัติ./ (ปีที่พิมพ์./ วันที่/ เดือน)./ ราชกิจจานุเบกษา./ เล่มที่/ ตอนที่/ หน้า.

พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2544, 21 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127ง, หน้า 13-17.

7. สัมภาษณ์:

การสัมภาษณ์ให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิง

8. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ เข้าถึงได้จาก/ <http://www.xxxxxxx>

(คำว่า เข้าถึงได้จาก ใช้สำหรับเอกสารภาษาไทย Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ)
กรวรรณ สังขกร. (2558). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีไทย. เข้าถึงได้จาก <http://www.slideshare.net/amicsangkakorn/ss-48803224>

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). *Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model*. Retrieved from <http://www.jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03>

9. วิกีพีเดีย :

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ วันที่สืบค้น./ จาก/ <http://www.xxxxxxx>

วิกิพีเดีย. (2561). ข้าวสารจังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2560. วันที่สืบค้น 3 มิถุนายน 2562, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารวิชาการธรรมทรรศน์” สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 โทรศัพท์ 0-4328-3546-7 (ต่อ 114) โทรสาร 0-4328-3399 <http://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas>

E-mail: dhammathas@hotmail.com

- 1) ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล 088-578-1671
- 2) น.ส.สาริกา ไสวงาม 085-752-1693

กำหนดการออกวารสาร

- ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
- ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
- ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
- ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

